

שבוע פרשת תרומה

(15 - 21 February 15)

כ"ו שבט - ב' אדר תשנ"ה

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ. י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצָאֵינוּ,
וְצִאֲצָאֵי כָּל־עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרָן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֵךְ יְהוָה וַיִּשְׂמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַדְךָ: יִשְׂאֵ
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וּשְׁמוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שרירי הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על ידי ימין) באופן שהתפילין נוסות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשלי־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלַכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנְיֹךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹמֶטֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.**

**וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלַקֹּשׁ, וְאֶסְפֶּת דְּגַנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבַהֲמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹמֶטֶת בֵּין עֵינֵיכֶם.**

**וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לְתַת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרִאיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִמִּים
אֲחֵרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכה "לה") בציוץ שנים - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניתנם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

תהלים

ק"ג

בו יסופר נפלאות מציאת מצרים:

א הַלְלוּהָ | הַלְלוּ עֲבָדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
 ג מִמְּוֹרַת־שָׁמַשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מִהַלָּל שֵׁם יְהוָה: ד רַם עַל־פְּלִגְוִים | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 ה מִי בַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לְשָׁבַת: ו הַמַּשְׁפִּילִי לְרֵאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעַפְרֵי
 דָּל מְאֻשְׁפַת יָרִים אֲבוֹיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֵקֶרֶת הַצִּיָּת
 אִם־הַבְּנִים שְׂמִיחָה הַלְלוּהָ:

ק"ד

בו מבוואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בְּצִיָּאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בַּיַּת יַעֲקֹב מֵעַם לְעוֹז: ב הִיִּתָּה יְהוּדָה לְקַדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:
 ג הַיָּם רָאָה וַיִּגַּם הִירְדֵן יֹסֵב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבַנְיָצָאן: ה מִהֲלֶךְ
 הַיָּם כִּי תִגּוֹם הִירְדֵן תִּסָּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבַנְיָצָאן: ז מִלְּפָנֵי אֲדוֹן
 חוֹלֵי אֶרֶץ מְלֹפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח הַהֶפְכִי הַצּוּר אָגַם־מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנו־מַיִם:

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שבת קודש עמ' ב

32 מעדים האלו, המעידים גם הם שכתב ידם של העדים החתומים
 33 על השטר הוא זה, ואינו מזויף, או שנהיה כתב ידם של העדים
 34 החתומים על השטר יצא לפנינו במקום אחר, והיינו משטר אחר
 35 שנקרא עליו ערער – שערער הלוה על אותו שטר שהוא מזויף
 36 והחוקק השטר בבית דין על ידי המלוה שהוא אמיתי, שהביא עדים
 37 לקיים את כתב ידי העדים ובית דין כתבו עליו כתב 'קיום', ואפשר
 38 להשוות את חתימות העדים משני השטרות, נמצא שהשטר
 39 מתקיים גם בלי דברי העדים שאומרים 'אנוסים היו' או 'פסולים
 40 היו', ולכן אין אלו נאמנין לומר שהיו אנוסים או פסולים, אלא
 41 השטר כשר.
 42 מקשה הגמרא: וכי באופן זה שהשטר מקוים ממקום אחר מנפנין
 43 ביה כבשטרך מעליא – גובים בו כבכל שטר מקוים, ואמאי, והרי
 44 אף שאין העדים האומרים 'אנוסים היו' נאמנים לפסול את השטר
 45 לגמרי, כיון שהשטר מתקיים אף ללא עדותם ואין להם פה
 46 שאסר, מכל מקום אי אפשר לבטל לגמרי את עדותם, ותרי ותרי
 47 ננהו – יש כאן שתי כיתות של עדים המכחישות זו את זו,
 48 שהעדים החתומים נחשבים כמעידים שהשטר כשר, והעדים
 49 שאומרים 'אנוסים היו' פוסלים את השטר, ואיך אפשר להוציא
 50 ממון מספק.
 51 מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, זאת אומרת – יש ללמוד מדברי
 52 הברייתא, שהכחשת, תחלת הוזהב היא, כלומר, הרי יש שתי
 53 אפשרויות של סתירה בין שתי כיתי עדים, 'הכחשה' היינו
 54 כשהסתירה היא בגוף המעשה, שכת אחת אומרת שראובן לזה
 55 משמעון, וכת אחרת אומרת שלא לזה, שבזה אין אחת הכיתות
 56 נאמנת יותר מחברתה. ו'הומה' היינו כשיש סתירה בראיית
 57 העדים, שכת אחת אומרת שראובן לזה משמעון בזמן פלוני
 58 ובמקום פלוני, והכת השניה אומרת שאותם עדים היו איתם
 59 באותו זמן במקום אחר, ולא יתכן שראו את ההלואה, שבזה
 60 חידשה התורה שהכת המזוימה נאמנת. ואמר רב ששת שמכרייתא
 61 זו יש ללמוד שהכחשה אינה כהומה לגמרי, שהרי
 62 ב'הכחשה' הדבר נשאר כספק, אך מכל מקום אף הכחשה דומה
 63 להומה בדינים מסוימים.

1 בסיום דבריהם את מה שהעידו בתחילת דבריהם, כלומר, שסיום
 2 עדותם שהיה תנאי במקח מבטל את מה שהעידו בתחילה
 3 שהשטר אמיתי, וכאילו אמרו, מה שהעדנו שחתמנו על השטר,
 4 לא חתמנו אלא בתנאי שיעשה הלוקח דבר מסוים, ואם לא נעשה
 5 הדבר בטל המקח, וכיון שהשטר מתקיים רק על פיהם נאמנים הם
 6 בביטול המקח ואין זה דומה למודעא ואמנה, שהרי אין עדותם
 7 סותרת לעצם המכירה הכתובה בשטר, אלא שהם מעידים שכיון
 8 שהיה תנאי במקח זה, לא חלה המכירה הכתובה בשטר. ואם כן,
 9 גם באופן ששני מעידים על קיום החתימות ואחד מהם
 10 מוסיף שהיה תנאי בדבר, יש לומר כן, דהאי נמי למיעקר פהרותיה
 11 קאתי – אף עד אחד זה בא לעקור בתוך כדי דיבור את קיום
 12 השטר, ולומר שחתמתו היתה רק אם יתקיים התנאי, וכיון שלא
 13 התקיים התנאי אין כאן קיום כלל ומוכל מקום יש להאמינו כיון
 14 שאינו חוזר בו לומר שהכתוב בשטר אינו אמת, אלא אומר שהיה
 15 זה בתנאי, וכיון שלא התקיים התנאי התבטל המקח.
 16 הגמרא פוסקת את ההלכה במחלוקת זו: והלכתא כרב הונא כריה
 17 דרב יהושע, שגם עד אחד נאמן לומר 'תנאי היו דבריני', והמקח
 18 תלוי בקיום התנאי שהעד מעיד עליו.

***

19 עד כאן דנה הגמרא באופנים שהזכרו במשנה (לעיל יח), שהעדים
 20 החתומים על השטר מקיימים את חתימותיהם, אך מעידים גם על
 21 פסולים שונים שהיו בו. עתה הגמרא עוברת לדון באופן שהשטר
 22 מתקיים על פי עדים אחרים, והם פוסלים את השטר: תנו רבנן,
 23 שנים שהיו חתומין על השטר, ומתו, וכאו שנים אחרים מן השוק
 24 לקיים את השטר, ואמר, ידענו שכתב ידם של העדים החתומים
 25 על השטר הוא ואינו מזויף, אבל אנוסים היו העדים בשעה שחתמו
 26 על השטר, ולא ראו את העדות כלל, אלא חתמו מתוך שאנסם
 27 בעל השטר לחתום בשקר. או שאומרים אותם עדים המקיימים,
 28 קמנים היו או פסולי עדות היו העדים בשעה שחתמו על השטר,
 29 והשטר פסול, הרי אלו נאמנים, שהרי אין השטר מתקיים אלא על
 30 פיהם, והפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים אחרים חוץ

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים קיג, קיד ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה ועשו לי מקדש
שבת פרשת תרומה, ו' אדר, ה'תשמ"ג ..... ה
- (ד) שיחת יום א' פרשת תרומה,
כ"ו שבט, ה'תש"א ..... י
- (ה) משיחות שבת פרשת תרומה,
ב' אדר ה'תש"א ..... טז
- (ו) לקוטי שיחות – פרשת תרומה
(בלה"ק) כרך ו ..... כו
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... לא
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תרומה ..... לב
- (ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת תרומה ..... לג
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תרומה ..... עז
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תרומה ..... עח
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תרומה ..... פח
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... צא
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק :**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תרומה ..... צד
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תרומה ..... קיח
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תרומה ..... קמב
- (יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק ב-ג, משלי פרק ה-ו ..... קמד
- (יח) משניות – מסכת כלים
ביאור קהתי ..... קמו
- (יט) עין יעקב מסכת יומא ..... קמט
- (כ) מסכת כתובות עם ביאורים
מדף יג עד דף יט ..... קנ
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... קעט
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן ..... קעט
- (כג) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן ..... קפ
- (כד) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי ..... קפג
- (כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... קפג
- (כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... קפד
- (כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... קפה
- (כח) ספר המאמרים – ה'תרצ"ד
אדמו"ר מוהרי"צ ..... קפו
- (כט) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהרי"צ ..... קפז
- (ל) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ ..... קפט
- (לא) חומש לקריאה בציבור ..... קצ
- (לב) לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה ..... קצח
- (לג) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קצט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 על הציווי לעשות את המשכן נאמר בתורה:
 2 וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם¹, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²
 3 במדרש פֶּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי, אֵינּוּ זֶה לְעוֹלָם, לֹא בְּעוֹלָם
 4 הַזֶּה וְלֹא בְּעוֹלָם הַבָּא כּו'. אלא קיים לנצח הן בעולם הזה הגשמי
 5 והן בעולם הבא הרוחני, וכהוכחה
 6 לקשר בין הביטוי "לי" לעניין הנצחיות
 7 ממשך המדרש, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
 8 מָה הוּא אוֹמֵר וַעֲשׂוּ לִי
 9 מִקְדָּשׁ ומכאן שבכל מקום שנאמר
 10 "לי" הדבר מורה על נצחיות. וְצָרִיף
 11 לְהַבִּין³, הֲרֵי הַמִּקְדָּשׁ, הֵינּוּ
 12 הַמִּשְׁכָּן דְּאֶקְרִי שֶׁנֶּקְרָא מִקְדָּשׁ⁴
 13 כפי שרואים בפסוק זה שהציווי על
 14 מלאכת המשכן נאמר בלשון "ועשו לי
 15 מקדש" הֲרֵי בּו שְׁנוּיִים, של
 16 טלטולים מקום למקום, ואיך אפשר
 17 לומר ש"אינו זו לעולם" וְכֵן
 18 הַמִּקְדָּשׁ שֶׁעָשָׂה שְׁלֵמָה הוּא
 19 בית המקדש הראשון וְהַבֵּית הַשֵּׁנִי,
 20 שְׁנֵיהֶם נִחְרְבוּ, הֵינּוּ דֵּלָא זֹ
 21 בְּלִבְד שְׁהֵי בְּהֶם שְׁנוּיִים, כמו
 22 המשכן שעבר ממקום למקום אֵלָא
 23 שֶׁבִטְלוּ לְגַמְרֵי לְכַאוּרָה, וְאֵיף
 24 נֶאֱמַר על המקדש דֵּאֵינוּ זֶה
 25 לְעוֹלָם?
 26 וּמִבָּאֵר זֶה כ"ק אֲדַמּוּר⁵
 27 ה'צִמַח צְדָק' בִּיאֹר
 28 הַתּוֹרָה⁶, שֶׁמִּקְדָּשׁ הָעֲלִיּוֹן
 29 מִחֲבַר מִמֶּשׁ לְמִקְדָּשׁ
 30 הַתַּחְתּוֹן⁶, המושג "מקדש העליון"
 31 או "בית המקדש של מעלה" מוזכר
 32 פעמים רבות בדברי חכמינו ז"ל
 33 (ולדוגמא בפירושו רש"י על הפסוק
 34 בפרשת משפטים "הנה אנכי שלח
 35 מלאך לפניך... ולהביאך אל המקום
 36 אשר הכינתי": "... וזה אחד המקראות
 37 שאומרים שבית המקדש של מעלה
 38 מכוון כנגד בית המקדש של מטה"),
 39 ולענייננו – "מקדש התחתון" ו"מקדש
 40 העליון" מחוברים זה בזה בקשר וחיבור הדוק ביותר וְכַעֲנִין יְרוּשָׁלַיִם
 41 הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחִבְרָה לָהּ יַחְדָּיו⁷, שגם על זה אמרו חכמינו ז"ל

42 שִׁירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה מִחִבְרַת עִם יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מִטָּה⁸,
 43 וְזֶהוּ אֵינּוּ זֶה לְעוֹלָם, כי גם כאשר בית המקדש כפשוטו אינו קיים
 44 וירושלים כפשוטה תהיה בנוייה כראוי רק לעתיד לבוא, בית המקדש נחשב
 45 נצחי ו"אינו זו לעולם" כיוון שֶׁמֵאִיר גַּם עֲכָשׁוּ בְּרוּחָנִיּוֹת מִקְדָּשׁ
 46 הָעֲלִיּוֹן והרי מקדש התחתון מחובר
 47 במקדש העליון.
 48 אָמְנָם לְכַאוּרָה עֲדִיין אֵין בִּכְך
 49 מענה לשאלה האמורה, איך אפשר
 50 לומר שבית המקדש למטה הוא נצחי,
 51 כי עֲנִיין זֶה שִׁיף לְמִקְדָּשׁ
 52 הָעֲלִיּוֹן בְּרוּחָנִיּוֹת, אֲבָל מָה
 53 זֶה שִׁיף לְמִקְדָּשׁ הַגְּשָׁמִי עֲלִיו
 54 נֶאֱמַר וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, שְׁאֵינוּ
 55 זֶה לְעוֹלָם ומאחר שלפי פשוטו
 56 הכתוב מדבר בבית המקדש הגשמי,
 57 עדיין דרוש ביאור איך אפשר לומר
 58 עליו ש"אינו זו לעולם" והרי למעשה
 59 הבית הראשון והבית השני נחרבו?
 60 וַיֵּשׁ לֹמֵר, שֶׁלֹּכֵן בְּגַלל הַקּוּשִׁי
 61 בַּחֲסֹבֵר הָאִמּוֹר מִבֵּיא כ"ק
 62 אֲדַמּוּר ה'צִמַח צְדָק'⁹ עוֹד
 63 בָּאוֹר בדברי המדרש שהמקדש
 64 "אינו זו לעולם" וקיים לנצח עַל־פִּי
 65 מָה שֶׁנֶּאֱמַר¹⁰ וְאֵהִי לָהֶם
 66 לְמִקְדָּשׁ מְעֻט, וְאָמְרוּ
 67 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹¹ אֵלוּ בְּתֵי
 68 כְּנַסְיוֹת וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת, על
 69 הפסוק ביהווקאל "לכן כה אמר ה'
 70 אלוקים כי הרחקתים בגוים וכי
 71 הפיצתים בארצות ואהי להם למקדש
 72 מעט בארצות אשר באו שם", אמרו
 73 חכמינו ז"ל בגמרא: "אלו בתי כנסיות
 74 ובתי מדרשות שבבבל", הֵינּוּ
 75 שֶׁבְּכָל מְקוֹם, גם בחוץ לארץ,
 76 כמו בבבל, ובכל זמן גַּם בְּזִמְן
 77 הַגְּלוּת, הֵנָּה הַבְּתֵי כְּנַסְיוֹת
 78 וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת הֵם מִקְדָּשׁ
 79 מְעֻט, שֶׁמִּשָּׁם אֵינוּ זֶה לְעוֹלָם
 80 כך שבגלל בתי הכנסיות ובתי
 81 המדרשות הנקראים "מקדש מעט", למעשה נכון לומר שבית המקדש "אינו
 82 זו לעולם".

**בס"ד. שבת פרשת תרומה, ו'
 אדר ה'תשמ"ג.
 (הנחה בלתי מוגה)**

1 וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם¹, וְאָמְרוּ
 2 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל² כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לִי, אֵינּוּ
 3 זֶה לְעוֹלָם, לֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בְּעוֹלָם הַבָּא כּו'.
 4 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מָה הוּא אוֹמֵר וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ.
 5 וְצָרִיף לְהַבִּין³, הֲרֵי הַמִּקְדָּשׁ, הֵינּוּ הַמִּשְׁכָּן דְּאֶקְרִי
 6 מִקְדָּשׁ⁴ הֲרֵי בּו שְׁנוּיִים, וְכֵן הַמִּקְדָּשׁ שֶׁעָשָׂה
 7 שְׁלֵמָה וְהַבֵּית הַשֵּׁנִי, שְׁנֵיהֶם נִחְרְבוּ, הֵינּוּ דֵּלָא זֹ
 8 בְּלִבְד שְׁהֵי בְּהֶם שְׁנוּיִים, אֵלָא שֶׁבִטְלוּ לְגַמְרֵי
 9 לְכַאוּרָה, וְאֵיף נֶאֱמַר דֵּאֵינוּ זֶה לְעוֹלָם. וּמִבָּאֵר זֶה
 10 כ"ק אֲדַמּוּר ה'צִמַח צְדָק' בִּיאֹר הַתּוֹרָה⁵,
 11 שֶׁמִּקְדָּשׁ הָעֲלִיּוֹן מִחֲבַר מִמֶּשׁ לְמִקְדָּשׁ הַתַּחְתּוֹן⁶,
 12 וְכַעֲנִין יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחִבְרָה לָהּ
 13 יַחְדָּיו⁷, שִׁירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעְלָה מִחִבְרַת עִם
 14 יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל מִטָּה⁸, וְזֶהוּ אֵינוּ זֶה לְעוֹלָם,
 15 שֶׁמֵאִיר גַּם עֲכָשׁוּ בְּרוּחָנִיּוֹת מִקְדָּשׁ הָעֲלִיּוֹן.
 16 אָמְנָם לְכַאוּרָה עֲנִיין זֶה שִׁיף לְמִקְדָּשׁ הָעֲלִיּוֹן
 17 בְּרוּחָנִיּוֹת, אֲבָל מָה זֶה שִׁיף לְמִקְדָּשׁ הַגְּשָׁמִי
 18 עֲלִיו נֶאֱמַר וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, שְׁאֵינוּ זֶה לְעוֹלָם.
 19 וַיֵּשׁ לֹמֵר, שֶׁלֹּכֵן מִבֵּיא כ"ק אֲדַמּוּר ה'צִמַח
 20 צְדָק'⁹ עוֹד בָּאוֹר עַל־פִּי מָה שֶׁנֶּאֱמַר¹⁰ וְאֵהִי לָהֶם
 21 לְמִקְדָּשׁ מְעֻט, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹¹ אֵלוּ בְּתֵי
 22 כְּנַסְיוֹת וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת. הֵינּוּ שֶׁבְּכָל מְקוֹם, גַּם
 23 בְּזִמְן הַגְּלוּת, הֵנָּה הַבְּתֵי כְּנַסְיוֹת וּבְתֵי מִדְרָשׁוֹת
 24 הֵם מִקְדָּשׁ מְעֻט, שֶׁמִּשָּׁם אֵינוּ זֶה לְעוֹלָם. וַיֵּשׁ

(1) פרשתנו כה, ח. (2) מדרש שמואל פי"ט. ויק"ר פ"ב, ב. (3) וראה גם סה"מ ה'תש"ח ע' 132. ובכ"מ. (4) עירובין ב, א. ועוד. (5) פרשתנו ס"ע א'תכד ואילך. א'תלה. ס"ע א'תמב ואילך. (6) ראה גם אוה"ת ויצא קעט, א ואילך. בשלח ע' תקסה ואילך. וש"נ. (7) תהלים קכב, ג. (8) ראה תענית ה, א. ועוד. (9) שם ע' א'תמב. אוה"ת ש"ש ע' א'תפנ. (10) יחזקאל יא, טז. (11) מגילה כט, א.

ביאור בדרך אפשר

1 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזָה, על דברי אדמו"ר ה'צמח צדק' שהובאו לעיל לגבי
 2 בית המקדש דָּהוּ גַם תִּכְן הַעֲנִינָן דְּאֵינוּ זֶז היינו שלעולם אין השכינה
 3 זזה ומסתלקת מִירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעֲלָה, דְּמַפְיִין שְׁאֵינוּ זֶז
 4 מִירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַעֲלָה, לְכֵן גַּם לֹא זֶז מִירוּשָׁלַיִם שֶׁל מַטָּה,
 5 למרות החורבן והגלות, דְּגַם כַּאֲשֶׁר
 6 הָיָה הַחֲרָבָן בְּאֶפְן דְּכֻלָּהּ¹²
 7 חֲמָתוֹ עַל הָעֲצִים וְעַל
 8 הָאֲבָנִים, כך שבית המקדש הגשמי
 9 אכן נחרב (אלא שהחורבן היה באופן
 10 כזה שהקדוש-ברוך-הוא כילה את
 11 חמתו וכעסו, כביכול, על העצים ועל
 12 האבנים, אבל עם ישראל המשיך
 13 להתקיים, ובכך מסבירים חכמינו ז"ל
 14 את הכתוב בתהלים "מוזמר לאסף
 15 אלוקים באו גויים בנחלתך..."
 16 שלכאורה יש לחמוה איזה מקום יש
 17 ל"מוזמר" על כך, ולמה לא נאמר
 18 "קינה לאסף"², אלא שה"מוזמר" הוא
 19 על כך שהבית נשרף, ועם ישראל
 20 המשיך להתקיים) ובכל זאת למרות
 21 החורבן למעשה נִשְׁאָר גַּם בֵּית
 22 הַמִּקְדָּשׁ שְׁלֹמֹטָה, הַבְּתִי
 23 כְּנִסוֹת וּבְתִי מְדֻרְשׁוֹת שֶׁהֵם
 24 מִקְדָּשׁ מְעֻט וְהָרִי הֵם קִימִים
 25 תמיד, בכל זמן ובכל מקום.
 26 אָמֵנָם גם לאחר שני הביאורים כיצד
 27 השראת השכינה ב"מקדש שלמטה"
 28 נמשכת גם לאחר חורבן בית המקדש,
 29 עדיין צָרִיף לְהַבִּינּוּ, בעצם העניין,
 30 מהו הַחֲדוּשׁ שֶׁבְעֲנִינָן הַמִּקְדָּשׁ
 31 שְׁבּוּ דוּקָא יִשְׁנָה הַשְּׂרָאָת
 32 הַשְּׂכִינָה, וְהָרִי כְּתִיב¹³ אֵת
 33 הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא,
 34 הֵינְנו שְׂאֵלְקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ נִמְצָא
 35 בְּכָל מְקוֹם וְכֵל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ "מלא"
 36 באלוקות. ומדויק לשון הכתוב "אני
 37 מלא" יש ללמוד שהשראת השכינה
 38 בעולם היא באופן נעלה ביותר וְלֹא רַק בְּחִינָה זֶז בְּאֵלְקוֹת שְׂאֵפְשֶׁר
 39 לֹאמַר עֲלֵיָה הַתֵּאָר 'מְלֹא', בְּחִינַת מְמַלֵּא פֶלַעַלְמִין, שורה
 40 בעולם אֲלֵא גַם בְּחִינַת 'אֲנִי', בְּחִינַת סוֹבֵב פֶּלַעַלְמִין, מבואר
 41 בקבלה וחסידות שהאור האלוקי בא לעולם בשני אופנים הנקראים "אור
 42 הסובב כל עלמין" ו"אור הממלא כל עלמין". אור הסובב הוא התגלות האור
 43 האינסופי הבלתי מוגבל שמאיר על כל העולמות והנבראים בשווה, ונקרא

ביאור בדרך אפשר

44 'סובב' על שם שמאיר על העולמות 'מלמעלה' (בדרך 'מקיף') מבלי להתלבש
 45 בתוכם, ואור הממלא הוא התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום בהתאמה
 46 לכל עולם ולכל נברא לפי עניינו ומתלבש בכל אחד מהם בפנימיות, ולעניינו
 47 – האמור לעיל שאלוקות נמצא בכל מקום, כוונתו לא רק לבחינת 'ממלא'
 48 אלא גם לבחינת 'סובב', וְלִמְעֻלָּה
 49 מְזָה, אפילו בחינה שלמעלה מבחינת
 50 "סובב כל עלמין", גַּם בְּחִינָה זֶז
 51 נִמְצָאָת בְּכָל מְקוֹם¹⁴, וְאִם-כֵּן
 52 מָהוּ הַחֲדוּשׁ הַמִּיּוּחַד בְּהִשְׂרָאָת
 53 הַשְּׂכִינָה שְׁבַבִּית הַמִּקְדָּשׁ?
 54 וְאֶפִּילוֹ אִם תִּמְצִי-לוֹמַר,
 55 שֶׁהַמְשַׁכֵּת אֵלְקוֹת צְרִיכָה
 56 לְהִיּוֹת עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם,
 57 היה מקום ליישב את השאלה ולומר
 58 שהחידוש בהשראת השכינה בבית
 59 המקדש לגבי השראת השכינה שקיימת
 60 בכל מקום בעולם הוא שהמשכת
 61 האלוקות מלמעלה למטה והתגלות
 62 אלוקות בעולם צריכה להיות על-ידי
 63 עבודת האדם, וזה ענינו של בית
 64 המקדש שנבנה על ידי בני ישראל,
 65 ועבודת המקדש היא על ידי האדם,
 66 אבל בכך השאלה לא מיושבת כל
 67 צרכה כי עֲדִין אֵינוּ מוֹכֵן מָה זֶה
 68 שֶׁיֵּךְ לִוְעֵשׂוֹ לִי מִקְדָּשׁ דְּוִקָא
 69 שהרי כל ענין התורה והמצוות, ולא רק
 70 בנין המקדש, הוא עבודת האדם?
 71 אֵךְ הַעֲנִינָן הוּא, פְּמַבְאָר
 72 בְּאַרְבֵּה בְּתַנְיָא¹⁵, דְּהַחֲדוּשׁ
 73 דְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּנוּשָׁא זֶה שֶׁל
 74 השראת השכינה הוּא שְׂתַהֲיָה
 75 הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה בְּגִלּוּי
 76 בְּמְקוֹם גַּשְׁמִי מְסִים בְּעוֹלָם,
 77 וְכִמּוֹ הַנְּפֵשׁ שְׁהִיא מְהוּת רוּחָנִית
 78 הַמְתַּלְבֶּשֶׁת בְּגוּף הַגַּשְׁמִי הָרִי
 79 הַנְּפֵשׁ הִיא עֲצָם פְּשׁוּט מְהוּת
 80 'ששוטה' בלתי מוגדרת הַנְּמַצָּא
 81 בְּכָל אֲבָרֵי הַגּוּף בְּשׁוּהָ, דְּאוֹתָהּ הַנְּפֵשׁ הִיא הַמְתַּלְבֶּשֶׁת בְּכָל
 82 רְמ"ח אֵיבָרִים וְשֵׁס"ה גִּידִים, למרות שיש ביניהם הברלי דרוגות מן
 83 הקצה אל הקצה. ומוכן שהחיות שבראש ובלב, למשל, היא פחותה מהחיות
 84 שבעקב שברגל, בכל זאת עצם הנפש נמצאת בכל האברים ובכל הגידים
 85 במידה שווה, וְאֵךְ-עַל-פִּי-כֵן בְּרָא הַקָּב"ה אֵת הָאָדָם בְּאֶפְן
 86 בְּזָה, שְׁמִקוֹם הַשְּׂרָאָת הַנְּפֵשׁ בְּגִלּוּי בְּצוּרָה גְלוּיָהּ, ניכרת ונוגשת

(12 איכ"ר פ"ד, יד. רש"י תהלים עט, א. תוס' קידושין לא, ב - ד"ה איסתייעא. ועוד. 13) ירמ' כג, כד. 14) ראה תניא רפ"מ. א. ת"א בשלח סג, ד. לקו"ת שלח מח, א. ובכ"מ. 15) פנ"א ואילך.

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם

ביאור בדרך אפשר

1 הוא פִּמְחָ שְׁבִרְאֵשׁ דְּקָא, וּמִשָּׁם מֵהֵמוּחַ שְׁבִרְאֵשׁ נִמְשַׁכְתָּ
 2 הַחַיִּית בְּכָל מְקוֹם בְּגוּף, וּבִלְשׁוֹן רַבְנֵי הַזֶּה (פֶּרֶק נ"א): "עֵינֵי
 3 מִשְׁכְּנָה וְהַשְּׂרָאָה [שֶׁל נִשְׁמַת הָאָדָם] הֵיא בְּמוּחָהּ, וּמֵהֵמוּחַ מִתְּפַשְׁטָה לְכָל
 4 הָאֲבָרִים וְכָל אֲבָרֵי מִקְבַּל מִמְנָה חַיִּית וְכֹחַ הָרְאוּי לֹא לְפִי מִזְגוֹ וְתִכְוֵנָתָה...
 5 כְּנִרְאָה בְּחֹשׁ שְׁבִמּוּחַ מִרְגִּישׁ כָּל
 6 הַנִּפְעָל בְּרַמ"ח אֲבָרִים וְכָל הַקְּרוּרוֹת
 7 אוֹתָם..."
 8 וְכֵן הוּא גַם בְּמִקְדָּשׁ, שְׁבוּ
 9 הַשְּׂרָאָה הַשְּׁכִינָה הֵיא בְּגִלּוּי, וּמִשָּׁם
 10 נִמְשַׁכְתָּ הַחַיִּית בְּכָל הָעוֹלָם, וּבִלְשׁוֹן רַבְנֵי הַזֶּה
 11 הָעוֹלָם, וּבִלְשׁוֹן רַבְנֵי הַזֶּה (פֶּרֶק נ"א): "... מֵהַשְּׁכִינָה
 12 (פֶּרֶקִים נִבְרָג): "... מֵהַשְּׁכִינָה
 13 הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּהִיכָל קִדְשֵׁי קִדְשֵׁים שֶׁל כָּל
 14 עוֹלָם וְעוֹלָם... נִמְשַׁךְ... אֹר וְחַיִּית לְכָל
 15 הָעוֹלָם וְהַבְּרוּאִים שְׁבוּ... כְּשֶׁהִיא בֵּית
 16 רִאשׁוֹן קִיִּים שְׁבוּ הֵיא הָאֵרוֹן וְהַלְּוָחוֹת
 17 בְּבֵית קִדְשֵׁי קִדְשֵׁים הֵייתָה הַשְּׁכִינָה...
 18 שׂוֹרָה שֶׁם וּמְלוּבֶשֶׁת בְּעִשְׂרַת הַדְּבָרוֹת
 19 בֵּיתָר שָׂאת וְיָתֵר עַז גִּילּוּי רַב עֲצוּם
 20 יָתֵר מְגִילּוּיָהּ בְּהִיכָלוֹת קִדְשֵׁי קִדְשֵׁים
 21 שֶׁלֹּמְעֵלָה בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים... בְּבֵית
 22 שְׁנֵי הֵייתָה שׂוֹרָה כְּדֶרֶךְ הַשְּׁתַלְשׁוּת...
 23 וְקִדְשֵׁי קִדְשֵׁים דְּעֵשִׂי [שֶׁל עוֹלָם
 24 הַעֲשִׂיָה הַרוּחָנִין הֵיא מִתְּלַבֵּשׁ בְּקִדְשֵׁי
 25 קִדְשֵׁים שְׁבִיבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּמְטָה
 26 וְשִׂרְתָהּ בּוֹ הַשְּׁכִינָה... וְלֹכֵן לֹא הֵיא
 27 רִשְׁאֵי שׁוּם אָדָם לִיכַסּ לְשֶׁם לְבַד כֵּהֵן
 28 גְּדוּל בְּיוֹם הַכְּפֹרִים..." [אֶלְאִי
 29 שְׁבִיבָה בְּאוֹפֵן הַשְּׂרָאָה הַשְּׁכִינָה בְּבֵית
 30 הַמִּקְדָּשׁ יֵשׁ ב' דְּעוֹת (פֶּמְבָאָר
 31 בְּמִקְוֵם אַחֲרָי) אִם אִפֹּן גִּלּוּי
 32 הַשְּׁכִינָה בְּמִקְדָּשׁ הוּא בְּדֶרֶךְ
 33 מְעַבְרָ וּמִקְיָף כֵּן שְׁגַם לֹאֲחֹר
 34 שְׁמִקּוֹם מְסוּיִים נִבְחָר לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, בְּכָל זֹאת הַמִּקּוֹם עֲצֻמוֹ לֹא הֵפֵךְ לְהֵיחֵד
 35 מִקּוֹם שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ רְאוּי לְקַבֵּל וְלִהְיֵל אֶת הַשְּׂרָאָה הַשְּׁכִינָה, בְּדוּגְמַת רַעִיּוֹן
 36 שְׁכִלֵי שְׂבָא לְיָדֵי בִיטוּי בְּאִמְצָעוֹת כְּתִיבָה בְּאִצְבָּעוֹת הַיָּד, וּבְכָל זֹאת מוּבָן
 37 שֶׁהַשְּׁכָל לֹא מֵאִיר וְלֹא שׂוֹרָה וְלֹא מִתְּלַבֵּשׁ בְּאִצְבָּעוֹת הַיָּד, אִם בְּדֶרֶךְ
 38 הַתְּלַבְּשׁוֹת וּפְנִימֵי כֵּן שֶׁהַשְּׁכִינָה מֵאִירָה בְּמִקּוֹם הַמִּקְדָּשׁ בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת
 39 פְּנִימִית בְּדוּמָה לְהַתְּלַבְּשׁוֹת שֶׁל רַעִיּוֹן שְׁכִלֵי בְּמוּחָהּ].
 40 וְהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁷ עַל הַפְּסוּק וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
 41 וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְכֶם, וְאֵף ש"מִקְדָּשׁ הוּא לְשׁוֹן יְחִידִי, וְהַכְּתוּב הֵיא צִרְיָן לֹמַר

ביאור בדרך אפשר

42 "ושכנתי בתוכו", בכל זאת בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, להורות
 43 שהתוכן הרוחני של עניין המקדש צריך להיות בתוך כל אחד ואחת
 44 מישראל. ומזה מובן, דענין זה שבמקדש, שבו הוא עיקר
 45 השראת השכינה בעולם שהוא עניינו הכללי של המקדש ישנו בכל אחד
 46 ואחד מישראל, וכן גם
 47 הפרטים שבמקדש אף הם
 48 קיימים, במובן הרוחני, בכל אחד ואחד
 49 מישראל.
 50 והענין הוא, פמבאר בכמה
 51 מקומות¹⁸ בתורת ההסידות
 52 (ובספר המצות הנקרא "דרך
 53 מצוותיך" לאדמו"ר ה"צמח
 54 צדק"¹⁹ במאמר על מצוות בנין
 55 המקדש), דהנה המשפן נעשה
 56 מיריעות וקרשים (או יריעות
 57 וכלי המשפן), שזהו ענין
 58 מקיפים ופנימיים היריעות הקיפו
 59 את המשכן מבחוץ, ובהם האיר אור
 60 אלוקי מבחינת 'מקיף' שאינו מתלבש
 61 בפנימיות אלא מאיר 'מלמעלה' ולא
 62 ניכר בגלוי. ואילו בכלים כמו הארון,
 63 המזבח והמנורה והשולחן האיר האור
 64 האלוקי בפנימיות (כמו שמפרט בדרך
 65 מצוותיך' שם: בארון – היה גילוי
 66 אלוקות ככתוב "ונודעתי לך שם מבין
 67 שני הכרובים", במזבח הייתה יורדת
 68 אש מלמעלה, המנורה הייתה עדות
 69 לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל,
 70 ובשולחן ראו שלחם הפנים נשאר חם).
 71 וכן הוא גם בעבודת ה'
 72 הרוחנית של כל אחד ואחד
 73 מישראל, הנחלקת דרך כלל
 74 לשני הסוגים האמורים לעבודה
 75 בענינים פנימיים והעבודה בענינים מקיפים. ויכמו
 76 שפתוב²⁰ עוטה אור פשלמה נוטה שמים פיריעה, והפסוק
 77 רומז לשני ענינים אלו דיש גילוי אלוקות בחינת שמים פיריעה,
 78 שהוא בחינת מקיף מבחוץ, בדומה לאור האלוקי שהאיר, כאמור,
 79 ביריעות המשכן ויש בחינת עוטה אור, שענין האור הוא
 80 להאיר מבפנים, פנימיות.
 81 ובעבודת האדם, העבודה בבחינת מקיף ולבוש היא
 82 העבודה בקיים המצות, דהמצות הם לבושים פמבאר

16 אוה"ת ויצא קעת, א ואילך. ביאורו"ז (להצ"צ) ח"א ע' קג ואילך. סה"מ תר"ל ע' סג ואילך. לקו"ש ח"ט ע' 141
 ואילך. 17) ר"ח שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו. של"ה סט, א. רא, א. ועוד. וראה לקו"ת נשא כ, ב. תו"א ויקהל פז, א.
 תו"ח פרשתנו פז, א. סה"מ תש"ח שם. ועוד. 18) ראה תו"א שם. סה"מ תקס"ה ח"א ע' שלט. אוה"ת (דלעיל הע' 5) ע'
 א'תלא ואילך. א'תלז ואילך. יהל אור ע' שצה. ובכ"מ. 19) מצות בנין מקדש (פה, א). 20) תהלים קד, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **בַּתְּנִיָּא בַּתְּחֵלְתוֹ** 21 **שְׁהֵם** הַמְצוֹת **בְּבִחֵינָא לְבוֹשׁ וּמְקִיף** בְּקִיּוֹם
 2 הַמְצוֹת הָאֵדָם מִתְקַשֵּׁר וּמִתְחַבֵּר עִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאוֹר ה' מֵאִיר עֲלוּי
 3 אֲבָל זו הָאֵרָה כִּדְרֵךְ מְקִיף בְּלִבְדוּ. כִּשְׁם שְׂבַגְדוֹ, לְבוֹשׁ גִּשְׁמִי "מְקִיף" אֵת גּוֹף
 4 הָאֵדָם מִבְּחוּץ אֲבָל לֹא נִכְנַס בּוֹ בְּפִנְיָמוֹת. **וּבְפִרְטוּתוֹ יוֹתֵר, יֵשׁ**
 5 **בְּמִצּוֹת ב' בְּחֵינּוֹת, בְּחֵינָת**
 6 **מְקִיף הַקְּרוֹב וּבְחֵינָת מְקִיף** 1
 7 **הַרְחוֹק,** שֶׁהַהִבְדָּל בֵּינֵיהֶם הוּא כְּמוֹ
 8 הַהִבְדָּל בֵּין לְבוֹשׁ וּבֵית, אִף שֶׁשְׁנֵיהֶם
 9 מְקִיפִים וְלֹא חוֹדְרִים בְּפִנְיָמוֹת הָאֵדָם,
 10 הַלְבוּשׁ הוּא מְקִיף קְרוֹב, וְתַפּוּר לְפִי
 11 מִיְדוּתוֹי שֶׁל הָאֵדָם. וְהַבֵּית הוּא מְקִיף
 12 רְחוֹק שֶׁלֹּא לְפִי מִידַת הָאֵדָם וְכֵן גַּם
 13 לְמַעַלָּה בְּאִלּוּקוֹת יֵשׁ מְקִיף ב'סֵדֵר
 14 הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת" עֲצֻמוֹ (הַנְקֵרָא "מְקִיף
 15 פִּרְטוּ" וְיֵשׁ בּוֹ דְרָגוֹת שְׁנוֹת) וְיֵשׁ
 16 מְקִיף עַל כָּל הַעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ (הַנְקֵרָא
 17 "מְקִיף כְּלָלִי") **בְּמִבְּאָר הָעֵנָן**
 18 **בְּלִקוּטֵי תוֹרָה' בְּסוֹפּוֹ** 22,
 19 **שֵׁישׁ מִצּוֹת שְׁהֵן עֲלִיפִי**
 20 **טַעַם-וְדַעַת** וְהֵן בְּחֵינָת "מְקִיף
 21 הַקְּרוֹב", **וְיֵשׁ מִצּוֹת שְׁהֵן**
 22 **לְמַעַלָּה מִטַּעַם-וְדַעַת** וְהֵן בְּחֵינָת
 23 "מְקִיף הַרְחוֹק".
 24 **וְהַעֲבֹדָה בְּבִחֵינָת פְּנִימִיּוֹת**
 25 הוּא **עֵנָן לְמוֹד הַתּוֹרָה,**
 26 **כְּמִבְּאָר בַּתְּנִיָּא שְׁם שְׁהַתּוֹרָה**
 27 **נִקְרָאת מְזוֹן כְּמוֹ שְׁכַתּוּב** 23
 28 **וְתוֹרָתָךְ בְּתוֹךְ מְעִי** וְכֵשֶׁם
 29 שֶׁהַלַּחַם הַגִּשְׁמִי מִזִּין אֵת גּוֹף הָאֵדָם
 30 וְנוֹתֵן לוֹ חַיּוֹת עַל יְדֵי שֶׁנִּכְנַס בְּתוֹךְ
 31 מְעִי, כֵּךְ הַתּוֹרָה נוֹתֵנָת לְנִשְׁמָה
 32 "מְזוֹן" כִּי דְבַרֵי הַתּוֹרָה נִקְלָטִים
 33 וְנִתְפָּסִים בְּשִׁכְלוֹ שֶׁל הָאֵדָם בְּאוֹפֵן
 34 פְּנִימִי. **אָכֵל** 24 **אֶף-עַל-פִּי-כֵן**
 35 **כְּתִיב** לְגַבֵּי הָאוֹר הַפְּנִימִי **עוֹטָה**
 36 **אוֹר כְּשֶׁלְמָה, הֵינְנוּ שְׁגַם**
 37 **הָאוֹר דְּתוֹרָה** אִף שֶׁכִּדְרֵךְ כֻּלָּל
 38 הוּא אוֹר פְּנִימִי **יֵשׁ בּוֹ בְּחֵינָת**
 39 **שְׁלָמָה, בְּחֵינָת מְקִיף.** וְהוּא
 40 **מִשׁוֹם שֵׁישׁ ב' בְּחֵינּוֹת**
 41 **בַּתּוֹרָה, נִגְלָה דְּתוֹרָה וּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה** וְאִמְנַם גַּם בְּלִימּוֹד
 42 **פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה** בַּהֲבַנָּה וְהַשְׁגָּה, דְּבַרֵי הַתּוֹרָה נִקְלָטִים בְּפִנְיָמוֹת וְהֵם
 43 **בְּבִחֵינָת אוֹר פְּנִימִי.** אֲבָל כִּיּוֹן שֶׁסּוֹף סוֹף מְדוּבָר בְּעֵינֵינִים רּוּחַנִיִּים יוֹתֵר
 44 וּמוֹפְשָׁטִים יוֹתֵר, הוּרִי לְעוֹמֵת נִגְלָה דְּתוֹרָה הֵם בְּבִחֵינָת "מְקִיף".
 45 **וְעַל-יְדֵי עֲשִׂית הַמְקַדָּשׁ בְּרוּחָנִיּוֹת, הָעֲבֹדָה בְּב' עֵנָנִים**
 46 **אֱלוֹ, קִיּוֹם הַמְצוֹת הַמְגֻלִּים**
 47 **אִלּוּקוֹת בְּדֵרֵךְ אוֹר מְקִיף וְלְמוֹד**
 48 **הַתּוֹרָה** הַמְגֻלָּה אִלּוּקוֹת בְּדֵרֵךְ אוֹר
 49 פְּנִימִי, **זוֹכִים שְׁיִהְיֶה וְכֵן תַּעֲשׂוּ,**
 50 **לְדוֹרוֹת** 25, שֶׁהֵרִי צִיּוּרֵי "וְעוֹשׁ לִי
 51 מְקַדָּשׁ" הוּא לֹא רַק עַל עֲשִׂית הַמִּשְׁכָּן
 52 אֲלָא צִיּוּרֵי נִצְחֵי לְדוֹרוֹת **בְּבֵית**
 53 **עוֹלָמִים** בֵּית הַמְקַדָּשׁ הַנִּצְחִי
 54 **דְּלַעֲתִיד-לְבָא שְׁעָלְיוֹ נֶאֱמַר** 26
 55 **מְקַדָּשׁ אֲד' כּוֹנְנֵי יְדִיךְ, כִּי גַם**
 56 **הַמִּשְׁכָּן לֹא עָמַד לְעוֹלָם, וְכֵן**
 57 **הַבֵּית שְׁעָשָׂה שְׁלָמָה,** עִם כָּל
 58 מַעֲלָתוֹ, גַּם הוּא לֹא הִתְקִיִּים לְנִצַּח
 59 **וְדוֹקָא הַמְקַדָּשׁ דְּלַעֲתִיד**
 60 **שְׁהוּא מְקַדָּשׁ אֲד' כּוֹנְנֵי יְדִיךְ**
 61 שֵׁיבִינָה עַל-יְדֵי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 62 יִהְיֶה בֵּית נִצְחִי, **כְּמִבְּאָר**
 63 **בְּזֵהר** 27. **אָכֵל הַנִּצְתִינָת-כַּח'**
 64 **לְזָה** גַּם לְבֵית הַמְקַדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי הַנִּצְחִי
 65 הֵיא מִהַמְקַדָּשׁ שְׁעָשָׂה מֹשֶׁה,
 66 כְּמוֹ שְׁכַתּוּב 25 **וְכֵן תַּעֲשׂוּ,**
 67 **לְדוֹרוֹת, כְּפִרוּשׁ רַש"י.**
 68 **וְיִהְיֶה-רְצוֹן, שְׁבִקְרוֹב מְמֹשׁ**
 69 **יִהְיֶה בְּנֵין בֵּית הַמְקַדָּשׁ**
 70 **הַשְּׁלִישִׁי** בְּפוּעַל, **כִּי לּוֹמְדִים**
 71 **עֵנָן זֶה בַּתּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה הֵיא**
 72 **נִצְחִית** 28, וּבְעֵינֵי בֵּית הַמְקַדָּשׁ כְּפִי
 73 שֶׁהֵם בְּתוֹרָה לֹא חָל שִׁינּוּי **וּבְפִרְטוּ**
 74 **כְּשֶׁלּוֹמְדִים עֵנָן זֶה בְּפִרְשַׁת**
 75 **הַשְּׁבוּעַ,** שֶׁאֵז בְּכוּחַם יוֹתֵר לְפוּעַל
 76 אֵת בְּנֵין הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי בְּפוּעַל
 77 **וּכְיָדוּעַ** 29 **פְּתָגַם אֲדָמוּר**
 78 **הַזָּקֵן שְׁצָרִיף לְחֵיּוֹת** ("עִם)
 79 הַזָּמֵן", הֵינְנוּ) **עִם פְּרִשַׁת הַשְּׁבוּעַ,**
 80 לֹא רַק לְלִמּוּד אֵת פְּרִשַׁת הַשְּׁבוּעַ אֲלָא
 81 "לְחֵיּוֹת" אֵת עֵינֵי הַפְּרִשָּׁה **הֵרִי אֲז**
 82 **יֵשׁ נְתִינָת-כַּח מִיחְדָּת** בִּיתֵר שֶׁאֵת מֵאִשֵּׁר בְּלִימּוֹד עַל עֵינֵי הַמְקַדָּשׁ תְּמִיד

(21 פ"ד. וראה גם אגה"ק ס"ג. ובכ"מ. 22) מז, ד ואילך. (23) תהלים מ, ט. 24) ראה גם סידור ג, ד. אוה"ת שם ס"ע א' תלח ואילך (ובשוה"ג שם). סה"מ ה'ש"ת ע' 67 ואילך. 25) תרומה כה, ט. פרש"י עה"פ (מסנהדרין סז, ב. ועוד). 26) בשלח טו, יז. 27) ראה ח"ג רכא, א. אוה"ת ש"ש ע' א'תקכח. 28) ראה תניא רפ"ז. 29) "היום יום" - ב' חשוך. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם

ביאור בדרך אפשר

7 השלישי, הנצחי הוא עומד מוכן
8 למעלה³⁰, ויבצע פמימרא
9 במשך הזמן הדרוש לאמירת המלה
10 "רגע", היינו במהירות גדולה מאד
11 ירד למטה, במהרה פמימנו
12 ממש.

1 ההתעסקות בלמוד התורה וקיום המצוות נזכה
2 במהרה פמימנו ממש לבנין בית המקדש
3 השלישי בגאולה האמתית והשלמה על-ידי
4 משיח צדקנו, דהמקדש הוא עומד מוכן
5 למעלה³⁰, ויבצע פמימרא ירד למטה, במהרה
6 פמימנו ממש.

1 שעל-ידי ההתעסקות בלמוד
2 התורה וקיום המצוות נזכה
3 במהרה פמימנו ממש לבנין
4 בית המקדש השלישי בגאולה
5 האמתית והשלמה על-ידי
6 משיח צדקנו, דהמקדש

(30) ראה זה"ג שם. מקומות שנשמנו בלקו"ש ח"י ע' 418.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום רביעי עמ' א

41 ולא אמרה כן, אלא קאמרה נאנסתי, שזו טענה גרועה יותר, דקא
42 פסקלה נפשה מכהונה, משום הכי - מכח מיגו זה קאמר רבן גמליאל
43 דמיהימנא - שהאשה נאמנת שנאנסה לאחר האירוסין. ועל זה
44 שנינו במשנתנו דקאמר רבי יהושע לרבן גמליאל, פהאי מגו דהקא
45 - במיגו זה המבואר במשנתנו, שהיה המוחזק בשדה יכול
46 לשתוק, מדינא קף - אני מודה לדברך שהוא נאמן, אבל פהוא
47 מגו דהתם, שיכלה לטעון מוכת עץ אני תחתך, פליגנא עליוןך -
48 חלוק אני עליך, שאינה נאמנת במיגו זה.
49 הגמרא מבררת את טעמו של רבי יהושע. שואלת הגמרא: מפדי -
50 הרי האי מגו והאי מגו - במשנה לעיל יש לאשה מיגו, ובמשנתנו
51 יש למוחזק בקרקע מיגו, ואם כן מאי שניא - במה שונה לדעת רבי
52 יהושע האי מגו פהאי מגו, שלעיל אינו מאמינה, וכאן הוא מאמינו.
53 מבאר הגמרא: הקא, לגבי המוחזק בשדה, אין 'שור שחוט' לפניך,
54 התם הרי שור שחוט לפניך, ולשון משל היא, כלומר, המקרה של
55 המשנה לעיל דומה לאדם שהיה לו שור חי ומצאו כשהוא שחוט,
56 שהוא מתעורר מעצמו לברר מי שחטו, וכך אדם זה שנשאה
57 כבתולה ומצאה בעולה מתעורר לברר מתי נבעלה, ואין האשה
58 נאמנת בדבריה שנבעלה לאחר האירוסין במיגו שהיתה אומרת
59 מוכת עץ אני, כיון שיתכן שלא חשבה על טענה זו, או שמא
60 מתחילה הערימה וטענה שנאנסה כדי שנאמינה במיגו שהיתה
61 אומרת שהיא מוכת עץ. מה שאין כן בנידון של משנתנו, שלא היו
62 עוררים על החזקת אותו אדם בשדהו, והיה יכול לשתוק
63 ולהישאר מוחזק בה, ואף על פי כן הודה מרצונו ששדה זו היתה
64 בתחילה של אבי אותו אדם וקנאה ממנו, בזה מודה רבי יהושע
65 שיש להאמינו, כיון שאם לא היו דבריו אמת, לשם מה בא הוודה
66 בפני הבן ששדה זו היתה של אביו, והרי לא היה שם שום דבר
67 המערער את חזקתו.

***

68 שנינו במשנתנו: 'אם יש עדים שיצאת בדינומא וראשה פרוע,
69 כתובתה מאתים', ומשמע שאם לא הביאה עדים, אינה נאמנת
70 וכתובתה מנה. מקשה הגמרא: וינין דרוב נשים כשהן בתולות הן
71 נישאות, כי לא אתו עדים מאי הוי - מה בכך שלא הביאה האשה
72 עדים, והרי יש ללכת אחר הרוב ולומר שאף היא נישאה כשהיא
73 בתולה, ותיטול מאתים.
74 מתרצת הגמרא: אמר רבינא, משום דאיבא למימר - שיש לדחות
75 ראייה זו של רוב, כי אמנם רוב נשים בתולות נישאות, ומיעוט
76 הנשים נישאות כשהן אלמנות, ומכל מקום אין הרוב מועיל, כיון
77 שקל הנשאת כשהיא בתולה, יש לה קול - מתפרסם הדבר, שיצאה
78 בדינומא,
79

1 הגמרא מנסה לבאר באופן אחר את לשון 'ומודה רבי יהושע'
2 שבמשנתנו: ואלא אהא - על המשנה השנויה קודם לכן (ג),
3 הנושא את האשה בחזקת בתולה, ומצאה בעולה, היא אומרת לא
4 נבעלתי לאדם, אלא מוכת עץ אני, והוא אומר, לא פי - שמא אין
5 האמת כדברייך אלא דרוסת - בעולת איש את קודם שאירסתיך,
6 והנידון הוא לענין כתובתה, שרבן גמליאל ורבי אלעזר אומרים,
7 נאמנת. ורבי יהושע אומר, לא מפייה אנו חיי, ולגבי זה שנינו כאן
8 שרבי יהושע מודה במקום שיש לאדם 'פה שאסר'.
9 דוחה הגמרא גם ביאור זה: אף התם, מאי מגו איבא, ומבאר
10 הגמרא את שאלתה, בשלמא לרבי אלעזר (ש) דאמר שמשנה זו
11 סוברת כחכמים (א), שמוכת עץ כתובתה מנה, והנידון בין הבעל
12 לאשה הוא ב'מנה' ולא ב'לום', כלומר, האשה תובעת מנה כדין
13 מוכת עץ, והבעל אומר שאין לה כלום, כיון שהטעתו ואמרה
14 שבתולה היא, ומקח טעות הוא, אכן אפשר לבאר שטעם
15 נאמנותה שם הוא במגו דאי פניא אמרה 'מוכת עץ אני תחתך' -
16 נעשיתי מוכת עץ לאחר שאירסתני, ואית לה מאתים - וכתובתי
17 מאתיים, כיון שבעת הקדושין הייתי בתולה, וכבר התחייבת לי
18 מאתיים ככתובתי, והיא לא אמרה כן, אלא קאמרה מעיקרא הייתי
19 מוכת עץ, קודם האירוסין, דלית לה - ומודה שאין לה אלא מנה,
20 ולפיכך מיהימנא - היא נאמנת, שהרי אילו רצתה היתה משקרת
21 ומקבלת מאתיים, ורבי יהושע אינו מאמינה במיגו זה. ויש לבאר
22 שלגבי מחלוקת זו אמרה משנתנו שמודה רבי יהושע במקום שיש
23 'פה שאסר', שנאמן. אלא לרבי יוחנן דאמר שמשנה זו סוברת כרבי
24 מאיר, שמוכת עץ כתובתה מאתיים, וטענותיהם ב'מאתים' ו'מנה',
25 שהאשה תובעת מאתיים כמוכת עץ, והבעל טוען שחייב לה רק
26 מנה כיון שבעולה היא, אם כן מאי מגו איבא, והרי אין לה שום
27 טענה טובה יותר שיכלה לטעון, ובמצא שאין מחלוקתם שייכת
28 כלל לדין מיגו, ולא שייך לומר שלגבי מחלוקת זו שנתה משנתנו
29 'ומודה רבי יהושע'.

30 מסיקה הגמרא: אלא הודאת רבי יהושע השנויה במשנתנו, אהא
31 - נאמרה על משנה זו, שכן שנינו בה (ב), הנישא את האשה
32 בחזקת בתולה, ולא מציא לה בתולים, היא אומרת משארסתני -
33 לאחר שארסתני נאנסתי, ונפתתפה שדהו, כלומר מזלו של הבעל
34 גרם לכך שנאנסתי כשהייתי ברשותו, והוא אומר, לא פי - איני
35 מאמין לדברייך, אלא שמא עד שלא אירסתיה - קודם שארסתיה
36 נבעלתי. רבן גמליאל ורבי אלעזר אומרים, נאמנת, ורבי יהושע אומר,
37 לא מפייה אנו חיי, ואינה נאמנת. וטעמו של רבן גמליאל
38 המאמינה, דמגו דאי פניא אמרה - מתוך שאם היתה רוצה לשקר
39 היתה יכולה לומר מוכת עץ אני תחתך, שזו טענה טובה יותר,
40 דבעטנה זו לא קא פסקלה נפשה מכהונה - אינה נפסלת מכהונה,

בס"ד. שיחת יום א' פרשת תרומה, כ"ו שבט ה'תשנ"א.

– לכינוס השלוחות העולמי הראשון* –

27 ובביאור השייכות דב' הענינים⁹ יש לומר
28 (בפשטות)¹⁰ – שבשביל קיום הציווי "מרבין
29 בשמחה", צריך הקב"ה ליתן ובודאי נותן לכל אחד
30 ואחד מישראל ולכל בני ישראל כל הענינים
31 והטעמים שיוכלו להיות בשמחה אמיתית, על-ידי-
32 זה שנותן להם כל המצטרך בגשמיות וברוחניות –
33 שזהו תוכן הענין ד"בריא מזליה", שה"מזל"¹¹
34 דבני ישראל (שממנו נמשך בכל עניניהם) הוא
35 באופן של בריאות ותוקף¹² לאמיתתו ובשלימותו.
36 זאת ועוד: שמחה זו (בגלל ש"בריא מזליה")
37 היא מצד טבע האדם (גם לולי ציווי מיוחד על
38 השמחה), וכיון שישנו ציווי "מרבין בשמחה",
39 מובן שנוסף על רגש השמחה כתוצאה מזה
40 שהקב"ה נותן לו כל טוב גשמי ורוחני, הרי הוא
41 מוסיף בשמחה, גם ובעיקר בגלל ציווי הקב"ה
42 "מרבין בשמחה", ובפרט בידעו שעל-ידי השמחה
43 שלו ("ישמח ישראל בעושיו") נוסף עוד יותר
44 בשמחתו של הקב"ה ("ישמח ה' במעשיו").
45 ועל-ידי-זה שמקיים הציווי "מרבין בשמחה",
46 מוסיף הקב"ה עוד יותר בהמשכת הברכות בכל

1 א. כאשר כמה מישראל (אנשים או נשים)
2 נפגשים יחדיו, ובפרט כשנפגשים יחדיו במקום
3 קדוש, בית-הכנסת ובית-המדרש ובית של צדקה
4 וגמילות-חסדים – מודגש לכל-לראש הענין
5 ד"ברוב עם הדרת מלך"¹.
6 ועוד ועיקר – שנעשית שמחתו של הקב"ה
7 בראותו הקירוב והאחדות של בני ישראל, כביכול
8 כשמחת האב מהקירוב והאחדות של בניו² – כל
9 אחד ואחת מישראל, האנשים והנשים והטף, שכל
10 אחד ואחת מהם חשוב כביכול אצל הקב"ה (אבינו
11 שבשמים) כמו בן יחיד ובת יחידה³.
12 ועל-ידי-זה נוסף גם בברכתו של הקב"ה לכל
13 אחד ואחד מהם בכל המצטרך להם, הן בגשמיות
14 והן ברוחניות, כולל כדי שיוכלו להיות ויהיו
15 בפועל במעמד ומצב של שמחה – "ישמח ישראל
16 בעושיו"⁴, אשר על-ידי-זה יתוסף עוד יותר
17 בשמחתו של הקב"ה – "ישמח ה' במעשיו"⁵.
18 וכל זה הוא בהדגשה יתירה בכינוס זה – הן
19 מצד תוכן הזמן שבו מתקיים הכינוס, והן (ועל-
20 אחת-כמה-וכמה) מצד תוכנו של הכינוס עצמו,
21 כדלקמן.

22 ב. כינוס זה מתקיים בסמיכות ליום השבת שבו
23 מברכים חודש אדר, דמיניה אזלינן:
24 אודות ענינו של חודש אדר, איתא בגמרא⁶
25 "משנכנס אדר מרבין בשמחה"⁷, "בריא (תקיף)⁸
26 מזליה".

(* שהתחיל ביום ד' פ' משפטים, כ"ב שבט – יארצייט-הילולא
של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע (וראה לקמן
הערה 60).

- 1 משלי יד, כח.
- 2 ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תיג. ובכ"מ.
- 3 כש"ט הוספות סקל"ג.
- 4 תהלים קמט, ב.
- 5 שם קד, לא.
- 6 תענית כט, סע"א ואילך.
- 7 ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו שר"ח אדר חל ביום
חמישי וביום ששי (כפי שהכריזו בברכת החודש בשבת מברכים)
– שמהשמחה דר"ח אדר ("משנכנס אדר") בב' הימים דר"ח אדר
(שאדר (הסמוך לניסן) הוא לעולם ב' ימים) נכנסים תיכף לשמחה
דיום השבת, "וביום שמחתכם אלו השבתות" (ספרי בהעלותך

י"ד, י"ד) – ג' ימים רצופים של הוספה מיוחדת בשמחה דחודש
אדר.

(8) גירסת הרא"ש.

(9) כמובן מהמשך הענין – "משנכנס אדר מרבין בשמחה,
אמר רב פפא הילכך בר ישראל דאית לי' דינא בהדי נכרי .. לימצי
נפשי' באדר דבריא מזלי". וראה הערה הבאה.

(10) נוסף על פירוש התוס' (וחדא"ג מהרש"א) שמאמר זה בא
בהמשך למש"נ לפנ"ז (כט, א) ש"מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה
ליום חייב" – כי פירוש זה מבאר בעיקר החילוק שבין אב לאדר
(ה"הילכך .. לישתמיט מיני' באב דריע מזלי, ולימצי נפשי' באדר
דבריא מזלי"), ואינו מבאר השייכות להענין ד"מרבין בשמחה"
דוקא.

(11) "מזל" מלשון נוזל (לקו"ת האזינו עא, ד ובכ"מ) –
שכולל גם ובעיקר הגילוי וההמשכה והפעולה למטה מטה,
כדמוכח מזה שהענין ד"בריא מזלי" נאמר בנוגע ל"בר ישראל
דאית לי' דינא בהדי נכרי כו".

(12) ומודגש ביותר בחודש "אדר" – "אדר פירושו תוקף
וגבורה, כמו אדיר במרום ה', ובביצה פ"ב דט"ו ע"ב הרוצה
שנתקיימו נכסיו יטבע בהן אדר, שנאמר אדיר במרום ה' כו'
ע"ש" (לקוטי לוי"צ על פסוקי תנ"ך ומאור"ל ריש ע' צט).

הרוחניים – "קיימו וקבלו היהודים"²¹, "קיימו מה
שקיבלו כבר"²², שנעשה הקיום על קבלת התורה
ב"זמן מתן תורתנו" מתוך רצון ושמחה²³; ובענינים
וגשמיים – "לעשות אותם ימי משתה
ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות
לאביונים"²⁴, שהשמחה נמשכת ומתגלה (גם
ובעיקר) בענינים גשמיים, "משתה" (שתיית יין,
כולל גם החיוב דסעודה²⁵), "משלוח מנות" ("שתי
מנות בשר"²⁶ או (שני מיני תבשיל או שני) מיני
אוכלין"²⁷) ו"מתנות" ("מעות"²⁸ או מיני תבשיל או
מיני אוכלין"²⁹).

ומזה נמשך גם בכל השנה כולה – שהרי הענין
ד"קיימו מה שקבלו כבר" שייך ונקבע ופועל
בקיום התורה ומצוות בכל השנה כולה, ומזה מובן
שגם ההוספה בשמחה כפי שנמשכת וחודרת עד
לענינים גשמיים כפשוטם נמשכת בכל השנה
כולה.

ד. ויש להוסיף, שתוכנו של חודש אדר ("מרבין
בשמחה" ו"בריא מזליה") קשור גם עם האחדות
של ישראל:
מהענינים המיוחדים דפורים (היום טוב' 45

1 המצטרך לו – "בריא מזליה"¹³ בתכלית
2 השלימות¹⁴.

3 ג. ומחודש אדר (חודש אחד בשנה¹⁵) נמשך
4 המעמד ומצב ד"מרבין בשמחה" ו"בריא מזליה"
5 בכל השנה כולה:

6 נוסף לכך שבלא-הכי ולפני-זה, בראש-השנה
7 בירך הקב"ה את כל אחד ואחת מישראל בכתיבה
8 וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, שבזה נכלל
9 כפשוט גם שנת שמחה – הרי זה מתחדש ומתחזק
10 ובאופן של הוספה וריבוי ("מרבין בשמחה"),
11 ובמדתו של הקב"ה – שתוספתו מרובה על העיקר¹⁶,
12 ולפי הישג ידו של הקב"ה – "מידו המלאה
13 הפתוחה הקדושה והרחבה"¹⁷.

14 וענין זה מודגש ביום טוב' דחודש אדר –
15 פורים¹⁸:

16 בימי הפורים מודגשת ביותר ההוספה בשמחה
17 ("מרבין בשמחה"), עד כדי כך ששמחת פורים היא
18 למעלה מהשמחה דכל המועדים – ששמחת
19 המועדים היא במדידה והגבלה¹⁹, מה-שאין-כן
20 שמחת פורים היא למעלה ממדידה והגבלה, "עד
21 דלא ידע"²⁰ (למעלה מהבנה והשגה דשכל, שכל
22 האדם ושכל בכלל).

23 ושמחה זו נמשכת וחודרת ופועלת שלימות
24 בכל עניני בני ישראל ("בריא מזליה"): בענינים

(21) אסתר ט, כז.

(22) שבת פח, א.

(23) ובלשון הגמרא (שם) – שבמתן-תורה "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית .. מכאן מודעא רבה לאורייתא (שקבלוה באונס – פרש"י) .. הדור קבלוה בימי אחשורוש" (מאהבת הנס שנעשה להם – פרש"י).

(24) שם, כב.

(25) טושו"ע או"ח סתרצ"ה. וברמב"ם הל' מגילה פ"ב ה"ט: "כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כו" (משא"כ בשו"ע לא נזכר ע"ד אכילת בשר – ראה נימוקי או"ח לשו"ע שם. וראה הערה הבאה).

(26) להעיר מהדגשת "בשר" בנוגע ל"משלוח מנות" גם בשר"ע – אף שלא נזכר (בשו"ע) ע"ד אכילת בשר בנוגע לחובת הסעודה.

(27) רמב"ם הל' מגילה פ"ב ה"ט.ו. טושו"ע או"ח סתרצ"ה ס"ד.

(28) רמב"ם שם ה"ט.ז.

(29) ואף שב"מתנות לאביונים" מודגש הצורך בעידוד החיזוק ורחם*, הרי עיקר קיום המצוה הוא ע"י נתינת ה"מתנות" (מעות או תבשיל או אוכלין) בגשמיות דוקא.

(* כמודגש בנתינה לצדקה "בסבר פנים יפות ובשמחה .. ומדבר לו דברי תחנונים ונחומים" (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ה ה"ד). ועד"ז בחיוב דמתנות לאביונים בפורים – "לשמח לב עניים .. שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים" (רמב"ם הל' מגילה פ"ב ה"ז).

(13) ועפ"ז יומתק המשך וסדר הענינים: "מרבין בשמחה .. הילכך .. בריא מזלי" – שע"י קיום הציווי "מרבין בשמחה" נוסף עוד יותר בהענין ד"בריא מזלי".

(14) ועפ"ז יש לבאר (כפשטות) אופן קיום הציווי "מרבין בשמחה" בכל ימי חודש אדר, הוספה וריבוי מיום ליום – דכיון שע"י הריבוי בשמחה ביום א' דחודש אדר נוסף עוד יותר בברכתו של הקב"ה, נעשית השמחה למחרתו באופן של ריבוי גם ביחס לה"מרבין בשמחה" ביום שלפניו, ועי"ז נוסף עוד יותר בהמשכת הברכה, ובמילא, גם בשמחה ביום שלאח"ז, וכן הלאה. (15) ובשנת העיבור – שני חדשים, שענינם אחד – חודש אדר. – ולהעיר מדברי המשנה (מגילה ו, ב) "אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא כו".

(16) ב"ר פס"א, ד.

(17) נוסח ברכה הג' דברה"מ.

(18) ששייך לכל החודש – "החודש אשר נהפך גו' לשמחה" (אסתר ט, כב), שלכן "כל החודש כשר (בדיעבד) למקרא מגילה" (ירושלמי מגילה פ"א ה"א. שו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ז וברמ"א שם).

(19) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הכ"א. טושו"ע ואדה"ז או"ח סו"ס תקכ"ט.

(20) מגילה ז, ב.

34 השמחה דבני ישראל על הטוב גשמי ורוחני, והן
35 (השמחה דבני ישראל הקשורה ובאה מצד) שמחתו
36 של הקב"ה מהקירוב והאחדות דבני ישראל (כנ"ל)
37 סעיף א).

38 ה. ויש לקשר זה עם פרשת שקלים – שקורין
39 ברוב השנים³⁴ בשבת הסמוכה לראש-חודש אדר
40 (שבת מברכים חודש אדר), לפי ש"באחד באדר
41 משמיעין על השקלים"³⁵ – שגם בה מודגשת
42 אחדותם של ישראל:
43 נתינת מחצית השקל ("זה יתנו גוי' מחצית
44 השקל גוי' העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט
45 ממחצית השקל"³⁶) היא עבור ענינים כלליים
46 שבהם מתאחדים כל בני ישראל בשוה – הן בנוגע
47 לנתינת מחצית השקל בפעם הראשונה שמהם נעשו
48 אדני המשכן, והן בנוגע לנתינת מחצית השקל בכל
49 שנה כדי "לקנות מהן קרבנות ציבור של כל שנה
50 ושנה"³⁷.

51 ועל-דרך-זה בזמן הזה, ש"יש ליתן קודם פורים
52 מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן
53 זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר"³⁸ –
54 שבנתינת מחצית³⁹ השקל לצדקה⁴⁰, לעזור ולסייע
55 ליהודי שזקוק לכך, מודגשת אחדות ישראל.

56 ועל-פי המבואר במדרשי חכמינו ז"ל שהנס
57 דפורים (ביטול גזירת המן באופן ד"ונהפוך
58 הוא"⁴¹) נעשה על-ידי-זה ש"הקדים שקליהם
59 לשקליו, והיינו דתנן באדר באדר משמיעין על

1 דחודש אדר) הוא אחדות ישראל – כמודגש
2 במצוות היום: "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות
3 לאביונים", שתוכנם וענינם להדגיש בפועל ובגלוי
4 אחדות ישראל³⁰.

5 ובפרטיות יותר – שגם האחדות שב"מתנות
6 לאביונים" היא כמו האחדות ד"משלוח מנות איש
7 לרעהו":

8 ב"מתנות לאביונים" – אף שנעשית אחדות בין
9 הנותן והמקבל, ניכר גם החילוק שבין הנותן
10 להמקבל ("אביון"), מה-שאינ-כן ב"משלוח מנות
11 איש לרעהו" – שניהם שווים³¹.

12 ויש לומר שבצירוף דשני הענינים ("משלוח
13 מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים") מרומז שגם
14 ה"מתנות לאביונים" הם כמו "משלוח מנות איש
15 לרעהו" – שנרגש אצלו (לא כל-כך הנתינה
16 לאביון, אלא) גם (ובעיקר) התועלת שהוא מקבל
17 על-ידי ההתאחדות עם הזולת, ועד כדוגמת העשיר
18 שגם הוא זקוק לפעמים לקבל מהזולת – עצה
19 טובה, או אפילו ממון, לא מיבעי בשעת דחק³²,
20 אלא אפילו במצב רגיל, שכשחבירו עוזר לו על-ידי
21 הוספת ממון, נוסף עוד יותר בהצלחת המסחר (גם
22 בממון שהיה לו לפני-זה), ודוגמתו בנמשל –
23 התועלת בפרנסה רוחנית וגשמית שנעשית אצלו
24 על-ידי ההתאחדות עם הזולת, ועל-אחת-כמה-
25 וכמה עם כמה מישראל³³.

26 ועל-פי-זה יש לומר, שהענין ד"מרבין
27 בשמחה" ו"בריא מזליה" (בחודש אדר שעיקרו ימי
28 הפורים) קשור עם ונעשה על-ידי אחדות ישראל
29 (המודגשת בימי הפורים) – כיון שעל-ידי אחדותם
30 של ישראל שמתבטאת בהעזר והסיוע "איש
31 לרעהו", נוסף בברכותיו של הקב"ה בכל המצטרך
32 לכל בני ישראל באופן ד"בריא מזליה", ובמילא
33 נוסף גם בענין השמחה, "מרבין בשמחה", הן

30 ראה מנחת הלוי (לר"ש אלקבץ) עה"פ אסתר ט, כז.

של"ה חלק תושב"כ (שכט, ב). ועוד.

31 ובפרט כש"מחליף עם חבירו, זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו" (רמב"ם שם הט"ו).

32 שזקוק להלוואה לפי שעה. – ולהעיר, שאף שבאותה שעה נחשב כעני, הרי נתינת ההלוואה (גם במצב זה) היא "גמילות חסדים .. לעשירים" (סוכה מט, ב).

33 ולהעיר, שעי' ההתבוננות בזה נקל עוד יותר לקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך", כמוך ממש.

34 מלבד כשר"ח אדר חל בשבת, שאז קורין פרשת שקלים בשבת ר"ח אדר (שו"ע או"ח ר"ס תרפה).

35 ריש מס' שקלים. וש"נ.

36 תשא ל, יג-טו.

37 פרש"י שם, טו.

38 רמ"א או"ח ר"ס תרצד.

39 ויש לומר בדיוק ד"מחצית" – שגם כשנותן סכום גדול ושלם נרגש אצלו שהנתינה שלו אינה אלא "מחצית", וה"מחצית" השני מקבל הוא מהעני (עי' האמור לעיל (ס"ד) בפי' "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים").

40 ראה ב"ב יו"ד, ב: "במה תרום קרן ישראל .. בכי תשא", ובפירש"י: "קח מהם כופר לצדקה" (נתבאר בד"ה כי תשא תשל"א – קונטרס כ"ב שבט שנה זו). ועאכ"כ בזמן הזה – "בזמן שביהמ"ק קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו שאין ביהמ"ק קיים אם עושין צדקה כו'" (שם ט, סע"ב). וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר שנה זו, ס"ב ואילך.

41 אסתר ט, א.

29 ומתפשטת הקדושה בכל הבית, שהבית דכל אחד
 30 ואחת מישראל נעשה מקדש להקב"ה, בית תורה
 31 ותפילה וגמילות-חסדים, ומהמקדש שבבית הפרטי
 32 נמשכת ומתפשטת הקדושה בכל העולם, שהעולם
 33 כולו נעשה מקדש להקב"ה – דירה לו יתברך
 34 בתחתונים⁵⁴.
 35 ושליחות זו היא בהדגשה יתירה אצל נשי
 36 ישראל⁵⁵ – שכיון שכל אחת מנשי ישראל⁵⁶ היא
 37 "עקרת הבית" (עיקרו של הבית), שבה תלויה
 38 הנהגת הבית, כולל ובמיוחד הנהגת בני הבית
 39 (הילדים והילדות⁵⁷, וגם דהבעל⁵⁸), הרי עיקר
 40 השליחות לעשות את הבית מקדש להקב"ה מוטלת
 41 על "עקרת הבית", ובדרך ממילא יש לה חלק עיקרי
 42 גם בשליחות לעשות העולם כולו מקדש להקב"ה,
 43 על-ידי המשכת והתפשטות הקדושה מהמקדש
 44 שבביתו של כל אחד ואחד מישראל.
 45 ז. ונוסף על השליחות הכללית ד"ועשו לי
 46 מקדש" שמוטלת ונעשית על-ידי (כל ישראל,
 47 ובפרט) כל נשי ישראל, עקרת הבית – מודגשת
 48 עיקרה של שליחות זו אצל אלו שזכו ונבחרו
 49 להיות "שלוחות":
 50 כיון שתכלית ומטרת השליחות ד"ועשו לי
 51 מקדש" היא (לא רק בביתו הפרטי של כל אחד
 52 ואחד מישראל, אלא גם) שהעולם כולו יהיה מקדש
 53 להקב"ה (דירה לו יתברך בתחתונים), יש צורך
 54 שגם הפעולה ד"ועשו לי מקדש" בבית הפרטי
 55 על-ידי עקרת הבית תהיה ותפעל בעולם כולו –
 56 על-ידי-זה שה"מקדש" שבבית הפרטי נמצא (לא
 57 רק במקומות מסויימים שבהם ישנו ריכוז גדול של

1 השקלים⁴² – מודגש יותר שעניני הפורים (וכללות
 2 חודש אדר ש"מרבין בשמחה" ו"בריא מזליה")
 3 נעשים על-ידי אחדות ישראל (התוכן דפרשת
 4 שקלים).
 5 ו. ומפרשת שקלים (ביום השבת דמיניה
 6 אזלינן) באים לפרשת תרומה – פרשת שבוע זה⁴³,
 7 שבחלקה הראשון השיך ליום ראשון⁴⁴ מדובר
 8 אודות עשיית המשכן⁴⁵, "ועשו לי מקדש ושכנתי
 9 בתוכם"⁴⁶ – שבזה מודגש הקשר והשייכות לתוכנו
 10 של כינוס זה, "כינוס השלוחות העולמי"⁴⁷.
 11 ובהקדמה – שבציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי
 12 בתוכם" נכללת השליחות של כל אחד ואחת
 13 מישראל בעולם:
 14 בבריאת העולם כתיב⁴⁸ "אשר ברא אלקים
 15 לעשות", שפירושו לתקן⁴⁹, היינו, שהקב"ה ברא את
 16 העולם באופן שצריך תיקון ושלימות, וזוהי
 17 שליחותו של כל אחד ואחת מישראל בעולם
 18 (כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁰ "כל אחד ואחד חייב לומר
 19 בשבילי נברא העולם") – לפעול בו תיקון
 20 ושלימות, ועד שעל-ידי-זה "נעשה⁵¹ שותף
 21 להקב"ה במעשה בראשית"⁵².
 22 ותוכן השליחות נכלל בציווי הכללי "ועשו לי
 23 מקדש" (שנוסף על הציווי הפרטי דעשיית המשכן
 24 והמקדש, הרי הוא רומז וכולל גם כללות העבודה)
 25 – החל מהמקדש שבלב כל אחד ואחת מישראל
 26 [כמרומו בהמשך הכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי
 27 בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל
 28 אחד ואחד"⁵³], ומהמקדש שבלב נמשכת

(42) מגילה יג, סע"ב.

(43) נוסף על התחלת קריאתה במנחת שבת דמיני אזלינן.

(44) כידוע שהפרשה נחלקת לשבעה חלקים כנגד שבעת ימי השבוע.

(45) ושייכותו לשקלים – שממחצית השקל נעשו אדני המשכן, כנ"ל ס"ה.

(46) כה, ח.

(47) בהבא לקמן – ראה גם בשיחות ע"ד כינוס השלוחים העולמי שנדפסו בספר השליחות (קה"ת תנש"א).

(48) בראשית ב, ג.

(49) ראה ב"ר פ"א, ו ובפירש"י (וראה לקמן הערה 58).

(50) סנהדרין לו, סע"א – במשנה.

(51) שבת יו"ד, א, ושי"ג.

(52) אף שעבודת האדם "לעשות", "לתקן" אינה אלא בכוח של הקב"ה.

(53) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(54) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(55) להעיר, שגם בנדבת המשכן ("ויקחו לי תרומה" בשביל "ועשו לי מקדש") קדמו הנשים לאנשים (ראה ויקהל לה, כב וברמב"ן שם).

(56) ועד"ז בנוגע לכל אחת מבנות ישראל שמתחנכת ומתכוננת להיות "עקרת הבית" בבוא הזמן שתזכה לבנות בית בישראל, כולל גם ע"י העזר והסיוע לאמה בתפקידה כעקרת הבית.

(57) הן אלה שנתברכו כבר (ויתברכו עוד יותר) בבנים ובנות, והן אלו שיתברכו בבנים ובנות בקרוב ממש.

(58) ועד"ז בכללות הענין ד"עזר כנגדו", כמארו"ל (יבמות סג, א) "במה אשה עוזרתו לאדם .. אדם מביא חטין חטין כוסס (בתמי) .. נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו". ועפ"י י"ל, שעיקר ושלימות הענין ד"לעשות" "לתקן" – שמהדוגמאות לזה במדרש (שבהערה 49) "החטיין צריכין להטחין" – נעשה ע"י האשה.

29 נוסף על הדגשת ענין האחדות בכל כינוס של
30 כמה וכמה מישראל⁶³, אנשים או נשים, הרי זה
31 בהדגשה גדולה ביותר ב"כינוס השלוחות העולמי",
32 שכיון שהמשתתפות בכינוס באות (ומייצגות כמה
33 וכמה מנשי ישראל) מכל קצוי תבל, ולא עוד אלא
34 שהן ה"שלוחות" של כל נשי ישראל (כנ"ל סעיף
35 ז) – הרי בכינוס שלהן מודגשת ביותר אחדותן של
36 כל נשי ישראל (ועל-ידן – אחדותם של כל בני ישראל,
37 כיון שכל אשה היא עקרת הבית בביתה הפרטי).

38 וכיון שעל-ידי אחדות ישראל (ב"כינוס
39 השלוחות העולמי") נוסף בשמחתו של הקב"ה,
40 בהמשכת ברכתיו של הקב"ה, ובשמחתם של
41 ישראל (כנ"ל סעיף א) – הרי זה שייך במיוחד
42 לתוכנו של חודש אדר ש"מרבין בשמחה" ו"בריא
43 מזליה" (כנ"ל סעיף ד).

44 ט. ויהי-רצון ש"כינוס השלוחות העולמי"
45 יוסיף בשמחתם של כל בני ישראל ובהמשכת
46 ברכתיו של הקב"ה בכל המצטרך לכל בני ישראל
47 בכל מקום שהם⁶⁴, שגם כשנמצאים עדיין ברגעי
48 הגלות האחרונים, במעמד ומצב ש"אכתי עבדי
49 אחשוורוש אנן"⁶⁵, יהיה לכל בני ישראל כל טוב
50 רוחני וגשמי ושמחה אמיתית (כפי וככל ששייך
51 בזמן הגלות), ותיכף ומיד ממש – כל טוב רוחני
52 וגשמי ושמחה אמיתית בתכלית השלימות, בגאולה
53 האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

54 ובוודאי יקויימו כל הבקשות שב"פדיונות"
55 שנתתן – שיובאו על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר
56 נשיא דורנו – שימלא הקב"ה משאלות לבב כל
57 אחת ואחת מכן "מידו המלאה הפתוחה הקדושה
58 והרחבה", החל מהצלחה רבה ויתירה בקיום
59 השליחות, שנוסף על קיום השליחות עד עתה,
60 יתוסף בזה עוד יותר, ביתר שאת וביתר עוז, "ילכו
61 מחיל אל חיל"⁶⁶, ומתוך שמחה וטוב לבב,
62 ו"מרבין בשמחה", וכל זה באופן שלמעלה
63 ממדידה והגבלה – "עד דלא ידע".

64 ועוד והוא העיקר – שמהחלטה הטובה אודות
65 ההוספה בקיום השליחות באופן ד"ילכו מחיל אל

1 בני ישראל, אלא גם) במקומות רבים ברחבי העולם
2 כולו ועד לקצוי תבל.

3 וענין זה נעשה על-ידי פעולתן של ה"שלוחות"
4 בקיום הציווי "ועשו לי מקדש" – לכל לראש –
5 בבית הפרטי שלהן שנמצא (גם) בקצוי תבל, ועוד
6 וגם זה עיקר – שפעולתן היא גם בבתים הפרטיים
7 דכל בני ישראל שבסביבה שלהן שגם הם יהיו
8 מקדש להקב"ה⁵⁹, אשר על-ידי-זה נשלמת כללות
9 השליחות דבני ישראל בקיום הציווי "ועשו לי
10 מקדש" שהעולם כולו יהיה משכן ומקדש (דירה)
11 להקב"ה.

12 ועל-פי-זה יש לומר בפירוש השם והתואר
13 "שלוחות" [נוסף על הפירוש הפשוט על שם
14 פעולתן במילוי השליחות של נשיא דורנו, כ"ק
15 מו"ח אדמו"ר – שהולכת ונמשכת וביתר שאת
16 וביתר עוז עד לימינו אלה – בהפצת התורה
17 והיהדות והמעיינות חוצה, בכל קצוי תבל] – שהן
18 גם ה"שלוחות" של כל נשי ישראל⁶⁰ לפעול באותם
19 המקומות שאליהם לא מגיעות כל נשי ישראל
20 (ברחבי העולם כולו עד לקצוי תבל), ועד שזכות
21 פעולתן של ה"שלוחות" בכל העולם כולו עולה
22 בחשבון ונחשבת גם לפעולות לכל נשי ישראל⁶¹,
23 ולכן נוטלות חלק גם בשכר פעולתן של
24 ה"שלוחות".

25 ח. על-פי-זה יש לבאר גם הקשר והשייכות
26 ד"כינוס השלוחות העולמי" לתוכנו של הזמן שבו
27 מתקיים הכינוס – בסמיכות לשבת מברכים חודש
28 אדר, ש"מרבין בשמחה" ו"בריא מזליה"⁶² :

59 ויתיה מזה – הפעולה על אוה"ע בכל עניני טוב, צדק
ויושר, ע"י קיום מצוות ב"נ, כפס"ד הרמב"ם (הל' מלכים ספ"ח).

60 כולל ובמיוחד – הנשים של צדיקי ונשיאי ישראל*.

61 להעיר ממארו"ל (שהש"ר פ"ב, ח (ב)) "אחד מכם גולה
לברביא ואחד מכם גולה לסמטריא דומה כמו שגליתם כולכם"
– שבוזה נכלל זכות העבודה דבירור הניצוצות בזמן הגלות,
שבשביל זה הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות (ראה פסחים
פז, ב. תו"א בראשית ו, א. ר"פ לך לך. ובכ"מ).

62 להעיר גם מהשייכות הנשי ישראל לפורים: (א) בנס
דפורים – שעיקר הנס הי' ע"י אשה (תור"ה שאף – מגילה ד,
(ב) בקיום דמ"ת – "קיימו מה שקיבלו כבר" – שמ"ת הי'
תלוי בכך שהנשים יתרוצו תחילה לקבלה, ש"לכך נאמר כה תאמר
לביית יעקב", לנשים תחלה (ראה שמו"ר פכ"ח, ב* *).

(* להעיר מהשייכות להתחלת הכינוס ביום היארצייט-הילולא של
הרבנית הצדקנית מרת ז'י' מושקא נ"ע ז"ע.

(** ושם (פנ"ו): "לנשים תחלה, שחן מזדרות במצוות, ד"א כדי
שיהיו מנהיגות את בניהן לתורה" (שהנשים מצויות בבית ומשגיחין
תמיד על בניהם – פי' המ"כ).

63 להעיר ממארו"ל "כינוס לצדיקים (ועמך כולם צדיקים)"
הנאה להן והנאה לעולם" (סנהדרין עא, סע"ב – במשנה).

64 כולל גם אלה שנמצאים בריחוק מקום גשמי, וגם
(ועאכו"כ) בריחוק מקום רוחני.

65 מגילה יד, א.

66 תהלים פד, ח.

25 רבותינו ז"ל⁷¹ "גדולה צדקה שמקרכת את
 26 הגאולה" – "אחכה לו בכל יום שיבוא"⁷², לא רק
 27 "אחכה.. בכל יום", אלא גם (ובעיקר) "שיבוא בכל
 28 יום", ביום זה ממש, וביום זה עצמו – תיכף ומיד
 29 ממש, שהרי גם היציאה מהגלות רגע אחד קודם
 30 היא שמחה הכי גדולה.
 31 וכן תהיה לנו – שעוד לפני ה"מרבין בשמחה"
 32 שמתחיל "משנכנס אדר" (בב' הימים – כפלים
 33 לתושיה – דראש-חודש אדר), תהיה כבר השמחה
 34 הכי גדולה שלמעלה ממדידה והגבלה כלל, גם
 35 ביחס לשמחת חודש אדר וימי הפורים – שמחת
 36 הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
 37 תיכף ומיד ממש.
 38 ובפשטות – שלא צריכים להמתין עד יום ששי
 39 (א' אדר), ואפילו לא עד יום חמישי (ל' שבט, א'
 40 דראש-חודש אדר), ואפילו לא עד יום רביעי,
 41 ואפילו לא עד יום שלישי, ואפילו לא עד יום שני
 42 – כיון שביום ראשון זה⁷³ (ובסמיכות לזמן
 43 דתפילת המנחה⁷⁴) באה הגאולה האמיתית
 44 והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ואז ממשיכים בכל
 45 הענינים בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש,
 46 בהר הקודש ובבית-המקדש, ותיכף ומיד ממש.
 47 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכל אחת
 48 מהשלוחות תחיינה, שני שטרות של דולר לתתם
 49 (או חילופם) לצדקה, ובהוספה משלהן].

1 חיל", באים תיכף ומיד ל"יראה אל אלקים
 2 בציון"⁶⁶ – שמסיימים השליחות בכל קצוי תבל,
 3 ובאים (יחד עם כל בני ישראל שבכל קצוי תבל)
 4 לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ולבית-
 5 המקדש השלישי – שבו יקויים הציווי "ועשו לי
 6 מקדש" כפשוטו⁶⁷ ובתכלית השלימות⁶⁸, ואז ממשיכים
 7 במילוי השליחות דכל אחד ואחת מישראל,
 8 והשלוחות ביתר שאת וביתר עוז, לעשות לו יתברך
 9 דירה בתחתונים – בתכלית השלימות⁶⁹.
 10 י. ויש לקשר זה עם שליחות נוספת בנוגע
 11 למצות הצדקה, ובאופן ד"כפלים לתושיה"⁷⁰ –
 12 ליתן לכל אחת מהשלוחות תחיינה, שני שטרות
 13 של דולר ליתן לצדקה – כדי:
 14 א) להוסיף עוד יותר בברכותיו של הקב"ה באופן
 15 ד"כפלים לתושיה" – "כפלים" במובן הרחב (לא
 16 באופן של הגבלה, ב' פעמים ככה ולא יותר),
 17 שכולל תכלית הריבוי, ונקרא "כפלים" (רק)
 18 להיותו סוג שני של ברכות. היינו, שנוסף על
 19 הברכות שהקב"ה נותן מעצמו, באתערותא
 20 דלעילא, ישנו סוג נוסף בברכותיו של הקב"ה,
 21 שנמשכות על-ידי עבודת האדם, שהן באופן נעלה
 22 יותר מהברכות שהקב"ה נותן מעצמו,
 23 ב) ועיקר – למהר ולזרו עוד יותר את הגאולה
 24 האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, כמאמר

(67) "אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת סג, א. וש"ג) – הן בנוגע לה"מקדש", לא רק מקדש רוחני בלבד ובביתו של כאו"א מישראל, אלא "מקדש" גשמי כפשוטו, והן בנוגע ל"ועשו לי מקדש", בלשון עתיד, שעכשיו קאי על ביהמ"ק השלישי.
 (68) באופן נעלה יותר מהמשכן ומבית ראשון ובית שני – "מקדש אדני-כוננו ידיך", "בשתי ידים", "כשה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד-לבוא שכל המלוכה שלו" (בשלח טו, יז ובפירוש"י).
 (69) כמו כללות העבודה דקיום התומ"צ שדוקא לעתיד-לבוא תהי' בתכלית השלימות – "כמצות רצונך" (ראה תו"ח ר"פ ויחי ובכ"מ).
 (70) איוב יא, ו.

(71) בב' יו"ד, א. וראה תניא פל"ז.

(72) עיקר הי"ב מיי"ג העיקרים.

(73) ובפרט כפי שנקרא בכתוב – לא "יום ראשון", ע"ד שאר הימים, "יום שני", "יום שלישי" וכו', אלא "יום אחד" (בראשית א, ה), שכולל כל הימים שלאחריו (שלכן נבראו בו כל תולדות השמים והארץ – פירש"י שם, יד. ב, ד).

(74) להעיר ש"אליהו (מבשר הגאולה) לא נענה אלא בתפילת המנחה" (ברכות ו, ב).

בס"ד. משיחות שבת פרשת תרומה, ב' אדר ה'תנש"א.

19 מרבין בשמחה" – הוספה וריבוי בשמחה מהתחלת
20 חודש אדר, מראש-חודש אדר¹¹, ומוסיף והולך
21 מיום ליום¹² במשך כל חודש אדר¹³.

22 ויש להוסיף בדיוק ד"משנכנס אדר" – שעיקר
23 ושלמות הכניסה דחודש אדר היא לאחרי שעבר יום
24 שלם מהימים דחודש אדר (א' אדר)¹⁴, ועומדים
25 ביום השני דחודש אדר – יום זה – שאז מתחיל
26 עיקר ושלמות הענין ד"משנכנס אדר) מרבין
27 בשמחה".

28 ומודגש ביותר בקביעות שנה זו, שב' אדר חל
29 ביום השבת – "וביום¹⁵ שמחתכם אלו השבתות"¹⁶
30 – שעל-ידי-זה נוסף בהענין ד"משנכנס אדר מרבין
31 בשמחה" בשתיים: (א) התחלת חודש אדר היא בג'
32 ימים רצופים¹⁷ של שמחה יתירה (גם ביחס לחודש

1 א. מהענינים המיוחדים דיום השבת-קודש הזה
2 שבתחילת חודש אדר – כמפורש בגמרא¹ (והובא
3 להלכה²) "משנכנס אדר מרבין בשמחה":

4 שמחה – כל השנה כולה זמנה הוא, כי: שמחה
5 היא ענין כללי ועיקרי בעבודת ה', כמו שכתוב
6 "עבדו את ה' בשמחה"³, "עבדת את ה' אלקיך
7 בשמחה ובטוב לבב"⁴, וכפסק-דין הרמב"ם⁵
8 "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת
9 הא-ל שצוה בהן עבודה גדולה היא"; וכיון
10 שעבודת ה' היא במשך כל חיי האדם, כמאמר
11 רבותינו ז"ל⁶ "אני נבראתי לשמש את קוני", הרי
12 גם השמחה (תנאי עיקרי בעבודת ה') היא במשך
13 כל חיי האדם, בכל עניני ואופני העבודה⁷, ובכל
14 שינויי המצבים שבמשך חיי האדם⁸. ובלשון
15 הכתוב⁹ – שהביאו הרמ"א להלכה בסוף (הלכות
16 פורים שבסוף) חלק אורח-חיים – "טוב לב משה
17 תמיד"¹⁰.

18 ונוסף לזה ישנו ציווי מיוחד "משנכנס אדר

(11) כולל גם יום א' דר"ח אדר, דאף שבמנין ימי החודש ה"ה
יום ל' דחודש שבט (ויום א' דחודש אדר הוא יום ב' דר"ח (שו"ע
אה"ע סק"ו ס"ו)), מכל-מקום להיותו גם (יום א' דר"ח אדר,
ה"ה בכלל "משנכנס אדר מרבין בשמחה" (וראה לקמן הערות 14.
53).

(12) ובכל יום – משעה לשעה ומרגע לרגע, ובפרט מתפילה
לתפילה, כידוע שבכל תפילה נעשית עלי' לדרגא נעלית יותר בכל
עניני האדם והעולם*.

(13) ומחודש אדר (ופורים) נמשך גם בכל השנה כולה (וראה
לקמן ס"ז).

(14) משא"כ היום שלפניו, עם היותו יום א' דר"ח אדר, ה"ה
גם יום ל' שבט, ואדרבה: להיותו יום השלושים דשבט (ישי בו
השלימות דכל השלושים יום, ג"פ עשרה ימים), מודגש בו ענינו
של חודש שבט יותר מאשר ענינו של חודש אדר, ולכן אין זה
"משנכנס אדר" בשלימות.

(15) ספרי בעלותך יו"ד, יו"ד.

(16) ויש לומר, שהשמחה דחודש אדר מוסיפה גם בשמחה
דיום השבת, והשמחה דיום השבת מוסיפה בשמחה דחודש אדר
– ע"ד מארז"ל (זבחים צא, רע"א) "אטו שבת למוספין אהנאי,
לתמידין לא אהנאי" (בתמי').

(17) ומתאים גם להקביעות דהתחלת השנה – ג' ימים רצופים
דקדושת יו"ט (ר"ה) ושבת. ובחז"ל – ג' פעמים ג' ימים רצופים
דקדושת יו"ט ושבת – גם בחג הסוכות, ובשמע"צ ושמת"ח
(כמדובר בארוכה בהתחלת השנה).

(* להעיר מהרמז בפרשת השבוע – "ודיו הכרובים פורשי כנפים
למעלה גר" (כה, כ), "תלת זימנין ביומא כו' אינון מגרמיייהו סלקין
גדפיייהו כו'", "בשעת ג' תפילות שבכל יום" (זהר ח"א רכז, ב. ח"ג
נט, א. ובפי' הרמ"ז שם. וראה תו"א ריש פרשתנו.) וע"פ המבואר בזהר
בהשמטות השייכות לפרשתנו השייכות לענין השמחה (הובא ונתבאר
באורה"ת פרשתנו ע' א'תסא) – י"ג, שעי" שב"תלת זימנין ביומא ..
דסלקין גדפיייהו" נוסף בענין השמחה.

(1) תענית כט, סע"א.

(2) במג"א אור"ח סו"ס תרפו. – אף שלא הובא ברמב"ם*
וטושו"ע (ראה השקו"ט בזה בשו"ת חת"ס אור"ח סק"ס. נימוקי
אור"ח סתרפ"ו).

(3) תהלים ק, ב.

(4) תבוא כח, מזו.

(5) הלי' לולב בסופו.

(6) משנה וברייתא סוף קידושין.

(7) הן בעבודה דיראת ה', והן (ועאכו"כ) בעבודה דאהבת
ה'**. (שהיא עיקר העבודה, "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא"
(ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסו, א)).

(8) כמארז"ל "חייב אדם לברך על כו' כשם שמברך על
הטובה", "לקבולינהו בשמחה" (ברכות נד, א במשנה. שם ס, ב).

(9) משלי טו, טו.

(10) ובלשון הרמב"ם (הלי' דעות שם): "שמח כל ימיו". –
וע"פ המבואר בפנים, י"ל, ש"כל ימיו" ישנה גם "השמחה
שישמח אדם בעשיית המצוה כו'", השמחה שבעבודת ה'.

(* ואולי י"ל שכיון שהרמב"ם פוסק בהל' דעות (פ"א ה"ד) שצ"ל
"שמח כל ימיו" ולא רק בעת עשיית המצוה, אלא שמחה ב"דעות"
(מצב הנפש) – ודלא כהסוגיא בשבת (ל. ב) ששמחה שאינה של מצוה
(שמחה סתם), על"י נאמר ולשמחה מה זה עושהו. אין מקום להוסיף
דין בפ"ע "משנכנס אדר מרבין בשמחה", כיון שה"מרבין בשמחה"
הוא (בעיקר) בנוגע למצב הנפש (ולא כ"כ) בנוגע לענין מסויים
במעשה בפועל, כמו "משנכנס אב ממעטין בשמחה" (הל' תעניות פ"ה
ה"ו) (שישנו בלאה"כ "כל ימיו" ולריבוי והוספה בשמחה בנוגע למצב
הנפש – לא נחיות). וראה לקו"ש ח"א ע' 338 בהערה.

(** ובלשון הרמב"ם: "השמחה .. באהבת האל כו".

32 גם צריך להבין: מהלשון "מרבין בשמחה",
33 הוספה וריבוי על השמחה שבכל השנה, משמע
34 שהשמחה דחודש אדר היא אותה סוג שמחה שישנה
35 בכל השנה, אלא שבחודש אדר היא באופן ד"מרבין
36 בשמחה".

37 ולכאורה, השמחה דחודש אדר, בגלל הנסים
38 שנעשו לישראל ("ימי נסים היו לישראל"), היא סוג
39 שמחה בפני עצמו, שאינו שייך (לכאורה) להשמחה
40 דכל השנה כולה, "שישמח אדם בעשיית המצוה
41 ובאהבת האל שצוה בהן".

42 ג. ויש לומר הביאור בזה:
43 נוסף על הנס דפורים, מודגש בפורים גם הקיום
44 דמתורתורה – כמו שכתוב²⁷ "קיימו וקבלו
45 היהודים", ופירשו חכמינו ז"ל²⁸ "קיימו מה
46 שקיבלו כבר", כי במתן-תורה "כפה הקב"ה עליהם
47 את ההר כגיגית.. מכאן מודעא רבה לאורייתא
48 (שקיבלו באונס²⁹).. הדור קבלוה בימי אחשורוש"
49 (מאהבת הנס שנעשה להם²⁹).

50 ועל-פי-זה יש לומר בביאור הקשר והשייכות
51 ד"משנכנס אדר מרבין בשמחה, ימי נסים היו
52 לישראל פורים ופסח" – ש"פסח" (יציאת מצרים)
53 תכליתו ומטרתו מתורתורה, כמו שכתוב³⁰
54 "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים
55 על ההר הזה", וזוהי השייכות דפסח (ששלימותו
56 במתן-תורה) לפורים שבו "קיימו מה שקיבלו
57 כבר"³¹.

58 וצריך להבין: מאי אולמיה דנס פורים, שבגללו
59 "קיימו מה שקבלו כבר", "קבלוה.. מאהבת הנס",

1 אדר עצמו) – ב' ימים דראש-חודש ויום השבת¹⁸,
2 "בתלת זימני הוי חזקה"¹⁹, (ב) הוספה יתירה
3 בעיקר ושלימות ה"מרבין בשמחה" לאחרי "שנכנס
4 אדר" – בשני באדר – גם מצד ענינו של יום השבת.

5 ועל-פי הידוע²⁰ ש"כל המועדים של השנה..
6 ככולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן",
7 יש לבאר גם הקשר והשייכות ד"משנכנס אדר
8 מרבין בשמחה" לפרשת השבוע שבו חל (בשנה זו
9 וברוב השנים) התחלת חודש אדר – פרשת תרומה,
10 כדלקמן.

11 ב. ויש לבאר תחילה תוכן הענין ד"משנכנס
12 אדר מרבין בשמחה":

13 בטעם ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה" –
14 מפרש רש"י: "ימי נסים היו לישראל, פורים
15 ופסח".

16 וצריך להבין הטעם שרש"י מוסיף "ימי נסים..
17 פורים) ופסח" (כקושיית המפרשים²¹) – ובשתים:
18 א) השייכות ד"פסח" ל"משנכנס אדר מרבין
19 בשמחה".

20 ב) ועיקר: מטעם זה ("ימי נסים.. פורים
21 ופסח") צריכים להרבות בשמחה (לא רק בחודש
22 אדר, אלא) גם בחודש ניסן, שהיו בו נסים [ועד
23 שמרומז בשמו – "ניסן" מלשון "נס"²², ובב'
24 נונין, "נסי²³ נסים"²⁴], ונסים גדולים יותר מהנסים
25 שבחודש אדר (פורים), כידוע²⁵ שהנסים דפסח
26 (יציאת מצרים) היו נסים גלויים שלמעלה מהטבע,
27 מה-שאינ-כן הנס דפורים היה מלוכס בטבע (בפרטי
28 המאורעות שבמגילת אסתר, שלכאורה נראים כמו
29 דבר טבעי), ועוד ועיקר, שגם לאחרי הנס דפורים
30 "אכתי עבדי אחשורוש אנן"²⁶. ואף-על-פי-כן
31 הציווי ד"מרבין בשמחה" הוא בחודש אדר דוקא.

27 אסתר ט, כז.
28 שבת כח, א.
29 פירש"י שם.
30 שמות ג, יב.

31 להעיר מהמבואר במק"א (לקו"ש שבהערה 21) שבהוספה
ד"פורים) ופסח" מרמז רש"י שהחיוב ד"משנכנס אדר מרבין
בשמחה" הוא לא (רק) מצד שמחת פורים (י"ד אדר), אלא מפני
מעלת החודש שהביא ל"ימי נסים .. פורים ופסח" – כי, לידתו
של משה רבינו בחודש אדר היא סיבת שניהם: פורים – כיון
שנפל פור בחודש אדר, שמת (המן) שמחה גדולה, אמר נפל לי
פור בירת שמת בו משה, ולא הי' יודע שבשבעה באדר מת
ובשבעה באדר נולד" (מגילה יג, ב), ופסח – יצי"מ ע"י משה
רבינו, מושיען של ישראל, עיי"ש בארוכה.
ועי"פ מ"ש בפנים, יש להוסיף, שהשייכות דפורים ופסח היא
לא רק בסיבת הנסים (לידת משה בו' אדר), אלא גם (ובעיקר)
בנסים עצמם (שהרי הטעם ש"מרבין בשמחה" הוא – בפשטות
– מצד הנסים עצמם), ששניהם קשורים עם מתן-תורה (ענינו של
משה רבינו, שנולד בו' באדר).

18 להעיר מהרמז בלשון הכתוב "וביום שמחתכם (אלו
השבתות) .. ובראשי חדשיכם".
19 ב"מ קו, רע"ב. וש"נ.
20 של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).
21 ומהם: א"ר או"ח סתרפ"ה סק"ח. שו"ת שאלת יעב"ץ
ח"ב ספ"ח. ועוד (וראה לקו"ש חט"ז ע' 344 ואילך – שקו"ט
בתירוץ דמפרשים הנ"ל, עיי"ש).
22 ראה פס"ז בא יב, ב.
23 ברכות נז, רע"א ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.
24 ריבוי נסים – נוסף על הריבוי בכמות, גם ריבוי באיכות,
ע"ד נס בתוך נס (שבת פח, א. וש"נ).
25 ראה תו"א מג"א ק, א. לקו"ת צו טז, ב. שער האמונה
פט"ו ואילך. וראה גם סה"מ מלוקט ח"ג ע' ריב. וש"נ.
26 מגילה יד, א.

35 הקב"ה עליהם את ההר כגיגית", "הר הוא בחינת
36 אהבה עליונה שנקראת הר, כגיגית שהוא בחינת
37 דבר המקיף סחור כל עלמין, שעל-ידי-זה נתעורר
38 בהם האהבה", וכיון ש"התעוררות זו בלבם לקבלת
39 התורה.. לא היה מצדם בבחירה ורצון אשר
40 מעצמם לבד, אלא על-ידי הגילוי מלמעלה", הרי
41 זה כמו "שקבלוה באונס";

42 מה-שאינ-כן לאחרי נס פורים נעשה הקיום
43 דקבלת התורה ("קיימו מה שקיבלו כבר")
44 "מאהבת הנס שנעשה להם" (בימי אחשוורוש) –
45 דכשם שהנס שנעשה להם היה בעיקר מצד התחנות
46 (נס המלוכש בטבע), נעשה גם הקיום דקבלת
47 התורה "מעצמם, שלא על-ידי התעוררות מלמעלה..
48 אתערותא דלתתא מצד עצמם.. ברצון גמור"⁴⁰.

49 ה. ומצד מעלת הנס דפורים גדלה המעלה
50 דשמחת פורים (גם לגבי השמחה דפסח, "ראשון
51 לרגלים"⁴¹ שהם "מועדים לשמחה"⁴²) – "חייב
52 איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע"⁴³, ועל-דרך-זה
53 (ומעין זה) מעלת השמחה דחודש אדר (גם לגבי
54 חודש ניסן, "רוב החודש בקדושה.. כעין יום-
55 טוב"⁴⁴ שענינו שמחה) – "משנכנס אדר מרבין
56 בשמחה":

57 נס ושמחה (שמחה כתוצאה מנס) – שייכים זה
58 לזה, כי נס ענינו פריצת גדרי הטבע, וגם תכונת
59 השמחה שפורצת גדר⁴⁵. וגודל השמחה באופן של
60 פריצת גדר היא לפי-ערך פריצת הגדר שבנס⁴⁶.

61 ובנוגע לעניננו:
62 אף שכללות ענין הנסים הוא באופן של פריצת
63 גדרי הטבע, מכל-מקום עיקר ושלמות הענין

1 ברצון ובשמחה (לא באונס), מהנס דפסח, יציאת
2 מצרים, שבהמשך לזה היה מתן-תורה באופן
3 ש"קבלוה באונס"?

4 ואדרבה: כללות הענין דיציאת מצרים היה
5 מתוך נסים גדולים (כמו שכתוב³² "הנסה (הכי עשה
6 נסים) אלקים לקחת לו גוי מקרב גוי במסות
7 באותות ובמופתים (הם נפלאות) ובמלחמה וביד
8 חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים גוי" שלא
9 בערך לגבי הנס דפורים (כנ"ל סעיף ב), ואף-על-
10 פי-כן לא היתה קבלת התורה ברצון ובשמחה,
11 "מאהבת הנס שנעשה להם", אלא בנס פורים דוקא?!

12 ד. וההסברה בזה – בהקדם הביאור בחידוש
13 דנס פורים שלא מצינו דוגמתו (גם) בנס דפסח:
14 נס פורים היה באופן ד"אתהפכא חשוכא לנהורא"
15 – "ונהפוך הוא גוי"³³, "החודש אשר נהפך גוי"³⁴ –
16 "שנתהפך לב אחשוורוש לטוב, אותו הפה עצמו שאמר
17 והעם לעשות בו כטוב בעיניך, הוא עצמו אמר
18 ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם"³⁵; מה-
19 שאין-כן בנס פסח – הרי גם לאחרי שפרעה הסכים
20 לשלח את בני ישראל, "בשלח פרעה את העם"³⁶,
21 נהפך לבו, כמו שכתוב "ויהפך לבב פרעה גוי
22 וירדוף אחרי בני ישראל"³⁷, עד ש"וינער ה' את
23 מצרים בתוך הים גוי' לא נשאר בהם עד אחד"³⁸ –
24 "לאכפייא לסטרא-אחרא בלבד לבטלם ולהכניעם"³⁵.

25 בסגנון אחר קצת: בנס פסח, נס גלוי שלמעלה
26 מהטבע – מודגש בעיקר הגילוי מלמעלה, "נגלה
27 עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"³⁹,
28 ובמילא נתבטל המנגד (מצרים). והחידוש דנס
29 פורים, נס המלוכש בטבע – שעיקר ההדגשה היא
30 על הפעולה בתחנות ומצד התחנות, שלכן לא מספיק
31 ביטול המנגד, אלא יש צורך בהפיכתו לטוב.

32 ובהתאם לזה ישנו גם החילוק בקבלת התורה:
33 לאחרי נס פסח שעיקרו הגילוי מלמעלה, היתה
34 גם קבלת התורה מצד הגילוי מלמעלה – ש"כפה

40 תו"א מג"א צח, סע"ד ואילך. – וע"פ מ"ש בפנים יש
לתווך עם פירש"י ש"קבלוה" "מאהבת הנס שנעשה להם"
(שלכאורה אין זה "אתערותא דלתתא מצד עצמם") – דכיון
שהנס הוא בלבושי הטבע, מצד התחנות, ה"ז באופן דאתערותא
דלתתא מצד עצמם.

41 ראה ר"ה ד, א.

42 נוסח התפילה דיו"ט.

43 מגילה ז, ב.

44 שו"ע אדה"ז או"ח סתכ"ט ס"ט.

45 ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

46 להעיר, שגם ב"פריצת גדר" יש חילוקי דרגות בעילוי
אחר עילוי – ע"ד חילוקי הדרגות שבעבודה ד"בכל מאדך", שעם
היותה בלי גבול, "מאד", ה"ו "מאדך", "מאד שלך" (ראה תו"א
מקץ לט, ד. ובכ"מ), ובמילא ה"ז במדידה והגבלה לגבי דרגא
נעלית יותר.

32) ואתחנן ד, לד ובפירש"י.

33) אסתר ט, א.

34) שם, כב.

35) תו"א מג"א צד, ב.

36) ר"פ בשלח.

37) שם יד, ה"ח.

38) שם, כז-כח.

39) נוסח הגש"פ.

למקרא מגילה⁵³ – "משנכנס אדר מרבין בשמחה",³⁴
 ריבוי אמיתי שלמעלה ממדידה והגבלה.³⁵
 ו. ואף-על-פי-כן מוסיף רש"י גם הנס דפסח³⁶
 ("מרבין בשמחה", "ימי נסים היו לישראל, פורים³⁷
 ופסח") – כי השלימות האמיתית דשמחה (כתוצאה³⁸
 מהשלימות האמיתית) דהנס, היא בחיבור ב'³⁹
 המעלות דפורים ופסח גם יחד:⁴⁰
 המעלה דנס פסח – שעל-ידו מתגלה דרגא⁴¹
 נעלית יותר, נס גלוי שלמעלה מהטבע. אבל⁴²
 לאידך, הרי זה רק מצד הגילוי מלמעלה, ולא מצד⁴³
 התחתון (ואדרבה – שמבטל מציאות התחתון);⁴⁴
 והמעלה דנס פורים – שהוא מצד התחתון, נס⁴⁵
 המלוכש בטבע. אבל לאידך, הרי זה נס בדרגא⁴⁶
 תחתונה, נס המלוכש בטבע, ולא גילוי שלמעלה⁴⁷
 מהטבע.⁴⁸
 ובסגנון פשוט: בנס פסח היתה הגאולה⁴⁹
 ממצרים, אבל הגאולה היתה על-ידי ביטול⁵⁰
 המציאות דמצרים, ולא באופן שנתהפכו לטוב.⁵¹
 ואילו בנס פורים נתהפך לב אחשוורוש לטוב, אבל⁵²
 לא היתה גאולה מהגלות דאחשוורוש, "אכתי עבדי⁵³
 אחשוורוש אנן".⁵⁴
 והשלימות האמיתית היא בחיבור ב' המעלות⁵⁵
 גם יחד⁵⁶ – גילוי דרגא נעלית ביותר שנמשכת⁵⁷
 וחודרת ונעשית גם מצד התחתון. ובסגנון פשוט –⁵⁸
 גאולה מהגלות (גם מהגלות שבזמן אחשוורוש),⁵⁹
 אבל לא על-ידי ביטול המנגד (כבפסח), אלא⁶⁰
 על-ידי הפיכתו לקדושה (כבפורים).⁶¹
 ויש לומר, שענין זה מרמז רש"י בהמשך ד"ימי

1 דפריצת גדר בנס דפורים יותר מבנס דפסח, כי:
 2 פריצת גדר פירושה (לא ביטול הגדר, אלא) שישנו
 3 גדר ואף-על-פי-כן נעשה פריצת גדר. ולכן, הנס
 4 דפסח, להיותו נס גלוי שלמעלה מהטבע (גילוי
 5 מלמעלה), הרי הוא בעיקר ביטול (כל-כך)
 6 (פריצת) גדרי הטבע; מה-שאינ-כן הנס דפורים,
 7 להיותו נס המלוכש בטבע (מצד התחתון), הרי כל
 8 ענינו הוא פריצת גדרי הטבע, שבלבושי הטבע
 9 (תחתון) גופא נעשית פריצת גדרי הטבע – נס
 10 המלוכש בטבע.

11 ובאותיות פשוטות:

12 הגאולה (נס) דפסח – להיותה על-ידי ביטול
 13 המציאות דמצרים, "לא נשאר בהם עד אחד", הרי
 14 כשנתבטל המנגד אין חידוש כל כך בגאולה;
 15 מה-שאינ-כן הגאולה (נס) דפורים – כיון שגם
 16 לאחרי הנס נשאר אחשוורוש בכל תקפו, ועד
 17 ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן", ואף-על-פי-כן לא
 18 זו בלבד שבטלה גזירת המן, אלא אדרבה "ונהפוך
 19 הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם"³³, "כי
 20 גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל
 21 המדינות"⁴⁷, "משנה"⁴⁸ למלך אחשוורוש⁴⁹, היינו,
 22 שבזמן הגלות גופא נעשה מעמד ומצב של גאולה
 23 – הגאולה היא באופן של פריצת (ולא ביטול) גדרי
 24 הגלות.

25 ומזה מובן שעיקר ושלמות ענין השמחה באופן
 26 של פריצת גדר בפריצת גדר דשמחה גופא (על-דרך
 27 מה שכתוב⁵⁰ "פרצת עליך פרץ", "ופרצת"
 28 ב"ופרצת"⁵¹) הוא בשייכות לנס פורים (שהנס הוא
 29 באופן של פריצת גדר), ולכן שמחת פורים דוקא
 30 היא באופן של פריצת גדר בשלימות – "עד דלא
 31 ידע", שמחה שלמעלה ממדידה והגבלה, ועל-דרך-
 32 זה (ומעין זה) בשמחה דחודש אדר, "החודש אשר
 33 נהפך גו", "שמה למדים"⁵² ש"כל החודש כשר

(47) אסתר ט, ד.

(48) שם י"ד, ג.

(49) כמו יוסף שנעשה "משנה" לפרעה מלך מצרים (שהי'
 מושל בכיפה, כמו אחשוורוש (מגילה יא, סע"א. מכילתא בשלח
 יד, ה)) – ש"בלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ
 מצרים" (מקץ מא, מד).

(50) וישב לח, כט.

(51) ראה שיחת ליל שמח"ת שנה זו. קונטרס משיחות ש"פ
 וישב שנה זו. ועוד.

(52) ירושלמי מגילה פ"א ה"א – הובא ברמ"א או"ח סתרפ"ח

ס"ז.

(53) ויש לעיין בנוגע ליום א' דר"ח אדר, האם הוא בכלל
 "החודש אשר נהפך גו", "כל החודש כשר למקרא מגילה" –
 כיון שאינו שייך למנין הימים דחודש אדר (שכל הימים שבו הם
 בהמשך זל"ז), אלא למנין הימים דחודש שבט, ל' שבט.
 (54) ראה תו"א מג"א ק, א, ש"הנסים שבהתלבשות הם ע"י
 אות ה' אחרונה דשם הוי' .. והנסים נגלים הם ע"י אות י' דשם
 הוי' .. הנסים שבהתגלות הן בחי' הגבה למעלה".*
 (55) ראה תו"א שם, ש"מרדכי .. רצה שיהי' ב' המעלות
 בפורים, שהאור הגדול הזה יאיר ג"כ בגלוי".

(* ובהמשך הענין שם. ש"מעלה יתירה זו (בנסים שבהתגלות) הוא רק
 ענין ההתגלות בלי לבוש, אבל בעצם האור, הרי בנסים שבהתלבשות
 הוא ממקום עליון יותר הרבה .. רק שמפני גודל האור בבחי' א"ס
 ממש אינו יכול להאיר בגלוי" (והמודבר כאן הוא בנוגע לענין
 ההתגלות, ולא בנוגע לעצם האור).

29 השנה כולה – שכללות העבודה דקיום התורה
30 ומצוות מתוך שמחה תהיה בעיקר מצד התחנות,
31 היינו, לא באופן שהעיקר הוא הגילוי מלמעלה
32 שמבטל את התחנות, אלא באופן שחודר בתחנות
33 ונעשה מצד התחנות – פריצת גדר התחנות,
34 שמתהפך לקדושה.

35 וענין זה מרומז בפירוש רש"י "משנכנס אדר
36 מרבין בשמחה, ימי נסים היו לישראל פורים ופסח"
37 – שהשמחה דפורים (ואדר) כתוצאה מהנס שמצד
38 התחנות וקבלת התורה מצד התחנות, נמשכת
39 ופועלת גם בשמחה שבכללות העבודה דקיום
40 התורה ומצוות כפי שהיא מצד פסח, יציאת מצרים
41 ו(תכליתה ב) מתן-תורה⁶¹, כיון שמתבטלת ה"מודעא
42 רבה לאורייתא" (גם מלמפרע), ומתגלה שקבלת
43 התורה היא גם מצד התחנות, בבחירה ורצון
44 גמור⁶².

45 ח. ועל-פי האמור לעיל שהענין ד"משנכנס אדר
46 מרבין בשמחה", "ימי נסים היו לישראל", קשור
47 עם (הנס ו) קבלת התורה ("מאהבת הנס שנעשה
48 להם") מצד התחנות דוקא – יש לבאר גם הקשר
49 והשייכות לפרשת השבוע, פרשת תרומה:

50 פרשת תרומה היא הפרשה שלאחרי (ובהמשך
51 ל)מתן-תורה – בפרשת יתרו, והמשכה בפרשת
52 משפטים, "מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני"⁶³,
53 ועד לסיומה דפרשת משפטים וחומתה "עלה אלי
54 ההרה גו' ואתנה לך את לוחות האבן והתורה
55 והמצוה גו'"⁶⁴. וההוספה והחידוש שבפרשת תרומה
56 לגבי מתן-תורה (בפרשיות יתרו ומשפטים) –
57 שהענין דמתן-תורה הוא לא רק מצד הגילוי
58 (נתינה) למעלה, אלא גם ובעיקר מצד התחנות,
59 כמודגש בעשיית המשכן (התוכן דפרשת תרומה).

1 נסים.. פורים ופסח⁵⁶ – חיבור ב' המעלות (פורים
2 ופסח) גם יחד, כפי שיתגלה בגאולה העתידה לבוא
3 שתהיה "כימי צאתך מארץ מצרים"⁵⁷ (פסח
4 שלאחרי פורים), שאז יהיו נסים בדרגה נעלית
5 ביותר – "אראנו נפלאות"⁵⁷, "נפלאות" גם בערך
6 לנסים דיציאת מצרים⁵⁸, וביחד עם זה, לא תהיה
7 הגאולה על-ידי הביטול דמצרים (כב"מי צאתך
8 מארץ מצרים", פסח שלפני פורים), אלא על-ידי
9 הפיכת מצרים לקדושה, כמו שכתוב⁵⁹ "כי אז אהפוך
10 אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד"⁶⁰.

11 ז. על-פי-זה יש לבאר גם שייכותה של שמחת
12 חודש אדר ("משנכנס אדר מרבין בשמחה", "ימי
13 נסים היו לישראל") לשמחה דכל השנה כולה –
14 הוספה וריבוי באותו סוג שמחה ("מרבין בשמחה"):
15 שמחת פורים וחודש אדר ("החודש אשר נהפך
16 גו'") בגלל 'פריצת גדר' בנס שמצד התחנות
17 (אתהפכא חשוכא לנהורא, שנתהפך לב אחשוורוש
18 לטוב), קשורה גם עם הענין ד"קיימו מה שקיבלו
19 כבר", "הדור קבלוה בימי אחשוורוש" ("מאהבת
20 הנס שנעשה להם"), ברצון גמור (כנ"ל סעיף ד) –
21 שענינם אחד – המשכת אלקות בתחנות ומצד
22 התחנות: בנוגע לבני ישראל – שמקבלים את התורה
23 בבחירה ורצון גמור ("קיימו מה שקיבלו כבר"),
24 ובנוגע להעולם – אתהפכא חשוכא לנהורא, הפיכת
25 המנגד לטוב (שנתהפך לב אחשוורוש לטוב).

26 וכיון שבפורים נעשית השלימות דקבלת התורה
27 (בבחירה ורצון גמור) על ובכל השנה כולה, מובן,
28 שגם שמחת פורים (וחודש אדר) פועלת על ובכל

(56) להעיר, שפורים הוא ב"אדר הסמוך לניסן" (ולא ב"אדר הסמוך לשבט"), משום "מיסמך גאולה לגאולה", "פורים לפסח" (מגילה ו, סע"ב ובפירש"י).

(57) מיכה ז, טו.

(58) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

(59) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

(60) ראה תו"א מג"א (צד, א) שהנס דפורים שנתהפך לב אחשוורוש לטוב הוא מנין השלימות דלעת"ל באופן ד"אתהפכא חשוכא לנהורא, ולא לאכפייא לסט"א בלבד לבטלם ולהכניעם כמו בשאר גלות דכתיב למכה מצרים.. כי גם אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' והלכו עמים רבים וגו'". – ולהעיר גם ממארו"ל כל המועדים בטלים לימות המשיח חוץ מפורים (מדרש משלי פ"ט, ב. רמב"ם סוף הל' מגילה), היינו, שהגילויים דכל המועדים הם "כשרגא בטיהורא" ביחס להגילויים דלעת"ל, משא"כ הגילוי דפורים יהי' נרגש בתוקף גם לעת"ל (ראה תו"א מג"א צ, ד. ובכ"מ), כיון שגם בזמן הזה הוא מעין השלימות דלעת"ל.

(61) ע"י העבודה דספירת העומר בחודש אייר שבינתיים – שהעבודה דספה"ע היא בירור והעלאת התחנות מלמטה למעלה (ראה דרושי ספה"ע בלקו"ת אמור ובמדבר. ובכ"מ), ומרומז גם בשם החודש (שכל הימים שבו קשורים עם מצות ספה"ע) – "אייר" – ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל (מאו"א א, פד. ועוד), ד' רגלי המרכבה, שענינה ביטול התחנות (מרכבה) להעלין (הרוכב).

(62) ויש לומר, שב"החודש אשר נהפך גו'" נרמזת גם הפיכת ה"מודעא רבה לאורייתא" (שקבלוה באונס) לקבלת התורה בבחירה ורצון גמור.

(63) פירש"י ר"פ משפטים (ממכילתא שם).

(64) כד, יב.

29 מקדש ושכנתי בתוכם" ("אביה בה אצלה"), שעל-
 30 ידי עבודת התחתון, נעשה התחתון מוכן ומשכן
 31 לשבתו יתברך, ועד לדרגה הכי נעלית⁷⁶ – המשכת
 32 וגילוי עצמותו, "דירה לו (למהותו ועצמותו)
 33 יתברך בתחתונים"⁷⁷.
 34 ועל-פי-זה מובן הקשר והשייכות דפרשת
 35 תרומה ל"משנכנס אדר"⁷⁸ – כי החידוש וההוספה
 36 דפרשת תרומה (עשיית המשכן) על פרשיות יתרו
 37 ומשפטים (מתן-תורה) הוא על-דרך ובדוגמת
 38 החידוש וההוספה דפורים על מתן-תורה –
 39 המשכת אלקות למטה מצד ועל-ידי התחתון דוקא,
 40 דירה לו יתברך בתחתונים⁷⁹; ומצד זה נוסף
 41 בשמחה באופן של פריצת גדר (כנ"ל סעיף ה) –
 42 כמאמר רבותינו ז"ל⁸⁰ "ביום שמחת לבו⁸¹.. ביום

1 וההסברה בזה:

2 על הפסוק⁶⁵ "ויקחו לי תרומה" ("ויקחו"
 3 דייקא, ולא "ויתנו") – איתא במדרש⁶⁶: "יש לך
 4 מקח שמי שמכרו נמכר עמו. אמר הקב"ה לישראל,
 5 מכרתי לכם תורת, כביכול נמכרתי עמה (כאילו⁶⁷
 6 כתב ויקחו אותי⁶⁸).. נתתי לכם את התורה, לפרוש
 7 הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול,
 8 אלא בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי
 9 שאדור בתוכו, שנאמר⁶⁹ ועשו לי מקדש".

10 ובהמשך המדרש⁷⁰: "ויקחו לי תרומה, הדא
 11 הוא דכתיב⁷¹ תורה צוה לנו משה.. מורשה, אל
 12 תקרי מורשה אלא מאורסה, מה חתן זה כל זמן
 13 שלא נשא ארוסתו, הוא הוה פראדורין לבית חמיו
 14 (הוא בא לבית חמיו בראיות פנים של כבוד ודרך
 15 מנחה ודורון⁷²), משנשאה הרי אביה בא אצלה, כך
 16 עד שלא ניתנה תורה לישראל "ומשה עלה אל
 17 האלקים". משנתנה תורה, אמר הקב"ה למשה
 18 "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

19 ונקודת העניין⁷³ – שבעשיית המשכן (פרשת
 20 תרומה) נשלמה הכוונה דמתן-תורה (יתרו
 21 ומשפטים) בהמשכת אלקות למטה⁷⁴ גם מצד
 22 ועל-ידי התחתון, כי מתן-תורה עיקרו גילוי מלמעלה,
 23 "עליונים ירדו לתחתונים"⁷⁵ [וגם הענין
 24 ד"תחתונים יעלו לעליונים"⁷⁵ הוא שהתחתון יוצא
 25 ממקומו ובא למקומו של העליון, "לבית חמיו",
 26 היינו, שאין זה המקום שלון], ועיקר הענין
 27 דהשראת השכינה על-ידי התחתון ובמקומו של
 28 התחתון הוא על-ידי עשיית המשכן – "ועשו לי

76 ולהעיר מתו"א פרשתנו פ, ב: "העלי צריך להיות התחלה מלמטה, כמו שמגביהים הבנין שמגביהים מלמטה ועי"ז ממילא מתעלה כולו כו' (וראה גם תו"א בראשית ד, א), ועוד כי נעוץ סופן בתחלתן, אני ראשון ואני אחרון כו'".

וראה לקו"ת נצבים מה, א: "ושקל בפלס הרים.. פלס הוא המשקל של עץ ארוך ורצועות תלוין בראשו (שקורין בעזמין) ששם שוקלין את הדבר הניתן בו, ואריכות וכובד העץ ומרחקו הוא המכריעו", ומסיים (בהערה בחצע"ג) "ובזה נזכר ענין ושקל בפלס כו' ס"פ תרומה", דיש לומר, שבה מודגש הקשר והשייכות להעבודה ד"תרומה" – עשיית המשכן.

77 ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ. וראה סה"מ מלוקט ח"ג ריש ע' ח. וש"נ.

78 ובהדגשה יתירה ביום השבת (פרשת תרומה) שבהתחלת חודש אדר* – כי, ענינו של יום השבת הוא "מזמור שיר ליום השבת, שמשבית מזיקין מן העולם שלא יזיקו.. שאין הפירוש להשבית לגמרי שלא יהיו כלל, כ"אם שלא יזיקו, והוא בחי' אתהפכא חשוכא לנהורא.. ע"ד שהי' בפורים שהפה שאמר והעם לעשות בו כטוב בעיניך, הוא שאמר ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם" (אוה"ת תהלים (יהל אור) מזמור צב בתחלתו (ע' שחכ)).

79 וענין זה מרומז בשם החודש – "אדר" – "אדר, א' דר, שממשיכים הא' שהוא הקצה היותר עליונה להיות לו דירה בתחתונים ממש" (אוה"ת פרשתנו ע' א'תקכז).

80 שמו"ר פנ"ב, ה.

81 שה"ש ג, יא.

(* ודוגמתו בפורים – ש"עצם האור.. בנסים שבהתלבשות (שהם למעלה מנשים גלויים) הוא ממקום עליון יותר הרבה" (כנ"ל בשוה"ג להערה 54).

** ובפרט כשיום השבת חל ב' אדר. יום השלישי מא' דר"ח אדר – שנוסף על השייכות דמ"ת ליום השבת, "דכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל" (שבת פו, ב). שייך גם ליום השלישי, "אוריאל תליתאי כו' ביומא תליתאי" (שם פח, א). ומה מובן שגם מ"ת דפורים ("קיימו מה שקיבלו כבר") שייך ליום (השלישי, שבו מודגש החיבור דעליון ותחתון, ביורד התחתון בתכנית השלימות (ראה גם לקו"ש ח"ח ע" 232 ואילך. חכ"א ע" 110 ואילך. ועוד).

65 ריש פרשתנו (כה, ב).

66 שמו"ר ריש פרשתנו (רפ"ג).

67 פ"י המ"כ. ובפ"י יפה תואר (בפ"י מ"ש בהתחלת הענין "ויקחו לי תרומה, הה"ד כי לקח טוב נתתי לכם תורת גוי" – "שהקב"ה כביכול לקוח לישראל בשביל התורה".

68 ובהמשך הענין (שם, ו): "בנוהג שבעולם אדם לוקח חפץ מן השוק שמה יכול לקנות בעליו, אבל הקב"ה נתן תורה לישראל ואומר להם כביכול לי (אותי) אתם לוקחים, הוי ויקחו לי תרומה". וראה זה פרשתנו קמ, ב – הובא ונתבאר בתניא פמ"ז.

69 שם, ת.

70 שם, ז.

71 ברכה לג, ד.

72 פ"י המ"כ. וראה גם פ"י מהרד"ו.

73 ראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 150 ואילך.

74 כמארז"ל "אימתי שרתה השכינה בארץ ביום שהוקם המשכן" (במדב"ר פ"ג, ב. פ"ב, ו. ובכ"מ).

75 תנחומא וראא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

18 הפרשה⁸⁹, ולשון הרמה⁹⁰, "לי לשמי"⁹¹,
 19 לעשות מהם משכן ומקדש להשראת השכינה
 20 למטה בעולם הזה הגשמי, דירה לו יתברך
 21 בתחתונים.
 22 וב' הענינים שבפרשת תרומה (תורה מ', ובירור
 23 העולם) הם בהתאם לב' הענינים שבפורים⁹²
 24 – "קיימו מה שקיבלו כבר", קבלת התורה
 25 בבחירה ורצון גמור מצד התחתון (תורה מ'⁹³,
 26 והנס ד'ונהפוך הוא", "החודש אשר נהפך גו"⁹⁴,
 27 שנתהפך לב אחשוורוש לטוב (בירור העולם)⁹⁴.

מטות ע' ארעו), המשכת וגילוי שער הנו"ן באופן של דירה –
 ע"ד ובדוגמת ענינו של חודש "אדר", א' דר (כנ"ל הערה 79).

(89) פירש"י ריש פרשתנו. וכת"א בת"א ותיב"ע כאן.

(90) זהר פרשתנו קמז, א.

(91) פירש"י שם.

(92) להעיר משמו"ר פרשתנו (פל"ג, ה) "ויקחו לי תרומה,
 הה"ד נבחר שם מעושר רב" (שחביב ויקר עליהם מה שהקב"ה
 קורא התרומה של כסף וזהב שהם שלו – פי' מהרו"ו), ובהמשך
 הענין "נבחר שם מעושר רב .. נבחר שמו של מרדכי מעשרו של
 המן .. מה עשה אותו רשע, הוציא כל כסף וזהב שהי' לו נתן
 לאחשוורוש .. כיון שבא הרשע עם הממון אמר לו המלך הכסף
 נתון לך, אמר הקב"ה כך אתם מוכרים שלי על שלי, שנאמר כי
 לי בני ישראל עבדים, וכתוב לי הכסף ולי הזהב, חייך מה שאמרת
 הכסף נתון לך וגו', כך ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר
 המלכה את בית המן" – ע"ד שביטול גזירת המן היתה עי"ז
 ש"הקדים שקליהן לשקליה" (מגילה יג, סע"ב), מחצית השקל,
 מ"ג התרומות האמורות כאן" (פירש"י ריש פרשתנו).

(93) להעיר מהשייכות דמ' לפורים, שכמה מהמצוות דפורים
 מתחילות באות מ': "נוקרא מגילה", "משלוח מנות", "מתנות
 (לאביונים)", "משחה (ושמחה)" – נתבאר בסה"ש תשמ"ט ח"א
 ע' 332 ואילך (בשייכות להדגשת עבודת המטה בפורים).

(94) ויש לקשר זה גם עם התחלת פרשת תצוה* שקורין
 במנחה – "ואתה תצוה את בני ישראל אליך שמן זית גר'
 להעלות נר תמיד גר' מערב עד בוקר": עבודת אהרן בהעלאת
 הנרות היא (לא באופן של המשכה וגילוי מלמעלה, אלא) באופן
 של העלאה מלמטה, מצד התחתון. ובה גופא "מערב עד בוקר",
 שהתחלה היתה במצב של "ערב" (חושך) ואח"כ נעשה מצב
 של "בוקר" (אור) – כהסדר ד'ברייתו של עולם" (תחתון) ויהי
 ערב (ואח"כ) ויהי בוקר" (ריש ברכות), בירור החושך דנה"ב,
 ואח"כ גילוי האור דנה"א.

ובפרטיות יותר: "נר תמיד" קאי על התורה (שהיא למעלה
 משינויי הזמנים), ואף שענינה המשכה וגילוי מלמעלה, מ"מ, כדי
 שהי' גם מצד התחתון צ"ל "להעלות נר תמיד" – ע"ד הענין
 דתרומה, תורה מ', מצד גדרי התחתון; ו"מערב עד בוקר" קאי
 על קיום המצוות (שכו"כ מהן תלויות בזמן), וכללות העבודה
 דבירור והעלאת העולם – ע"ד הענין דתרומה כפשוטה.

* להעיר משייכותה לשבעה באדר – להיותה הפרשה היחידה שלא
 נזכר בה שמו של משה רבינו, פטירת משה, אלא נקרא "זאתה",
 העצמיות דמשה שלמעלה ממס. לידת משה (ראה בארוכה לקו"ש
 חט"ז 342 ואילך. חכ"א ע' 173 ואילך. חכ"ז ע' 204 ואילך. וש"נ) –
 ובמילא שייכת גם ל"משנכנס אדר מרבין בשמחה", "ומי נסים .. פורים
 ופסח", כנ"ל הערה 31.

1 שעמד המשכן שהיתה שמחה גדולה בישראל⁸²
 2 שהקב"ה שורה אצלם", על-דרך ובדוגמת השמחה
 3 דפורים וחודש אדר, "משנכנס אדר מרבין
 4 בשמחה".

5 ט. ובפרטיות יותר – יש בהתחלת פרשת
 6 תרומה ב' ענינים:

7 (א) "ויקחו לי תרומה" – כפירוש חכמינו ז"ל
 8 דקאי על תורה (כנ"ל סעיף ח), וכמרומו גם בתיבת
 9 "תרומה", תורה מ', תורה שניתנה למ' יום⁸³.
 10 היינו, שגם בתורה, חכמתו של הקב"ה, מודגש בעיקר
 11 שייכותה למטה – שניתנה למ' יום, מצד שייכותה
 12 לגדרי העולם⁸⁴.

13 (ב) ועוד ועיקר – "ויקחו לי תרומה" כפשוטו,
 14 כמפורש בפסוק שלאחרי-זה⁸⁵ "וזאת התרומה
 15 אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת וגו'",
 16 י"ג (ט"ו)⁸⁶ דברים דעולם הזה הגשמי שישראל⁸⁷
 17 מפרישים ומרימים להקב"ה⁸⁸ ("תרומה" – לשון

(82) גם לגבי השמחה דמ"ת – "יום חתונתו, זה מתן תורה"
 (תענית כו, ב במשנה. שמו"ר שם).

(83) זח"ג קעט, א (הובא באוה"ת פרשתנו ע' א'שנא). –
 ולהעיר ממכילתא (ר"פ בשלח. שם טז, ד) "לא ניתנה התורה כו'
 אלא לאוכלי המן, ושיון* להם אוכלי תרומה" (ראה בעה"ט ריש
 פרשתנו**).

(84) ולהעיר, שעיקר הצורך במ' יום הוא בשביל לימוד
 תושבע"פ*** (שהיא בריבוי מופלג לגבי תושב"כ) – לימוד
 ההלכות בנוגע להנהגה בעולם.
 (85) שם, ג.

(86) ראה לקו"ש חכ"א ע' 153. וש"נ.

(87) כל הסוגים שבבני, כמרומו בהר"ת ד"זהב וכסף
 ונחושת": "זהב" – זה הנותן בריא, "כסף" – כשיש סכנת פחד,
 "נחושת" – נתינת חולה*** שאמר תנו (אגרת הטיול (לאחי
 המהר"ל) חלק הרמז אות ז'. וראה תו"ש עה"פ (אות לח)).

(88) להעיר מהשייכות לשיעור היומי ברמב"ם בהלכות נדרים:
 (א) ענינם "לכונן דעותיו ולתקן מעשיו .. דרך עבודה לשם .. סייג
 לפרישות" (סוף הל' נדרים – השיעור דמוצש"ק) – ע"ד ובדוגמת
 התוכן ד'תרומה", הפרשה לה'. (ב) "נדר" אותיות נ' דר (אוה"ת

*) בכמה דפוסים: "ושניים לה".

(**) ושם: "ויקחו לי (תרומה), לי עולה מ', היינו עין יפה (בהפרשת
 תרומה) אחד מארבעים".

(***) ומרומו ב'תרומה", שהיא תרי ממאה. שרומז לתושב"כ
 ותושבע"פ (אוה"ת פרשתנו ע' א'שנא. ועוד).

****) ו"ל גם "חולה" למעלותא – "חולת אהבה" (שה"ש ב. ה). ועד
 לחולי בגלל התשוקה להתגלות שער הנו"ן, כיון שיש לו רק הגילוי
 דמ"ט שנע"ב, "חולה" בגימטריא מ"ט (ראה טעהמ"צ (להאריז"ל) פ'
 ורא. לקו"ת ברכה צו, ב ובכ"מ).

והעצה ל"חוליו" זה – "ויקחו לי תרומה", תורה מ', כי ע"י העבודה
 דתורה נמשך ומתגלה גם שער הנו"ן (ד"ה חמישים שנע"ב נבראו
 בעולם תרנ"ג).

19 הרי על-ידי "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך
20 הגלות"¹⁰¹ נעשה עיקר ושלמות הענין ד"ועשו לי
21 מקדש ושכנתי בתוכם" – כפשוטו ממש, בבית-
22 המקדש (דאקרי משכן¹⁰²) השלישי, "מקדש¹⁰³
23 אדני כוננו ידיך"¹⁰⁴.

24 וענין זה מרומז גם בהמשך הפרשיות מתרומה
25 עד סוף ספר שמות (על-דרך הרמז בהמשך דפורים
26 ופסח), שבהם מדובר בארוכה ובפרטיות אודות
27 הציויי דעשיית המשכן וכליו ובגדי כהונה –
28 בפרשיות תרומה תצוה ותשא¹⁰⁵, ועשייתם בפועל –
29 בפרשיות ויקהל פקודי, אשר כל ענינים אלו יחזרו
30 ויתקיימו בפועל ממש ובתכלית השלימות בגאולה
31 האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו – "קהל
32 גדול ישוּבו הנה"¹⁰⁶ (ויקהל), באופן ש"אתם
33 תלוּקטו לאחד אחד (פקודי) בני ישראל"¹⁰⁷, שאז
34 יקויימו כל הענינים שבספר הקרבנות (ויקרא)
35 בפועל ממש – הקרבת הקרבנות על-גבי המזבח
36 בבית-המקדש השלישי, "ושם נעשה לפניך את

1 ותכלית השלימות דכל הנ"ל היא בגאולה
2 העתידה⁹⁵:

3 בנוגע לפורים – שנוסף על בירור והפיכת עניני
4 העולם כפי ששייך בזמן הגלות, ש"אכתי עבדי
5 אחשוּרוש אנן", הרי זה נעשה בתכלית השלימות
6 בגאולה העתידה לבוא, שעליה נאמר "כימי צאתך
7 מארץ מצרים אראנו נפלאות", כמרומז בהמשך
8 דפורים ופסח, "ימי נסים.. פורים ופסח" (כנ"ל)
9 סעיף ו);

10 ובנוגע לפרשת תרומה – שנוסף על השראת
11 השכינה במשכן ומקדש כפי ששייך בכל אחד
12 ואחד מישראל⁹⁶ בכל מקום⁹⁷ ובכל זמן, גם בחוץ
13 לארץ ובגלות בזמן הגלות [מתחיל ועיקר מ"בית⁹⁸
14 קדושה בלבו של אדם⁹⁹, כמרומז בדיוק הלשון
15 "ושכנתי בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם,
16 בתוך כל אחד ואחד"¹⁰⁰, ומלבו של אדם – לביתו
17 הפרטי, שנעשה בית תורה תפלה וגמילות-חסדים,
18 ומביתו – לחלקו בעולם, ועל-ידי-זה לכל העולם],

(101) תניא רפ"ז.

(102) עירובין ב, א.

(103) בשלח טו, יז.

(104) ואף ש"מקדש העתיד שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא
יגלה ויבוא מן השמים .. כוננו ידיך" (פירש"י ותוס' סוכה מא,
סע"א), "בנינא דקב"ה" (זח"ג רכא, א) – הרי, ממארו"ל (כתובות
ה, א) "גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ,
דבמעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים
(ביד אחת), ובמעשה צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש
אדני כוננו ידיך" (בשתי ידיים*), מוכח, ש"מקדש אדני כוננו
ידיך" הוא "מעשה צדיקים", והביאור בזה***, שעי' "מעשה
צדיקים" ("מעשינו ועבודתינו" ד"עמך כולם צדיקים") נעשה
כא"א מישאל שותף להקב"ה (לא רק במעשה בראשית, שנבראו
ביד אחת, אלא גם) בעשיית המקדש בשתי ידיים.

(105) נוסף על הציויי דכיוור וכנו, קטורת ושמן המשחה – גם
הענין ולוחות שניות לאחרי עבודת התשובה, מ"ת מצד התחנות,
מעין ודוגמת "קיימו מה שקיבלו כבר".

(106) ירמי' לא, ז.

(107) ישעי' כז, יב.

(* כ"ה (ב' ידיים) בתוס' שם ובפרש"י עה"פ. אבל ברמ"ז לזח"ג שם:
ג' ידות, יד הגדולה יד החזקה יד הרמה. ובלקו"ת נשא (כא, ב ואילך)
מתוך ביניהם – שחיבור שתי הידים הו"ע ג' ידות, יד הג' שלמעלה
ומחברת ב' הידים (ובסיום הענין (כג, ב)ג) מקשר עם ד' ידות
החמישית לפרעה).

ולעהנר מהשייכות דיד הג' שלמעלה ומחברת ב' הידים ("יד הרמה")
לפורים – כיון שעלידה נעשה הביטול דעמלק והמן (תו"א מג"א צה,

ג"ד).

(** נוסף על הביאור בפסמות שחשיב מעשה ידי אדם ("ועשו לי
מקדש") מצד ועי' העמדת השערים (ש"טבעו בארץ שערי").
שנחשבת כאילו נבאו כולו (ראה ב"ב ג, ב. וראה שערי זהר לסוכה
ס.ס).

(95) גם בנוגע לתורה – "תורה חדשה מאתי תצא" (ישעי' נא,
ד. ויק"ר פי"ג, ג), שעיקר ושלמות הענין התורה (כולל ובמיוחד
פנימיות התורה*) יהי' לעתיד-לבוא.

(* להעיר מהשייכות לפורים – "לבסומי בייך", שרומז על פנימיות
התורה (ראה סה"מ תש"ח ע' 125 ובהע' עה שם).

(96) ראה שמור"ר (פרשתנו) פל"ג, ח: "בשעה שאמר הקב"ה
למשה על עסקי המשכן, אמר לפניו, רבש"ע, יכולין הם ישראל
לעשותו (בתמי"), א"ל הקב"ה, אפילו אחד מישראל יכול לעשותו,
שנאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו".

(97) ועפ"ז יומתק לשון המדרש (שם, א) "בכל מקום שאתם
הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר ועשו לי מקדש".

(98) ד"ה ועשו לי מקדש תשי"ד (סה"מ תש"ד ע' 150). ושם:
"עיקר הכוונה היא שהאדם יהי' בבחי' משכן .. שהאלקות ישכון

בנפשו בגילוי .. ואף גם בזמן שביהמ"ק קיים זאת היתה עיקר
הכוונה .. להיות שכנית עוזו בתוך כאו"א, ועל זה הו"ע הקרבנות,
דענינם קירוב האדם לאלקות, וכמ"ש אדם כי יקריב .. תפילה*
במקום קרבן". ועפ"ז אולי י"ל, שהשראת השכינה בתוך כאו"א
היא באופן נעלה יותר מהשראת השכינה במשכן ומקדש. ועצ"ע.

(99) כולל ובמיוחד ע"י עבודת התפילה – "עבודה שבלב"
(תענית ב, סע"א), ועז"נ "מאת כל איש אשר ידבנו לבו"***, כל

אחד כפי נרבת לבו, ע"ד שמצינו בקרבנות (תפילות במקום
קרבנות תקנום) שהם "ריח ניחוח לה" – "אחד המרכבה ואחד
המנעיש ובלבד שיכוין לבו לשמים" (מנחות בסופה).

(100) ראה אלשיך עה"פ. שלי"ה סט, א. ועוד.

(* שהיתה גם בזמן הקרבת הקרבנות בביהמ"ק – ראה תמיד רפ"ה.
(** ראה ירושלמי ריש שקלים: "ג' תרומות נאמרו בפרשה הזאת,
תרומת אדנים ותרומת שקלים ותרומת המשכן .. מאת כל איש אשר
ידבנו לבו תקחו את תרומתי זו תרומת שקלים" – לקנות מהם
קרבנות ציבור, שכנגדם תקנו התפילות.

30 אחד בפניה נדחת בקצוי תבל שלא יהיה נכלל
31 ב"מבצע פורים" (כולל גם באופן של פעולה
32 נמשכת על ובכל השנה כולה – על-ידי שלימות
33 העבודה דקיום התורה ומצוות, "קיימו מה שקיבלו
34 כבר").

35 וכל ענינים אלו – מתוך שמחה וטוב לבב,
36 ו"מרבין בשמחה", ועד לאופן של פריצת גדר
37 בפריצת גדר דשמחה סתם, כמודגש בנס פורים
38 (כנ"ל סעיף ה), כולל גם שהעבודה היא באופן של
39 פריצת גדרי הטבע, למעלה מכל מדידה והגבלה.

40 ויש להוסיף, שפריצת גדר שבענין הנסים (כולל
41 ובמיוחד נס פורים) היא בהדגשה יתירה בשנה זו
42 – היו תהא שנת אראנו נפלאות¹²⁰, ובפרט אחרי
43 שכבר עברו יותר משלשה (ימים, שבועות¹²¹
44 וחדשים¹²² מהתחלת השנה, "בתלת זימני הוי
45 חזקה", וראו במוחש ("אראנו") כמה וכמה ענינים
46 של "נפלאות"¹²³ – הרי בוודאי שכל עניני העבודה
47 דתורה ומצוות, ועל-אחת-כמה-וכמה הענינים
48 השייכים לנס פורים, צריכים להיות באופן של
49 "נס", מלשון הרמה¹²⁴, ועד ל"נפלאות" שלמעלה
50 מ"נסים", כמו הנס על ההרים¹²⁵, מתוך פריצת
51 כל המדידות וההגבלות.

52 יא. ויהי-רצון שעל-ידי הדיבור וההתעוררות
53 דקבלת החלטות טובות להוסיף בהענינים האמורים
54 באופן של נסים, מקבלים תיכף ומיד את השכר¹²⁶,
55 במדתו של הקב"ה, מדה כנגד מדה¹²⁷ וכמה

1 קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים
2 כהלכתם.. כמצות רצונך¹⁰⁸.

3 י. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה
4 בפועל:

5 בעמדנו ביום השבת-קודש פרשת תרומה,
6 משנכנס אדר, יש להוסיף ביתר שאת וביתר עוז
7 בנקודה המשותפת שלהם – המשכת אלקות למטה
8 מצד ועל-ידי התחנות, כנ"ל.

9 ובפרטיות: בלימוד התורה (תורה מ') – על-ידי
10 הוספה ביגיעה שבתורה, כולל ובמיוחד בלימוד
11 פנימיות התורה בהבנה והשגה בשכל האדם; במצות
12 הצדקה (תרומה כפשוטה) שהיא כללות כל
13 המצוות¹⁰⁹ – להוסיף בנתינה לצדקה לא רק מעשר,
14 אלא גם חומש (מצוה מן המובחר¹¹⁰), וגם יותר
15 מחומש, עד ל"כל אשר לאיש יתן בעד נפשו"¹¹¹
16 ("כופר נפשו"¹¹²); והוספה בכללות הענין דעשיית
17 משכן ומקדש להקב"ה – בלבו של אדם, בביתו
18 הפרטי (נוסף על בתים ומוסדות ציבוריים דתורה
19 תפלה וגמילות-חסדים), בחלקו בעולם, ובכל
20 העולם, כולל גם הפעולה על אומות העולם
21 במצוות שנצטוו בני נח¹¹³, כהכנה לקיום היעוד
22 "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד".

23 והתעוררות מיוחדת בענין שהזמן גרמא –
24 מבצע פורים – להתחיל ולהשלים מבעוד מועד כל
25 ההכנות הדרושות למבצע פורים בכל העולם כולו,
26 "כלל¹¹⁴ היהודים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש
27 (שאחרית וראשית שלו¹¹⁵) הקרובים
28 והרחוקים"¹¹⁶, "למגדול ועד קטן"¹¹⁷, "מנער ועד
29 זקן טף¹¹⁸ ונשים"¹¹⁹ – שלא ישאר אפילו יהודי

(120) בהוספה על ה' תהא שנת נסים – "נפלאות" שלמעלה מ"נסים", ובאופן ד"אראנו", בגלוי לעיני בשר.

(121) להעיר שבסיום ג' שבועות מהתחלת השנה באים לשמע"צ ושמח"ת, שבהם אומרים (בפסוקי ההקפות – כהקדמה לשמחה דהקפות באופן של פריצת גדר) "לעושה נפלאות גדולות לבדו" – ראה בארוכה שיחת ליל שמח"ת שנה זו.

(122) ועד שנמצאים בהתחלת החודש הששי – ב"פ שלשה. (123) כולל ובמיוחד – בנוגע לאחת המדינות הגדולות שלאחרונה נתהפכה הנהגת חוקי המדינה בענינים השייכים לאמונה בה', ואולי י"ל שזוהי הכנה קרובה לקיום היעוד "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד", "והיתה לה' המלוכה", "ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו אחד".

(124) ראה סידור (עם דא"ח) מר, סע"ב. סהמ"צ להצ"צ עג, א. ובכ"מ. – ולהעיר מהשייכות ל"תרומה", שהיא גם מלשון הרמה (כנ"ל ס"ט).

(125) סהמ"צ שם – ע"פ ל' הכ' ישע"י ל, יז.

(126) ראה תענית ח, ב. שו"ע או"ח סו"ס תקעא.

(127) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(108) ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז ואילך. ועוד.

(109) ראה תניא פל"ז. ובכ"מ.

(110) שו"ע יו"ד ר"ס רמט.

(111) איוב ב, ד.

(112) תשא ל, יב.

(113) ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"ח.

(114) מאו"א א, קפב. ועוד.

(115) מאו"א א, קפב. ועוד.

(116) רחוקים בגשמיות, וגם (ועאכו"כ) רחוקים ברוחניות.

(117) שם א, ה.

(118) כולל ובמיוחד – באופן השייך אליהם מצד עצמם (נוסף

לכך שנכללים עם הגדולים ונגררים אחריהם), ובפרט שעל-ידם נוסף גם אצל הגדולים.

(119) שם ג, יג.

18 ועוד והוא העיקר – שתיכף ומיד ממש,
 19 "משנכנס אדר", כמה וכמה ימים לפני גאולת
 20 פורים, באה הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי
 21 משיח צדקנו, "כימי צאתך מארץ מצרים",
 22 ובלשון חכמינו ז"ל¹³⁶ – "מיסומך גאולה
 23 לגאולה", "פורים לפסח", ובזה גופא – גאולת
 24 פסח ("כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות")
 25 לפני גאולת פורים,
 26 ואז תהיה גם גאולת פורים בתכלית השלימות
 27 ("ימי נסים.. פורים ופסח") – שתמורת המעמד
 28 ומצב ד"אכתי עבדי אחשורוש אנן", הרי אחשורוש
 29 (המושל בכיפה) בעצמו מסייע לבני ישראל לצאת
 30 מהגלות, "וכל שרי המדינות גו' ועושי המלאכה
 31 אשר למלך מנשאים את היהודים"¹³⁷,
 32 ועד ש"והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה
 33 לה' בסוסים וברכב גו' על הר קדשי ירושלים גו'
 34 בית ה'"¹³⁸ – לארצנו הקדושה, לירושלים עיר
 35 הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי, ועד
 36 לקדש הקדשים¹³⁹.

1 פעמים ככה, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה
 2 (הגדושה¹²⁸) והרחבה"¹²⁹ – שנוסף עוד יותר
 3 ב"נסים" שבימינו אלה, "ימי נסים.. לישראל":
 4 לכל לראש – שעוד ברגעי הגלות האחרונים,
 5 מבטל הקב"ה את כל הענינים הבלתי-רצויים דהמן
 6 ובניו ובני בניו,
 7 – ופשיטא שאין מקום לפחד כו', כיון ש"לא
 8 ינום ולא יישן שומר ישראל"¹³⁰, וכמסופר במדרשי
 9 חכמינו ז"ל¹³¹ בנוגע לימים שלפני פורים,
 10 שהתינוקות אמרו למרדכי הפסוקים שלמדו בבית
 11 הספר: "אל תירא מפחד פתאום גו'"¹³², "ועזו
 12 עצה ותופר גו'"¹³³, "ועד זקנה אני הוא גו'"¹³⁴,
 13 ו"כיון ששמע מרדכי כך, שחק והיה שמח שמחה
 14 גדולה" –
 15 ואדרבה – "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים
 16 המה בשונאיהם", "ורבים מעמי הארץ מתייהדים,
 17 כי נפל פחד היהודים עליהם"¹³⁵,

128) בגימ"ל (מלא וגדושה) – ככסידור (כת"י) הבעש"ט.
 129) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.
 130) תהלים קכא, ד. וראה אסת"ר רפ"י.
 131) אסת"ר פ"ז, יז (קרוב לסופר). וראה לקו"ש חכ"א ע' 206 ואילך.
 132) משלי ג, כה.
 133) ישע"י ח, יו"ד.
 134) שם מו, ד.
 135) אסת"ר ח, יז.

136) מגילה ו, ס"ב ובפירש"י. וראה לעיל הערה 56.

137) אסת"ר ט, ג.

138) ישע"י סו, כ.

139) ראה אוה"ח ר"פ במדבר: "מצינו (ראה ב"ר פ"ה, ז)

שבב' אמות שבין בדי הארון עמדו ורוחים ס' ריבוא של ישראל'.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שבת קודש עמ' א

14 אמיתי, אלא שטר אמנה, כיון שבכך הוא מפסידם, ובעל דין נאמן
 15 בהודאתו רק להפסיד לעצמו, אך כשהודאתו מפסידה לאחרים,
 16 אינו נאמן.
 17 תירוצו נוסף: רב אשי אמר, לעולם מדובר דקאמרי עדים – שהעדים
 18 החתומים בשטר אומרים שהוא שטר אמנה, שבאמת בשעה
 19 שחתמו עדיין לא היתה הלואה, ומדובר באופן דאין כתב ידם יוצא
 20 מקום אחר, ודקאמרת – ומה שהקשית לעיל, אמאי לא מהימני,
 21 והרי יש להם פה שאסר, הטעם לכך הוא פירוש פהנא, דאמר רב
 22 פהנא, אסור לו לאדם שישקה שטר אמנה פתוך ביתו, משום שפאמר
 23 (אויב יא יד) 'אל תשפן באהל' עולה, ושטר אמנה הוא דבר המביא
 24 לידי עוולה, שהרי אם ירצה המלוה יוכל לגבות בו מהלואה אף
 25 קודם שהלוהו, שלא כדין.

1 לוי, ונותנים אותו למלוה הראשון, לראובן, כלומר, שיכול ראובן
 2 לתבוע את לוי שישלם לו את המנה שהוא חייב לשמעון, ואין לוי
 3 יכול לומר לו אינך בעל דברים שלי, תלמוד לומר לגבי החייב ממון
 4 לחבירו, וכפר בו ונשבע לשקר, ונתן לאשר הלוהו, שהיתה משמעות
 5 הפסוק שחיובו הוא כלפי מי שהלוהו בפועל, אלא כתבה התורה
 6 לשון 'לאשר אשם לו', ו'אשם' הוא חוב הקרן המוטל עליו, הרי
 7 שמשמעות הפסוק היא שמוטל עליו להחזיר את הממון למי
 8 שהקין שלו, והיינו לראובן, שהוא המלוה הראשון שנושה
 9 בשמעון, שאליו נשבע לוי בשקר, ומכאן למדים שהמלוה הראשון
 10 נחשב כבעל דינו של הלוה האחרון, והוא חידושו של רב, שאם
 11 המלוה עצמו חייב ממון לבני אדם אחרים ואין לו מהיכן לשלם
 12 להם, אינו יכול להודות ששטר החוב שיש לו על הלוה שלו אינו
 13

לקוטי שיחות פרשת תרומה כרך ו'

מתורגם ללשון הקודש

א.

20 עצמו, אלא נוספה על ידי תלמידו⁵. אך גם לפי
21 נוסחאות אלו אין לתרץ, שלרש"י אכן אין ידוע⁶ אם
22 היתדות היו תקועות בארץ, ואילו לתלמידו ברור
23 בפשטות שכך הוא, שהרי כיון שבהוספת המלים
24 "ואומר אני ששמן מוכיח עליהם..." התכוון התלמיד
25 להבהיר את דברי רש"י "ואינו יודע...", עליו להסביר
26 כיצד מוכח הדבר מ"שמן", ולא לציין באופן סתמי,
27 שיש בכך הוכחה.
28 (ב) לאחר שרש"י (או תלמידו) אומר "ששמן מוכיח
29 עליהם שהם תקועין בארץ", הוא מוסיף: "ומקרא זה
30 מסייעני...". לכאורה, אם יש כבר הוכחה מ"שמן",
31 שהיתד תקועה באדמה, אין צורך בסיוע⁷ מפסוק⁸?
32 (ג) מדוע אכן יש לרש"י ספק מלכתחילה אם
33 היתדות היו "תחובין בארץ" (ובמיוחד לפי הגירסא
34 שמלים אלו "ואומר אני..." הן של רש"י עצמו, שאצלו
35 יש בכך ספק) – כאשר יש הוכחה מפורשת מהפסוק
36 המובא "אהל כל יצען..."?
37 (ד) אנו רואים במפורש שיתדות הן באופן של
38 "תקועין" בפסוקים רבים: "ותתקע את היתד"⁹;
39 "ותקעתיו יתד במקום נאמן"¹⁰. ואם כך, צריך היה,
40 לכאורה, רש"י (או תלמידו) להביא הוכחה מפסוקים

היתדות "אם תחובין... או קשורין...".
1 בסוף פרשתנו מסביר רש"י אודות היתדות¹ (א)
2 כיצד נראו – "כמין נגרי נחושת", (ב) למה שימשו –
3 "עשוין ליריעות האהל ולקלעי החצר קשורים
4 במיתרים סביב סביב בשיפוליהן כדי שלא תהא הרוח
5 מגביהתן".
6 לאחר מכן ממשיך רש"י ואומר: "ואינו יודע² אם
7 תחובין בארץ או קשורין ותלויין וכובדן מכביד שיפולי
8 היריעות שלא ינעו ברוח. ואומר אני ששמן מוכיח
9 עליהם שהם תקועין בארץ, לכך נקראו יתדות. ומקרא
10 זה³ מסייעני: אהל כל יצען, כל יסע יתדותיו לנצח".
11 וצריך להבין בזה:
12 (א) דברי רש"י "ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין
13 בארץ". כיצד מוכח מהשם "יתדות" שהם "תקועין
14 בארץ"⁴? ואם רש"י סובר, שהשם "יתדות" מוכיח
15 בוודאות שהם "תקועין בארץ", כיצד אומר הוא עצמו
16 לפני כן "ואינו יודע אם תחובין בארץ", שהדבר אינו
17 ידוע?
18 לפי נוסחאות מסוימות, הרי תוספת זו, החל
19 מ"ואומר אני" ועד לסוף הפירוש, אינה לשון רש"י

4) וגם אינו מובן: בשביל מה מסיים "לכך נקראו יתדות", דלכאורה – מיותר?
5) יוסף בר שמעון.
6) ראה ג"כ לקמן ס"ג.
7) וגם: הרי הוכחתו שיתדות הם תקועין הוא מהתיבות "כל יסע יתדותיו לנצח", ולמה מעתיק גם "אהל כל יצען"?
8) לכאורה אפשר לתרץ קשיות הנ"ל, שמה שמביא את הפסוק "אהל כל יצען כל יסע יתדותיו לנצח" הוא לבאר את כוונתו ב"שמן מוכיח עליהם". אבל – אינו. כי (א) לפי"ז הוצרך לכתוב "ואומר אני שתקועין הן בארץ ומקרא זה מסייעני כו", והתיבות "ששמן מוכיח עליהן" מיותרים. (ב) באם "ומקרא זה מסייעני" בא בהמשך ל"שמן מוכיח עליהם", וכוונתו בזה להוכיח שיתדות בכלל הם תקועין, הו"ל לכתוב "ומקרא זה מסייעני" בסמיכות ל"ששמן מוכיח עליהם" בכדי להוכיח שיתדות בכלל הם תקועין, ורק לאחר זה לסיים "לכך נקראו (אלו) שבמשכן בשם) יתדות". ומוזה שכותב "לכך נקראו יתדות" לפני "ומקרא זה מסייעני" משמע ש"ומקרא זה מסייעני" הוא סיוע נוסף ל"ואומר אני".
9) שופטים ד, כא.
10) ישעי' כב, כג.

1) אין לומר כדעת הרפוסים שראיתי – שהדפיסו התיבה "יתדות" באותיות ובאופן שמדפיסים התיבות שרש"י מעתיק מן הכתוב – שזהו ד"ה חדש על תיבת "יתדות" שבקרא – דא"כ הו"ל לרש"י להעתיק "יתדותיו" שקדמה ל"יתדות". ולכן נ"ל: (א) שרש"י מבאר דברי עצמו* באותו ד"ה "לתקוע יתדות". וכ"מ בדפוס הא' דרש"י שבו תיבת יתדות אינה מובדלת בנקודה לא לפני ולא לאחר** כבשאר תיבות שנעתיקו מהכתוב.
אלא שעפ"ז יוקשה ההמשך "נחושת" "בשיפוליהן" – שהרי בפרש"י קורא "יתדות" גם ל"ווי" העמודים שהיו מכסף, ולמעלה. ולכן נ"ל יותר לומר
(ב) דבכת"י הראשונים דפרש"י ה" כתוב "יתדות" (וכוונתו ל"יתדותיו" דקרא – (וכרגילות מעתיקי כת"י לקצר מלאכתם ע"י ר"ת, קו וכיו"ב)), ואחד המעתיקים החליט שהקו מיותר, שהרי כתוב בקרא יתדות, ולא שם לבו ש"יתדותיו" קדם לה, ושבתא כיון דעל על.
(2) בבמדבר"ר (פי"ב, ט) שהיו נועצים היתדות בארץ. וכנראה שגירסא אחרת הייתה לרש"י. ובלאה"כ צ"ל כן, שהרי לרש"י (נשא ד, לב) היו יתדות גם במשא בני גרשון, משא"כ לגירסתנו בבמדבר"ר שהיא כדעת הרמב"ן (נשא שם).
(3) ישעי' לג, כ.

(* ע"ד פרש"י ואתחנן ו.ו.

(** תח"י רק צילום – פגטאטאטאט – מדפוס הראשון, ואפשר שאינו ברור כ"כ, אבל מהרי"ח שבין התיבות נראה שלא היו בו תקודות.

30 אך לפי זה לא מובן:
 31 (א) אם סוברים, שיריעות המשכן חוזקו על ידי
 32 כובד היתדות, לא היה צורך להשתמש למטרה זו דוקא
 33 ב"יתדות", שממלאות תפקיד זה על ידי היותן תקועות
 34 בארץ, אלא על ידי דברים כבדים, בכל צורה שהיא?
 35 (ב) כיון שהספק אינו לגבי צורת היתדות, אלא לגבי
 36 נעיצתן בארץ בפועל, מה תועיל ההוכחה מ"שמך", או
 37 מן הפסוק "אהל כל יצען כל יסע יתדותיו לנצח",
 38 שאין מדובר בו כלל אודות המשכן?

ג.

שני סוגי יתדות

39 הדברים יובנו על ידי דבריו הקודמים של רש"י,
 40 ב"דיבור המתחיל" הקודם בפסוקנו¹⁵: "מקבות לתקוע
 41 יתדות ועמודים". לכאורה, עדיין אין מוחלט אצל
 42 רש"י אם היתדות היו "תחובין" או "תלויין", וכיצד
 43 הוא אומר לפני כן בפשטות "לתקוע יתדות"?
 44 לכן הכרחי לומר, שהיו במשכן¹⁶ שני סוגי
 45 "יתדות", כפי שמציין רש"י עצמו במפורש בפרשת
 46 נשא¹⁷: "ויתדות ומיתרים היו ליריעות ולקלעים
 47 מלמטה... (אשר לגביהן קיים הספק בפירוש רש"י
 48 כאן), ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות בהן
 49 הקלעים בשפתם העליונה" – ולגבי יתדות אחרונות
 50 אלו, אין לרש"י ספק שהן היו "תקועין", ואלהן הוא
 51 מתכוון ב"דיבור המתחיל" הקודם. כי ברור, שיתדות
 52 העמודים, שעליהן תלו, באמצעות "הכלונסות
 53 וקונדסין"¹⁸, את הקצה העליון של הקלעים – היו
 54 "תקועין" בעמודים, ובאופן כזה הן החזיקו את
 55 הקלעים התלויים. ומובן, שאין בכך כל קשר לכובד
 56 היתדות. כפי שמתאר רש"י עצמו בפרשתנו¹⁹, ומסיק
 57 שה"אונקליות", אשר לפי משמעות הענין הכרחי לומר

1 אלו. ראשית, מפני שהם מופיעים בתנ"ך לפני הפסוק
 2 המצוטט "אהל כל יצען..." ; ושנית, מפני שבהם נאמר
 3 במפורש "ותתקע", ו"ותקעתי" בקשר ל"יתד", כאשר מן
 4 הפסוק "אהל... כל יסע יתדותיו לנצח" אין הוכחה לכך
 5 שהיתדות "תקועין בארץ" במלים מפורשות, אלא על
 6 ידי משמעות הפסוק, שמזה שנאמר "כל יסע יתדותיו",
 7 שהיתדות אינן זזות ממקומן, מוכח שהן "תקועין"?

ב.

אין ספק לגבי צורת היתדות

8 מזה שרש"י (א) אומר בפשטות "ששמך מוכיח
 9 עליהם", וכן (ב) אינו מביא הוכחה מ"ותתקע את
 10 היתד" או מ"ותקעתי יתד", מובן, שאין אצל רש"י
 11 ספק לגבי הגדרת היתדות באופן כללי. כלומר, בכללות
 12 ידוע, שהיתד היא דבר שתוקעים במקום כלשהו (כדי
 13 לחפור), או נועצים ומחזקים אותו¹¹,
 14 ולכן, הוא קובע בפשטות גם לגבי יתדות המשכן,
 15 ואף לפי הפירוש שיתדות אלה לא היו תחובין בארץ,
 16 שהן היו "כמין נגרי נחושת", כשהמשמעות בלשון
 17 הקודש היא דברים שתוקעים אותם במקום כלשהו¹²,
 18 כי זהו ההסבר של המלה יתדות.
 19 אך הספק הוא רק, אם במשכן הן היו "תחובין
 20 בארץ" גם בפועל אם לאו. וקיימת אפשרות לומר שהן
 21 לא היו כך, למרות שברור אצלו שגם יתדות המשכן
 22 היו כמין "נגרי", כלומר, שהיתה להן צורה, שאפשר
 23 לתקוע אותן:
 24 כיון שהמשכן במדבר לא עמד בקביעות במקום
 25 אחד¹³, וצריך היה לפרקו¹⁴, סביר לומר, שכדי למנוע
 26 טרחה רבה, היו מחזקים את היריעות ואת הקלעים על
 27 ידי הכובד של היתדות התלויות, ולא על ידי שהיתדות
 28 היו "תחובין בארץ", כך שלצורך הפירוק, צריך להוציא
 29 אותן מן האדמה ולנעוץ אותן שוב בהקמה בשנית.

(15) ראה לעיל הערה 1.

(16) אבל בכלל – יש גם יתד לחפור, יתד דבמעשה שמשון ועוד.
 (17) ד, לב.

ברמב"ן שם מקשה, שבכרייתא דמלאכת המשכן (פ"ה) "לא נשנה
 שיהיו יתדות לעמודים" – אבל מפתחות לשון הכתוב (פשוטו של מקרא)
 "ועמודי ג' ויתדותם" משמע שהיו יתדות לעמודים.

(18) במפרשי רש"י שם ש"יתדות" הכוונה ל"קונדסין" שהיו תלויים
 באונקליות העמודים. אבל [נוסף שלפ"ז אינו מובן מ"ש רש"י "לתקוע
 יתדות"], מלשון רש"י "ויתדות כו' לתלות בהם כו' בכלונסות וקונדסין"
 משמע שהיתדות אינם הקונדסין. וראה גם ברייתא דמלאכת המשכן שם:
 "הי' מחבר את הקונדסין.. בתוך יתדות".

(19) כו, י.

(11) כי מכיון שיתד הוא דבר חד – בפשטות לה"ק (שלכן אין רש"י
 מפרש זה בפ"י עה"ת) – מ"ש (תצא כג, יד) "ויתד תהי' לך ג' וחפרת
 בה" – והרי בדבר שאינו חד א"א לחפור, הרי מובן שהוא עשוי (בנוגע
 לבנין) לתקוע.

(12) ראה רש"י ד"ה נגר (שבת קכו, א): יתד שתוקעין כו'. ד"ה ובנגר
 (ב"מ קא, ב): ותחובין אותו כו'. ד"ה עשאה כמין נגר (מנחות לג, א):
 שקבעה ותחבה בסף כנגר שתחובין הנגרין ככולל. ועוד.

וכן מוכרח מפירוש"י דירן גופא – שהרי הפירוש "כמין נגרי נחשת"
 הוא גם להדיעה שהיתדות היו תחובין.

(13) ראה ס"פ פקודי. במדבר א, נא ופרש"י שם. ועוד. וגם בפסוק
 זה עצמו כותב רש"י (ד"ה לכל כלי המשכן) "שהיו צריכים להקמתו
 ולהודותו".

(14) ראה בהעלותך ט, יז ואילך.

31 יתדות שאי אפשר להזיזן ממקומן, כלומר, שהן
32 תחובות בארץ. ולכן אין מתקבלת האפשרות דלעיל,
33 שהסתפקו ביתדות תלויות, אלא אדרבה – "ומקרא זה
34 מסייעני": מכך שהפסוק מלמדנו, שנהוג לחזק אהל
35 חשוב (אהל בל יצען) על ידי יתדות התחובות בארץ²⁴,
36 קיימת הוכחה לדעתו של רש"י לגבי אהל המשכן,
37 האהל החשוב ביותר, שהיתדות שלו היו תקועות
38 בארץ.

39 אך בכל זאת מובן, שעדיין אין זאת הוכחה
40 מוחלטת, ובסופו של דבר אין זה מן הנמנע, שבמשכן
41 באופן מיוחד, בהתאם למהותו ולתנאיו היחודיים²⁵,
42 היה אחרת. ולכן, מציין רש"י בהצגת הענין מלכתחילה
43 "ואינו יודע". וגם את הסברו לאחר מכן הוא פותח
44 במלים "ואומר אני", שכך מתקבל אצלנו, כשבכוונתו
45 להבהיר שהדברים אינם ברורים לחלוטין.

ה.

מלאכת "בונה" בשבת מן התורה

46 כבר הוסבר פעמים רבות, שבפירוש רש"י על
47 התורה, אף במקום שהוא מתכוון לפרש רק את הפסוק,
48 נכללים גם ענינים של הלכה, ובודאי²⁶ גם ענינים של
49 פנימיות התורה, ובלשון רבותינו²⁷ – "יינה של תורה".
50 ההלכה קובעת, שהאיסור מן התורה לגבי מלאכת
51 בנין בשבת הוא רק לגבי בנין קבע, אך המלאכה של
52 בנין ארעי אסורה רק מדרבנן²⁸.

53 מהי ההגדרה של בנין קבוע? – הדבר קשור וכוון
54 בהבדל זה בין שתי האפשרויות בפירוש המושג
55 "יתדות", כפי ששמיענו רש"י בפירושו לפרשתנו:

56 אם נקבל את האפשרות, שהיתדות חזקו את
57 היריעות ואת הקלעים על ידי כובדן, מובן מזה – כיון
58 שכל מלאכות השבת נלמדות ממלאכת המשכן²⁹ –
59 שאף כאשר בונים אהל שאינו מחוץ באופן של
60 "תקועין", על ידי יתדות וכדומה, אלא שהוא חזק דיו

1 שהכוונה היא ליתדות²⁰, שעליהן היה תלוי ה"קונדס
2 דרך טבעתו", היו תקועות בעמוד.

3 ולפי זה אפשר לומר, שהיתדות התחונות של
4 היריעות ושל הקלעים, המוזכרות בפרשתנו, אכן לא
5 היו תחובות בארץ, אלא החזיקו את היריעות ואת
6 הקלעים על ידי כובדן, כפי שמסתבר יותר לומר,
7 כדלעיל בסעיף ב'. ומדוע השתמשו לשם כך דוקא
8 ביתדות ולא בדברים כבדים אחרים – זאת מפני
9 שלאותם הקלעים השתמשו בשפתם העליונה ביתדות,
10 ושם היו הכרחיות דוקא יתדות, כדלעיל, ולכן
11 השתמשו ביתדות גם לשיפולי הקלעים, ואף לשיפולי
12 היריעות²¹, למרות שניתן היה להשתמש לצורך כך גם
13 בדברים אחרים.

ד.

ההוכחות לדעת רש"י

14 ולאחר שרש"י מסביר, שמצד הענין אין הדבר
15 ברור, הוא עצמו מסיים: "ואומר אני", שהיתדות היו
16 תחובות בארץ, ומביא לכך שתי הוכחות:

17 (א) "ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין בארץ, לכך
18 נקראו יתדות": כיון שבכל זאת התורה מכנה אותן כאן
19 בשם יתדות, מובן מכך, שאין זה רק מפני צורתן, ואין
20 חשיבות לצורה – אלא לכובד בלבד, אלא שאכן
21 השתמשו בהן בהתאם לשמן²².

22 אך כיון שאין זו הוכחה מספקת (שהרי לא ברור
23 שהתורה מכנה אותן בשם "יתדות" מפני ששימשו
24 בפועל כיתדות) – ובמיוחד כאשר לפי ענין המשכן
25 קיימת אפשרות הפוכה, כדלעיל, שהן לא היו תקועות
26 בארץ, כי אפשר היה להסתדר באופן אחר – לכן מביא
27 רש"י עוד הוכחה:

28 (ב) "ומקרא זה מסייעני: אהל בל יצען בל יסע
29 יתדותיו לנצח" – מפסוק זה רואים, שהיה נהוג לחזק
30 אהל, שבמהותו הוא נייד ממקום למקום²³, על ידי

מיותר – כי כל עיקר הוכחתו הוא ממה שנקראו (בכתוב ח) יתדות.

(23) עיין לך-לך (יב, ח) "ויעתק משם" ופירש"י: אהל.

(24) שלכן מביא רש"י גם תחלת הכתוב "אהל בל יצען".

(25) אוהל בכלל – הרי ביכולת בעל האוהל להיות במקום אחד כל משך ימי חייו, משא"כ במשכן – שידעו שנוסעים ממקום למקום עד שיבואו לעבר הירדן מערבה.

(26) ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 3.

(27) היום יום ע' כד.

(28) ביצה לב, סע"ב. ובכ"מ. שו"ע אדה"ז ר"ס שט"ו.

(29) שבת מט, ב. שו"ע אדה"ז ר"ס ש"א.

(20) ראה גם פירש"י שם: "ווי העמודים – הם האונקליות" ובפירש"י

סנהדרין כב, א: "ווי העמודים – יתדות כסף העשוין כמין אונקליות כו".

(21) ואין להקשות דאפילו בתור סברת ספק אין לדמות אותם זל"ז, כיון שווי העמודים (היתדות) היו של כסף, והיתדות של היריעות וקלעים בשיפוליהן – של נחשת – כי אדרבא: מסתבר לומר דכמו שצמצם הכתוב מספר מיני הכלים שבמקדש (ומשכן) – עיין מנחות רפ"י ב' מדות כו' ד' מדות כו' – כך מצומצם מספר צורות הכלים וכיו"ב. ועוד – הדפוס ליציקת ווי (יתדות) העמודים הרי אפשר להשתמש בו גם לצורך שיפולי הקלעים והיריעות, ולמה יעשו דפוס נוסף?!

(22) ועפ"ז מובן מה שרש"י מסיים "לכן נקראו יתדות" – דלכאורה

25 נותרה, לפי מספר דעות, קדושה במקום המקדש⁴⁰.

ז.

**עומק קדושת הקרקע - תלוי במשמעות
ה"יתדות"**

26 אך השאלה היא: עד כמה עמוקה ותקפה היתה
27 קדושת קרקע המשכן כאשר עמד עליה המשכן. והדבר
28 תלוי בשתי האפשרויות לביאור המלה "יתדות", כפי
29 שמציין כאן רש"י:

30 לפי ההסבר שהיתדות חיזקו את המשכן רק על ידי
31 כוברן, יוצא, שהקדושה שמשפיע המשכן בקרקע
32 המשכן היא תוצאה בלבד, וחודרת לעפר רק
33 בחיצוניות, ואינה קשורה לקרקע נפרט, אלא באופן
34 סתמי וחיצוני, כי גם כאשר המשכן עמד, לא היה
35 חיבור ונעיצה בקרקע, אלא הוא הוחזק מעל הקרקע על
36 ידי גורם אחר – כובר היתדות⁴¹.

37 ואילו לפי הפירוש שהיתדות היו "תחובין בארץ",
38 הרי קדושת המשכן חדרה אל תוך שטח הקרקע
39 בפנימיות. יותר מכך – קביעותו של המשכן במקומו,
40 "אהל בל יצען", נבעה מקרקע המשכן. השטח המסויים,
41 קרקע המשכן, הוא הגורם לקביעות המשכן, שאז
42 קדושתו רבה יותר, מאשר כשהמשכן נודד. ויש לכך
43 השלכה לגבי מספר הלכות⁴².

ח.

קדושת בית המקדש - בכל העולם

44 ידוע, שקדושת (המשכן ו)בית המקדש האירה לכל
45 העולם⁴³. מכך מובן, שעל ידי בנין בית המקדש ניתן

1 כך שאינו "נע ונד ברוח מצויה"³⁰, הרי זה כבר בנין
2 קבוע שאסור מן התורה. אך אם נקבל את הפירוש,
3 שהיתדות היו נעוצות באדמה, יוצא, שהאיסור של
4 בונה בשבת מן התורה חל דוקא לגבי בניית אהל
5 באופן של "תקועין".

ו.

הקדושה בדומם במשכן ובמקדש

6 כאמור לעיל, מכיל פירוש רש"י גם "יינה של
7 תורה". מהענינים של פנימיות התורה הנרמזים בפירוש
8 רש"י זה:

9 מוסבר בתורת החסידות³¹, שבית המקדש נבנה
10 בעיקר מדומם, והמשכן – מצומח ומחי. אמנם ברור,
11 שהשראת השכינה – "ושכנתי בתוכם"³² – היתה גם
12 על העפר, הדומם, שבקרקע המשכן³³, אך בכל זאת
13 אינה דומה קדושת קרקע המשכן לקדושת היריעות
14 והקרשים: היריעות והקרשים היו קדושים מצד עצמם,
15 ואילו קדושתו של עפר קרקע המשכן נבעה רק
16 מהמשכן, מהיריעות ומהקרשים, אשר עמד עליו.
17 ולאחר שפירקו את המשכן לא נותרה קדושה בקרקע
18 שעליה עמד קודם לכן המשכן³⁴.

19 וזוהי מעלת בית המקדש לעומת המשכן. בבית
20 המקדש היתה הקדושה בדומם – אפילו בקרקע בית
21 המקדש – קדושה מצד עצמו. ואף לאחר החורבן –
22 לאחר חורבן הבית הראשון³⁵, או לאחר חורבן הבית
23 השני, שהיה באופן של "ערו ערו עד היסוד בה"³⁶,
24 החריבו עד היסודות³⁷, או גם³⁸ את היסודות³⁹ –

של זכרי' נבואתו של אורי', באורי' כתיב (מיכה ג, יב) לכן בגללכם ציון
שדה תחרש וגו' בזכרי' כתיב כו' – דלכאורה, הרי כו"ב פסוקים מדברים
אודות החורבן, ולמה בחר בפסוק זה דוקא –

כי ב"ציון שדה תחרש" מרמזים ב' הענינים: (א) גודל החורבן
ואופנו – שלא נשאר מאומה, וכמו שדה שאין בה שום בנין גם לא
היסודות. (ב) שעי"ז דוקא תהי' הגאולה, כי חרישת השדה היא הכנה
להצמיחה (ראה חדא"ג מהרש"א שבת קלט, א), ולכן קיום הנבואה "ציון
שדה תחרש" מעידה על קיום היעוד (זכרי' ח, ד) "עוד ישבו זקנים וזקנות
ברחובות ירושלים" (משיחת יו"ד שבט – יום ההילולא – תשכ"ה. עיי"ש
בארכה. וראה גם לקו"ש ח"ט ע' 72 ואילך).

(40) מגילה י, א. וש"ג. רמב"ם שם ספ"ו.
(41) ואולי י"ל דנפק"מ האם במשכן אסורה חציצה בין רגלי הכהנים
לקרקע.

(42) לב' הסברות גדר קדושת קרקע המשכן – יש להעיר מב' הדעות
בהקדים עפר (קרקע המשכן) למים (דסוטה) – סוטה טז, ב.
ואף דשם גם במקדש כן הוא – הרי קרא קאי במשכן.
ולסברא הא' דכאן פסול בהקדים עפר ובמילא ידעינן דהסדר בקרא
הוא לעכב. ואכ"מ.

(43) להעיר מתחומא בהעלותך ב. ויק"ר פל"א, ז. במדבר פט"ו, ב.
וראה גם מנחות פו, ב. וברש"י שם ד"ה שקופים. רש"י כת"י שם ד"ה
ואטומים.

(30) ראה שו"ע אדה"ז סט"ו סעיף ד.
(31) תו"א ר"פ ויגש. לקו"ת ברכה צט, ד' ואילך. וראה לעיל ע' 17,
21-20.

(32) פרשתנו כה, ח.
(33) וכדמוכח גם מהדין (נשא ה, יז) ומן העפר אשר יהי' בקרקע
המשכן יקח הכהן גו'.

(34) ולהעיר מהר סיני דבתחלה "כל הנוגע בהו מות יומת" ולאחר
מ"ת (שהגילוי הי' מלמעלה (ראה לקו"ת ראה כח, ב)), "המה יעלו בהר"
(יתרו יט, יב"ג).

(35) החריבו רק את התקרה – ירושלמי יומא פ"א ה"א. וראה גם
גיטין נו, ב. שמור"ר פל"ה, ה.

(36) תהלים קלו, ז.
(37) לפי דיעה א' באיכ"ר רפ"ה.

(38) לפי דיעה הב' באיכ"ר שם. שמור"ר שם. זח"ג פט, א. וראה גם
ירושלמי שם (עפ"י קה"ע).

(39) ועפ"י מ"ש בתוספתא ברכות ספ"א: "שאינן שכינה חוזרת עד
שתעשה הר... מאימתי משנעקרו יסודותי ממנה", י"ל – שאדרבה: דוקא
עי"ז שהחורבן הי' באופן ד"ערו ערו עד היסוד בה" – יותר מבבית ראשון
– "נשאר המקום בקדושתו" (צפנת פענח להרגוצובי – הובא ב"מפענח
צפנות" ע' קמא).

ובזה יובן גם מה שאמר ר"ע (סוף מס' מכות) "תלה הכתוב נבואתו

16 וכך, לאידך גיסא: על ידי שכל יהודי משפיע
 17 קדושה בחלקו בעולם, נעשית ההכנה ל"עתידה
 18 ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל⁴⁸, ועתידה ארץ
 19 ישראל להתפשט בכל הארצות"⁴⁹, ובכל מקום, בכל
 20 העולם, תתפשט מעין קדושת בית המקדש⁵⁰. הרי הוא
 21 "בית זבול לך"⁵¹, ואז יראו שהעולם כולו הוא דירה
 22 לה' יתברך, ואדרבה, עיקר הדירה – בתחתונים⁵².
 23 וכשם שבבית המקדש היו קוראין את השם
 24 ככתבו⁵³ – ששם הוי' היה באופן של קריאה בגלוי –
 25 כך יהיה בכל העולם "הוי' אחד ושמו אחד – נקרא
 26 ביו"ד ה"י (כמו) ונכתב ביו"ד ה"י"⁵⁴ – הגאולה
 27 האמיתית והשלימה, על ידי משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו
 28 בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ תרומה תשכ"ה)

1 לכל יהודי הכוח, (ב"ועשו לי מקדש" בנפשם⁴⁴),
 2 להשפיע קדושה לכל העולם כולו, ובאופן פנימי וקבוע
 3 – כקדושת בית המקדש.
 4 מכך נלמדת הוראה, שכל יהודי, בכל מקום שהוא,
 5 אפילו בהיותו בארץ העמים, אשר התורה קובעת
 6 שאוירה וגושה טמאים⁴⁵ – בכוחו לברר ולזכך את
 7 חלקו בעולם ולהשפיע שם קדושה באופן פנימי וקבוע,
 8 בדומה לקדושה של בית המקדש.
 9 זהו ההסבר למאמר חז"ל⁴⁶, שבתי כנסיות ובתי
 10 מדרשות שבחז"ל הם "מקדש מעט", ולעתיד לבוא
 11 יעבירו אותם לארץ ישראל, כי על ידי תפילתם ותורתם
 12 משפיעים היהודים קדושה גם בכנינים עצמם,
 13 העשויים מאבנים ועצים ועפר⁴⁷, והנמצאים בחז"ל.
 14 וקדושה זו נשאת בהם עד שבסופו של דבר יעבירו
 15 אותם לארץ ישראל.

(44) וכמד"ל (נסמן בלקו"ש המתורגם ח"ג ע' 160) בתוכו לא נאמר
 אלא בתוכם בתוך כאו"א מישראל.
 (45) שבת טו, ב. רמב"ם רפ"א מהל' טומאת מת.
 (46) מגילה כט, א.
 (47) ראה נגעים פי"ב, מ"ב.
 (48) ראה ספרי דברים א. שהש"ר פ"ז, ד (ג). פס"ד פ' שבת ור"ח.
 ילקו"ש ישעי' רמז תקג.
 (49) ראה ספרי, פס"ר וילקו"ש שם.
 (50) ראה חז"ב רלד, א: למהוי אתפשטותא דביתא בכל סטרין. וראה

אוהח"מ – הובא בניצוצי זהר שם.
 (51) מלכים א ח, יג. וראה פירש"י ויצא (ל, כ) ד"ה יובלני "עיקר
 דירתו".
 (52) ראה תניא רפ"ו. מאמר דיום ההילולא – באתי לגני תש"י
 בתחלתו. ובכ"מ. וראה גם לעיל ע' 21 ואילך.
 (53) משנה סוטה לו, סע"ב ואילך. וראה בגמרא שם. ספרי נשא לט.
 (54) זכרי' יד, ט. פסחים ספ"ג. ובזח"ג רל, א (וכ"ה נוסחת הכ"י
 לפסחים שם – הובא בדק"ס) הגירסא: נכתב ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י.

נקודות משיחות קודש – מזמור קיג מתוך "תהילות מנחם"

א – הללו' הללו עבדי הוי'

"הלל" והודאה בכל רגע

א. ביום כ"ד בחודש אומרים את כל מזמורי "הלל" השלם, שאומרים בג' הרגלים פסח,
 שבועות, סוכות¹, ומוכן מזה (שבנוסף למעלה שיש באמירת תהלים בכלל, ובפרט כשהיא
 נאמרת בשמחה ובחיות, שהיא מעוררת את הקריאה הראשונה שנאמרה ע"י דוד המלך²), יש
 בזה הוראה מיוחדת השייכת ליום כ"ד בחודש.

והענין בזה, כל יהודי צריך להודות להקב"ה בכל רגע ורגע³, ולהגיד "הלל" השלם
 (באופן המותר⁴) בכל יום ויום מימות החול, על שמסר לו השליחות הקדושה, לעשות לו ית'
 דירה⁵ בתחתונים⁶.

(1) ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ח ס"ב.

(2) כפי שאומרים ביהי רצון שלאחרי סיום אחד מספרי תהלים "שתהא נחשבת לנו אמירת מזמורי תהלים אלו כאילו אמרם דוד מלך
 ישראל בעצמו".

(3) ע"ד מאחז"ל (ב"ר פי"ד, ט) "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא, מאי טעמא, כל הנשמה תהלל י"ה (פירוש)
 כל הנשימה תהלל י"ה".

(4) שהרי אמרו חז"ל (שבת קיח, ב) "כל הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף".

(5) תנחומא נשא טו. תניא פל"ו.

(6) משיחה לנשי ובנות חב"ד, כ"ג אייר ה'תשמ"ב.

ילקוט לוי יצחק על התורה

לא

כי קוף⁶ פירושו הכאה כמו⁷ נוקף אצבעו כו', גם מלשון הקף, והיינו תהו שהי' רק בבחי' עגולים⁸, ושם הי' הכאה ושבירה.

וחת פירושו ג"כ שבירה⁹, כמו וחתו גבוריך תימן¹⁰. גם הבערה¹¹. והוא דתהו ששם הי' הבערה בן בעור¹², בן עכבור¹³ אותיות כבעור¹⁴.

ומפני ששרש הנוקבא היא בתהו, שם¹⁵ ב"ן, זהו שהדכר מ"ה דתיקון קונה ומתקן את הנוקבא הב"ן דתהו ע"י כסף, חסדים¹⁶ דתיקון, זהו ששכף הוא קח, פירוש שע"י כסף חסדים דתיקון שהדכורא נותן, הוא נוטל ולוקח את הבחי' דתהו, הב"ן דתהו הנוקבא, ודו"ק.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רד

קנד

רמז, קידושי אשה נלמד מגזירה שוה "קחה קחה" (קידושין ב.), דמתקנים הבחי' דתהו (המרמוז באותיות "קח"), עיי' "כסף" בחי' "חסד" דתיקון

האשה נקנית בשלשה דרכים¹, כסף שטר וביאה, וכסף² נלמד בגזירה-שוה מלקיחת מערת המכפלה, שמערת המכפלה רומז על נוקבא³, ולקיחת מערת המכפלה הוא ע"ד קדושי אשה.

והגזירה-שוה הוא במלת⁴ קח, קח דוקא, היינו שע"ז מתקנים את הרגל ארוך דק' שלמטה, והרגל ארוך דח' שלמעלה, ששרש אלו שני הבחי' הוא מתהו⁵.

(1) קידושין ב.

(2) שם. "קחה קחה משדה עפרון".

(3) ראה לעיל סימן קנב. לקמן סימן קנה.

(4) פירוש: דשרש תיבת "קחה" הוא אותיות "קח". ומבאר דציוור האותיות "ק" ו"ח" הם דומים לאות "ה", ואות "ה" רומז על האות "ה" אחרונה דהשם, והשלשה קווים דאות ה' הם כנגד מחשבה דיבור ומעשה בקדושה, ואותיות "ק" ו"ח" הם בתוהו, ראה הערה 5.

(5) הענין מבואר יותר בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד של, וז"ל: ח' ק', שניהם תמונתם כתמונת ה', והשינוי הוא ברגל השמאל, שבה' הרגל השמאל קצר מרגל הימין, ובח' שוה שמתארך למעלה, ובק' הוא מתארך למטה, והיינו הרגל הימני הוא חסד שהוא חד אריך. והרגל השמאלי שקצר בה' הוא גבורה שהוא חד קציר, וח"ק שאותיות אלו רומזים על גבורות זהו שבהם מתארך הרגל השמאלי. להורות על בחי' גבורות דהיינו שהם בחי' גבורות בעיקר לכן בהם נתארך הרגל השמאלי הרומז על גבורות, והם שני אותיות להורות על הב' בחי' גבורות וכו', ועיין בזה"ק פרשת תצוה דף ק"פ ע"ב* בענין מה שבאותיות ח"ק בתהלה לרוד אין ו' באמצע מפני שיש מהם יניקה ע"ש, והוא מפני שהם בחי' גבורות.

ושם בעמוד קסא וז"ל: בהאותיות "ח" נמשך קו השמאל אל הגג, וב"ק" נמשך למטה, ובאות ה' הוא קצר שלא נמשך לא אל הגג ולא למטה. והיינו כי קו השמאל צריך להיות קצר מקו הימין, כי קו הימין חסדים הוא אריך, וקו השמאל גבורות הוא קציר, והוא באות ה' הרומז על מלכות דקדושה** ה' אחרונה שבשם, ומאותיות ח"ק שבהם נתארך קו השמאל, או למעלה שמודבק אל הגג, בח', או למטה בק'. הנה מהאותיות הללו יש יניקה ללעו"ז, ועיין בזה"ק פרשת תצוה דף ק"פ** ויינו מה שח"ת פירושו שבירה כמו (עובדי' א, ט) וחתו גבוריך תימן, וגם פירושו שריפת אש. וקו"ף פירושו הכאה כמו נוקף מיניף וכדומה, והוא תהו שנושרף ונשבר, וכמ"ש במ"א בס"ד.

וראה לקוטי שיחות חלק ח פרשת קרח עמוד 108 ואילך. ובילקוט משיח וגאולה עה"ת פרשת קרח סימן טו. טז. ספר הערכים-חב"ד אותיות ז-ת עמוד כה.

(* ראה יהל אור - תהלים - עמוד תרעא-ב. ספר הערכים אותיות ז-ת עמוד יז. שכה.

** כידוע המבואר בחסידות (ראה לקוטי תורה פרשת ראה עמוד יח,

ועוד) דהאותיות שם הוי' רומז: אות יו"ד - חכמה (אמונה), אות ה' - בינה (שכל), אות ו' - ז"א (מדות), אות ה' אחרונה - מלכות (מחשבה דיבור ומעשה).

(6) מבאר דאותיות "ק"-ח"ח מרמוז על תהו, הן מצד ה"ציוור" דהאותיות, והן מצד "תוכן" פירוש התיבה.

(7) חולין ז, ב. "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה". ופי' רבינו גרשום: אין אדם נוקף וכו', לשון ניקוף, כשמכה אדם רגלו באבן ויוצא ממנו דם זהו ניקוף. עיין ישעי' ג, כד ברד"ק ד"ה נקפה.

(8) ראה גם לעיל סימן לח.

(9) ראה גם לעיל סימן קמט.

(10) עובדי' א, ט. [ו]חזונו. ענין שבירה, כמו והחתתי את עילם (ירמי' מט, לז). תימן, שמקור מחצביך מאדום היושבת בדרימה של א"י, הנה גבוריך יחתו וישברו במלחמה (מצודת דוד, וציון).]

(11) פירוש: דתיבת "חת" הוא גם מלשון הבערה. ראה (ישעי' ל, י) "לחתות אש מיקוד". וכן (משלי כה, כב) "כי גחלים אתה חתה על ראשו" (ופרש"י: כל שאיבת גחלים מתוך ההסקה קרי חתה). ראה לקמן סוף סימן ריא.

(12) פירוש: המלך הראשון דו' מלכי אדום דתהו, הוא "בלע בן בעור" (בראשית לו, לב) "בעור" מלשון "הבערה".

(13) פירוש: המלך האחרון - (שם פסוק לח) מז' מלכי אדום דתהו (עיין לעיל סימן טז. קמז), הוא "בעל חנן בן ענבור", עכבור הוא האותיות "כבעור", שהוא דומה ל"בלע בן בעור". ששניהם הוא מלשון הבערה דתהו. ראה לקמן סימן קנו הערה 19.

(14) "יההפרש ביניהם הוא, חת רומז על שבירת מלכים הראשונים שהיתה שבירתם גדולה, וקוף רומז על שבירת מלכים האחרונים שלא היתה שבירתם גדולה כל כך, ועוד בכמה דרכים ואופנים יתפרש זה, ואכמ"ל". (לקוטי לוי יצחק כאן)

(15) ראה סימן קנה.

(16) ראה לעיל סימן קנג. כסף הוא מלשון (בראשית לא, ל) "נכסף נכספת" - אהבה שהיא מצד ה"חסד". ראה לקוטי תורה פרשת מסעי צ, סע"ב. בהעלותך לב, ד. שיר השירים יד, א. אור התורה פרשת וישב רנג, ב. (דכסף הוא ג"כ גוון לבן, ולבן מורה על חסד). אמרי בינה שער ציצית פרק ב.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תרומה

זמנו), שאע"פ שגם אז ה' הארון בשלימות ולא נפל בידי אויבים ח"ו – הרי ה' אז בהעלם, "גזוז יאשיהו".

יג. עפ"י הנ"ל אפשר גם להסביר, בפנימיות הענינים, מה שהרמב"ם¹⁷ מדייק לקרוא את המשכן – "מקדש המדבר" (כי, כידוע, מרמז הרמב"ם בספרו כמה ענינים של קבלה¹⁸ – ועד"ז בעניננו):

בלשון "מקדש המדבר" מרומזת המעלה הנ"ל של המשכן (שבו ה' הארון במקומו ובגלוי) – כי פנימיות דפנימיות הלב היא בחינת "מדבר" שבנשמה, שהיא למעלה מבחי"אדם" שבנשמה – "לא ישב אדם שם"¹⁹ למעליותא, מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת²⁰.

ולכן מציינו גם במשיח בחי"א "מאד" שלמעלה מ"אדם": "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד"²¹ – ש"מאד" (אע"פ ש"מאד הוא אותיות אדם"²², אבל זהו בצירוף שהוא) מורה על "בחי" בלי גבול כלל"²³ – למעלה מצירוף אדם – אלא מדבר דקדושה, כי זוהי דרגת הארון, שיוחזר ע"י משיח למקומו ובגלוי.

יד. ידוע²⁴ ש"אדם" מורה על ג' הבחינות מחשבה דיבור ומעשה (א' – מחשבה, ד' – דיבור, מ' – מעשה). ועפ"י נמצא, שבצירוף "מאד", שלמעלה מצירוף אדם, ההתחלה היא אות מ' – מעשה.

הביאור בזה: ענין מסירות-נפש בא לידי ביטוי דוקא בענין המעשה, דנעוץ תחילתן בסופן דוקא; וע"ד המבואר²⁵ בענין "אין ערוך לך בעולם הזה", שדוקא בעולם הזה הגשמי בא לידי ביטוי ה"אין ערוך" שלמעלה – כן הוא גם בנוגע לה"אין ערוך" שביהודי, שכח המסירות נפש של פנימיות דפנימיות הלב, ה"אין ערוך" שבנשמה, בא לידי ביטוי דוקא בכח העשי'²⁶.

וזהו הקשר בין שני הענינים שבמשכן ומקדש שלישי – (א) שהארון הוא במקומו ובגלוי, (ב) חלקי וכלי המשכן ומקדש הגשמיים הם נצחיים –

כי ענין הארון – פנימיות דפנימיות הלב – מתבטא דוקא בענין העשי'; הנצחיות הגשמית של חלקי וכלי המקדש.

חידושים וביאורים על הרמב"ם הלכות בית הבחירה חלק ב שיחה ד', סעיפים יב-יד – לקוטי שיחות חלק טז פקודי (ב)

(17) הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יב.

(18) וכהתחלת ספרו יד החזקה "יסוד היסודות ועמוד החכמות" – ר"ת הוי' (שה"ג להחיד"א מע' רמב"ם – בשם ר' דוד הנגיד, נכדו של הרמב"ם). וראה ספר השיחות ה"ש"ת עמוד 41 ובהערה שם. לקוטי שיחות חלק ג עמוד 768 הערה 18.

(19) רימ"ב, ב.

(20) ראה לקוטי תורה במדבר ד, ג ואילך. שיר השירים כב, א. כג, סוף עמוד ב ואילך. ועוד. ולהעיר מלקוטי תורה נשא (כג, ריש עמוד ג) דנשיאת הארון הוא ענין "העלאת בחי' התורה שנק' אדם... לעצמות אור אין סוף בחי' כי לא אדם הוא כו'".

(21) ישעי' נב, יג.

(22) תורה אור מו, ד. ע"פ ב"ר פ"ח, ה (ורש"י לב"ר שם).

(23) המשך וככה תרל"ז פ"כ.

(24) לקוטי תורה בהעלותך לא, ג.

(25) המשך תער"ב חלק ב עמוד א'קנא. א'קנח ספר המאמרים תשי"א סוף עמוד 113 ואילך. סוף עמוד 117 ואילך. ועוד.

(26) ע"ד משנת" קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ח ואילך) לענין גילוי בחי' יחידה.

כה, י – ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו

יב. ענין הארון בעבודת ה':

כל יהודי הוא משכן ומקדש לו ית', כדברי רז"ל¹ הידועים על הכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", הרי כשם שבמקדש ישנם "שלשה דיורין" – "עזרה" "קודש" ו"קודש הקדשים"² (שבו נמצא הארון) – כך ישנם שלשה דיורין אלו במקדש הפרטי שאצל כל יהודי:

העזרה שבה עמד המזבח החיצון, הוא בעבודה בחינת חיצוניות הלב³: "קודש" שבו נמצא מזבח הפנימי – פנימיות הלב; ו"קודש הקדשים", שבו נמצא הארון⁴ – פנימיות דפנימיות הלב⁵ – יחידה⁶; שעל בחי' זו נאמר "בבואה דבבואה לית להו"⁷, ואפילו על דרגות שלמטה מזה הרבה נאמר "וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית"⁸, שהיא תמיד בשלימות (- נצחי) ואין שייך שמושהו ("אויבים") ששלטו עלי' ויגעו בה⁹.

וי"ל שבחינה זו היא ה"משה" שבכל אחד ואחד¹⁰, בדוגמת שהארון (תורה¹¹) הוא ענינו של משה, "זכרו תורת משה עבדי"¹².

בזה מובן שבשני הזמנים – זמן המשכן וזמן דלעתיד לבוא – נמצא הארון (פנימיות דפנימיות הלב, בחי' משה) במקומו ובגלוי: דור המדבר ה' דור דעה¹³ – כל הדור ה' בדרגתו של משה רבינו שענינו הוא דעת העליון (כמבואר בכתבי האריז"ל¹⁴); וגם בביאת המשיח (בזמן שבו יקויים מ"ש "ומל ה"א את לבבך"¹⁵ – גם הקליפה הדקה¹⁶) תתגלה "נקודת פנימיות הלב", בחי' משה.

משא"כ בזמן מקדש ראשון (בסופו) ומקדש שני (כל

(1) ר"ח שער האהבה פ"ו ד"ה ושני. של"ה שער האותיות אות ל' (ועוד).

(2) אור התורה ויקהל עמוד ב'קצת. ד"ה והוא עמוד תרס"ג פ"ב. ד"ה כי הוא יברך ה"ש"ת בתחילתו. ולהעיר מרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה ה.

(3) כידוע מזבח החיצון ומזבח הפנימים חיצוניות ופנימיות הלב – תורת חיים תרומה תמג, א ואילך. אור התורה שם עמוד ב'ריג. דרך מצותי פו, ב ואילך. ועוד.

(4) ראה לקוטי שיחות חלק טז עמוד 198 שהוא דרגא רביעית. עיין שם. וראה לקמן הערה 6.

(5) ראה לקוטי תורה תצא (לו, א) דגם בפנימיות הלב ש פנימיות דפנימיות.

(6) להעיר מהמבואר בכ"מ (תורת חיים שם (תמח, א). אור התורה שם (עמוד ב'רט ואילך). דרך מצותיך שם) דארון הוא (גד נד שביריעות) בחי' פנימיות הכתר, יחידה.

(7) ראה גם כן לקוטי תורה נשא (כג, רע"ג) שנשיאת הארון הוא ענין והחמישית לפרעה, התגלות עתיק כו'.

(8) יבמות קכב, ע"ש. לקוטי תורה תצא לו, ג ובכ"מ.

(9) תניא סוף פרק כד. וראה מקומות שנשמנו בהערה 6 שהארון הוא ענין האהבה מסותרת.

(10) דעלי' נאמר (זח"ב קיד, א) אע"ג דאזיל הכא והכא דיוקנא אשתאר כך לעולם – סד"ה תקנו עת"ר. עשר תעשר תש"א פ"ה.

(11) תניא ריש פרק מב. וראה בהעלותך יא, כא. ע"ח של"ב פ"א ("בזהר בהעלותך" וצ"ע). שם של"ח פ"ו. ובכ"מ. וראה לקוטי תורה פקודי (ה, סע"ד) דניצוץ משה שבכל אחד ואחד הוא ענין מסירות נפש דאחד בביתול ממש.

(12) דאין בארון רק שני (ה)לחות גו' – מלכים א ח, ט. דברי הימים ב ה, י.

(13) מלאכי ג, כב. שבת פט, א.

(14) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדבר פ"ר פ"ג, ג. ועוד.

(15) ע"ח שער הכללים פ"א. של"ב שם. שער הפסוקים ר"פ שמות. ובכ"מ.

(16) נצבים ל, ו.

(17) אגרת הקודש ס"ד – עיין שם בארכו.

♦ יום ראשון כ"ו שבט ♦

כה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ-לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת-תְּרוּמָתִי:

ב מליל עם בני ישראל ויפרשו קדמי אפרשותא מן כל גבר דיתרעה לבה תסבון ית אפרשותי:

ה"י ויקחו-לי תרומה • לי, לשמי. תרומה • הפרשה. פרישו לי מממונם נדבה. ידבנו לבו • לשון נדבה והוא לשון רצון טוב, פיישנ"ט בלע"ז. תקחו את-תרומתי • אמרו רבותינו: ג' תרומות אמורות פאן: אחת, תרומת בקע לגלגלת, שנעשו מהם האדנים, כמו שפירש ב"אלה פקודי". ואחת, תרומת המזבח בקע לגלגלת לקפות, לקנות מהן קרבות צבור. ואחת, תרומת המשכן, נדבת כל אחד ואחד. י"ג דברים האמורים בענין, כלם היוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהנה, כשתדקדק בהם.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

(ב) ויקחו לי תרומה - "לי", לשמי - ולא בשבילי. וראה גם רש"י לקמן פסוק ח. לעיל כ, כא. ויקרא כ, כו. וכתב ב"דברי דוד" שכן מצינו במפורש במקרא, שבתחילה כתוב בספר שמואל (I, 9) "האטה תבנה לי בית לשבתי וגו", ובהמשך שם (פסוקים י"ג) כתוב "הוא יבנה בית לשמי", הרי שפירוש תיבת "לי" האמורה על המקדש הוא "לשמי". וראה גם רש"י לקמן כח, ד: "בגדי קדש - מתרומה המקודשת לשמי יעשו אותם". תרומה - הפרשה - ולא הגבחה (רא"ם). יפרישו - כלומר, ויקחו .. תרומה", פירושו בקצרה: "יפרישו" (רא"ם). ומה שנאמר בסוף הפסוק תקחו את תרומתי, מוסב על הגוים, שיקחו את ההפרשה שבני ישראל הפרישו. "לי" מממונם - הוסיף "מממונם", מפני שההפרשה היא הפרשת דבר מדבר, לכן אמר שזה "מממונם", וכיון שהנפרש ואשר הופרש ממנו הם בהכרח מאותו מין, לכן אמר "מממונם", ואם כן "מאת כל איש וגו'" מוסב ל"תקחו את תרומתי" ולא ל"ויקחו לי תרומה" (רא"ם). נדבה - מבאר בזה שאין ההפרשה חובה אלא נדבה, וכפי שאומר הכתוב: "אשר ידבנו לבו" (רא"ם). ידבנו לבו - לשון נדבה - בדפוס ראשון: כמו ינדבנו. שהנו"ן מובלע בדגש של הדל"ת (רא"ם). והוא לשון רצון טוב - ברש"י שבת קנ"ג, ב: "שש לו לב להתנדב". פרישנ"ט - present, מתנה.

בלעז. תקחו את תרומתי - אמרו רבותינו - מגילה כט, ב. שלש תרומות אמורות פאן - "תרומה", "תרומתי", "התרומה". והם רומזות לשלשה סוגי תרומות, שאם לא כן, "תרומתי" וזאת התרומה" למה לי? הנה לו לומר: ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו וזה וכסף ונחשת וגו' (רא"ם). וראה רש"י לקמן ל, טו. רש"י מגילה שם. אחת תרומת "בקע לגלגלת" - והיתה זו בשמנאן כשהתחילו בנדבת המשכן, ונתנו כל אחד מחצית השקל (רש"י לקמן שם). והיא הנוכרת פאן במה שאמר "וכסף", כדלקמן ברש"י שבפסוק ג. שנעשו מהם האדנים, כמו שפירש ב"אלה פקודי" - לקמן לח, כה"כ. ואחת תרומת המזבח "בקע לגלגלת" - כשמנאן משהוקם המשכן, והוא המנין האמור בתחילת ספר במדבר "באחד לחדש השני בשנה השנית", ונתנו כל אחד מחצית השקל, והושוו בהם עניים ועשירים (רש"י שם). לקפות, לקנות מהן קרבות צבור, ואחת תרומת המשכן - כמו שנאמר (לקמן לה, כד) "כל מרים תרומת כסף ונחושת" (רש"י לקמן ל, טו). נדבת כל אחד ואחד - והיא המפורשת פאן (רא"ם). ולא היתה יד כולם שנה בה, אלא איש איש מה שנדבו לבו (רש"י לקמן שם), שנאמר (לקמן לה, כב) "ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב" (רש"י מגילה שם).

כלם היוצרכו למלאכת המשכן או לבגדי כהנה, כשתדקדק בהם. - וכן כתב רש"י ביחזקאל טז, יג: "אמר להם הקדוש-ברוך-הוא להביא י"ג דברים המנויין בתרומת המשכן". אמנם המפרשים התחבטו במנין זה הרבה, שהרי לכשתדקדק בהם תמצאם חמשה עשר, ואלו הם: זהב, כסף, נחושת, תכלת, ארגמן, תולעת שני, שש, עזים, עורות אלים, עורות תחשים, עצי שטים, שמן, בשמים, אבני שהם, אבני מילואים. וכתבו בזה תירוצים שונים: הרא"ם כתב, שתכלת וארגמן ותולעת שני נחשבים למין אחד, משום שהכל צמר ורק צבועים בצבעים שונים. אבל ראה רש"י לקמן כו, א שמונה אותם לשלשה מינים. החוקיני כתב, שאבני שהם ואבני מילואים אינם במנין, כיון שהנשיאים הביאו אותם, ואינם נדבת כל אחד ואחד. ויש שמונים את שמן המשחה ואת הבשמים לדבר אחד, ואת אבני שהם ואבני מילואים לדבר אחד. וב"דברי דוד" כתב שאין לכלול במנין זה את עצי השטים שהיבאו על ידי יעקב אבינו, ואת עורות התחשים שהיו לפי שעה במדבר, כיון שהם לא הובאו תרומה על ידי בני ישראל. וה"באר בשדה" כתב, שמקור מנין י"ג הדברים הוא במדרש שיר השירים רבא ד, ב, ושמ אין מונים את השמן למאור ואת הבשמים, כיון שלא היו למלאכת המשכן ולבגדי כהונה, אלא לעבודת המשכן. תורה ג

שלשה עשר דברים האמורים בענין

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 287 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"לשמה" רק בלקיחת הגזבר

ויקחו לי תרומה

לי – לשמי (כה, ב. ובפרש"י)

והיננו, שצריך לתת את התרומה בכונה "לשמה". וקשה, הרי הדין לגבי תרומת המזבח (דביה עסקינן כדפרש רש"י ג' תרומות אמורות כאן) הוא שלוקחים מהנותן גם בעל-כרחו (שהרי "ממשפניו על השקלים"), וכשנותן בעל-כרחו ודאי אינו מכוון לשמה?

יש לומר: דבאמת הפונה דלשמה אינה דין בנותן התרומה, כ"א בלקיחת הגזבר, וכלשון הפתוב "ויקחו לי" (ולא "וינתנו לי"), והינו דהגזבר צריך לכוון לקחת מהנותן לשמה.

והטעם שבנתינתה אינו נוגע הפונה דלשמה ורק הגזבר צריך לקחת לשמה, יש לומר: פדי שנקסי האדם יקדשו ויחשבו פנקסי שמים, צריך שני דברים: להעבירם מרשות הדיוט, ולהקדישם לנקסי שמים. וע"ד לשון הפתוב "סור מרע ועשה טוב".

והנה, כשהדבר נמצא עדין ברשות הדיוט, אינו נוגע פנותיו של הנותן, דהעקר הוא שיוסר מרשות הדיוט, ולזה לא צריך פונה כ"א העברה בפעל מרשותו. ולכן בנתינת התרומה אינו נוגע הפונה דלשמה פי העקר הוא שהתרומה תעבר מרשותו.

אבל פדי להקדיש את החפץ - שיחשב פנקסי שמים, אז לא מספיק ההוצאה מרשות הדיוט אלא צריך להעלותו ולהקדישו, ולזה צריך גם פונה. ולכן הגזבר שמעבירו לרשות ההקדש צריך לכוון לשמה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 908 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הפונה בלקיחת הצדקה

ויקחו לי תרומה

לי – לשמי (כה, ב. ובפרש"י)

ידועה הקושיא מדוע נאמר "ויקחו לי תרומה", דלכאורה הוה ליה למימר "וינתנו לי תרומה"? ויש לבאר זה על דרך הרמז, דהא גופא משמיענו הכתוב, דלא רק נתינת הצדקה צ"ל "לשמי" כ"א גם ה"ויקחו לי" – לקיחת הצדקה צ"ל לשם הקב"ה.

דהנה זה שהנותן – העשיר – צריך לתן צדקה "לשמי" – לשם המצוה, אינו חדוש פלפלי. דמכיון שהפסד הוא רכושו הפרטי, והתיגע להשיגו, הרי כשנפרד מהפסד ונותנו לזולתו, הרי זה (בדרך כלל) בשביל לקיים מצות צדקה "לשמי".

אך העני הלוקח את הצדקה, ה"ה לוקחה לשם עצמו, לפרנס עצמו ובני ביתו, ויתכן שלא תהיה בזה פונה "לשמי". וזה משמיענו הפתוב שגם העני צריך לקחת את הצדקה לשם הקב"ה.

והוא על פי המבאר בסה"ק (ראה סה"מ תרכ"ח ד"ה תקעו. ועייג"כ שמו"ר פל"א, ה. תנחומא שם) דהטעם שברא הקב"ה את עולמו באפן שהעניים מקבלים את פספם וזקא מהעשירים הוא פי אם היה לכלם את כל הנצרך להם, לא היה בעולם ענין החסד והצדקה.

ולשם זה צריך העני לקבל את הצדקה, לא פי על-ידי-זה יהיה לו פרנסתו, אלא "לשמי", דעל-ידי שהעשיר נותן לו המעות מתקיים ענין הצדקה בעולם.

(ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: גידא אפרשיתא דתסבון מנהון דהבא וכסף ונחשא:

כ"ט ◀ זהב וכסף ונחשת וגו' • כלם באו בנדבה, איש איש מה שנדבו לבו, חוץ מן הפסד שבא בשוה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת המשפן שהצריך שם כסף יותר, שנאמר: (לקמן ט) "וכסף פקודי העדה וגו' בקע לגלגלת וגו'". ושאר הפסד הבא שם בנדבה, עשאוה לכלי שרת.

אשל אברהם – הרב אלטוילי

(ג) זהב וכסף ונחשת וגו' – כלם באו בנדבה, איש איש מה שנדבו לבו, חוץ מן הפסד שבא בשוה, מחצית השקל לכל אחד - במפורש לקמן ריש פרשת "כי תשא". ולא מצינו בכל מלאכת המשפן שהצריך שם כסף יותר - ולכן לא נצטוו להתנדב כסף יותר ממחצית

(ד) ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים:

ד ותכלת וארגמן וצבע זהורי ובוץ ומעזי:

רש"י < ותכלת • צמר צבוע בדם חלזון, וצבעו ירק (יבמות ד. מנחות מד) • וארגמן • צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן. ושש • הוא פשתן. ועזים • נוצה של עזים, לכך תרגם אונקלוס: ומעזי, הבא מן העזים ולא עזים עצמן, שתרגום של עזים עזיא.

(ה) וערת אילים מאדמים וערת תחשים ועצי שטים:

ה ומשכי דדכרי מסמקי ומשכי ססגונא ואעי שטין:

רש"י < מאדמים • צבועות היו אדם לאחר עבודתן. תחשים • (שבת כח) מין חיה, ולא היתה אלא לשעה, והרבה גונים היו לה, לכך מתרגם ססגונא, ששש ומתפאר בגונים שלו. ועצי שטים • ומאין היו להם במדבר? פרש רבי תנחומא: יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם, וצוה לבניו לטלם עמהם פשיצאו ממצרים.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

השקל שנתחייבו בה פולם בשנה. שונאמר - לקמן לח, כ"כ. וזכפה פקודי העדה וגו' בקע לנלגלת וגו'. ושאר הכסף הבא שם בנדרבה עשאוה לכלי שרת. - כלומר, חוץ מכסף האמור כאן שזהו מחצית השקל, וממנו נעשו אדנים למשכן, כאמור ברש"י לעיל, הביא כל אחד כסף לפי נדבת לבו, וכמובא ברש"י לקמן ל, טו שעל זה נאמר (לקמן לה, כד) "כל מרים תרומת כסף". ונמצא לפי זה שכסף האמור כאן כולל רק את מחצית השקל, ואילו שאר הכסף הביאו בני ישראל בזממם מבלי שנוצטוו על כך. אף מדברי רש"י לקמן ל, טו משמע שהכסף הנזכר כאן כולל גם שנוצטוו להביא כסף כפי נדבת לבם. וצריך עיון. תורה ד

(ד) ותכלת - צמר צבוע - כלומר, היו צריכים להתנדב צמר שהוא כפר צבוע בצבע תכלת, ולא שהתנדבו את צבע התכלת עצמו (ד"ב). וההכרח של רש"י לומר שהיה זה צמר, משום שבהמשך מונה את השש שהוא פשתן, משמע שכל המנויים לפניו הם מצמר, כי לא היה במשכן בד אחר מלבד צמר ופשתן (ראה רא"ם וגר"א). בדם חלזון - והוא במין דג קטן [או תולעת - רש"י סנהדרין צא, א] העולה אחת לשבעים שנה רש"י שבת עה, מן היים להרים (רש"י מגילה ו, א. סנהדרין שם. אבל ראה רש"י מנחות מד, ריש עמוד א שהוא עולה מן

הארץ). ובדמו צובעים תכלת (מנחות טו, לח. ואין זה צבע ירוק של מינו, אלא דומה לצבע רקיע המשחיר לעת ערב - ראה רש"י שם פסוק מא. וארגמן - צמר צבוע ממין צבע ששמו "ארגמן" - אינו מפרש מהו צבעו. ואינו אדום, כי אם כן היה מפרשו, ובפרט שתולעת שני צבעה אדום כמפורש ברש"י ישעיה א, יח. אלא הוא צבע בפני עצמו הנקרא "ארגמן" (ד"ב). וראה רש"י בבא מציעא כא, א ש"מצויין הן". ושש - הוא פשתן - פשוט הוא, שהרי לא פירשו בכראשית מא, מב, ולא פירשו כאן אלא לומר שמנה מוכן שהמינים שנוצרו לעיל הם צמר, וכמו שכתב רש"י לעיל (משכיל לדוד).

ועזים - נוצה של עזים - ולא עזים עצמם. ונקראת "עזים" מפני שטוו אותה מן העזים עצמן - ראה רש"י לקמן לה, כו (משכיל לדוד). לכך תרגם אונקלוס "ומעזי", דבר הבא מן העזים, ולא עזים עצמן, שתרגום של עזים - "עזיא". - דהיינו ש"מעזי" פירושו: מן העזים, והכונה לנוצה של עזים, ולפי זה צריך לומר שרש"י גורס בתרגום "ומעזי" מ"ם בצירי, שרק כך יהיה משמעותו מן העזים, אבל אם גורסים "ומעזי" מ"ם בשו"א (כמו שהיא לפנינו), אין פירושו: דבר הבא מן העזים, אלא

עזים עצמם. אבל ה"לבוש" כתב שאין פונת רש"י לומר ש"ומעזי" פירושו מן העזים, שכן אין זה לשון התרגום, אלא פונת רש"י לומר ש"ומעזי" הוא "שם דבר" למה שבא מן העזים, והוא הנוצה, ולא שם המין עצמו. תורה ה

(ה) מאדמים - צבועות היו אדם לאחר עבודתן - ולא שהיו אדומים מטבע בריאתן, ולכן כתוב "מאדמים" ולא אדומים (גר"א).

תחשים - מין חיה - נראה שרש"י נקט כאן פדעת רבי יוחנן בקהלת רבה א, א שתחש היתה "מין חיה גדולה", ולא פדעת רבי מאיר בשבת כח, א שלא הכריעו בה חכמים אם היא מין בהמה או חיה (באר בשדה). אף אין הכרח לפרש כן, כי יתכן שפונת רש"י לומר רק שתחש היא מין בעל חיים ולא סוג של צבע (משכיל לדוד וד"ב).

ולא היתה אלא לשעה - בזמן עשית המשכן, ואחר כך נגנזה (שבת כח, א). והרבה גונים היו לה, לכך מתרגם "ססגונא", ששש ומתפאר בגוונים שלו - ברש"י שבת כח, א: "ששמת ביקפו בגונו".

ועצי שטים - ומאין היו להם במדבר - שהרי אין צומחים עצי שטים במדבר (נח"י). או משום שמפורש לקמן לה, כו: "וכל אשר נמצא אתו עצי שטים .. הביאו", משמע שהיו בידם קודם שנוצטוו (באר בשדה).

פרש רבי תנחומא - אות ט. הובא גם ברש"י לקמן כו, טו בכמה שינויים

נחמת בני ישראל במצרים

ועצי שטים:

ומאין היה להם במדבר, פרש רבי תנחומא, יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים ונטעם, וצוה לבניו לטלם עמהם כשיצאו ממצרים (כה, ה. ובפרש"י). יש לעין, הרי כדי להשיג ארזים לבניית המשכן היו יכולים בני ישראל לקנותם מתגרי האמות או לקחתם מזעירות סמוכים, ואם כן מדוע הצרך יעקב אבינו להביא אתו ארזים מארץ ישראל ולנטע אותם במצרים? ויש לומר על דרך הדרוש, דעגנו זה פרשו "רבי תנחומא" - מלשון "נחמה". שעשה כן יעקב אבינו כדי לנחם את בני ישראל מצרת גלותם.

דכאשר היו ישראל במצרים, בגלות קשה ביותר, עם גזרות כ"ל הבן הילוד היאורח תשליכוהו" וכיוצא בזה, הנה זו היתה נחמתם כשראו את הארזים שנטע יעקב. דאף שידעו שהבטיח להם הקב"ה - "אנכי אעלה גם עלה" (ויגש מו, ד), אין זה דומה לזה שראו בעיניהם שהנה יש ארזים שנטע יעקב במצרים רק על-מנת שיצאו ממצרים ויקחו ארזים אלו עמהם, ויבנו בהם את המשכן.

(1) שָׁמֶן לְמָאֵר בְּשָׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטָרֶת וּמִשְׁחָה לְאַנְהִירוֹתָא בּוֹסְמִיָּא לְמִשְׁחָה דְּרִבּוּתָא וְלִקְטָרֶת בּוֹסְמִיָּא: **הַפְּסָמִים:**

שָׁמֶן לְמָאֵר • שָׁמֶן זֵית זָךְ לְהַעֲלוֹת נֵר תְּמִיד. בְּשָׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה • שֶׁנַּעֲשֶׂה לְמִשַּׁח כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשׁוֹ, וְהוֹצֵרְכּוּ לוֹ בְּשָׁמִים, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בְּ"כִי תִשָּׂא". וְלִקְטָרֶת הַפְּסָמִים • שֶׁהֵיוּ מִקְטִירֵינִי בְּכָל עָרֵב וּבִבְקָר, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בְּ"וְאַתָּה תִּצְוֶה". וְלִשְׁוֹן קְטָרֶת, הַעֲלֵאתָ קִיטוֹר וְתַמְרוֹת עֶשְׂוֹן.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

כָּבֵל עָרֵב וּבְקָר - כלומר, "ולקטורת הסמים" פירושו: בשביל הקטרת הסמים שבכל יום, ולשם כך הוצרכו לבשמים מיוחדים, כפי שמפורט בפרשת "כי תשא" (רא"ס). ואם כן תיבת "בשמים" מוסבת הן על "שמן המשחה" והן על "קטורת הסמים", שלכל אחד מהם היו צרכים להביא מיני בשמים אחרים.

כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בְּ"וְאַתָּה תִּצְוֶה" - לקמן ל, זח. להעיר, ששם כתוב תחילה בקר ואחר כך ערב, וכאן כותב רש"י: "ערב ובקר". ויש לומר שהוא פדעת אבני במנחות ג, א, שחנכו את המזבח בהקטרת הקטורת של בין הערבים. **וְלִשְׁוֹן "קְטָרֶת", הַעֲלֵאתָ קִיטוֹר** - וראה רש"י בראשית יט, כח: "קִיטוֹר - תמור של עשן". וראה גם רש"י לקמן ל, א.

וְתַמְרוֹת עֶשְׂוֹן - על שם שזוקף ועולה (רש"י יומא כח, ב), ומעלה עשן בגובה (רש"י יזאל ג, א). תורה ז

בנדבך (רש"י לקמן סו). תורה ו

(1) **שָׁמֶן לְמָאֵר - "שָׁמֶן זֵית זָךְ .. לְהַעֲלוֹת נֵר תְּמִיד"** - לשון הפסוק לקמן כו, כ. כלומר, "שמן למאור" פירושו שביבאו שמן מיוחד הראוי להדלקת המנורה, ולא סתם שמן לאורה במשכן, שלשם כך לא היו מטריחים להביא שמן בנדבך. ולכן נאמר "למאור" למ"ד בפת"ח (ולא בשן"א), שזה מורה על המאור הידוע, והינו "להעלות נר תמיד" (משכיל לדח).

בְּשָׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה - שֶׁנַּעֲשֶׂה לְמִשַּׁח כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקַדְּשָׁן - כן הוא בדרוס ראשון], - בדלקמן מ, ט.

וְהוֹצֵרְכּוּ לוֹ בְּשָׁמִים, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בְּ"כִי תִשָּׂא" - לקמן ל, כגכח. כלומר, משה פירש להם שהבשמים שביבאו יהיו: מר דרור, וקנמן בשם, וקנה בשם, וקדה, כמפורט בפרשת "כי תשא" (רא"ס).

וְלִקְטָרֶת הַפְּסָמִים - שֶׁהֵיוּ מִקְטִירֵינִי

והוספות. ומה שדיק רש"י לכתוב כאן שזהו מדברי "רבי תנחומא", יש לומר שמרמזו שהיה בדבר זה תנחומין לישראל בהיותם במצרים בקושי השעבוד, שכן בראותם את הארזים נטועים במצרים, שאבו מן נחמה ועודדו שהקדוש ברוך הוא יגאל אותם, וזהו הטעם (הפנימי) שיעקב הטריח עצמו בהקאת ארזים אלו מארץ ישראל ונטיעתם במצרים, כדי לחזק את רוחם של ישראל במצרים (ע"פ הרב).

יעקב אבינו צפה ברוח הקדש, שעתידין ישראל לבנות משכן במדבר, והביא ארזים למצרים - כי במצרים לא היו מצויים ארזים (משכיל לדח).

ונטעם, וצוה לבניו - בשעת מיתתו (רש"י לקמן כו, טו).

למלם עמהם כשיצאו ממצרים - ואמר להם שעתיד הקדוש ברוך הוא לצוות אותם לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שהיו מזומנים

(ז) אֲבִינֵי־שֵׁהֶם וְאֲבֵנֵי מְלָאִים לְאָפֶד וְלַחֲשֹׁן:

ז אֲבֵנֵי בִירְלָא וְאֲבֵנֵי אֶשְׁלֵמוֹתָא לְשִׁקְעָא
בְּאֶפְרָא וּבְחֻשְׁנָא:

כ"ו אֲבִינֵי־שֵׁהֶם • שְׁתֵּים הוּצְרְכוּ שָׁם לְצַרֵּף הָאֶפֶד, הָאָמֹר בְּ"וְאִתָּה תְּצֻוֶה". מְלָאִים • עַל שֵׁם שְׁעוֹשִׁין לָהֶם בְּזָהָב מוֹשָׁב כְּמִין גָּמָא, וְנוֹתְנִין הָאֲבֵן שָׁם לְמַלְאוֹת הַגָּמָא, קְרוּיִים אֲבֵנֵי מְלָאִים, וּמְקוֹם הַמוֹשָׁב קְרוּי מִשְׁבְּצוֹת. לְאָפֶד וְלַחֲשֹׁן • אֲבֵנֵי הַשֵּׁהֶם לְאָפֶד וְאֲבֵנֵי הַמְּלָאִים לַחֲשֹׁן. וְחֲשֹׁן וְאֶפֶד מְפָרְשִׁים בְּ"וְאִתָּה תְּצֻוֶה", וְהֵם מִיְּגֵי תַכְשִׁיט.

(ח) וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם:

ח וַיַּעֲבְדוּן קְדָמִי מִקְדָּשָׁא וְאַשְׁרֵי שִׁכְנָתִי
בִּיגֵיהוֹן:

כ"ז אֲפֵד וְעֵשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ • וַעֲשׂוּ לְשָׁמִי בֵּית קְדֻשָּׁה.

(ט) כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנַת הַמִּשְׁכָּן

ט כָּכֹל דֵּי אָנָּא מַחְזִי יָתְךָ יְת דְּמִית מִשְׁכָּנָא
וְיֵת דְּמִית כָּל מְנוּהֵי וְכֵן תַּעֲבְדוּן:

וְאֵת תְּבִנַת כָּל־בְּלִיּוֹ וְכֵן תַּעֲשׂוּ:

כ"ח כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ • (מנחות כט) כָּאֵן. אֵת תְּבִנַת הַמִּשְׁכָּן. הַמִּקְרָא הִזָּה מַחְבֵּר לְמִקְרָא שְׁלִמְעֵלָה הֵימָנוּ: "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ". וְכֵן תַּעֲשׂוּ • (סנהדרין טו. שבועות יד) לְדוֹרוֹת, אִם יֵאבֹד אֶחָד מִן הַכְּלִים, אוֹ כִּשְׁתַּעֲשׂוּ לִי כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים, כְּגוֹן שְׁלֵחָנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוֹרוֹת וּמְכוֹנֹת שְׁעֵשָׂה שְׁלֵמָה, כְּתִבְנִית אֵלֶּיךָ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם. (תוספתא. שבת צח) וְאִם לֹא הָיָה הַמִּקְרָא מַחְבֵּר לְמִקְרָא שְׁלִמְעֵלָה הֵימָנוּ, לֹא הָיָה לוֹ לְכַתֵּב "וְכֵן תַּעֲשׂוּ", אֲלֵא 'כֵּן תַּעֲשׂוּ', וְהָיָה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂית אֵהָל מוֹעֵד וְכִלְיוֹ.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

(ז) אֲבֵנֵי שֵׁהֶם - שְׁתֵּים - מִיעוֹט "אֲבֵנֵי" - שְׁתֵּים.

הַצְּרִיכוּ שָׁם לְצַרֵּף הָאֶפֶד - וְאֵילֵו אֲבֵן הַשֵּׁהֶם שֶׁהִיְתָה אַחַת מֵאֲבֵנֵי הַחוֹשֶׁן נִכְלָלָה בְּ"אֲבֵנֵי מִלּוֹאִים" (רא"ם).

הָאָמֹר בְּ"וְאִתָּה תְּצֻוֶה" - לְקַמֵּן כַּח, יב.

מְלָאִים - עַל שֵׁם שְׁעוֹשִׁין לָהֶם בְּזָהָב מוֹשָׁב כְּמִין גָּמָא וְנוֹתְנִין הָאֲבֵן שָׁם לְמַלְאוֹת הַגָּמָא קְרוּיִים "אֲבֵנֵי מְלָאִים" - רָאָה גַם רַש"י לְקַמֵּן כַּח, כ. שִׁיר הַשִּׁירִים ה, יב. אֲמָנָם גַם בְּאֲבֵנֵי הָאֶפֶד הָיוּ עוֹשִׂים מוֹשָׁב לְמִילּוֹי הָאֲבֵן, כְּדִלְקַמֵּן בְּרַש"י כַּח, יא, וְלֹא קִרְאָם "אֲבֵנֵי הַשֵּׁהֶם" אֲלֵא כְּדֵי לְהַבְדִּילָן מֵאֲבֵנֵי הַחוֹשֶׁן (ע"פ רא"ם).

וּמְקוֹם הַמוֹשָׁב קְרוּי "מִשְׁבְּצַת" - רָאָה לְקַמֵּן כַּח, יג. וּבְרַש"י שָׁם פְּסוּקִים ד, יא.

לְאָפֶד וְלַחֲשֹׁן - אֲבֵנֵי הַשֵּׁהֶם "לְאָפֶד", וְאֲבֵנֵי הַמְּלָאִים "לַחֲשֹׁן", וְחֲשֹׁן וְאֶפֶד מְפָרְשִׁים בְּ"וְאִתָּה תְּצֻוֶה", וְהֵם מִיְּגֵי תַכְשִׁיט - רָאָה רַש"י לְקַמֵּן כַּח, ד. תוֹרָה ח

שבועות טו, א: "קרא יתירה למידרש לדורות".

אם יאבד אחד מן הכלים, או כשתעשו לי כלי בית עולמים - כלים של בית המקדש.

כגון שלחנות ומנורות וכיורות ומכונות - הם הכנים של הכיור (ראה רש"י ירמיה כו, ט).

שעשה שלמה - אכל המזבח שעשה שלמה היה שונה במתכנתו מהמזבח שעשה משה, ואינו נחשב בכלל הכלים כיון שהיה קבוע, ואינו מונה כאן אלא המטלטלים, שכלים אלו היו שונים במדתם ובמתכנתם הן במשכן והן בבית המקדש (ג"א).

כתבנית אלו תעשו אותם, ואם לא היה המקרא מחבר למעלה הימנו - ל"ועשו לי מקדש".

לא היה לו לכתב "וכן תעשו", אלא "כן תעשו" - ואז היה מוסב ל"ככל אשר אני מראה אותך וגו'".

והיה מדבר על עשית אהל מועד וכליו - ולא על כלי בית המקדש. תורה י

(ח) וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ - "וַעֲשׂוּ" לְשָׁמִי - וְהוּוּ הַפִּירוּשׁ "לִי", וּבְדִלְעִיל בְּרַש"י פְּסוּק ב. וְהֵינָנו שֶׁתָּהָא תְּחִילַת עֲשִׂיתוֹ לְשָׁמִי, כְּדִלְעִיל בְּרַש"י ב, כא.

בית קדשה - "מקדש" פירושו קדושה, וְרַש"י הוֹסִיף "בֵּית קְדוּשָׁה", כִּי קְדוּשָׁה הִיא דְּבַר רוּחָנִי וְלֹא שִׁיף בְּהַ לְשׁוֹן עֲשִׂיָה, לְכֵן פִּירַשׁ שֶׁהַכּוֹנֵן שִׁיעֲשׂוּ בֵּית שֶׁל קְדוּשָׁה (דברי דוד). תורה ט

(ט) כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ - כָּאֵן - עֲבָשׂוּ בְּהַר סִינַי, וְלֹא שֶׁאֲרָאָה לָךְ בְּעַתִּיד בְּשַׁעַת עֲשִׂית הַמִּשְׁכָּן, כִּי אִם כֵּן הָיָה צְרִיף לֹמַר "אֲרָאָה אוֹתְךָ" (רא"ם).

את תבנית המשכן - הַמִּקְרָא הִזָּה מַחְבֵּר לְמִקְרָא שְׁלִמְעֵלָה הֵימָנוּ: "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ - וְהִמְשַׁף הַפְּסוּק "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם" הוּא מֵאִמֵּר הַמוּסְרָף, וְהַכּוֹנֵן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיקְיָמוּ צִיוּוֵי זֶה (ה"ב). ו"בְּתוֹכָם" מוּסָב עַל "וַעֲשׂוּ".

.. ככל אשר אני מראה אותך - כְּלוֹמַר "וַעֲשׂוּ" מוּסָב גַם ל"כָּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ וגו'".

וכן תעשו - לְדוֹרוֹת - בְּרַש"י

(י) וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וַחֲצִי אֲרָכּוֹ וְאִמָּה וַחֲצִי רָחֲבּוֹ וְאִמָּה וַחֲצִי קִמְתּוֹ:
 יַוְעֲבִדוּן אֲרוֹנָא דְעֵצֵי שִׁטִּין תְּרַמִּין אַמִּין
 וּפְלָגָא אֲרַכָּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא פְתִיחָה וְאַמָּתָא
 וּפְלָגָא רַחְבָּה :
 וְעֵשׂוּ אֲרוֹן • כְּמִין אֲרוֹנוֹת שְׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלִים, עֲשׂוּיִים כְּמִין אֲרָגוֹ, שְׁקוֹרִין אִישְׁקָרִין, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלְיוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ו עמ' 175 ואיק"ד - מותד 'לקראת שבת')

מצות עשיית הארון

וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים (כה, י)

בהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם באריכות דיני עשיית כלי המקדש, המנורה, המזבחה, השלחן וכיו"ב. והשמיט דיני זונות עשיית הארון. וכמו כן בספר המצות מנה עשיית שאר הכלים במנין המצות (כחלק ממצות-עשה דבגין בית-המקדש), אף אינו מזכיר כלל עשיית הארון.

ושקו"ט בזה בארקה נושאי-כלי הרמב"ם (ועיין מנ"ח מ"ע צה. פי' הרי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג בסופו פרשה נב. ועוד).

ו"ל בזה באפן מקדש, דלדעת הרמב"ם חלוק דין עשיית הארון מעשיית שאר הכלים. דשא"ר כלי המקדש נעשו לשם העבודה בהם, כהדלקת הנרות במנורה וכיו"ב, ומפני שהעבודה בהם היא מצוה לדורות שפיר נמנו ממצות-עשה, ונקתבו דיניהם בהלכות בית הבחירה.

אף הארון אין בו עבודה כלל, אלא שעל-ידי שנמצא בבית המקדש ה"ז פועל שתהיה שם השראת השכינה. והצווי על עשייתו הוא רק כדי לפעל השראת השכינה. וכמ"ש בסוף פרשת עשיית הארון (כה, כב) דעשייתו היא כדי שיהיה 'ונועדתי לך שם'.

והנה, מצינו חלוק בין בית עולמים והמושכן (המושכן במדבר, משכן שילה וכיו"ב). דבזמן שלא היה שם הארון היה למושכן דין "במה גדולה" בלבד (תוספתא זבחים ספ"ג. וראה גם מאירי מגילה ט, ב). משא"כ בבית עולמים הנה גם לאחר שנטל משם הארון, נשארה שכינה במקום שהוא וקדשתו קדשת עולם (כמ"ש הרמב"ם בסוף פרק ו' מהל' בית הבחירה).

ומעתה "ל, דלאחר שנבנה בית עולמים ונקבעה שם הקדשה לעולם, ממילא אין השראת השכינה תלויה בארון, ואין מצוה בעשיית הארון. כי כל עקר עשייתו הוא רק לפעל השראת השכינה כנ"ל. ולכן לא הביא הרמב"ם דיני עשיית הארון בהלכות בית הבחירה, ולא מנאה במנין המצות מפניו שאין בעשייתה מצוה לדורות. וא"ש.

(יא) וְצִפִּיתְּ אֹתוֹ זָהָב טְהוֹר וּמַחוּץ תִּצְפְּנֵהוּ וְעֲשִׂיתָ עָלָיו זָר זָהָב סָבִיב:
 יֵא וְתַחֲפִי יְתֵה דְהַב דְּכִי מְגוֹ וּמִכְרָא
 תַּחֲפִנְהָ וְתַעֲבֵד עָלֵיהּ זִיר דְּדֵהַב סְחֹר
 סְחֹר :

כ"א «מבית ומחוץ תצפננה» • (וימא עב) שלשה ארונות עשה בצלאל: ב' של זהב וא' של עץ, וד' כתלים ושוליים לכל אחד, ופתוחים מלמעלה. נתן של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ, וחפה שפתו העליונה בזהב.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

יִצְטָרֵךְ לְהַנִּיחַ אַחֲרֶיךָ שְׁנֵי אֲרוֹנוֹת
 בְּשֵׁל זָהָב, וְהוּוּ טוֹרַח שְׁלֹא לִצְרֹךְ
 (שפ"ח).

וְחָפָה שְׁפָתוֹ הָעֲלִיּוֹנָה בְּזָהָב
 - הַמְּפָרְשִׁים כְּתָבוּ שְׁלֹמֹמַדִּים כֵּן מִמֵּה
 שְׁנָאֲמַר "תִּצְפְּנֵהוּ" שְׁזָה מִיּוֹתֵר, שְׁהָרִי
 כְּכָר כְּתוּב "וְצִפִּיתָ אוֹתוֹ". אֲבָל רַשִׁי
 בְּיוֹמָא עַב, ב פּוֹתֵב שְׁמֵהֲתִיבוֹת "מִבֵּית
 וּמַחוּץ תִּצְפְּנֵהוּ" לֹמְדִים אֵת עֲשִׂיתָ
 שְׁלֹשֶׁת הָאֲרוֹנוֹת, שְׁאִם הַפְּנֹנָה רַק
 לְצִפּוּי זָהָב, הִנֵּה דִי שְׁאִמַר "וְצִפִּיתָ
 אוֹתוֹ זָהָב", וּמוֹכֵן שֶׁהַפְּנֹנָה מִכָּל צְדָדָיו.
 וְכֵן מִשְׁמַע מְלִשׁוֹן רַשִׁי כָּאֵן שֶׁהֲעֵתִיק

לְעֲשׂוֹתוֹ גַּם בְּצִפּוּי רַגְלֵי כָּל שְׁאָר
 הַכֵּלִים, אֲלֵא שֶׁבְּצִלְאֵל הָעֵדִיף לְעֲשׂוֹתוֹ
 עַל יְדֵי שְׁלֹשָׁה אֲרוֹנוֹת, וְכַמְבֹאֵר
 ב"לבוש" שְׁבֹאֲפוֹן זָה יֵשׁ בוֹ יוֹתֵר נוֹי.
 וְרָאָה רַשִׁי לְקַמֵּן לוֹ, א וּבְבִיאָר. שֵׁם
 לַח, כַּב וּבְבִיאָר.

**שְׁנַיִם שֵׁל זָהָב וְאַחַד שֵׁל עֵץ,
 וְאַרְבַּע כְּתָלִים וְשׁוּלְיִים לְכָל אֶחָד,
 וּפְתוּחִים מִלְּמַעְלָה, נָתַן שֵׁל עֵץ
 בְּתוֹךְ שֵׁל זָהָב וְשֵׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֵׁל
 עֵץ - מֵה שֶׁהֲקֵדִים תַּחֲלִילָה לְהַנִּיחַ שֵׁל
 עֵץ בְּשֵׁל זָהָב, מִפְּנֵי שֶׁכֶּף יוֹתֵר נוֹחַ, כִּי
 אִם יִנָּח שֵׁל זָהָב בְּשֵׁל עֵץ תַּחֲלִילָה,**

(י) וַעֲשׂוּ אֲרוֹן - כְּמִין אֲרוֹנוֹת
 שְׁעוֹשִׂים בְּלֹא רַגְלִים, עֲשׂוּיִים כְּמִין
 אֲרָגוֹ, שְׁקוֹרִין אִישְׁקָרִין - eserin,
 קוּפְסָה, אֲרָגוֹ.

בְּלָעוּ, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלְיוֹ - רָאָה גַּם רַשִׁי
 יוֹמָא עַב, ב: "וְרַגְלִים לֹא הָיוּ לוֹ אֲלֵא
 עֵץ חֲלוּל הָיָה". תוֹרָה יֵא

(יא) מִבֵּית וּמַחוּץ תִּצְפְּנֵהוּ - שְׁלֹשָׁה
 אֲרוֹנוֹת עֲשִׂה בְּצִלְאֵל - בְּדִלְקַמֵּן לוֹ,
 א: "וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֵת הָאֲרוֹן וּגו'".
 מְלִשׁוֹן רַשִׁי מִשְׁמַע, שֶׁבְּצִלְאֵל עֲשִׂה כֵּן
 מִדַּעְתּוֹ וְלֹא שֶׁכֶּף נִצְטָוָה, כְּלוֹמַר הַצּוּי
 הִנֵּה לְצַפּוֹתוֹ מִבֵּית וּמַחוּץ, וְיִכָּל

נמצא מצפה מבית ומחוץ (שם תחומא. שמות רבה). זר זהב • כמין פתח מקף לו סביב למעלה משפתו, שעשה הארון החיצון גבה מן הפנימי, עד שעלה למול עבי הפפרת ולמעלה הימנו משהו. וכשהפפרת שוכב על עבי הפתלים, עולה הזר למעלה מפל עבי הפפרת כל שהוא, והוא סימן לכתר תורה.

יב ומתוך לה ארבע עזקן דהב ותתן על ארבע זונתה ומתין עזקן על סטרה חד ומתין עזקן על סטרה תניתא:

(יב) ויצקת לו ארבע טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתיו ושתי טבעת על צלעו האחת ושתי טבעת על צלעו השנית:

כ"א • ויצקת • לשון התכה, כתר גומו. פעמתיו • כתר גומו: זונתה, ובזויות העליונות סמוך לפפרת, היו נתונים שתיים מכאן ושתיים מכאן לרחבו של ארון, והבדים נתונים בהם, וארכו של ארון מפסיק בין הבדים אמתים וחצי בין בד לבד, שיהיו שני בני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפרש ב'מנחות' בפרק "שתי הלחם". ושתי טבעת על צלעו האחת • הן הן הד' טבעות שבתחלת המקרא, ופרש לה היכן היו, והיו זה יתרה היא, ופתרונו כמו "שתי טבעות", ויש לה לישבה בן: ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת. צלעו • צדו.

יג ומעבד אריחי דאעי שטין ומחפי יתהון דהבא:

(יג) ועשית בדי עצי שטים וצפית אתם זהב: כ"א • בדי • מוטות.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

- וזויתיו, פינותיו. ובזויות העליונות סמוך לפפרת היו נתונים - ראה שבת צב, א שהבדים היו בשליש העליון, כי כל משא שנושאים במוטות צריך שיהיה שלישי מלמעלה ושני שלישים מלמטה. שתיים מכאן ושתיים מכאן לרחבו של ארון, והבדים נתונים בהם, וארכו של ארון מפסיק בין הבדים, אמתים וחצי בין בד לבד - אבל אי הוו בדים ומחצה (רש"י מנחות צח, ב). שיהיו שני בני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפרש ב'מנחות' בפרק "שתי הלחם" - צח, ב. ושתי טבעת על צלעו האחת - הן הארבע טבעות שבתחלת המקרא, ופרש לה היכן היו, והיו זה יתרה היא - ולא היו המוסף. ויש לה לישבה בן - שלא תהיה ניו יתרה. ושתי מן הטבעות האלו על צלעו האחת. צלעו - צדו תורה יג (ג) בדי - מוטות. - וראה רש"י לקמן ל, ד. תורה יד

פנימי ממלא חללו של האמצעי (ע"פ יומא עב, ב ורש"י שם). עד שעלה למול עבי הפפרת ולמעלה הימנו משהו - כלומר, הזר היה חלק מהארון החיצוני, ולא שעשה זר בנפרד וחיברו לארון. ויש לומר שלומד בן ממה שנגאמר "ועשית עליו", דהינו שבשעת העשיה כבר תהיה "עליו" (משכיל לדח). וכשהפפרת שוכב על עבי הפתלים, עולה הזר למעלה מפל עבי הפפרת כל שהוא והוא סימן לכתר תורה. - הארון החיצוני היה גבוה אחד עשר טפחים ומשהו: תשעה כנגד גובה הארון האמצעי, והשוליים של זהב טפח הרי עשרה, וטפח האחד עשר היה עולה למול עבי הפפרת שהוא טפח ומכסה חיבור הפפרת והארון, והיה עודף למעלה על עבי הפפרת משהו בגובה החיצון להיות זר לכפורת סביב (ע"פ יומא שם ורש"י שם). תורה יב (יב) ויצקת - לשון התכה, כתר גומו - ונתתה ליה. כלומר שיחבר אליו על ידי התכה. פעמתיו - כתר גומו: "וזויתיה"

בתחילת הדבור תיבות אלו. ועל בן נראה שהלימוד לענן הציפוי מעליו הוא מזה שכתוב "וצפית אותו", שמשמעו שיצפה אותו גם מעליו. נמצא מצפה מבית ומחוץ" - וכן כתב רש"י ביומא עב, ב. נראה שבסיום דבריו אלו מתרץ רש"י קושי העולה מסדר הנחת הארונות על ידי בצלאל, שמהפסוק משמע לכאורה שתחילה יש לצפות "מבית" ואחר כך "מחוץ", ואילו בצלאל הפך הסדר, תחילה "מחוץ", על ידי שנתן של עץ בשל זהב, ואחר כך "מבית", על ידי שנתן את של זהב בתוך של עץ, ומכאן רש"י שאין זה בסתירה לפסוק, שכן פונת הפסוק היא שלאחר שיצפנו יהיה מצופה "מבית ומחוץ", ולא שסדר הציפוי יהיה תחילה "מבית" ואחר כך "מחוץ". זר זהב - כמין פתח מקף לו סביב למעלה משפתו, שעשה הארון החיצון גבה מן הפנימי - הפנימי של עץ היה גבוה תשעה טפחים מבחוץ, כולל עבי שוליו שהיה טפח, שנגאמר "אמה וחצי קומתו", והפנימי של זהב היה גבוה מבחוץ שמונה טפחים עם עבי שוליו, נמצא

(יד) וְהֵבֵאתְ אֶת־הַבָּדִים בַּטְּבֵעֹת עַל צִלְעֹת הָאָרֶן לְשֵׂאת אֶת־הָאָרֶן בָּהֶם:

י' וְתַעַל יָת אַרְיִחָא בְּעֻזְקָתָא עַל סְטָרֵי אַרְוָא לְמַטְל יָת אַרְוָא בְּהוּן:

(טו) בַּטְּבֵעֹת הָאָרֶן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ:

טו בְּעֻזְקָתָא דְאַרְוָא יְהוּן אַרְיִחָא לֹא יַעֲדוּן מִנָּה:

טז לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ • (יזמא שס) לְעוֹלָם.

(טז) וְנָתַתְ אֶל־הָאָרֶן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אָתָּן אֱלֹהֶיךָ:

טז וְתַתֵּן בְּאַרְוָא יָת סְהֵדוּתָא דִּי אָתָּן לָךְ:

טז וְנָתַתְ אֶל־הָאָרֶן • כְּמוֹ: בְּאַרְוֹן. הָעֵדוּת • הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא לְעֵדוּת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, שְׂצוּיֹתֵי אֲתָכֶם מִצּוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ.

◆ יום שני כ"ז שבט ◆

(יז) וְעָשִׂיתְ כַּפֶּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְבֶּה וְאִמָּה וַחֲצִי רַחֲבָה:

יז וְתַעֲבַד כַּפְרָתָא דְדָהֵב דְכִי תַרְתִּין אֲמִין וּפְלָגָא אַרְבֵּה וְאִמָּתָא וּפְלָגָא פְחִיָּה:

טז לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ - כְּפֹרֶת • כְּפֹרֶת עַל הָאָרֶן, שֶׁהִיא פְּתוּחַ מִלְּמַעְלָה, וּמִנִּיחוּ עָלָיו כְּמִין דָּף. אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְבֶּה • כְּאָרְכוֹ

אשל אברהם - הרב אלאשילי

השניים נמסרו למשה ביום הכפורים, כלשון רש"י לקמן לג, יא, והציווי על המשכן הנה לפני כן, ועל בן אומר "אשר אתן אליך". ולענייני דעתי נראה לומר, שאין כונת רש"י לפרש כאן מה ניתן בארון בפועל, אלא לכאור את תיבת "העדות" בלבד, כיון שזו פעם ראשונה שפוגשים בה בתורה, ולכן מפרש שהתורה בכללה נקראת עדות בגלל מצות הכתובות בה. וכיון שבה, מוכן שגם לוחות הברית יכולים להקרא עדות בגלל המצות הכתובות בהם, ומיילא ניתן לקיים את ציווי ה' על נתינת העדות בארון על ידי הנחת לוחות הברית. ולפי זה יומתק מה שרש"י מעתיק כאן רק תיבת "העדות", ללא תיבת "את", שבה רוצה לומר שאין הוא בא לפרש את כונת הפסוק מה יניח בארון, אלא מה פירוש "העדות" בלבד, ואילו לקמן מ, כ שמפרשו על הלוחות מעתיק רש"י התיבות "את העדות", משום ששם מכאור את כונת הפסוק, ולא את פירוש המילה בלבד. תורה יז

(יז) כַּפֶּרֶת - כְּפֹרֶת - בְּסוּי עַל הָאָרֶן שֶׁהִיא פְּתוּחַ מִלְּמַעְלָה, וּמִנִּיחוּ עָלָיו כְּמִין דָּף - קַרְשׁ (רש"י נדה ד, א).

אם הנה מונח בארון או מחוצה לו בצד, כמבואר ברש"י דברים לא, כו, ובדאי לא בא רש"י כאן להכריע במחלוקת זו. אך יש מפרשים (לבוש, נחלת יעקב, ועוד) שהפונה לספר תורה כמשמעות הפשוטה של "התורה", ומה שהוצרך רש"י לפרש בן, ולא על הלוחות, משום שנאמר כאן "אשר אתן אליך", ואם הפונה על הלוחות הרי כבר נמסרו לו, שהרי משה רבנו נצטוו על המשכן לאחר מתן תורה. ואפילו אם נאמר שהפונה ללוחות אחרונות, הציווי על המשכן הנה בארבעים יום האחרונים, לאחר שעלה כבר עם הלוחות השניים. ואמנם יש מחלוקת אם הספר תורה הנה מונח בארון, אבל כאן רש"י סתם בדעה שהיה מונח, שכן משמעות לשון הכתוב כאן. ואף שהספר תורה נכתב רק לאחר ארבעים שנה, אין זה מונע מלומר לו עתה שניניח בארון בעתיד את התורה. ומה שלקמן מ, כ פירש רש"י על הלוחות, והו משום ששם מדבר על הנתינה בפועל, שהרי עדין לא נכתב הספר-תורה, לכן בהכרח לפרש שם על הלוחות. אך ה"באר בשדה" כתב שהלוחות

(טו) לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם - אף בשעת הפריקה. אבל זה שאסור להסיר שלא בשעת הפריקה, הרי מפורש "בטבעות הארון יהיו הבדים". אף ב"באר בשדה" כתב שהפונה שאפילו להסירם לפי שעה על דעת להחזירם אסור, אבל זה שאסור להסירם אף בשעת הפריקה, למדים ממה שכתוב "בטבעות הארון יהיו הבדים". וראה רש"י לקמן כח, לב. תורה טו

(טז) וְנָתַתְ אֶל הָאָרֶן - כְּמוֹ בְּאַרְוֹן - בתוך הארון. וכן תרגם אונקלוס. הָעֵדוּת - הַתּוֹרָה שֶׁהִיא לְעֵדוּת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, שְׂצוּיֹתֵי אֲתָכֶם מִצּוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ. - ב"משפיל לדוד" וב"תורת מנחם" כתבו שהפונה ללוחות הברית, וכפי שכתב רש"י לקמן מ, כ במפורש: "את העדות - הלוחות". וראה גם רש"י לקמן לא, ז: "ואת הארון לעדות - לצורך לוחות העדות". וכן בפמדבר ט, טו: "לאהל העדות - המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות". ולהעיר גם מרש"י לקמן לב, יט שנקט בלפי הלוחות בלשון "התורה כולה כאן". אבל לגבי ספר תורה עצמו, יש על כך מחלוקת

שֶׁל אֲרוֹן, וְרַחֲבָה פְּרָחְבוּ שֶׁל אֲרוֹן, וּמִנַּחַת עַל עֲבֵי הַכֶּתְלִים אֲרַבְעָתָם. וְאַף-עַל-פִּי שְׁלֹא נָתַן שְׁעוֹר לְעִבְיָהּ, פָּרְשׁוּ רַבּוּתֵינוּ שֶׁהִיא עִבְיָה טַפַּח (סוכה ה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 164)

שְׁהִיָּה עִבְיָה טַפַּח (רש"י כה, יז) יש לשאל, מה ראה רש"י לפרש שעור עבי הפפרת. ויש לומר, שהקשה לו: מדוע נאמר לעיל (פסוק י) **"ועשו ארון"**, בנגוד למה שנאמר בשאר הפלים **"ועשית"**. ומתריץ, שעבי הפפרת היה טפח, ואין בכחו של אדם אחד לעבד ולעשות חתיכת זהב רבת-משקל כזה.

(יח) **ועשית שנים פרבים זהב מקשה תעשה אתם** יח ומעבד תרין פרובין דדהב נגיד מעבד יתהון מתרין סטרי כפרתא:
משני קצות הפפרת:

י"א **פרבים** • דמות פרצוף תינוק להם. **מקשה תעשה** • שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הפפרת לאחר עשייתם כמעשה צורפים, שקורין שולדרי"ץ, אלא הטל זהב הרבה בתחלת עשיית הפפרת והכה בפטיש ובקרנס באמצע, וראשין בולטין למעלה, וציר הפרובים בבליטת קצותיו. **מקשה** • בטד"ץ בלע"ז, כמו (דניאל ה' א) **"דא לדא נקשן"**. **קצות הפפרת** • ראשי הפפרת.

(יט) **ועשה פרוב אחד מקצה מזה וכרובי אחד** יט ועבד פרובא חד מסטרא מפא וכרובא יט מסטרא מפא מן פפרתא מעבדון ית פרוביא על תרין סטרוהי:
מקצה מזה מן הפפרת תעשו את הפרבים על-שני קצותיו:

י"ב **ועשה פרוב אחד מקצה** • שלא תאמר שני פרובים לכל קצה וקצה. לכך הוצרך לפרש: **"פרוב אחד מקצה מזה"**. **מן הפפרת** • עצמה תעשה את הפרובים, והו פרושו של **"מקשה תעשה אותם"**, שלא תעשם בפני עצמם ותחברם לפפרת.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

לקמן פסוק לא מפרשו גם מענין המשכה, ראה שם הטעם.

בלעז, כמו "דא לדא נקשן" - דניאל ה, ו. [וברביו זו לזו] מקישות ודופקות (רש"י שם).

קצות הפפרת - ראשי הפפרת - שמשני צדי אורף הפפרת (רא"ם). תורה יט

(יט) **ועשה פרוב אחד מקצה - שלא תאמר: שנים פרובים לכל קצה וקצה, לכך הוצרך לפרש: "פרוב אחד מקצה מזה"**. **מן הפפרת עצמה תעשו את הפרבים** - והו פרושו של **"מקשה תעשה אתם"** - כלומר "מן הפפרת תעשו את הפרובים" והו פירושו של **"מקשה תעשה אותם"**.

שלא תעשם בפני עצמם ותחברם לפפרת - אלא מן הפפרת עצמה תעשו, וכדלעיל ברש"י פסוק יח. תורה כ

תינוק דוקא, כיון שמטרת הפפרת והפרובים היא בשביל "ונועדתי לך שם ודברתי אתך .. כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל" (פסוק כב), וכדי להראות את החביבות של בני ישראל לפני המקום, עשו לפרובים דמות פרצוף תינוק.

מקשה תעשה אתם - שלא תעשם בפני עצמם ותחברם בראשי הפפרת לאחר עשייתם - כדלקמן ברש"י פסוק יט.

כמעשה צורפים, שקורין שולדרי"ץ - soldez, מולחמים.

אלא הטל זהב הרבה בתחלת עשיית הפפרת, והכה בפטיש ובקרנס באמצע, וראשיו בולטין למעלה, וציר הפרובים בבליטת קצותיו.

מקשה - בטדרי"ץ - batediz, עשוי בהפאה. הובא גם ברש"י לקמן פסוק לא. וכן בפמדבר ח, ד. אכל רש"י

אמתים וחצי ארבה - בארבו של ארון, ורחבה פרחבו של ארון, ומנחת על עבי הכתלים ארבעתם. ואף-על-פי שלא נתן שעור לעביה, פרושו רבותינו - סוכה ה, א.

שהיה עביה טפח - שלומדים עבי הפפרת ממסגרת השלחן שהיה עביה טפח, כדלקמן פסוק כה. או מזה שכתוב (ויקרא טו, ב) **"פני הפפרת"**, ואין פנים פחות מטפח (סוכה שם). תורה יח

(יח) **פרבים - דמות פרצוף תינוק להם** - אין הפירוש שפרובים הינו פרצוף של תינוק, שהרי לקמן כו, א כותב על פרובים שהם צורות ארי ונשר, אלא פרובים פירושו צורות של בריות, כלשונו של רש"י לקמן כו, לא. וכאן היה פרצוף של תינוק, ולומד בן ממה שנאמר "ויפניהם איש אל אחיו". וראה רש"י לקמן כו, ב. וכתב ב"חורת מנחם" בטעם עשיית הפרובים בצורת

**(ב) וְהָיוּ הַפְּרָכִים פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה סְכָכִים
בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַפְּפֹרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־
הַפְּפֹרֶת יִהְיוּ פְּנֵי הַפְּרָכִים:**

כ. ויהיו פרוכים פְּרָשֵׁי כְנָפִים לְמַעַלָּה סְכָכִים
מטלין בְּכַנְפֵיהֶם על פְּפֹרֶת וּפְנֵיהֶם חד
לְקַבֵּל חד לְקַבֵּל פְּפֹרֶת יִהְיוּ אִישׁ
כְּרֹבֵיָא:

ה"א ◀ פְּרָשֵׁי כְנָפִים • שלא תעשה כְּנָפֵיהֶם שׁוֹכְבִים, אלא פְּרוּשִׁים וּגְבָהִים לְמַעַלָּה אֶצֶל רֵאשֵׁיהֶם, שִׁיָּהָא י' טְפָחִים בְּחָלָל שְׁבִין הַכְּנָפִים לַפְּפֹרֶת, כְּדֹאִיתָא ב"סְכָה" (דף טו).

**(כא) וְנָתַתְּ אֶת־הַפְּפֹרֶת עַל־הָאָרֶן מְלֻמְעָלָה וְאֶל־
הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֵתָּן אֵלֶיךָ:**

כא. ונתת ית פְּפֹרֶת על אֲרוֹנָא מְלֻמְעָלָה
ובְּאֲרוֹנָא תִּתֵּן ית סְהִדוּתָא דִּי אֵתָּן לָךְ:

ה"ב ◀ וְאֶל הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת • לא ידעתי למה נכפל, שְׁהָרִי כְּבֹר נֹאמֵר: "וְנָתַתְּ אֶל הָאָרֶן אֶת הָעֵדוּת"? וַיֵּשׁ לומר שְׂבָא לְלַמֵּד שְׁבַעֲוֵדוֹ אֲרוֹן לְבָדוֹ בְּלֹא פְּפֹרֶת, יִתֵּן תַּחֲלָה אֶת הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ, וְאַחֲרֵי־כֵן יִתֵּן אֶת הַפְּפֹרֶת עָלָיו. וְכֵן מְצִינּוּ, כְּשֶׁהִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן נֹאמֵר: (לקמן ט) "וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן", וְאַחֲרֵי־כֵן: "וַיִּתֵּן אֶת הַפְּפֹרֶת עַל הָאָרוֹן מְלֻמְעָלָה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בארוכה לקו"ש ח"ד עמ' 1346 ואילך - מחדך 'לקראת שבת)

הַקְּשֶׁר בֵּין יִשְׂרָאֵל לְהַקְּב"ה

וְנָתַתְּ אֶת־הַפְּפֹרֶת עַל־הָאָרֶן מְלֻמְעָלָה וְאֶל־הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֵתָּן אֵלֶיךָ: (כה, כא)

נְחֻלְקוֹ רַש"י וְהַרְמַב"ן בְּגֵד הַפְּפֹרֶת, דְּלַרְש"י הַפְּפֹרֶת הִיא כְּלִי בְּפִנֵי־עֲצָמוֹ, וְלִכְּן מְפָרֵשׁ פְּסוּקֵי זֶה "שְׁבַעֲוֵדוֹ אֲרוֹן לְבָדוֹ בְּלֹא פְּפֹרֶת יִתֵּן תַּחֲלָה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ וְאַחֲ"כֵן יִתֵּן אֶת הַפְּפֹרֶת עָלָיו", אֲבָל לְהַרְמַב"ן הַפְּפֹרֶת הִיא חֶלֶק מֵהָאָרוֹן, וְכִלְשׁוֹנוֹ "אֲרוֹן יִקְרָא גַם בְּהִיּוֹת הַפְּפֹרֶת עָלָיו" (ועיין שם אין מפרש הפסוק).

וּנְפַק"מ הָאֵם בְּשַׁעַת עֲשִׂית הַפְּפֹרֶת הָיוּ צְרִיכִים לְכוּן לְשֵׁם עֲשִׂית הָאָרוֹן אוֹ לְשֵׁם עֲשִׂית פְּפֹרֶת. וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה ע"פ פְּנִימִיּוֹת הָעֵנִינִים:

תְּכִלִּית הַמִּשְׁכָּן וְהָאָרוֹן שָׁבוּ, הִזְהָר כְּדִי שִׁיְהִיָּה "וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכֶם" שֶׁהִשִּׁית יִשְׁכֵּן בְּתוֹכְכִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, וְהַמְּקוֹם שָׁבוּ שְׂרָתָה שְׁכִינָה הִיָּתָה כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֶׁם וְדַבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַפְּפֹרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַפְּרָכִים", מֵעַל הַפְּפֹרֶת. אֲמַנְסֵם כְּדִי שְׁבִנְי"י יִרְגִישׁוּ אֶת הַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה שְׁבִינֵיהֶם זֶהוּ רַק ע"י הַתּוֹרָה, וְלִכְּן מְפָרֵשׁ הַרְמַב"ן שֶׁהַפְּפֹרֶת שָׁשֵׁם שְׂרָתָה שְׁכִינָה הִיָּתָה חֶלֶק מֵהָאָרוֹן שָׁשֵׁם הָיוּ שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית, הַתּוֹרָה. כִּי רַק ע"י הַתּוֹרָה מְרַגִּישִׁים אֶת הַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה. אַךְ בְּאֻמַּת הַקְּב"ה שׁוֹרָה בְּבִנְי"י גַם אִם אֵינֶם לומְדִים תּוֹרָה (אֶף שֶׁאֵז אֵינֶם מְרַגִּישִׁים אֶת הַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה), כִּי הַקְּשֶׁר הַפְּנִימִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְקוּב"ה הוּא לְמַעַלָּה מֵהַתּוֹרָה, כְּמֵאמַר חז"ל "יִשְׂרָאֵל קָדְמוֹ לְתוֹרָה", וְלִכְּן מְפָרֵשׁ רַש"י שֶׁהַפְּפֹרֶת שָׁשֵׁם שְׂרָתָה הַשְּׁכִינָה הִיא כְּלִי בְּפִנֵי־עֲצָמוֹ, וְהִיא לְמַעַלָּה מֵהָאָרוֹן שָׁשֵׁם הָיוּ הַלוחות - הַתּוֹרָה.

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

(ב) פְּרָשֵׁי כְנָפִים - שְׁלֹא תַעֲשֶׂה כְּנָפֵיהֶם שׁוֹכְבִים, אֶלָּא פְּרוּשִׁים
- דִּיק לְפָרֵשׁ: "פְּרוּשִׁים", וְלֹא "פְּרוּשִׁים", כִּי אֵינֶם בְּעַלֵי חַיִּים (רא"ס).
וּגְבוּהִים "לְמַעַלָּה" אֶצֶל רֵאשֵׁיהֶם
- מְאָרִיכוֹת לְשׁוֹן רַש"י מִשְׁמַע שִׁישׁ כָּאֵן שְׁנֵי צִוּוּיִים: א) שְׁלֹא יַעֲשֶׂה כְּנָפֵיהֶם שׁוֹכְבִים [כְּמִנְהַג הַצִּזְרִים שְׁמִצִּזְרִים כָּף כָּל בְּעַלֵי כֶּנֶף - ר"א"ס].
ב) שִׁיְהִיוּ כְּנָפֵיהֶם פְּרוּשִׁים לְמַעַלָּה (ולא בְּשׁוּרָה לְגוֹף), וְזֶה נִלְמַד מִתּוֹרָה תִּיבַת "לְמַעַלָּה" (ספר הַזְּכוּרָה).
שִׁיָּהָא עֲשֶׂרָה טְפָחִים בְּחָלָל שְׁבִין הַכְּנָפִים לַפְּפֹרֶת - בְּלֹאֵמֹר, מֵהַפְּפֹרֶת

עד בין הכְּנָפִים הִזְהָר גּוֹבְהָ עֲשֶׂרָה טְפָחִים.
כְּדֹאִיתָא ב"סְכָה" - ה, ב, עֵין שֵׁם
אוֹפֵן הַלִּימוּד. תּוֹרָה כֹּא
(כא) וְאֶל הָאָרֶן תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת -
לֹא יִדְעִתִּי לְמַה נִּכְפַּל, שְׁהָרִי כְּבֹר נֹאמֵר - פְּסוּקֵי טו.
"וְנָתַתְּ אֶל הָאָרֶן אֶת הָעֵדוּת". וַיֵּשׁ
לֹאֵמֵר, שְׂבָא לְלַמֵּד שְׁבַעֲוֵדוֹ אֲרוֹן לְבָדוֹ בְּלֹא פְּפֹרֶת, יִתֵּן תַּחֲלָה הָעֵדוּת לְתוֹכוֹ - וְלֹא שִׁיְכַסֶּה תַּחֲלִילָה אֶת הָאָרוֹן בַּפְּפֹרֶת, כְּדִי לְהַשְׁלִים בְּזוּה אֶת עֲשִׂית הָאָרוֹן, וְרַק אַחֲרֵי־כֵן יִסִּיר הַפְּפֹרֶת וַיִּנְיֵחַ שָׁם אֶת לוחות הָעֵדוּת.

וְאַחֲרֵי־כֵן יִתֵּן אֶת הַפְּפֹרֶת עָלָיו
- מְכָאֵן מוֹכַח שֶׁהָאָרוֹן הוּא כְּלִי בְּפִנֵי עֲצָמוֹ, וְהַפְּפֹרֶת הִיא כְּלִי בְּפִנֵי עֲצָמוֹ. וְכֵן חֲלוּקִים הֵם בְּעֵנִינֵיהֶם, הָאָרוֹן נוֹעַד לְנִתְיַנֵּת לוחות הָעֵדוּת, וְאֵילוֹ הַפְּפֹרֶת וְהַכְּרֹבִים נוֹעַדוּ בְּשִׁבִיל לְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, כְּמִבּוֹאֵר בְּפְסוּקֵי שְׁלֹאֲחֵרֵי זֶה (הר"ב).
וְכֵן מְצִינּוּ כְּשֶׁהִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן נֹאמֵר "וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן", וְאַחֲרֵי־כֵן "וַיִּתֵּן אֶת הַפְּפֹרֶת עַל הָאָרֶן מְלֻמְעָלָה". - לְקַמֵּן מ, כ. תּוֹרָה כב

כב וְאֶזְמַן מִיְמֵרֵי לֶךְ תִּפְזֵן וְאִמְלֵל עִמָּךְ מַעֲלֹי כַּפְרָתָא מִבִּין תְּרִין כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוּנָא דְסִהְדוּתָא יֵת כָּל דִּי אֶפְקֵד יִתְךָ לְוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְךָ מֵעַל הַכְּפֹרֶת מִבִּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר עַל-אֲרוֹן הָעֵדוּת אֵת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"א וְנוֹעַדְתִּי • כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמָּךְ, אוֹתוֹ מְקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד שְׂאֵבָא שֵׁם לְדַבֵּר אֵלֶיךָ. וְדִבַּרְתִּי אִתְךָ מֵעַל הַכְּפֹרֶת • וּבְמִקּוֹם אַחַר הוּא אוֹמֵר: (ויקרא א) "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֲהֵל מוֹעֵד לֵאמֹר", זֶה הַמִּשְׁכָּן מִחוּץ לְפָרְכַת. נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְּרוּבִים מְכַחֲשִׁים זֶה אֶת זֶה. בָּא הַכְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְּרִיעַ בֵּינֵיהֶם: (במדבר ז) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֱהֵל מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מֵעַל הַכְּפֹרֶת וּגו'", מֹשֶׁה הָיָה נִכְנָס לְמִשְׁכָּן, וְכִינֹן שְׂבָא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח, קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמַע לְמֹשֶׁה בְּאֱהֵל מוֹעֵד. וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הָרִי וַיִּי' זו יִתְרָה וְטַפְלָה, וְכִמְוָהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, וְכֵה תַפְתֹּר: "וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמָּךְ שָׁם", אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא.

כג וְתַעֲבֹד פְּתוּרָא דְאֵעֵי שְׁטִין תְּרִתִּין אַמִּין אַרְפָּה וְאַמְתָּא פְּתִיה וְאַמְתָּא וּפְלָגָא רוּמָה:

(כג) וְעִשִׂיתְּ שְׁלַחַן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמַתִּים אַרְבֹּו וְאַמָּה רַחְבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצֵי קַמָּתוֹ:

כ"א קַמָּתוֹ • גְּבֵה רַגְלָיו עִם עֲבֵי הַשְּׁלַחַן (פסחים קט).

כד וְתַחֲפִי יִתָּה דְהֵב דְבִי וְתַעֲבֹד לָהּ זִיר דְדֵהֵב סְחוֹר סְחוֹר:

(כד) וְצַפִּיתְּ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעִשִׂיתְּ לוֹ זֶר זָהָב סָבִיב:

כ"א זֶר זָהָב • סִימֵן לְכַתֵּר מַלְכוּת, שֶׁהַשְּׁלַחַן שָׁם עֶשֶׂר וּגְדוּלָה, כִּמוֹ שְׂאוּמְרִים: 'שְׁלַחַן מְלָכִים'.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

(מנחת ש"י).
 יִתְרָה וְטַפְלָה, וְכִמְוָהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, וְכֵה תַפְתֹּר - רֵאָה עַל-דֶּרֶךְ-זֶה רִשִׁי לְעֵיל פְּסוּק יב.
 וְאֵת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר עִמָּךְ שָׁם - שְׁוָהוּ "וְדִבַּרְתִּי אִתְךָ מֵעַל הַכְּפֹרֶת".
 "אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הוּא - וְוָהוּ שְׂפָתוֹב "וְאֵת" בְּוִי'וֹ הַחִיבוּר, לוֹמֵר שְׁוָה מוֹסָב עַל "וְדִבַּרְתִּי אִתְךָ וּגו'". תוֹרָה כג
 (כג) קַמָּתוֹ - גְּבֵה רַגְלָיו עִם עֲבֵי הַשְּׁלַחַן - שְׁגַם רַגְלָיו הֵן בְּכֻלָּל "וְעִשִׂיתְּ שְׁלַחַן", שָׁאֵם לֹא פֶן הָיָה צְרִיךְ לְהוֹסִיף "וְעִשִׂיתְּ לוֹ אַרְבַּע רַגְלִים" (באר בשדה). וְרֵאָה תוֹסְפוֹת פְּסוּקִים קט, ב דְּבוּר הַמִּתְחִיל אֲמַתָּא. תוֹרָה כד
 (כד) זֶר זָהָב - סִימֵן לְכַתֵּר מַלְכוּת, שֶׁהַשְּׁלַחַן שָׁם עֶשֶׂר וּגְדוּלָה, כִּמוֹ שְׂאוּמְרִים "שְׁלַחַן מְלָכִים". - רֵאָה יְכַוֵּן כד, ב. וְעוֹד. תוֹרָה כה

בָּא הַכְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְּרִיעַ בֵּינֵיהֶם: "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֱהֵל מוֹעֵד .. וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מֵעַל הַכְּפֹרֶת וּגו'" - בַּמִּדְּבָר ז, פט.
 מֹשֶׁה הָיָה נִכְנָס לְמִשְׁכָּן, וְכִינֹן שְׂבָא בְּתוֹךְ הַפֶּתַח, קוֹל יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יוֹצֵא וְנִשְׁמַע לְמֹשֶׁה בְּאֱהֵל מוֹעֵד - רֵאָה גַם רִשִׁי' בַּמִּדְּבָר שָׁם: "מֹשֶׁה בָּא אֶל אֱהֵל מוֹעֵד, וְשָׁם שוֹמַע אֶת הַקּוֹל הַבָּא מֵעַל הַכְּפֹרֶת". וּבְרִשִׁי' וַיִּקְרָא שָׁם: "מֵאֲהֵל מוֹעֵד לֵאמֹר - יִכּוֹל מִכָּל הַבְּיֹתָה תִלְמוּד לֹמֵר מֵעַל הַכְּפֹרֶת, יִכּוֹל מֵעַל הַכְּפֹרֶת? תִּלְמוּד לֹמֵר מִבִּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים".
 [וְ]אֵת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - הָרִי וַיִּי' זו - בַּמִּקְרָא שְׂבֻסְפְּרִים שְׁהִיּוּ לַפְּנֵי רִשִׁי' (וְכֵן לַפְּנֵי הָרֵאָב"ע וְהַחֲקוּינִי) הָיָה כְּתוּב "וְאֵת", אֲבָל בְּסְפְּרִים שְׁלַנוּ כְּתוּב "אֵת" בְּלֹא וַיִּי'. וְכֵן הוּא בַּמִּסְוֶרֶת לְלֹא שוֹם חוֹלֵק

(כב) וְנוֹעַדְתִּי - כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְךָ לְדַבֵּר עִמָּךְ - וְלֹא שֶׁהוֹדִיעוּ שְׁוָה עִמּוֹ בְּיוֹם מְסוּיָם (מהר"ק).
 אוֹתוֹ מְקוֹם אֶקְבַּע לְמוֹעֵד - לְמִקּוֹם הַנוֹעַדוֹת.
 שְׂאֵבָא "שָׁם" לְדַבֵּר אֵלֶיךָ - וְהוּא פִירוּשׁוֹ שֶׁל "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם". דְּהִינּוּ שְׁוָה עִמְּךָ מוֹסָב הֵן עַל "לְךָ" וְהֵן עַל "שָׁם", הֵן קְבִיעַת זְמַן וְהֵן קְבִיעַת מְקוֹם. וְרֵאָה לְשׁוֹן רִשִׁי' לְקַמֵּן כט, מב: "אֲשֶׁר אֶנְוֵד לָכֶם - כְּשֶׁאֶקְבַּע מוֹעֵד לְדַבֵּר אֵלֶיךָ, שָׁם אֶקְבַּענּוּ לְבֵא". וּבְפְּסוּק מג: "וְנוֹעַדְתִּי שְׁמָה - אֶתְוֵעַד עִמָּם כְּדְבוּר, כְּמִלְךָ הַקּוֹבַע מְקוֹם מוֹעֵד לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו שָׁם".
 וְדִבַּרְתִּי אִתְךָ מֵעַל הַכְּפֹרֶת - וּבְמִקּוֹם אַחַר הוּא אוֹמֵר - וַיִּקְרָא א, א.
 "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֲהֵל מוֹעֵד לֵאמֹר", זֶה הַמִּשְׁכָּן מִחוּץ לְפָרְכַת, נִמְצְאוּ שְׁנֵי כְּרוּבִים מְכַחֲשִׁים זֶה אֶת זֶה,

(כה) ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זרזהב למסגרתו סביב:
 כה ומעבד לה גִּדְנָפָא רומה פִּשְׁפָּא סחור
 סחור ומעבד זיר דדהב לגִּדְנָפָא סחור
 סחור:

י"ז - מסגרת • פתרגומו: גִּדְנָפָא, ונחלקו חכמי ישראל בדבר. יש אומרים: למעלה היתה, סביב לשלחן, כמו לבזבזין שבשפת שלחן שרים. ויש אומרים למטה היתה תקועה מרגל לרגל, בארבע רוחות השלחן, ודף השלחן שוכב על אותה מסגרת. ועשית זרזהב למסגרתו • הוא זר האמור למעלה, ופרש לך כאן שעל המסגרת היתה.

(כו) ועשית לו ארבע טבעת זהב ונתת את הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו:
 כו ומעבד לה ארבע עזקן דדהב ותתן ית
 עזקתא על ארבע זוקתא די לארבע
 רגלוי:

(כז) לעמת המסגרת תהיין הטבעת לבתים לבדים לשאת את השלחן:
 כז לקבל גִּדְנָפָא זיהון עזקתא לאתרא
 לאריחיא למטל ית פתורא:

י"ח - לעמת המסגרת תהיין הטבעת • ברגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת. לבתים לבדים • אותן טבעות יהיו בתים להכניס בהן הבדים. לבתים • לצרף בתים. לאתרא לאריחיא.

(כח) ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב ונשאתם את השלחן:
 כח ומעבד ית אריחיא דאעי שטין ותמפי
 ותהון דהבא ויהון נטלין בהון ית פתורא:

י"ט - ונשאתם • לשון נפעל, יהיה נשא בם את השלחן.

(כט) ועשית קערותיו וכפתיו וקשותיו ומנקיותיו אשר יסד בהן זהב טהור תעשה אתם:
 כט ומעבד מגיסוהי ובזוכוהי וקסותה
 ומכילתה דיתנסף בהן דהב דכי מעבד
 ותהון:

כ - ועשית קערותיו וכפתיו • קערותיו, זה הדפוס, שהיה עשוי בדפוס הלחם, והלחם היה עשוי כמין

אשל אברהם - הרב אלאשולי

לבדים. כלומר, אונקלוס בתרגומו משמיט את הלמ"ד מ"לבתים", ומפרשו "אתרא", שהטבעות הן מקום לבדים. אם כי בתרגום אונקלוס שלפנינו הגירסא: לאתרא לאריחיא. תורה כח
 (כח) ונשאתם - לשון נפעל - ולא לשון רבים, שאנחנו נשא, שהרי לא השתתף ה' עמכם בנשיאה (רא"ם).
 והיה "נשאתם את השלחן" - אלא שלפי זה היה צריך לכתוב "ונשאתם את השלחן", שהרי הוא מוסב על השלחן ולא על הנושאים. ואולי פירושו: "ונשאתם [השלחן] בם [כאשר ישאו] את השלחן" (גרא). תורה כט
 (כט) ועשית קערותיו וכפתיו -

ועשית זר זהב למסגרתו - הוא "זר" האמור למעלה - פסוק כד. ופרש לך כאן שעל המסגרת [היה]. - כן הוא בכתב-יד ובדפוס ראשון. אך בדפוסים שלפנינו: היתה. תורה כו
 (כז) לעמת המסגרת תהיין הטבעת - ברגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת. לבתים לבדים - אותן הטבעות יהיו בתים להכניס בהן הבדים - ראה גם רש"י לקמן כו, כט, ל.
 לבתים - לצרף בתים "לבדים" - משום שהלמ"ד של "לבתים" מיותר, והיה לו לומר "בתים לבדים", וכדלקמן כו, כט, לכן הוצרך לפרש ש"לבתים" פירושו: לצרף בתים לבדים, כלומר שיהיו בתים עבור הבדים (שם אפרים).
 פתרגומו: "אתרא לאריחיא" - מקום

(כח) מסגרת - פתרגומו: "גִּדְנָפָא" - מסגרת שיש לה בית קבול (ראה רש"י סוכה כ, ב).
 ונחלקו חכמי ישראל בדבר - מנחות צו, ב.
 יש אומרים: למעלה היתה סביב לשלחן, כמו לבזבזין - שפה סביב לשלחן (רש"י מנחות צו, א).
 שבשפת שלחן שרים. ויש אומרים: למטה היתה תקועה מרגל לרגל בארבע רוחות השלחן, ודף השלחן שוכב על אותה מסגרת - בראשי מנחות צו, ב: "ד' דפין רחבין טפח קבועים על צידיהן ולא על רחבן בגובה ד' רגליו של שלחן לד' רוחות, והיה דף השלחן העליון מונח על אותן דפין פעין כסוי, בשרוצה נוטלו משם, שלא היה קבוע עליהם".

תבה פרוצה משתי רוחותיה. שולים לו למטה וקופל מכאן ומכאן כלפי מעלה פמין פתלים, ולכף קרוי לחם הפנים, שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן, לצדי הבית מזה ומזה, נותן ארבו לרחבו של שלחן וכתליו זקופים כנגד שפת השלחן, והיה עשוי לו דפוס זקב ודפוס ברזל. בשל ברזל הוא נאפה, וכשמוציאו מן התנור, נותנו בשל זקב עד למחר בשבת שמסדרו על השלחן, ואתו דפוס קרוי קערה. וכפתיו • הן בזיכין שנותנין בהם לבונה. ושמים היו לשני קומצי לבונה שנותנין על שתי המערכות, שנאמר: (ויקרא כה) "ונתת על המערכת לבונה זפה". וקשותיו • הן פמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארפן. דוגמתן עשה של זקב ומסדר שלשה על ראש כל לחם שישב לחם האחד על גבי אותן הקנים, ומבדילין בין לחם לחם, כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו. ובלשון ערבי, כל דבר חלול קרוי קסו"א. ומנקיתיו • תרגומו: ומכילתה, הן סניפים פמין יתדות זקב עומדין בארץ וגבוהים עד למעלה מן השלחן הרבה, כנגד גבה

אשל אברהם - הרב אלאשילי

וקשותיו - הן פמין חצאי קנים חלולים הנסדקין לארפן, דגמתן עשה של זקב, ומסדר שלשה על ראש כל לחם - אחת מכאן ואחת מכאן ואחת באמצע (רש"י מנחות צו, א). אבל מתחת לחם שעל השלחן לא היו סניפין (ראה רש"י ויקרא כה, ו).

שישב לחם האחד על גבי אותן הקנים - והיו שם עשרים ושמונה קנים, ארבעה עשר קנים לכל מערכה: ארבע חלות אמצעיות שבכל סדר, צריכות שלשה קנים תחת כל אחת ואחת, הרי שנים עשר קנים, והעליונה אינה צריכה אלא שני קנים, מפני שאין משוי עליה שיכבדנה על שלמטה הימנה (ע"פ רש"י מנחות צו, א).

ומבדילין בין לחם לחם, כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו. ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסו"א. ומנקיתיו - תרגומו: "ומכילתה", הן סניפים - והיו ארבעה, שנים מצד אחד של השלחן ושנים מצד השני (משנה מנחות צו, א).

פמין יתדות זקב, עומדין בארץ וגבוהים עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גבה מערכת הלחם, ומפצלים ששה פצולים - הראשם רוצה לגרוס ברש"י כאן: "חמשה פצולים", שהרי על הלחם שעל השלחן לא היו קנים. אף ה"גור ארניה" מישב את הגירסא שבפנים כה: חמשה פצולים בשביל לסמוך בהם את הקנים, ופצול נוסף בראש הקנה, שכה שנויה במשנה מנחות צו, א "מפצלים מראשיהן", ואף-על-פי שהפצול הששי

ואילו הלחם היה מונח ארבו לרוחב השלחן, כה שה'פנים" היו כלפי צדי הבית (ברא).

מזה ומזה, ונותן ארבו לרחבו של שלחן, וכתליו זקופים כנגד שפת השלחן - כדי שהיה עבי השלחן נמשך בשנה למעלה עם לחם הפנים (שפ"ח). וכשהיו מניחים כה, היה רוח של שני טפחים בין לחם שבצד זה לחם שבצד השני, כדי שתהא הרוח מנשבת בהם שלא יתעפשו (מנחות צו, א).

והיה עשוי לו דפוס זקב ודפוס ברזל, בשל ברזל הוא נאפה - ולא עשאוה מזהב, כי הזהב מתקלקל באש התנור, והתורה חסה על ממונם של ישראל (באר בשדה).

וכשמוציאו מן התנור נותנו בשל זקב עד למחר בשבת שמסדרו על השלחן, ואתו דפוס - של זקב, שבוה מדובר כאן (באר בשדה). אבל ראה מנחות צו, א: "קערותיו אלו דפוסין", וברש"י שם: "שנערה ונילוש ונאפה בהן".

קרוי קערה - ולפי זה מה שקתוב "קערותיו" לשון רבים, צריך לומר שעשו מספר קערות כאלה.

וכפתיו - בזיכין שנותנים בהם לבונה. שמים היו - שתי פפות מלאות לבונה (רש"י שבת קלג, ב).

לשני קומצי לבונה - מלוא קומץ לכל אחת (רש"י ויקרא כה, ז). חופה שלש אצבעותיו על פס ידו, וזהו "קומץ" במשמע לשון עברית (רש"י ויקרא ב, ט).

שנותנין על שתי המערכות, שנאמר - ויקרא כה, ז. "ונתת על המערכת לבנה זפה".

"קערותיו", זה הדפוס שהיה עשוי בדפוס הלחם - בצורת הלחם.

והלחם היה עשוי פמין תבה פרוצה משתי רוחותיה - ברש"י מנחות צד, ריש עמוד ב: "פמין תיבה פרוצה - שניטל ביסויה, ושתי דפנותיה זו כנגד זו".

שולים לו למטה, וקופל - הלחם (רש"י שם צו, א).

מכאן ומכאן כלפי מעלה פמין פתלים - אורך הלחם היה ששה טפחים ורחבו חמשה טפחים, וגובה הדפנות שני טפחים (מנחות צו, א כ"ט). ועביו טפח (פסחים לו, א). ואתו עבי טפח כלול בקפל של שני הטפחים (תוס' מנחות צו, ב).

ולכף קרוי - כל אחד ואחד מהם (רא"ם).

"לחם הפנים" - לקמן לה, יג. וראה גם רש"י שם.

שיש לו פנים - דפנות (רש"י מנחות צו, א). אבל ראה רש"י ביצה כב, ב: "ועביו טפח, בשמו לחם הפנים, יש לו פנים, ואין פנים פחותין מטפח". משמע שמפרש "פנים" על עבי הלחם, ולא על הדפנות. וכן משמע מלשון רש"י פסחים לו, א: "עבי דפנותיו טפח, דהינו לחם שהיו לו פנים, ואין פנים פחותין מטפח".

רואין לכאן ולכאן - שהדפנות של הלחם הן כמו פנים המביטים לנוכח הבית מכאן ומכאן (רא"ם). ולפירוש רש"י בביצה ובפסחים שם, נראה שמפרש שהיו לו פנים לכל פווגי הבית. לצדי הבית - אמר "לצדי הבית", פיון שאורך השלחן היה מונח לאורך הבית,

מֵעֶרְכַּת הַלֶּחֶם, וּמִפְצָלִים שֶׁשָּׂהָ (הרא"ם גורס חמשה) פְּצוּלִים זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה, וְרֵאשֵׁי הַקֶּנִּים שֶׁבֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם, סְמוּכִין עַל אוֹתָן פְּצוּלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְבַּד מִשָּׂא הַלֶּחֶם הָעֲלִיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וַיִּשְׁבְּרוּ. וּלְשׁוֹן מְכִילְתָּהּ, סְבֻלוֹתֶיהָ, כְּמוֹ: "נִלְאִיתִי הַכִּיל", אֲבָל לְשׁוֹן מִנְקִיּוֹת, אֵינִי יוֹדֵעַ אִיךָ נּוֹפֵל עַל סְנִיפִין. וַיֵּשׂ מִחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים (מנחות צו): קְשׁוּתֵיו, אֵלוֹ סְנִיפִין שֶׁמְקַשִּׁין אוֹתוֹ וּמְחַזְזִקִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁכַּר. וּמִנְקִיּוֹתֵיו, אֵלוֹ הַקֶּנִּים שֶׁמְנַקִּין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִתְעַפֵּשׂ, אֲבָל אוֹנְקָלוֹס שֶׁתַּרְגֵּם: מְכִילְתָּהּ, הִיא שׁוֹנֶה כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר: מִנְקִיּוֹת הֵן סְנִיפִין. אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶן • אֲשֶׁר יִכְסֶּה בָּהֶן, וְעַל קְשׁוּתֵיו הוּא אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יִסֹּף", שֶׁהֵיוּ עֲלָיו כְּמִין סִכָּף וְכִסּוּי. וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְאֵת קְשׁוֹת הַנְּסֹף", וְזֶה וְזֶה, יִסֹּף וְהַנְּסֹף, לְשׁוֹן סִכָּף וְכִסּוּי הֵם.

(ב) וַנִּתַּתְּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֵי תְּמִיד: לִוְתַּתָּן עַל פְּתוּרָא לֶחֶם אַפְּיָא קְדָמֵי תְּדִירָא:

כ"ט • לֶחֶם פָּנִים • שֵׁישׁ לוֹ פָּנִים כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁיתִי, וּמִנֵּן הַלֶּחֶם וְסֹדֵר מַעֲרֻכוֹתָיו מִפְּרָשִׁים בְּ"אָמֵר אֵל הַכֹּהֲנִים".

♦ יום שלישי כ"ח שבט ♦

(לא) וְעֲשִׂיתָ מִנְרֵת זָהָב טָהוֹר מִקֹּשֶׁה תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יִרְכָּה וְקָנָה גְּבִיעֶיהָ בַּפְּתִירָה וּפְרָחֶיהָ מִמָּנֶה יִהְיוּ:

כ"ט • מִקֹּשֶׁה תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה • שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָה חוֹלִיּוֹת וְלֹא יַעֲשֶׂה קְנִיָּה וְנִירוֹתֶיהָ אַבְרִים אַבְרִים, וְאַחֲר־כֵּן

אשל אברהם - הרב אלעזר

וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר - בַּמִּדְבָּר ד, ז.
 "וְאֵת קְשׁוֹת הַנְּסֹף", וְזֶה וְזֶה, "יִסֹּף" וְ"הַנְּסֹף", לְשׁוֹן סִכָּף וְכִסּוּי הֵם - רָאֵה גַם רִשִׁי שֵׁם: "הַנְּסֹף - הַכִּסּוּי, לְשׁוֹן מִסָּף". תורה ל
 (ב) לֶחֶם פָּנִים - שֵׁישׁ לוֹ פָּנִים כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁיתִי - שֶׁפִּרְשֵׁיתִי חוֹזֵר וּמִפְּרָשׁ כָּאֵן שׁוֹב, יֵשׁ לוֹמֵר, מִשׁוּם שֶׁכָּאֵן הוּא נִקְרָא "לֶחֶם פָּנִים", וְלֹא "לֶחֶם הַפָּנִים", וּבִהְיוֹתָ לְזֶה כְּתוּב "לְפָנֵי תְּמִיד", וְהִיא נִיתַן לְפָרֵשׁ שֶׁ"פָּנִים" פִּירוּשׁוֹ שֶׁהַלֶּחֶם מוּנָח בְּפָנִים, לְפָנֵי ה', לְכֵן מִפְּרָשׁ שֶׁגַם כָּאֵן פִּירוּשׁוֹ לֶחֶם "שֵׁישׁ לוֹ פָּנִים" (הר"ב).

וּמִנֵּן הַלֶּחֶם וְסֹדֵר מַעֲרֻכוֹתָיו מִפְּרָשִׁים בְּ"אָמֵר אֵל הַכֹּהֲנִים" - וַיִּקְרָא כד, ה. תורה לא
 (לא) מִקֹּשֶׁה תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה - שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָה חוֹלִיּוֹת - פִּרְקִים. וְלֹא יַעֲשֶׂה קְנִיָּה - כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיף הַכְּתוּב: "יִרְכָּה וְקָנָה". וְנִירוֹתֶיהָ - מִשְׁמַע שֶׁמִּפְּרָשׁ בְּפִשְׁטוֹת

אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁכַּר - וְכֵן כְּתֹב רִשִׁי שֵׁם בְּשֵׁם "לִישָׁנָא אַחֲרִינָא".
 "וּמִנְקִיּוֹתֵיו" אֵלוֹ הַקֶּנִּים, שֶׁמְנַקִּין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִתְעַפֵּשׂ - וְכֵן כְּתֹב רִשִׁי שֵׁם.
 אֲבָל אוֹנְקָלוֹס שֶׁתַּרְגֵּם "וּמְכִילְתָּהּ", הִיא שׁוֹנֶה כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר - רָאֵה תּוֹסֵפוֹת מִנְחוֹת שֵׁם, שֶׁלֹּא מִצִּינוּ דְּעָה כּוֹז בִּשְׁ"ס שִׁלְנוּ. וּב"זכור לְאַבְרָהָם" צִין מְקוֹר לְזֶה בְּפִירוּשׁ רַב הַאי גְּאוֹן לְמַכְשִׁירִין פִּרְקָה מְשֻׁנָּה ח, שְׁגוֹרֵס כֵּן בְּגִמְרָא מִנְחוֹת שֵׁם.
 "מִנְקִיּוֹת" הֵן סְנִיפִין. אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶן - אֲשֶׁר יִכְסֶּה בָּהֶן. וְעַל "קְשׁוּתֵיו" הוּא אוֹמֵר "אֲשֶׁר יִסֹּף", שֶׁהֵיוּ עֲלָיו - עַל לֶחֶם הַפָּנִים.
 כְּמִין סִכָּף וְכִסּוּי - אוֹתָן חֲצָאֵי הַקֶּנִּים שֶׁהֵיוּ מוּנָחִים בֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם הֵיוּ כְּמִין סִכָּף עַל הַלֶּחֶם, וּמֵלֵת "יִסֹּף" [שֶׁפִּירוּשָׁה יִכְסֶּה] מוּסַבֵּת עַל הַלֶּחֶם. וְאֵף שֶׁלֹּא נִזְכַּר לֶחֶם בְּכַתּוּב, יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁהַכְּנֶנֶה אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶן הַמִּסָּף (רא"ם), מִי שֶׁדָּרְכוּ לְהִיּוֹת מִסָּף, וְהִינּוּ הַלֶּחֶם (גרא).

לֹא הַחֲזִיק שׁוּם קְנָה, הָרִי בְּפוֹעַל הִיא גוֹבֵה הַסְּנִיפִים עוֹלָה עַד ל"גוֹבֵה מֵעֶרְכַּת הַלֶּחֶם", כְּלוּמֵר עַד כְּנֶגֶד גְּבוּהוֹ שֶׁל לֶחֶם הָעֲלִיוֹן, וְהִסִּיבָה לְכָף כְּדֵי שֶׁאֵם מֵאִיוֹ סִיבָה שֶׁהִיא יִשְׁכַּר הַקְּנָה, הַסְּנִיפִים יַחְזִיקוּ אֶת הַלֶּחֶם מֵהִצֵּד שֶׁלֹּא יִפְלוּ. אֲבָל רָאֵה לְשׁוֹן רִשִׁי מִנְחוֹת שֵׁם: "וְהִרְבֵּה פְּצוּלִין יֵשׁ בָּהֶן לְמִנֵּן הַקֶּנִּים", מִשְׁמַע שֶׁהַפְּצוּלִים נַעֲשׂוּ רַק עִבּוּר הַקֶּנִּים.
 זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה, וְרֵאשֵׁי הַקֶּנִּים שֶׁבֵּין לֶחֶם לְלֶחֶם סְמוּכִין עַל אוֹתָן פְּצוּלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְבַּד מִשָּׂא הַלֶּחֶם הָעֲלִיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וַיִּשְׁבְּרוּ. וּלְשׁוֹן מְכִילְתָּהּ" - סְבֻלוֹתֶיהָ, כְּמוֹ "נִלְאִיתִי הַכִּיל"
 - יִרְמִיָּהוּ, יא. כְּמוֹ לְהַכִּיל (רש"י שם).
 אֲבָל לְשׁוֹן "מִנְקִיּוֹת" אֵינִי יוֹדֵעַ אִיךָ נּוֹפֵל עַל סְנִיפִין. וַיֵּשׂ מִחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים - מִנְחוֹת צו, א.
 "קְשׁוּתֵיו" אֵלוֹ סְנִיפִין, שֶׁמְקַשִּׁין אוֹתוֹ [וּמְחַזְזִין] - כֵּן הוּא בְּדָפוּס רִאשׁוֹן. וּבְדָפוּסֵים שֶׁלְּפָנֶיהָ: וּמְחַזְזִיקִים.

יָדְבִיקֶם כְּדָרֶךְ הַצּוֹרְפִין שְׁקוּרִין שׁוֹלְדֵי־יָן, אֶלֶּא כְּלָה בְּאֵה מִחְתִּיבָה אַחַת, וּמְקִישׁ בְּקֶרֶס וְחוֹתֵךְ בְּכֹלֵי הָאֲמֵנוֹת וּמְפָרֵד הַקְּנִים אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ. **מְקֵשָׁה** • תְּרַגְמוּ נְגִיד, לְשׁוֹן הַמְּשָׁכָה, שְׁמַמְשִׁיךְ אֶת הָאֲבָרִים מִן הָעֵשֶׂת לְכָאן וּלְכָאן בְּהַקְּשַׁת הַקְּרֶנֶס. וּלְשׁוֹן מְקֵשָׁה, מַכַּת קֶרֶס, בַּטְדִּי־יָן בְּלַע־י, כְּמוֹ: (דניאל ה) "דָּא לְדָא נְקִשְׁן". **תִּיעֵשָׂה הַמְּנוּרָה** • (תנחומא) מֵאֲלִיָּהּ, לְפִי שְׁהִיָּה מִשָּׁה מְתַקְּשָׁה בָּהּ, אָמַר לֹו הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: הַשְּׁלֶךְ אֶת הַכֶּכֶר לְאוּר, וְהִיא נַעֲשִׂית מֵאֲלִיָּהּ. לְכֶךְ לֹא נִכְתַּב 'תַּעֲשֵׂה' (מנחות כט). **יֶרְכָּה** • הוּא הֶרְגֵּל שֶׁל מִטָּה הָעֵשׂוּי כְּמִין תְּבָהּ, וּשְׁלִשָּׁה הֶרְגָּלִים יוֹצֵאִין הֵימְנָה וּלְמִטָּה. **וְקָנָה** • הַקְּנָה הָאֲמַצְעִי שְׁלָה הַעוֹלָה בְּאֲמַצְעַ הֵיָרֶךְ, זְקוּף כְּלַפֵּי מַעְלָה וְעָלְיוֹ גֵר הָאֲמַצְעִי עֵשׂוּי כְּמִין בְּזָף, לְצוּק הַשְּׁמֵן לְתוֹכוֹ וְלָתַת הַפְּתִילָה. **גְּבִיעֵיָה** • הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שְׁעוֹשִׂין מְזֻכּוֹכִית, אֲרַפִּים וְקִצְרִים, וְקוֹרִין לָהֶם מְדִירֵנָס, וְאֵלוֹ עֵשׂוּיִין מְזַהֵב וּבוֹלְטִין וְיוֹצֵאִין מִכָּל קֶנָה וְקֶנָה כְּמִנְיָן שְׁנֵיתָן בָּהֶם הַפְּתוּב, וְלֹא הָיוּ בָּהּ אֶלֶּא לְנוֹי. **כְּפַתְרֵיָה** • כְּמִין תְּפוּחִים, עֲגִלִּים סְבִיב, בּוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקְּנָה הָאֲמַצְעִי כְּדָרֶךְ שְׁעוֹשִׂין לְמִנְרוֹת שְׁלַפְנֵי הַשָּׁרִים, וְקוֹרִין לָהֶם פִּימַל־שׁ, וּמִנְיָן שְׁלָהֶם פְּתוּב בְּפָרְשָׁה: כְּמָה כְּפַתְרוּרִים בּוֹלְטִין מִמְּנָה וְכְמָה חֶלֶק שְׁבִין כְּפַתּוֹר לְכְפַתּוֹר. **וּפְרָחֵיָה** • צִיּוּרִין עֵשׂוּיִין בָּהּ כְּמִין פְּרָחִים. **מִמְּנָה יְהִיו** • הַכֵּל מְקֵשָׁה, יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֵשֶׂת, וְלֹא יַעֲשֶׂם לְבָדֶם וְיָדְבִיקֶם.

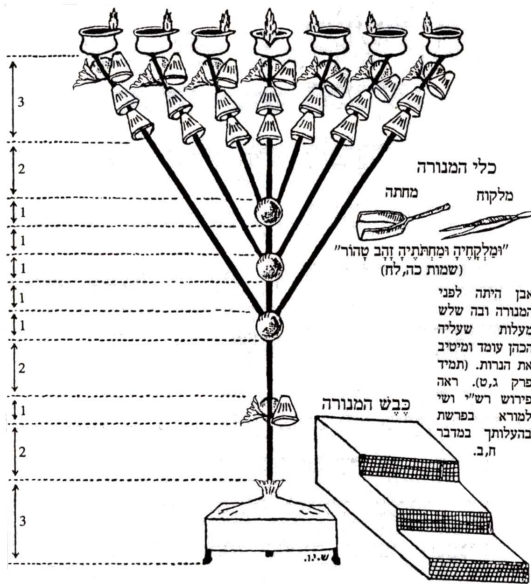
אשל אברהם - הרב אלאטוילי

"מקשה" מכת קרנס - תחילה פירש ענין "מקשה" כפירושו התרגום שהוא לשון המשכה, וכעת מפרש "לשון מקשה", שהוא לשון מכה והקשה. וכן פירש רש"י במנחות שם: "מקשה - משמע חתיכה אחת, כדמתרגמינן נגיד, משוף, שנמשך הכל מחתיכה אחת", ואחר-כך מוסיף "מקשה משמע דבר המפדה ונהלם". ואילו לעיל פסוק יח, וכן בבמדבר שם, פירשו רק מלשון הכאה. ובטעם הדבר יש לומר, משום שקאן נאמר תחילה "מקשה תעשה", כלומר **שהעשיה** תהיה על ידי "מקשה", ולכן פירשו שהוא מלשון הכאה, שיעשנה בהכאת הקורנס, ואחר-כך מוסיף הכתוב "ממנה יהיו", שמשמעו שיהיו "מקשה" ממנה, כלומר שיהיו נמשכים מחתיכת גוש הזהב, ולכן הוצרך לפרשו גם מלשון המשכה. ואילו לעיל פסוקים יחייט לא נזכר הלשון "ממנה יהיו", אלא "מקשה תעשה". מן הכפורת תעשו, הוזכר רק לשון עשיה, ולכן לא הוצרך לפרשו שהוא מלשון המשכה, אלא מלשון הקשה והכאה בלבד. וכן בבמדבר ת, ד נאמר "ונה מעשה המנורה מקשה זהב". מקשה היא, נאמר רק לשון עשיה, ולכן פירשו רק מענין הכאה והקשה. וראה עוד לקמן דבור-המתחיל: ממנה. **כטידי"ן** - batediz, עשוי בהכאה. **בלעו, כמו "דא לרא נקשן"** - דניאל ה, ו. ראה גם רש"י לעיל פסוק יח. במדבר שם.

שגם נרותיה נעשו מקשה אחת עם גוף המנורה, אף שלא נזכר בן במפורש בכתוב, אבל בגמרא מנחות פח, ב נחלקו בדבר. ונראה שלומד בן מיתור תיבת "המנורה", שהרי כבר אמר "ועשית מנורת זהב", אלא בא לומר שגם נרותיה הם מכלל המנורה, שהרי על שם זה נקראת מנורה, ולכן יהיו הכל מקשה אחת. אך ב"תורת מנחם" כתב שאין הכרח שבגנת רש"י לומר שגם הנרות היו מקשה אחת עם המנורה, שהרי לא נתפרש דבר זה בכתוב, אלא בגנת רש"י רק לענין זה שלא ידביק הנרות אל המנורה, כי אז לא תהיה המנורה מקשה אחת, אלא יעשה הנרות בנפרד ויניחם על המנורה ללא חיבור. **אברים אברים ואחר-כך ידביקים כדרך הצורפין, שקורין שולדי"ר** - solder, להלחים (אוצר לעזי רש"י). **בלעו, אלא כלה באה מחתיכה אחת** - כבר זהב רש"י במדבר ת, ד. וראה רש"י מנחות כח, א: "מקשה - משמע חתיכה אחת". **ומקיש בקרנס** - פטיש. **וחותך בכלי האמנות ומפריד הקנים אילך ואילך** - ברש"י במדבר שם: "וחותך בכשיל לפשט אברהיה כתקונן". **מקשה - תרגומו "נגיד", לשון המשכה** - ראה גם רש"י מנחות שם: "נגיד - משוף". **שממשיך את האברים מן העשת** - גוש של זהב. **לכאן ולכאן בהקשת הקרנס, ולשון**

תיעשה המנורה - מאליה. לפי שהיה משה מתקשה בה - ראה תנחומא בהעלותך סימן ג שנהו פירוש "מקשה" - "מה קשה". **אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: השלך את הככר** - ראה לקמן פסוק לט שלא יאה משקלה עם כל כליה אלא כבר, ולפי זה יש לעיין אם גם כליה נעשו מאליהם, או שרק גוף המנורה נעשה מאליו וממה שנשארו עשו את כלי המנורה (הרב). **לאור - לאש. והיא נעשית מאליה** - על ידי הקדוש-ברוך-הוא (רש"י במדבר ת, ח). וראה רש"י לקמן פסוק מ: "מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקדוש-ברוך-הוא מנורה של אש". ומשמע שאחר שהראהו ידע לעשותה. ואכן במדבר ט, ד הביא רש"י את שני הפירושים: "ונה מעשה המנורה - שהראהו הקדוש-ברוך-הוא באצבע לפי שנתקשה בה". ובהמשך: "כן עשה את המנורה - מי שעשאה. ומדרש אגדה על ידי הקדוש-ברוך-הוא נעשית מאליה". וראה בהערה הכאה. **לכך לא נכתב "תעשה"** - אלא "תיעשה" ב"יר" (רא"ס). ועל פי זה מובן מה שבריש פגשת "ויקהל" כתוב "תעשה" בציר"י ולא מפרש "מאליה", משום ששם לא נכתב בתוספת יו"ד. ונהה מכאן משמע שכן הוא הפירוש לפי פשוטו של מקרא, אך בפירוש רש"י במדבר שם הביאו בשם מדרש

ציור מעשה המנורה לפי שיטת רש"י בפירושו כאן ובמסכת מנחות וכפי שביארו הגאון המקובל רבי עמנואל חי ריקי בספרו "מעשה חושב" וכן הוא לפי ביאור הרמב"ם בפירושו למסכת מנחות

וזה לשון הרמב"ם ז"ל במסכת מנחות פרק ג' משנה ז', ראיתי לצייר בכאן צורת המנורה שלימה. וקודם הציור אני אומר שמסורה בידנו שגובהה שמונה עשר טפחים. ועמוד המנורה עצמה היו בו ארבעה גביעים ושני כפתורים ושלושה פרחים. ונאמר בתורה ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט רבים שנים, לפיכך התבאר שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרח השלישי הוא סמוך לשולי המנורה, והוא מה שנאמר עד יריכה עד פרחה, רצה לומר היסוד שקרא אותו ירך והפרח הסמוך לו¹. והיו לה שלש רגלים.

והגביע הוא צורת כוס עשוי מקשה שהוא מלמטה צר, ואם תרצה לומר שהוא מחודד כאסטונא הוא כראש אסטונא שניטל ממנו דבר מועט מלמעלה, הכפתור היא דמות כדור שאינו עגול מכל וכל רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף². ופרח צורת שושן.

ואני מציייר עכשיו הצורה הזאת שהגביעים צורת דבר משולש, והכפתור עגולה, והפרח חצי עגולה, כדי שיהיה קל להצטייר, שאין הכוונה בצורה הזאת להודיע בה צורת הגביע על אמתתו לפי שכבר בארתי אותו לך, אבל הכוונה להודיע בה מספר הגביעים והכפתורים והפרחים ומקומותם והשיעור הנשאר מעמוד המנורה שאין בו שום דבר והמקומות שהיו בהן הפרחים והכפתורים, וכולה איך היתה.

וזה היא צורת כל זה, (ראה הציור ...) ודע שכל הכפתורים שיעור אחד לכולן. וכן הגביעים כולן שוין. והפרחים גם כן.

ונתבאר לך מהצורה הזאת שמספר הגביעים עשרים ושנים, ומספר הפרחים תשעה, ומספר הכפתורים אחד עשר. אמרו, גביעים עשרים ושנים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה מעכבין זה את זה. ואמרו בשיעור גובהה, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח שלושה, וטפחיים חלק, וטפח שבו³ גביע כפתור ופרח, וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אחד לכאן ואחד לכאן⁴ ונמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה⁵, טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים נמשכים ממנו ויוצאים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה. וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים שבהן גביעים כפתורים ופרחים⁶. ומאשר צייירנו התבאר לך כל הענין הזה. ומה שנאמר בתורה משוקדים פירושו מעשה שקדים והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחושת שהן מכין בפטיש העשת עד שיהיה כולו שקדים שקדים והוא מעשה מפורסם אין צריך לבאר. (עד כאן לשון הרמב"ם). (וראה בטור וב"שלחן ערוך יורה דעה" סימן קמ"א ובקש"ע סימן קס"ח על דבר איסור עשיית מנורה של שבעה קנים).

1) ולשון רש"י, יריכה הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה, ושלושה רגלים יוצאין הימנה ולמטה.
 2) ובפרק ג' מהלכות בית הבחירה כתב הרמב"ם, כביצה ששני ראשיה כדין. (עד כאן). ולפירושו מלת "כד", כתב רש"י במסכת חולין דף ס"ד, פלוט"א בלע"ז, שאינו חד אלא ככדור.
 3) וזה לשון רש"י במנחות דף כח, ב, וטפח שבו מצד אחד של מנורה גביע, ומצד שני כפתור (פומ"ל בלע"ז), ומצד שלישי פרח. (עד כאן). וכתב עליו ב"מעשה חושב" וזה לשונו, ולדבריו אלו אומר אני, שאף הגביע העליון מהשלושה גביעים והכפתור והפרח היו בטפח העליון בענין זה, והשני-גביעים האחרים היו בשני הטפחים האחרים זה למעלה מזה וכל אחד מהם מקיף את הקנה סביב.
 4) וכאן מקום להעיר שלפי שיטת רש"י מתאים מה שכתב הרמב"ם שכל

הכפתורים וכו' שיעור אחד לכולם. ולא יקשה איך יתכן שהכפתור היה טפח, ולעומת זאת היו בטפח אחד גביע וכפתור ופרח.
 5) כתב בספר "מעשה חושב" (הוצאת יפה נוף ירושלים תשכ"ה עמוד 123) וזה לשונו, מוכח שהקנים יוצאים על הכפתורים ולא באמצע (כמו שציירו המציירים) וכו', ומקרא נמי מסייענו דכתיב (שמות כה, לה) וכפתור תחת שני הקנים וגו', ולא כתב נגד שני הקנים וכו'.
 6) ב"מעשה חושב" כתב, "ונמשכים בעיגול", אבל הרמב"ם צייר הציור בשיפועים, וכן כתב רש"י כאן בפסוק ל"ב "באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה".
 7) וב"חננוכת הבית" (לרבי משה הפץ) הוכיח שהגביעים שבששת הקנים לא היו מפוזרים באורך הקנים, אלא היו זה אצל זה למעלה, כולם בשוה עם האמצעי.

(לב) וְשֵׁשֶׁת קָנִים יִצְאִים מִצִּדֵיהָ שְׁלֹשָׁה וּקְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאַחֵר וְשֵׁשֶׁת קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשְּׂנִי:

לב וּשְׁמָא קְנִין נִפְקִין מִסְטְרָה תְּלָתָא קְנֵי מְנֹרָתָא מִסְטְרָה חַד וְתְלָתָא קְנֵי מְנֹרָתָא מִסְטְרָה תְּנִינָא:

כ"ח יצאים מצדיה • לבאן ולכאן, באלכסון נמשכים ועולין עד פנגד גבהה של מנורה, שהיא קנה האמצעי, ויוצאין מתוך קנה האמצעי, זה למעלה מזה: התחתון ארוך ושל מעלה קצר הימנו והעליון קצר הימנו, לפי שהיה גבה ראשיהן שנה לגבהו של קנה האמצעי השביעי, שממנו יוצאים הששה קנים.

(לג) שְׁלֹשָׁה גְבָעִים מְשֻׁקְדִים בְּקִנְהָ הָאַחֵר בְּפִתּוֹר וּפְרָחַ וְשֵׁשֶׁת גְּבָעִים מְשֻׁקְדִים בְּקִנְהָ הָאַחֵר בְּפִתּוֹר וּפְרָח בֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִן הַמְּנֹרָה:

לג תְּלָתָא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנְיָא חַד חֲזוֹר וְשׁוֹשֵׁן וְתְלָתָא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנְיָא חַד חֲזוֹר וְשׁוֹשֵׁן בֵּן לְשְׁמָא קְנִין דְּנִפְקִין מִן מְנֹרָתָא:

כ"ח משקדים • פתגומו: מצרים היו, כדרך שעושין לכלי כסף וזהב, שקורין גיאל"ר. ושלשה גבעים • בולטין מפל קנה וקנה. בפתר ופרח • היה לכל קנה וקנה.

אשל אברהם - הרב אלשול

המנורה הם דבר אחר, ובגלל זה עשו אותם מקשה אחת. תורה לב (לב) יצאים מצדיה - לבאן ולכאן - "מצדיה" פירושו משני צדיה. באלכסון - הקנים עלו בקו ישר באלכסון ולא בעיגול (ראו רש"י עירובין נא, א: "דדבר עגול אין לו אלכסון"). ונראה שרש"י מפרש בן, משום שזהו פירושו "קנה" שהוא גדל בקו ישר (הרי"ב). גם יש לומר, כיון שהקנים יצאו מהקנה האמצעי, הרי בשם שהקנה האמצעי הוא בקו ישר, כך הקנים שיצאו ממנו הם כדוגמת הקנה האמצעי, ישרים ולא עגולים. וכן דעת הרמב"ם. ראה לקוטי שיחות חלק כ"א עמוד 168. חלק כ"ו עמוד 200.

וקורין להם פומיל"ש - pomels, כפתורים, כדורים לנוי מסביב לקנה (אוצר לעני רש"י). בלעז, ומנין שלהם כתוב בפרשה כמה כפתורים בולטין ממנה, וכמה חלק בין כפתור לכפתור - דבר זה לא כתוב בפרשה, אלא רש"י מביאו לקמן בשם הברייטא (הרי"ב). ופריחה - ציורין עשויין בה כמין פרחים - ברש"י מנחות שם: "ציורין שחוקקים בצורפים זהב בעומק במנורות ובכלים". ממנה יהיו - הכל "מקשה" יוצא - ונמשך, וכמו שפירש לעיל. מתוך חתיכת העשת ולא יעשם לבדם וירביבם. - שאין לפרש "ממנה", מן המנורה, שהרי כל הנזכר כאן הם חלקי המנורה, ולכן בהכרח ש"ממנה" הפנה לחתיכת הזהב. מה שפירשנו לעיל בפסוק יט גבי כרובים מפורש: "מן הכפורת תעשו", פי הכרובים הם דבר נוסף על הכפורת. ואולי משום כך פירשו כאן מלשון משיכה, לומר שכל חלקי המנורה הם דבר אחר, ואילו לעיל פירש רק מלשון הקשה והכאה, ולא מלשון המשכה, משום שבפעם הכרובים הם דבר נוסף על הכפורת, ובעת עשית הכפורת עשו את הכרובים מקשה אחת אמה, ואז נעשו הכרובים כחלק בלתי נפרד מהכפורת, ואילו במנורה כל חלקי

אגדה. ויש לומר שרש"י לפי דרכו מפרש את הפסוקים בכל מקום לפי פשוטו של מקרא, וכאן תיבת "תיעשה" משמעה "מאליה", ואילו "בן עשה" לפי פשוטו משמעו מי שעשה, ורק על פי דרש ניתן לדרשו על הקדוש-ברוך-הוא. וראה רש"י לקמן פסוק מ ובביאור שם. ירכה - הוא הגלגל של מטה העשוי כמין תכה - ברש"י במדבר ח, ד: "ירכה היא השידה שעל הרגלים, הלול כדרך מנורות כסף שלפני השרים". ושלש רגלים יוצאין הימנה ולמטה. וקנה - הקנה האמצעי שלה העולה באמצע תורה וקוף כלפי מעלה, ועליו נר האמצעי עשוי כמין כוך - פה.

לצק השמן לתוכו ולתת הפתילה. גביעה - הן כמין בוסות שעושין מזבוכית, ארבים וקצרים - צרים. וראה גם רש"י מנחות כח, ב. וקורין להם מדיני"ש - madrins, גביעים. בלעז, ואלו עשויין מזהב, ובולטין ויוצאין מפל קנה וקנה כמנו שנתן בהם הכתוב - בדלקמן ברש"י פסוק לה. ולא היו בה אלא לנוי. כפתריה - כמין תפוחים היו עגליו סביב בולטין סביבות הקנה האמצעי, כדרך שעושין למנורות שלפני השרים,

ולא היו בה אלא לנוי. כפתריה - כמין תפוחים היו עגליו סביב בולטין סביבות הקנה האמצעי, כדרך שעושין למנורות שלפני השרים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 164 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

צורת גביעי המנורה

בהל' בית הבחירה (פ"ג סה"י) לאחרי שמבאר הרמב"ם צורת המנורה, מסיים "וזה היא צורתה", ובכתב-היד יש ציור המנורה. ומצינו בזה דבר תמוה, דהגביעים מצירים פששוליהם למעלה ופיהם למטה. וכ"ה בציור המנורה שפגוף כתי"ק הרמב"ם בפרוש המשניות (מנחות ספ"ג. ג. צילום ממנה בפיה"מ הוצאת קאפח).

וטעמא בעי, אמאי נקבעו הגביעים במנורה (לדעת הרמב"ם) כשהם הפוכים, ולא כאפן עמידתם הרגיל ששולי הגביע למטה ופיו למעלה.

וי"ל בזה ע"פ מה שאמרו חז"ל בנוגע להמנורה (מנחות פו, ב) "לא לאורה אני צריך כו' עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל". ולכן היו חלונות בית המקדש "שקופים אטומים" (מ"א ו, ד) רחבים מבחוץ וצרים מבפנים (הפוף מחלונות רגילים), "כדי שתהא אורה יוצא מהיכל שתאיר לעולם" (ל' רש"י כתי" מנחות שם).

וכמו"כ כתב הבחיי (פרשתנו כה, לא) בנוגע לגביעי המנורה שהרמז בגביע הוא פי הוא "כלי (ש)משקה ומרנה". דכל עגני המנורה היא להשקות ולהרוות "לעולם השפל".

והנה דרך-כלל פשגביע עומד באפן רגיל פששוליו למטה, אז נשאר המשקה בתוף הגביע, ואין האדם יכול לשתות בדרך זו. ורק כשהופך את הגביע אז יוכל לשתות ולרוות צמאוונו.

ועפ"ז י"ל דלכן נקבעו הגביעים במנורה פששוליהם למעלה, להראות שאין השפעת הקדשה שבמנורה בשביל המקדש, אלא היא "נשפכת" כלפי חוץ, ומשקה ומרנה את העולם השפל.

(לד) ובמנורה ארבעה גביעים משקדים פפתריה ופרחיה:
 לד ובמנורתא ארבעא כלידין מצירין חזויהא ושושנהא:

ש"י • ובמנורה ארבעה גביעים • בגופה של מנורה היו ארבעה גביעים: אחד בולט בה למטה מן הקנים, והג' למעלה מן יציאת הקנים היוצאים מצדיה. משקדים פפתריה ופרחיה • (יומא נב) זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע: אין ידוע אם גביעים משקדים, או משקדים פפתריה ופרחיה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ו עמ' 183 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"משקדים" – מה הספק?

ובמנוחה ארבעה גביעים משקדים פפתריה ופרחיה: (כה, לד)

זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע, אין ידוע אם גביעים משקדים, או משקדים פפתריה ופרחיה (בפרש"י). ופסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ג ה"ב): "והפל משקדים כמו שקדים בעשיתו". ובטעם הדבר כתב ה'פסוף משנה' שהוא מצד ספק הנ"ל.

ותמוה, איך יתכן שהתורה מצוה לעשות דבר שאי-אפשר לדעת איך לקימו, והנה צ"ל ע"ז באור בתושב"ע"פ או קבלה? (וספק זה אינו דומה לשאר ה"מקראות שאין להם הכרע" שאינם צווי למעשה אלא ספק בבאור הפתובים).

אשל אברהם – הרב אלאשולי

- כמו כל הגביעים שבמנורה שנוצר בהם שהיו משוקדים. או "משקדים פפתריה ופרחיה" - שהרי יש טעם אתנחתא המפסיק בין "גביעים" ל"משקדים". וכתב ב"ניחלת יעקב", שזה ברור שהגביעים שבקנה האמצעי היו משוקדים, כמו כל שאר הגביעים, והשאלה היא רק האם גם הפפתורים והפרחים היו משוקדים. תורה לה

היו ארבעה גביעים, אחד בולט בה למטה מן הקנים, והשלושה למעלה מן יציאת הקנים היוצאים מצדיה. משקדים פפתריה ופרחיה - זה אחד מחמשה מקראות - ציגנו ביומא נב, ב. ומוזה שהזכיר דבר זה רק כאן, משמע שעל פי פשוטו של מקרא זהו המקום היחיד שאין לו הכרע. שאין להם הכרע - לדעת היכן הן נוטין (רש"י שם). אין ידוע אם "גביעים משקדים"

גביעים - בולטין מכל קנה וקנה. פפתר ופרח - היה לכל קנה וקנה. - neeler, לגפר, לכצע תצריב באמצעות גפרית (אוצר לעזי רש"י). ראה רש"י שבת יח, א: "כלי כסף שמוצירין בהם פרחים וצורות בחרט, מעשן בגפרית והן משחירות וניפרות, וקורין ניל"ר". וראה גם רש"י גיטין ז, א. תורה לד (לד) ובמנוחה ארבעה גביעים - בגופה של מנוחה - בקנה האמצעי.

וי"ל הבאור בזה:

הגביעים כפתורים ופרחים לא היו אלא לנוי המנוחה (רש"י פרשתנו כ"ה ל"א), וכנות היותם "משקדים" היא בכדי להבליט את יפיהם, (ויכבד עלי האמניות שדרכסם לעשות כף (פיה"מ להרמב"ם מנחות ס"ג). וא"כ מובן דאף שהתורה כתבה "משקדים" רק באחד מהם (= גביעים או כפתורים ופרחים), מכל-מקום יש לעשות כן בכלם, דמאי שנא. ועפ"ז נמצא מובן דהספק על מה נאמר "משקדים" אינו ספק בצווי אלא ספק בפרוש הכתובים, כלומר, במה צוטה התורה בפרוש לעשות משקדים.

לה וחזור תחת תרין קנין מנה וחזור תחת תרין קנין מנה וחזור תחת תרין קנין מנה לשמא קנין דנפקין מן מנרתא:

(לה) וכפתור תחת שני הקנים ממונה וכפתור תחת שני הקנים ממונה וכפתור תחת שני הקנים ממונה

לששת הקנים היצאים מן המנוחה:

י"ז • וכפתור תחת שני הקנים • מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך, כף שנינו במלאכת המשכן: (מנחות ט) גבהה של מנוחה י"ח טפחים, הרגלים והפרח ג' טפחים, הוא הפרח האמור בירך, שנאמר: (במדבר ח) "עד ירכה עד פרחו", וטפחים חלק, וטפח שבו גביע מהארבעה גביעים וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנוחה עצמה, שנאמר: "משקדים כפתוריה ופרחיה". למדנו, שהיו בקנה שני כפתורים ושני פרחים, לכד מן הג' כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן, שנאמר: "וכפתור תחת שני הקנים וגו'", וטפחים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך, נמשכים ועולים כנגד גבהה של מנוחה, טפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו, וטפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו, ונמשכים ועולין כנגד גבהה של מנוחה, וטפחים חלק. נשתירו שם ג' טפחים שבהם ג' גביעים וכפתור ופרח. נמצאו גביעים כ"ב: ב"י"ח לששה קנים, ג' לכל אחד ואחד, וארבעה בגופה של מנוחה, הרי כ"ב, ואחד עשר כפתורים: ו' בששת הקנים וג' בגופה של מנוחה שהקנים יוצאים מהם, ושנים עוד נאמרו במנוחה, שנאמר: "משקדים כפתוריה", ומעוט כפתורים, שנים: האחד, למטה אצל הירך, והאחד, בג' טפחים העליונים עם ג' הגביעים. ותשעה פרחים היו לה: ו' לששת הקנים, שנאמר: "בקנה האחד כפתור ופרח", וג' למנוחה, שנאמר: "משקדים כפתוריה ופרחיה", ומעוט פרחים, שנים, ואחד האמור

אשל אברהם - הרב אלאשולי

(לה) וכפתור תחת שני הקנים - מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני צדיה אילך ואילך, כף שנינו ב"מלאכת המשכן" - פרק י. אם כי בכריתא שם הגירסא שונה מהמובא כאן, והגירסא שבפנים מתאימה למובא בכריתא מנחות כח, ב. גבהה של מנוחה שמונה עשר טפחים, הרגלים והפרח האמור בירך, שנאמר - במדבר ח, ד. "עד ירכה עד פרחו", וטפחים חלק - בלא שום צורה, הרי חמשה טפחים

(רש"י מנחות ט).

וטפח - הרי ששה טפחים. שבו גביע מהארבעה גביעים וכפתור ופרח - מצד אחד של מנוחה גביע, ומצד שני כפתור, ומצד [שלישי] פרח (רש"י ט). וראה תוספות שם: "תימה למה היה משונה משאר גביעים כפתורים ופרחים שהיה לכל אחד

טפח, ושלושה אלו לא היה אלא טפח". משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנוחה עצמה, שנאמר - פסוק לד. "משקדים כפתוריה ופרחיה", למדנו שהיו בקנה שני כפתורים ושני פרחים לכד מן השלושה כפתורים שהקנים נמשכין מתוכן, שנאמר "וכפתור תחת שני הקנים וגו'", וטפחים חלק - הרי שמונה טפחים (רש"י ט).

וטפח כפתור - הרי תשעה טפחים (רש"י ט).

ושני קנים יוצאים ממנו אילך ואילך, נמשכים ועולים כנגד גבהה של מנוחה, וטפח חלק - הרי עשרה טפחים.

וטפח כפתור - הרי אחד עשר טפחים. ושני קנים יוצאים ממנו, וטפח חלק - הרי שנים עשר טפחים.

וטפח כפתור - הרי שלושה עשר

טפחים. ושני קנים יוצאים ממנו ונמשכים ועולין כנגד גבהה של מנוחה, וטפחים חלק - הרי חמשה עשר

טפחים. נשתירו שם שלושה טפחים, שבהם שלושה גביעים וכפתור ופרח. נמצאו, גביעים עשרים ושנים, שמונה עשר לששה קנים, שלושה לכל אחד ואחד, וארבעה בגופה של מנוחה, הרי עשרים ושנים. ואחד

עשר כפתורים, ששה בששת הקנים, ושלושה בגופה של מנוחה שהקנים יוצאים מהם, ושנים עוד במנוחה, שנאמר "משקדים כפתוריה", ומעוט כפתורים שנים, האחד למטה אצל הירך, והאחד בשלושת טפחים העליונים עם שלושת הגביעים. ותשעה פרחים היו לה, ששה לששת הקנים, שנאמר - פסוק לג.

"בקנה האחד כפתור ופרח", ושלושה

בַּפְּרָשָׁת "בְּהַעֲלוֹתְךָ": "עַד יָרֵכָה עַד פְּרָחָה". וְאִם תִּדְרְקֶךָ בְּמַשְׁנֵה זֹה הַכְּתוּבָה לְמַעַלָּה, תִּמְצָאָם כַּמִּנְיָנִים אִישׁ אִישׁ בְּמִקוֹמוֹ.

(לו) כַּפְּתָרֵיהֶם וְקִנְתָּם מִמִּנְהַ יְהִי כַּלָּה מְקֻשָּׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר:

לו חזוניהו וקניהו מנה יהוה כלה נקידא חדא דדהב דכי:

(לז) וְעָשִׂיתָ אֶת־גִּרְתֵּיהָ שְׁבָעָה וְהַעֲלָה אֶת־גִּרְתֵּיהָ וְהָאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ:

לו וְתַעֲבַד יְת בּוֹצִינְהָא שְׁבָעָה וְתִדְלַק יְת בּוֹצִינְהָא וְיָהוּן מְנַהֲרִין עַל קַבֵּל אַפְהָא:

י"ט אֶת־גִּרְתֵּיהָ • כָּמִין בְּזִיכִין שְׁנוֹתָנִין בְּתוֹכָן הַשְּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת. וְהָאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ • עָשָׂה פִי שֵׁשֶׁת הַנְּרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקְּנִיּוֹת הַיּוֹצְאִים מִצְדֵּיהָ, מוֹסְבִים כָּלְפֵי הָאֲמָצְעִי, כְּדֵי שִׁיְהִי הַנְּרוֹת כְּשֶׁתִּדְלַקְהֶם מֵאִירִים "אֶל עֵבֶר פָּנֶיהָ", מוֹסֵב אוֹרָם אֶל צַד פְּנֵי הַקְּנֵה הָאֲמָצְעִי, שֶׁהוּא גוֹף הַמְּנוֹרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 324)

וְעָשִׂיתָ אֶת נְרוֹתֶיהָ שְׁבָעָה (כה, לו) י"א שֶׁהַנְּרוֹת הָיוּ חֲלָק מִגוֹף הַמְּנוֹרָה, "מְקֻשָּׁה אַחַת"; וי"א שֶׁלֹּא הָיוּ חֲלָק מִגוֹף הַמְּנוֹרָה, אֲלָא שֶׁשְׁמֹנוֹ אוֹתָם עַל הַמְּנוֹרָה (מנחות פח, ב). וְנִרְאָה, שֶׁשִּׁיטת רש"י, בְּדֶרֶךְ הַפְּשֻט, הִיא כְּדַעְהָב, שֶׁהָרִי (א) הַצּוּרִי עַל עֲשִׂית הַנְּרוֹת נֶאֱמַר לְאַחֵר "כָּלָה מְקֻשָּׁה אַחַת", (ב) בַּפְּרָשָׁת פְּקוּדֵי (לט, לו) נֶאֱמַר שֶׁהֵבִיאוּ "אֶת הַמְּנוֹרָה . . . אֶת נְרוֹתֶיהָ", וְלִפִּי הַדְּעָה הָא' אֵין לֹמַר שֶׁהֵבִיאוּ אֶת הַמְּנוֹרָה וְגַם אֶת נְרוֹתֶיהָ.

(לח) וּמִלִּקְחֶיהָ וּמִחֲתָתֶיהָ זָהָב טָהוֹר: לח וצבתהא ומחתתהא דדהב דכי:

י"ט וּמִלִּקְחֶיהָ • הֵם הַצְּבָתִים הַעֲשׂוּיִין לִיקַח בְּהֵם הַפְּתִילָה מִתּוֹךְ הַשְּׁמֶן, לִישָׁבֵן וְלַמְשַׁכֵּן בְּפִי הַנְּרוֹת, וְעַל שֵׁם שְׁלֹקָחִים בְּהֵם קְרוּיִים מִלִּקְחֵיהֶם. וְצָבָתָהּ אֶתְגַּם אוּנְקִלוֹס, לְשׁוֹן צָבַת, טוֹלִיִּישׁ בְּלַע"ז. וּמִחֲתָתֶיהָ • הֵם כָּמִין בְּזִיכִין קִטְנִים שְׁחוֹתָהּ בְּהֵן אֶת הָאֶפֶר שֶׁבְּנֵר בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר, כְּשֶׁהוּא מְטִיב אֶת הַנְּרוֹת מֵאֶפֶר הַפְּתִילוֹת שֶׁדִּלְקוּ הַלִּילָה וְכְבוּ. וְלְשׁוֹן מִחֲתָהּ, פּוּיִשְׁדִּי"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ: (ישעיה ל) "לְחַתּוֹת אֵשׁ מִיְקוֹד".

אשל אברהם – הרב אלאשוילי

הַעֲשׂוּיִין לִקַּח בְּהֵם [פְּתִילוֹת] - כֵּן הוּא בְּדָפּוּס רֵאשׁוֹן. אֲךָ בְּדָפּוּסִים שְׁלֹפְנֵינוּ: הַפְּתִילָה. מִתּוֹךְ הַשְּׁמֶן לִישָׁבֵן וְלַמְשַׁכֵּן כְּפִי הַנְּרוֹת - רָאָה גַם רֵש"י בַּמְדָּבָר ד, ט: "מִלִּקְחֶיהָ - כְּמִין צָבַת שְׁמוּשׁוֹךְ בָּהּ אֶת הַפְּתִילָה לְכָל צַד שִׁירְצָה". וְעַל שֵׁם שְׁלֹקָחִים בְּהֵם קְרוּיִים מִלִּקְחֵיהֶם. "וְצָבָתָהּ" שְׁתַּרְגְּמֵם אוּנְקִלוֹס [הוּא] - כֵּן הוּא בְּדָפּוּס רֵאשׁוֹן. לְשׁוֹן צָבַת, טֵינִלִּי"א - tenalie, צָבַת. בְּלַע"ז. וּמִחֲתָתֶיהָ - הֵם כָּמִין בְּזִיכִין קִטְנִים - בְּרֵש"י בַּמְדָּבָר שֵׁם: "כְּמִין כַּף קִטְנָה וְשׁוֹלְיָה פְּשׁוּטִין וְלֹא סָגֵל גְּלִים [=עגולים], וְאֵין לָהּ מְחִיצָה לְפָנֶיהָ אֲלָא מִצְדֵּיהָ". שְׁחוֹתָהּ בְּהֵן אֶת הָאֶפֶר שֶׁבְּנֵר "בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר" - לְשׁוֹן הַכְּתוּב לְקַמְן ל, ו. וְרָאָה גַם רֵש"י שֵׁם.

מַעֲשֵׂה הַהֲדָלָקָה, אֲלָא כֵּן מְדוּבָר עַל אוֹפֵן עֲשִׂית הַנְּרוֹת שְׁעַל הַקְּנִיּוֹת, שֶׁהַנְּרוֹת יָהִיו מוֹסְבִים כָּלְפֵי הַנֵּר הָאֲמָצְעִי, כְּדֵי שֶׁשְׁבָעָה שִׁדְלִיקוּ הַנְּרוֹת יְאִירוּ לְעֵבֶר הַנֵּר הָאֲמָצְעִי (רא"ם). וְאִכֵּן בַּפְּרָשָׁת "בְּהַעֲלוֹתְךָ" (במדבר ת, א) מוֹבָא צִוּוּי אַחַר עַל שַׁעַת הַהֲדָלָקָה: "אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יְאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת", וּבְרֵש"י שֵׁם: "שֵׁשָׁה שְׁעַל שַׁעַת הַקְּנִיּוֹת, שְׁלֹשָׁה הַמְּזֻרְחִים פּוּנִים לְמוֹל הָאֲמָצְעִי, הַפְּתִילוֹת שֶׁבְּהֵן, וְכֵן שְׁלֹשָׁה הַמְּעַרְבִיִים רֵאשֵׁי הַפְּתִילוֹת לְמוֹל הָאֲמָצְעִי, וְלִמָּה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאֱמָרוּ לְאוּרָה הוּא צְרִיר". נִמְצָא שֶׁיִּשְׁנֵם בְּנֵה שְׁנֵי צוּרִיִים: צִוּוּי אַחַד עַל מַעֲשֵׂה הַנְּרוֹת שִׁיְהִיָּה בְּאוֹפֵן שִׁפֵּי הַנְּרוֹת יִהְיֶה מוֹסֵב כָּלְפֵי הַנֵּר הָאֲמָצְעִי, וְצִוּוּי שְׁנֵי בְּשַׁעַת הַהֲדָלָקָה, שֶׁהַפְּתִילוֹת יְהִיו מְסוּת כָּלְפֵי הַנֵּר הָאֲמָצְעִי. תוֹרָה לח

לְמְנוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר "מְשֻׁקֵּים כַּפְּתָרֵיהָ וּפְרָחֶיהָ", וְמַעוֹט פְּרָחִים שְׁנִים, וְאַחַר הָאֲמוֹר בַּפְּרָשָׁת "בְּהַעֲלוֹתְךָ" "עַד יָרֵכָה עַד פְּרָחָה". וְאִם תִּדְרְקֶךָ בְּמַשְׁנֵה זֹה הַכְּתוּבָה לְמַעַלָּה, תִּמְצָאָם כַּמִּנְיָנִים אִישׁ אִישׁ בְּמִקוֹמוֹ. - בַּמְדָּבָר ח, ד. תוֹרָה לו

(לו) אֶת נְרוֹתֶיהָ - כָּמִין בְּזִיכִין - כְּפּוֹת. שְׁנוֹתָנִין בְּתוֹכָם הַשְּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת - רָאָה גַם רֵש"י לְקַמְן ל, יד. בַּמְדָּבָר ד, ט. וְכָרְיָה ד, ב.

וְהָאִיר עַל עֵבֶר פָּנֶיהָ - עָשָׂה פִי שֵׁשֶׁת הַנְּרוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי הַקְּנִיּוֹת הַיּוֹצְאִים מִצְדֵּיהָ מוֹסְבִים כָּלְפֵי הָאֲמָצְעִי, כְּדֵי שִׁיְהִי הַנְּרוֹת כְּשֶׁתִּדְלַקְהֶם מֵאִירִים אֶל "עֵבֶר פָּנֶיהָ", מוֹסֵב אוֹרָם אֶל צַד פְּנֵי הַקְּנֵה הָאֲמָצְעִי, שֶׁהוּא גוֹף הַמְּנוֹרָה - אֵין הַצִּוּוּי כֵּן שִׁדְלִיקוּ אֶת הַמְּנוֹרָה בְּאוֹפֵן שֶׁהַנְּרוֹת תְּהִינָה כָּלְפֵי הַנֵּר הָאֲמָצְעִי, כִּי בַּפְּרָשָׁה זֹה לֹא מְדוּבָר עַל

(לט) **כָּפַר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֶתְּךָ אֶת פְּלִיֵּהוּ פְּלִיֵּהוּ** לט כפרא דדהב דכי יעבד יתה ית כל מניא האלין:
הַאֲלֵה:

ש"י • **כפר זהב טהור** • שלא יהיה משקלה עם כל פליה אלא כפר, לא פחות ולא יותר, והכפר של חול ששים מנה, ושל קדש היה כפול, ק"ך מנה, והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולונגי"א, והם ק' זהובים. כ"ה סלעים, והסלע ארבעה זהובים.

(מ) **וְרֵאָה וַעֲשֶׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר-אַתָּה מְרֹאָה** מוחזי ועבד כדמותהון דאת מתחזי כטורא:
בְּהָר:

ש"י • **וראה ועשה** • ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך. מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה, עד שהראה לו הקדוש-ברוך-הוא מנורה של אש. **אשר-אתה מראה** • כתרגומו: 'דאת מתחזי כטורא'. אלו

אשל אברהם - הרב אלאשולי

מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה - ומה שכתוב "בתבניתם" לשון רבים, הכונה על כל חלקי המנורה, כולל גביעיה כפתוריה ופרייה (כאר בשדה).

עד שהראה לו הקדוש-ברוך-הוא מנורה של אש - מזה שחבר הכתוב את התיבות "וראה ועשה", דלא כדלעיל פסוק ט לגבי כללות המשכן וכליו, מוכן שה"וראה" כאן קשור עם קושי מיוחד שהיה ב"ועשה". ולכן גם ה"וראה" היה מיוחד, שהראה לו "מנורה של אש". ומשמע שאחרי שהראה לו הקדוש-ברוך-הוא, ידע משה לעשותה לבדו. וכן יש לפרש בדברי רש"י במדבר ח, ד: "וזה מעשה המנורה - שהראהו הקדוש-ברוך-הוא באצבע לפי שנתקשה בה, לכך נאמר וזה". אבל לעיל פסוק ל"א פירש רש"י שהקדוש-ברוך-הוא אמר לו: "השלה כפר לאור והיא נעשית מאליה". ונראה שרש"י לשיטתו, שבכל מקום מפרש את הפסוק לפי לשונות הכתובים שבאותו מקום, וכאן מצד הלשון "וראה ועשה" מתאים יותר כפירוש שמשה נתקשה "עד שהראהו הקדוש-ברוך-הוא", ואילו לעיל מצד הלשון "תיעשה" משמע שהמנורה נעשית מאליה.

אשר אתה מראה - כתרגומו 'דאת מתחזי כטורא' - שאתה מראה בהר. כלומר, אתה רואה מה שמראים לך.

והב. ב) שיהיה משקל המנורה והפלים כפר זהב לאחר עשייתם, וזה לומדים ממה שהוסיף הכתוב "כפר זהב טהור יעשה אותה את כל הפלים האלה", דהינו השיעור שנקטר מכפר זהב בשעה שהכניסוהו לאש, ישלימו אותו במשקל עשית המלקחים והמחנות. ולפי זו אין סתירה בין דברי רש"י לדברי הגמרא.

לא פחות ולא יותר - מזה שלא אמר "מכפר זהב טהור יעשה אותה", אלא "כפר זהב טהור יעשה אותה", משמע כפר בדיוק.

והכפר של חל ששים מנה, ושל קדש היה כפול מאה עשרים מנה, והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולונגי - ראה גם רש"י לעיל כא, לב.

והם מאה זהובים, עשרים וחמשה סלעים, והסלע ארבעה זהובים - וכן כתב לעיל שם, והינו דינרים. נמצא שהכפר שהיא מאה ועשרים מנה שנה שלשת אלפים סלעים, שהם שנים עשר אלף דינרים. תורה מ

(מ) **וראה ועשה** - ראה כאן פהר - כלומר, תיבת "בהר" שבסוף הפסוק מוסבת על תיבת "וראה" ("וראה .. בהר"), ופירושו: ראה כאן עכשיו בהר, "ועשה", וכך תעשה אחר כך.

תבנית שאני מראה אותך - והו פירושו של "בתבניתם אשר אתה מראה".

כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפתילות שדלקו הלילה וכבו - ראה גם רש"י במדבר שם.

ולשון מחתה: פוישדור"א - puisadoire, יעה, דלי, כלי שאיבה (אוצר לעזי רש"י).

בלעז, כמו "לחתות אש מיקוד" - ישעיה ל, יד. לשאוב בו אש מן הקיסק, כל שאיבת אש נופל בה לשון חתיה (רש"י שם). וראה גם רש"י לקמן כו, ג. תורה לט

(לט) **כפר זהב טהור** - **שלא יהיה משקלה עם כל פליה** - כולל מלקחיה ומחתותיה.

אלא "כפר" - ומשמע שאף שמלקחיה ומחתותיה לא נעשו מקשה אחת, נעשו מאותו הכפר שעשו את המנורה ונרותיה. וכתב הרמב"ן שנהו על פי פשוטו של מקרא, אף בגמרא מנחות פח, ב מבואר שלדברי הכל לא נעשו מלקחיה ומחתותיה מהכפר. אף ה"באר בשדה" מבאר שכונת רש"י לומר, שאחר שיעשו את המנורה ואת כל פליה יהיה משקלם הכולל כפר זהב בדיוק. כלומר, הכתוב משמיענו שני דברים: א) "כפר זהב טהור יעשה אותה", שהמנורה צריכה להעשות מכפר זהב, דהינו שישליכו לאש כפר זהב, וממנה יעשו את המנורה, אבל היות שהזהב כשצורפים אותו באש הוא פוחת ממשקלו, אזי המנורה שנעשית מהכפר משקלה פחות מכפר

הִיָּה נְקוּד מִרְאֵה בְּפֶתֶחַ, הִיָּה פִתְרוֹנוֹ: אֵתָה מִרְאֵה לְאַחֲרִים. עֲכָשׁוּ שְׁנֵקוּד חֹטֵף קָמֶץ, פִּתְרוֹנוֹ 'דָּאָתָּה מִתְחֹזֵי', שְׁאַחֲרִים מִרְאִים לָךְ (שֶׁהֵנְקוּד מִפְרִיד בֵּין עוֹשֶׂה לְנֹעֵשֶׂה).

כו (א) וְאֵת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֵשָׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וּתְכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וּתְלַעַת שְׁנֵי כְּרֻבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

א וְיָתֵ מִשְׁקָנָא תַּעֲבָד עֵשָׂר יְרִיעָן דְּבוּזִין שְׁזִיר וּתְכַלָּא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְעֵ זְהוּרִי צִוְרַת כְּרוּבִין עוּבָד אָמֵן תַּעֲבָד יְתְהוּן:

כ"ח וְאֵת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֵשָׂר יְרִיעֹת • לְהִיּוֹת לוֹ לְגַג וְלִמְחֻצוֹת מַחוּץ לְקַרְשִׁים, שֶׁהִירִיעוֹת תְּלוּיּוֹת מֵאַחֲרֵיהֶן לְכִסּוֹתָן. שֵׁשׁ מִשְׁזָר וּתְכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וּתְלַעַת שְׁנֵי • הָרִי אַרְבָּעָה מִיָּנִין יַחַד בְּכָל חוּט וְחוּט, א' שֶׁל פְּשָׁתִים וּג' שֶׁל צֹמֵר, וְכָל חוּט וְחוּט כְּפוּל ו', הָרִי ד' מִיָּנִין כְּשֶׁהֵן שְׁזוּרִין יַחַד, כ"ד כְּפָלִים לְחוּט (כְּרִייתָא דַּמְלֵאכַת הַמִּשְׁכָּן). כְּרֻבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב • כְּרֻבִים הָיוּ מְצִיְרִין בְּהֵם בְּאַרְיֵגְתָן, וְלֹא בְּרַקִּימָה שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מַחֵט, אֲלֵא בְּאַרְיֵגָה בְּשָׁנֵי כְּתָלִים, פֶּרְצוּף אֶחָד מִכָּאן וּפֶרְצוּף אֶחָד מִכָּאן: אַרְי מִצֵּד זֶה וְנִשָּׂר מִצֵּד זֶה, כְּמוֹ שְׁאוּרְגִין חֲגוּרוֹת שֶׁל מְשִׁי, שְׁקוּרִין בְּלַע"ז פִּישִׁיש"א.

ב אֶרְכָּא דִּירִיעֵתָא חֲדָא עֲשִׂרִין וְתַמְנֵי אִמְרִין וּפּוֹתִינָא אַרְבַּע אִמְרִין דִּירִיעֵתָא חֲדָא מְשַׁחֲתָא חֲדָא לְכָל יְרִיעֵתָא:

כו (ב) אֶרְךָ הִירִיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בְּאַמָּה וְרַחַב אַרְבַּע בְּאַמָּה הִירִיעָה הָאֶחָת מִדֵּה אֶחָת לְכָל־הִירִיעֹת:

ג חֲמֵשׁ יְרִיעָן יְהוּנִין מְלַפְּפֵן חֲדָא עִם חֲדָא וְחֲמֵשׁ יְרִיעָן מְלַפְּפֵן חֲדָא עִם חֲדָא:

כו (ג) חֲמֵשׁ הִירִיעֹת תְּהִיֶינן חֲבֵרֹת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ וְחֲמֵשׁ יְרִיעֹת חֲבֵרֹת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ:

אשל אברהם - הרב אלשול

עֲבָר זֶה, כְּפֶרְצוּף שֶׁל עֲבָר זֶה (לְקַמֵּן פְּסוּק לֹא וּבִרְשִׁי"ש). אֲלֵא בְּאַרְיֵגָה בְּשָׁנֵי כְּתָלִים, פֶּרְצוּף אֶחָד מִכָּאן וּפֶרְצוּף אֶחָד מִכָּאן - וְזֶה נִקְרָא "מַעֲשֶׂה חוֹשֶׁב" (רַאה גַם רִשִׁי" לְקַמֵּן כַּח, ו. לֵא, ד,). כִּי זֶה אֹמְנֹת מִיּוֹחֲדָת הַמְּצִרִיכָה מִחֻשְׁבָּה רַבָּה, כְּמִפּוֹרָשׁ לְקַמֵּן לֵא, ד וּבִרְשִׁי"ש שֵׁם. אַרְי מִצֵּד זֶה וְנִשָּׂר מִצֵּד זֶה - בְּרִשִׁי יוֹמָא עֲא, ב: "שִׁישׁ לָהּ לְיְרִיעָה שְׁתֵּי קִירוֹת, וּשְׁתֵּי צוּרוֹת עַל שְׁתֵּי קִירוֹתֶיהָ אֵין דוּמוֹת זוֹ לְזוֹ, פְּעַמִּים שְׁמִצֵּד זֶה אַרְי וּמִצֵּד זֶה נִשָּׂר". וּמִלְשׁוֹנוֹ מְשַׁמַּע שְׁאַרְי וְנִשָּׂר לֵא וְדוֹקָא. וְרַאה גַם רִשִׁי" לְקַמֵּן פְּסוּק לֵא: "כְּרֻבִים - צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יַעֲשֶׂה בְּה". וְלֹא פִירֵשׁ אֵלּוּ בְּרִיּוֹת כְּמוֹ שְׁאוּרְגִין חֲגוּרוֹת שֶׁל מְשִׁי - וְכֵן כָּתַב בְּרִשִׁי" יוֹמָא שֵׁם. כְּנֶרְצָה כְּ הָיוּ עוֹשִׂים בְּמִנּוֹ שֶׁל רִשִׁי חֲגוּרוֹת שֶׁל מְשִׁי. שְׁקוּרִין בְּלַע"ז: פִּישִׁיש"ש - feises, פְּסִים, רְצוּעוֹת. תּוֹרָה ב

לְכִסּוֹתָן - כִּדְלְקַמֵּן בְּרִשִׁי" פְּסוּק ד. שֵׁשׁ מִשְׁזָר וּתְכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וּתְלַעַת שְׁנֵי - הָרִי אַרְבָּעָה מִיָּנִין יַחַד בְּכָל חוּט וְחוּט - שְׁכּוּלָן שְׁזוּרִין יַחַד, וְכָאִילוּ כְּתוּב: "שֵׁשׁ מִשְׁזָר בְּתְכַלֵּת וְאַרְגָּמָן וּתְלַעַת שְׁנֵי", שֶׁהָיָא וְהָיָא בְּמִקּוּם בִּי"ת (רֵא"ם). אֶחָד שֶׁל פְּשָׁתִים - שֵׁשׁ. וְשֵׁשֶׁה שֶׁל צֹמֵר - כִּדְלַעִיל בְּרִשִׁי" כַּח, ד. וְכָל חוּט וְחוּט כְּפוּל שֵׁשָׁה - כָּל מְקוּם שְׁנֵאָמַר "שֵׁשׁ" אוֹ "שֵׁשׁ מִשְׁזָר" חוּטָן כְּפוּל שֵׁשָׁה (יוֹמָא עֲא, ב, א). כָּל מִיָּן וְמִיָּן שָׁבוּ (רִשִׁי"ס). וּבְכַמּוֹה דְּפּוֹסִים הִגִּירֶסָא בְּפַנִּים: וְכָל מִיָּן וְמִיָּן חוּטוֹ כְּפוּל שֵׁשָׁה. וְכֵן הוּא בְּרִשִׁי" לְקַמֵּן פְּסוּק לֵא, כַּח, ו. הָרִי אַרְבָּעָה מִיָּנִין כְּשֶׁהֵן שְׁזוּרִין יַחַד, עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע כְּפָלִים לְחוּט. כְּרֻבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב - כְּרֻבִים הָיוּ מְצִיְרִין בְּהֵם בְּאַרְיֵגְתָן, וְלֹא בְּרַקִּימָה שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מַחֵט - שְׁזֵה נִקְרָא "מַעֲשֶׂה רוּקֵם", שְׁכְּפֶרְצוּף שֶׁל

אֵלּוּ הִיָּה נְקוּד מִרְאֵה" בְּפֶתֶחַ, הִיָּה פִתְרוֹנוֹ אֵתָה מִרְאֵה לְאַחֲרִים, עֲכָשׁוּ שְׁנֵקוּד חֹטֵף קָמֶץ - קָמֶץ קָטָן. פִּתְרוֹנוֹ "דָּאָתָּה מִתְחֹזֵי" - שְׁאַתָּה רוֹאֵה. שְׁאַחֲרִים מִרְאִים לָךְ (שֶׁהֵנְקוּד מִפְרִיד בֵּין עוֹשֶׂה לְנֹעֵשֶׂה - בְּכַמּוֹה כְּתִבְרִינָךְ וּדְפּוֹסִים רֵאוּנוֹת אֵינּוּ. תּוֹרָה א) וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֵשָׂר יְרִיעֹת - לְהִיּוֹת לוֹ - לְמִשְׁכָּן. וְלִפִּי זֶה "וְאֵת הַמִּשְׁכָּן" פִּירוּשׁוֹ: וְלִמְשַׁכָּן. וְלֵא שְׁהִירִיעוֹת עֲצָמָן הֵן הַמִּשְׁכָּן. וְאִף שְׁבְכָמָה מְקוּמוֹת נִקְרְאוּ הִירִיעוֹת הַתְּחַתּוֹנוֹת עֲצָמָן מִשְׁכָּן בְּגַלְל שְׁנֵרְאוֹת בְּתוֹף הַמִּשְׁכָּן (רַאה רִשִׁי" לְקַמֵּן פְּסוּק ז, לֵה, יא), יֵשׁ לוֹמַר שְׁזֵהוּ לֵאחֲרֵי שְׁכָבֵר נֹעֵשׂוּ הִירִיעוֹת, מִפְּנֵי שְׁאֵן הֵן מוּכְנוֹת לְפִרְסָה עַל הַמִּשְׁכָּן, אֲבָל לִפְנֵי שְׁנַעֲשׂוּ הִירִיעוֹת לֹא שִׁיר לְקַרְאֵן מִשְׁכָּן. לְגַג וְלִמְחֻצוֹת מַחוּץ לְקַרְשִׁים, שְׁהִירִיעוֹת תְּלוּיּוֹת מֵאַחֲרֵיהֶן

ט"ז < תהיין חֲבֵרַת • תּוֹפְרָן בְּמַחַט זֹו בְּצַד זֹו, חֲמֵשׁ לְבָד וְחֲמֵשׁ לְבָד. אִשָּׁה אֶל-אֲחֹתָה • כָּף דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא לְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִקְבָּה. וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר, אֹמֵר: "אִישׁ אֶל אֲחִיו", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרוּכִים: (לעיל כה) "וּפְנִיָהֶם אִישׁ אֶל אֲחִיו".

ד וְעֵשִׂיתְ לַלָּאֵת תְּכִלַּת עַל שְׁפַת הַיְרִיעָה הָאֲחֵת מִקְצֵה בַחֲבֵרַת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשֵׁפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמְחֵבֶרֶת הַשְּׁנִית:

ט"י < לַלָּאֵת • לְצוּל"ש בְּלַע"ז, וְכֵן תִּרְגַּם אוּנְקְלוֹס: עֲנוּבִין, לְשׁוֹן עֲנִיבָה. מִקְצֵה בַחֲבֵרַת • בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁבְּסוֹף הַחֲבוּר. קְבוּצַת חֲמֵשֶׁת הַיְרִיעוֹת קְרוּיָה חוֹבֵרַת. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשֵׁפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמְחֵבֶרֶת הַשְּׁנִית • בְּאוֹתָהּ יְרִיעָה שֶׁהִיא קִיצוֹנָה, לְשׁוֹן קִצָּה, כְּלוּמַר: לְסוֹף הַחוֹבֵרַת.

ה חֲמֵשִׁים לַלָּאֵת תַּעֲשֶׂה בִּירִיעָה הָאֲחֵת וְחֲמֵשִׁים לַלָּאֵת תַּעֲשֶׂה בְּקִצֵּה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמְחֵבֶרֶת הַשְּׁנִית מִקְבִּילַת הַלָּאֵת אִשָּׁה אֶל-אֲחֹתָה:

ט"ז < מִקְבִּילַת הַלָּאֵת אִשָּׁה אֶל אֲחֹתָה • שֹׁמֵר שֶׁתַּעֲשֶׂה הַלָּאֵת בְּמִדָּה אַחַת, מִכּוֹנֵת הַבְּדִלְתָן זֹו מִזֹּו, וּמִמִּדְתָן בִּירִיעָה זֹו כֵּן יֵהָא בַחֲבֵרַתָּה, כְּשֶׁתִּפְרֹשׁ חוֹבֵרַת אֶצֶל חוֹבֵרַת, יֵהִיו הַלָּאֵת שֶׁל יְרִיעָה זֹו מְכוֹנֹת כְּנֶגֶד לולאות של זו, וְזֵהוּ לְשׁוֹן מִקְבִּילוֹת, זֹו כְּנֶגֶד זֹו, תִּרְגוּמוֹ שֶׁל "כְּנֶגֶד" "לְקַבֵּל". הַיְרִיעוֹת אֶרְכָן כ"ח וְרַחְבָּן אֶרְבַּע, וּכְשֶׁחֲבַר חֲמֵשׁ יְרִיעוֹת יַחַד, נִמְצָא רַחְבָּן כ' וְכֵן הַחוֹבֵרַת הַשְּׁנִית. וְהַמְשָׁכָן, אֶרְכּוֹ שְׁלֹשִׁים מִן הַמְזוּרָח לַמְעַרְב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲשִׂים קִרְשִׁים לְפָאת נֶגֶב תִּימְנָה" וְכֵן לְצַפּוֹן. וְכֵל קִרְשׁ אִמָּה וְחֲצֵי הָאִמָּה, הָרִי שְׁלֹשִׁים

אשל אברהם - הרב אלאשולי

לולאות של זו - ראה גם רש"י שבת צט, א: "שהיו לולאות בשפת חיצונה של כל מחברת באמצע המשכן, אלו כנגד אלו".
וזהו לשון "מקבילת", זו כנגד זו. תרגומו של "נגד" - "לקבל" - ראה לעיל יט, ב.
היריעות - מכאן עד הסוף, מבאר רש"י הטעם שהוצרך לעשות עשר יריעות.
ארבן עשרים ושמונה ורחבן ארבע - בדלעיל פסוק ב.
ובשחבר חמש יריעות יחד, נמצא רחבן עשרים, וכן החוברת השנית. והמשכן ארבו שלשים מן המזרח למערב, שנאמר - לקמן פסוק יח.
"עשרים קרש לפאת נגב תימנה", וכן לצפון - בדלקמן פסוק ב.
וכל קרש אמה וחצי האמה - בדלקמן פסוק יז.
הרי שלשים [אמה] - כן הוא בדפוס ראשון.

שדמות זכר להם, אלא מפני שרוב הוא לשון זכר. תורה ד
(ד) ללאת - לצול"ש בלעז. וכן תרגם אונקלוס: "ענובין", לשון עניבה. מקצה בחברת - באותה יריעה שבסוף החבור. קבוצת חמשת היריעות קרויה "חוברת". וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית - באותה יריעה שהיא "קיצונה", לשון קצה, כלומר לסוף ה"חוברת". lacols, שרוכים, לולאות. תורה ה
(ה) מקבילת הללאת אשה אל אחתה - שמר שתעשה הלולאות במדה אחת מכוונת הבדלתן זו מזו - וכיון שאורך היריעה היה 28 אמה שהם 168 טפחים, הרי שההפרש בחמישים לולאות בין לולאה אחת לשניה הוא 3.36 טפחים.
ובמדתן ביריעה זו כן היא בחברתה, כשתפרש חוברת אצל חוברת, יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונת כנגד

(ג) תהיין חברת - תופרן במחט זו בצד זו - על פני כל ארכן (רש"י שבת צט, א).
חמש לבד וחמש לבד. אשה אל אחתה - כף דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה - כמו היריעה שהיא לשון נקבה.
ובדבר שהוא לשון זכר, אומר: "איש אל אחיו", כמו שנאמר בפרוכים - לעיל כה, כ. שהיו זכרים, בדלעיל ברש"י שם פסוק יח.
"ופניהם איש אל אחיו" - ושם לא הוצרך לפרש זה, שהרי הפרוכים היו בדמות תינוק זכר, ולכן נאמר בהם "איש אל אחיו", אף כאן אמר "אשה אל אחותה" על דבר שאין לו דמות נקבה, לכן הוצרך לפרשו, שכן הוא גם בדבר שהוא בלשון נקבה (נח"י). אבל אחר שמצאנו כאן שנאמר "אשה אל אחותה" על דבר שהוא בלשון נקבה, שוב ניתן לבאר שהאמור לעיל בפרוכים "איש אל אחיו" אינו מפני

מן המזרח למערב. רחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות, שנאמר: "ולירכתי המשכן ימה וגו'" ושני קרשים למקצעות, הרי עשר. ובמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות, ארפן לרחבו של משכן: עשר אמות אמצעות לגג חלל רחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעבי ראשי הקרשים, שעבבים אמה. נשתיירו ט"ז אמה: ח' לצפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר. נמצאו שתי אמות התחנות מגלות. רחבן של יריעות ארבעים אמה, כשהן מחברות עשרים אמה לחוברת. שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו, ואמה כנגד עבי ראשי הקרשים שבמערב, ואמה לכסות עבי העמודים שבמזרח, שלא היו קרשים במזרח אלא ד' (ברש"י ישן: תמשה) עמודים, שהמסך פרוש ותלוי בווין שבהן כמין וילון. נשתיירו ח' אמות התלויות על אחורי המשכן שבמערב ושתי אמות התחנות מגלות. זו מצאתי בכריתא דמסכת מדות. אבל במסכת שבת (פרק הוורק): אין היריעות מכסות את עמודי המזרח וט' אמות תלויות אחורי המשכן. והכתוב בפרשה זו מסייענו: "ונתת את הפרכת תחת הקרסים" - ואם כדברי הכריתא הזאת, נמצאת פרכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

עיקר פדעת הכריתא, שלכן הביא אותו בפירוש ראשון (הריב).
"ונתתה את הפרכת תחת הקרסים" - לקמן פסוק לג. וברש"י שם: שהפרכת "פרוסה בשלישית של משכן, שהיא הימנה ולפנים עשר אמות, והימנה ולחוץ עשרים אמה.. שנאמר ונתת את הפרכת תחת הקרסים, המחברים את שתי חוברות של יריעות המשכן, ורחב החוברת עשרים אמה, ובשפרכה על גג המשכן מן הפתח למערב, כלה בשני שלישי המשכן, והחוברת השניה כסטה שלישי של משכן, והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקרשים".
ואם כדברי הכריתא הזאת - שהיריעות פיסו גם את האמה של העמודים שבמזרח.
נמצאת פרכת משוכה מן הקרסים ולמערב אמה - שכן מתחילת עבי העמודים שבמזרח עד הפרכת היו עשרים ואחת אמות. וכדי שלא יקשה מפסוק מפורש על הכריתא, צריך לומר בדוחק שלדעת הכריתא הפרכת היתה תלויה לפני העמודים שבין הקדש וקדש הקדשים (ולא לאחריהם). ועבי העמודים היתה אמה, וכך יצא שהפרכת היתה תלויה תחת הקרסים ממש. אלא שלפי זה יוצא שמהפרכת ואילך יחד עם מקום העמודים יהיה ארכו של קדש הקדשים אחת עשרה אמה ולא עשר, אלא אם כן נאמר שהשטח שבין העמודים אינו בחשבון. ודוחק (ע"פ דברי דח. תורה ו

שהמסך פרוש ותלוי בווין שבהן כמין וילון - כדלקמן פסוק לו וברש"י שם.
נשתיירו שמונה אמות התלויות על אחורי הקרשים שבמערב, ושתי אמות התחנות מגלות - כמו בצד צפון וצד דרום.
זו מצאתי בכריתא ד"ארבעים ותשע מדות" - מוכא ב"ילקוט שמעוני" פקודי רמז תכב.
אבל במסכת שבת - צח, ב.
אין היריעות מכסות את עמודי המזרח - וראה רש"י שם דבור המתחיל תרתי: "רוח מזרחית שלא היו שם קרשים, ואין שם אלא מסך פרוש כמו וילון". ומנה שמתעלם מקיומם של העמודים, משמע שלשיטתו שם, העמודים לא תפשו מקום כל כך, כלומר שהעבי שלהם היה הרבה פחות מאמה. וראה רש"י לקמן פסוקים ט, יב.
ותשע אמות תלויות אחורי המשכן - ולפירוש זה לא היה שויון בפריסה של היריעות מכל הצדדים, שכן בצד המערבי נפרסו תשע אמות, ובצד דרום וצפון שמונה, ואילו לפירוש הראשון יש שויון בפריסת היריעות מכל שלשת הצדדים, ונראה שמשמע זה הביאו רש"י בפירוש ראשון ועיקרי (הריב).
והכתוב מסייענו - כדברי הגמרא בשבת. אין פונת רש"י להכריע בזה כדעת הגמרא, אלא רק מביא סיוע לדעת הגמרא, וגם לטעם הבאתו בפירוש נוסף, אף עדין רש"י תופס

מן המזרח למערב - ראה גם רש"י לקמן פסוק טז.
רחב המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות, שנאמר - לקמן פסוקים כב-כג.
"ולירכתי המשכן ימה [תעשה ששה קרשים] - כן הוא בכמה כתב"ד.
ושני קרשים [תעשה] - כן הוא בכמה כתב"ד.
למקצעות", הרי עשר - הינו עשר אמות של חלל המשכן, ושתי אמות נוספות מכסות עבי הקרש מכאן ומכאן (ע"פ כת"י שבוכר לאברהם), כדלקמן ברש"י פסוק כג.
ובמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות ארפן לרחבו של משכן, עשר אמות אמצעות לגג חלל רחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעבי ראשי הקרשים שעבבו אמה - כדלקמן ברש"י פסוקים יז, כג.
נשתיירו שש עשרה אמה, שמונה לצפון ושמונה לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר - כדלקמן פסוק טז.
נמצאו שתי אמות התחנות מגלות. רחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחברות, עשרים אמה לחוברת, שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו, ואמה כנגד עבי ראשי הקרשים שבמערב, ואמה לכסות עבי העמודים שבמזרח, שלא היו קרשים במזרח אלא חמשה עמודים - כדלקמן פסוק לו.

(א) וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קָרְסֵי זָהָב וְחִבְרָתָ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקָּרְסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד:
וּמַעֲבָד חֲמִשִּׁין פּוּרְפִין דְּדָהָב וּתְלַפְףָּ יָת יְרִיעֵתָא תְּדָא עִם תְּדָא בְּפוּרְפִינָא וְיֵהִי מִשְׁכְּנָא חַד:

כ"ח - קרסי זהב • פירמיל"ש בלע"ז, ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו וראשן אחד בלולאות שבחוברת זו, ומחברן בהן.

(ב) וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עֲזִים לְאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן עֲשֵׂתִי עֲשֶׂרָה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
וּמַעֲבָד יְרִיעֵן מְעֻזֵי לְפָרְסָא עַל מִשְׁכְּנָא תְּדָא עֲסָרֵי יְרִיעֵן מַעֲבָד יְתֵהוּן:

כ"ח - יריעות עזים • מנוצה של עזים. לאהל על-המשכן • לפרש אותן על היריעות התחתונות.

(ג) אַרְבַּע בָּאֲמָה הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֲמָה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מֵדָה אֶחָת לְעֲשֵׂתֵי עֲשֶׂרָה יְרִיעֹת:
ח אַרְבַּע דִּירִיעֵתָא תְּדָא תְּלַתִּין אַמִּין וּפּוּתִינָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעֵתָא תְּדָא מִשְׁתַּתָּא תְּדָא לְחַדָּא עֲסָרֵי יְרִיעֵן:

כ"ח - שלשים באמה • שכשננתן ארבען לרחב המשכן כמו שננתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגלות מן הקרשים. והאמה התחתונה של קרש, שאין היריעה מכסה אותה, היא האמה התחובה בנגב האדן, שהאדנים גבהן אמה.

(ד) וְחִבְרָתָ אֶת־חֲמִשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכַפְלֵתָ אֶת־הַיְרִיעָה הַשְּׁשִׁית אֶל־מוֹל פְּנֵי הָאֹהֶל:
ט וּתְלַפְףָּ יָת חֲמִשׁ יְרִיעֵן לְחוּד וְיָת שֵׁשׁ יְרִיעֵן לְחוּד וְתִיעוּף יָת יְרִיעֵתָא שְׁתִּיתִיתָא לְקַבֵּל אַפֵּי מִשְׁכְּנָא:

כ"ח - וכפלת את-היריעה הששית • העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות. אל-מול פני האהל • חצי רחבה היה תלוי וכפול על המסך שבמזרח כנגד הפתח, דומה לכלה צנועה המכסה בצעיף על פניה.

אשל אברהם - הרב אלעזר

הפשוט של "וכפלת", לחצי ממש. היה תלוי וכפול - על ידי תליתו הוא נכפל לשנים. על המסך שבמזרח כנגד הפתח - ראה גם רש"י לקמן פסוק יב. וזהו לפי דעת הברייתא המובאת ברש"י לעיל פסוק ה. אמנם לפי דעת הגמרא היריעה הייתה נכפלת רק אמה אחת, כי אמה אחת הייתה צריכה לכסות את עבי העמודים. אף רש"י בגמרא שם כתב: "שהיתה נוטה רוחב חצי יריעה על רוח מזרחית שלא היו שם קרשים פתח למשכן, ואין שם אלא מסך כמו וילון", משמע שגם לפי דעת הגמרא היו נכפלים שתי אמות, ונראה משום שלדעת הגמרא שם העמודים לא

נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגלות מן הקרשים - כדלקמן פסוק יג וברש"י שם. ומשום כך צינה לעשות את אורך היריעות שלשים אמה. והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותו, היא האמה התחובה בנגב האדן - ולכן היא לא צריכה ביסויו. שהאדנים גבהן אמה - כדלקמן ברש"י פסוק יז. תורה ט (ט) וכפלת את היריעה הששית - העודפת באלו העליונות יותר מן התחתונות. אל מול פני האהל - חצי רחבה - שתי אמות. שזהו פירוש

(ו) קרסי זהב - פירמיל"ין בלעז, ומכניסין ראשן אחד בלולאות שבחוברת זו וראשן אחד בלולאות שבחוברת זו, ומחברן בהן. - ferneilz, סגרים. תורה ז (ז) יריעות עזים - מנוצה של עזים - כדלעיל ברש"י כה, ד ש"עזים" הבונה ל"נוצה של עזים". לאהל על המשכן - לפרש אותו - זהו פירוש "לאהל", וכדלקמן ברש"י פסוק יב. על היריעות התחתונות - הנקראות "משכן", כדלקמן ברש"י לה, יז. תורה ח (ח) שלשים באמה - שכשננתן ארבען לרחב המשכן, כמו שננתן את הראשונות - כדלעיל ברש"י פסוק ב.

(א) וְעִשִּׂיתָ חֲמִשִּׁים לְלֵאֵת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצָנָה בַּחֲבֵרַת וְחֲמִשִּׁים לְלֵאֵת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחֲבֵרַת הַשְּׂנִית:

י ומעבד חמשים ענובין על שפתא דיריעתא
חדא בסטרא בית לופי וחמשים ענובין על
שפתא דיריעתא דבית לופי תניתא:

(יא) וְעִשִּׂיתָ קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהִבַּאתְ אֹתָם הַקַּרְסִים בְּלֵלֵאֵת וְחֲבֵרַת אֶת־הָאֵהָל וְהָיָה אֶחָד:

יא ומעבד פורפין דנחשא חמשים ומעיל קת
פורפיא בענובניא ותלפף קת משפנא ויהי
קד:

(יב) וְסָרַח הָעֹדֵף בִּירֵיעַת הָאֵהָל חֲצֵי הַיְרִיעָה הָעֹדֵף תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן:

יב וסרחה דיתירא ביריעת משפנא פלגות
יריעתא דיתירא תסרח על אחרי משפנא:

ט"ז - וְסָרַח הָעֹדֵף בִּירֵיעַת הָאֵהָל • על יריעות המשכן. יריעות האהל הן העליונות של עדים, שקרויים אהל, כמו שנאמר בהן: "לאהל על המשכן". וכל אהל האמור כאן אינו אלא לשון נג, שמאהילות ומסככות על התחתונות, והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב, שהחצי של יריעה אחת עשרה היתרה, הנה נכפל אל מול פני האהל. נשארו שתי אמות רחב חציה עודף על רחב התחתונות. תסרח על אחרי המשכן • לכסות שתי אמות שהיו מגלות בקרשים. אחרי המשכן • הוא צד מערבי, לפי שהפתח במזרח שהן פניו, וצפון ודרום קרויים צדדין לימין ולשמאל.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

תפסו מקום כל פך. דומה לבלה צנועה המכסה בצעיה על פניה - וזהו מה שנאמר "אל מול פני האהל". תורה י

(יב) וסרח העדף ביריעת האהל - על יריעות המשכן - ויריעות התחתונות.

"יריעת האהל", הן העליונות של עדים שקרויים "אהל", כמו שנאמר בהן - פסוק ז.

"לאהל על המשכן", וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון נג, שמאהילות ומסככות על התחתונות - וראה רש"י שבת צח, ב: "העליונות קרויות אהל, כלומר לגג ומכסה, והתחתונות קרויות משכן עצמו, שהן לנוי, תכלת וארגמן ותולעת שני". אבל ראה רש"י לעיל פסוק א שגם התחתונות נעשו "לגג".

והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב, שהחצי של יריעה אחת עשרה היתרה הנה נכפל "אל מול פני האהל" - לשון הפסוק לעיל פסוק ט. וראה גם רש"י שם.

נשארו שתי אמות רחב חצי העודף] - בן הוא בדפוס רומי,

ולכאורה פך צריך להיות, שזהו פירוש הפסוק "וחצי היריעה העודפת". אך בדפוסים שלפנינו: חציה עודף. ואין לנה הבנה.

על רחב התחתונות. תסרח על אחרי המשכן - לכסות שתי אמות שהיו מגלות בקרשים - בפירוש הראשון שהביא רש"י לעיל בפסוק המבטיח דמסכת מדות. וזה כולל גם את האמה של הקרשים שהיו נכנסים באדנים, שפיון שקדש הקדשים היה במערב, כיסו את כל הצד המערבי משום כבוד השכינה. אבל לפי שיטת הגמרא המובאת לעיל שם שרק אמה אחת היתה מגולה, הרי שאמה אחת של יריעות האהל היתה נגררת על הארץ. ומפני היפך הכבוד שבדבר, הביא רש"י את פירוש הבבלי פסוק ה בפירוש ראשון ועיקרי (הב).

אחרי המשכן - הוא צד מערבי, לפי שהפתח במזרח [שהוא] - בן הוא בדפוס ראשון. אך בשאר דפוסים: שהן.

פניו - של המשכן, בדלעיל פסוק ט ובכרש"י שם. הפתח נקרא פני המשכן, מפני שדרכו נכנסים לפניו המשכן,

והעומדים מחוץ לפתח, הרי הם מחוץ למשכן. וראה גם רש"י לקמן פסוק כב. וראה רש"י לקמן כו, כג: "המזרח קרוי קדם שהוא פנים, ומערב קרוי אחר". אך כאן רש"י לא הסתפק בטעם זה, כיון שכאן נאמר "אחורי המשכן", דהיינו שהוא אחר של המשכן עצמו, ולא מצד זה שהוא אחר של העולם, ולכן צריך להביא טעם מדוע הצד המערבי של המשכן נקרא אחר.

וצפון ודרום - מה שמקדים צפון לדרום (אף שהוא צד שמאלי), אולי יש לומר מפני שבשארם נכנס למשכן, הרי פניו למערב, ואז צד צפון הוא צד הימני שלו. אף להעיר, שבמקרא כשצפון ודרום נזכרים יחד, תמיד נזכר צפון לפני דרום, ראה בראשית יג, יד. שם כח, יד. תהלים פט, יג. ועוד.

קרויו צדדין, לימין - דרום. הקדים ימין לשמאל, אף שתחילה הזכיר צפון ורק אחר כך דרום, יש לומר מפני שבמקרא תמיד נזכר ימין לפני שמאל, והוא מוסב על דרום שבו סים.

ולשמאל - צפון. תורה יג

(יג) **וְהָאֵמָה מִזֶּה וְהָאֵמָה מִזֶּה בַּעֲדָךְ בְּאֶרֶץ יִרְיעַת הָאֱהָל יִהְיֶה סְרוּחַ עַל־צִדֵי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסְתּוֹ:**

יג וְהָאֵמָה מִזֶּה וְהָאֵמָה מִזֶּה בַּעֲדָךְ בְּאֶרֶץ יִרְיעַת הָאֱהָל יִהְיֶה סְרוּחַ עַל הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסְתּוֹ:

כ"ט < וְהָאֵמָה מִזֶּה וְהָאֵמָה מִזֶּה • לְצַפּוֹן וּלְדָרוֹם. בַּעֲדָךְ בְּאֶרֶץ יִרְיעַת הָאֱהָל • שֶׁהֵן עוֹדְפוֹת עַל אֶרֶץ יִרְיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמוֹת. יִהְיֶה סְרוּחַ עַל־צִדֵי הַמִּשְׁכָּן • לְצַפּוֹן וּלְדָרוֹם, כְּמוֹ שֶׁפָּרִשְׁתִּי לְמַעְלָה. לְמִדָּה תוֹרָה דְרָךְ אֶרֶץ: שֵׁיחַ אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה.

(יד) **וְעֲשִׂיתָ מַכְסֵה לְאֵהָל עֲרַת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמַכְסֵה עֲרַת תְּחָשִׁים מְלַמְעָלָה:**

יד וְתַעֲבֹד חוֹפֵאָה לְפָרֶסָא מִשְׁכֵי דְדַכְרֵי מִסְמְקֵי וְחוֹפֵאָה מִשְׁכֵי דְסַסְגוֹנָא מְלַעְלָא:

כ"ט < מַכְסֵה לְאֵהָל • לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יִרְיעוֹת עֲזִים, עֲשֵׂה עוֹד מַכְסֵה אֶחָד שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים, וְעוֹד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ מַכְסֵה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים, וְאוֹתָן מַכְסֵאוֹת לֹא הָיוּ מַכְסִין אֲלָא אֵת הַגַּג: אֶרֶץ ל' וְרַחֲבָן י', אֱלוֹ דְכָרִי רַבִּי נְחֻמְיָה, וּלְדַכְרֵי רַבִּי יְהוּדָה: מַכְסֵה אֶחָד הָיָה. חֲצִיו שֶׁל עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים וְחֲצִיו שֶׁל עוֹרוֹת תְּחָשִׁים.

♦ יום רביעי כ"ט שבט ♦

(טו) **וְעֲשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים:**

טו וְתַעֲבֹד יֵת דְפִיָא לְמִשְׁכָּנָא דְאֵעֵי שְׁטִין קְזִמִּין:

כ"ט < וְעֲשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים • הָיָה לוֹ לומר: 'וְעֲשִׂיתָ קְרָשִׁים', כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל דְבָר וְדָבָר. מֶהוּ הַקְּרָשִׁים?

אשל אברהם - הרב אלאשולי

(יג) **וְהָאֵמָה מִזֶּה וְהָאֵמָה מִזֶּה לְצַפּוֹן וּלְדָרוֹם. בַּעֲדָךְ בְּאֶרֶץ יִרְיעַת הָאֱהָל - שֶׁהֵן עוֹדְפוֹת עַל אֶרֶץ יִרְיעוֹת הַמִּשְׁכָּן שְׁתֵּי אַמוֹת. יִהְיֶה סְרוּחַ עַל צִדֵי הַמִּשְׁכָּן - לְצַפּוֹן וּלְדָרוֹם - יִהְיֶה סְרוּחַ עַל כִּיסוּי הַתְּחַתּוֹנוֹת לְכַסּוֹת מֶה שֶׁלֹּא כִּיסוּהוּ**
(רש"י שבת צח, ב.)

כְּמוֹ שֶׁפָּרִשְׁתִּי לְמַעְלָה - פְּסוּק ח. לְמִדָּה תוֹרָה דְרָךְ אֶרֶץ, שֵׁיחַ אָדָם חָס עַל הַיָּפֶה - בְּבִיאור דְכָרִי רִש"י יֵשׁ לומר בְּמֶה אֶפְנִים: א) הַכּוֹנֵה לִירְיעוֹת הָעֲזִים, שֶׁהַתוֹרָה הִרְחִיקָה אוֹתָן מִהָאֶרֶץ אֲמָה (מִצַּפּוֹן וּמִדָּרוֹם), כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְלַכְכוּ בְּאֶרֶץ. ב) הַכּוֹנֵה לִירְיעוֹת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהַתוֹרָה צִוְּתָה לְכַסּוֹתָן בִּירְיעוֹת הָעֲזִים, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ יְפוֹת יוֹתֵר מִירְיעוֹת הָעֲזִים (הרב"ג, ג) מִמֶּה שֶׁהֶחְרִיבָה הַתוֹרָה לְעֲשׂוֹת אֵת יִרְיעוֹת הָעֲזִים שְׁלֹשִׁים אֲמָה לְכַסּוֹת אֵת הָאֵמָה הַמְּגוֹלָה מִהַקְּרָשִׁים מִצַּפּוֹן

וּמִדָּרוֹם, וְלֹא צִוְּתָה לְכַסּוֹת אֲמָה זוּ בִּירְיעוֹת הַמִּשְׁכָּן עֲצָמָן, וְהוּוּ כְּדִי לְהִרְחִיק אֵת יִרְיעוֹת הַמִּשְׁכָּן מִהָאֶרֶץ, כְּדִי שֶׁלֹּא תִשְׁנַפְּנָה, וּבְזוֹה הַתוֹרָה מְלַמְּדָת אוֹתָנוּ דְרָךְ אֶרֶץ שֶׁצָּרִיף לְחוּס עַל הַיָּפֶה. ד) הַכּוֹנֵה עַל הַקְּרָשִׁים, שֶׁאִפִּילוֹ אֲמָה מְגוֹלָה מִהַקְּרָשִׁים צִוְּתָה הַתוֹרָה לְכַסּוֹתָהּ, כְּדִי לְלַמְּדֵנוּ לְחוּס עַל הַיָּפֶה, שֶׁהַקְּרָשִׁים שֶׁהָיוּ מְצוּפִים וְהָיוּ יְפִים יוֹתֵר מִהִירְיעוֹת הַמַּכְסוֹת אוֹתָם. תורה יד

(יד) **מַכְסֵה לְאֵהָל - לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יִרְיעוֹת עֲזִים - שֶׁנֶּאֱמָרוּ "אֱהָל", כְּדִלְעִיל בְּרִש"י פְּסוּק יב. וְהוּוּ פִירוּשׁ "לְאֵהָל", בְּקַמ"ץ תַּחַת הַלְמ"ד, שֶׁפִּירוּשׁוֹ לְאֵהָל הַיְדוּעַ, וְלִכּוֹן כּוֹתֵב רִש"י: "לְאוֹתוֹ גַּג שֶׁל יִרְיעוֹת עֲזִים". עֲשֵׂה עוֹד "מַכְסֵה" אֶחָד שֶׁל "עֲרַת אֵילִם מְאָדָּמִים", וְעוֹד לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ - וְהוּוּ פִירוּשׁ "מְלַמְעָלָה", מַעַל מַכְסֵה עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים.**

"מַכְסֵה עֲרַת תְּחָשִׁים". וְאוֹתָן מַכְסֵאוֹת לֹא הָיוּ מַכְסִין אֲלָא אֵת הַגַּג - לומר בְּן מִמֶּה שֶׁאָמַר "לְאֵהָל", שֶׁפִּירוּשׁוֹ לַגַּג, כְּדִלְעִיל. אֶרֶץ שְׁלֹשִׁים וְרַחֲבָן עֶשֶׂר, אֱלוֹ דְכָרִי רַבִּי נְחֻמְיָה - בְּגִמְרָא שְׁבַת כח, א (שֶׁלְפָנֵינוּ): רַבִּי יְהוּדָה. וּלְדַכְרֵי רַבִּי יְהוּדָה - בְּגִמְרָא שָׁם (שֶׁלְפָנֵינוּ): רַבִּי נְחֻמְיָה. "מַכְסֵה" אֶחָד הָיָה - שֶׁהָרִי נֶאֱמַר "מַכְסֵה", וְלֹא "מַכְסִים".

חֲצִיו שֶׁל "עֲרַת אֵילִים מְאָדָּמִים", וְחֲצִיו שֶׁל "עֲרַת תְּחָשִׁים" - וְ"מְלַמְעָלָה" דְקָרָא אֶתְרוּהוּ כְּתִיב, דְּבִין אֵילִים בֵּין תְּחָשִׁים הָיָה מַכְסֵה אֶחָד מְלַמְעָלָה לְאֵהָל יִרְיעוֹת עֲזִים (רש"י שם). תורה טו

(טו) **וְעֲשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים - הָיָה לוֹ לומר "וְעֲשִׂיתָ קְרָשִׁים", בְּמֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל דְבָר וְדָבָר. מֶהוּ הַקְּרָשִׁים" - בַּה"א הַיְדוּעָה.**

מאותן העומדין ומיחדין לכה. יעקב אבינו נטע ארזים במצרים, וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, ואמר להם, שעתיד הקדוש-ברוך-הוא לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים: ראו, שיהיו מזמנים בידכם! הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו: טס מטע מזוזים, קורות בתינו ארזים, שגזרו להיות מוכנים בידם מקדם לכן. עצי שטים עמדים • אישטנבי"ש בלע"ז, שיהא ארץ הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן, ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים, להיות רחב הקרשים לגבה הכתלים, קרש על קרש.

(טז) עֵשֶׂר אַמּוֹת אַרְךָ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצֵי הָאֲמָה רֹחַב הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד:
טז עֵשֶׂר אַמּוֹת אַרְכָּא וְדַפָּא וְאַמָּתָא וּפְלִגּוּת אַמָּתָא פּוּתְיָא וְדַפָּא חָד:

י"א עֵשֶׂר אַמּוֹת אַרְךָ הַקָּרֶשׁ • לַמְדֵנוּ: גָּבְהוּ שֶׁל מִשְׁכַּן עֵשֶׂר אַמּוֹת. וְאַמָּה וַחֲצֵי הָאֲמָה רֹחַב • לַמְדֵנוּ: אַרְכּוֹ שֶׁל מִשְׁכַּן לְעֵשְׂרִים קָרְשִׁים, שֶׁהָיוּ בְּצִפּוֹן וּבְדָרוֹם, מִן הַמְזֻרָח לַמְעֵרָב, ל' אַמָּה.

(יז) שְׁתֵּי יָדוֹת לְקָרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלַּבֶת אִשָּׁה אֶל־אַחַתָּה בֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קָרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן:
יז תְּרַתִּין צִירִין לְדַפָּא חַד מִשְׁלַבִּין חָדָא לְקַבֵּל חָדָא בֵּן תַּעֲבֵד לְכָל דְּפִי מִשְׁכָּנָא:

י"א שְׁתֵּי יָדוֹת לְקָרֶשׁ הָאֶחָד • הִיא חוֹרֵץ אֶת הַקָּרֶשׁ מִלְמַטָּה בְּאֲמָצְעוֹ בְּגִבְהַת אַמָּה, וּמִנִּיחַ רְבִיעַ רֹחַבוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רֹחַבוֹ מִכָּאן, וְהֵן הֵן הַיָּדוֹת. וְהַחֲרִיץ, חָצִי רֹחַב הַקָּרֶשׁ בְּאֲמָצְעוֹ, (רוּצָה לומר: קָרֶשׁ, נִקְרָא מֵה שֶׁנִּשְׁאַר לְאַחַר שֶׁחֲרַץ מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאִז נִשְׁאַר רֹחַב אַמָּה. נִמְצָא, חָצִי רֹחַב הַקָּרֶשׁ שֶׁבְּאֲמָצְעוֹ הוּא חָצִי אַמָּה. וְכֵן פֶּרַשׁ רַש"י בַּהֲדִיא בְּפָרֶק "הַזֹּרֶק", דף צ"ח, שֶׁהַחֲרִיץ בְּאֲמָצְעוֹ רֹחַב חָצִי אַמָּה, וְהִיא חוֹרֵץ רְבִיעֵית אַמָּה מִכָּל צֶדֶד, וְכָל יָד הִיא רֹחַב רְבִיעֵית אַמָּה, וְכֵן כָּל שֵׁפֶת אֶדָן הִיא רֹחַב רְבִיעֵית אַמָּה, וְדוֹק הֵיטֵב. וְאִז סָרַח תְּלוּנַת הַרְמַב"ן וְתַמִּיהַתּוֹ מִסְלַקַת). וְאוֹתָן הַיָּדוֹת, מְכַנִּים בְּאֲדָנִים שֶׁהָיוּ חֲלוּלִים, וְהָאֲדָנִים גָּבְהֵן אַמָּה

אשל אברהם - הרב אלאשולי

ולא מידת החלקים, אנו למדים שהתורה באה לומר לנו בזה את גובה המשכן עצמו. וכן לענין ארכו של משכן שבדבור הבא. וכתב ב"משכיל לדוד", שמונה אנו למדים שהאדנים היו חלולים ומפולשים ולא היו להם כלל שוליים, וכדלקמן ברש"י פסוק יז. תורה יז

(יז) שְׁתֵּי יָדוֹת לְקָרֶשׁ הָאֶחָד - הִיא חוֹרֵץ אֶת הַקָּרֶשׁ מִלְמַטָּה בְּאֲמָצְעוֹ בְּגִבְהַת אַמָּה, וּמִנִּיחַ רְבִיעַ רֹחַבוֹ מִכָּאן וּרְבִיעַ רֹחַבוֹ מִכָּאן, וְהַחֲרִיץ חָצִי רֹחַב הַקָּרֶשׁ בְּאֲמָצְעוֹ - בְּלומר, הַחֲרִיץ בְּאֲמָצְעוֹ (שְׂבִיב יָד לַיָּד) הִיא בְּרוּחַב אַרְבָּעָה טַפָּחִים וַחֲצִי. וְכֵן כָּתַב רַש"י לְקַמֵּן פְּסוּק כה. אִף רַש"י בְּשֵׁבֶת צח, ב כֶּתֵב: "הַקָּרְשִׁים חָרוּצִין לְמַטָּה בְּאֲמָצְעוֹ חָצִי אַמָּה רֹחַב בְּגִבְהַת אַמָּה, וְנִשְׁאַר חָצִי אַמָּה לְכָאן וְחָצִי אַמָּה לְכָאן, וְהֵן שְׁתֵּי יָדוֹת לְקָרֶשׁ הָאֶחָד." וְאוֹתָן הַיָּדוֹת מְכַנִּים בְּאֲדָנִים - שְׂנֵי אֲדָנִים עֹבְרֵי שְׁתֵּי יָדוֹת, כְּדִלְקַמֵּן פְּסוּק יט.

"שם - לשון עליה.
מטע - מטעי הארזים.
מזוזים קורות בתינו ארזים"
- קורות בתינו ארזים" הוא משיר השירים א, יז, והפונה על המשכן ראה רש"י שם).
שגזרו להיות מוכנים בידם מקדם לכן. עצי שטים עומדים - אישטנבי"ש בלעז, שיהא ארץ הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן, ולא תעשה הכתלים בקרשים שוכבים להיות רחב הקרשים לגבה הכתלים קרש על קרש. - estantives, עומדות, ערוכות בעמידה. תורה טז
(טז) עֵשֶׂר אַמּוֹת אַרְךָ הַקָּרֶשׁ - לַמְדֵנוּ שֶׁנִּבְחַהוּ שֶׁל מִשְׁכַּן עֵשֶׂר אַמּוֹת. וְאַמָּה וַחֲצֵי הָאֲמָה רֹחַב - לַמְדֵנוּ אַרְכּוֹ שֶׁל מִשְׁכַּן לְעֵשְׂרִים קָרְשִׁים שֶׁהָיוּ בְּצִפּוֹן וּבְדָרוֹם מִן הַמְזֻרָח לַמְעֵרָב שְׁלֹשִׁים אַמָּה. - מִזָּה שֶׁהַתּוֹרָה כָּתְבָה אֶת אַרְךָ הַקָּרֶשׁ בְּגִזּוּד לְכָלִי הַמִּשְׁכָּן שֶׁכָּתְבָה רַק אֶת מִידַת הַכְּלִים

מאותן העומדין ומיחדין לכה, יעקב אבינו נטע ארזים במצרים - ראה גם רש"י לעיל כה, ה (בכמה הוספות ושינויים).
וכשמת צוה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, ואמר להם, שעתיד הקדוש-ברוך-הוא לצוות [אתכם] - בן הוא בדפוס ראשון. ובדפוסים שלפנינו: אותן.
לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזמנים בידכם - בלומר, "הקרשים" הפונה על עצי הארזים המיוחדים שהביאו אותם עבור המשכן. ואמר "הקרשים" ולא "הארזים", כי הארזים היו עומדים לעשות מהם קרשים (רא"ש). או משום שהארזים כבר עשויים ולא שייך בהם לשון עשייה, ולכן אמר "הקרשים" (באר בשדה).
הוא שיסד הבבלי - רבי שלמה הבבלי.
פסיוט שלו - ביוצר ליום ראשון של פסח.

ויושבים רצופים ארבעים זה אצל זה, וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים, חרוצות משלושה צדיהן, רחב החריץ בעבי שפת האדן, שיכסה הקרש את כל ראש האדן. שאם לא כן, נמצא רוח בין קרש לקרש בעבי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם, וזהו שנאמר: "ויהיו תואמים מלמטה" שיחרץ את צדי הידות, כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה. משלבת • עשויות כמין שליבות סלם, מבדלות זו מזו ומשפין ראשיהם להכנס בתוך חלל האדן, כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסלם. אשה אל-אחתה • מכונות זו כנגד זו, ויהיו חריציהם שוים זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעבי הקרש שהוא אמה. ותרגום של ידות צירין, לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן.

(יח) ועשית את-הקרשים למשכן עשרים קרש לפאת נגבה תימנה:

י"ט לפאת נגבה תימנה • אין פאה זו לשון מקצוע, אלא כל הרוח קרויה פאה, כתרגומו: 'לרוח עבר דרומא'.

(יט) וארבעים אדני-כסף תעשה תחת עשרים הקרש שני אדנים תחת-הקרש האחד לשתי ידתיו ושני אדנים תחת-הקרש האחד לשתי ידתיו:

(כ) ולצלע המשכן השנית לפאת צפון עשרים קרש:

אשל אברהם - הרב אלאשולי

ולכן נאמר "אשה אל אחותה", ולא "איש אל אחיו" (רא"ם).
 שיהיו חריציהם - שמצדי הידות בעבי הקרש.
 שוים זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ בעבי הקרש - שאז לא יהיו הקרשים מכוונים אלא עומדים בשיפוע (שפ"ח).
 שהוא אמה. ותרגום של "ידות" - "צירין", לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתן. - כדמשמע לקמן פסוק כג, לפירוש רש"י שם. כלומר, בין שעביו אמה, יש די מקום בעבי שהידות תהיינה משוכות זו לפנים מזו. תורה יח
 (יח) לפאת נגבה תימנה - אין פאה זו לשון מקצוע - מלשון סוף וקצה, כדלקמן פסוק כד.
 אלא כל הרוח קרויה פאה - ראה גם לקמן כו, ט.
 כתרגומו: "לרוח עבר דרומא" - לצד עבר דרום. תורה יט

"ויהיו תואמים מלמטה", שיחרץ את צדי הידות, כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה - וראה רש"י שבת שם: "כדי שיהיו הקרשים תכופות ומשולבות אשה אל אחותה". משמע שלומד את זה מהפסוק "משולבות אשה אל אחותה", שהכונה על הקרשים שיהיו סמוכים זה לצד זה. אכל כאן בפירושו על התורה מפרש "משולבות" על הידות, כדלקמן בדבור הבא, כי אם הוא מוסב על הקרשים היה צריך לומר "איש אל אחיו".
 משלבת - עשויות - הידות. כמין שליבות סלם, מבדלות זו מזו ומשפין ראשיהם לנכנס בתוך חלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסלם - וכן פירש לקמן פסוק כה, אכל רש"י בשבת שם מפרשו מלשון חיבור, והכונה על הקרשים. וכן פירש בעירובין נג, ב.
 אשה אל אחתה - מכונות זו כנגד זו - מוסב על הידות, שהן לשון נקבה

שהיו חלולים, והאדנים נכתו אמה, ויושבים רצופים ארבעים זה אצל זה, וידות הקרש הנכנסים בחלל האדנים חרוצות משלושה צדיהן - הצד הפנימי והצד החיצוני בעבי הקרש והצד שבסוף רוחב הקרש (רא"ם). כלומר, מלבד החריץ של חצי רוחב הקרש באמצע הקרש, היו הידות חרוצות גם משלשת צדיהן האחרים, ונמצא שרוחב הידות היה פחות מרבע רוחב הקרש, אף לא נתבאר שיעורו.
 רחב החריץ בעבי שפת האדן, שיכסה הקרש את כל ראש האדן. שאם לא כן - אם לא יחרץ את צדי הידות ברוחב הקרש. אכל החריץ בעבי הקרש בשני צדיו נעשה רק לנוי, כדי שיהיו שטחי האדנים ושלפתי הקרשים שוים (רא"ם לקמן פסוק כד).
 נמצא רוח בין קרש לקרש בעבי שפת שני האדנים שיפסיקו ביניהם, וזהו שנאמר - לקמן פסוק כד, וראה גם רש"י שם.

(כא) וְאַרְבָּעִים אֲדָנִיָּהם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הַשֵּׁנִי:

(כב) וְלִירְבֵתִי הַמִּשְׁכָּן יָמָה תַעֲשֶׂה שְׁשֵׁה קַרְשִׁים:

כ"ט - וְלִירְבֵתִי • לְשׁוֹן סוֹף, כְּתַרְגוּמוֹ: 'וְלִסְפִי'. וְלִפִּי שֶׁהִפְתַּח בַּמִּזְרָח, קְרוֹי מִזְרַח פְּנִים וְהַמְעַרְב אַחֲזִירִים. וְזֶהוּ סוֹף, שֶׁהִפְנִים הוּא הָרֵאשׁ. תַעֲשֶׂה שְׁשֵׁה קַרְשִׁים • הָרֵי ט' אַמּוֹת רַחֵב.

(כג) וְשְׁנֵי קַרְשִׁים תַעֲשֶׂה לְמִקְצַעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתֵים:

כ"ט - וְשְׁנֵי קַרְשִׁים תַעֲשֶׂה לְמִקְצַעַת • אֶחָד לְמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מְעַרְבִית, וְאֶחָד לְמְעַרְבִית דְרוֹמִית. כָּל שְׁמוֹנֶה קַרְשִׁים בְּסֹדֵר אֶחָד הֵן, אֲלֵא שְׂאֵלוֹ הַשְּׁתֵים אֵינֵן בְּחֻלְל הַמִּשְׁכָּן אֲלֵא חֲצֵי אִמָּה מִזֹּו וְחֲצֵי אִמָּה מִזֹּו נִרְאוֹת בְּחֻלְל לְהַשְׁלִים רַחְבּוֹ לְעֶשֶׂר, וְהָאִמָּה מִזֶּה וְהָאִמָּה מִזֶּה בְּאֹת כְּנֶגֶד אַמּוֹת עֲבֵי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הַצְּפוֹן וְהַדְרוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמִּקְצוֹעַ מִבְּחוּץ שְׁוֶה.

(כד) וַיְהִי תֹאמֶם מְלֻמָּטָה וַיִּחַדּוּ יְהוָה תְּמִים עַל־רֵאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה לְשְׁנֵיהֶם לְשְׁנֵי הַמִּקְצַעַת יְהוָה:

כ"ט - וַיְהִי תֹאמֶם מְלֻמָּטָה • כָּל הַקַּרְשִׁים תּוֹאמִים זֶה לָזֶה מְלֻמָּטָה, שְׁלֵא יִפְסִיק עֲבֵי שְׁפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים בִּינֵיהֶם, לְהַרְחִיקָן זֹו מִזֹּו, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשַׁתִּי, שֶׁיִּהְיוּ צִירֵי הַיְדוּת חֲרוּצִים מִצְדֵיהֶן, שֶׁיִּהְיֶה רַחֵב הַקֶּרֶשׁ בּוֹלֵט לְצַדֵּיו, חוּץ לַיְדֵי הַקֶּרֶשׁ, לְכַסּוֹת אֶת שְׁפַת הָאֲדָן, וְכֵן הַקֶּרֶשׁ שְׂאֲצֵלוֹ, וְנִמְצְאוּ תּוֹאמִים זֶה לָזֶה, וְקַרְשֵׁי הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֹדֵר הַמְעַרְב חָרוּץ לְרַחְבּוֹ בְּעֵבְיוֹ, כְּנֶגֶד חָרִיץ שֶׁל צֵד קַרְשֵׁי הַצְּפוֹנִי וְהַדְרוֹמִי, כְּדֵי שְׁלֵא יִפְרִידוּ

אשל אברהם - הרב אלאשולי

"מצדיקהן".
חֲרוּצִים מִצְדֵיהֶן, שֶׁיִּהְיֶה רַחֵב הַקֶּרֶשׁ בּוֹלֵט לְצַדֵּיו חוּץ לַיְדֵי הַקֶּרֶשׁ לְכַסּוֹת אֶת שְׁפַת הָאֲדָן, וְכֵן הַקֶּרֶשׁ שְׂאֲצֵלוֹ, וְנִמְצְאוּ תּוֹאמֶם" זֶה לָזֶה. וְקַרְשֵׁי הַמִּקְצוֹעַ שֶׁבְּסֹדֵר הַמְעַרְב חָרוּץ לְרַחְבּוֹ בְּעֵבְיוֹ כְּנֶגֶד חָרִיץ שֶׁל צֵד קַרְשֵׁי הַצְּפוֹנִי וְהַדְרוֹמִי - כְּלוּמָה, בְּקַרְשֵׁי שֶׁבְּצֵד הַצְּפוֹנִי וּבְקַרְשֵׁי שֶׁבְּצֵד הַדְרוֹמִי.
כְּדֵי שְׁלֵא יִפְרִידוּ הָאֲדָנִים בִּינֵיהֶם - פִּירוּשׁ, בְּכָל הַקַּרְשִׁים עֲשׂוּ חֲרִיצִים מְשֻׁלְשֵׁה כּוּוֹנִים, אֲלֵא שֶׁבְּכָל שְׂאֵר הַקַּרְשִׁים עֵיקַר הַחָרִיץ כְּדֵי שְׁלֵא יִחְצוּ הָאֲדָנִים הֵיחָד הַקַּרְשֵׁי וְהַחֲרִיצִים שֶׁמִּשְׁנֵי הַצְּדִידִים בְּעֵבֵי הַקַּרְשֵׁי הָיוּ לְנוֹי, כְּדֵי לְעִיל בְּרַשׁ"י פְּסוּק יו, מֵה־שְׂאִידֵי כְּדֵי שְׁלֵא יִחְצוּ אֵלּוֹ הַקַּרְשִׁים אֵלּוֹ הַקַּרְשִׁים שֶׁבְּצֵד

הָיָה רַחֵב הַמִּשְׁכָּן שְׁלִישׁ מֵאֲרָכּוֹ שֶׁהָיָה שְׁלִשִׁים אִמָּה, כְּדוּגְמַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיָה רַחְבּוֹ עֶשְׂרִים אִמָּה שְׁלִישׁ מֵאֲרָכּוֹ שֶׁהָיָה שְׁשִׁים אִמָּה (תּוֹס' שַׁבַּת צ"ב).
וְהָאִמָּה מִזֶּה וְהָאִמָּה מִזֶּה בְּאֹת כְּנֶגֶד אַמּוֹת - בְּכַמָּה דְּפּוֹסִים: אַמַּת.
עֲבֵי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הַצְּפוֹן וְהַדְרוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמִּקְצוֹעַ מִבְּחוּץ שְׁוֶה - וְכֵן כְּתַב רַשׁ"י בְּשַׁבַּת שֶׁם דְּבֹרַת הַמַּתְחִיל וְאַתִּי. תוֹרָה כ"ד
(כד) וַיְהִי - כָּל הַקַּרְשִׁים "תֹּאמֶם" זֶה לָזֶה "מְלֻמָּטָה", שְׁלֵא יִפְסִיק עֲבֵי שְׁפַת שְׁנֵי הָאֲדָנִים בִּינֵיהֶם לְהַרְחִיקָם זֹו מִזֹּו. זֶהוּ שֶׁפִּרְשַׁתִּי - לְעִיל פְּסוּק יו. שֶׁיִּהְיוּ צִירֵי הַיְדוּת - לְעִיל שֶׁם כְּתַב שְׁיָדוּת הֵן הַצִּירִי, וְאֵם כֵּן "צִירֵי הַיְדוּת" הֵן כְּפֹל לְשׁוֹן. וַיֵּשׁ גּוֹרְסִים "צִירֵי הַיְדוּת", אֲבָל אִזּוֹ לֹא מוֹכֵן הַהִמְשָׁךְ

(כב) וְלִירְבֵתִי - לְשׁוֹן סוֹף, כְּתַרְגוּמוֹ: "וְלִסְפִי" - וְלִסּוֹפִי. וְרֵאשׁ גַּם רַשׁ"י בְּרֵאשִׁית מַט, יג.
וְלִפִּי שֶׁהִפְתַּח - שֶׁל הַמִּשְׁכָּן. בַּמִּזְרָח, קְרוֹי [ה]מִזְרָח - שֶׁל הַמִּשְׁכָּן. פְּנִים - שֶׁהִפְתַּח הוּא פְּנֵי הַמִּשְׁכָּן וְרַשׁ"י לְעִיל פְּסוּק יב).
וְהַמְעַרְב אַחֲזִירִים. וְזֶהוּ סוֹף, שֶׁהִפְנִים הוּא הָרֵאשׁ. תַעֲשֶׂה שְׁשֵׁה קַרְשִׁים - הָרֵי תַשַּׁע אַמּוֹת רַחֵב. - כְּדֵי לְעִיל בְּרַשׁ"י שֶׁם. תוֹרָה כג
(כג) וְשְׁנֵי קַרְשִׁים תַעֲשֶׂה לְמִקְצַעַת - אֶחָד לְמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מְעַרְבִית, וְאֶחָד לְמְעַרְבִית דְרוֹמִית, כָּל שְׁמוֹנֶה קַרְשִׁים בְּסֹדֵר אֶחָד הֵן, אֲלֵא שְׂאֵלוֹ הַשְּׁנֵים אֵינֵן בְּחֻלְל הַמִּשְׁכָּן, אֲלֵא חֲצֵי אִמָּה מִזֹּו וְחֲצֵי אִמָּה מִזֹּו נִרְאוֹת בְּחֻלְל לְהַשְׁלִים רַחְבּוֹ לְעֶשֶׂר - שְׁבוֹן

הַאֲדָנִים בַּיְנֵיהֶם. וַיַּחֲדֹו יִהְיוּ תַמִּים • כְּמוֹ תַאֲוָמִים. עַל רֵאשׁוֹ • שֶׁל קָרֶשׁ. אֶל הַטְּבַעַת הָאֶחָת • כָּל קָרֶשׁ וְקָרֶשׁ הָיָה חֲרוּץ מִלְמַעְלָה בְּרַחְבּוֹ שְׁנֵי חֲרִיצִין בְּשְׁנֵי צְדָיו כְּדֵי עֲבִי טַבַּעַת, וּמְכַנִּסוֹ בְּטַבַּעַת אַחַת. נִמְצָא, מִתְּאִים לְקָרֶשׁ שְׁאֶצְלוֹ, אֲבָל אוֹתָן טַבַּעוֹת, לֹא יִדְעָתִי אִם קְבוּעוֹת הֵן, אִם מְטֻלְטְלוֹת. וּבְקָרֶשׁ שְׁבַמְקָצוֹעַ הֵיחָה טַבַּעַת בְּעֲבִי הַקָּרֶשׁ (נִרְאָה, כִּי מִלוֹת הַדְּרוּמִי וְהַצְּפוֹנִי אֲלֻמְטָה קָאִי, וְרוּצָה לוֹמַר שֶׁהַדְּרוּמִי וְהַצְּפוֹנִי וְרֵאשׁ קָרֶשׁ וְכוּ' נִכְנַס לְתוֹכוֹ, וַיִּמָּה שֶׁכַּתֵּב הֵיחָה טַבַּעַת בְּעֲבִי קָרֶשׁ, רוּצָה לוֹמַר בְּעֲבִי קָרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי. וְדו"ק) הַדְּרוּמִי וְהַצְּפוֹנִי, וְרֵאשׁ קָרֶשׁ הַמְּקָצוֹעַ שֶׁבְּסֹדֵר מַעֲרָב נִכְנַס לְתוֹכוֹ. נִמְצָאוּ, שְׁנֵי הַכְּתָלִים מִחֻבְרִים. כֵּן יִהְיֶה לְשְׁנֵיהֶם • לְשְׁנֵי הַקָּרָשִׁים שְׁבַמְקָצוֹעַ, לְקָרֶשׁ שֶׁבְּסוּף צְפוֹן וְלְקָרֶשׁ הַמַּעֲרָבִי וְכֵן לְשְׁנֵי הַמְּקָצוֹעוֹת.

כה ויהיו תמניה דפין וסמכיהון דכסף שפא
 עשר סמכין תרין סמכין תחות דפא חד
 ותרין סמכין תחות דפא חד :

(כה) והיו שמנה קרשים ואדניהם כסף שישה עשר
 אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד ושני
 אדנים תחת הקרש האחר :

כ"א - והיו שמנה קרשים • הן האמורות למעלה: "תעשה ששה קרשים, ושני קרשים תעשה למקצעת".
 נמצאו, שמנה קרשים בסדר מערבי. כך שנויה במשנה 'מעשה סדר הקרשים ב'מלאכת המשכן': הנה
 עושה את האדנים חלולים וחורץ את הקרש מלמטה, רביע מכאן ורביע מכאן, והחריץ חציו באמצע,

אשל אברהם - הרב אלאשילי

וכן "לשני המקצעת" - כלומר, "לשני המקצעות יהיו", אינו פירוש של "כן יהיה לשניהם", אלא מוסיף עליו ומשום כך חזר ואמר "יהיו", הינו שכן יעשה בשני המקצעות, מקצוע צפונית מערבית ומקצוע דרומית מערבית (רא"ס). כלומר, "כן יהיה לשניהם" ההדגשה על שני הקרשים שבמקצוע, ו"לשני המקצעות יהיו", ההדגשה על שתי הפניות, צפונית מערבית ודרומית מערבית. וה"לבוש" כתב שפירוש הכתוב הוא: כן יעשה לשני הקרשים שבשני המקצעות. והינו, "שכן יהיה לשניהם לשני המקצעות". תורה כה

(כה) והיו שמנה קרשים - הן האמור[ין] - כן הוא בכמה פתבירי. אך בדפוסים: האמורות. למעלה - פסוקים כב-כג.

"תעשה ששה קרשים, ושני קרשים תעשה למקצעת", נמצאו שמנה קרשים בסדר מערבי. כך שנויה במשנה מעשה סדר הקרשים ב'מלאכת המשכן' - פרק א משנה ג. הנה עושה את האדנים חלולים, וחורץ את הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן, והחריץ חציו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני תמוקין - רגלים, מלשון (שה"ש ג, ט) "תמוקין ירכיך" (ספר הזכרון).

זה לזה ללא שום הפרדה ביניהם. אבל אותן טבעות - מה שאין כן הטבעות שבמקצועות שחברו את הקרשים זה עם זה, כדלקמן. לא ידעתי אם קבועות הן אם מטלטלות - כלומר, האם היו קבועות בקרשים, או שכל פעם שפרקו את המשכן הסירו גם את הטבעות מעל הקרשים.

ובקרש שבמקצוע היה טבעת בעבי הקרש הדרומי והצפוני - בעבי הקרש שבמקצוע הצפוני ובעבי הקרש שבמקצוע הדרומי. וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו - בקרש שבמקצוע דרומי ובקרש שבמקצוע צפוני.

נמצאו שני הכתלים סדר החברים - כלומר, הטבעות שבמקצוע צפון מערב ודרום מערב (בגוד לטבעות של שאר הקרשים) תפקידן היה לחבר את שני הקרשים הקיצוניים זה עם זה, ועל ידי זה לחבר את שני הכתלים זה עם זה. ולכן בטבעות אלו אין רש"י מסתפק אם הן מחוברות או לא, מפני שאם רצו לפרק את המשכן היו חביבים להסיר טבעות אלו.

כן יהיה לשניהם - לשני הקרשים שבמקצוע, לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי - הסמוך לו, שיחברם בטבעת אחת.

מערב, עיקר החריץ שלא יפרידו האדנים בין הקרשים (של צד מערב ושל צפון ודרום) היה בעבי הקרש כלפי פנים, ובשאר הצדדים היה לנוי (רא"ס).

ויחדו יהיו תמים - כמו ["תאומים"]. - כן הוא בכמה דפוסים (כלשון הפסוק). אך ברוב הדפוסים: כמו תאומים.

על ראשו - של קרש. אל הטבעת האחת - כל קרש וקרש היה חרוץ למעלה ברחבו שני חריצין בשני צדיו כדי עבי טבעת - אצבע מכאן ואצבע מכאן (רש"י לקמן פסוק כה). החריצים היו לשני צדי עבי הקרש, אבל בשני צדי רוחב הקרש לא נעשו חריצים לעבי הטבעת, כיון שהדבר לא הפריע להתאמת הקרשים זה עם זה.

ומכניסו בטבעת אחת - כלומר היה מלביש טבעת [מלבנית] אחת על הקרש האחד, וכן בכל קרש וקרש, וכנראה הדבר נעשה בעיקר לנוי, ומשום כך היתה של זקב כדלקמן ברש"י פסוק כה, ולא שהטבעת חברה הקרשים זה עם זה, כשם שהאדנים לא חברו את הקרשים זה עם זה.

נמצא מתאים לקרש שאצלו - כלומר, עשית החריץ בצדי הקרשים נועדה כדי שהטבעות לא יבלטו מצדי הקרשים, אלא יהיו הקרשים צמודים

ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין (ולי נראה שהגורסא 'כמין שני חמוקין'), כמין שני שליבות סלם המבדלות זו מזו ומשפות להפגס בחלל האדן בשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסלם, והוא לשון "משלבות", עשויות כמין שליבה, ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר: "שני אדנים, שני אדנים", וחורץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה, שנאמר: "ויהיו תאמם מלמטה וגו'". כך היא המשנה, והפרוש שלה הצעתי למעלה, בסדר המקראות.

(כו) ועשית בריחם עצי שמים חמשה לקרשי צלע המשכן האחד:
 כו ומעבד עברי דאעי שטין חמשא לדפי
 סטר משכנא חד:

כ"ט - בריחם • בתרגומו: עברין, וב"לע"ז אשפריש. חמשה לקרשי צלע המשכן • אלו ה', ג' הן, אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות: זה מברית עד חצי הפתל, וזה מברית עד חצי הכתל, זה נכנס בטבעת מצד זה, וזה נכנס בטבעת מצד זה, עד שמגיעין זה לזה. נמצא, שעליון ותחתון, שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארכו כנגד כל הפתל ומברית מקצה הפתל ועד קצהו, שנאמר: "והבריח התיכון וגו' מברח מן-הקצה אל-הקצה". שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להפגס לתוכן, שתי טבעות לכל קרש, משלשים בתוך עשר אמות של גבה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה, וחלק אחד מן התחתונה ולמטה, וכל חלק הוא רביע ארץ הקרש, ושני חלקים בין טבעת

אשל אברהם - הרב אלאשולי

יכול לעשות כן ובגס היה נכסף מאליו"א אף רש"י על התורה הולך לשיטת הברייתא ד"מלאכת המשכן", שלכל צד היה בריח התיכון משלו.
 שנאמר - פסוק כח.
 "והבריח התיכון וגו' מברח מן הקצה אל הקצה". שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות בקרשים להפגס לתוכן שתי טבעות לכל קרש - אחד למעלה ואחד למטה.
 משלשים - הקרשים היו מחולקים לשלשה חלקים (לענין הטבעות). וכפי שמבאר: חלק אחד מראש הקרש עד הטבעת, חלק שני מטבעת לטבעת, וחלל שלישי מהטבעת לסוף הקרש.
 בתוך עשר אמות של גבה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה, וחלק אחד מן התחתונה ולמטה, וכל חלק הוא רביע ארץ הקרש - שתי אמות וחצי.
 ושני חלקים - כלומר, בשיעור שני חלקים, אבל לאמיתו של דבר זהו חלק אחד, דהינו חמש אמות.
 בין טבעת לטבעת, כדי שיהיו כל הטבעות - שבכל הקרשים.
 מכוונות זו כנגד זו - כיון שעושים הטבעות בכל קרש במיקום מדייק על

הצעתי למעלה בסדר המקראות.
 - מלבד הקטע: "כמין שתי שליבות .. כמין שליבה", שזהו לשון רש"י. תורה כו
 (כו) בריחם - בתרגומו: "עברין", וב"לע"ז: אישבר"ש - esbars, מוטות.
 חמשה לקרשי צלע המשכן - אלו חמשה שלישה הן, אלא שהבריח העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות, זה מברית עד חצי הכתל, וזה מברית עד חצי הפתל, זה נכנס בטבעת מצד זה, וזה נכנס בטבעת מצד זה, עד שמגיעין זה לזה, נמצא שעליון ותחתון שנים שהם ארבעה. אבל האמצעי ארכו כנגד כל הפתל, ומברית מקצה הפתל ועד קצהו - וראה הטעם לעשית הבריחים ברש"י שבת צח, א': "לפי שהן [הקרשים] גבוהות, וכשיושבות על האדנים שאינם אלא אמה מנענעות לפנים או לאחור, אלא שהבריחים מחברים את כולם". ומוסיף רש"י שם ש"הבריח התיכון מחבר כל השלשה רוחות ומחזקין זה את זה", והוא לפי שיטת הגמרא שם צח, ב ש"הבריח התיכון בגס היה עומד", וברש"י שם ש"היה מברית לשלשת הרוחות, ואין לה אומן

(ולי נראה - אפשר שזו הוספת אחד המעתיקים.
 שהגורסא "כמין שני חמוקין").
 - שליבות (רש"י עירובין ע"ג, א) אבל "חמוקין" אין פירושו רגלים או שליבות, אלא מלשון סתר וכיסוי, וכמבאר ברש"י שיר השירים ה, ו ש"חמוקי ירכיב" פירושו "סחרי ירכיב".
 כמין שתי שליבות סלם המבדלות זו מזו ומשפות להפגס בחלל האדן בשליבה הנכנסת בנקב עמוד הסלם, והוא לשון "משלבות" - בדלעיל פסוק יז וברש"י שם.
 עשויות כמין שליבה, ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר - פסוק יט.
 "שני אדנים .. ושני אדנים", וחורץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותן לתוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין - הקרשים.
 זה מזה - זהו הטעם שהיה חורץ אצבע מכאן ומכאן.
 שנאמר - פסוק כד.
 "ויהיו תאמם מלמטה וגו'" - ויחדו יהיו תמים אל ראשו".
 כך היא המשנה, והפרוש שלה

לְטַבַּעַת, כְּדֵי שִׁהְיֶה כָּל הַטַּבָּעוֹת מְכוּנוֹת זֶה בְּנֶגֶד זֶה, אֲכַל לְבָרִיחַ הַתִּיכוֹן אֵין טַבָּעוֹת, אֲלֵא הַקְּרָשִׁים נְקוּבִין בְּעֵבֶר, וְהוּא נִכְנָס בֵּהֶם דְּרָךְ הַנְּקָבִים שֶׁהֵם מְכוּנִין זֶה מוֹל זֶה, וְזֶהוּ שְׁנֵאמַר: "בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים". הַבְּרִיחִים הָעֲלִיּוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים שֶׁבְּצַפּוֹן וּבְדָרוֹם, אַרְךְ כָּל אֶחָד ט"ו אַמָּה, וְהַתִּיכוֹן אַרְכוֹ ל' אַמָּה, וְזֶהוּ: "מִן הַקְּצֵה אֶל הַקְּצֵה", מִן הַמְּזֻרָח וְעַד הַמַּעֲרָב, וְה' בְּרִיחִים שֶׁבְּמַעֲרָב, אַרְךְ הָעֲלִיּוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים ו' אַמּוֹת, וְהַתִּיכוֹן אַרְכוֹ י"ב כְּנֶגֶד רַחֵב ח' קְרָשִׁים. כִּף הִיא מִפְרֶשֶׁת בְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן (שְׁבַת צח).

כו וְחִמְשָׁה עֲבָרִין לְדָפִי סֵטֵר מִשְׁפָּנָא תְּנִיתָא וְחִמְשָׁה עֲבָרִין לְדָפִי סֵטֵר מִשְׁפָּנָא לְסוֹפִיָּהוּן מַעֲרָבָא:

(כו) וְחִמְשָׁה בְּרִיחִים לְקְרָשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִי וְחִמְשָׁה בְּרִיחִים לְקְרָשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לְיִרְכָתוֹם יָמָה:

כח וְעֲבָרָא מְצִיעָאָה בְּגוּ דְפִיא מַעֲבָר מִן סִיפֵי לְסִיפֵי:

(כח) וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מְבָרַח מִן הַקְּצֵה אֶל הַקְּצֵה:

כט וְגַם דְפִיא תְּחִפֵי דְהִבָּא וְגַם עֲזָקְתָּהוּן תַּעֲבֹד דְהִבָּא אֲתָרָא לְעֲבָרָא וְתְּחִפֵי גַם עֲבָרָא דְהִבָּא:

(כט) וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תִּצְפֶּה זֶהָב וְאֶת־טַבָּעֵתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זֶהָב בְּתִים לְבְּרִיחִים וְצִפִּיתְ אֶת־הַבְּרִיחִים זֶהָב:

י"א בְּתִים לְבְּרִיחִים • הַטַּבָּעוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָהֶן, יִהְיוּ בְּתִים לְהַכְנִיס בָּהֶן הַבְּרִיחִים. וְצִפִּיתְ אֶת הַבְּרִיחִים זֶהָב • לֹא שֶׁהֵיָה הַזֶּהָב מְדַבֵּק עַל הַבְּרִיחִים, שְׂאִין עֲלֵיהֶם שׁוּם צְפוּי, אֲלֵא בְּקֶרֶשׁ הֵיָה קוֹבֵעַ כְּמִין שְׂתִי פִיפִיּוֹת שֶׁל זֶהָב, כְּמִין שְׁנֵי סְדָקֵי קִנָּה חֲלוּל, וְקוֹבֵעֵן אֲצֵל הַטַּבָּעוֹת לְכָאן וּלְכָאן, אַרְכָּן מִמֵּלָא אֶת רַחֵב

אשל אברהם - הרב אלטשולר

זו, פירושו שתי חתיכות של קנה חלול, דהיינו שהקנה היה כמין צינור שלם, והבריה היה נכנס לתוכו כולו. ואילו לפי שאר דפוסים הגירסא: "שני סדקי קנה חלוק", ופירושו שהקנה היה סדוק וחלוק לארכו לשני חלקים, ולפי גירסא זו הפיסוי היה כמין חצי קנה שפססה רק את החלק החיצוני של הבריה, ואילו החלק הפנימי של הבריה לא היה מכוסה בחצי קנה זה. אך צריך עיון אם זו פגת רש"י, שהרי לעיל פסוק כט שמדבר על קנה חלוק לחצי, כותב במפורש: "כמין חצי קנים חלולים הנסדקין לארכן", וכאן לא כתב כן.

וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן - מצד אחד של הטבעת עד סוף רוחב הקרש, ומצד שני של הטבעת עד סוף רוחב הקרש.

ארכן ממלא את רחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן והבריה נכנס לתוכו וממנו לטבעת, ומן הטבעת לפה השני, נמצאו הבריה מציפין זהב כשהן תחובין בקרשים.

כה, כו. וצפית את הבריה זהב - לא שהיה זהב מדבק על הבריה, שאין עליהם שום צפוי - לומד כן מזה שכתוב על ציפוי הבריה רק לאחר שכתב "ואת טבעותיהם תעשה זהב בתיים לבריהם", ומזה מובן שגם ההמשך "וצפית את הבריהם זהב", הוא בדוגמת הטבעות לבריהם. או מזה שהקיש כל ציפוי הבריה זהב לזה, והרי הבריה התיכון ודאי לא היה מצופה זהב, שהרי היה מבריה בתוך הקרשים, וציפוי זהב של הקרש היה ציפוי, כך שאר הבריה לא היו מצופים זהב, אלא היו מחופים זהב על ידי הקנים (מהרי"ק).

אלא בקרש היה קובע - מחבר. כמין שתי פיפיות של זהב - שני צינורות של זהב, הנקראים "פיפיות" משום שיש להם פה פתוח משני הצדדים. ולכל טבעת היו שני צינורות, וכפי שמפרש מ"ד.

כמין שני סדקי קנה חלול - כן הוא בכמה כתבי-יד ובדפוס ראשון. ולפי

פי חשבון במרחק שנה בין טבעת תחתונה לעליונה, הרי שבכל הקרשים יהיו הטבעות בשנה, וכך יוכל הבריה לעבור ביניהם.

אכל לבריה התיכון אין טבעות, אלא הקרשים נקובין בעברו והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכונין זה מול זה, וזהו ששנאמר - פסוק כח. "בתוך הקרשים". הבריה העליונים והתחתונים שבצפון ושבדרום ארך כל אחד חמש עשרה אמה, והתיכון ארכו שלשים אמה, וזהו "מן הקצה אל הקצה", מן המזרח ועד המערב. וחמשה בריחים שבמערב, ארך העליונים והתחתונים שש אמות - שהן חצי כותל מערבי.

והתיכון ארכו שתיים עשרה, כנגד רחב שמונה קרשים. כך היא מפרשת ב'מלאכת המשכן' - פרק

א. תורה כו

(כט) בתיים לבריהם - הטבעות שתעשה בהן, יהיו "בתיים" להכניס בהן ה"בריהם" - ראה גם רש"י לעיל

הקִרְשׁ מִן הַטְּבַעַת לְכָאן וּמִמֶּנָּה לְכָאן, וְהַבְּרִיחַ נִכְנָס לְתוֹכוֹ, וּמִמֶּנּוּ לְטְבַעַת, וּמִן הַטְּבַעַת לְפֶה הַשְּׂנִי. נִמְצְאוּ הַבְּרִיחִים, מְצֻפִים זָהָב כְּשֶׁהֵן תְּחוּבִין בְּקִרְשֵׁים, וְהַבְּרִיחִים הֵלְלוּ מִבְּחוּץ הָיוּ בּוֹלְטוֹת, וְהַטְּבַעוֹת וְהַפִּיפּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, אֲלֵא כֹּל הַכְּתָל חָלַק מִבְּפָנִים.

(ל) וְהִקְמַתְּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ לַיהוָה יְתֵּ מִשְׁפָּטָא כְּהִלְכָתָהּ דִּי אֲתַחְזִימָא בְּהָרָא:

כ"ט - וְהִקְמַתְּ אֶת הַמִּשְׁכָּן • לְאַחַר שִׁיגְמָר, הִקְיִמָּהּ. הִרְאִיתָ בְּהָרָא • קִדְּם לְכֹן, שְׂאֲנִי עֲתִיד לְלַמְדְךָ וְלִהְרֹאוֹתְךָ סֹדֵר הַקְּמָתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 183)

וְהִקְמַתְּ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ בְּהָרָא (כו, ל) יֵשׁ לומר, שְׁמֹשֶׁה נִצְטוּרָה כָּאן לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן (בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ יְסִין) לְבַדּוֹ, בְּלִי סִיעֵד. וְזֶהוּ וְהִקְמַתְּ (לְשׁוֹן יְחִיד).. אֲשֶׁר הִרְאִיתָ (רק מִשְׁה). וְיֵשׁ לְדַבֵּק כֹּן גַּם בְּלִשׁוֹן רִשׁוֹ "שְׂאֲנִי (יְחִיד) עֲתִיד לְלַמְדְךָ וְלִהְרֹאוֹתְךָ סֹדֵר הַקְּמָתוֹ": הַקְּב"ה הַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּעֲצָמוֹ, כְּבִיכּוֹל (וְהָרִי 'סֹדֵר' כּוֹלֵל לֹא רק קְדִימָה וְאַחֵר, אֲלֵא גַם פְּרֻטֵי הַעֲנַן בְּכֹלל, וּכְמוֹ 'סֹדֵר הַגְּדָה').

◆ יום חמישי ל' שבט ◆

(לא) וְעֲשִׂיתָ פְּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרִבִּים:

לא ותעבד פּרְכָתָא תְּכֵלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זְהוּרֵי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד אֲמֵן יַעֲבֵד יְתֵה צוֹרֵת כְּרוּבִין:

כ"ט - פְּרֹכֶת • לְשׁוֹן מְחֻצָּה הוּא, וּבְלִשׁוֹן חֲכָמִים: 'פְּרָגוּד', דְּבָר הַמְּבַדִּיל בֵּין הַמְּלֶךְ וּבֵין הָעָם. תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן • כֹּל מִין וּמִין הֵיךָ כְּפוֹל, בְּכֹל חוּט וְחוּט ו' חוּטִין. מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב • כְּבָר פְּרֻשְׁתִּי שְׁזוֹ הִיא אַרְיָגָה שֶׁל שְׁתֵּי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שְׁמֻשְׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן דוֹמִין זֶה לְזֶה. כְּרִבִּים • צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יַעֲשֶׂה

אשל אברהם - הרב אלאשוילי

וְהַבְּרִיחִים הֵלְלוּ מִבְּחוּץ הָיוּ בּוֹלְטוֹת, וְהַטְּבַעוֹת וְהַפִּיפּוֹת לֹא הָיוּ נִרְאוֹת בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, אֲלֵא כֹּל הַכְּתָל חָלַק מִבְּפָנִים. - כְּלוֹמֵר הַקְּנִים שֶׁל זָהָב הָיוּ מְחוּבָּרִים עַל רוֹחַב הַקִּרְשׁ מִשְׁנֵי צְדֵי הַטְּבַעַת לְכָאן וּלְכָאן עַד סוֹף רוֹחַב הַקִּרְשׁ, אֲךָ לֹא הָיוּ מְכַסִּים אֶת הַטְּבַעוֹת עֲצָמָן. וְנִמְצָא שְׂאוֹרֵךְ כֹּל קְנֵה הֵיךָ קֶצֶת פְּחוֹת מִשְׁלֶשֶׁת רַבְעֵי אַמָּה. תוֹרָה ל (ל) וְהִקְמַתְּ אֶת הַמִּשְׁכָּן - לְאַחַר שִׁיגְמָר הַקִּימָהּ - בְּשֶׁהַמִּשְׁכָּן יִהְיֶה גָּמוּר וּמוּכָן לְהַקְמָה אֲזִי יִקְיָמוּ, וְלֹא שִׁיקְיָמוּ חֲלָקִים חֲלָקִים. כְּלוֹמֵר, אֵין הַמְדוּבָר כָּאן בְּהַקְמַת הַקִּרְשִׁים וּבְהַעֲמֻדָתָם, שְׂאֵם כֹּן הֵיךָ לֹא לומר "וְהִקְמַתְּ אֶת הַקִּרְשִׁים", אֲלֵא עַל הַקְּמַת הַמִּשְׁכָּן כּוֹלוֹ, וּמִמִּילָא מוּבָן שֶׁהַקְּמָתוֹ תִּהְיֶה רק לְאַחַר סוּיִם כֹּל מִלְּאֲכַת הַמִּשְׁכָּן. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שְׂאֵין כָּאן צִיּוּי לְמִשְׁה שִׁיקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּפוּעַל, שֶׁהָרִי הַצִּיּוּי לְהַקְמַת הַמִּשְׁכָּן בְּפוּעַל

נֶאֱמַר לוֹ רק בְּפִרְשַׁת פְּקוּדֵי (לְקַמֵּן מ, ב), לְאַחַר סוּיִם כֹּל מִלְּאֲכַת הַמִּשְׁכָּן, אֲלֵא הַצִּיּוּי הוּא: א) שְׂלֵא יָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן מִיַּד עִם סוּיִם יַעֲשִׂיתָ הַקִּרְשִׁים וְהִזְרִיעוֹת, אֲלֵא יִמְתִּין עַד לְאַחַר שְׁתַּסְתִּים כֹּל מִלְּאֲכַת הַמִּשְׁכָּן, ב) שֶׁהַקְּמָה אֲזִי תִּהְיֶה לְפִי הַסֵּדֵר שִׁילְמוֹד אוֹתוֹ בְּהָרָא. הִרְאִיתָ בְּהָרָא - קִדְּם לְכֹן - קוֹדֵם הַקְּמָתוֹ. וּמִשׁוּם כֹּךָ כְּתוּב "הִרְאִיתָ" לְשׁוֹן עֲבָר. שְׂאֲנִי עֲתִיד לְלַמְדְךָ וְלִהְרֹאוֹתְךָ סֹדֵר הַקְּמָתוֹ - וְאַף־עַל־פִּי שְׁעִדְדִין לֹא הִרְאָהוּ, כְּתוּב "הִרְאִיתָ בְּהָרָא" בְּלִשׁוֹן עֲבָר, מִשׁוּם שֶׁבִּשְׁעַת הַקְּמָתוֹ יִהְיֶה כְּבָר לְאַחַר שֶׁהִרְאָהוּ בְּהָרָא (רַאס). תוֹרָה לֹא (לא) פְּרֹכֶת - לְשׁוֹן מְחֻצָּה הוּא - וְרִאָה גַם רִשׁוֹ" לְקַמֵּן מ, ג. וּבְלִשׁוֹן חֲכָמִים - בְּרִכּוֹת יח, ב. וְעוֹד. "פְּרָגוּד" - וּבְרִשׁוֹ" שָׁם: "מְחֻצָּה הַמְּבַדִּיל בֵּין מְקוֹם הַשְּׂכִינָה" [וּבֵין

הַמְּלָאכִים]. דְּבָר הַמְּבַדִּיל בֵּין הַמְּלֶךְ וּבֵין הָעָם - אֲךָ כָּאן הַפְּרֹכֶת מְבַדִּילָהּ בֵּין קִדְּשׁ הַקְּדוּשִׁים, שְׁשֵׁם מְקוֹם הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה, לְבִין הַהִיכָל, מְקוֹם עֲבוּדַת הַכֹּהֲנִים. תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן - כֹּל מִין וּמִין הֵיךָ כְּפוֹל, בְּכֹל חוּט וְחוּט שְׂשֵׁה חוּטִין - שְׂכֹל מְקוֹם שְׂנֶאֱמַר בוֹ "שֵׁשׁ" חוּטִין כְּפוֹל שְׂשֵׁה חוּטִין (זִמְנָא ע, א, ב). מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב - כְּבָר פְּרֻשְׁתִּי - לְעִיל פְּסוּק א. שְׁזוֹ הִיא אַרְיָגָה שֶׁל שְׁנֵי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שְׁמֻשְׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן דוֹמִין זֶה לְזֶה - עַל אֲךָ שֶׁפִּירְשׁוּ לְעִיל, חוּזֵר וּמְפָרְשׁוּ כָּאן, כִּי הֵיךָ נִיתָן לומר שְׁשֵׁם כִּיּוֹן שְׂמִפּוּרֶשׁ "כְּרוּבִים מַעֲשֵׂה חוּשָׁב", מוּבָן שֶׁמַּעֲשֵׂה חוּשָׁב הַכּוֹנֵה עַל עֲשִׂית הַכְּרוּבִים, שֶׁהַצִּיּוּרִים שְׁמֻשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם לֹא יִהְיוּ דוֹמִים זֶה לְזֶה, אֲבָל כָּאן כִּיּוֹן שְׂכְּתוּב "מַעֲשֵׂה חוּשָׁב יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ",

בה: ד' עמודים תקועים בתוך ד' אדנים, ואונקליות קבועין בהן עקמין למעלה, להושיב עליהן פלונס, שראש הפרכת ברזל בה, והאונקליות הן הנויין, שהרי במין וויין הן עשויים, והפרכת ארבה י' אמות לרחבו של משכן, ורחבה י' אמות בגבהן של קרשים, פרוסה בשליש של משכן, שיהא הימנה ולפנים עשר אמות, והימנה ולחוץ כ' אמה. נמצא, בית קדשי הקדשים עשר על עשר, שנאמר: "ונתת את הפרכת תחת הקרסים" המחברים את שתי חוברות של יריעות המשכן ורחב החוברות כ' אמה, וכשפרשם על גג המשכן מן הפתח למערב, בלתה בשני שלישי המשכן, והחוכרת השנית כסתה שלישו של משכן, והמותר תלוי לאחוריו, לכסות את הקרשים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 140)

לשון מחצה . . דבר המבדיל (רש"י כו, לא) יש לשאל, הרי מפרש בסמוך "והבדילה הפרכת לכס". ויש לומר, דהנה פתיב "וסכת על הארון את הכפרת" (פקודי מ, א). ורש"י מחדש, שלא נאמר שיש בפרכת שני דברים, מחצה המבדלת ומסך על הארון, אלא שהחפצא שלה היא מחצה (כפשוטו הכתובים "והבדילה הפרכת"), ורק שפועלת גם להיות מסך ולהעיר מרש"י שם: "וסכת על הארון, לשון הגנה, שהרי מחצה הייתה".

לב ותתן יתה על ארבעא עמודי שטין מחפין דהבא וויהוין דהבא על ארבעא סמכי דכסף:

(לב) ונתתה אתה על-ארבעה עמודי שטין מצפים זהב וויהם זהב על-ארבעה אדני-כסף:

לג ותתן ית פרכתא תחות פורפיא ותעל תמן מגו לפרקתא ית ארונא דסהדותא ותפרש פרכתא לכוון בין קודשא ובין קדש קודשיא:

(לג) ונתתה את-הפרכת תחת הקרסים והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והבדילה הפרכת לכס בין הקדש ובין קדש הקדשים:

לד ותתן ית כפרתא על ארונא דסהדותא בקדש קודשיא:

(לד) ונתת את-הכפרת על ארון העדת בקדש הקדשים:

אשל אברהם - הרב אלעזר שנייד

העמודים במנין עשר אמות של קדש הקדשים. שנאמר - פסוק לג. "ונתתה את הפרכת תחת הקרסים", המחברים את שתי חוברות של יריעות המשכן, ורחב החוכרת עשרים אמה, (וכשפרשה) - בן הוא בדפוס ראשון. ובדפוסים שלפנינו: וכשפרשם. על גג המשכן מן הפתח למערב, בלתה בשני שלישי המשכן, והחוכרת השניה כסתה שלישו של משכן, והמותר תלוי לאחוריו לכסות את הקרשים - והו לפי פירוש הגמרא המובא ברש"י לעיל פסוק ה, שלא כפיסו היריעות את עמודי פתח המשכן, ופסוק זה מסייע לו כפי שכתב שם, מהדשאין-כן לפירוש הברייתא, עין שם ברש"י. תורה לב

הפרוכת וחוטי הערב הם לרחב הפרוכת. ולפי שאורך היריעות כפיסה את רוחב המשכן, דהיינו שחוטי השתי היו לרוחב המשכן, כך גם אורך הפרוכת כפיסה את רוחב המשכן, דהיינו שחוטי השתי היו לרוחב המשכן. וגם, עדיף לתלות הפרוכת בנוי העמודים על חוטי הערב ולא על חוטי השתי, כדי שלא יתנתקו מהפרוכת מפני כבדה (גרא). פרוסה בשלישית של משכן, שיהא הימנה ולפנים עשר אמות, והימנה ולחוץ עשרים אמה. נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר - ומזה מובן שהעמודים תפשו מקום מועט שלא השפיע על שטח קדש הקדשים. או יש לומר אף שתפשו מקום רחב, אכל היות ורוב השטח של מקום העמודים היה פנוי (כלומר בין עמוד לעמוד), נכללו מקום

הינו את הפרוכת, ורק אחר-כך נאמר "ברובים", הייתי יכול לפרש שאין מעשה חושב" האמור כאן אמור על ברובים אלא על עשיה מיוחדת של הפרוכת, ולכן מפרש שגם כאן "מעשה חושב" הפירוש אריגה מיוחדת של הפרוכת. וראה רש"י לקמן כח. ו. כרבים - ציורין של בריות יעשה בה - וראה רש"י לעיל שם. ארבעה עמודים תקועים בתוך ארבעה אדנים, ואונקליות קבועין בהן עקמין למעלה להושיב עליהן פלונס שראש הפרכת ברזל בה, והאונקליות הן הנויין, שהרי במין וויין הן עשויים. והפרכת ארבה י' אמות לרחבו של משכן, ורחבה עשר אמות בגבהן של קרשים - אף שהפרוכת הייתה מרובעת שיהא אורך ורוחב על פי חוטי השתי והערב, שחוטי השתי הם לאורך

לה ותשוי ית פתורא מברא לפרכתא וית
מנרתא לקבל פתורא על צדא דמשפנא
דרומא ופתורא תתן על סטר צפונא :

(לח) ושמרת את השלחן מחוץ לפרכת ואת
המנורה נכח השלחן על צלע המשכן תימנה
והשלחן תתן על צלע צפון:

ש"י • ושמרת את השלחן • שלחן בצפון, משוף מן הכתל הצפוני שתי אמות ומחצה, ומנורה בדרום,
משוכה מן הכתל הדרומי שתי אמות ומחצה, ומזבח הזהב נתון כנגד אור שבין שלחן למנורה, משוף
קמעה כלפי המזרח, וכלם נתונים מן חצי המשכן ולפנים, כיצד? ארץ המשכן מן הפתח לפרכת עשרים
אמה. המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח לצד מערב עשר אמות.

לוי ומעבד פרסא לתרע משפנא תכלא
וארגונא וצבע זהורי ובוין שזיר עובד ציר:

(לו) ועשית מסך לפתח האהל תכלת וארגמן
ותולעת שני ושש משור מעשה רקם:

ש"י • ועשית מסך • וילון, שהוא מסך כנגד הפתח, כמו: (איוב א) "שכת בעדו", לשון מגין. מעשה רקם •
הצורות עשויות בו מעשה מחט, כפרצוף של עבר זה, כף פרצוף של עבר זה. רקם • שם האמן ולא
שם האמנות, ותרגומו: עובד ציר, ולא עובד ציור. מדת המסך כמדת הפרכת: "אמות על י" אמות.

לוי ומעבד לפרסא חמשא עמודי שטין
ומחפי יתהון דהבא וויהון דהבא ותמיד
להון חמשא סמכי נחשא:

(לז) ועשית למסך המשה עמודי שטים וצפית
אתם זהב וויהם זהב ויצקת להם חמשה אדני
נחשת:

♦ יום שישי א' אדר ♦

א ומעבד ית מדבחא דאעי שטין חמש
אמין ארפא וחמש אמין פותחא מרבע יהי
מדבחא ותלת אמין רומה:

כו (א) ועשית את המזבח עצי שטים חמש אמות
ארץ וחמש אמות רחב רבוע יהיה המזבח ושלש
אמות קמתו:

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

מעשה רקם - הצורות עשויות בו
מעשה מחט - חייט תופר (רש"י בכתובות מ
ג. ראה גם רש"י לעיל פסוק א.
כפרצוף של עבר זה, כף פרצוף של
עבר זה - ראה גם רש"י יומא עב, ב.
רקם - שם האמן - ראה גם רש"י
לקמן ל. ה.
ולא שם האמנות - שהרי כתוב
"רוקם", הקו"ף בציר"י וטעמו מלרע,
שם הכונה לאומנות הנה צריך
להיות הקו"ף כסגול והטעם במלעיל.
ראה רש"י בראשית ד, כב (רבי רמס).
ותרגומו: "עובד ציר" - מעשה ציר.
ולא "עובד ציור". מדת המסך
כמדת הפרכת, עשר אמות על עשר
אמות. - מעשה ציור. תורה לו

ולפנים, כיצד? ארץ המשכן מן
הפתח לפרכת עשרים אמה, המזבח
והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח
לצד מערב עשר אמות. - ולא בין
השלחן למנורה ממש, כיון שכתוב
"ואת המנורה נוכח השלחן", צריכים
שיראו זה את זה (וימא שם). וראה רש"י
מנחות פו, ב: "שלחן בצפון ומנורה
בדרום - והמזבח בינתיים, לידע שלא
לאורה אני צריך". תורה לו
(לו) ועשית מסך - וילון, שהוא
"מסך" כנגד הפתח, כמו "שכת
בעדו" - איוב א, י. הגנת בעדו
כמהיצה זו (רש"י שם).
לשון מגן - ראה גם רש"י לקמן לה,
יב.

(לח) ושמרת את השלחן - שלחן
בצפון, משוף מן הכתל הצפוני שתי
אמות ומחצה - שיעור דרך שני כהנים
זה אצל זה המסדרין שתי מערכות של
לחם הפנים בשבת, ומצותו לטדרן
ולטלקן יחד, וארבעה נכנסין, שנים
מצד זה של שלחן לסלק את המערכה
הישנה של לחם הפנים, ושנים מצד זה
לסדר החדשה (רש"י יומא לג, ג).
ומנורה בדרום, משוכה מן הכתל
הדרומי שתי אמות ומחצה - כמדת
השלחן, דהא כתיב "נוכח השלחן" זה
בצד זה (רש"י שם).
ומזבח הזהב נתון כנגד אור שבין
שלחן למנורה, משוף קמעה כלפי
המזרח וכלם נתונים מן חצי המשכן

כ"ט - וְעִשִּׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְגו' וְשַׁלַּשׁ אַמּוֹת קִמְתּוּ • (ובחיים ט) דְּבָרִים כֶּכְתָּבךָ, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: נֶאֱמַר כָּאֵן "רְבוּעַ", וְנֶאֱמַר בְּפָנִימֵי "רְבוּעַ". מַה לְהֵלֵךְ גָּבְהוּ פִּי שְׁנַיִם כְּאַרְבּוֹ, אַף כָּאֵן גָּבְהוּ פִּי שְׁנַיִם כְּאַרְבּוֹ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "שַׁלַּשׁ אַמּוֹת קִמְתּוּ"? מִשְׁפַּת סוֹכֵב וּלְמַעְלָה.

(ב) וְעִשִּׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו מִמַּגְו תִּהְיֶינָּה קַרְנֵיהֶן • וְעִשִּׂיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: בְּתַעֲבֹד קַרְנֵיהֶן עַל אַרְבַּע זְוִיֹּתָהּ מִגְו תִּהְיֶינָּה קַרְנֵיהֶן וּמְחַפֵּי זָתָה נְחֹשֶׁא:

כ"ט - מִמַּגְו תִּהְיֶינָּה קַרְנֵיהֶן • שְׁלֹא יַעֲשֶׂם לְבָדָם וַיְחַבְּרֵם בּוֹ. וְעִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת • לְכַפֵּר עַל עֲזוֹת מִצַּח, שְׁנַאֲמַר: (ישעיה מח) "וּמְצַחְךָ נְחֹשֶׁה".

(ג) וְעִשִּׂיתָ סִירְתָיו לְדָשְׁנוֹ וַיַּעֲיוּ וּמִזְרָקָתָיו וּמִזְלָגָתָיו וּמִחַתְוֹתָיו לְכָל-כֵּלֵי תַעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת: גְּתַעֲבֹד פְּסַכְתֵּרוֹתָהּ לְמִסְפֵּי קַטְמָה וּמְגַרְוֵיפְתָהּ וּמִזְרָקָתָה וּצַנֻּרְתָהּ וּמִחַתְוֹתָהּ לְכָל מִנְהַי תַעֲבֹד נְחֹשֶׁא:

כ"ט - סִירְתָיו • כַּמִּין יוֹרוֹת. לְדָשְׁנוֹ • לְהַסִּיר דָּשְׁנוֹ לְתוֹכָהּ, וְהוּא שְׁתַּרְגֵּם אוּנְקָלוֹס: לְמִסְפֵּי קַטְמָה, לְסַפּוֹת הַדָּשָׁן לְתוֹכָם, פִּי יֵשׁ מְלוֹת בְּלִשׁוֹן עֵבְרִית - מְלָה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בְּפִתְרוֹן לְשִׁמֵשׁ בְּנִין וּסְתִירָה, כְּמוֹ: (תהלים פ) "וַתִּשְׂרַשׁ שְׂרָשִׁיָּה", (איוב ה) "אֵוִיל מִשְׂרִישׁ", וְחִלּוּפוֹ: (שם לא) "וּבְכָל-תְּבוּאֹתַי תִּשְׂרַשׁ". וְכַמוֹהוּ: (ישעיה יז) "בְּסַעֲפֵיָהּ פָּרִיָּהּ", וְחִלּוּפוֹ: (שם י) "מְסַעֲף פֶּאֶרְהָ", מִפִּשְׁחַ סַעֲפֵיָהּ. וְכַמוֹהוּ: (ירמיה ז) "וַיְזַהּ הָאֲחֵרוֹן עֲצָמוֹ", שֶׁבַר עֲצָמוֹתָיו. וְכַמוֹהוּ: (מלכים א כא) "וַיִּסְקְלֵהוּ בְּאֲבָנִים", וְחִלּוּפוֹ: (ישעיה סב) "סִקְלוּ מֵאֲבָן", הִסִּירוּ אֲבָנֶיהָ, וְכֵן: (שם ה) "וַיַּעֲזְבֵהוּ וַיִּסְקְלֵהוּ". אַף כָּאֵן לְדָשְׁנוֹ, לְהַסִּיר דָּשְׁנוֹ, וּבְלַע"ז אֲדַשְׁצַנְדֵּר"ר. וַיַּעֲיוּ • כְּתַרְגוּמוֹ:

אשל אברהם - הרב אלעזר שטיינ

יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן שׁוֹרֵשׁ".
וְכַמוֹהוּ "בְּסַעֲפֵיָהּ פֶּרִיָּהּ" - יִשְׁעִיָּהּ יוֹ, וְהַרְשִׁי שָׁם: "בְּסַעֲפֵיָהּ - בַּעֲנַפֶּיהָ".
וְחִלּוּפוֹ "מְסַעֲף פֶּאֶרְהָ" - שָׁם י, לֵג.
מִפִּשְׁחַ סַעֲפֵיָהּ - וְהוּא פִירוֹשׁ "מְסַעֲף".
וְרֵאָה גַם רַשִׁי שָׁם: "יְפִשְׁחַ פְּאֵרֹתָיו עֵינָיו עֲנַפֵּי אֵילָנֹתָיו .. וּמְסַעֲף הוּא לְשׁוֹן מְקַצֵּץ עֲנַפִּים".
וְכַמוֹהוּ "וַיְזַהּ הָאֲחֵרוֹן עֲצָמוֹ" - יִרְמִיָּהּ נ, יו.
שֶׁבַר עֲצָמוֹ - בְּרַשִׁי שָׁם: "גִּירָם עֲצָמוֹתָיו". כְּלוּמַר, "עֲצָם" מִשְׁמַשׁ לְדַבֵּר וְהִיפּוּכּוֹ, גַם לְעֲצָם וְגַם לְשֶׁבִירַת עֲצָם.
וְכַמוֹהוּ "וַיִּסְקְלֵהוּ בְּאֲבָנִים" - מְלָכִים א כָּא, יג.
וְחִלּוּפוֹ "סִקְלוּ מֵאֲבָן" - יִשְׁעִיָּהּ סב, י.
הִסִּירוּ אֲבָנֶיהָ - וְרֵאָה רַשִׁי שָׁם: "סִקְלוּ הַמְסִילָה וְהַשְּׁלִיכוּ אֲבָנֵי מַכְשׁוֹל לְצִדְדֵינוֹ".
וְכֵן "וַיַּעֲזְבוּהוּ וַיִּסְקְלֵהוּ" - שָׁם ה, ב. הוֹצִיא אֲבָנִים מִתּוֹכּוֹ (רַשִׁי שָׁם).
אַף כָּאֵן: "לְדָשְׁנוֹ" - לְהַסִּיר דָּשְׁנוֹ - רֵאָה גַם רַשִׁי בְּמִדְבַר ד, יג.
וּבְלַע"ז: אִישְׁצִינְדֵּר"ר - escandrer, לְפָנּוֹת אֶת הָאֶפֶר.

הַמִּזְבֵּחַ בְּחֻשְׁתֵּי דְּרוֹקָא וְלֹא בְּזִבְחַ בְּשַׁרְךָ הַכֵּלִים (מְשִׁבֵּל לַחֲדָה). תּוֹרָה ג
(ג) סִירְתָיו - כַּמִּין יוֹרוֹת - סִירָים וְקִדְרוֹת שֶׁל נְחוֹשֶׁת (רֵאָה רַשִׁי עֵירוֹבִין קד, ג).
לְדָשְׁנוֹ - לְהַסִּיר דָּשְׁנוֹ - הַדָּשָׁן שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ.
לְתוֹכָם - לְתוֹךְ הַסִּירִים.
וְהוּא שְׁתַּרְגֵּם אוּנְקָלוֹס "לְמִסְפֵּי קַטְמָה", לְסַפּוֹת - מְלִשׁוֹן כְּלִיּוֹן וְסִילּוֹק.
הַדָּשָׁן לְתוֹכָם. כִּי יֵשׁ מְלוֹת בְּלִשׁוֹן עֵבְרִית מְלָה אַחַת מִתְחַלֶּפֶת בְּפִתְרוֹן לְשִׁמֵשׁ בְּנִין וּסְתִירָה - רֵאָה גַם רַשִׁי בְּרֵאשִׁית טו, ב. שְׁמוּאֵל א יז, לט. יִחְזַקְאֵל כג, יז. בְּבֹא מְצִיעַא לַח, א. חוּלִין קלא, ב.
כְּמוֹ "וַתִּשְׂרַשׁ שְׂרָשִׁיָּה" - תְּהִלִּים פ, י.
הַשְּׂרִישָׁה שְׂרָשִׁיָּה (רַשִׁי שָׁם).
"אֵוִיל מִשְׂרִישׁ" - אֵיב ה, ג. עֲשֵׂה שְׂרָשִׁים (רַבֵּעַ שָׁם).
וְחִלּוּפוֹ "וּבְכָל תְּבוּאֹתַי תִּשְׂרַשׁ" - שָׁם לָא, יב. תַּעֲקֹר שְׂרָשִׁיָּה (רַשִׁי בְּרֵאשִׁית שם. יחזקאל שם. ב"מ שם. חוּלִין שם). וְרֵאָה רַשִׁי אֵיב שָׁם: "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בְּלִשׁוֹן עֵינָיו אוֹמֵר תִּשְׂרַשׁ, וּבְלִשׁוֹן שְׂרָשׁ אוֹמֵר תִּשְׂרַשׁ, וְכֵן יִשְׁוֹרְשׁוּ לְשׁוֹן עֵינָיו,

(א) וְעִשִּׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְגו' וְשַׁלַּשׁ אַמּוֹת קִמְתּוּ - דְּבָרִים כֶּכְתָּבךָ - שְׁמִדַּת הַמִּזְבֵּחַ הִיא כְּתוּבָה כָּאֵן: הִמְשַׁל אַמּוֹת אוֹרֶךְ וְהִמְשַׁל רֹחֵב וְשַׁלַּשׁ אַמּוֹת קוֹמְתוֹ.
דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה - וְבַחֲמֵי נט, ב.
רַבִּי יוֹסִי אָמַר - שָׁם נט, ב-ס, א.
נֶאֱמַר כָּאֵן "רְבוּעַ", וְנֶאֱמַר בְּפָנִימֵי "רְבוּעַ" - בְּמִזְבֵּחַ הַזֶּהב (לְקַמַּל ל, א) "אִמָּה אֶרְבּוֹ וְאִמָּה רְחֹבֵי רְבוּעַ יִהְיֶה וְאִמָּתִים קוֹמְתוֹ" (רַשִׁי וּבַחֲמֵי נט, ג).
מַה לְהֵלֵךְ גָּבְהוּ פִּי שְׁנַיִם כְּאַרְבּוֹ, אַף כָּאֵן גָּבְהוּ פִּי שְׁנַיִם כְּאַרְבּוֹ - הִרֵי עֲשֶׂה אַמּוֹת (רַשִׁי שָׁם).
וְמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְשַׁלַּשׁ אַמּוֹת קִמְתּוּ"? מִשְׁפַּת סוֹכֵב - רֵאָה לְקַמֵּן פְּסוּקַהּ וּבְרַשִׁי שָׁם.
וּלְמַעְלָה - עַד מְקוֹם הַקְּרִנּוֹת, וְגוֹבֵה הַקְּרָן אִמָּה (רַשִׁי שָׁם ס, א). תּוֹרָה ב
(ב) מִמַּגְו תִּהְיֶינָּה קַרְנֵיהֶן - שְׁלֹא יַעֲשֶׂם לְבָדָם וַיְחַבְּרֵם בּוֹ. וְעִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת - לְכַפֵּר עַל עֲזוֹת מִצַּח, שְׁנַאֲמַר - יִשְׁעִיָּהּ מַח, ד.
"וּמְצַחְךָ נְחֹשֶׁה" - כֵּן יֶאֱמַר לְמִי שְׁמַעִיו בְּיוֹתֵר, שֶׁהוּא מְרִים מִצָּחוֹ וּמְחַזְּקוֹ בְּחֻשְׁתֵּי מִצִּיד (שָׁם). וְלְכֵן צִפּוֹ אֶת

מגרפות שנוטל בהם את הדשן, והן כמין כסוי הקדרה של מתכת דק, ולו בית יד, ובלע"ז וודי"ל. ומזרקתיו • לקבל בהם דם הזבחים. ומזלגתיו • כמין אוינקליות כפופים, ומכה בהם בפשור ונתחבים בהם, ומתהפכין בהן על גחלי המערכה שיהא ממהר שרפתן, ובלע"ז קרוציני"ש, ובלשון חכמים צנוריות. ומחתתיו • בית קבול יש להם לטל בהן גחלים מן המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת, ועל שם חתנתן קרויים מחתות, כמו: (ישעיה ל) "לחתת אש מקוד", לשון שאיבת אש ממקומה, וכן: (משל"ו) "היחיתה איש אש בחיקו?!" • לְכַל כְּלָיו • כמו: כל כלי.

(ד) ועשית לו מכפר מעשה רשת נחשת ועשית עליהרשת ארבע טבעות נחשת על ארבע קצותיו:

ה"א • מכפר • לשון כברה, שקורין קריבל"ש, כמין לבוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת. ומקרא זה מסרס, וכה פתרונו: 'ועשית לו מכפר נחשת מעשה רשת'.

(ה) ונתתה אתה תחת פרב המזבח מלמטה והיתה הרשת עד חצי המזבח:

ה"ב • פרב המזבח • סובב. כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי פרב, כמו ששנינו ב"הפל שוחטין": 'אלו הן גלמי כלי עץ: כל שעתידי לשוף... ולכרכב', והוא כמו שעושין חריצין עגלין בקרשי דפגי המכות

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

ולא ישרפו? כל לשון חתית גחלים לשון שאיבה הוא כמשמעה, כשמשלאל הכלי בתוך המדורה (רש"י שם). לְכַל כְּלָיו - כמו "כל כלי" - הל"מ"ד יתרה, ואינה אלא לתקון לשון (רש"י לעיל יד, כח). תורה ד (ד) מכפר - לשון כברה, שקורין קריבל"א - crible, כברה. כמין לבוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת. ומקרא זה מסרס וכה פתרונו: 'ועשית לו מכפר נחשת מעשה רשת'. מהפך (רש"י סוטה לח, א). כי "מעשה רשת" צורתו אחת מאיזה מין שיהיה, ומהו שאומר "רשת נחשת"? (א"ס). ולכן צריך לומר שהכונה שהמכפר יהיה מנחשת ויהיה עשוי רשת. תורה ה (ה) פרב המזבח - סובב. כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי "פרב" - ראה גם רש"י וזבחים טב, א: "פרבוב לשון היקף חריץ עגולה". כמו ששנינו ב"הפל שוחטין" - חולין כה, א.

"אלו הן גלמי כלי עץ - שלא נגמרה כל מלאכתו, אכל נגמרה חקיקתו

אנקולים. ובלשון חכמים - יומא יב, א: 'ומהפך בצינוקא". ועוד. צנוריות - וכן פירש רש"י בבמדבר ד, יד. ומחתתיו - בית קבול יש להם למל בהן גחלים מן המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת - אבל ראה רש"י במדבר שם: "שבהם חותים הגחלים לתרומת הדשן". ויש לומר ששימש לשניהם, אלא שרש"י בחר לציין כאן את השימוש היותר נעלה שנעשה על ידי המחטה, שהוא העברת גחלים ממזבח החיצון לפנימי, כיון שכאן מדובר במטרת עשית המחטות, מה שאין כן בספר במדבר מדובר בשכיכות המחטות למזבח החיצון, שמשום כך הכניסו את כל כלי המזבח בנרתיק אחד. ועל שם חתנתן קרויים מחתות, כמו "לחתות אש מקוד" - ישעיה ל, יד. לשאוב אש מן היסק (רש"י שם). לשון שאיבת אש ממקומה, וכן "היחיתה איש אש בחיקו" - משל"ו, כו. הישאב איש גחלים בשפולי בגדיו

ועיו - בתרגומו - "ומגרופיתיה". מגרפות שנוטל בהם הדשן - וראה גם רש"י במדבר ד, יד. שם כא, יא. והן כמין כסוי הקדרה של מתכת דק - ברש"י במדבר ד, יד: "והן של נחשת". ולו בית יד, ובלע"ז: ודי"ל - wadil, יעה, מגרפה. ומזרקתיו - לקבל בהם דם הזבחים - הנשחטים. ומזלגתיו - כמין אוינקליות - ויום (רש"י לעיל כו, לב). כפופים, ומכה בהם בפשור ונתחבים בו, (ומהפכו) - פן הוא בכמה כתבי-יד ובדפוס רומי. אף בדפוס ראשון "ומהפכין". ובשאר דפוסים: "ומתהפכין". בהן על גחלי המערכה, שיהא ממהר שרפתן - אולי צריך להיות: שריפתו, שהרי מוסב על הבשר. וברש"י במדבר ד, יד: "מזלגות - צנוריות של נחשת, שבהן מפין באברים שעל המזבח להפכו, כדי שיתעכלו יפה ומהר". ובלע"ז: קרוציני"ש - crocins, ויום,

וספסלי העץ. אף למזבח עשה חריץ סביבו, והיה רחבו אמה בדפנו לנוי, והוא לסוף שלש (ספרים אחרים ש) אמות של גבהו, בדברי האומר: 'גבהו פי שנים בארכו'. הא, מה אני מקים: 'ושלש אמות קמתו'? משפת סובב ולמעלה, אבל סובב להלוף הפהנים לא היה למזבח הנחשת, אלא על ראשו לפנים מקרנותיו. וכן שנינו ב'זבחים': 'איזהו פרכוב? בין קרן לקרן, והיה רחב אמה, ולפנים מהן אמה של הלוף רגלי הפהנים, ושתי אמות הללו קרויים פרכב. ודקדקנו שם, והכתוב: "תחת פרכב המזבח מלמטה" למדנו, שהפרכב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתיו? ותרג המתרץ: 'תרי הו, חד לנוי וחד לכהנים דלא ישתרגו'. זה שבדפן לנוי היה, ומתחתיו הלבישו המכבר והגיע רחבו עד חצי המזבח. נמצא, שהמכבר רחב אמה, והוא היה סימן לחצי גבהו, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים, וכנגדו עשוי למזבח בית עולמים דגמת חוט הסקרא באמצעו. וכפש שהיו עולין בו, אף-על-פי שלא פראו בענין זה, כבר שמענו בפרשת "מזבח אדמה תעשה-לי" "ולא תעלה במעלות", לא תעשה לו מעלות בפכש שלו, אלא כפש חלק. למדנו, שהיה לו כפש, כך שנינו במכילתא. ומזבח אדמה, הוא מזבח הנחשת שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חניטתו,

אשל אברהם - הרב אלאשולי

אמות. דהינו שהמכבר היה "מאמצעו ולמעלה" (רשי זבחים שם). בדפוסים שלפנינו נוסף כאן: "נמצא שהמכבר רחב אמה". אף בהרבה כתבי-יד ודפוסים ראשונים אינו. ונראה שהיא הוספה מאוחרת מאחד המעתיקים, שכן באמה הששית בגובה המזבח היה גם סובב וגם מכבר, ואי אפשר שיהיה רחב המכבר לבדו אמה, אלא קצת פחות מאמה. והוא היה סימן לחצי גבהו להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים - שהיו דמים, כמו של חטאת העוף, שהיו צריכים להיות בחצי החלק התחתון של המזבח. והיו דמים, כמו חטאת בהמה, שהיו צריכים להיות בחצי החלק העליון של המזבח, והמכבר היה מבדיל בין חלק התחתון לחלק העליון של המזבח. וכנגדו עשו למזבח "בית עולמים" - בית המקדש. חגורת חוט הפקרא - חוט בצבע אדום, שהיה כמין חגורה. באמצעו. וכפש שהיו עולין בו, אף-על-פי שלא פראו בענין זה - בלומר, לא נתפרש כאן במזבח הנחשת אודות הכפש. כבר שמענו בפרשת "מזבח אדמה תעשה לי" - לעיל כ, ב. "ולא תעלה במעלות" - לעיל כ, כב. לא תעשה לי מעלות בפכש שלו אלא כפש חלק, למדנו שהיה לו כפש, כך שנינו במכילתא - יתרו מסכתא דבחדש פרק יא. ו"מזבח אדמה", הוא מזבח

אבל סובב להלוף הפהנים לא היה למזבח הנחשת - כמו שהיה במזבח בית המקדש, שהסובב נועד גם להילוף הפהנים, ראה זבחים סב, ב וברש"י שם דבור המתחיל שני. אלא על ראשו - של המזבח. לפנים מקרנותיו. וכן שנינו בזבחים - סב, ב. איזהו "פרכב"? בין קרן לקרן, והיה רחב אמה, ולפנים מהן אמה של הלוף רגלי הפהנים, ושתי אמות הללו - אמה של בין הקרנות ואמה של מקום הילוף (רשי שם). קרויים "פרכב". ודקדקנו שם: והכתוב "תחת פרכב המזבח מלמטה" - בדפוס ראשון: והכתוב (לקמן לה, א): "תחת פרכבו מלמטה". וכן הוא בגמרא שלפנינו שם. למדנו שהפרכב בדפנו הוא ולבוש המכבר תחתיו - דאי בראש המזבח, היכי קרי למכבר הנתון סביב הקיר: "תחת פרכבו"? (רשי שם). ותרג המתרץ: תרי הו - שני סובבים היו למזבח שעשה משה (רשי שם). חד לנוי, וחד לכהנים דלא ישתרגו - בדפוס ראשון: דלא נשתרקו. וכן הוא בגמרא וברש"י שם. ופירושו: למעלה בראש המזבח העמיקו סובב כמין חריץ עמוק דבר מועט, להיות להם שפתו היקף מעקה קטן סביב שלא יחליקו (רשי שם). זה שבדפן לנוי היה, ומתחתיו הלבישו המכבר, והגיע רחבו - של המכבר, כלפי משה. "עד חצי המזבח" - שהוא חמש

וראויין הן לתשמיש (רשי שם). כל שעתידי לשוב - לשפסף בדבר המקליקן ומצוחצחון (רשי שם). ולכרכב, והוא - לכרכב. כמו שעושו חריצין עגלין פקרישי דפני התבות וספסלי העץ - ברש"י שם: "שחוקק בהן חקיקות גדולות וכרכוב דכרך שעושו ככיסוי תיבות וספסלים". אף למזבח עשה חריץ סביבו - בדפוסים שלפנינו נוסף כאן: "והיה רחבו אמה". אבל בהרבה כתבי-יד ודפוסים ראשונים אינו. ונראה שהיא הוספה מאוחרת מאחד המעתיקים. וכן משמע מלשונו בהמשך שכתב "והוא לסוף שש אמות", דהינו שהוא היה רק בסוף האמה הששית, ולא כל האמה הששית. וכן נראה מלשון רש"י וזבחים שם: "בליטה קטנה חוגרתו לנוי, והו סובב". בדפנו לנוי, והוא לסוף שש אמות - כן הוא בכמה כתבי-יד ובדפוסים ראשונים, וכן הוא ברש"י וזבחים שם: "סביב הקיר משעלה שש אמות גובה". בלומר, באמה הששית היה הסובב. אף בכמה דפוסים: "שלש אמות", ונראה שהכונה לשלש אמות מראש המזבח עד הכרכוב. של גבהו, בדברי האומר - שהובא לעיל ברש"י פסוק א. גבהו פי שנים בארכו - דהינו עשר אמות. הא מה אני מקים "ושלש אמות קמתו" - פסוק א. משפת סובב ולמעלה - עד מקום הקרן, והקרן עצמה אמה נוספת.

והַכֹּבֵשׁ הָיָה בְּדָרוֹם הַמִּזְבֵּחַ, מִבְּדֵל מִן הַמִּזְבֵּחַ מֵלֵא חוּט הַשְּׁעָרָה, וְרָגְלָיו מִגִּיעֵין עַד אִמָּה סְמוּךְ לְקִלְעֵי הַחֲצָר שֶׁבְּדָרוֹם, כְּדַבְּרֵי הָאוֹמֵר ' אֲמוֹת קוֹמְתוֹ. וְלִדְבָרֵי הָאוֹמֵר: דְּבָרִים כִּכְתָבָן: "וְשֵׁלֶשׁ אֲמוֹת קוֹמְתוֹ", לֹא הָיָה אַרְךָ הַכֹּבֵשׁ אֲלָא ' אֲמוֹת, כִּף מִצְאֵתִי בְּמִשְׁנֵת אַרְבָּעִים וְתִשְׁעַ מִדּוֹת, וְזֶה שֶׁהָיָה מִבְּדֵל מִן הַמִּזְבֵּחַ מֵלֵא הַחוּט, בְּמַסְכַּת זְבָחִים לְמַדְנִיָּה מִן הַמִּקְרָא.

(ו) וְעִשִׂיתָ בָּדִים לְמִזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ
 וּתְעַבְדָּ אֲרִיחָא לְמִדְבַחָא אֲרִיחֵי דְאֲעִי
 שְׁטִין וְתַחְפִּי יְתַהוֹן נַחְשָׂא:
 אַתֶּם נַחֲשֵׁת:

(ז) וְהוּבֵא אֶת־בְּדָיו בְּטַבְעֹת וְהָיוּ הַבָּדִים עַל־שֵׁתָי
 צִלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּשָׂאת אֹתוֹ:
 כִּי־ בְּטַבְעֹת • בְּאַרְבַּע טַבְעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְמַכְבֵּר.

(ח) נָכוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הִרְאָה אֹתְךָ
 בְּהָר פֶּן יַעֲשׂוּ:
 ח הַלֵּיל לַיְחִי תַעֲבֹד יְתָה כְּמָא דִּי אַחְזִי יִתָּךְ
 כְּטוֹרָא כֶּן יַעֲבֹדִין:

כִּי־ נָכוֹב לַחַת • כְּתַרְגוּמוֹ: הַלֵּיל לַיְחִי. לַיְחִי עֲצֵי שִׁטִּים מִכָּל צַד, וְהַחֲלָל בְּאֲמָצַע, וְלֹא יֵהָא כְּלוּ עֵץ
 אַחַד, שֶׁיֵּהָא עֲבִיּוֹ ה' אֲמוֹת עַל ה' אֲמוֹת כְּמִין סָדֵן.

♦ שבת קודש ב' אדר ♦

(ט) וְעִשִׂיתָ אֵת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן לַפֶּאֱתָה נֹנֶב־תִּימָנָה
 קַלְעִים לַחֲצַר שֵׁשׁ מִשׁוֹר מֵאָה בְּאִמָּה אַרְךָ לַפֶּאֱתָה
 הָאֶחָת:
 ט וּתְעַבְדָּ יְתָ דְרַת מִשְׁכְּנָא לְרוּחַ עֵבֶר דְּרוּמָא
 סְרָדִין לְדוּרְתָא דְּבוּיָן שְׁזִיר מֵאָה בְּאִמִּין
 אַרְכָּא לְעֵבֶר חָד:

כִּי־ קַלְעִים • עֲשׂוּיִין כְּמִין קַלְעֵי סְפִינָה, נִקְבִּים נִקְבִּים, מַעֲשֶׂה קַלְיַעָה וְלֹא מַעֲשֶׂה אֹרֶג, וְתַרְגוּמוֹ סְרָדִין
 כְּתַרְגוּם שֶׁל מַכְבֵּר, הַמְתַּרְגֵּם סְרָדָא, לְפִי שֶׁהָיוּ מְנַקְבִּין כִּכְבְּרָה. לַפֶּאֱתָה הָאֶחָת • כָּל הַרוּחַ קְרוּי פֶּאֱתָה.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

הַנַּחֲשֵׁת, שֶׁהָיוּ מִמְּלֵאִין הַלָּלוּ
 אֲדָמָה בְּמִקּוֹם חֲנוּתָן - הוּבֵא בְּרִשִׁי
 לְעֵיל ב, כֹּא כְּפִירוּשׁ שֵׁנִי. וְרִאָה גַם
 רִשִׁי לְקָמֵן ל, ג. וְשֵׁם הוֹסִיף שֶׁלֹּא
 הָיָה לוֹ גַם.
 וְהַכֹּבֵשׁ הָיָה בְּדָרוֹם הַמִּזְבֵּחַ
 - וְהַמִּזְבֵּחַ עֲצָמוֹ עָמַד סְמוּךְ לַפֶּתַח
 הַמִּשְׁכָּן.
 מִבְּדֵל מִן הַמִּזְבֵּחַ מֵלֵא חוּט
 הַשְּׁעָרָה - שֶׁלֹּא הָיָה רֹאשׁ הַכֹּבֵשׁ נוֹגַע
 בְּמִזְבֵּחַ מִמַּשׁ, אֲלָא מוּבְדֵל מִמֶּנּוּ
 כְּמִלּוֹא נִימָא.
 וְרָגְלָיו מִגִּיעֵין עַד אִמָּה סְמוּךְ
 לְקִלְעֵי הַחֲצָר שֶׁבְּדָרוֹם, כְּדַבְּרֵי
 הָאוֹמֵר: עֲשֶׂר אֲמוֹת קוֹמְתוֹ.
 וְלִדְבָרֵי הָאוֹמֵר - הוּבֵא בְּרִשִׁי לְעֵיל

פְּסוּק א.
 דְּבָרִים כִּכְתָבָן "שֵׁלֶשׁ אֲמוֹת קוֹמְתוֹ"
 - לְעֵיל פְּסוּק א.
 לֹא הָיָה אַרְךָ הַכֹּבֵשׁ אֲלָא עֲשֶׂר
 אֲמוֹת, כִּף מִצְאֵתִי בְּמִשְׁנֵת
 "אַרְבָּעִים וְתִשְׁעַ מִדּוֹת" - מוּבָא
 בְּיַלְקוּט שְׁמַעוֹנֵי רַמְזוֹ תִּיט.
 וְזֶה שֶׁהָיָה מִבְּדֵל מִן הַמִּזְבֵּחַ מֵלֵא
 הַחוּט, בְּמַסְכַּת זְבָחִים - סב, ב.
 לְמִדּוּתָהּ מִן הַמִּקְרָא - רַב יְהוּדָה אָמַר:
 מִשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (לִקְמַן כט, טו) "סָבִיב",
 שֶׁיֵּהָא הֵיקָף לְמִזְבֵּחַ כָּל דְּהוּ, וְאִי הָיוּ
 מְחוּבְּרִין שׁוּב אֵין לָהּ הֵיקָף, שְׁאִפִּילוּ
 בְּחוּט אֵין וְכוּל לְסוּבָּבוּ. וְרַבֵּי אֲבָהוּ
 אָמַר: נֶאֱמַר (לעיל פְּסוּק א) "רְבוּעַ", וְאִי
 מְחוּבְּרִין, לֹא הָיָה בְּגִינָּו מְרוּבָּע (גמרא

ורש"י שם). תורה ו
 (ז) בְּמַסְכַּת - בְּאַרְבַּע טַבְעוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ
 לְמַכְבֵּר - כְּדִלְעִיל פְּסוּק ד. תורה ח
 (ח) נָכוֹב לַחַת - כְּתַרְגוּמוֹ: "הַלֵּיל
 לַיְחִין" - הַלֵּיל לַיְחִי. וְרִאָה גַם לְקָמֵן
 לַח, ז.
 לַיְחִי עֲצֵי שִׁטִּים מִכָּל צַד - מִלְּבַד
 מִלְּמַעְלָה, שֶׁהָיָה לֹא הָיָה לוֹ גַם,
 כְּדִלְקָמֵן בְּרִשִׁי ל, ג.
 וְהַחֲלָל בְּאֲמָצַע - וְאֵת הַחֲלָל הָיוּ
 מְמַלְאִים אֲדָמָה, כְּדִלְעִיל בְּרִשִׁי פְּסוּק
 ח.
 וְלֹא יֵהָא כְּלוּ עֵץ אַחַד שֶׁיֵּהָא עֲבִיּוֹ
 חֲמֵשׁ אֲמוֹת עַל חֲמֵשׁ אֲמוֹת כְּמִין
 סָדֵן - עֵץ עֲבָה. תורה ט
 (ט) קַלְעִים - עֲשׂוּיִין כְּמִין קַלְעֵי

(י) **וְעַמְדוֹ עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְזֶה**
הָעַמֻּדִים וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:

י"ז - וְעַמְדוֹ עֲשָׂרִים • חֲמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לַעַמּוּד • וְאַדְנִיָּהֶם • שֶׁל הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת. הָאֲדָנִים יוֹשְׁבִים עַל הָאֲרָץ וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִין לְתוֹכָן. הָיָה עוֹשֶׂה כַּמִּין קַנְדָּסִין שְׁקוּרִין פְּלֵא"שׁ, אֲרַפָּן ו' טָפְחִים וְרַחְבֵּן ג', וְטַבְעַת נְחֹשֶׁת קְבוּעָה בּוֹ בְּאֶמְצָעוֹ, וְכוּרְךָ שִׁפְת הַקָּלָע סְבִיבֵיו בְּמִיתָרִים כְּנֶגֶד כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד, וְתוֹלָה הַקַּנְדָּס דְּרָךְ טַבְעָתוֹ בְּאוֹנְקָלִיּוֹת שֶׁבַע עַמּוּד הַעֲשׂוּי כַּמִּין וי"ו, רֵאשׁוֹ זְקוּף לְמַעְלָה וְרֵאשׁוֹ אֶחָד תְּקוּעַ בַּעַמּוּד, כְּאוֹתָן שְׁעוֹשִׂין לְהַצִּיב דְּלָתוֹת, שְׁקוּרִין גּוּנזִי"שׁ, וְרַחֵב הַקָּלָע תְּלוּי מְלַמְטָה וְהִיא קוֹמַת מַחְצוֹת הַחֲצָר. וְזֶה הָעַמּוּדִים • הֵם הָאוֹנְקָלִיּוֹת. וְחֻשְׁקֵיהֶם • מְקַפִּין הָיוּ הָעַמּוּדִים בְּחוּטֵי כֶּסֶף סְבִיב, וְאַיִנִּי יוֹדֵעַ, אִם עַל פְּנֵי כָּלן, אִם בְּרֵאשֶׁם וְאִם בְּאֶמְצָעֵם, אִךְ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁחֲשׂוּק לְשׁוֹן חַגוּרָה, שְׂכָף מְצִינֵו בְּפִלְגָשׁ בְּגַבְעָה: (שופטים יט) "וְעָמְדוֹ צֶמֶד חֲמוּרִים חֲבוּשִׁים", תַּרְגוּמוֹ: חֲשׂוּקִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 41)

וְעַמּוּדָיו עֲשָׂרִים (כו, י) צָרִיךְ עֵינַי גְּדוּל, שְׁסַתֵּם הַכְּתוּב וְלֹא פִרְשׁ מִמֶּה נַעֲשׂוּ הָעַמּוּדִים (עֵתָה רְאִיתִי שֶׁהַקְּשָׁה פֶּן בְּתוֹסֶפּוֹת הָרֵיב"א וְעוֹד). וְתִמְנֶה עוֹד יוֹתֵר מֶה שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ, וְאֶפִּילוֹ בְּרַמְזוֹ, הַקּוּנְדָסִין. וְרֵש"י מְבַיָּאֵם בְּפִשְׁטוֹת וּמְפָרֵשׁ "כַּמִּין קוּנְדָסִין שְׁקוּרִין פְּלֵא"שׁ, וְתוֹ לֹא! וְרָאָה וְרֵש"י עְרוּבֵין לֹד, ב: קוּנְדָס, פְּל"ו בְּלַע"ז, וְאַיִנִּם מִחֻבְרִים.

יא וְכֵן לְרוּחַ צְפוֹנָא בְּאַרְכָּא סְרַדִּין מְאָה אַרְכָּא וְעַמּוּדוֹהִי עֲשָׂרִין וְסַמְכִיהוֹן עֲשָׂרִין נְחֹשֶׁת וְזֶה עַמּוּדָיָא וְכַבּוּשִׁיהוֹן דְּכֶסֶף:

(יא) **וְכֵן לְפָאָת צְפוֹן בְּאַרְךָ קְלָעִים מְאָה אַרְךָ**
וְעַמּוּדָיו עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְזֶה
הָעַמֻּדִים וְחֻשְׁקֵיהֶם כֶּסֶף:

יב וּבִפְתוּחָיָא דְדִרְתָּא לְרוּחַ מַעְרָבָא סְרַדִּין חֲמִשִּׁין אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עֲשָׂרָא וְסַמְכִיהוֹן עֲשָׂרָא:

(יב) **וְרַחֵב הַחֲצֵר לְפָאָתֵיָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה**
עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרָה:

אשל אברהם - הרב אלשווילי

שֶׁבַע עַמּוּד הַעֲשׂוּי כַּמִּין וי"ו, רֵאשׁוֹ זְקוּף לְמַעְלָה וְרֵאשׁוֹ אֶחָד תְּקוּעַ בַּעַמּוּד, כְּאוֹתָן שְׁעוֹשִׂין לְהַצִּיב דְּלָתוֹת, שְׁקוּרִין גּוּנזִי"שׁ - gons, צִירִים. וְרַחֵב הַקָּלָע תְּלוּי מְלַמְטָה, וְהִיא קוֹמַת מַחְצוֹת הַחֲצָר. וְזֶה הָעַמּוּדִים - הֵם הָאוֹנְקָלִיּוֹת - בְּרֵש"י סְנֶהֲדָרִין כב, א: "יְתִדוֹת כֶּסֶף הַעֲשׂוּיִין כַּמִּין אוֹנְקָלוֹת, וְקָבָעוּם בְּעַמּוּדִים שְׁבָהֶם תוֹחֲבִין לְוִלְאוֹת קְלָעֵי הַחֲצֵר וְהַמְסָף, וְכָל אוֹנְקָלוֹת דּוּמִין לְוִוִ"ן".

וְחֻשְׁקֵיהֶם - מְקַפִּין הָיוּ הָעַמּוּדִים בְּחוּטֵי כֶּסֶף סְבִיב. וְאַיִנִּי יוֹדֵעַ אִם עַל פְּנֵי כָּלן, אִם בְּרֵאשֶׁם, אִם בְּאֶמְצָעֵם. אִךְ יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁחֲשׂוּק לְשׁוֹן חַגוּרָה - בְּרֵש"י עֲבוּדָה וְרָה כד, ב פִּירֵשׁ מְלָשׁוֹן קָשֶׁר. שְׂכָף מְצִינֵו בְּפִלְגָשׁ בְּגַבְעָה וְעָמְדוֹ צֶמֶד חֲמוּרִים חֲבוּשִׁים", תַּרְגוּמוֹ: "חֲשׂוּקִים". - שופטים יט, יז. תורה יא

עַמּוּד שֶׁבִּפְנֵת דְרוֹם מְזֻרָח הָיָה שִׁיף לְצַד דְרוֹם, וְאֵילוֹ עַמּוּד שֶׁבִּפְנֵת דְרוֹם מְעָרֵב הָיָה שִׁיף לְצַד מְעָרֵב, וְעַמּוּד שֶׁבִּפְנֵת צְפוֹן מְעָרֵב הָיָה שִׁיף לְצַד צְפוֹן, וְעַמּוּד שֶׁבִּפְנֵת צְפוֹן מְזֻרָח הָיָה שִׁיף לְצַד צְפוֹן. וְאַדְנִיָּהֶם - שֶׁל הָעַמּוּדִים - וְלֹא שֶׁל הַקְּלָעִים, כִּי אִזּוּ הָיָה לוֹ לומר "וְאַדְנִיּוֹ" כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וְעַמּוּדָיו", דְּהִינּוּ שֶׁל הַחֲצֵר (רא"ם).

נְחֹשֶׁת. הָאֲדָנִים יוֹשְׁבִים עַל הָאֲרָץ, וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִים לְתוֹכָן. הָיָה עוֹשֶׂה כַּמִּין קַנְדָּסִין - מוֹטוֹת. שְׁקוּרִין פְּלֵא"שׁ - pals, יְתִדוֹת, בְּלוּנְסָאוֹת. אַרְכָּן שִׁשָּׁה טָפְחִים וְרַחְבֵּן שְׁלֹשָׁה, וְטַבְעַת נְחֹשֶׁת קְבוּעָה בּוֹ בְּאֶמְצָעוֹ, וְכוּרְךָ שִׁפְת הַקָּלָע סְבִיבֵיו בְּמִיתָרִים - בְּחֻבְלִים. כְּנֶגֶד כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד, וְתוֹלָה הַקַּנְדָּס דְּרָךְ טַבְעָתוֹ בְּאוֹנְקָלִיּוֹת

סְפִינָה, נִקְבִים נִקְבִים, מַעֲשֶׂה קְלָעָה, וְלֹא מַעֲשֶׂה אוֹרָה, וְתַרְגוּמוֹ: "סְרַדִּין", בְּתַרְגוּמוֹ שֶׁל "מַכְבֵּר" הַמְתַּרְגֵּם "סְרַדָּא", לְפִי שְׁתֵּן מִנְקֻבִין כַּכְּבֵּרָה. לְפָאָה הָאֶחָת - כָּל הָרוּחַ קְרוּי "פָּאָה" - רְאָה גַם לְעִיל כו, יח. אֲבָל רְאָה רִש"י שְׁבוּעוֹת ב, ב שֶׁמְבִיא דוּגְמָא מְפֹסוּק וְהָ שְׁפָאָה הִיא לְשׁוֹן סוּף וְקָצָה. תורה י

(י) **וְעַמְדוֹ עֲשָׂרִים - חֲמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לַעַמּוּד** - כּוֹלָל רוּחַב הָעַמּוּד. וְאוּפוֹן הַיּוֹשֵׁב הָעַמּוּדִים וְהַחֲלָלִים שְׁבִינִיָּהֶם - רְאָה רִש"י לְקַמֵּן פְּסוּק יד. וּמִדְּבָרָיו נִמְצָא שֶׁאִף שֶׁבָּצַד דְרוֹם, וְכֵן בָּצַד צְפוֹן, הָיוּ עֲשָׂרִים עַמּוּדִים, לֹא הָיוּ תְּשֻׁעָה עֲשַׂר חֲלָלִים אֲלָא עֲשָׂרִים חֲלָלִים, וְכֵן בָּצַד מְזֻרָח וּמְעָרֵב לֹא הָיוּ תְּשֻׁעָה חֲלָלִים אֲלָא עֲשָׂרָה חֲלָלִים, כִּי בִּפְנֵת כָּל צַד הָיָה עַמּוּד נוֹסֵף הַשִּׁיף לְצַד הַבָּא אַחֲרָיו, וְעַל־יְדוֹ נִשְׁלַם הַחֲלָל הַחֲסָר. דְּהִינּוּ:

(יג) וְרַחֵב הַחֵצֵר לַפֶּאת קִדְמָה מְזֻרְחָה חֲמִשִּׁים יג וּפּוֹתֶינָא דְדִרְתָּא לְרִיחַ קְדוּמָא מְדִינְחָא חֲמִשִּׁין אַמִּין:
אֵמָה:

י"ז◀ לפאת קדמה מזרחה • פני המזרח קרוי קדם, לשון פנים. אחר, לשון אחרים. לפיכך, המזרח קרוי קדם שהוא פנים, ומערב קרוי אחר, כמה דאת אמר: (דברים יא) "הים האחרון", ימא מערבא. חמשים אמה • אותן חמשים אמה לא היו סתומים כלם בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן וכן לכתף השנית. נשאר רחב חלל הפתח בינתים כ' אמה, וזהו שנאמר: "ולשער החצר מסך עשרים אמה", וילון למסך פנגד הפתח כ' אמה ארף, כרחב הפתח.

(יד) וְחִמֵּשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה קִלְעִים לַפֶּתַח עֲמֻדֵיהֶם יד וְיַחֲמֵשׁ עֲשָׂרֵי אַמִּין סְרָדִין לְעִבְרָא עֲמוּדֵיהוֹן תִּלְתָּא וְסַמְכִיהוֹן תִּלְתָּא:
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:

י"ח◀ עמדיהם שלשה • חמש אמות בין עמוד לעמוד, בין עמוד שבראש הדרום העמוד במקצוע דרומית מזרחית עד עמוד שהוא מן הג' שבמזרח ה' אמות, וממנו לשני חמש אמות, ומן השני לשלישי חמש אמות, וכן לכתף השנית, וארבעה עמודים למסך, הרי י' עמודים למזרח כנגד י' למערב.

(טו) וּלְפֶתַח הַשְּׁנִית חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה קִלְעִים עֲמֻדֵיהֶם טו וְלְעִבְרָא תְּנִינָא חֲמֵשׁ עֲשָׂרֵי סְרָדִין עֲמוּדֵיהוֹן תִּלְתָּא וְסַמְכִיהוֹן תִּלְתָּא:
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:

(טז) וּלְשַׁעַר הַחֵצֵר מָסַךְ וְעֲשָׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת טז וְלַתְּרַע דִּרְתָּא פְּרָסָא עֲשָׂרִין אַמִּין תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וַיְבַעַד זְהוּרֵי וּבוּיָן שְׁזִיר עוֹבֵד צִיר עֲמוּדֵיהוֹן אַרְבָּעָא וְסַמְכִיהוֹן אַרְבָּעָא:
וּלְפֶתַח הַשְּׁנִית חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה קִלְעִים עֲמֻדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה
(טז) וּלְשַׁעַר הַחֵצֵר מָסַךְ וְעֲשָׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְיֶשֶׁת מְשֻׁזַּר מַעֲשֵׂה רָקַם
עֲמֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבָּעָה:

אשל אברהם - הרב אלאשולי

מזרחית עד עמוד שהוא מן השלשה שבמזרח חמש אמות, וממנו לשני חמש אמות, ומן השני לשלישי חמש אמות, וכן לכתף השנית, וארבעה עמודים למסך, הרי עשרה עמודים למזרח כנגד עשרה למערב - והיונו אף שבמזרח היתה פתח ובמערב לא היתה פתח, השנה את מספר העמודים ביניהם. ועל פי האמור לעיל, הרי שבמזרח וגם במערב היו בפועל אחד עשר עמודים, אלא שלענין מנין העמודים השייכים למזרח ולמערב עצמם היו עשרה עמודים לכל אחד בלבד, כי העמוד שבפנת דרום מזרח היתה שני לצד דרום, והעמוד שבפנת צפון מערב היתה שני לצד צפון. תורה טו

כמה דאת אמר - דבריים יא, כד. "הים האחרון" - "ימא מערבא" - וראה רש"י שם לר, ב. חמשים אמה - אותן חמשים אמה לא היו סתומים כלם בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא חמש עשרה אמה קלעים לכתף הפתח מכאן, וכן "לכתף השנית" - פסוק יד. נשאר רחב חלל הפתח בינתים עשרים אמה - ראה גם רש"י לקמן לה, יז.

וזהו שנאמר "ולשער החצר מסך עשרים אמה", וילון למסך פנגד הפתח עשרים אמה ארף כרחב הפתח. - פסוק טו. תורה יד (יד) עמדיהם שלשה - חמש אמות בין עמוד לעמוד, בין עמוד שבראש הדרום העמוד במקצוע דרומית

(יג) לפאת קדמה מזרחה - פני המזרח - וראה רש"י במדבר ב, ג: "קדמה" - לפנים הקרויה קדם, ואיוז זו ריח מזרחית. שם לר, טו: "קדמה מזרחה" - אל פני העולם שהם במזרח. קדם - בן הגירסא בכמה פתבירי ובדפוס ראשון. וכן נראה נכון לפי מהלך לשון רש"י. אף בדפוסים שלפנינו: פני המזרח קרוי קדם. לשון פנים, אחר לשון אחרים - ראה גם רש"י לעיל כו, כב. לפיכך המזרח קרוי קדם שהוא פנים - פני העולם. ומערב קרוי אחר - וראה גם רש"י איוב כג, ח: "קדם" - מזרח, שנאמר קדמה מזרחה. אחר - מערב, הואיל והמזרח קדמת עולם, נמצא המערב אחריו של עולם.

(יז) **כָּל־עֲמוּדֵי הַחֲצָר סָבִיב מִחֻשְׁקִים כָּסֶף וְזָהָב** יי כל עמודי דרומה סחור סחור מכבשין כסף וזיהוין כסף וסמכיהוין נחשא:
כָּסֶף וְאֲדָנִיהֶם נְחֹשֶׁת:

יט"ז כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פרח ויון וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום, אבל למזרח ולמערב לא נאמר ויון, וחשוקים ואדני נחשת. לכה, בא ולמד כאן.

(יח) **אֲרָף הַחֲצָר מֵאָה בְּאֵמָה וְרַחֵב חֲמִשִּׁים** יח ארפא דדרומה מאה באמין ופוחא
בְּחֲמִשִּׁים וְקָמָה חֲמֵשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מִשׁוֹר וְאֲדָנִיהֶם
נְחֹשֶׁת:
 בחמשים וקמה חמש אמות שש משור ואדניהם נחשת:

יט"ח ארף החצר • הצפון והדרום, שמן המזרח למערב מאה באמה. ורחב חמשים בחמשים • חצר שבמזרח היתה מרבעת חמשים על חמשים, שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר. העמיד מזרח פתחו בשפת חמשים החיצונים של ארף החצר. נמצא, פלו בחמשים הפנמיים, וכלה ארכו לסוף ל'. נמצאו, כ' אמה רוח לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן, ורחב המשכן עשר אמות באמצע רחב החצר. נמצאו לו, עשרים אמה רוח לצפון ולדרום מן קלעי החצר ליריעות המשכן, וכן למערב, וחמשים על חמשים, חצר לפניו (עירובין כג). וקמה חמש אמות • גבה מחצות החצר, והוא רחב הקלעים. ואדניהם נחשת • להביא אדני המסך, שלא תאמר: לא נאמרו אדני נחשת אלא לעמודי הקלעים, אבל אדני המסך של מין אחר היו, כף נראה בעיני, שלכה חזר ושנאן.

(יט) **לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתִדְתָּיו** יט לכל מאני משכנא בכל פלחנה וכל סבוהי וכל ספי דדרומה נחשא: ס ס ס
וְכָל־יְתִדְתַּת הַחֲצָר נְחֹשֶׁת:

יט"ט לכל כלי המשכן • שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו, כגון: מקבות לתקע תדות ועמודים. יתדת •

אשל אברהם - הרב אלאשילי

עשר אמות, גובה החצר היה חמש עשרה אמה, שאי אפשר שכהן יהיה עומד על המזבח וכל העם רואים אותו, ומה שכתוב "וקמה חמש אמות", "משפת מזבח ולמעלה", וברש"י שם: "למעלה מן המזבח היה גבהן חמש אמות". ומזה שרש"י לא הביאו בפירושו על התורה, נראה שסובר שאין זה מוכרח בפשוטו של מקרא, אף לדעת רבי יוסי. והוא רחב הקלעים. ואדניהם נחשת - להביא אדני המסך - מסך שער החצר. שלא תאמר: לא נאמרו אדני נחשת אלא לעמודי הקלעים, אבל אדני המסך של מין אחר היו, כף נראה בעיני, שלכה חזר ושנאן. - בפסוק יז. תורה יט (יט) לכל כלי המשכן - ראה רש"י לעיל יד, כח שהלמ"ד יתרה ואינה

שהקלעים היו תלויים על העמודים מבחוץ, ועבי כל עמוד היה אמה, ונמצא שמהקלעים עד ליריעות המשכן היו אכן עשרים אמה, אף שמהעמודים עצמם היו רק תשע עשרה אמה. וכן למערב - שהיו עשרים אמות ריחוק בין קלעי החצר ליריעות המשכן, כמו שכתב לעיל. וצריך עיון למה צין זאת שוב, שהרי כבר הוזכר את המערב לעיל, ואולי רצה להדגיש בזה שהריחוק משלשת הצדדים של קלעי החצר עד ליריעות המשכן היה שנה. וחמשים על חמשים חצר לפניו. וקמה חמש אמות - גבה מחיצות החצר - בגמרא ובהים נט, סוף עמוד ב ואילך מובאר שזהו לדעת רבי יהודה שגובה המזבח שלש אמות, אף לדעת רבי יוסי שגובה המזבח

(יז) כל עמודי החצר סביב וגו' - לפי שלא פרח ויון וחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום, אבל למזרח ולמערב לא נאמר ויון וחשוקים ואדני נחשת, לכה בא ולמד כאן. - נמצא ארף כל החצר מאה על חמשים. תורה יח (יח) ארף החצר - הצפון והדרום שמן המזרח למערב "מאה באמה". ורחב חמשים בחמשים - חצר שבמזרח היתה מרבעת חמשים על חמשים - וכן כתב רש"י בעירובין כג, ב, ושם הוסיף: "אלא שעבי הקרשים ממעט מהן אמה לכל צד, והכא חללה חשיב, ועבי הכתלים בכלל העשרים של כל רוח". אלא שבאן פותב רש"י: "נמצאו עשרים אמה ריחוק.. מן קלעי החצר ליריעות המשכן". וברא"ם כתב שלכן מדיק רש"י לכתוב "מן קלעי החצר", לומר

כְּמִין נְגָרִי נְחֹשֶׁת עֲשׂוּיִין לִירִיעוֹת הָאֹהֶל וְלִקְלָעֵי הַחֹצֵר, קְשׁוּרִים בְּמִיתְרִים סָבִיב סָבִיב בְּשִׁפּוּלֵיהֶן, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה הַרוּחַ מְגַבִּיהֶתָן. וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחֻבִּין בְּאַרְץ, אוֹ קְשׁוּרִין וְתִלְוִיִין, וְכַבְּדֵן מְכַבֵּד שִׁפּוּלֵי הִירִיעוֹת שְׁלֹא יִנוּעוּ בְרוּחַ. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁשָּׁמֵן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם תְּקוּעֵין בְּאַרְץ, לְכֹף נִקְרְאוּ יְתֻדוֹת, וּמִקְרָא זֶה מְסִיעֵנִי (ישעיה לג) "אֹהֶל בַּל-יִצְעַן בַּל-יִסַּע יְתֻדוֹתָיו לְנִצָּח":

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 166)

וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחֻבִּין בְּאַרְץ אוֹ קְשׁוּרִין וְתִלְוִיִין (רש"י כז, ט) לְסַפֵּק זֶה יֵשׁ גַּם נִפְקָא-מִינָה לְהִלְכָה. דְּהֵנָּה, מְלֹאכֶת בְּנֵין אֲסוּרָה בְּשֶׁבֶת מִן הַתּוֹרָה רַק בְּבִנְיָן שֶׁל קִבְעָה, וּמֵאַחַר שֶׁכָּל מְלֹאכֹת שֶׁבֶת נִלְמְדוֹת מִמְּלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן, נִקְבַּע הַגָּדֵר שֶׁל 'בְּנֵין קִבְעָה' עַל פִּי בְּנֵין הַמִּשְׁכָּן. וְלִפִּי זֶה: לְפִי הַצַּד הָרָאשׁוֹן, הָאֲסוּר שֶׁל בְּנֵית אֹהֶל בְּשֶׁבֶת מִן הַתּוֹרָה חָל דִּןקָא עַל בְּנֵית אֹהֶל בְּאִפְסָן שֶׁל 'תְּחֻבִּין'; וְאֵלּוּ לְפִי הַצַּד הַשֵּׁנִי, דִּי בְּכֹף שֶׁהָאֹהֶל חֹזֵק וְאִינוּ מִתְנַעֲנַע בְרוּחַ.

צ"ו פסוקים, יע"ו סימן. חסלת פרשת תרומה

הפטרה לפרשת תרומה לשנים מקרא ואחד תרגום נדפסה בעמוד קצד

אשל אברהם - הרב אלשוילי

בְּרוּחַ.
לְכֹף נִקְרְאוּ "יְתֻדוֹת" - שִׁנְקְרָאוּ יְתֻדוֹת לֹא בְּגִלְל צוּרְתָן, אֲלָא בְּגִלְל פְּעוּלְתָן, שֶׁתְּקַעוּ אוֹתָן בְּאַרְץ (הרב).
וּמִקְרָא זֶה מְסִיעֵנִי - יִשְׁעִיהָ לֵג, כ.
"אֹהֶל בַּל יִצְעַן - בַּל יִסַּע (רש"י סו).
בַּל יִסַּע יְתֻדוֹתָיו לְנִצָּח - בְּרִש"י שֵׁם: "שְׁקוּשְׁרִין בּוֹ מִיתְרֵי הָאֹהֶל, בַּל יִסַּע אוֹתָם מִן הָאֲרֶץ, מִמְּקוֹם תְּקִיעַתָם". וּמִפְסוּק זֶה מוֹכַח שֶׁנוֹהֲגִים לְחֹזֵק אֹהֶל הַנֶּעֱתַק מִמְּקוֹם לְמְקוֹם בִּיתְדוֹת הַתְּחֻבּוֹת בְּאַרְץ, וּבִפְרָט אֹהֶל חֲשׁוֹב "אֹהֶל בַּל יִצְעַן", וּמִזֶּה מוֹכָן שֶׁגַם בְּאֹהֶל הַמִּשְׁכָּן עָשׂוּ כֵן. וְרָאָה גַם רִש"י שֶׁבֶת עַד, ב: "נוֹעֲצִים יְתֻדוֹת בְּקִרְקַע, כְּדֹכְתִיב יְתֻדוֹת הַמִּשְׁכָּן, וְקוּשְׁרִין הִירִיעוֹת בְּהֵן בְּמִיתְרֵיהֶם".

בְּאַרְץ, אֲלָא הַסַּפֵּק שֶׁלּוֹ הוּא הָאֵם בְּמִשְׁכָּן אֲכֹן תְּקַעוּ בְּפּוּעַל אֶת הַיְתֻדוֹת בְּאַרְץ, מִשּׁוּם שֶׁלִּפְנֵי כָּל מָסַע הָיוּ צְרִיכִים לְפָרֵק אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְאַפְשָׁר שְׁלֹא תְּקַעוּ אֶת הַיְתֻדוֹת בְּאַרְץ, בְּשִׁבִיל לְמַנוּעַ אֶת הַטִּירְחָא הַיְתֻרְחָה שֶׁל עֲקִירְתָן לְפָנֵי הַמִּסַּע וְתִקְוַעְתָן מִחֻדֵּשׁ בַּעַת הַחֲנִינְהָ (הרב).
וְאוֹמֵר אֲנִי - בְּאֶחָד מִפְּתֻבֵי-הַיָּד שֶׁהוּבָא ב"זְכוּר לְאַבְרָהָם" הַגִּירְסָא: "וְאוֹמֵר אֲנִי יוֹסֵף בַּר שִׁמְעוֹן". וְלִפִּי גִירְסָא זוֹ, אֵין זֶה מִדְּבַרֵי רִש"י, אֲלָא הִיא הוֹסֵפָה מְאוּחֶרֶת שֶׁל אֶחָד הַמַּעֲתִיקִים.
שֶׁשָּׁמֵן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם תְּקוּעֵין בְּאַרְץ - וְכֵן כָּתַב רִש"י בְּפִשְׁטוּת לְקַמֵּן לֵה, יח: "יְתֻדוֹת - לְתִקּוּעַ וְלִקְשׁוּר בְּהֵם סוֹפֵי הִירִיעוֹת בְּאַרְץ שְׁלֹא יִנוּעוּ

אֲלָא לְתִקּוּן הַלְשׁוֹן, וּכְאִילוּ כְּתוּב: "כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן."
שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לְהַקְמִתּוֹ וְלְהוֹרְדוֹתּוֹ, כְּגוֹן מִקְבּוֹת - פְּטִישִׁים.
לְתִקּוּעַ יְתֻדוֹת - וְרָאָה בְּדַבּוּר הַבָּא שֶׁמִּסְתַּפֵּק בְּדַבָּר.
וְעִמּוּדִים. יְתֻדוֹת - כְּמִין נְגָרִי נְחֹשֶׁת, עֲשׂוּיִין לִירִיעוֹת הָאֹהֶל וְלִקְלָעֵי הַחֹצֵר, קְשׁוּרִים בְּמִיתְרִים - חֲבָלִים (רש"י לְקַמֵּן לֵה, יח).
סָבִיב סָבִיב בְּשִׁפּוּלֵיהֶן כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה הַרוּחַ מְגַבִּיהֶתָן - רָאָה גַם רִש"י בְּמִדְּבַר ד, לב.
וְאִינִי יוֹדֵעַ אִם תְּחֻבִּין בְּאַרְץ, אוֹ קְשׁוּרִין וְתִלְוִיִין וְכַבְּדֵן מְכַבֵּד שִׁפּוּלֵי הִירִיעוֹת שְׁלֹא יִנוּעוּ בְרוּחַ - הַסַּפֵּק שֶׁל רִש"י אִינוֹ אִם תּוֹקְעִים אֶת הַיְתֻדוֹת בְּאַרְץ, שֶׁכֵּן דָּרָךְ הַיְתֻדוֹת לְתִקּוּעַ אוֹתָן

המשך ביאור למסכת כתובות ליום חמישי עמ' ב

8 מוחה לא היתה תועלת במחאתו, בשעת חירום שָׁנו - בזמן שיש
9 תיגרה בין המלכויות, ויכול המחזיק לומר שמחמת כן לא בא קול
10 המחאה לאזונו, ולכן אין זו חזקה.
11 מקשה הגמרא: אם הטעם הוא מחמת שמדובר בשעת חירום, הרי
12 גם בשתי עיירות הסמוכות זו לזו יתכן שלא תשמע המחאה מפני
13 החירום, ואם כן מאי שָׁנא - במה שונים יהודה וְגָלִיל, דְּנִקְטָא אותם
14 התנא יותר משאר מקומות.

1 החזקה. וְאִי קָסְבַר הַתְּנָא שֶׁמִּחָאָה שְׁלֹא בְּפָנָיו לֹא הוּיָא מִחָאָה, אִם
2 כֵּן הִיָּה לְתַנָּא לְחַדֵּשׁ שֶׁאִפְּלִי וְהוּדָה וְיִהוּדָה - אִף אִם שְׁנִיהֶם בְּאַרְץ
3 יְהוּדָה, נִמְי לֹא תוּעִיל הַחֻזְקָה. וְתִירְצוּ, אִמְר רַבִּי אֲבָא בַר מִמְּל,
4 לְעוֹלָם קָסְבַר הַתְּנָא מִחָאָה שְׁלֹא בְּפָנָיו הוּיָא מִחָאָה, וְלִכֵּן אִם הָיוּ
5 שְׁנִיהֶם בְּאוֹתָהּ אֶרֶץ מוֹעִילָה מִחָאָה אִף שְׁלֹא הִיָּתְה בְּפָנֵי הַמְּחֻזֵּק,
6 וּמִתְנַתִּין שֶׁמְבוּאָר בַּהּ שֶׁכְּשֶׁהִשְׁדָּה בְּגִלְל וְהִבְעִלִים בִּיהוּדָה, אֵין
7 מִחָאָה מוֹעִילָה וְלִכֵּן אֵין הַחֻזְקָתוֹ מוֹעִילָה, שְׁהָרִי אִף אִם הִיָּה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - כ"ט שבט מפרק קמ עד סוף פרק קמד</p>	<p>יום ראשון - כ"ו שבט פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק</p>
<p>יום חמישי - ל' שבט פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ</p>	<p>יום שני - כ"ז שבט מפרק קכ עד סוף פרק קלד</p>
<p>יום שישי - א' אדר פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט</p>	<p>יום שלישי - כ"ח שבט מפרק קלה עד סוף פרק קלט</p>
<p>שבת קודש - ב' אדר פרק כ מפרק י מתחילת הפרק עד סוף פרק יז</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימייהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ו שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, פרק כח ואפילו... עד עמ' לה, זרה שלה.

לקדושה. המחשבות הזרות, העוללות לעלות, אי פעם, במוחו, מקורן מהזולת, שנשמתו שייכת לאותו צדיק. ומחמת שלא כל אחד יכול לייעץ לעצמו ולמצוא בתוכו כוחות להתגבר על המדה הרעה – עליו להזדקק לעזרתו של הצדיק, אליו הוא מקושר. מתעוררות אז מחשבות זרות במחשבתו של הצדיק, שאצלו אלו הן רק אותיות של מחשבה, בלי כל זיקה למדה רעה מוחשית. ועל-ידי שהצדיק מכיר את המדה ממנה נובעת אותה מחשבה, ומגביר בתוכו אותה מדה כפי שהיא ב"קדושה" – הוא משפיע בכך על אותו יהודי, שיוכל להתגבר על המדה הרעה שלו, ואותה מדה שמן הנפש הבהמית – של הזולת – מתעלה, על-ידי הצדיק, ל"קדושה". הרי כל זה שייך לצדיק בלבד שאין בו מדות רעות כלל. אבל מי שנופל לו – מחשבות זרות, משלו, – מה"רע" שלו, מבחינת

1 פרק כח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של אדם הרהורי עבירה ותאוות – בשעה שהוא עסוק בעניניו הגשמיים – אל יפול רוחו מכך, אדרבה – עליו לשמח, שהרי על-ידי השתלטותו על אותן מחשבות והסתת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", כופה את ה"סטרא אחרא" תחת שלטון ה"קדושה", וגורם נחת רוח רב למעלה.

ליקוטי אמרים

פרק כח ואפילו אם נופלים לו הרהורי תאוות ושאר מחשבות זרות בשעת העבודה בתורה או בתפלה בכוונה אל ישות לב אליהן אלא יסוּח דעתו מהן כרגע. וגם אל יהי שומה לעסוק בהעלאת המדות של המחשבה זרה כנודע כי לא נאמרו דברים ההם אלא לצדיקים שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם כ"א משל אחרים. אבל מי שנופל לו משלו מבחי' הרע שבלבו בחלל השמאלי אך יעלהו למעלה והוא עצמו מקושר למטה: אך אעפ"כ אל יפול לבו בקרבו להיות מזה עצב נבזה בשעת העבודה שצריך להיות בשמחה רבה אלא אדרבה יתחזק יותר ויוסיף אומץ בכל כחו בכוונת התפלה בחרוה ושמחה יתירה בשומו אל לבו כי נפילת המחשבה זרה היא מהקליפה שבחלל השמאלי העושה מלחמה בבינוני עם נפש אלהית שבו. ונודע דרך הנלחמים וכן הנאבקים יחד כשאחד מתגבר אוי השני מתאמץ להתגבר ג"כ בכל מאמצי כחו. ולכן כשנפש האלהית מתאמצת ומתגברת להתפלל אזי גם הקליפה מתגברת כנגדה לבלבלה ולהפילה במחשב' זרה שלה

21 ההרהורים והמחשבות הרעות מפריעות לו, בשעה זו, לעבודת ה', אל ישות לב אליהן, – למחשבות ולהרהורים הרעים, אלא יסוּח דעתו מהן כרגע, – מיד, וגם אל יהי שומה לעסוק בהעלאת המדות של המחשבה זרה, כנודע, – קיימת צורת עבודה של "העלאת המדה" מהמחשבה הזרה. שכן, כל מחשבה זרה מקורה במדה מסויימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת במחשבה של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין ליהודי להיות נוקק לה, וכדומה – וישנו סוג "עבודה" שבשעה שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא בנפש האלקית, שעל-ידי-זוה יעלה את המדה הרעה של הנפש הבהמית שהיא הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את המחשבה הזרה. למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה – יגביר בנפשו את האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאות הנפש הבהמית, וכדומה – רבנו הזקן אומר כאן שלא יהיה ה"בינוני" – אודותו מדובר כאן – שטוה, להתעסק בעבודה זו, כי לא נאמרו דברים אלהם – להעלות את המחשבות הזרות, אלא לצדיקים, שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם – מחשבות זרות הנובעות ממדותיהם הם, כ"א משל אחרים, – שכן, לצדיק אין מחשבות זרות עצמיות, מאחר שמדות נפשו הבהמית כבר נהפכו

1 פרק כח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של אדם הרהורי עבירה ותאוות – בשעה שהוא עסוק בעניניו הגשמיים – אל יפול רוחו מכך, אדרבה – עליו לשמח, שהרי על-ידי השתלטותו על אותן מחשבות והסתת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", כופה את ה"סטרא אחרא" תחת שלטון ה"קדושה", וגורם נחת רוח רב למעלה.

2 רוח רב למעלה.

3 וְאֵפֹלוּ אִם נּוֹפְלִים לוֹ

4 הַרְהוּרֵי תַאֲוֹת וְשָׂאֵר

5 מִחֲשָׁבוֹת זָרוֹת בְּשַׁעַת

6 הָעֲבוּדָה – בשעה שהוא

7 עסוק בעבודת ה' בְּתוֹרָה

8 אוּ בְתַפִּלָּה בְּכוּנָה – וכאן

9 הרי אין מקום ל"חשבון"

10 שבפרק הקודם, שעליו

11 להיות שמח על שהוא

12 מקיים מצות לא-תעשה

13 וכופה את ה"סטרא

14 אחרא" – שהרי

15 ההרהורים והמחשבות

16 הרעות מפריעות לו,

17 בשעה זו, לעבודת ה', אֵל

18 יִשְׁתֵּי לֵב אֱלֵיהֶן, –

19 למחשבות ולהרהורים

20 הרעים, אֵלָּא יִסוּחַ דַּעְתוֹ

21 מֵהֶן כְּרֵגַע, – מיד, וגם אל יהי שומה לעסוק בהעלאת המדות של המחשבה זרה, כנודע, – קיימת צורת עבודה של "העלאת המדה" מהמחשבה הזרה. שכן, כל מחשבה זרה מקורה במדה מסויימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת במחשבה של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין ליהודי להיות נוקק לה, וכדומה – וישנו סוג "עבודה" שבשעה שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא בנפש האלקית, שעל-ידי-זוה יעלה את המדה הרעה של הנפש הבהמית שהיא הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את המחשבה הזרה. למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה – יגביר בנפשו את האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאות הנפש הבהמית, וכדומה – רבנו הזקן אומר כאן שלא יהיה ה"בינוני" – אודותו מדובר כאן – שטוה, להתעסק בעבודה זו, כי לא נאמרו דברים אלהם – להעלות את המחשבות הזרות, אלא לצדיקים, שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם – מחשבות זרות הנובעות ממדותיהם הם, כ"א משל אחרים, – שכן, לצדיק אין מחשבות זרות עצמיות, מאחר שמדות נפשו הבהמית כבר נהפכו

1 את הנפש הבהמית, **אוי גם הקלפה** - של הנפש הבהמית,
 2 **מתגברת בנגדה**, - כנגד הנפש האלקית, **לבבלה ולהפילה**
 3 **במחשבה זרה שלה**. - בראות הנפש הבהמית את הנפש
 4 האלקית, מתגברת להתפלל בכוונה, היא משתדלת להפריע
 5 לנפש האלקית על-ידי מחשבות זרות, בכך היא רוצה לבלבל את

יום שני כ"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, ולא כטעות העולם... עד עמ' 70, ממש עמו:

11 **ולא כטעות העולם, שמועים להוכיח מנפילת המחשבה**
 12 **זרה - מכלל שאין תפלתם כלום**, - החושבים בטעות
 13 שנפילת המחשבה מוכיחה שאין תפלתם שווה כלום, משום
 14 **שאלו התפלל בראוי ונכון - לא היו נופלים לו מחשבות**
 15 **זרות**. - ומאחר שאכן
 16 נופלות במוחו מחשבות

ליקוטי אמרים

17 זרות, הם מטיקים מכך,
 18 שתפלתם איננה מתוך
 19 כוונה, **והאמת היה**
 20 **בדבריהם, אם היתה**
 21 **נפש אחת לבדה, היא**
 22 **המתפלת**
 23 **המחשבת** ומהרהרת
 24 **המחשבות זרות**. -
 25 הדבר היה נכון, אילו
 26 היתה זו נפש אחת
 27 שעושה את כל האמור,
 28 אז היה במחשבות הזרות
 29 משום הוכחה,
 30 שה"מתפלל" אינו כפי
 31 שצריך להיות. שכן, אם
 32 הנפש היחידה הזו שקועה
 33 כל כולה בתפילה - אין
 34 מקום אז לשום מחשבות
 35 זרות, **אבל באמת**
 36 **לאמתו הן שתי נפשות, הנלחמות זו עם זו במחו של**
 37 **אדם**, - הרי האמת היא שקיימות שתי נפשות שונות וכן
 38 נלחמות ביניהן על השליטה במוחו של האדם, שיהיה ממולא
 39 בעניניה היא בלבד, **כל אחת תפצה ורצונה למשל בו** -
 40 במוח, **ולחיות המה ממלא ממנה לבדה, וכל הרהורי**
 41 **תורה ויראת שמים** - נובעים, **מנפש האלהית**, - ומאידך
 42 **וכל מלי העלמא** - כל המחשבות וההרהורים בעניני עולם
 43 נובעים **מנפש הבהמית**, - הרי, שכוונת התפילה היא מהנפש
 44 האלקית, ואילו המחשבות הזרות הן מהנפש הבהמית, מכאן -
 45 שאין במחשבות הזרות משום הוכחה שאין התפילה כמו

שצריכה להיות. ברם, אם כך, שהנפש האלקית היא היא
 העסוקה בכוונות התפילה - מה מפריע לה, מה שהנפש
 הבהמית מהרהרת במחשבות זרות! - אומר על כך רבנו הזקן:
רק שהאלהית מלבשת בה. - הנפש האלקית מלובשת בנפש
 הבהמית, ולכן מבלבלות
 המחשבות הזרות של
 הנפש הבהמית, לנפש
 האלקית בכוונות
 התפילה. **והוא כמשל**
אדם המתפלל בכונה,
ועומד לנגדו ערל - גוי,
רשע, ומשיח ומדבר
עמו כדי לבבלו, -
 ולהפריע לו בתפילתו.
 לולא היה בדעתו של
 הגוי לבלבל את היהודי,
 אלא רק לשאול אותו
 שאלה מסוימת - קיימת
 אז העצה, לענות לו על
 שאלתו, והוא יפסיק
 מלבבלו בתפילתו. אך,
 מאחר שכוונתו של
 הרשע היא לבלבל את
 תפילתו, לא תועיל
 ההתדיינות אתו, **שזאת**

עצתו בודאי, - העצה הטובה למתפלל, היא, **שלא להשיב**
 לו **מטוב ועד רע**, - שלא לענות לרשע מטוב עד רע,
ולעשות עצמו כחוש לא ישמע, ולקיים מה שכתוב: "אל
 תען כסיל באולתו, פן תשוה לו גם אתה". **כך** -
 כשנופלות במוחו מחשבות זרות, אל ישיב מאומה ושום מענה
 ומענה נגד המחשבה זרה, - אל יבנס לשום ויכוח ולמחשבות
 והרהורים כיצד לנצח את המחשבה הזרה, **כי המתאבק עם**
מנוול - מתנוול גם כן; - ולכן, אל יתעסק כלל עם המחשבה
 הזרה, **רק יעשה עצמו כלא יודע ולא שומע התרהורים**
שנפלו לו, ויסירם מדעתו, ויוסרף אמין בכח כוונתו. -

2. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתכוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה - אז אין במחשבה הזרה משום הוכחה שאין ה"מתפלל" כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתכוננות, כשהוא נתון בעומק הענין - יש בכך משום הוכחה על אי-הצלחה המלאה של ההתכוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע באותה התכוננות שבתפילה - אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה. 3. משלי כו, ד.

- 1 בתפילתו. ואם יקשה לו להסירם – את המחשבות הזרות,
 2 מדעתו, מפני שמורדים דעתו מאד בחזקה – אזי ישפיל
 3 נפשו לה' ויתחנן לו יתברך במחשבתו, – אם הוא עוסק אז
 4 בקטעי התפילה שאסור
 5 להפסיק בהם בדיבור,
 6 אלא יתפלל במחשבתו
 7 להשית, לרחם עליו
 8 ברחמי ה' רבים, ברחם
 9 אב על פנים הנמשכים
 10 ממוחו, וככה ירחם ה'
 11 על נפשו הנמשכת
 12 מאתו יתברך, להצילה
 13 מ"מים הדרונים", – מהמחשבות הזרות שמן הנפש הבהמית,
- 14 ולמענו יעשה, – הקב"ה יעשה למען עצמו כביכול, כ"ח חלק
 15 ה' ממש עמו: – שכן, אם יתפלל שירחמו עליו – הוא עלול,
 16 לפעמים, לערר על עצמו דינים, חלילה: ישפטו אותו אם הוא
 17 זכאי שירחמו עליו, ואילו
 18 אם בקשתו היא "למענו",
 19 למען הקב"ה – מובן
 20 הדבר, שאין אז מקום
 21 לשפוט את ה"מתפלל" אם
 22 הוא זכאי לרחמנות.
 23 פירוש נוסף יש בכך: רבנו
 24 הזקן מבטיח, שהקב"ה אכן
 25 יעשה זאת למענו, וירחם
 26 עליו, שהרי הנשמה היא חלק מה'.

ליקוטי אמרים

מפני שמורדים דעתו מאד בחזקה אזי ישפיל נפשו לה' ויתחנן לו ית' במחשבתו לרחם עליו ברחמי המרוכים כרחם אב על בנים הנמשכים ממוחו וככה ירחם ה' על נפשו הנמשכת מאתו ית' להצילה ממים הדרונים ולמענו יעשה כי חלק ה' ממש עמו:

יום שלישי כ"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 70, פרק כט אך... עד עמ' לו, בצדיקים.

- 27 פרק כט. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד
 28 להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'. בפרק שאנו
 29 עומדים ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד להשתחרר מהפרעה אחרת
 30 בעבודת ה', והיא – טמטום הלב, שלעתיים קורה שלבו של אדם סתום
 31 ואינו בריהרגשה, ולכן אין
 32 הוא מסוגל לקלוט את אור
 33 ה"שכל" הפועל להשפיע על
 34 הלב, שיגיע בתפילתו לאהבת
 35 ה' וליראת ה'.
 36 אך עוד אחת צריך
 37 לשית עצות – לחפש
 38 עצות, בנפשות
 39 הבינוניות, – בנפשות
 40 אלה שהם במדרגת
 41 ה"בינוני" אשר לפעמים
 42 ועתים רבים יש להם
 43 טמטום הלב שנעשה –
 44 הלב, באבן, ולא יכול
 45 לפתח לבו בשום אופן לעבודה שפלב זו תפלה, – כפי
 46 שמפרשים בתורת החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא
 47 עבודה בתוך הלב ועם הלב; העבודה בתוך הלב – היינו: שמה
 48 שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו; ומגמתה של עבודה זו היא,
 49 להשפיע על הלב לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות
 50 הלב לדברים גופניים – תהינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם,
 51 לעבודה זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט
 52 מה שהמוח מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל
 53 לקלוט – יש בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. ונגם
 54 לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר, לקדש עצמו במתן
 55 לו, מפני כבדות שפלב. – כפי שלמדנו בפרק כ"ח, חלק
- מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש את עצמו בדברים
 המותרים: לא לעשות את מה שהוא מתאוה לעשות, כמו:
 להימנע מלאכול – כשהוא רוצה לאכול, וכדומה. דבר זה בא
 בדרך של מלחמה – על האדם להלחם עם היצר הרע שרוצה
 שהאדם יספק את תאוותיו
 בכל דבר. וכשהלב נמצא
 במצב של טמטום וכבדות
 – אין הוא מסוגל לנהל
 מלחמה זו עם היצר הרע.
 וזאת היא עצה היעוצה
 בזהר הקדוש, דאמר
 רב מתיבתא: בגן עדן,
 – שאמר ראש הישיבה
 בגן עדן, "אעא דלא
 סליק ביה נהורא –
 מבטשין ליה כו', – בול
 עץ שאין האש אוחות בו
 – מבטשים אותו, מכים בו
 ומפרידים אותו לחתיכות. כדי להדליק בול עץ שאין האש
 נאחות בו – אין מן הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא אפשר
 להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת – עלידי שמפרידים
 אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם – ממשך ב"זוהר": גופא
 דלא סליק ביה נהורא דנשמתא – מבטשין ליה כו'. – גוף
 שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה – מבטשים אותו. אז –
 מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת "נהורא דנשמתא"
 (אור הנשמה). פרוש "נהורא דנשמתא", – משמעות "נהורא
 דנשמתא" – אור הנשמה – (שאינו מאיר בגוף), שאור הנשמה
 והשכל אינו מאיר כל כך למשל על חמירות שפגות. –
 שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט בחומרות הגוף

40 של ה"בינוני", נמצא היא היא - הנפש שמן הקליפה, האדם
 41 עצמו. - ב"בינוני". וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך
 42 את ה"סטרא אחרא". ועל נפש האלהית שבו נאמר:
 43 "נשמה שנתת בי מהורה היא", "שנתת בי דיקא, - בי,
 44 דוקא, מפלל - מכאן,
 45 שהאדם עצמו איננו
 46 הנשמה המהורה, -
 47 שהרי, אז לא היה אומר
 48 "שנתת בי". בשעה
 49 שהאדם אומר "שנתת בי",
 50 אומרים זאת נפשו וגופו,
 51 כי הגוף כשלעצמו איננו
 52 אדם שיכול לומר.
 53 משמעות הדברים היא
 54 שהאדם עצמו הוא הנפש
 55 הבהמית המחיה את הגוף,
 56 והיא אומרת על הנפש
 57 האלקית "שנתת בי". בי
 58 אם בצדיקים, - בהם,
 59 אין הנפש הבהמית -
 60 האדם עצמו; שבהם הוא
 61 להפך, שנשמה המהורה
 62 שהיא נפש האלהית -
 63 הוא האדם, - שכן, כל
 64 חיותם באה מהנפש
 65 האלקית בלבד, גם הגוף
 66 חי מהנפש האלקית,
 67 וגופם נקרא "בשר
 68 אדם", - טפל לאדם
 69 עצמו. וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו,¹ בשהיה הולך לאכל,
 70 היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועניה -
 71 הוא גופו, בי - הגוף, כמו זר נחשב אצלו, ולכן אמר
 72 שהוא גומל חסד עמו במה שמאכילו, - כמו שעושים חסד
 73 כשנותנים לאכול לזולת. בי הוא עצמו אינו רק נפש
 74 האלהית לבד, בי היא לבדה - הנפש האלקית, מתינה גופו
 75 ובשרו, שהרע שהיה בנפש החיונית המלוכשת בדמו ובשרו
 76 ובשרו - נתהפך לטוב, ונכלל בקדושת נפש האלהית
 77 ממש, בצדיקים. - וממילא, הנפש האלקית היא האדם עצמו
 78 בצדיקים.

1 ולזכבה. ואילו בנידון דידן (בענינו) אין אור הנשמה והשכל
 2 משפיעים על החומריות. ואף שמבין ומתבונן בשכלו בגדלת
 3 ה' - כלומר: ב"התבוננות" לא חסר לו כלום, ובכל זאת, אינו
 4 נתפס ונדבק במחו כל כך - הבנה זו אינה נתפסת ונדרכת
 5 כל כך במוחו, שיוכל
 6 למשל על המריות הלב,
 7 - וזאת, מחמת המריות
 8 ונסותן. - של המוח
 9 והלב.³ והפכה - לכך,
 10 היא נסות הקליפה,
 11 שמגביה עצמה על אור
 12 קדושת נפש האלהית, -
 13 הנפש הבהמית, שהיא
 14 נפש של קליפה, מגביהה
 15 את עצמה בחומריותה,
 16 כנגד אור הקדושה של
 17 הנפש האלקית, ומסתרת
 18 ומחשיכה אותה. - את
 19 אור הקדושה של הנפש
 20 האלקית. כשם שבמשל,
 21 כשאין האש נאחות בבול
 22 העץ, לא נדרש דוקא
 23 להוסיף יותר אש, אלא
 24 מפירים את בול העץ
 25 לחתיכות קטנות,
 26 שתהיינה מסוגלות
 27 להידלק - כך גם בנמשל,
 28 לא נדרשת התבוננות
 29 גדולה ועמוקה יותר
 30 בגדולת ה', אלא יש לשבור את חומריות הקליפה, כדי שהאדם
 31 יהיה ראוי לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש האלקית.
 32 ולזאת - ולכן, צריך לבטשה ולהשפילה לעפר, היינו
 33 לקבע עתים להשפיל עצמו, - לעשות "חשבונות" שישפיעו
 34 על השפלתו, להיות "נבנה בעיניו נמאם"⁴ פכתוב, ו"לב
 35 נשבר" - "רוח נשברה"⁵, היא הסמך אחרא, - עלידי
 36 ההשפלה נשברת רוח ה"סטרא אחרא", שהיא האדם
 37 עצמו בבינוני, - הנפש הבהמית של הקליפה, היא האדם
 38 עצמו באלה שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", שנפש
 39 החיונית המחיה הגוף, היא בתקפה בתולדתה בלבד, -

ליקוטי אמרים

בשכלו בגדולת ה' אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך
 שיוכל למשול על חומריו' הלב מחמת חומריותו וגסותו
 והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור
 קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת
 צריך לבטשה ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים
 להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאם ככתוב ולב
 נשבר רוח נשברה היא הס"א שהיא היא האדם עצמו
 בבינונים שנפש החיונית המחיה הגוף היא בתקפה
 כתולדתה בלבד נמצא היא היא האדם עצמו. ועל
 נפש האלהית שבו נאמר נשמה שנתת בי מהורה היא
 שנתת בי דיקא מכלל שהאדם עצמו איננו הנשמה
 המהורה כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שנשמה
 המהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם וגופם נקרא
 בשר אדם. וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהיה הולך
 לאכול היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה
 ועניה הוא גופו כי כמו זר נחשב אצלו ולכן אמר שהוא
 גומל חסד עמו במה שמאכילו כי הוא עצמו אינו רק
 נפש האלהית לבד כי היא לבדה מחיה גופו ובשרו
 שהרע שהיה בנפש החיונית המלוכשת בדמו ובשרו
 נתהפך לטוב ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש
 בצדיקים.

בגדולת ה', אלא יש לשבור את חומריות הקליפה, כדי שהאדם
 יהיה ראוי לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש האלקית.
 ולזאת - ולכן, צריך לבטשה ולהשפילה לעפר, היינו
 לקבע עתים להשפיל עצמו, - לעשות "חשבונות" שישפיעו
 על השפלתו, להיות "נבנה בעיניו נמאם"⁴ פכתוב, ו"לב
 נשבר" - "רוח נשברה"⁵, היא הסמך אחרא, - עלידי
 ההשפלה נשברת רוח ה"סטרא אחרא", שהיא האדם
 עצמו בבינוני, - הנפש הבהמית של הקליפה, היא האדם
 עצמו באלה שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", שנפש
 החיונית המחיה הגוף, היא בתקפה בתולדתה בלבד, -

3. מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומריותו וגסותו, שזה מזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו צריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי - מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן - אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריות וגסות המוח. על דברים אלה - העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "א"כ למה לא אמר גם ב"פ ע"ד המוח? - אולי התירוץ על ה"ל בר"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כו' (עייני פי"ז). מש"כ כאן מפרש הזהר, ובוהר פשיטא דמדבר גם ברשעים (אף - שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדו"ז)". 4. תהלים טו, ד. 5. תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר. 6. ברכות השחר: ברכות ט, ב. 7. שמות ל, לב. 8. ויקרא רבה לד, ג.

יום רביעי כ"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, אבל בנינוני... עד עמ' 72, נגדי תמיד.

44 האהבה לה' בשעת התפלה - אינה באמת לאמתו לגמרי,
45 מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה, פנובר לעיל סוף
46 פרק יג]. - "אמת" היא רק כשהיא נשארת לתמיד, ועל כך
47 נאמר: "שפת אמת תכון לעד"¹⁰. ואילו, אם היא מתקיימת לזמן

48 קצוב בלבד - אין זו

49 האמת האמיתית לגמרי.

50 אף שבאותו פרק הוסבר,

51 שב"בינוני", מאחר

52 שביכולתו לעורר בתוכו

53 תמיד את האהבה לה'

54 מחדש - גם זה נקרא

55 "שפת אמת תכון לעד",

56 הרי זו רק האמת לאמיתו

57 "שלחם" (של הבינונים),

58 אבל אין זו האמת

59 האמיתית לגמרי. כשעל

60 ה"בינוני" להגיע ללב

61 נשבר", עליו לעשות את

62 חשבון נפשו, שאכן אין זו

63 האמת האמיתית לגמרי,

64 מאחר שאהבתו לה'

65 חולפת ועוברת אחרי

66 התפילה. ובפרט בפנינו

67 ממאמת נפשו בחטאת

68 נעורים, והפגם שיש

69 בעליונים, - שם שורש נפשו, ואף שכיום אין הוא שייך לאותם

70 חטאים, אלה התרחשו אצלו לפני שנעשה "בינוני" - אומר על

71 כך רבנו הזקן: וישם - בעולמות העליונים, הוא למעלה מהזמן,

72 וכאלו פגם ונמא היום חסדו שלום ממש. ואף שכבר עשה

73 תשובה נכונה, - על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם,

74 הרי עקר התשובה בלב, - שהחרטה העמוקה בלב על העבירה

75 - מסירה את הפגם, והלב יש בו בחינות ומדרגות רבות, -

76 כפי הידוע¹¹ על מה שנאמר¹²: "ממעמקים קראתיך" - שבלב

77 האדם ישנו עומק לפניו מן העומק, והכל - תלוי לפי מה שהוא

78 אדם, - בשעה שאדם נמצא במדרגה עליונה יותר - נדרשת

79 ממנו תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלב, ולפי הזמן

80 והמקום, - שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתידרש ממנו

81 תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם

82 באותו זמן ובאותו מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין מסויים

83 - נדרש אז ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה יותר

84 מאשר במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם נסיונות, פידוע

85 לידועים. - לכן, יתכן שהתשובה שעשה אי פעם, לא יהיה די בה

86 למצב בו הוא נמצא כיום, והיום נדרשת ממנו תשובה גדולה

1 אבל בנינוני, מאחר שמהותה ועצמותה של נפש החיונית

2 הבהמית שפסטרואחרא, המלבשת בדמו ובשרו, לא

3 נהפך לטוב - הרי היא היא - הנפש הבהמית שמן הקליפה,

4 האדם עצמו. - וכשאדם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את

5 ה"סטרא אחרא". להלן,

6 עושה רבנו הזקן חשבונו

7 של ה"בינוני", כיצד יגיע

8 ללב נשבר - מעובדה זו

9 עצמה, שהאדם שבו הוא

10 מ"סטרא אחרא": ואם בן

11 - אם ה"אדם" שבו הוא

12 מהנפש של "סטרא

13 אחרא", הוא רחוק מה'

14 בתכלית הרחוק, שיהי

15 ב"המתאווה שבנפשו

16 הבהמית יכול גם בן

17 להתאוות לדברים

18 האסורים שהם נגד

19 רצונו ותבונה, אף שאינו

20 מתאוה לעשותם בפעל

21 ממש חסדו שלום, רק

22 שאינם מאוסים אצלו

23 באמת, כבצדיקים, -

24 בצדיקים מאוסים באמת

25 הדברים שהם נגד רצונו

26 של הקב"ה, ואילו ב"בינוני" אין הם מאוסים ויתכן שגם יתאוה

27 להם, כמו שנתבאר לעיל [פרק יב]. - שה"בינוני" לאחר

28 תפילתו, כשאהבת ה' איננה בהתגלות בלבו, יתכן שיתאוה לכל

29 הדברים הגשמיים שבעולם הזה, גם בהיתר וגם באיסור. אלא,

30 כפי שמוסבר שם, התאוה לדבר של איסור אינה גדולה כל כך

31 שירצה לממשה בפועל, הוא נכשל רק בהרהורי עבירה. וכן

32 - בהתאוותו לדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, הוא גרוע

33 ומשקין ומתעב יותר מפעלי חיים הטמאים ושקצים

34 ורמשים פנובר לעיל, - בפרק כ"ד, שבעלי החיים הטמאים

35 אינם עושים דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ואילו האדם

36 שעושה דבר כזה, הוא גרוע מהם, וכמו שכתוב: "ואנכי

37 תולעת ולא איש וגו'" - וכשאדם נמשל לתולעת, הרי הוא

38 ממילא גרוע מתולעת, שאין לה בחירה לשנות את עצמה מכפי

39 שבראו אותה. על כל פנים, כל האמור מהווה חשבון נפש,

40 להביא את ה"בינוני" לשבירת עצמו. ברם, יש הרי זמנים בהם

41 אין ל"בינוני" קשר לתאוות, כמו בשעת התפילה, כשהאהבה

42 להקב"ה היא בהתגלות בלבו, כפי שהוסבר בפרק י"ב - ועל כך

43 אומר רבנו הזקן: [וגם בשמתגברת בו נפשו האלהית לעורר

ליקוטי אמרים

אבל בנינוני מאחר שמהותה ועצמותה של

נפש החיונית הבהמית שמש"א המלוכשת בדמו

ובשרו לא נהפך לטוב הרי היא היא האדם עצמו וא"כ

הוא רחוק מה' בתכלית הרחוק שהרי כה המתאוה

שבנפשו הבהמית יכול ג"כ להתאוות לדברי האסורים

שהם נגד רצונו ית' אף שאינו מתאוה לעשותם בפועל

ממש ח"ו רק שאינם מאוסים אצלו באמת כבצדיקים

כמש"ל [פ' יב]. ובוה הוא גרוע ומשוקין ומתועב יותר

מבעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים כנ"ל וכמש"ש

ואנכי תולעת ולא איש וגו' [וגם כשמתגברת בו נפשו

האלהית לעורר האהבה לה' בשעת התפלה אינה באמת

לאמיתו לגמרי מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה

כנ"ל ספי"ג] ובפרט כשיזכור טומאת נפשו בחטאת

נעורים והפגם שעשה בעליוני ושם הוא למעלה מהזמן

וכאלו פגם ונמא היום ח"ו ממש ואף שכבר עשה

תשובה נכונה הרי עיקר התשובה בלב והלב יש בו

בחי' ומדרגות רבות והכל לפי מה שהוא אדם ולפי הזמן

והמקום כידוע לידועים ולכן עכשיו בשעה זו שרואה

- 1 יותר, ולכן עבשו בשעה זו, שרואה בעצמו "דלא סליק ביה
 2 נהורא דנשמתא", — שאור הנשמה אינו "נתפס" בו, מבגלל —
 3 מכאן, שהיום לא
 4 נתקבלה תשובתו,
 5 ועונותיו מבדילים, — 1
 6 בינו לבין אביו שבשמים, 2
 7 ואינם מאפשרים לאור 3
 8 הנשמה להאיר בו, או 4
 9 שרוצים להעלותו
 10 לתשובה עלאה יותר, — לתשובה עליונה יותר, מעמקא דלבא
- 11 יותר. — מעומק עמוק יותר שלב, מאשר התשובה הקודמת.
 12 כלומר: לא שהיום אין תשובתו מקובלת, אדרבה, מלמעלה
 13 רוצים לקרב אותו
 14 ולהביאו לדרגה עליונה
 15 יותר של תשובה, ולכן
 16 מערימים לפניו סיבות
 17 והפרעות בעבודת ה', כדי
 18 לעורר בו כוחות עמוקים
 19 יותר ולהביאו לתשובה
 20 עליונה יותר. ולכן אמר דוד¹³: "וחטאתי נגדי תמיד"¹⁴.

יום חמישי ל' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 72, וגם מי שהוא נקי... עד עמ' לז, באריכות.

- 21 ונם מי שהוא נקי מחטאת נעורים החמורים — הרי כדי
 22 להגיע ל"לב נשבר", ישים אל לבו לקיים מאמר זהר
 23 הקדושי, להיות מ"מארי דחשבנא", — מבעלי החשבון,
 24 כמו שבעל עסק עורך חשבון רווחיו והפסדיו, שחשבון זה נוגע
 25 לו ביותר; לא כמו שכיר,
 26 שהדבר אינו נוגע לו כל
 27 כך, דהינו לעשות חשבון
 28 עם נפשו, מבגל
 29 המחשבות והדבורים
 30 והמעשים שחלפו ועברו
 31 מיום היותו עד היום
 32 הנה, אם היו כלם מצד
 33 הקדושה, או מצד
 34 החמארה רחמנא לאלוהי,
 35 דהינו — צד הטומאה אין
 36 משמעו עבירות דוקא,
 37 אלא כל המחשבות
 38 והדבורים והמעשים
 39 אשר לא לה' המה
 40 ולרצונו ולעבודתו, —
 41 שכן, גם אם אין הם ענינים של עבירה, עצם העובדה שאין
 42 מחשבות, דיבורים ומעשים אלה לשם ענינים של קדושה — הרי
 43 הם מצד הטומאה. שזוהו פרוש לשון "סטרא אחרא", כנזכר
 44 לעיל [בפרק ו]. — שמשמעות הביטוי "סטרא אחרא" היא —
 45 צד אחר, לא צד הקדושה; אם המחשבות שהוא חושב,
 46 הדיבורים שהוא מדבר והמעשים שהוא עושה, אין בהם ענין
 47 של קדושה — הרי הם צד הטומאה והקליפה, (גם אם אינם
 48 עבירות ממש). ומנדעת זאת, — וידוע הדבר, כי כל עת
 49 שהאדם מחשב — חושב, מחשבות קדושות — נעשה מרכבה
 50 בעת זו להיכלות הקדושה, שמהן משפעות מחשבות הללו.
- כשאדם חושב מחשבות שיש להן זיקה לאהבת ה', הוא מקבל
 או השפעה מ"היכל האהבה" שלמעלה; כשהוא חושב מחשבות
 שיש להן שייכות ליראת ה', הוא מקבל או השפעה מ"היכל
 היראה" שלמעלה, וכך הלאה; וכן להפך — כשהוא חושב
 מחשבות שלא מן
 הקדושה, נעשה מרכבה
 ממאה בעת זו להיכלות
 החמארה, שמהן
 משפעות — ומקבלות
 חיות, כל מחשבות
 רעות, וכן בדבור
 ומעשה. — שבשעה
 שהוא מדבר או עושה
 מעשים של קדושה, הוא
 נעשה "מרכבה" ומקבל
 השפעה וחיות מהיכלות
 הקדושה. כך גם להיפך,
 כשהוא מדבר או עושה
 מעשים של "סטרא
 אחרא", הוא נעשה
 "מרכבה" להיכלות הטומאה. כבר הוסבר בפרקים הקודמים¹⁶,
 שהמושג "מרכבה" משמעו, כמו מרכבה שנתונה כל כולה
 לרצונו של הרוכב עליה, כך גם כשרוצים לומר על משהו
 שהוא מסור כולו ובטל לקדושה — אומרים שהוא "מרכבה"
 לקדושה. וכך גם בצד ההפכי. על כל פנים, הרי, גם כשאינו
 מוצא עבירות בעצמו, הוא בכל זאת יכול להגיע ל"לב נשבר",
 על-ידי שיעשה חשבון נפשו מכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו,
 שבסיכומו ימצא שלא כולם היו מצד הקדושה. ואם הם לא היו
 מצד הקדושה — הרי שהם היו מצד ה"סטרא אחרא". הרי —
 שהוא היה אז "מרכבה" לטומאה ול"סטרא אחרא". עוד ישים

13. תהלים נא, ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה לכאורה זהו פלא - שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמתא כהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל - שאין לו יצה"ר רע ועון - מדר"י צדיק, כדלעיל פ"א - וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו בזכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזהו כשביל עליו במדר"י הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו". 15. ראה ח"ג קעת, א. 16. ראה לעיל פרק כג.

19 בחלום דברי חולין וכדומה, ולזמנין דתיבין ביה ואחויאו ליה
 20 מלי שקר – ולפעמים הם צוחקים ממנו ומראים לו דברי שקר,
 21 וצערין ליה בחלמיה כו", – ומצערים אותו בחלום, וכפי
 22 שמסיים שם ב"זוהר", אפשרי הדבר שגם יטמאו אותו רחמנא
 23 ליעלן, אלא שכאן הרי
 24 מדובר אודות "בינוני",
 25 שבו לא שייך דבר זה,
 26 כמו שקתוב בזהר
 27 ויקרא [דף כה עמוד א
 28 ועמוד ב], עין שם
 29 פאריכות. – הרי
 30 שמחלומותיו הוא יכול
 31 ללמוד על מצבו האמיתי,
 32 ועל ידיה – יבוא ללב
 33 נשבר" – אף שאין ביכלתו למצוא בעצמו עבירות חמורות – גם
 34 לא בעבר. ועליו להגיע ל"לב נשבר", כדי לשבור את רוח
 35 ה"סטרא אחרא" שבו, המגביהה עצמה לעומת אור הקדושה
 36 של נפשו האלקית, ואינה נותנת לאור הנשמה להאיר בגופו.

1 אל לבו, – כדי להגיע ל"לב נשבר", רב חלומותיו – שכן, יותר
 2 ממה שאדם יכול ללמוד על מצבו האמיתי מהזמן שהוא ער –
 3 הוא יכול ללמוד אותו מחלומותיו בשעת השינה, שהם הכל
 4 ורעות רות¹⁷, – וכל כך למה? משום שאין נפשו עולה
 5 למעלה, – בשעת השינה,
 6 וכמו שקתוב¹⁸: "מי
 7 יעלה בחר ה', נקי כפים
 8 וגו'", – ואילו, מי שאינו
 9 נקי כפים וכו', אין נפשו
 10 עולה למעלה בשעת
 11 השינה. מי שנפשו עולה
 12 למעלה בשעת השינה –
 13 חלומותיו נעלים יותר;⁶
 14 מגלים לו והוא רואה
 15 ענינים שלמעלה, היינו עניני תורה וקדושה. ואילו חלומותיו
 16 הוא הם הבל ורעות רוח. ו"אינון ספרין גישין אתון
 17 ומתדבקין ביה – ואותם צדדי הרע באים ומתדבקים בו,
 18 ומודעין ליה בחלמא מלין דעלמא וכו', – ומודיעים לו

ליקוטי אמרים

חלומותיו שהם הבל ורעות רוח משום שאין נפשו עולה למעלה וכמו ש"מי יעלה בחר ה' נקי כפים וגו' ואינון ספרין גישין אתון ומתדבקין ביה ומודעין ליה בחלמא מלין דעלמא וכו' ולזמנין דתיבין ביה ואחויאו ליה מלי שקר וצערין ליה בחלמיה כו' כמ"ש בזהר ויקרא [ד' כ"ה ע"א וע"ב] ע"ש באריכות.

יום שישי א' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, והנה כל מה... עד עמ' 74, כל העבודה.

60 להיכנס לחשבונות על מעמדו ומצבו. וגם ירעים עליה – על
 61 ה"סטרא אחרא", בקול רעש ורגז להשפילה, כמאמר ר' ל¹⁹:
 62 "לעולם ירגז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר²⁰: רגזו
 63 וגו'", – ואל תחטאו. דהיינו לרגז על נפש הבהמית, שהיא
 64 יצרו הרע, בקול רעש
 65 ורגז במחשבתו, לומר
 66 לו: – ליצר הרע: אתה
 67 רע ורשע ומשקין
 68 ומתעב ומנוול וכו', בכל
 69 השמות שקראו לו –
 70 ליצר הרע²¹, חכמינו ז"ל,
 71 פאמת – שהאמת היא
 72 אכן כך, כמו כל השמות
 73 שקראו חכמינו ז"ל ליצר
 74 הרע. כ"ק רבינו עומד על
 75 המלה "באמת" ושואל:
 76 "לפ"ז צ"ע מאי קמ"ל?
 77 ואומר: "כנראה הפי'
 78 שהתיבות ככל... ז"ל הם
 79 מאמר המוסגר. לומר לו
 80 אתה הרע באמת ורשע באמת כו' ודלא (כבשרשו) הזונה בסוף
 81 הפרק – וזה מוכרח להצלחת הביטוש". עד מתי תסתיר
 82 לפני²² אור אינסוף פרוץ הוא, הממלא כל עלמין, –

37 והנה, כל מה שיאריך בענינים אלו במחשבתו וגם בעיונו
 38 בספרים, – הדנים בענינים הגורמים "לב נשבר", להיות לבו
 39 נשבר בקרבו, ו"נבזה בעיני נמאם" פתובי, בתכלית
 40 המאום, ולמאם חייו ממש – שחיינו נמאסים עליו בחשבו על
 41 מצבו הרוחני, הרי בזה
 42 ממאם ומבזה הספרא
 43 אחרא ומשפילה לעפר,⁷
 44 ומורידה מגדלתה ונסות
 45 רוחה ונבזהו⁹,
 46 שמגביה את עצמה על
 47 אור קדשת נפש¹¹
 48 האלהית לתחשיך אורה.¹²
 49 – של הנפש האלקית. שכן
 50 כאמור, ב"בינוני", האדם
 51 שבו, הוא הנפש הבהמית
 52 שמן הקליפה; ועל-ידי
 53 שלבו נשבר בקרבו,¹⁷
 54 נשברת ה"סטרא אחרא".¹⁸
 55 ברם, עד כאן דובר על
 56 השפלת ה"סטרא אחרא"
 57 באמצעות "חשבונות", על-ידי שהוא ישבור את עצמו ויגיע
 58 ל"לב נשבר". להלן יוסבר אופן עבודה של השפלת ה"סטרא
 59 אחרא", על-ידי שירעים על נפשו הבהמית ויצרו הרע, מבלי

ליקוטי אמרים

והנה כל מה שיאריך בענינים אלו במחשבתו וגם בעיונו בספרים להיות לבו נשבר בקרבו ונבזה בעיניו נמאם ככתוב בתכלית המיאום ולמאם חייו ממש הרי בזה ממאם ומבזה הס"א ומשפילה לעפר ומורידה מגדולתה וגסות רוחה וגבהותה שמגביה את עצמה על אור קדושת נפש האלהית להחשיך אורה. וגם ירעים עליה בקול רעש ורוגז להשפילה כמאמר רז"ל לעולם ירגז אדם יצ"ט על יצה"ר שנאמר רגזו וגו' דהיינו לרגז על נפש הבהמית שהיא יצרו הרע בקול רעש ורוגז במחשבתו לומר לו אתה רע ורשע ומשוקין ומתועב ומנוול וכו' ככל השמות שקראו לו חכמינו ז"ל באמת עד מתי תסתיר לפני אור א"ס ב"ה הממלא כל עלמין היה הורה

17. ראה לעיל פרק ו. 18. תהלים כד, ג"ד. 19. ברכות ה, א. 20. תהלים ד, ה. 21. ראה קידושין ל, א. 22. לפני - לי בחיריק, פי' בשבא, נ' בצירי - כך אמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע במאמר "שופטים ושופטים" בשנת תרצ"ט.

22 אור הקדושה של הנפש האלקית, וייקלט בו אור הנשמה. וְהִנֵּה,
 23 עֲלֵי־יְדֵי־זוֹה — שיגיע לשפלות ול"לב נשבר" — שבוה, ישבור את
 24 רוח ה"סטרא אחרא", יועיל לנפשו האלהית, לְהַאֲדִיר עֵינֶיהָ
 25 בְּאֵמֶת, — לראות, יחוד אור אֵינִי־סוֹף — ההתאחדות של אור
 26 אֵינִי־סוֹף שהוא יחיד
 27 ומיוחד, אחרי הבריאה
 28 כמו לפני הבריאה —
 29 תראה זאת הנפש
 30 האלקית, בְּרֵאִיָּה
 31 חושיית, — כאילו ראה
 32 זאת בעיניו ממש, וְלֹא
 33 פְּחִינַת שְׂמִיעָה וְהַכְנָה
 34 לְבָרָה, — כלומר: ענין
 35 האחדות, מה שאור איך
 36 סוף יחיד ומיוחד, יהיה
 37 מקובל עליו באותה מדת
 38 אמת, כאילו ראה זאת ממש בעיניו, ולא מתוך הבנת שכלו
 39 בלבד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁזֶהוּ שְׂרֵשׁ כָּל הָעֲבוּדָה.
 40 — שכן, ההבנה משפיעה על הרצון והתשוקה לאלקות בלבד,
 41 ואילו ההכרה באלקות בצורה של ראייה חושיית — משפיעה
 42 להתבטלות ולהתמסרות שהן למעלה מרצון ותשוקה.

1 הממלא את כל העולמות, אין הוא מתכוון כאן לבחינת "ממלא
 2 כל עלמין", כמו במקומות אחרים, אלא — אור אין סוף הנמצא
 3 בכל העולמות, הִיָּה הַזֶּה וְיִהְיֶה בְּשׂוּהוֹ, גַּם בְּמָקוֹם זֶה שֶׁאֵינִי
 4 עֲלוּי, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה אֹרֶךְ אֵינִי־סוֹף בְּרוֹדֵף־הוּא לְבִדּוֹ קִדְּם
 5 שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, כְּלִי
 6 שׁוֹם שִׁינוּי, כְּמוֹ
 7 שֶׁפְּתוּבָה²³: "אֵינִי ה' לֹא
 8 שְׁנִיתִי", — שאין בו,
 9 כביכול, שום שינוי מלפני
 10 בריאת העולם ועד לאחרי
 11 בריאת העולם, כִּי הוּא —
 12 אור אין סוף, לְמַעַלָּה
 13 מִתְּחִלָּה וְכֹּו, — הרי שלא
 14 שייך בו שינוי הנובע
 15 מהזמן, מלפני הבריאה
 16 ללאחרי הבריאה, וְאַתָּה
 17 — היצר הרע, מְנוּל וְכוּ' מִכְּחִישׁ הָאֵמֶת הַנִּרְאָה לְעֵינַיִם,
 18 דִּבְלָא קָמִיהָ כְּלָא מְמַשׁ בְּאֵמֶת, — שהכל לגבי הקב"ה —
 19 כאפס ממש באמת, בְּכַחֲנִית רֵאִיָּה חוּשִׁית. — דבר שיכולים
 20 לראות אותו במוחו, שבמחשבות האמורות, של רעש ורוגו על
 21 הנפש הבהמית והיצר הרע, יצליח להשפילה מגבהותה כנגד

ליקוטי אמרים

1 ויהיה בשוה גם במקום זה שאני עליו כמו שהיה
 2 אור א"ם ב"ה לבדו קודם שנברא העולם בלי שום
 3 שינוי כמ"ש אני ה' לא שנית כי הוא למעלה מהזמן
 4 וכו' ואתה מנוול וכו' מכחיש האמת הנראה לעינים
 5 דכולא קמיה כלא ממש באמת בכחי' ראייה חושיית.
 6 והנה על ידי זה יועיל לנפשו האלהית להאיר עיניה
 7 באמת יחוד אור אין סוף בראייה חושיית ולא בחי'
 8 שמיעה והכנה לכרה כמ"ש כמ"א שזהו שרש כל
 9 העבודה

17 — היצר הרע, מְנוּל וְכוּ' מִכְּחִישׁ הָאֵמֶת הַנִּרְאָה לְעֵינַיִם,
 18 דִּבְלָא קָמִיהָ כְּלָא מְמַשׁ בְּאֵמֶת, — שהכל לגבי הקב"ה —
 19 כאפס ממש באמת, בְּכַחֲנִית רֵאִיָּה חוּשִׁית. — דבר שיכולים
 20 לראות אותו במוחו, שבמחשבות האמורות, של רעש ורוגו על
 21 הנפש הבהמית והיצר הרע, יצליח להשפילה מגבהותה כנגד

יום שבת קודש ב' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 74, והטעם לפי שבאמת... עד עמ' לח, בזה"ק:

64 מְקוֹם, הָרִי כָּל חֵיוֹתָהּ אֵינָה מְצֵד עֲצָמָה חֲסִי־שְׁלוֹם, אֶלֶּא
 65 מְצֵד תְּקִדְשָׁה — שכן, קדושה מחיה את הכל, וגם ה"סטרא
 66 אחרא" מקבלת חיותה מן הקדושה, בְּנוֹכַח לְעֵיל²⁵, וְלֹכֵן הִיא
 67 — ה"סטרא אחרא", בְּטִלָּה לְגַמְרֵי מִפְּנֵי תְּקִדְשָׁה, כְּבִטּוּל
 68 תְּחִשָּׁךְ מִפְּנֵי הָאֹר
 69 תְּגַשְׁמִי. — שכן, מאחר
 70 שכל חיותה נובעת מן
 71 הקדושה, היא ממילא
 72 בטלה לקדושה, ואין בה
 73 שום ממשות כלל. רַק
 74 שְׁלֵגְבֵי קִדְשָׁת נִפְשׁ
 75 הָאֱלֹהִית שְׂכָאֲדָם, נִתֵּן
 76 לָהּ תְּקִדּוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
 77 רְשׁוּת וְיִכְלֹת לְהַגְבִּיהַ
 78 עֲצָמָה בְּגִדְהָ, — כנגד
 79 קדושת הנפש האלקית,
 80 וזאת — כְּדִי שְׂהָאֲדָם
 81 יִתְעוֹרֵר לְהַתְנַבֵּר עֲלֶיהָ,
 82 — על ה"סטרא אחרא", לְהַשְׁפִּילָה עֲלֵי־יְדֵי שְׁפָלוּת וְנִמְיֹבוּת
 83 רוחו, וְ"נִבְוָה בְּעֵינָיו נִמְאָם". — שעל־יְדֵי־כך הוא משפיל
 84 וממאס את ה"סטרא אחרא". וְכַאֲתֵּירוּתָא דְלִתְתָּא — על־ידי

43 וְהַטְעַם, — מדוע השפלות ושברון לב, מסייעים להסיר את
 44 טמטום הלב, ולהביא לידי כך שיגיע לראייה חושית באלקות,
 45 לְפִי שֶׁבְּאֵמֶת אֵינִי שׁוֹם מְמַשׁוֹת כְּלָל בְּסִטְרָא־אֲחֵרָא, שְׁלֹכֵן
 46 נִמְשָׁלָה — ה"סטרא אחרא", לְחֻשָּׁךְ, שֶׁאֵינִי בּוֹ שׁוֹם מְמַשׁוֹת
 47 כְּלָל, וּמִמִּילָא נִדְחָה —
 48 החושך, מִפְּנֵי הָאֹר,
 49 כשמכניסים אור במקום
 50 מסויים — נדחה החושך 1 כּס"א שְׁלֹכֵן נִמְשָׁלָה לְחֻשָּׁךְ שֶׁאֵינִי בּוֹ שׁוֹם מְמַשׁוֹת
 51 מִמִּילָא, מְבִלִי לְהוֹדֵק 2 כְּלָל וּמִמִּילָא נִדְחָה מִפְּנֵי הָאֹר וּכְךָ הִס"א אֶף שִׁישׁ בַּה
 52 לְמַלְחָמָה, כִּי מְצִיאוֹת 3 חַיּוֹת הַרְבֵּה לְחַיּוֹת כָּל בְּעֵלֵי חַיִּים הַטְּמָאִים וּנְפִשׁוֹת
 53 הַחוּשָׁךְ אֵינִי בַּה מְמַשׁוֹת 4 אוֹמוֹת עֲכוּ"ם וגם נפש הבהמית שבישראל כנ"ל מ"מ
 54 כָּלל — ומשמכניסים את 5 הָרִי כָּל חֵיוֹתָהּ אֵינָה מְצֵד עֲצָמָה ח"ו אלא מצד הקדושה
 55 הָאֹר, נִדְחָה הַחוּשָׁךְ 6 כְּנ"ל וְלֹכֵן הִיא בְּטִלָּה לְגַמְרֵי מִפְּנֵי הַקִּדּוּשָׁה כְּבִטּוּל
 56 מִמִּילָא, וְכֵךְ — גם, 7 הַחֻשָּׁךְ מִפְּנֵי הָאֹר הַגִּשְׁמִי רַק שְׁלֵגְבֵי קִדְשָׁת נִפְשׁ
 57 תְּקִדְשָׁת־אֲחֵרָא, אֶף 8 הָאֱלֹהִית שְׂכָאֲדָם נִתֵּן לָהּ הַקְּב"ה רְשׁוּת וְיִכְלֹת לְהַגְבִּיהַ
 58 שִׁישׁ בַּה חַיּוֹת הַרְבֵּה, 9 עֲצָמָה כְּנִגְדָה כְּדִי שְׂהָאֲדָם יִתְעוֹרֵר לְהַתְנַבֵּר עֲלֶיהָ
 59 לְחַיּוֹת כָּל בְּעֵלֵי חַיִּים 10 לְהַשְׁפִּילָה ע"י שְׁפָלוּת וּנְמִיכַת רוחו וּנְבוּזָה בְּעֵינָיו נִמְאָם
 60 הַטְּמָאִים וּנְפִשׁוֹת אֲמוֹת
 61 הָעוֹלָם, וְגַם נִפְשׁ הַבְּהֵמִית שְׂבִינְשָׁרָא כְּנוֹכַח לְעֵיל²⁴ — שכל
 62 הדברים מקבלים חיותם מה"סטרא אחרא" — הרי, אֶף שִׁישׁ
 63 ל"סטרא אחרא" הרבה חיות להחיות את כל הדברים, מְכָל־

45 לְכַנֵּם לְאַרְצָא? אֵלֵא וְדַאי, מִפְּנֵי שִׁישְׂרָאֵל עֲצֻמָּן הֵם
 46 "מִאֲמִינִים בְּנֵי מִאֲמִינִים", — הֵם עֲצֻמָּם מֵאֲמִינִים תְּמִיד
 47 בַּהֲקֵב"ה, בְּהִיוֹתָם בְּנִים לְאֲבוֹת מֵאֲמִינִים; וְגַם בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה
 48 שְׁאִמְרוּ "כִּי חֹזֵק הוּא מִמֶּנּוּ" — הֵאֱמִינוּ — מִצַּד נִשְׁמוּתֵיהֶם —
 49 בַּהֲקֵב"ה וּבִיבְלָתוֹ
 50 לְהִבְיֵאִם לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל,
 51 רַק שֶׁהִסְטְרָא־אַחְרָא —
 52 שְׁמוֹן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,
 53 הַמְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹפָם הַגְּבוּיָה
 54 עֲצֻמָּה עַל אוֹר קְדוּשַׁת
 55 נִפְשָׁם הָאֱלֹהִית בְּגוֹפֹת
 56 רוּחָהּ וּגְבִהוּתָהּ, בְּחֻצְפָּה
 57 פְּלִי טַעַם וְדַעַת, —
 58 שֶׁהִבְיֵא אוֹתָם לומר "כִּי
 59 חֹזֵק הוּא מִמֶּנּוּ." וְלִכֵּן
 60 מִיַּד שֶׁקֶצַף ה' עָלֵיהֶם,
 61 וְהָרַעִים בְּקוֹל רַעַשׁ
 62 וְרוּגוֹ: — בְּאִמְרוֹ: "עַד
 63 מְתֵי לְעֵדָה הָרַעָה הוּאֵת
 64 וְגוֹ", "בְּמַדְבְּרֵי הַזֶּה יִפְּלוּ
 65 פְּגִרְכֶם וְגוֹ", "אֲנִי ה'
 66 דְּבַרְתִּי, אִם לֹא זֹאת
 67 אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה
 68 הָרַעָה הוּאֵת וְגוֹ", —
 69 שֶׁכֵּל אֱלֹהִים הֵם הָרִי,
 70 דְּבָרִים קָשִׁים וְחִמּוּרִים,
 71 וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ דְּבָרִים קָשִׁים
 72 אֵלּוּ נִכְנַע וְנִשְׁבַּר לָבָם
 73 בְּקִרְבָּם,²⁹ כְּדַבְּרֵיהֶם:
 74 "וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד",
 75 וּמִמִּילָא נִפְּלָא הַסְטְרָא
 76 אַחְרָא מִמְּשֻׁלְתָהּ
 77 וּגְבִהוּתָהּ וְנִסּוּת רוּחָהּ,
 78 וַיִּשְׂרָאֵל עֲצֻמָּן — מִצַּד נִשְׁמָתָם, הֵם — הָרִי, מִאֲמִינִים. — הֵם
 79 הֵאֱמִינוּ לְכַתְחִילָה בִּיבּוּלָתָהּ ה', וְלִכֵּן אִמְרוּ שֶׁהֵם מוֹכֵנִים לְלַכַּת
 80 לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אִף שִׁבְיִנְתִּים לֹא אִירְעוּ שׁוּם אוֹת וּמוֹפֵת
 81 שִׁישְׁפִיעוּ עֲלֵיהֶם לְהִאֲמִין בָּכֶּךְ; הִיָּה נִדְרָשׁ רַק לְהוֹרִיד וְלִהְשִׁיב
 82 אֶת ה' סְטְרָא אַחְרָא — וְאִמּוֹנָתָם נִתְּגַלְתָּהּ, וְכֶךְ הַדְּבַר בְּכָל אֲדָמָה:
 83 כְּשֹׁאוֹר הַנִּשְׁמָה אֵינוֹ מֵאִיר בְּגוּפוֹ — הָרִי זֶה מִפְּנֵי גְבִהוּתָהּ
 84 וְגֵאוּתָהּ שֶׁל ה' סְטְרָא אַחְרָא, הַמְּגַבִּיחָה עֲצֻמָּה כִּנְגַד הַנֶּפֶשׁ
 85 הָאֱלֵקִית. וְעַל־יְדֵי שֶׁהוּא שׁוֹבֵר אֶת לְבוֹ — הוּא שׁוֹבֵר אֶת
 86 ה' סְטְרָא אַחְרָא, וְאוֹר הַנִּשְׁמָה מֵאִיר בּוֹ. וּמוֹזָה יָכוֹל לְלַמֵּד
 87 כָּל אָדָם שְׁנוֹפְלִים לֹא בְּמַחְשְׁבָתוֹ סְפִיקוֹת עַל אִמּוֹנָתָהּ, כִּי
 88 הֵם דְּבָרֵי רוּחַ הַסְטְרָא־אַחְרָא לְבָדָה, — ה' סְטְרָא אַחְרָא

1 הַהֲתַעֲרָרוֹת לְמַטָּה, שֶׁהָאָדָם מֵתַעֲרָר לְהִשְׁפִּיל אֶת ה' סְטְרָא
 2 אַחְרָא, אֲתַעֲרִיבָהּ דְּלְעִילָא, — מֵתַהוּוּהָ הַתַּעֲרָרוֹת גַּם לְמַעְלָה
 3 לְהוֹרִיד וְלִהְשִׁיב אֶת ה' סְטְרָא אַחְרָא, לְכַנֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר:²⁶
 4 "מִשָּׁם אוֹרִידְךָ, נָאִם ה'", — אֶת ה' סְטְרָא אַחְרָא הַמְּנַסָּה
 5 לְהַגְבִּיחָה אֶת עֲצֻמָּה
 6 וְלִהְסִתִּיר עַל אֱלֵקוֹת
 7 וְקְדוּשָׁהּ; הַתִּינוּ שֶׁמִּסְרָהּ
 8 מִמְּשֻׁלְתָהּ וַיִּבְלָתָהּ,²⁷
 9 וּמִסְלָק מִמֶּנָּה הַכֶּכֶךְ
 10 וְרִשּׁוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ
 11 לְהַגְבִּיחָה עֲצֻמָּה נִגַּד אוֹר
 12 קְדוּשַׁת נִפְשׁ הָאֱלֹהִית,²⁸
 13 וְאִזּוֹ — כִּשְׁנוֹטִילִים
 14 מִה' סְטְרָא אַחְרָא אֶת
 15 הַכּוֹחַ וְאֵת הַרְשׁוֹת
 16 לְהַתְּנַגֵּד לְקְדוּשָׁהּ, מִמִּילָא
 17 — הִיא, כְּמִלָּה וְגְדִיחִית
 18 כְּכַפְּיוֹל הַחֻשָּׁף — מִמִּילָא,²⁹
 19 מִפְּנֵי אוֹר הַנִּשְׁפָּטִי. — הָרִי,
 20 שְׁעַל־יְדֵי שֶׁהוּא מִשְׁפִּיל
 21 אֶת עֲצֻמוֹ וְשׁוֹבֵר אֶת לְבוֹ
 22 — נִיטֵל מִמִּילָא הַכּוֹחַ
 23 מִה' סְטְרָא אַחְרָא,³⁰
 24 לְהַסְתִּיר וְלִהְפָּרִיעַ לְנַפְשׁ
 25 הָאֱלֵקִית בְּעַבְדוּתָהּ אֶת ה'.³¹
 26 וְכִמּוֹ שֶׁשָּׁפְצִינוּ דְּבָרֵי זֶה
 27 מִפְּרֵשׁ בְּתוֹרָה גְּבוּיָה
 28 מְרַגְּלִים, שֶׁמִּתְחַלְּלָה
 29 אֲמָרוּ: "כִּי חֹזֵק הוּא
 30 מִמֶּנּוּ"³² — "אֵל תִּקְרֵי
 31 מִמֶּנּוּ כוֹ", — חִכְמִינוּ וְל
 32 אוֹמְרִים,²⁸ שֶׁהִמְרַגְּלִים
 33 הַתְּכוּוֹנוֹ לֹא רַק "מִמֶּנּוּ" —

34 מֵאִתְּנָה, אֵלֵא "מִמֶּנּוּ" — בְּגוּף שְׁלִישִׁי, מִהֲקֵב"ה כְּבִיכּוֹל, שְׁלֵא
 35 הֵאֱמִינוּ בִּיבּוּלָתָהּ ה', — לְהַכְנִיסֵם לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְאַחֲרֵי־כֵן תְּזוּרוּ
 36 וְאֲמָרוּ: "הִנְנּוּ וְעֵלִינוּ וְגוֹ"²⁹; — לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, כִּמוֹ שְׁאִמְרוּ
 37 הַקֵּב"ה — וּמֵאִין חוֹרָה וּבָאָה לָהֶם הָאִמּוֹנָה בִּיבּוּלָתָהּ ה'? —
 38 לומר שֶׁהֵם מוֹכֵנִים לְלַכַּת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, אִף שִׁבְתְּחִילָה לֹא
 39 הֵאֱמִינוּ שׁוּדָה בְּרִיבּוּעֵי, הָרִי לֹא הִרְאָה לָהֶם מִשָּׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ
 40 הַשְּׁלוֹם שׁוּם אוֹת וּמוֹפֵת עַל זֶה בִּינְתִים, — שִׁיבִיאוּ אוֹתָם
 41 לְאִמּוֹנָה בִּיבּוּלָתָהּ ה', רַק שֶׁאֲמַר לָהֶם³⁰ אִיךָ שֶׁקֶצַף ה' עָלֵיהֶם
 42 וְנִשְׁבַּע שְׁלֵא לְהִבְיֵאִם אֶל הָאָרֶץ; וְמָה הוֹעִיל זֶה לָהֶם, אִם
 43 לֹא הָיוּ מִאֲמִינִים בִּיבּוּלָתָהּ ה' חֲסוּשְׁלוֹם לְכַבֵּשׁ ל"א
 44 מְלָכִים³¹, — שִׁמְשְׁלוּ אוֹ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא רָצוּ כָּלֵל

26. עובדי' א, ד. 27. במדבר יג, לא. 28. סוטה לה, א. מנחות נג, ב. ערכין טו, א. 29. במדבר יד, מ. 30. שם פסוק לא. 31. מפורטים ביהושע יב. 32. במדבר יד, פסוקים כז, כט, לה. 33. שם פסוק לט.

24 כדי שיקבל יותר שכר כשלא ישמע בקולה. אלא שדבר זה
 25 הוא בדרגת ה"סטרא אחרא" המשמשת כ"שורש" לנפש
 26 הבהמית וליצר הרע - היא, אין בה שום ספיקות באמונה
 27 ואיננה רוצה שהאדם
 28 ייכשל על-ידה. ואילו
 29 כשהנפש הבהמית והיצר
 30 הרע נמצאים בגוף - הרי
 31 זה "רע" אמיתי, שכוונתו
 32 היא להטות את האדם מן
 33 הדרך הישרה. במשל הרי
 34 זה, כשהזונה אותה שכר
 35 המלך, ממנה במקומה זונה שניה לתפקיד זה, והשניה ממנה
 36 זונה שלישית, וכך הלאה, עד שהאחרונה מאבדת לחלוטין את
 37 כוונת המלך האמיתית, והיא מתכוונת באמת להכשיל ולפתות
 38 את בן המלך. על-כל-פנים, כל הספיקות באמונה אינן נובעות
 39 מהיהודי עצמו, ובני ישראל מצד נשמתם - הם כולם מאמינים
 40 בני מאמינים. בקשר לאמור בפרקנו זה, שה"אדם" בצדיקים
 41 הוא הנפש האלקית, וכל חיותם, גם של גופם, היא מהנפש
 42 האלקית - מעניין להוסיף, שמהתענוג הרוחני באלקות אפשר
 43 שתתוסף שמנונית בגוף האדם. מובא על כך³⁵ שמעניית "אמן
 44 יאה שמי" רבא" נהיה גופו של הצדיק רבי נחום מצ'רנובל -
 45 שמן. ענייה זו הסבה לו כל כך הרבה תענוג וחיות, שגופו
 46 הגשמי נהיה שמן מכך.

1 היא זו שמעוררת בו מחשבות של ספיקות באמונה, הַמְנַגְּבִיהַ
 2 עֲצֻמָה עַל נַפְשׁוֹ, - האלקית, אֶבֶל יִשְׂרָאֵל עֲצָמָן - מצד
 3 נשמתם, הֵם "מֵאֲמִינִים כּוֹ". - בני מאמינים, ואין בהם שום
 4 ספיקות באמונה. וְגַם
 5 הַסְטְרָא־אֲחֵרָא עֲצָמָה -
 6 שורש הנפש הבהמית,¹
 7 אֵינן לָהּ סְפִיקוֹת כָּלֵל²
 8 כְּאֲמִינָה, - כפי שלמדנו³
 9 בפרק כ"ב, שהקליפות⁴
 10 הרוחניות, שאינן⁵
 11 מלובשות בגוף, אינן
 12 כופרות בהקב"ה, רַק שְׁנַתֵּן לָהּ - ל"סטרא אחרא", רְשׁוֹת
 13 לְבַלְבֵּל הָאָדָם בְּדַבְרֵי שְׂקָר וּמְרָמָה, - כדי, לְהַרְבּוֹת שְׂכָרוֹ,
 14 - ועל-ידי שהאדם לא יתן לבלבל את דעתו ולהוליכו שולל
 15 - יקבל יותר שכר, כְּפִתּוּי הַזּוֹנָה לְבֵן הַמֶּלֶךְ בְּשֶׁקֶר וּמְרָמָה
 16 בְּרִשׁוֹת הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב פּוֹתֵר הַקְדוֹשׁ³⁴; - משל למלך
 17 השוכר זונה שתנסה לפתות את בנו ולהטותו מהדרך הישרה,
 18 אבל כוונתו של המלך בכך, היא: כדי לגלות את חכמתו של
 19 בן המלך, שאינו נותן להוליכו שולל. הזונה עצמה גם כן אינה
 20 רוצה באמת, שבן המלך ישמע לדבריה, כי היא הרי רוצה
 21 למלא את רצון המלך. כך גם בנמשל: ה"סטרא אחרא" עצמה
 22 אינה רוצה שהאדם ישמע בקולה ויעשה את ה"רע". אין זה,
 23 אלא שזה התפקיד שהוטל עליה, לנסות לפתות את האדם.

34. ח"ב כסג, א. ראה גם לעיל סוף פרק ט. 35. היום יום, טו תמוז.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום ראשון עמ' ב

20 הספק, פְּשִׁטָּא, וְכִי יִדְעִין אָבִיָּה מְנוּ - וכי יודעים אנו מי הוא אביו,
 21 שנאמר שיירשנו. מבארת הגמרא: אֵלָּא שְׁפִשְׁתִּיקִין אוֹתוֹ מְדִין
 22 כְּהוֹנָה, שלא יעבוד בבית המקדש ולא יאכל תרומה, ואף שודאי
 23 נולד מכהן, דְּכִתְיִב (במדבר כה יא) וְהִיְתָה לוֹ וְלִזְרַעוֹ אֲחֵרִיו בְּרִית כְּהֻנָּה
 24 עוֹלָם, ומהלשון 'לזרעו אחריו' דורשים שרק מי שזרעו מִיֻּחָסִים
 25 אֲחֵרִיו - שידוע מי הוא אביו, יש לו ברית כהונת עולם, יִצָּא זֶה
 26 שְׂאֵין יִרְעוּ מִיֻּחָסִים אֲחֵרִיו - שאין ידוע מי אביו, שאין לו דין כהונה,
 27 ולגבי זה נקרא שתוקי, אבל ודאי שכשר הוא ליחוסין ואף להנשא
 28 לכהונה. וכך גם יפרש רבי יוחנן את הברייתא, שמה שאמרו
 29 שלדברי הכל הולד שתוקי היינו לענין שאין לו עצמו דין כהן, כיון
 30 שאין האשה נאמנת לומר שאביו היה כהן, אך לא נפסל מהנשא
 31 לכהונה כיון שהיא נאמנת לומר שהיה זה אדם כשר לכהונה.
 32 * * *
 33 הגמרא מביאה נדון השייך למחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע:
 34 הָהוּא - מעשה בארסין וְאֲרוֹסְתוֹ ו-שהיתה האשה מקודשת אך לא
 35 נשואה, דָּאֵתוּ לְקַמְיָה דְּרַב יוֹסֵף - שבאו לפני רב יוסף, והיתה
 36 האשה מעוברת, הִיא אֲמַרָה שאותו עובר מִיָּנִיה - מביאת הארוס
 37 לאחר האירוסין, וממילא הולד כשר ואינה נאסרת על ארוסה.
 38 וְהוּא אָמַר,

1 הרי היא בספק אם היא מביאת פסול או כשר, ומספק היא פסולה.
 2 אִי־תִיבִיהַ - הקשה רבי אלעזר לרבי יוחנן, שנינו בברייתא לעיל, פְּסָמָה
 3 דְּבָרִים אֲמִוּרִים שנחלקו רבן גמליאל ורבי יהושע, דווקא פְּעֻדוֹת
 4 אִשָּׁה כְּנֻפָּה - כלפי עצמה, אֶבֶל עֻדוֹת אִשָּׁה כְּבָתָה - כלפי בתה,
 5 דְּבָרֵי הַבַּל הוֹלֵךְ 'שתוקי', והוא כינוי למי שידוע מי אמו ואין ידוע
 6 מי אביו, וּמֵאִי לֵאוּ - האם אין הכונה שהולד שתוקי וְפָסוּל, כדן
 7 כל שתוקי הפסול מדרבנן (קידושין טו), ומוכח כדברי רבי אלעזר,
 8 שאף רבן גמליאל מודה שהבת פסולה. דוחה הגמרא: לֵאוּ, כונת
 9 הברייתא שהולד שתוקי וְכֶשֶׁר, כלומר, כשר הוא לענין יוחסין,
 10 שאם בת היא, מותרת להנשא לכהן, וכן אם הוא בן, בתו מותרת
 11 לכהונה, ולהלן יבואר לענין מה דינו כ'שתוקי'.
 12 תמדה הגמרא: וְכִי אֵיבָא - וכי מציינו שתוקי כְּשֶׁר, שאין לו דין כהן
 13 אך לא נפסל להנשא לכהונה. משיבה הגמרא: אֵין - אכן, מצאנו
 14 שתוקי כשר, וְכִדְשָׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, אם היו עֲשָׂרָה כְּהֻנִּים
 15 עוֹמְדִים, וּפִרְשׁ אֶחָד מֵהֶם וְכָעַל אִשָּׁה פְּגוּיָה, ואין יודעים מי היא
 16 שפרש ובעל, הוֹלֵךְ מביאה זו שתוקי, אף שודאי כשר הוא ליחוסין,
 17 שהרי נולד מאחד הכהנים הכשרים.
 18 מבררת הגמרא: מֵאִי שְׁתוּקִי - לגבי מה דינו כשתוקי, אֵילִימָא - אם
 19 נאמר שְׁפִשְׁתִּיקִין אוֹתוֹ מִכְּכִסֵּי אָבִיו - שאינו יורש את אביו מחמת

יום ראשון

יום שני

כו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: ואף שהאומר . . . עליו כנודע.

אהבה איז דער רוח החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חוזר, האָט קיינע מחיצות ניט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.

אהבה היא רוח החיים בעבודת החסידות, החוט המקשר חסידים בינם לבין עצמם, והחוט המקשר רבי עם חסידים וחסידים עם הרבי. הן בדרך "אור ישר", והן בדרך "אור חוזר" [=גם מצד הרבי וגם מצד החסיד]; אין לכך שום מחצות, והוא נעלה מהגבלת מקום וזמן.

יום שני

יום שלישי

כז שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: והן בבחי' . . . עבודת הצדקה.

אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממאמריו: חסידים הקודמים עשו הסכם בנפשם, שכל דבר המתיר, אף שיש לו איזה רצון וחמדת הלב לזה – לא יעשנו, ועל ידי זה נעשה שבירת התאוה.

יום שלישי

יום רביעי

כח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קלהקלט.
תניא: וכיוצא . . . לב ב"ה כנ"ל.

אחת מתורות הבעל-שם-טוב:

בי תראה תמור – כאשר תסתכל בעיון טוב בהחמר שלך שהיא הגוף, תראה – שוואך – שהוא שווא את הנשמה המתגעגעת לאלקות ורוחניות. ועוד תראה, שהוא – רובץ פתח משואו – שנתן הקדוש-ברוך-הוא להגוף שיזדכך על ידי תורה ומצוות, והגוף מתעצל בקיומם. ואולי יעלה בלבבך – וחרלת מצווב לו – שיוכל לקיים שליחותו, כִּי-אם תתחיל בסגופים לשבר את החמריות, הנה לא בזו הדרך ישכן אור התורה, כִּי-אם – צווב תצווב צמו – לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים.

יום רביעי

יום חמישי

כט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קמקמד.
תניא: ויחוד . . . לב כמ"ש במ"א.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: פירש"י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש"י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

אדמו"ר הזקן אָמר פעם: פרוש רש"י על חמש הוי"ו של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות. פרוש רש"י על גמרא, פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

יום
חמישי

יום ששי

ל שבט, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, ששי עם פירש"י.
תהלים: קמה-קנ.
תניא: ובוה . . . שעה כנ"ל.

כמה וכמה חסידים חשבו יום בואם לליובאוויטש ליום הולדת שלהם. מורי הרשב"ץ [=הרב שמואל בצלאל] בא בפעם הראשונה לליובאוויטש אור ליום ששי פרשת משפטים שנת תר"ח, ובכל שנה ושנה היה ער כל אותו הלילה, ומכונן להניח תפלין בה בשעה אשר נכנס לה"צמח צדק" בפעם הראשונה.

יום
שישי

שבת

א אדר א, שר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: א-ט.
תניא: פרק כו. ברם . . . העצם כנ"ל.

"תורה אור" דבור המתחיל "לא תהיה משפלה", סעיף המתחיל "והנה אחר" - "במסירת נפש בפ"ע". פרוש הראשי תבות הוא "בפנימית עצמותו".

כתיב: "יצא אדם לפעלו, ולעבודתו עדי ערב". הנה כל נשמה בירידתה למטה, יש לה מלאכות כלליות ופרטיות, וזהו "יצא אדם לפעלו", דיציאת הנשמה מעמידתה בשמי רום באוצר הנשמות וירידתה מדרגא לדרגא עד בואה להתלבש בגוף ונפש הטבעית והבהמית, הוא בשביל "אדם לפעלו" - במלאכות הכלליות, להגביר הצורה על החמר, להאיר את העולם באור תורה ונר מצוה, "ולעבודתו" - שהיא מלאכה הפרטית, דכל נשמה יש לה עבודה פרטית במחין ובמדות כפי טבעה וענינה.. "עדי ערב" - בעוד יש זמן לעשות, כמו שכתוב "היום לעשותם". ובעמק הענין, באור הכתוב . . . דקאי על כללות ענין העליה שנעשה על ידי ירידת הנשמה למטה ד"יצא אדם", דבעלות הנשמה מהיותה למטה מלבשת בגוף, "לפעלו", היא עוסקת בעולם הבא באופן התעסקותה בעולם הזה, ואם היה קובע עתים לתורה, גם שם מכניסים אותו באהלי תורה. "ולעבודתו", אם עסק בעבודתו פראוי, אז הנה עליתו "עדי ערב", שעולה בעלוי אחר עלוי עד הנעם והערבות דעצמות אין-סוף ברוך-הוא.

יום שני

א אדר שני, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שני עם פירש"י.
תהלים: א-ט.
תניא: ומשחרב . . . 86 ה' לו.

ביעלה ויבא: זכרנו ה' אלקינו בו - בי"ת דגושה - ופקדנו בו - בי"ת רפויה.

שבת
קודש

יום ראשון

ב אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: י"ז.
תניא: פרק כז. ואם . . . לד עשה ממש.

רבינו הגדול - הזקן - סידר לפני אנ"ש העבודה במוח ולחפש את האמת, לבקר כל תנועה, שתהי' רק כפי האמת ובאה ע"י עבודה.

ועבודה זו אינה כמו שטועים בזה טעות גמור לחשוב שצריך לפרק הרים ולשבר סלעים, איבערקערען די וועלט. האמת הגמור הוא, אשר כל עבודה ופועל, איזה שיהיו, בכוונה אמיתית די ומספיק: א ברכה בכוונה, דעם ווארט אין דאוונען כדבעי

היום יום . . .

בהכנת הלב ובידיעה לפני מי אתה עומד, א פסוק חומש בידיעה שהוא דבר ה', א פסוק תהלים, ומדה טובה לקרב לבו של חברו באהבה וחבה. אמת הדבר, אשר בכדי להגיע לזה צריכים יגיעת רבה ועצומה, פשוט לערנען א רבוי און פארשטיין - כל אחד לפי ערכו - ואז ה' בעזרו שיהי' כפי האמת.

רַבְּנוּ הַגָּדוֹל - הַזֶּקֶן - סֵדֶר לַפְּנֵי אַנ"ש [=אַנְשֵי שְׁלוֹמֵנו, חֲסִידֵי חַפ"ד] הַעֲבוּדָה בַּמַּח וּלְחַפֵּשׂ אֶת הָאֱמֶת, לְבַקֵּר כָּל תְּנוּעָה שֶׁתְּהִיָּה רַק כְּפִי הָאֱמֶת וּבָאָה עַל יְדֵי עֲבוּדָה. וְעֲבוּדָה זֹאת אֵינָה כְּמוֹ שְׂטוּעִים בְּזֶה טְעוֹת גָּמוּר, לְחַשֵּׁב שְׂצָרִיךְ לַפְּרָק הָרִים וּלְשַׁבֵּר סֻלְעִים, 'לְהַפְּךָ אֶת הָעוֹלָם'. הָאֱמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר כָּל עֲבוּדָה וּפְעֵל, אֵינָה שִׁיחִיו, בְּכּוֹנֵה אֱמֶתִית - דִּי וּמְסִיפִים: בְּרֻכָּה בְּכּוֹנֵה, מְלָה בְּתַפְלָה כְּרֹאֵי בְּהֻכְנַת הַלֵּב וּבִידִיעָה לַפְּנֵי מִי אֶתָּה עוֹמֵד, פְּסוּק חֲמָשׁ בִּידִיעָה שֶׁהוּא דָּבָר ה', פְּסוּק תְּהִלִּים, וּמְדָה טוֹבָה לְקָרֵב לְבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֶהְבָּה וְחַבְּה. אֱמֶת הַדָּבָר, אֲשֶׁר בְּכַדִּי לְהִגִּיעַ לְזֶה צְרִיכִים יְגִיעָה רַבָּה וְעֲצוּמָה, פְּשׁוּט לְלַמֵּד הַרְבֵּה וּלְהִבִּין - כָּל אֶחָד לְפִי עֲרָכוֹ - וְאִז ה' בְּעֲזָרוֹ שִׁיחִיָּה כְּפִי הָאֱמֶת.

יום שלישי ב אדר שני ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שלישי עם פירש"י. תהלים: י"ז. תניא: ואם ירחיב . . . 86 כמ"ש לקמן.

הַבְּרָכָה צְרִיכָה לְאֵיזָה דָּבָר שֶׁתֵּאָחַז בּוֹ, וּכְמוֹ הַמָּטָר - עַל שְׂדֵה חְרוּשָׁה וְזֵרוּעָה, או הַיּוֹרָה וּמְלָקוֹשׁ - עַל תְּבוּאֵת הַשְּׂדֵה וְהַכֶּרֶם. אָבָל בְּשְׂדֵה בּוֹר לֹא חְרוּשָׁה וְלֹא זֵרוּעָה, אֵין הַמָּטָר יוֹרָה וּמְלָקוֹשׁ מִבִּיאִים תּוֹעֵלֵת.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום ראשון עמ' א

גמרא

- 30 שלדברי המכשיר בה, מכשיר בבתה - לרבן גמליאל, שהאשה
- 31 עצמה כשרה לכהונה, אף בתה מביאה זו כשרה לכהונה. אלא
- 32 למאן דאמר שאף לדברי המכשיר בה, פוסל בבתה, כיון שלבת אין
- 33 חזקת כשרות, מאי איכא למימר - כיצד ניתן לבאר מדוע לרב אסי
- 34 הוצרכה המשנה להביא את מחלוקתם בשני אופנים.
- 35 מתרצת הגמרא: רב אפי' עצמו סבר למאן דאמר (להלן ע"פ) לדברי
- 36 המכשיר בה מכשיר בבתה, ולדבריו מוכן שהוצרכה המשנה
- 37 להביא את מחלוקתם בשני האופנים כדי להשמיענו זאת, שאף
- 38 את הבת הכשיר רבן גמליאל.
- 39 * * *
- 40 הגמרא מבררת האם ניתן ללמוד ממשנתנו דין בהלכות יחוד.
- 41 מבררת הגמרא: אמר ליה רב פפא לאביי, לזעירי, דאמר מאי
- 42 'מדרבת', נסתרה, ועל זה אמר רבי יהושע דלא מהימנא - שאינה
- 43 נאמנת לומר לכשר נבעלתי, אף שרק נסתרה ולא ראינו שנבעלה,
- 44 שכיון שנסתרה הרי זה בחזקת שנבעלה, והאמר רב, מלקין על
- 45 היחוד - אשת איש שהתייחדה עם אדם וזו לוקה מכת מרדות
- 46 מדרבנן, ואין אוסרין על היחוד - אין אוסרין את האשה על בעלה
- 47 מחמת יחוד זה, שאין זה ודאי שנבעלה לאותו אדם, לימא - האם
- 48 נאמר שדין זה הוא דלא פרבי יהושע, שהרי רבי יהושע פוסל את
- 49 האשה לכהונה מחמת היחוד.
- 50 משיבה הגמרא: אפילו תימא שרב סובר כרבי יהושע, ובאמת אין
- 51 היחוד מוכיח שנבעלה ולכן מותרת לבעלה, ומכל מקום אסרה
- 52 רבי יהושע לכהונה משום שמעלה עשו ביהוסין - לענין יחוס
- 53 כהונה החמירו לאסור אף ביחוד בלבד.
- 54 הגמרא מקשה מבריותא על רב אסי שפירש שמדברת היינו
- 55 שנבעלה, אבל אם רק התייחדה אף רבי יהושע מתיר לכהונה;
- 56 מיתבי, שנינו בברייתא, אשה פנויה שראויה שנגנבה עם אחד
- 57 לפרט - למקום סתר,
- 1 שנינו במשנה: 'ראוה מדברת עם אחד' וכו'. מבררת הגמרא: מאי
- 2 - מה פירוש לשון 'מדרבת' האמור כאן, שהרי ודאי אין לחושדה
- 3 בזנות מחמת שדיברה עם אדם וז. מביאה הגמרא מחלוקת: זעירי
- 4 אמר, 'מדברת' היינו נסתרה - נתייחדה, רב אפי' אמר, מדברת היינו
- 5 נבעלה, שידוע שנבעלה, אבל אם התייחדה נאמנת לומר שנבעלה
- 6 לכשר, במיגו שהיתה אומרת שלא נבעלה כלל.
- 7 מקשה הגמרא: פשלמא לזעירי, היינו דקתני מדרבת - מוכן שנקטה
- 8 המשנה לשון 'מדברת', שאפשר לפרשה כלשון יחוד, אלא לרב
- 9 אפי', מאי - מה המשמעות של לשון מדרבת, וכיצד היא מתפרשת
- 10 על בעילה. מתרצת הגמרא: לישנא מעליא - לשון מעולה ונקיה
- 11 נקטה המשנה, ומצינו כעין זה בפסוק, ברכתיב (משלי ל ב) 'כן דרך
- 12 אשה מנאפת אכלה ופתחה פיה ואמרה לא פעלתי און', הרי שנקט
- 13 הפסוק את הבעילה בלשון 'אכילה', וכן משנתנו נקטה לשון
- 14 דיבור.
- 15 שאלת הגמרא: פשלמא לזעירי ש'מדברת' הכוונה ליחוד, היינו
- 16 דקתני תרתי - מוכן מדוע נקטה המשנה שני אופנים במחלוקת זו,
- 17 ברישא מדרבת ובסיפא מעוברת, כיון שברישא התחדש שרבי
- 18 יהושע פוסלה אפילו ביחוד בלבד, ורבן גמליאל מכשירה אפילו
- 19 באופן שידוע שנבעלה. אלא לרב אפי' שגם מדברת היינו שנבעלה,
- 20 אם כן תרתי למה לי - מדוע יש צורך להשמיענו את מחלוקתם
- 21 בשני אופנים שרים, שהרי בשניהם יודעים אנו בבירור שנבעלה.
- 22 משיבה הגמרא: הוצרכה המשנה להביא את שני האופנים, תדא -
- 23 האופן הראשון, שראוה שנבעלה, להכשיר בה - להשמיענו שרבן
- 24 גמליאל מכשיר את האשה עצמה לכהונה, ותדא - האופן השני,
- 25 שראוה מעוברת, להכשיר בבתה - לחדש שאף את בתה שמביאה
- 26 זו מכשיר רבן גמליאל, הגם שלבת אין חזקת כשרות כיון שהספק
- 27 התעורר קודם לידתה.
- 28 שאלת הגמרא: הניחא - תירוץ זה מוכן למאן דאמר (להלן ע"פ)
- 29

מתי התחילה השמש להקיף את הארץ? יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ה

נבראה השמש, לכן מאז מתחיל חשבון התקופות. אך יש סוברים שלהלכה העולם נברא בתשרי, ומחשבים את התקופות כאילו נברא בניסן, משום שהשמש לא התחילה בהילוכה עם בריאתה בתחילת ליל רביעי אלא לאחר השעה השלישית של היום, היינו חמש-עשרה שעות לאחר בריאתה (שתיים-עשרה שעות של הלילה ועוד שלוש של היום), והרי הפער בין שתי תקופות הוא בן חמש עשרה שעות, שהרי 'בין תקופה לתקופה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחצי שעה'; תשעים ואחד יום הם שלוש-עשרה שבועות שלמים, והשאריה היא שבע וחצי שעות, ונמצא שהתקופה הבאה חלה באותו יום בשבוע בו חלה התקופה הקודמת – באיחור של שבע וחצי שעות, וזאת שלאחריה תחול באיחור של עוד שבע וחצי שעות, היינו חמש עשרה שעות מהראשונה, ועולה החשבון כאילו התחילה החמה בהילוכה בתחילת ליל רביעי של חודש ניסן שקדם לבריאת העולם, שהרי למעשה התחילה בהילוכה בתשרי, היינו שתי תקופות לאחר מכן, ביום רביעי בשבוע בשעה שלישית ביום שהן חמש עשרה שעות אחר כך (ראה ביאור הגר"א אור"ח סי' תקפא ס"א, 'שדה אליהו' ר"ה טז, א, באר בשדה שם).

הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב: וְיִתְּחַל בֵּין תְּקוּפַת לְתְּקוּפַת אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם וְשִׁבְעַת שָׁעוֹת וְחֻצֵי שָׁעָה. וּמִשְׁתַּדֵּעַ תְּקוּפַת אֶחָד פְּאִי זֶה יוֹם פְּאִיזוּ שָׁעָה הִיא, תִּתְחַל לְמִנּוֹת מִמֶּנָּה לְתְּקוּפַת הַשְּׁנִיָּה שְׁאֲחֲרֶיהָ, וּמִן הַשְּׁנִיָּה לְשְׁלִישִׁית, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

שנת החמה נחלקת לארבע 'תקופות' (על שם שהחמה מקיפה את הארץ): תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. וכדי לחשב מתי מתחילה כל תקופה, יש לדעת מתי התחילה השמש בהילוכה, ולפי זה לחשב – על פי אורך התקופה הידוע (תשעים ואחד יום ושבע וחצי שעות) – מתי הסתיימה התקופה הראשונה והתחילה הבאה וכן הלאה 'עד סוף העולם'.

והנה, לדעת רבי אליעזר העולם נברא בתשרי ולדעת רבי יהושע בניסן ר"ה י. ב. ומקובל שהלכה כרבי אליעזר, אך מבואר בגמרא (שם יב, א) ש'חכמי ישראל מונין לתקופה (לחשבון התקופות) כרבי יהושע'.

ונחלקן ראשונים בביאור הדבר: לדעת רש"י (שם ר"ה חכמי ישראל ו"ה ולתקופה) נוקטים להלכה שהעולם נברא בניסן וכיון שמהלך השמש התחיל מליל רביעי הראשון בניסן, בו

חכמות חיצוניות, או חלק מהתורה? יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ה

נאמר ש'יתרון החכמה מן הסכלות' הוא 'כיתרון האור מן החושך'. כלומר, כשם שיתרון האור בא דוקא מתוך החושך, כי על ידי שהחושך נהפך לאור יש יתרון ומעלה באור עצמו, כך גם בחכמת התורה, על ידי השימוש בחכמות חיצוניות והפיכתן לקדושה, נעשה יתרון בחכמת התורה עצמה (ספר המאמרים באתי לגני ב, ע' רעו).

אמנם, הצורך להזדקק לחכמת אומות העולם הוא רק בזמן הגלות, אך בשנים כתיקונן אין זקוקים לחכמת האומות אלא הכל בא מהתורה עצמה, כדברי הרמב"ם כאן שבימי הנביאים חיברו חכמי ישראל מבני יששכר ספרים בעניינים אלו שלא הגיעו לידינו. ואדרבה: לדברי הכוזרי (מאמר ב, טו), חכמי האומות הקדמונים קיבלו חכמות אלו מחכמי ישראל.

ולכן, לעתיד לבוא כאשר יהיו ישראל חכמים גדולים (סוף הלכות מלכים) יחזרו חכמות אלו לחכמי ישראל ולא יצטרכו עוד לחכמי האומות

הלכות קידוש החודש פרק יז, הלכה כד: וְיִטְעַם כָּל אֱלוֹ הַחֲשֹׁבוֹנוֹת, וּמִפְּנֵי מָה מוֹסִיפִים מִנֵּן זֶה . . . הִיא חֲכָמַת הַתְּקוּפוֹת וְהַנְּיֻמִּטְרִיּוֹת, שְׁתִּקְּרוּ בָּהּ חֲכָמֵי יוֹן סְפָרַיִם הַרְבֵּה, וְהֵם הַנְּמַצְאִים עֲבָשׁוּ בֵּין הַחֲכָמִים.

מדברי הרמב"ם עולה שיסוד הלכות אלו הוא מחכמות האומות, אך ברור שלאחר שנכתבו הדברים בספרו של הרמב"ם הרי הם חלק בלתי נפרד מהתורה, והבא ללמוד הלכות אלו חייב לברך לפנייהן ברכת התורה. נמצא שיש בכך 'בירור' של חכמת האומות והעלאתן לקדושה (ספר המאמרים תשמ"ח ע' ק).

יתירה מכך: נאמר בכתוב 'וראיתי אני כי יש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך'. ולכאורה קשה: האם ההכרה שהחכמה עדיפה על הסכלות אינה ברורה מאליה עד צריך ששלמה המלך החכם מכל אדם יאמר זאת?

אלא שאין הכוונה לסכלות כפשוטה אלא לחכמות חיצוניות שהן בבחינת סכלות ביחס לחכמת התורה, ועל כך

(לקוטי שיחות ל, עמ' 197).

סעודת עיבור החודש וסעודת ראש חודש יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ה

חודש כמו במועד (כ"י שם). וצריך לומר שבסעודת עיבור החודש אין יוצאים חובת סעודת ראש חודש, שהרי סעודת עיבור החודש היא בלילה (סנהדרין ב, ב. ורש"י שם ד"ה אחריפ) ואילו סעודת ראש חודש היא ביום (כי אין מקדשים את

הלכות קידוש החדש פרק יח, הלכה ט: וְגַם לְעֵבֹר הַדְּרִישׁ אֱלוֹ, שְׁמַעְרִין לְפִי חֲשֹׁבוֹ, עוֹשִׁין סְעֻדַת עֵבֹר הַחֲדָשׁ. הַטּוֹר (אור"ח סי' תיש) הביא בשם הירושלמי שמצוה להרבות בסעודת ראש חודש. וה'רוקח' כתב שמצוה לאכול בראש

צב הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

מושיבין כהן גדול בעיבור שנה משום צינה" (שמא לא ירצה הכהן הגדול לעבר את השנה, כי ביום הכפורים טובל חמש טבילות ומקדש ידיו ורגליו עשר פעמים, ואם התעבר השנה, צינת מרחשוון תהיה בתשרי - רש"י) ומדוע לא נזכר האם מושיבים כהן גדול בעיבור ראש חודש? אלא כיון שלעיבור חדשים עושים סעודת עיבור החודש, והרי כהן גדול אינו נכנס לסעודת רבים אפילו היא של מצוה, מובן שאינו נכנס לעיבור החודש. ורק לעיבור שנה שאין עורכים סעודה, הוצרכה הגמרא לבאר שגם בו אין מושיבים כהן גדול "משום צינה" (אור שמח הל' כלי המקדש פ"ה ה"ד).

החודש אלא ביום). אמנם, לדעת הרמב"ם שגם סעודת עיבור החודש היא ביום (לעיל פ"ג ה"ז) יש לומר שסעודת ראש חודש המובאת בירושלמי היא היא סעודת העיבור ואין מצוה בסעודה נוספת לראש חודש. וכתב ה'בית יוסף' (שם) שכן היא גם דעת הר"ן (ערוך לנר סנהדרין ע, ב). והנה, בהלכות כלי המקדש (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם: "חייב כהן גדול לנהוג כבוד בעצמו ולא יקל עצמו עם שאר העם", ולכן "לא יכנס לבית המשתה ולא לסעודות של רבים אפילו הם של מצוה". ולפי זה מדויקים דברי הגמרא (סנהדרין יח, ב): "אין

השגחה פרטית בדרך מקרה יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ה

השגחה פרטית בדרך מקרה

נקרית", הקב"ה מתנהג איתו בדרך מקרה ('קרי'), שמשולקת ממנו השגחתו יתברך המיוחדת, ובמילא הוא נשאר "מופקר למקרה" (לקוטי שיחות לא עמ' 171). ואולם, גם כאשר האדם "מופקר למקרה" – אין זה בסתירה לענין ההשגחה הפרטית שהקב"ה משגיח על כל פרט, אלא שבמקרה זה ההשגחה באה בלבושי הטבע המסתירים על ההשגחה עד כדי כך שלאדם נרגש שזוהו בדרך "מקרה", אבל באמת, גם אז כל פרט ופרט מגיע מאת ה'. וכמו שכתבו גדולי ישראל ש"אין שום דבר הווה במקרה בלתי כוונה והשגחה אלקית כדכתיב והלכתי עמכם בקרי, הרי שאפילו מדרגת המקרה מיוחסת לו ית' כי הכל מאתו בהשגחה פרטית" (שו"ת אמונים, לתלמיד הרמ"ז, בסופו). וכפי שמדוייק גם בלשון הרמב"ם כאן: "כשאיבא עליכם צרה כדי שתשובו... אוסיף לכם חמת אותו קרי" – היינו, שגם כאשר ה' מתנהג בדרך מקרה ('קרי'), הרי זה מאתו יתברך, "אוסיף לכם... קרי"

(לקוטי שיחות יח עמ' 199 ובהע' 27).

הלכות תעניות פרק א, הלכה ג: הוא שְׁפָתוּב בְּתוֹרָה: וְהִלְכְתֶם עִמִּי בְּקָרִי, וְהִלְכְתִי נִם אִנִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת קָרִי. בְּלוֹמְרִי: כְּשֵׁאֲבִיא עֲלֵיכֶם צָרָה כְּדִי שֶׁתִּשְׁוּבוּ, אִם תֹּאמְרוּ שֶׁהִיא קָרִי, אוֹסִיף לָכֶם חַמַּת אוֹתוֹ קָרִי. בספרו 'מורה נבוכים' (ח"ג פ"א) ביאר הרמב"ם את הפסוק (ירל' לא, יז): "והסתרתי פני מהם... ומצאואוהו רעות רבות... על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה" שהכתוב נוקט בלשון מצואה, לומר שכאשר האדם מבדיל את עצמו מה' – "השם נבדל ממנו והוא אז מזומן לכל רע שאפשר שימצאהו". שכן, בדרך כלל השי"ת משגיח על כל אחד בהשגחה מיוחדת "להימלט מן המקרה", אך כאשר ה' מסלק את ההשגחה הזו, במילא האדם נשאר "מופקר למקרה".

ויש לומר, שזוהי גם כוונת הרמב"ם בדבריו כאן: "כשאיבא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהיא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי". כלומר, כאשר האדם סבור שהצרה שארעה לו היא "ממנהג העולם.. וצרה זו נקרה

תענית גשמים בחוץ לארץ, ובזמן הזה יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ה

תענית גשמים בחוץ לארץ, ובזמן הזה

ולפי זה, אין לגזור תענית גשמים בימינו כלל אפילו בארץ ישראל, שהרי היום אין דיינים סמוכים גם בארץ ישראל, אך ה'ברכי יוסף' (א"ח שם) מעיד: 'שמענו מזקני ערי הקודש ירושלים וחרבון... שארע בימיהם עצירת גשמים' וקבעו תענית ככל הסדר המבואר בהלכה. ולאור האמור הוא מפקפק על כך שהרי אף בארץ אין לנו דיינים סמוכים. אמנם הוא מבאר את ההבדל בין ארץ ישראל לחו"ל כך: אותה שאלה עולה גם לגבי האפשרות לדון בידינו ממונות בזמן הזה מאחר ואין לנו דיינים סמוכים, ועל כך מבואר בגמרא שדייני כל דור דנים בתור 'שלוחים' של דייני הדורות הקודמים שהיו סמוכים, אלא שתקנה זו מוגבלת רק למקרים מצויים ולא למקרים נדירים. וכן גם בנידון דין: בארץ ישראל שכיחה עצירת גשמים, ולכן בסמכותם של חכמי ארץ ישראל לגזור תענית כ'שלוחים' של חכמי הדורות הקודמים, אך בחוץ לארץ עצירת גשמים אינה מצויה ולכן אין לקבוע שם תענית על כך.

הלכות תעניות פרק ג, הלכה יא: כָּל תַּעֲנִיּוֹת שְׁנֵיזָרִין הַצְּבוּר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, אוֹכְלִים בָּהֶם בְּלֵילָה, וְדִינֵיהֶם כְּדִין שְׂאֵר הַתַּעֲנִיּוֹת; שְׂאֵין גּוֹזְרִין עַל הַצְּבוּר תַּעֲנִית כְּגוֹן צוּם כְּפוּר אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלַבָּד.

בגמרא (תענית יב, ב) נאמר: "אין תענית צבור בכבל אלא ט' באב בלבד". ונחלקו ראשונים בדבר:

יש אומרים (רש"י פסחים נד, ב ד"ה אין. תוס' תענית יא, ב ד"ה אין) שכבל אין צורך להתענות על גשמים כיון שהגשמים מצויים שם. ויש אומרים (רמב"ן וריטב"א תענית שם) שהוא משום שתעניות אלו נקבעות על ידי בית דין, ובחוץ לארץ אין דיינים סמוכים (ראה הלכות סנהדרין פ"ד), וכן אין שם נשיא שבסמכותו לגזור גזרות.

ומדברי הרמב"ם נראה שמפרש כדעת הרמב"ן, שהרי לפי רש"י ההלכה אמורה רק ביחס לתענית על גשמים ולא לגבי שאר תעניות, ומשמעות הרמב"ם היא שמדובר בכל התעניות (ראה בית יוסף א"ח ס' תקעה).

מהות חיוב הקטן בקריאת מגילה יום שישי א' אדר ה'תשע"ה

פ"ג ה"ט): "קטן שיודע להתעטף בציצית חייב בציצית כדי לחנכו במצוות", וכן (הל' ברכות רפ"ה) "הקטנים חייבים בברכת המזון מדברי סופרים...", וכן (הל' סוכה רפ"ו) "קטן שאינו צריך לאמו.. חייב בסוכה מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות".

ומה שבמגילה לא כתב הרמב"ם (כאן) שהקטנים חייבים בעצמם אלא רק "מחנכים את הקטנים לקרותה" – יש לומר שזהו מפני שמגילה היא חובה מדברי-סופרים ולכן לא מחויב בה הקטן בעצמו אלא רק אביו צריך לחנכו. וכדברי אדמו"ר הזקן ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' קפו ס"ג) שהקטן חייב בעצמו בברכת המזון ולכן אף להוציא את הגדול, אך מכל-מקום "ברכת המזון אינה דומה למגילה, והלל וברכות קריאת שמע ושאר מצוות שצריך מדברי סופרים שאין הקטן שהגיע לחינוך מוציא את הגדול לפי שהקטן מצד עצמו כשהוא עתה פטור לגמרי, אלא שמחנכין אותו כדי שיהא גייל במצוה זו ויהיה סריך כמנהגו כשיגדל".

(לקוטי שיחות י"ז עמ' 234, הני' 32)

הלכות מגילה וחנוכה פרק א, הלכה א: והכל תיבנים בקריאתה: אנשים ונשים, וגרים ועבדים משחררים. ומחנכין את הקטנים לקרותה.

לדעת הרמב"ן (הובא בר"ן ספ"ב דמגילה) קטן שהגיע לחינוך וחייב במצוות מדרבנן, החובה "לאו מצוה ידידה אלא דאבוה, דאיהו לא מיחייב במצוות כל עיקר". אבל לדעת התוספות (ברכות מח, א ד"ה עד שיאכל. הר"ן עצמו שם) הקטן נחשב כחייב בעצמו, ולכן הקטן יכול להוציא את הגדול ידי חובתו במצוות דרבנן.

וכתב ה'כסף משנה' (הל' חמץ ומצה פ"ו ה"י) כי מלשון הרמב"ם כאן שלא כלל את הקטנים בכלל ה'חייבים בקריאתה', אלא הוסיף בנפרד "ומחנכין את הקטנים לקרותה" מוכח שדעת הרמב"ם כדעת הרמב"ן שחובת קטן במצוות מוטלת רק על האב.

אבל בכמה מקומות משמע שלדעת הרמב"ם חובת קיום המצוות של הקטן מוטלת על הקטן עצמו. לדוגמא (הל' ציצית

הפסקת חשמל - כרוח שאינה מצויה שבת קודש ב' אדר ה'תשע"ה

שיעור חצי שעה" (מאורי אש פ"ה ענף ב).
וטעם נוסף לשלילה, כתב ה'פקודת אלעזר' (להרח"ג אלעזר לעזר. סי' כג): "אפשר שיסגרו הכלים... ולא יקיים המצוה". כלומר, יתכן שבזמן ההדלקה תהיה הפסקת חשמל והנר יכבה, והדבר דומה למדליק במקום רוח מצויה העלולה לכבות את הנר "דהוה כאילו לא נתן בה שמן כשיעור" (מג"א או"ח סי' תרעג סק"ב).

אך על כך, כתב הרבי (אגרות קודש י, עמ' רכת) שאין לחשוש שמא "יסגרו הזרם העלעלקטרי" – כי גם אם תתרחש הפסקת חשמל, הרי "הסגירה וההפסק באים מסיבה חיצונית של בעל בחירה, ואינו ודאי כלל וכלל, שמפני שני טעמים אלו אינה דומה לרוח מצויה ושכיחה". וכבר העירו (באנצ"ת שם הע' 382) על דברי ה'פקודת אלעזר' הנ"ל - "אולי הדברים אמורים בזמן ששכיחות הפסקות חשמל".

הלכות חנוכה פרק ד, הלכה ה: וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולקת עד שתכלה רגל מן השוק. גם ב'שלחן ערוך' (סי' תרעה ס"ב) כתב: "צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור הדלקה", והוסיף: "אבל אם בירך והדליק ואחר-כך הוסיף שמן עד כדי שיעור, לא יצא ידי חובתו". ודנו האחרונים בשאלה: האם אפשר להדליק נר חנוכה בנורה חשמלית?

וכמה צדדים בשאלה זו (ראה אנצ"ת ע' חשמל עמ' קפו ואילך), והלכה זו - "שיתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת" - היא אחת מנקודות הדיון בנושא.

כי הנה, בנורת חשמל אין מספיק זרם לכל משך זמן ההדלקה, אלא הזרם נוצר והולך בכל רגע בתחנת הכוח, ולכן כתב הגרש"ז אויערבך, שאין להדליק בנורה חשמלית - "דחשיב כאילו בשעת ההדלקה לא היה בו כדי שידליק

אגרות קודש

ב"ה, ב' אדר"ר, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ובמ"ש בענין הבריאות, כמדומה כבר העירותי באחד ממכתבי במרז"ל הידוע אשר קדוש והבדלה נוגעים במאד למאור עיניו של אדם, ומלשון רז"ל בכגון דא "מאור עיניו" מובן ג"כ שמאור שבתורה זאת אומרת פנימיות התורה ועניני נוגעים וסגולה מיוחדת להם ג"כ למאור שבאדם, וק"ל. ויהי רצון שיבשר טוב בהנ"ל וכן בענינים הכללים בטוב הנראה והנגלה.

ברכה - המחכה לבשו"ט.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ו שבט"ב' אדר ה'תשע"ה

יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ה

הלכות קידוש החדש

פרק ט

1 א. שנת החמה [ראה ערכו בעמוד קלח] - יש מחכמי ישראל
 2 שהיא אומר, שהיא שלש מאות חמשה ושלשים יום ורביע
 3 יום, שהוא שש שעות; ויש מהם שהוא אומר, שהיא
 4 פחות מרביע היום. וכן חכמי יון ופרס, יש ביניהם
 5 מחלוקת בדבר זה.
 6 ב. מי שהוא אומר שהיא שלש מאות וחמשה ושלשים יום
 7 ורביע יום, ישאר מפל מחזור של תשע עשרה שנה, שעה
 8 אחת וארבע מאות וחמשה ושמננים חלקים, כמו
 9 שאמרנו. ויהיה בין תקופה לתקופה, אחד ותשעים יום
 10 ושבע שעות וחצי שעה; ומשדע תקופה אחת באיזה יום
 11 ואיזו שעה היא, תתחיל למנות ממנה לתקופה השניה
 12 שאחריה, ומן השניה לשלישית, עד סוף העולם.
 13 ג. תקופת ניסן [ראה ערכו בעמוד קלח], היא השעה והחלק
 14 שתפגס בו השמש לתחלת מזל [ראה ערכו בעמוד קא] טלה;
 15 ותקופת תמוז, היות השמש בתחלת מזל סרטן; ותקופת
 16 תשרי, היות השמש בראש מזל מאזניים; ותקופת טבת,
 17 היות השמש בראש מזל גדי. ותקופת ניסן היתה בשנה
 18 הראשונה של ציירה לפי חשבון זה, קדם מולד ניסן
 19 בשבעה ימים ותשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים
 20 חלקים [ראה ערכו בעמוד קלח] - סימנה ז' ט' תרמ"ב.
 21 ד. דרך חשבון התקופה, כך הוא: תדע תחלה כמה
 22 מחזורין שלמים משנת הציירה עד מחזור [ראה ערכו בעמוד
 23 קלח] שתצצה, וקח לכל מחזור מהם שעה אחת וארבע
 24 מאות וחמשה ושמננים חלקים; וקבץ כל החלקים שעות,
 25 וכל השעות ימים, ותגרע מן הכל שבועה ימים ותשע
 26 שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים; והשאר תוסיף
 27 אותו על מולד ניסן של שנה ראשונה מן המחזור, וצא
 28 לה באיזו שעה ובכמה בחודש תהיה תקופת ניסן של
 29 אותה השנה הראשונה באותו מחזור. וממנה תתחיל
 30 למנות אחד ותשעים יום ושבע שעות ומחצצה, לכל
 31 תקופה ותקופה. ואם תצצה לידע תקופת ניסן של שנה
 32 זו שהיא שנת כך וכך במחזור שאתה עומד בו, קח לכל
 33 המחזורין השלמים שעה וארבע מאות וחמשה ושמננים
 34 חלקים לכל מחזור; ולכל השנים הגמורות ששלמו מן
 35 המחזור, עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים
 36 וארבעה חלקים לכל שנה; וקבץ הכל, ותגרע ממנו
 37 שבועה ימים ותשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים
 38 חלקים, והשאר תשליכם חדשי לבנה תשעה ועשרים יום

42 ושתים עשרה שעות ושבע מאות שלש ותשעים חלקים.
 43 והנשאר פחות מחודש לבנה, תוסיף אותו על מולד ניסן
 44 של אותה השנה, ותדע זמן תקופת ניסן של אותה השנה,
 45 בכמה יום בחודש היא ובכמה שעה. תקופת ניסן לפי
 46 חשבון זה, אינה לעולם אלא או בתחלת הלילה, או בחצי
 47 הלילה, או בתחלת היום, או בחצי היום; ותקופת תמוז,
 48 לעולם אינה אלא או בשבע שעות ומחצצה, או בשעה
 49 אחת ומחצצה, בין ביום, בין בלילה; ותקופת תשרי,
 50 לעולם אינה אלא או בתשע שעות, או בשלש שעות, בין
 51 ביום, בין בלילה; ותקופת טבת, לעולם אינה אלא או
 52 בעשר שעות ומחצצה, או בארבע שעות ומחצצה, בין ביום,
 53 בין בלילה. אם תצצה לידע באיזה יום מימי השבוע
 54 ובאיזו שעה תהיה התקופה - קח שנים גמורות שעברו
 55 משנת הציירה עד שנה שתצצה, והשלף הכל שמונה
 56 ועשרים שמונה ועשרים; והנשאר פחות משמונה
 57 ועשרים, קח לכל שנה ושנה יום אחד ושש שעות, וקבץ
 58 הכל, והוסף עליו שלשה, והשלף הכל שבועה שבעה;
 59 והנשאר מן הימים ומן השעות, תתחיל למנותו מתחלת
 60 ליל אחד בשבת. ולאשר יגיע החשבון, בו תהיה תקופת
 61 ניסן. ולמה מוסיפין שלשה? לפי שתקופה ראשונה של
 62 שנת הציירה היתה בתחלת ליל רביעי.
 63 ה. ביצד? הרי שרצינו לידע תקופת ניסן של שנת
 64 שלשים ותשע מאות [שנת ד'תתקל] וארבעת אלפים
 65 לציירה - כשתשלף הכל שמונה ועשרים שמונה
 66 ועשרים, תשאר שנה אחת; תקח לה יום אחד ושש
 67 שעות, ותוסיף עליו שלשה, נמצאת תקופת ניסן, כליל
 68 חמישי שש שעות בלילה. וכשתוסיף עליה שבע שעות
 69 ומחצצה, תהיה תקופת תמוז בשעה ומחצצה מיום חמישי;
 70 וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצצה, תהיה תקופת תשרי
 71 בתשע שעות מיום חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות
 72 ומחצצה, תהיה תקופת טבת בארבע שעות ומחצצה מליל
 73 ששי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצצה, תהיה תקופת
 74 ניסן הבאה בתחלת יום ששי. ועל דרך זו, עד סוף
 75 העולם, תקופה אחר תקופה.
 76 ו. אם תצצה לידע בכמה יום בחודש תהיה תקופת ניסן
 77 של שנה זו - תדע תחלה באיזה יום מימי השבוע תהיה,
 78 ובאיזה יום יקבע ניסן של שנה זו, וכמה שנים גמורות
 79 עברו מן המחזור; ותקח לכל שנה אחד עשר, ותוסיף על
 80 סכום הימים שבועה ימים בזמנים אלו, והשלף הכל
 81 שלשים שלשים; והנשאר פחות משלשים, תתחיל למנותו
 82 מראש חודש ניסן. אם יגיע ליום התקופה, מוטב; ואם
 83 לאו, הוסף יום או שני ימים או שלשה ימים על המנין,
 84 עד שיגיע ליום התקופה. ואם תהיה השנה מעברת,

מתוך מהדורת חזק

46 ותשעה עשר חלקים ואחד ושלשים רגע לכל תקופה
 47 ותקופה, עד סוף המחזור.
 48 ה. אם תרצה לידע מתי תהיה תקופת ניסן לפי חשבון
 49 זה, תדע תחלה שנים גמורות שעברו מן המחזור, ותקח
 50 לכל שנה מהן תוספתה, והיא י' כ"א קכ"א מ"ח; וקבץ
 51 כל הרגעים חלקים, וכל החלקים שעות, וכל השעות
 52 ימים, כדרך שתחשב במולדות; ותגרע מן הכל תשע
 53 שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים, והנשאר -
 54 תשליכו חדשי לבנה; והנשאר שאין בו חדש לבנה, תוסיף
 55 אותו על מולד ניסן של אותה שנה. וכרגע שגייע בו
 56 המנין, תהיה תקופת ניסן של אותה השנה.
 57 ו. מראין לי הדברים, שעל חשבון תקופה זו היו סומכין
 58 לענין עבור השנה בעת שבית דין הגדול מצוי, שהן
 59 מעברין מפני הזמן, או מפני הצרף - לפי שחשבון זה,
 60 הוא האמת יותר מן הראשון, והוא קרוב מדברים
 61 שנתבארו באצטגנינות יותר מן החשבון הראשון שהיתה
 62 בו שנת החמה שלש מאות וחמשה ושלשים יום ורביעי יום.
 63 ז. וחשבון שתי התקופות האלו שבארנו דרכם, הכל
 64 בקרוב הוא, ובמהלך השמש האמצעי, לא במקומה
 65 האמתי; אבל במקום השמש האמתי - תהיה תקופת ניסן
 66 בזמנים אלו, בכמו שני ימים קדם שתי התקופות שיוצאין
 67 בחשבון זה, בין בחשבון מי שמחשב רביעי יום גמור, בין
 68 למי שמחשב לפחות מרביעי יום.
 69
פרק יא
 70 א. לפי שאמרנו בהלכות אלו, שבית דין היו מחשבין
 71 בדרך דיוק ויודעים אם יראה הירח או לא יראה ובליל
 72 שלושים - ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב לדברי
 73 התקמות ולעמוד על הסודות [של הביור], יתאנה לידע
 74 אותן הדרכים שמחשבין בהם - עד שידע אדם אם יראה
 75 הירח בליל זה, או לא יראה.
 76 ב. ודרכי החשבון, יש בהם מחלוקות גדולות בין חכמי
 77 הגוים הקדמונים שחקרו על חשבון התקופות וזמן הקפת
 78 השמש [והגימטריות והנדה ומתמטיקה]. ואנשים חכמים
 79 גדולים נשתבשו בהם, ונתעלמו מהם דברים ונולדו להם
 80 ספקות; ויש מי שמדקדק הרבה, ולא פגע בדרך הנכונה
 81 בחשבון ראית הירח, אלא צלל במים אדירים, והעלה
 82 חרש בידו.
 83 ג. ולפי ארך הימים רוב הבדיקות והחקירות, נודע
 84 למקצת החכמים דרכי חשבון זה; ועוד, שיש לנו בעתה
 85 אלו קבלות מפי החכמים וראיות שלא נכתבו בספרים
 86 הידועים לכל. ומפני כל אלו הדברים, קשר בעיני לבאר
 87 דרכי חשבון זה, כדי שיהיה נכון לכל מי שמלאו לבו
 88 לקרבה אל המלאכה לעשות אותה.
 89 ד. ואל יהיו דרכים אלו קלים בעיניך, מפני שאין אנו
 90 צריכין להם בזמן הזה; שאלו הדרכים, דרכים רחוקים
 91 וצמקים הם, והוא סוד העבור [ראה ערכו בעמוד קלח] שהיו

1 תתחיל למנות מראש חדש אדר שני; וליום שגייע
 2 החשבון, באותו היום מן החדש תהיה התקופה.
 3 ז. כיצד? הרי שרצינו לידע בכמה בחדש תהיה תקופת
 4 ניסן של שנת שלשים ותשע מאות, שהיא שנה תשיעית
 5 ממחזור מאתים ושלשים - מצאנו ראש חדש ניסן נקבע
 6 בה בתמישי, ותקופת ניסן בתמישי, ולפי שהיתה שנה זו
 7 תשיעית למחזור, יהיו השנים הגמורות שמונה; כשתקח
 8 לכל שנה מהן אחד עשר יום, יהיו כל הימים שמונה
 9 ושמונים; תוסיף שבועה, הרי הכל חמשה ותשעים;
 10 תשליף הכל שלשים ושלשים, נשאר חמשה ימים;
 11 כשתתחיל למנות חמשה ימים מראש חדש ניסן שהיה
 12 בתמישי, יגיע החשבון ליום שני. וכבר ידענו שאין
 13 התקופה בשני בשבת, אלא בתמישי; לפיכך תוסיף יום
 14 אחר יום, עד שתגיע לחמישי שהוא יום התקופה -
 15 נמצאת תקופת ניסן בשנה זו, ביום שמיני מחדש ניסן.
 16 ועל הדרך הזאת תעשה בכל שנה ושנה.
 17 ח. זה שאמרנו 'תוסיף יום אחר יום עד שתגיע ליום
 18 התקופה', לעולם לא תהיה צריך להוסיף אלא יום אחד
 19 או שנים או שלשה; ופלא גדול הוא, שתהיה צריך
 20 להוסיף ארבעה. ואם מצאת שאתה צריך להוסיף יתר על
 21 זה, תדע שטעית בחשבון, ותחזר ותחשב בדרך דיוק.

פרק י

22
 23 א. שנת החמה, למי שהוא אומר שהיא פחות מרביעי
 24 מחכמי ישראל, אומר שהיא שלש מאות וחמשה ושלשים
 25 יום וחמש שעות ותשע מאות שבועה ותשעים חלקים
 26 ושמונה וארבעים רגע; והרגע, אחד מששה ושלשים
 27 בחלק. ולפי חשבון זה, תהיה תוספת שנת החמה על שנת
 28 הלבנה עשרה ימים ואחת ועשרים שעה ומאה ואחד
 29 ועשרים חלק ושמונה וארבעים רגע - סימן להן י' כ"א
 30 קכ"א מ"ח. ולא תמצא תוספת במחזור של תשע עשרה
 31 פלל, אלא בכל מחזור מהם ישלמו שני החמה עם שני
 32 הלבנה הפשוטות והמעברות.
 33 ב. בין כל תקופה ותקופה לפי חשבון זה, אחד ותשעים
 34 יום ושבע שעות וחמש מאות ותשעה עשר חלקים ואחד
 35 ושלשים רגע - סימן להם צ"א ז' תקי"ט ל"א. וכשתדע
 36 תקופה מן התקופות אימתי היתה, תחשב מאותו רגע מנין
 37 זה, ותדע תקופה שאחריה, על הדרך שבארנו בתקופת
 38 השנה שהיא רביעי.
 39 ג. תקופת ניסן לפי חשבון זה, היתה בשנה ראשונה של
 40 יצירה קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים
 41 וארבעים חלקים - סימן להם ט' תרמ"ב. וכן היא לעולם
 42 בכל שנה ראשונה של כל מחזור, קדם מולד ניסן בתשע
 43 שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים.
 44 ד. כשתדע תקופת ניסן של שנה ראשונה מן המחזור,
 45 תחשב ממנה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחמש מאות

מתוך מהדורת חזק

יא. וְכֹל הַחֲשׂוֹנוֹת בָּלָם, כְּשֶׁתִּרְצֶה לִגְרַע מִנֶּנְן מִמֶּנְן -
אם יהיה זה שגורעין אותו יתר על זה שגורעין ממנו
אפלו בחלק אחד - תוסיף על זה שגורעין ממנו שלש
מאות וששים מעלות, כדי שיהא אפשר לגרוע זה המנן
ממנו.

יב. כיצד? הרי שהצריך החשבון לגרוע מאתים מעלות
וחמשים חלקים וארבעים שניות, סימן ר' נ' מ', ממאה
מעלות ועשרים חלקים ושלשים שניות, סימן ק' כ' ל' -
תוסיף על המאה שלש מאות וששים, יהיו המעלות ארבע
מאות וששים; ותחיל לגרוע השניות מן השניות. תבוא
לגרוע ארבעים משלשים, אי אפשר; תרים חלק אחד מן
עשרים החלקים, ותעשה אותו ששים שניות, ותוסיף על
השלשים, ונמצאו השניות תשעים; תגרע מהם הארבעים,
ישאר חמשים שניות. ותחזור לגרוע החמשים חלקים
מתשעה עשר חלקים, שכבר הרימות מהם חלק אחד
ועשיתו שניות - ואי אפשר לגרוע חמשים מתשעה עשר;
לפיכך, תרים מעלה אחת מן המעלות, ותעשה אותה
ששים חלקים, ותוסיף על התשעה עשר, ונמצאו החלקים
תשעה ושבעים; תגרע מהן החמשים, ישאר תשעה
ועשרים חלקים. ותחזור לגרוע המאתים מעלות מן ארבע
מאות ותשע וחמשים מעלות, שכבר הרימות מעלה אחת
ועשיתה חלקים; ישאר מאתים ותשע וחמשים מעלות.
ונמצא השאר, סימן רנ"ט כ"ט נ'. ועל דרך זו, בכל גרעון
וגרעון, השמש והירח,

(יג), וכן שאר השבעה כוכבים - מהלך כל אחד ואחד
מהן בגלגל שלו, מהלך שוה: אין בו לא קלות, ולא
כבדות - אלא כמהלכו היום, כמו מהלכו אמש, כמו
מהלכו למחר, כמו מהלכו בכל יום ויום. וגלגלו של כל
אחד מהם, אף על פי שהוא מקיף את העולם, אין הארץ
באמצעו.

יד. לפיכך, אם תערה [תשווה ביחס לגלגל המזלות] מהלך כל
אחד מהם לגלגל המקיף את העולם שהארץ באמצעו,
שהוא גלגל המזלות [ראה ערכו בעמוד קלח] - ישנה הלוכו,
ונמצא מהלכו ביום זה בגלגל המזלות פחות או יותר על
מהלכו אמש או על מהלכו למחר.

טו. המהלך השוה שמהלך הכוכב או השמש או הירח
בגלגלו, הוא הנקרא 'אמצע המהלך' [ראה ערכו בעמוד קא];
והמהלך שיהיה בגלגל המזלות שהוא פעמים יותר
ופעמים חסר - הוא המהלך האמתי [ראה ערכו בעמוד קא],
וכו יהיה מקום השמש או מקום הירח האמתי.

טז. כבר אמרנו, שאלו הדרכים שאנו מבארים בהלכות
אלו, אינן אלא לחשבון ראית הירח בלבד; לפיכך, עשינו
העקר [תאריך מתקופת הרמב"ם שממנו יתחיל החשבון] ששמנו
מתחילין לעולם לחשבון זה, מתחלת ליל חמישי שיומו
יום שלישי לחדש ניסן משנה זו - שהיא שנת שבע עשרה
ממחזור מאתים וששים, שהיא שנת שמונה וששים
ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה, שהיא שנת תשע

החכמים הגדולים יודעים אותו, ואינן מוסרין אותו לכל
אדם אלא לסמוכים נבונים. אבל זה החשבון בזמן שאין
בית דין לקבע על הראיה שאנו מחשבין בו היום, אפלו
תינוקות של בית רבן מגיעין עד סופו, בשלשה ארבעה
ימים.

הז. שמה יתבונן חכם מחכמי האמות, או מחכמי ישראל
שלמדו חכמת יון, בדרכים אלו שאני מחשב בהן לראית
הירח - ויראה קרוב מעט במקצת הדרכים, ויעלה על
דעתו שנתעלם ממנו דבר זה ולא ידענו שיש באותה
הדרך קרוב. אל יעלה זה על דעתו - אלא כל דבר שלא
דקדקנו בו, מפני שידענו בעקרי הגימטריות [החשבונית]
בראיות ברורות, שאין דבר זה מפסיד בידיעת הראיה,
ואין חוששין לו; לפיכך לא דקדקנו בו.

ו. וכן כשראה בדרך מן הדרכים חסרון מעט מחשבון
הראוי לאותה הדרך - ככונה עשינו זה; לפי שיש נגודו
יתרון בדרך אחת, עד שיצא הדבר לאמתו בדרכים
קרובים בלא חשבון ארץ - כדי שלא יבהל האדם שאינו
רגיל בדברים אלו, ברח החשבוניות שאין מועילין בראית
הירח.

ז. העקרים שצריך אדם לידע אותם תחלה לכל חשבונות
האצטגנינות, בין לרובי חשבון הראיה, בין לשאר דברים
אלו הם: הגלגל, מהלך בשלש מאות וששים
מעלות [ראה ערכו בעמוד קלח]; כל מזל ומזל שלשים
מעלות, והתחלת מתחלת מזל טלה. וכל מעלה נראה ערכו
בעמוד קלח] ומעלה, ששים חלקים; וכל חלק וחלק, ששים
שניות; וכל שניה ושניה, ששים שלישיות. וכן תדקדק
החשבון, ותחלק כל זמן שתצא.

ח. לפיכך, אם יצא לך בחשבון שפוכב פלוני מקומו
בגלגל בשבעים מעלות ושלשים חלקים וארבעים שניות,
תדע שפוכב זה הוא במזל תאומים בפי מעלת אחת
עשרה ממזל זה - לפי שמזל טלה שלשים מעלות, ומזל
שור שלשים, נשאר עשר מעלות ומחצה ממזל תאומים,
וארבעים שניות מחצי המעלה האחרון.

ט. וכן אם יצא מקומו בגלגל [ראה ערכו בעמוד קלח] בשלש
מאות ועשרים מעלות, תדע שפוכב זה במזל דלי בעשרים
מעלה בו. ועל דרך זו, בכל המנינות. וסדר המזלות, כך
הוא: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים,
עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

י. בכל החשבונות בלם, כשתקבץ שארית לשארית או
כשתוסיף מנן על מנן - תקבץ כל מין עם מינו: השניות
עם השניות, והחלקים עם החלקים, והמעלות עם
המעלות. וכל זמן שיתקבץ מן השניות ששים, תשים חלק
ותוסיף על החלקים; וכל שיתקבץ מן החלקים ששים -
תשים אותו מעלה, ותוסיף אותה על המעלות; וכשתקבץ
המעלות, תשליף אותן שלש מאות וששים שלש מאות
וששים, והנשאר משלש מאות וששים ולמטה, הוא
שתופסין לחשבון.

46 שמונה ועשרים מעלות וחמשה ושלשים חלקים ושניה
 47 אחת - סימן כ"ח ל"ה א'; ומהלכה לשנה סדורה, שלש
 48 מאות ושמונה וארבעים מעלות וחמשה וחמשים חלקים
 49 וחמש עשרה שניות - סימן שמ"ח נ"ה ט"ו.
 50 ב. נקדה אחת יש בגלגל השמש [ראה ערכו בעמוד קלח],
 51 וכן בשאר גלגלי השבוע כוכבים, בעת שיהיה הכוכב בה,
 52 יהיה גבוה מעל הארץ כל מאדו; ואותה הנקדה של גלגל
 53 השמש ושאר הכוכבים חוץ מן הירח, סוככת בשנה,
 54 ומהלכה בכל שבועים שנה בקרוב, מעלה אחת. ונקדה זו,
 55 היא הנקראת 'גבה'. גבה השמש [ראה ערכו בעמוד קלח]
 56 - מהלכה בכל עשרה ימים, שניה אחת וחצי שניה, שהיא
 57 שלשים שלישיות; נמצא מהלכו במאה יום, חמש עשרה
 58 שניות, ומהלכו בארץ יום, שני חלקים ושלשים שניות;
 59 ומהלכו בעשרת אלפים יום, חמשה ועשרים חלקים.
 60 ונמצא מהלכו לתשעה ועשרים יום, ארבע שניות;
 61 ומהלכו בשנה סדורה, שלש וחמשים שניות. כבר אמרנו,
 62 שהעקר שממנו ההתחלה בחשבון זה, הוא מתחלת ליל
 63 חמישי שיומו שלישי לחדש ניסן משנת שמונה ושלשים
 64 ותשע מאות וארבעת אלפים לציניה. ומקום השמש
 65 במהלכה האמצעי היה בעקר הזה, בשבע מעלות ושלשה
 66 חלקים ושתים ושלשים שניות ממזל טלה - סימן ז' ג'
 67 ל"ב; ומקום גבה השמש היה בעקר זה, בשש ועשרים
 68 מעלות וחמשה וארבעים חלקים ושמונה שניות ממזל
 69 תאומים - סימן כ"ו מ"ה ח'. לפתרון לידע מקום
 70 השמש במהלכה האמצעי בכל זמן שתראה, תקח מנן
 71 הימים שמתחלת יום העקר עד היום שתראה, ותוציא
 72 מהלכה האמצעי באותן הימים מן הסימנין שהודענו;
 73 ותוסיף הכל על העקר, ותקבץ כל מין עם מינו. והוצא,
 74 הוא מקום השמש במהלכה האמצעי לאותו היום. כיצד?
 75 הרי שרצינו לידע מקום השמש האמצעי בתחלת ליל
 76 השבת שיומו ארבעה עשר יום לחדש תמוז משנה זו,
 77 שהיא שנת העקר - מצינו מנן הימים מיום העקר עד
 78 תחלת יום זה שאנו רוצים לידע מקום השמש בו, מאה
 79 יום; לקחנו אמצע מהלכה למאה יום, שהוא צ"ח ל"ג
 80 נ"ג, והוספנו על העקר, שהוא ז' ג' ל"ב. יצא מן החשבון,
 81 מאה וחמש מעלות ושבעה ושלשים חלקים וחמש
 82 ועשרים שניות - סימן ק"ה ל"ז כ"ה; ונמצא מקומה
 83 במהלך אמצעי בתחלת ליל זה, במזל סרטן בחמש עשרה
 84 מעלות בו ושבעה ושלשים חלקים ומעלת שש עשרה.
 85 והאמצע שאצא בחשבון זה, פעמים יהיה בתחלת הלילה
 86 בשנה, או קדם שקיעת החמה בשעה, או אחר שקיעת
 87 החמה בשעה; ודבר זה לא תחוש לו בשמש בחשבון
 88 הראיה, שהרי אנו משלימים קרוב זה [מעגלים בחשבון]
 89 כשנחשב לאמצע הירח. ועל הדרך הזאת תעשה תמיד
 90 לכל עת שתראה, ואפלו אחר ארץ שנים - שתקבץ כל
 91 השארית ותוסיף על העקר, יצא לך המקום האמצעי; וכן
 92 תעשה באמצע הירח, ובאמצע כל כוכב וכוכב - מאחר

1 ושמונים וארבע מאות וארץ לשטרות, שהיא שנת תשע
 2 ומאה וארץ לחרבן בית שני. וזו היא השנה שאנו קוראים
 3 אותה 'שנת העקר' בחשבון זה.
 4 יז. ולפי שהראיה לא תהיה אלא בארץ ישראל, כמו
 5 שבארנו, עשינו כל דרכי חשבון זה בנויים על עיר
 6 ירושלים, ולשאר המקומות הסובבין אותה בכמו ששה
 7 שבועה ימים - שבהם רואין את הירח תמיד, ובאים
 8 ומעידים בבית דין. ומקום זה הוא נוטה מתחת הקו השנה
 9 המסבב באמצע העולם כנגד רוח צפונית, בכמו שתיים
 10 ושלשים מעלות - עד חמש ושלשים, ועד תשע ועשרים;
 11 וכן הוא נוטה באמצע הישוב [ראה ערכו בעמוד קלח] כנגד
 12 רוח מערב, בכמו ארבע ועשרים מעלות - עד שבע
 13 ועשרים, ועד אחת ועשרים.

יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ה

פרק יב

16 א. מהלך השמש האמצעי ביום אחד, שהוא ארבע
 17 ועשרים שעות, תשעה וחמשים חלקים ושמונה שניות -
 18 סימן נט"ח. נמצא מהלכה בעשרה ימים, תשע מעלות
 19 ואחד וחמשים חלקים ושלש ועשרים שניות - סימן ט'
 20 נ"א כ"ג. ונמצא מהלכה במאה יום, שמונה ותשעים
 21 מעלות ושלשה ושלשים חלקים ושלש וחמשים שניות -
 22 סימן צ"ח ל"ג נ"ג. ונמצא שארית מהלכה בארץ יום,
 23 אחר שתשליף כל שלש מאות וששים מעלות כמו
 24 שבארנו, מאתיים וחמש וששים מעלות ושמונה ושלשים
 25 חלקים וחמשים שניות - סימן רס"ה ל"ח נ'. ונמצא
 26 שארית מהלכה בעשרת אלפים יום, מאה שש ושלשים
 27 מעלות ושמונה ועשרים חלקים ועשרים שניות - סימן
 28 קל"ו כ"ח כ'. ועל הדרך הזה, תקבל ותוציא מהלכה לכל
 29 מנן שתראה; וכן אם תראה לעשות סימנין ידועים אצלך
 30 למהלכה לשני ימים, ולשלושה, ולארבעה, עד עשרה -
 31 תעשה. וכן אם תראה להיות לך סימנין ידועים מוכנין
 32 למהלכה לעשרים יום, ולשלשים, ולארבעים, עד מאה -
 33 תעשה; ודבר גלוי הוא וידוע, מאחר שידעת מהלך יום
 34 אחד. וראוי הוא להיות מוכן וידוע אצלך, מהלך אמצע
 35 השמש [ראה ערכו בעמוד קלח] לתשעה ועשרים יום, ולשלש
 36 מאות וארבעה וחמשים יום, שהם ימי שנת הלבנה בזמן
 37 שתדשיה כסדרם - והיא הנקראת 'שנה סדורה'; שבזמן
 38 שיהיו לך אמצעיות אלו מוכנין, יהיה החשבון קל עליך
 39 לראית הירח, לפי שתשעה ועשרים יום גמורים מליל
 40 הראיה עד ליל הראיה של חמש הבה; וכן בכל חמש
 41 וחדש אין פחות מתשעה ועשרים יום ולא יותר, שאין
 42 חפצנו בכל אלו החשבונות אלא לדעת הראיה בלבד. וכן
 43 מליל הראיה של חמש זה עד ליל הראיה לאותו החדש
 44 לשנה הבאה, שנה סדורה או שנה יום אחד; וכן בכל
 45 שנה ושנה. ומהלך השמש האמצעי לתשעה ועשרים יום,

מתוך מהדורת חזק

47 מעלות, תהיה מנתו עשרים חלקים; ואם יהיה עשרים
 48 מעלות, תהיה מנתו ארבעים חלקים; ואם יהיה שלשים
 49 מעלות, תהיה מנתו שמונה וחמשים חלקים; ואם יהיה
 50 ארבעים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת וחמשה עשר
 51 חלקים; ואם יהיה חמשים מעלות, תהיה מנתו מעלה
 52 אחת ותשעה ועשרים חלקים; ואם יהיה ששים מעלות,
 53 תהיה מנתו מעלה אחת ואחד וארבעים חלקים; ואם יהיה
 54 שבעים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ואחד וחמשים
 55 חלקים; ואם יהיה שמונים מעלות, תהיה מנתו מעלה
 56 אחת ושבעה וחמשים חלקים; ואם יהיה תשעים מעלות,
 57 תהיה מנתו מעלה אחת ותשעה וחמשים חלקים; ואם
 58 יהיה מאה, תהיה מנתו מעלה אחת ושמונה וחמשים
 59 חלקים; ואם יהיה מאה ועשר, תהיה מנתו מעלה אחת
 60 ושלשה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ועשרים, תהיה
 61 מנתו מעלה אחת וחמשה וארבעים חלקים; ואם יהיה
 62 מאה ושלשים, תהיה מנתו מעלה אחת ושלשה ושלשים
 63 חלקים; ואם יהיה מאה וארבעים, תהיה מנתו מעלה אחת
 64 ותשעה עשר חלקים; ואם יהיה מאה וחמשים, תהיה
 65 מנתו מעלה אחת וחלק אחד; ואם יהיה מאה וששים,
 66 תהיה מנתו שנים וארבעים חלקים; ואם יהיה מאה
 67 ושבעים, תהיה מנתו אחד ועשרים חלקים; ואם יהיה
 68 מאה ושמונים בשנה, אין לו מנה כמו שבארנו, אלא
 69 מקום השמש האמצעי, הוא מקומה האמתי.
 70 ה. היה המסלול יותר על מאה ושמונים מעלות - תגרע
 71 אותו משלש מאות וששים מעלות, ותדע מנתו. כיצד?
 72 הרי שהיה המסלול מאתיים מעלות - תגרע אותו משלש
 73 מאות וששים, ישאר מאה וששים מעלות; וכבר הודענו,
 74 שמנת מאה וששים מעלות, שנים וארבעים חלקים - וכן
 75 מנת המאתים, שנים וארבעים חלקים.
 76 ו. וכן אם היה המסלול שלש מאות מעלות - תגרע אותו
 77 משלש מאות וששים, ישאר ששים; וכבר ידעת, שמנת
 78 ששים מעלות, מעלה אחת ואחד וארבעים חלקים - וכן
 79 היא מנת השלש מאות מעלות. ועל הדרך זו, בכל מנין
 80 ומנין.
 81 ז. הרי שהיה המסלול חמש וששים מעלות - וכבר ידעת
 82 שמנת הששים, היא מעלה אחת ואחד וארבעים חלקים,
 83 ומנת השבעים, היא מעלה אחת ואחד וחמשים חלקים;
 84 נמצא בין שתי המנות עשרה חלקים, ולפי חשבון
 85 המעלות יהיה לכל מעלה חלק אחד - ויהיה מנת המסלול
 86 שהוא חמש וששים, מעלה אחת וששה וארבעים חלקים.
 87 ח. וכן אלו היה המסלול שבע וששים, היתה מנתו מעלה
 88 אחת ושמונה וארבעים חלקים. ועל הדרך זו תעשה בכל
 89 מסלול שיהיה במנין אחדים עם העשרות, בין בחשבון
 90 השמש בין בחשבון הירח.
 91 ט. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום השמש האמתי בתחלת
 92 ליל השבת ארבעה עשר יום לחדש תמוז משנה זו -
 93 תוציא אמצע השמש תחלה לעת הזאת, וסימנו ק"ה ל"ז

1 שתדע מהלכו ביום אחד כמה הוא, ותדע העקר שממנו
 2 תתחיל, ותקבץ מהלכו לכל השנים והימים שתמצא
 3 ותוסיף על העקר, ויצא לך מקומו במהלך האמצעי. וכן
 4 תעשה בגובה השמש - תוסיף מהלכו באותם הימים או
 5 השנים על העקר, ויצא לך מקום גובה השמש לאותו היום
 6 שתמצא. וכן אם תמצא לעשות לך עקר אחד שתתחיל
 7 ממנו חוץ מעקר זה שהתחלנו ממנו בשנה זו, כדי שיהיה
 8 אותו עקר בתחלת שנת מחזור ידוע, או בתחלת מאה מן
 9 המאות - הרשות בידך. ואם תמצא להיות העקר שתתחיל
 10 ממנו משנים שעברו קדם עקר זה, או לאחר כמה שנים
 11 מעקר זה - הדרך ידועה. כיצד היא הדרך? כבר ידעת
 12 מהלך השמש לשנה סדורה, ומהלכה לתשעה ועשרים יום,
 13 ומהלכה ליום אחד. ודבר ידוע, שהשנה שחדשיה שלמים,
 14 היא יתרה על הסדורה יום אחד; והשנה שחדשיה חסרין,
 15 היא חסרה מן הסדורה יום אחד. והשנה המעברת, אם
 16 יהיו חדשיה כסדרן, תהיה יתרה על השנה הסדורה
 17 שלשים יום; ואם היו חדשיה שלמים, היא יתרה על
 18 הסדורה אחד ושלשים יום; ואם היו חדשיה חסרין, היא
 19 יתרה על הסדורה תשעה ועשרים יום. ומאחר שכל
 20 הדברים האלו ידועים, תוציא מהלך אמצע השמש לכל
 21 השנים והימים שתמצא, ותוסיף על העקר שעשינו - ויצא
 22 לך אמצעה ליום שתמצא משנים הבאות, ותעשה אותו
 23 היום עקר; או תגרע האמצע שהוצאת מן העקר שעשינו,
 24 ויצא לך העקר ליום שתמצא משנים שעברו, ותעשה אותו
 25 אמצע עקר. וכזה תעשה באמצע הירח ושאר הכוכבים,
 26 אם יהיו ידועים לך. וכבר נתבאר לך מכלל דברינו, שפשם
 27 שתדע אמצע השמש לכל יום שתמצא מימים הבאים, כך
 28 תדע אמצעה לכל יום שתמצא מימים שעברו.

פרק יג

30 א. אם תמצא לידע מקום השמש האמתי (ראה ערכו בעמוד
 31 קלח) בכל יום שתמצא, תוציא תחלה מקומה
 32 האמצעי (ראה ערכו בעמוד קלח) לאותו היום על הדרך
 33 שבארנו, ותוציא מקום גובה השמש, ותגרע מקום גובה
 34 השמש ממקום השמש האמצעי. והנשאר, הוא הנקרא
 35 'מסלול השמש' (ראה ערכו בעמוד קלח).
 36 ב. ותראה כמה מעלות הוא מסלול השמש: אם יהיה
 37 המסלול פחות ממאה ושמונים מעלות, תגרע מנת
 38 המסלול (ראה ערכו בעמוד קלח) ממקום השמש האמצעי;
 39 ואם יהיה המסלול יותר על מאה ושמונים מעלות עד
 40 שלש מאות וששים, תוסיף מנת המסלול על מקום השמש
 41 האמצעי. ומה שיהיה אחר שתוסיף עליו או תגרע ממנו,
 42 הוא המקום האמתי.
 43 ג. ודע, שאם יהיה המסלול מאה ושמונים בשנה, או
 44 שלש מאות וששים - אין לו מנה, אלא יהיה המקום
 45 האמצעי הוא המקום האמתי.
 46 ד. וכמה היא מנת המסלול? אם יהיה המסלול עשר

46 חלקים ושלש וארבעים שניות - סימן להם, שמ"ד כ"ו
 47 מ"ג. ועל דרך זו, תכפל לכל מנין ימים או שנים שתמצא.
 48 ג. ומחלף אמצע המסלול ביום אחד, שלש עשרה מעלות
 49 ושלשה חלקים וארבע וחמשים שניות - סימנם י"ג ג'
 50 נ"ד. ונמצא מהלכו בעשרה ימים, מאה ושלשים מעלות
 51 תשעה ושלשים חלקים בלא שניות - סימנם ק"ל ל"ט.
 52 ונמצא שארית מהלכו במאה יום, מאתיים ושלש ועשרים
 53 מעלות ותשעה ועשרים חלקים ושלש וחמשים שניות -
 54 סימנם רכ"ו כ"ט נ"ג. ונמצא שארית מהלכו באלף יום,
 55 מאה וארבע מעלות ושמונה וחמשים חלקים וחמשים
 56 שניות - סימנם ק"ד נ"ח נ'. ונמצא שארית מהלכו בעשרת
 57 אלפים יום, שלש מאות ותשע ועשרים מעלות ושמונה
 58 וארבעים חלקים ועשרים שניות - סימנם שכ"ט מ"ח כ'.
 59 ונמצא שארית מהלכו לתשעה ועשרים יום, שמונה עשרה
 60 מעלות ושלשה וחמשים חלקים וארבע שניות - סימנם
 61 י"ח נ"ג ד'.
 62 ד. ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה, שלש מאות
 63 וחמש מעלות ושלש עשרה שניות בלא חלקים - סימנם
 64 ש"ה י"ג. מקום אמצע הירח היה בתחלת ליל חמישי
 65 שהוא העקר להשבונות אלו, במזל שור מעלה אחת
 66 וארבעה עשר חלקים ארבעים ושלש שניות - סימנם א'
 67 י"ד מ"ג. ואמצע המסלול היה בעקר זה, ארבע ושמונים
 68 מעלות ושמונה ועשרים חלקים ושתיים וארבעים שניות -
 69 סימנם פ"ד כ"ח מ"ב. מאחר שתדע מהלך אמצע הירח,
 70 והאמצע שהוא העקר שעליו תוסיף, תדע מקום אמצע
 71 הירח בכל עת שתמצא, על דרך שעשית באמצע השמש;
 72 ואחר שתוציא אמצע הירח לתחלת הלילה שתמצא -
 73 התבונן בשמש, ודע באי זה מזל הוא.
 74 ה. אם תהיה השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה,
 75 תניח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש מחצי
 76 מזל טלה עד תחלת מזל תאומים, תוסיף על אמצע הירח
 77 חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל
 78 תאומים עד תחלת מזל אריה, תוסיף על אמצע הירח
 79 שלשים חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל אריה עד
 80 חצי מזל בתולה, תוסיף על אמצע הירח חמשה עשר
 81 חלקים; ואם תהיה השמש מחצי מזל בתולה עד חצי מזל
 82 מאזניים, הנח אמצע הירח כמות שהוא; ואם תהיה השמש
 83 מחצי מזל מאזניים עד תחלת מזל קשת, תגרע מאמצע
 84 הירח חמשה עשר חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל
 85 קשת עד תחלת מזל דלי, תגרע מאמצע הירח שלשים
 86 חלקים; ואם תהיה השמש מתחלת מזל דלי עד חצי דגים,
 87 תגרע מאמצע הירח חמשה עשר חלקים.
 88 ו. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף עליו, או תגרע
 89 ממנו, או תניח אותו כמות שהוא - הוא אמצע הירח
 90 לאחר שקיעת החמה בכמו שליש שעה באותו הזמן
 91 שתוציא האמצע לו, וזה הוא הנקרא 'אמצע הירח לשעת
 92 הראיה'.

1 כ"ה כמו שבארנו; ותוציא מקום גבה השמש לעת הזאת,
 2 יצא לך סימנו פ"ו מ"ה כ"ג. ותגרע מקום הגבה מן
 3 האמצעי, יצא לך המסלול שמונה עשרה מעלות ושנים
 4 וחמשים חלקים ושתי שניות - סימנם י"ח נ"ב ב'. ואל
 5 תפקיד בכל מסלול על החלקים, אלא אם יהיו פחות
 6 משלשים אל תפנה אליהם; ואם היו שלשים או יותר,
 7 תחשב אותם מעלה אחת, ותוסיף אותה על מנין מעלות
 8 המסלול. לפיכך, יהיה מסלול זה תשע עשרה מעלות,
 9 ותהיה מנתו על הדרך שבארנו שמונה ושלשים חלקים.
 10 י. ולפי שהמסלול הזה היה פחות ממאה ושמונים, תגרע
 11 המנה שהיא שמונה ושלשים חלקים מאמצע השמש,
 12 ישאר מאה וארבע מעלות ותשעה וחמשים חלקים וחמש
 13 ועשרים שניות - סימנם ק"ד נ"ט כ"ה. ונמצא מקום
 14 השמש האמתי בתחלת ליל זה, במזל סרטן בחמש עשרה
 15 מעלות בו, פחות שניות. ואל תפנה אל השניות כלל, לא
 16 במקום השמש, ולא במקום הירח, ולא בשאר השבונות
 17 הראיה - אלא חקר על החלקים בלבד; ואם יהיו השניות
 18 קרוב לשלשים, עשה אותם חלק והוסיפו על החלקים.
 19 יא. ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתמצא, תדע
 20 יום התקופה האמתי כל תקופה שתמצא, בין תקופות
 21 הפאות אחר עקר זה שפמנו התחלנו, בין תקופות שעברו
 22 משנים קדמוניות.

פָּרָק יד

23
 24 א. הירח, שני מהלכים אמצעיים יש לו - הירח עצמו
 25 מסבב בגלגל קטן שאינו מקיף את העולם, ומהלכו
 26 האמצעי באותו הגלגל הקטן נקרא 'אמצע המסלול', וראה
 27 ערכו בעמוד קלח; והגלגל הקטן עצמו מסבב בגלגל גדול
 28 המקיף את העולם, ומהלך אמצעי זה של גלגל הקטן
 29 באותו הגלגל הגדול המקיף את העולם, הוא הנקרא
 30 'אמצע הירח' (ראה ערכו בעמוד קלח). מהלך אמצע הירח
 31 ביום אחד, שלש עשרה מעלות ועשרה חלקים וחמש
 32 ושלשים שניות - סימנם י"ג י' ל"ה.
 33 ב. נמצא מהלכו בעשרה ימים, מאה ואחת ושלשים
 34 מעלות וחמשה וארבעים חלקים וחמשים שניות - סימנם
 35 קל"א מ"ה נ'. ונמצא שארית מהלכו במאה יום, מאתיים
 36 ושבע ושלשים מעלות ושמונה ושלשים חלקים ושלש
 37 ועשרים שניות - סימנם רל"ז ל"ח כ"ג. ונמצא שארית
 38 מהלכו באלף יום, מאתיים ושלש עשרה מעלות ושלשה
 39 ועשרים חלקים וחמשים שניות - סימנם רי"ו כ"ג נ'.
 40 ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים יום, שלש מעלות
 41 ושמונה וחמשים חלקים ועשרים שניות - סימנם ג' נ"ח
 42 כ'. ונמצא שארית מהלכו בתשעה ועשרים יום, שתיים
 43 ועשרים מעלות וששה חלקים ושלש וחמשים שניות -
 44 סימנם כ"ב ו' נ"ו. ונמצא שארית מהלכו בשנה סדורה,
 45 שלש מאות וארבע וארבעים מעלות וששה ועשרים

יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ה

פרק טו

46 או שלש מאות וששים בשנה - אין לו מנה, אלא יהיה
 47 מקום הירח האמצעי לשעת הראיה, הוא מקום הירח
 48 האמתי.
 49 ו. וכמה הוא מנת המסלול? אם יהיה המסלול הנכון עשר
 50 מעלות, תהיה מנתו חמשים חלקים; ואם יהיה המסלול
 51 הנכון עשרים מעלות, תהיה מנתו מעלה אחת ושמונה
 52 ושלושים חלקים; ואם יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו
 53 שתי מעלות וארבעה ועשרים חלקים; ואם יהיה ארבעים,
 54 תהיה מנתו שלש מעלות ושלשה חלקים; ואם יהיה
 55 חמשים, תהיה מנתו שלש מעלות וארבעה וארבעים
 56 חלקים; ואם יהיה ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות
 57 וששה עשר חלקים; ואם יהיה שבעים, תהיה מנתו ארבע
 58 מעלות ואחד וארבעים חלקים; ואם יהיה שמונים, תהיה
 59 מנתו חמש מעלות; ואם יהיה תשעים, תהיה מנתו חמש
 60 מעלות וחמשה חלקים; ואם יהיה מאה, תהיה מנתו חמש
 61 מעלות ושמונה חלקים; ואם יהיה מאה ועשר, תהיה
 62 מנתו ארבע מעלות ותשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה
 63 מאה ועשרים, תהיה מנתו ארבע מעלות וארבעים חלקים;
 64 ואם יהיה מאה ושלושים, תהיה מנתו ארבע מעלות ואחד
 65 עשר חלקים; ואם יהיה מאה וארבעים, תהיה מנתו שלש
 66 מעלות ושלשה ושלשים חלקים; ואם יהיה מאה
 67 וחמשים, תהיה מנתו שתי מעלות ושמונה וארבעים
 68 חלקים; ואם יהיה מאה וששים, תהיה מנתו מעלה אחת
 69 וששה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ושבעים, תהיה
 70 מנתו תשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה מאה ושמונים
 71 בשנה, אין לו מנה כמו שאמרנו - אלא מקום הירח
 72 האמצעי, הוא המקום האמתי.
 73 ז. ואם יהיה המסלול הנכון יתר על מאה ושמונים
 74 מעלות, תגרע אותו משלש מאות וששים, ותרע מנתו,
 75 כדרך שעשית במסלול השמש; וכן אם יהיו במנין
 76 המסלול אחרים עם העשרות, תקח מן היתר שבין שתי
 77 המנות כפי האחרים. כדרך שבארנו במסלול השמש
 78 במנות שלו, כך תעשה במסלול הנכון במנות שלו.
 79 ח. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום הירח האמתי בתחלת
 80 ליל ערב שבת שיומו שני לחודש איר משנה זו שהיא שנת
 81 העקר - ומנין הימים הגמורים שמתחלת ליל העקר עד
 82 תחלת ליל זה שאנו רוצים לידע מקום הירח האמתי בו,
 83 תשעה ועשרים; ותוציא אמצע השמש תחלה לליל זה,
 84 יצא לך אמצעה חמש ושלשים מעלות ושמונה ושלשים
 85 חלקים ושלש ושלשים שניות - סימנם ל"ה ל"ח ל"ג;
 86 ותוציא אמצע הירח לשעת הראיה לעת זו, יצא לך
 87 אמצעו שלש וחמשים מעלות וששה ושלשים חלקים
 88 ותשע ושלשים שניות - סימנם נ"ג ל"ו ל"ט; ותוציא
 89 אמצע המסלול לעת זו, יצא לך אמצעו מאה ושלש
 90 מעלות ואחד ועשרים חלקים ושש וארבעים שניות -
 91 סימנם ק"ג כ"א מ"ו; תגרע אמצע השמש מאמצע הירח,
 92 ישאר שבע עשרה מעלות ושמונה וחמשים חלקים ושש

1 א. אם תרצה לידע מקום הירח האמתי [ראה ערכו בעמוד
 2 אג] בכל יום שתראה, תוציא תחלה אמצע הירח לשעת
 3 הראיה לאותו הלילה שתראה, וכן תוציא אמצע המסלול
 4 ואמצע השמש לאותו העת. ותגרע אמצע השמש מאמצע
 5 הירח, והנשאר תכפל אותו - וזה הוא הנקרא 'מרחק
 6 הכפול' [ראה ערכו בעמוד אג].
 7 ב. וכבר הודענו, שלא באנו בכל אלו החשבונות שעשינו
 8 בפרקים אלו, אלא לדעת ראית הירח; ולעולם אי אפשר
 9 שיהיה מרחק זה הכפול כליל הראיה שיראה בה הירח,
 10 אלא מחמש מעלות עד שתיים וששים מעלות - ואי אפשר
 11 שיוסיף על זה, ולא יגרע ממנו.
 12 ג. הואיל והדבר כן, התבונן במרחק זה הכפול - אם יהיה
 13 המרחק הכפול חמש מעלות או קרוב לחמש, אין חוששין
 14 לתוספת ולא תוסיף כלום; ואם יהיה המרחק הכפול
 15 ממש מעלות עד אחת עשרה מעלות, תוסיף על אמצע
 16 המסלול מעלה אחת; ואם יהיה מרחק הכפול משתיים
 17 עשרה מעלות עד שמונה עשרה מעלות, תוסיף על אמצע
 18 המסלול שתי מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מתשע
 19 עשרה מעלות עד ארבע ועשרים מעלות, תוסיף על אמצע
 20 המסלול שלש מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול מחמש
 21 ועשרים מעלות עד אחת ושלשים מעלות, תוסיף על
 22 אמצע המסלול ארבע מעלות; ואם יהיה המרחק הכפול
 23 משתיים ושלשים מעלות עד שמונה ושלשים מעלות,
 24 תוסיף על אמצע המסלול חמש מעלות; ואם יהיה
 25 המרחק הכפול מתשע ושלשים מעלות עד חמש וארבעים
 26 מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שש מעלות; ואם יהיה
 27 המרחק הכפול ממש ארבעים מעלות עד אחת וחמשים
 28 מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שבע מעלות; ואם יהיה
 29 המרחק הכפול משתיים וחמשים מעלות עד תשע וחמשים
 30 מעלות, תוסיף על אמצע המסלול שמונה מעלות; ואם
 31 יהיה המרחק הכפול מששים מעלות עד שלש וששים
 32 מעלות, תוסיף על אמצע המסלול תשע מעלות. ומה
 33 שיהיה אמצע המסלול אחר שתוסיף עליו מעלות אלו,
 34 הוא הנקרא 'מסלול הנכון' [ראה ערכו בעמוד אג].
 35 ד. ואחר כך תראה כמה מעלות הוא המסלול הנכון - אם
 36 היה פחות ממאה ושמונים מעלות, תגרע מנת המסלול
 37 הזה הנכון מאמצע הירח לשעת הראיה; ואם היה
 38 המסלול הנכון יתר על מאה ושמונים מעלות עד שלש
 39 מאות וששים, תוסיף מנת זה המסלול הנכון על אמצע
 40 הירח לשעת הראיה. ומה שיהיה האמצע אחר שתוסיף
 41 עליו או תגרע ממנו, הוא מקום הירח האמתי לשעת
 42 הראיה.
 43 ה. ודע, שאם יהיה המסלול הנכון מאה ושמונים בשנה,

מתוך מהדורת חזק

47 הראש בתחלת ליל חמישי שהוא העקר, היה מאה
 48 ושמונים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ושמונה ועשרים
 49 שניות - סימנם ק"פ נ"ו כ"ח.
 50 ג. אם תרצה לידע מקום הראש בכל עת שתרכה - תוציא
 51 אמצעו לאותו העת כדרך שתוציא אמצע השמש ואמצע
 52 הירח, ותגרע האמצע משלש מאות וששים מעלות,
 53 והנשאר - הוא מקום הראש באותה העת; וינגדו, לעולם
 54 יהיה מקום הנגב.
 55 ד. כיצד? הרי שרצינו לידע מקום הראש לתחלת ליל
 56 ערב שבת שיומו שני לחדש ארז משנה זו שהיא שנת
 57 העקר - ומגן הימים הגמורים מתחלת ליל העקר עד
 58 תחלת ליל זו שאנו רוצים לידע מקום הראש בו, תשעה
 59 ועשרים יום.
 60 ה. תוציא אמצע הראש לעת הזאת על הדרך שידעתה,
 61 והוא שתוסיף מהלכו לתשעה ועשרים יום על העקר; יצא
 62 לך אמצע הראש מאה ושנים ושמונים מעלות ותשעה
 63 ועשרים חלקים ושבע וששים שניות - סימנם קפ"ב כ"ט
 64 ל"ו; תגרע אמצע זה משלש מאות וששים, ישאר לך מאה
 65 ושבע ושבעים מעלות וששים חלקים ושלוש ועשרים
 66 שניות - סימנם קע"ז ל' כ"ג; וזה הוא מקום הראש, ואל
 67 תפנה אל השניות. נמצא מקום הראש, במזל בתולה
 68 בשבע ועשרים מעלות וששים חלקים; ומקום הנגב
 69 כנגדו, במזל דגים בשבע ועשרים מעלות וששים
 70 חלקים.
 71 ו. לעולם יהיה בין הראש ובין הנגב, חצי הגלגל בשנה;
 72 לפיכך, כל מזל שתמצא בו מקום הראש, יהיה הנגב במזל
 73 שביעי ממנו בכמו מגן המעלות והחלקים בשנה - אם
 74 יהיה הראש בעשר מעלות במזל פלוני, יהיה הנגב בעשר
 75 מעלות ממזל שביעי ממנו.
 76 ז. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הנגב ומקום הירח
 77 האמתי, התבונן בשלשתם - אם מצאת הירח עם הראש
 78 או עם הנגב במעלה אחת וחלק אחד, תדע שאין הירח
 79 נוטה לא לצפון השמש ולא לדרומה; ואם ראית הירח
 80 לפני מקום הראש והוא הולך כנגד הנגב, תדע שהירח
 81 נוטה לצפון השמש; ואם היה הירח לפני מקום הנגב והרי
 82 הוא הולך כנגד הראש, תדע שהירח נוטה לדרום השמש.
 83 ח. הנטיה שנוטה הירח לצפון השמש או לדרומה, היא
 84 הנקראת 'רחב הירח' [ראה ערכו בעמוד קג]; אם היה נוטה
 85 לצפון, נקרא 'רחב צפוני', ואם היה נוטה לדרום, נקרא
 86 'רחב דרומי'. ואם היה הירח באחת משתי הנקודות - לא
 87 יהיה לו רחב, כמו שבארנו.
 88 ט. לעולם לא יהיה רחב הירח יתר על חמש מעלות, בין
 89 בצפון בין בדרום; אלא כף הוא דרכו: יתחיל מן הראש,
 90 ויתרחק מעט מעט, והמרחק הולך ונוסף עד שיגיע לחמש
 91 מעלות; ויתחזר ויתקרב מעט מעט, עד שלא יהיה לו רחב
 92 כשיגיע לנגב; ויתחזר ויתרחק מעט מעט, והמרחק נוסף עד

1 שניות - וזה הוא המרחק; תכפל אותו, יצא לך המרחק
 2 הכפול חמש וששים מעלות וששה וחמשים חלקים
 3 ושנים עשרה שניות - סימנם ל"ה נ"ו י"ב; לפיכך תוסיף
 4 על אמצע המסלול חמש מעלות, כמו שהודענו, ויצא לך
 5 המסלול הנכון, מאה ושמונה מעלות ואחד ועשרים
 6 חלקים, ואין מקפידין על החלקים במסלול, כדרך שבארנו
 7 בשמש.
 8 ט. ובאנו לחקר [לחשב] על מנת זה המסלול הנכון, שהוא
 9 מאה ושמונה - נמצאת מנה שלו חמש מעלות וחלק
 10 אחד; ולפי שהמסלול הנכון היה פחות ממאה ושמונים,
 11 תגרע המנה שהוא חמש מעלות וחלק אחד מן אמצע
 12 הירח; ישאר שמונה וארבעים מעלות וחמשה וששים
 13 חלקים ותשע וששים שניות; תעשה השניות חלק,
 14 ותוסיף על החלקים. ונמצא מקום הירח האמתי בשעה זו,
 15 במזל שור בשמונה עשרה מעלות וששה וששים חלקים
 16 ממעלת תשע עשרה - סימנם י"ח ל"ו. ועל הדרך הזה
 17 תדע מקום הירח האמתי בכל עת ראיה שתראה, מתחלת
 18 שנה זו שהיא העקר, עד סוף העולם.

פרק טז

19
 20 א. העגולה [ראה ערכו בעמוד קג] שסובב בה הירח תמיד,
 21 היא נוטה מעל העגולה שסובבת בה השמש תמיד -
 22 חציה נוטה לצפון, וחציה נוטה לדרום; ושתי נקודות יש
 23 בה זו כנגד זו, שבהן פוגעות שתי העגולות זו בזו.
 24 לפיכך, כשהיה הירח באחת משתיהן, נמצא סובב
 25 בעגולה של שמש כנגד השמש בשנה; ואם יצא הירח
 26 מאחת משתי הנקודות, נמצא מהלך לצפון השמש או
 27 לדרומה. הנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לצפון
 28 השמש, היא הנקראת 'ראש' [ראה ערכו בעמוד קג]; והנקודה
 29 שממנה יתחיל הירח לנטות לדרום השמש, היא הנקראת
 30 'נגב' [ראה ערכו בעמוד קג]. ומהלך שנה יש לזה הראש,
 31 שאין בו לא תוספת ולא גרעון; והוא הולך במעלות
 32 אחורנית, משלה לדגים ומדגים לדלי, וכן הוא סובב
 33 תמיד.
 34 ב. מהלך הראש האמצעי ביום אחד, שלשה חלקים ואחת
 35 עשרה שניות; נמצא מהלכו בעשרה ימים, אחד וששים
 36 חלקים ושבע וארבעים שניות; ונמצא מהלכו במאה יום,
 37 חמש מעלות ושבעה עשר חלקים ושלוש וארבעים שניות
 38 - סימנם ה' י"ז מ"ג; ונמצא מהלכו באלף יום, ששים
 39 וחמשים מעלות ושבעה וחמשים חלקים ועשר שניות -
 40 סימנם נ"ב נ"ז י'; ונמצא שארית מהלכו בעשרת אלפים
 41 יום, מאה ותשע וששים מעלות ואחד וששים חלקים
 42 וארבעים שניות - סימנם קס"ט ל"א מ'. ונמצא מהלכו
 43 לתשעה ועשרים יום, מעלה אחת ושנים וששים חלקים
 44 ותשע שניות - וסימנם א' ל"ב ט'; ונמצא מהלכו לשנה
 45 סדורה, שמונה עשרה מעלות וארבעה וארבעים חלקים
 46 ושנים וארבעים שניות - סימנם י"ח מ"ד מ"ב. ואמצע

מאות וששים - תגרע אותו משלש מאות וששים, והנשאַר
 תדע בו המנה.
 טז. כיצד? הרי שהיה המסלול מאה וחמשים - תגרע
 אותו ממאה ושמונים, נשאַר שלשים. וכבר ידעת, שמנת
 שלשים, שתי מעלות ושלושים חלקים; וכך תהיה מנת
 מאה וחמשים, שתי מעלות ושלושים חלקים.
 יז. הרי שהיה המסלול מאתיים - תגרע ממנו מאה
 ושמונים, ישאַר עשרים. וכבר ידעת, שמנת עשרים, היא
 מעלה אחת ושלושה וארבעים חלקים; וכן אם תהיה מנת
 מאתיים, תהיה מעלה אחת ושלושה וארבעים חלקים.
 יח. הרי שהיה המסלול שלש מאות - תגרע אותו משלש
 מאות וששים, נשאַר ששים. וכבר ידעת, שמנת ששים,
 ארבע מעלות ועשרים חלקים; וכך היא מנת שלש מאות,
 ארבע מעלות ועשרים חלקים. ועל דרך זו, בכל המנינות.
 יט. הרי שרצינו לידע רחב הירח כמה הוא, ובאיזו רוח
 הוא אם צפוני ואם דרומי, בתחלת ליל ערב שבת שני
 לחדש איך משנה זו; וכבר ידעת, שמקום הירח האמתי,
 היה בליל זה בשמונה עשרה מעלות וארבעים חלקים
 ממזל שור - סימנו י"ח מ'; ומקום הראש היה באותה
 העת, בשבע ועשרים מעלות ושלושים חלקים ממזל בתולה
 - סימנו כ"ז ל'. תגרע מקום הראש ממקום הירח, יצא לך
 מסלול הרחב מאתיים אחת ושלושים מעלות וששה חלקים
 - סימנו רל"א ו' - לפי שאין משגיחין על החלקים בכל
 המסלול. ונמצא המנה של מסלול זה בדרךים שבארנו
 בפרק זה, שלש מעלות ושלושה וחמשים חלקים; וזה הוא
 רחב הירח בתחלת ליל זה, והוא דרומי - שהרי המסלול
 יתר על מאה ושמונים.

פֶּרֶק יז

א. כל הדיכרים שהקדמנו כפי שיהיו עתידים ומוכנים
 לדיעת הראיה, וכשתרצה לדעת זאת, תתחיל ותחשב
 ותוציא מקום השמש האמתי ומקום הירח האמתי ומקום
 הראש לשעת הראיה, ותגרע מקום השמש האמתי ממקום
 הירח האמתי; והנשאַר, הוא הנקרא 'ארץ ראשון' ראה
 ערכו בעמוד קג].
 ב. ומאחר שתדע מקום הראש ומקום הירח, תדע רחב
 הירח כמה הוא, ואם הוא רחב צפוני או דרומי; והוא
 הנקרא 'רחב ראשון' [ראה ערכו*]. והנהר בארץ הנה
 הראשון וברחב הראשון, ויהיו שניהם מוכנין לפניך.
 ג. והתבונן בארץ זה הראשון: אם יצא לך תשע מעלות
 בשנה או פחות - תדע בודאי שאי אפשר לעולם שיראה
 הירח באותו הלילה בכל ארץ ישראל, ואין אתה צריך
 חשבון אחר; ואם יהיה הארץ הראשון יתר על חמש
 עשרה מעלות - תדע בודאי שהירח יראה בכל ארץ
 ישראל, ואין אתה צריך חשבון אחר; ואם יהיה הארץ
 הראשון מתשע מעלות ועד חמש עשרה - תצטרף לדרש

שיגיע לחמש מעלות; ויחזור ויתקרב, עד שלא יהיה לו
 רחב.
 י. אם תרצה לידע רחב הירח כמה הוא בכל עת שתראה,
 ואם צפוני הוא או דרומי - תוציא מקום הראש ומקום
 הירח האמתי לאותה העת, ותגרע מקום הראש ממקום
 הירח האמתי; והנשאַר, הוא הנקרא 'מסלול הרחב' ראה
 ערכו בעמוד קג]. אם יהיה מסלול הרחב ממעלה אחת עד
 מאה ושמונים, תדע שרחב הירח צפוני; ואם היה
 המסלול יתר על מאה ושמונים, תדע שרחב הירח דרומי;
 ואם היה מאה ושמונים בשנה או שלש מאות וששים
 בשנה, אין לירח רחב כלל. ותחזור ותראה מנת מסלול
 הרחב כמה היא, והוא שיעור נטייתו לצפון או לדרום;
 והוא הנקרא 'רחב הירח הדרומי' או 'הצפוני', כמו
 שבארנו.
 יא. וכמה היא מנת מסלול הרחב [ראה ערכו בעמוד קג]?
 אם יהיה מסלול הרחב עשר מעלות, תהיה מנתו שנים
 וחמשים חלקים; ואם יהיה המסלול הנה עשרים מעלות,
 תהיה מנתו מעלה אחת ושלושה וארבעים חלקים; ואם
 יהיה המסלול שלשים, תהיה מנתו שתי מעלות ושלושים
 חלקים; ואם יהיה המסלול ארבעים, תהיה מנתו שלש
 מעלות ושלושה עשר חלקים; ואם יהיה המסלול חמשים,
 תהיה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים; ואם יהיה
 המסלול ששים, תהיה מנתו ארבע מעלות ועשרים
 חלקים; ואם יהיה המסלול שבעים, תהיה מנתו ארבע
 מעלות ושנים וארבעים חלקים; ואם יהיה המסלול
 שמונים, תהיה מנתו ארבע מעלות וחמשה וחמשים
 חלקים; ואם יהיה המסלול תשעים, תהיה מנתו חמש
 מעלות.
 יב. ואם יהיו אחרים עם העשרות - תקח הראוי להם לפי
 היתר שבין שתי המנות, כמו שעשית במסלול השמש
 ובמסלול הירח. כיצד? הרי שהיה מסלול הרחב שלש
 וחמשים מעלות - וכבר ידעת שאלו היה המסלול חמשים,
 היתה מנתו שלש מעלות וחמשים חלקים, ואלו היה
 המסלול ששים, היתה מנתו ארבע מעלות ועשרים
 חלקים; נמצא היתר בין שתי המנות, שלשים חלקים,
 שלשה חלקים לכל מעלה; ונמצא לפי חשבון מסלול זה
 שהוא שלש וחמשים, מנתו שלש מעלות ותשעה וחמשים
 חלקים. ועל דרך זו, תעשה בכל מנין ומנין.
 יג. מאחר שתדע מנתו של מסלול הרחב עד תשעים כמו
 שהודענוך, תדע מנות של כל מנינות המסלול; שאם יהיה
 המסלול יתר על תשעים עד מאה ושמונים - תגרע
 המסלול ממאה ושמונים, והנשאַר תדע בו המנה.
 יד. וכן אם היה המסלול יתר ממאה ושמונים עד מאתיים
 ושבעים - תגרע ממנו מאה ושמונים, והנשאַר תדע בו
 המנה.
 טו. ואם היה המסלול יתר על מאתיים ושבעים עד שלש

48 וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל גדי, ששה ושלישים
 49 חלקים; ואם יהיה במזל דלי, שבעה ועשרים חלקים; ואם
 50 יהיה במזל דגים, שנים עשר חלקים.
 51 ט. ומאחר שתדע חלקים אלו, תגרע אותם מן הרחב
 52 הראשון, או תוסיף אותם עליו, כמו שהודענוך - ויצא לך
 53 הרחב השני. וכבר ידעת אם הוא צפוני או דרומי, וידע
 54 כמה מעלות וכמה חלקים נעשה זה הרחב השני; ותכין
 55 אותו לפניך, ויהיה עתיד.
 56 י. ואחר כך תחזר ותקח מן הרחב השני הנה מקצתו,
 57 מפני שהינתן לזו [ראה ערכו*] מעט במעגלו. וכמה היא
 58 המקצת שתקח ממנו? אם יהיה מקום הינתן מתחלת מזל
 59 טלה עד עשרים מעלה ממנו, או מתחלת מזל מאזניים עד
 60 עשרים מעלה ממנו - תקח מן הרחב השני שני חמשי;
 61 ואם יהיה הינתן מעשרים ממזל טלה עד עשר מעלות
 62 ממזל שור, או מעשרים ממזל מאזניים עד עשר מעלות
 63 ממזל עקרב - תקח מן הרחב השני שלישייתו; ואם יהיה
 64 הינתן מעשר מעלות ממזל שור עד עשרים ממנו, או
 65 מעשר מעלות ממזל עקרב עד עשרים ממנו - תקח מן
 66 הרחב השני רביעיתו; ואם יהיה הינתן מעשרים מעלות
 67 ממזל שור עד סופו, או מעשרים ממזל עקרב עד סופו -
 68 תקח מן הרחב השני חמישיתו; ואם יהיה הינתן מתחלת
 69 מזל תאומים עד עשר מעלות ממנו, או מתחלת מזל קשת
 70 עד עשר מעלות ממנו - תקח מן הרחב השני שתותו; ואם
 71 יהיה הינתן מעשר מעלות ממזל תאומים עד עשרים ממנו,
 72 או מעשר ממזל קשת עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב
 73 השני חצי שתותו; ואם יהיה מקום הינתן מעשרים ממזל
 74 תאומים עד חמש ועשרים ממנו, או מעשרים ממזל קשת
 75 עד חמש ועשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביע
 76 שתותו; ואם יהיה מקום הינתן חמש ועשרים ממזל
 77 תאומים עד חמש מעלות ממזל סרטן, או מחמש ועשרים
 78 ממזל קשת עד חמש מעלות ממזל גדי - לא תקח כלום,
 79 לפי שאין כאן נליזת מעגל; ואם יהיה הינתן מחמש ממזל
 80 סרטן עד עשר ממנו, או מחמש ממזל גדי עד עשר ממנו
 81 - תקח מן הרחב השני רביע שתותו; ואם יהיה מקום
 82 הינתן מעשר ממזל סרטן עד עשרים ממנו, או מעשר
 83 ממזל גדי עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני חצי
 84 שתותו; ואם יהיה מקום הינתן מעשרים ממזל סרטן עד
 85 סופו, או מעשרים ממזל גדי עד סופו - תקח מן הרחב
 86 השני שתותו; ואם יהיה הינתן מתחלת מזל אריה עד עשר
 87 מעלות ממנו, או מתחלת מזל דלי עד עשר מעלות ממנו
 88 - תקח מן הרחב השני חמישיתו; ואם יהיה הינתן מעשר
 89 מעלות ממזל אריה עד עשרים ממנו, או מעשר ממזל דלי
 90 עד עשרים ממנו - תקח מן הרחב השני רביעיתו; ואם
 91 יהיה הינתן מעשרים ממזל אריה עד עשר ממזל בתולה,
 92 או מעשרים ממזל דלי עד עשר מעלות ממזל דגים - תקח
 93 מן הרחב השני שלישייתו; ואם יהיה הינתן מעשר ממזל
 94 בתולה עד סופו, או מעשר ממזל דגים עד סופו - תקח

1 ולחקר בחשבונות הראיה, עד שתדע אם נראה או לא
 2 נראה.
 3 ד. כמה דברים אמורים? בשעה מקום הינתן האמתי
 4 מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים. אבל אם היה מקום
 5 הינתן מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת, ויהיה הארץ
 6 הראשון עשר מעלות בשנה או פחות - תדע שאין הינתן
 7 נראה כלל באותו הלילה בכל ארץ ישראל; ואם היה
 8 הארץ הראשון יתר על ארבע ועשרים מעלות, ודאי נראה
 9 בכל גבול ישראל; ואם היה הארץ הראשון מעשר מעלות
 10 עד ארבע ועשרים - תצטרך לדרש ולחקר בחשבונות
 11 הראיה, עד שתדע אם נראה אם לא נראה.
 12 ה. ואלו הם חשבונות הראיה: התבונן וראה הינתן באיזה
 13 מזל הוא - אם יהיה במזל טלה, תגרע מן הארץ הראשון
 14 תשעה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל שור, תגרע מן
 15 הארץ הראשון מעלה אחת; ואם יהיה במזל תאומים,
 16 תגרע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל
 17 סרטן, תגרע מן הארץ שנים וחמשים חלקים; ואם יהיה
 18 במזל אריה, תגרע מן הארץ שלשה וארבעים חלקים; ואם
 19 יהיה במזל בתולה, תגרע מן הארץ שבעה ושלישים
 20 חלקים; ואם יהיה במזל מאזניים, תגרע מן הארץ ארבעה
 21 ושלישים חלקים; ואם יהיה במזל עקרב, תגרע מן הארץ
 22 ארבעה ושלישים חלקים; ואם יהיה במזל קשת, תגרע מן
 23 הארץ ששה ושלישים חלקים; ואם יהיה במזל גדי, תגרע
 24 מן הארץ ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל דלי,
 25 תגרע מן הארץ שלשה וחמשים חלקים; ואם יהיה במזל
 26 דגים, תגרע מן הארץ שמונה וחמשים חלקים. והנשאך
 27 מן הארץ אחר שתגרע ממנו אלו החלקים, הוא הנקרא
 28 'ארץ שני' [ראה ערכו בעמוד קג].
 29 ו. ולמה גורעין חלקים אלו? לפי שמקום הינתן האמתי
 30 אינו המקום שצריך בו, אלא שנוי יש ביניהם בארץ
 31 וברחב, והוא הנקרא 'שנוי המראה'; ושנוי מראה הארץ
 32 בשעת הראיה, לעולם גורעין אותו מן הארץ, כמו
 33 שאמרנו.
 34 ז. אבל שנוי מראה הרחב - אם היה רחב הינתן צפוני,
 35 גורעין חלקים של שנוי מראה הרחב מן הרחב הראשון;
 36 ואם היה רחב הינתן דרומי, מוסיפין החלקים של שנוי
 37 מראה הרחב על הרחב הראשון. ומה שיהיה הרחב
 38 הראשון אחר שמוסיפין עליו או גורעין ממנו אותם
 39 החלקים, הוא הנקרא 'רחב שני' [ראה ערכו בעמוד קג].
 40 ח. וכמה הם החלקים שמוסיפין או גורעין אותן? אם
 41 יהיה הינתן במזל טלה, תשעה חלקים; ואם יהיה במזל
 42 שור, עשרה חלקים; ואם יהיה במזל תאומים, ששה עשר
 43 חלקים; ואם יהיה במזל סרטן, שבעה ועשרים חלקים;
 44 ואם יהיה במזל אריה, שמונה ושלישים חלקים; ואם יהיה
 45 במזל בתולה, ארבעה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל
 46 מאזניים, ששה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל עקרב,
 47 חמשה וארבעים חלקים; ואם יהיה במזל קשת, ארבעה

48 וּשְׂבָעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים - סימנו י"א כ"ז, וְזֶה הוּא הָאֲרֶז מִן
49 הָרֵאשִׁוֹן; וְלִפִּי שֶׁהֵיחָ הַיָּרֵחַ בְּמִזְל שׁוּר, יְהִיָּה שְׁנֹי מֵרֵאָה
50 הָאֲרֶז מְעַלָּה אַחַת, וְרֵאשִׁי לְגֵרַע אוֹתָהּ מִן הָאֲרֶז הָרֵאשִׁוֹן;
51 יֵצֵא לָךְ הָאֲרֶז הַשְּׁנִי, עֶשֶׂר מְעֻלוֹת וְשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים
52 - סימנו י' כ"ז; וְכֵן יְהִיָּה שְׁנֹי מֵרֵאָה הַרְחֵב עֲשָׂרָה
53 חֲלָקִים, וְלִפִּי שֶׁרְחֵב הַיָּרֵחַ הֵיחָ דְרוּמִי, רֵאשִׁי לְהוֹסִיף עָלָיו
54 שְׁנֹי מֵרֵאָה שֶׁהוּא עֲשָׂרָה חֲלָקִים; יֵצֵא לָךְ הַרְחֵב הַשְּׁנִי,
55 אַרְבַּע מְעֻלוֹת וְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים - סימנו ד' ג'; וְלִפִּי שֶׁהֵיחָ
56 הַיָּרֵחַ בְּשִׁמּוֹנָה עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת מִמִּזְל שׁוּר, רֵאשִׁי לְקַח מִן
57 הַרְחֵב הַשְּׁנִי רְבִיעִיתוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מֵעֵגֶל הַיָּרֵחַ' [ראה ערכו
58 בַּעֲמוּד קג]; יֵצֵא לָךְ מֵעֵגֶל הַיָּרֵחַ לַעֲת זו, מְעַלָּה אַחַת וְחֲלָק
59 אַחַד, לִפִּי שְׂאִין מִדְּקָקִין בְּשָׁנִיּוֹת.
60 **יד.** וְלִפִּי שֶׁרְחֵב הַיָּרֵחַ דְרוּמִי, וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמֵתִי בֵּין
61 רֵאשׁ גְּדִי וְרֵאשׁ סֶרְטָן - רֵאשִׁי לְהוֹסִיף הַמְּעַגֵּל עַל הָאֲרֶז
62 הַשְּׁנִי; יֵצֵא לָךְ הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי, אַחַת עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת
63 וְשִׁמּוֹנָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים - סימנו י"א כ"ח; וְלִפִּי שֶׁהָאֲרֶז
64 הַזֶּה בְּמִזְל שׁוּר, רֵאשִׁי לְהוֹסִיף עַל הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי
65 חֲמִישִׁיתוֹ, שֶׁהוּא שְׁתֵּי מְעֻלוֹת וְשִׁמּוֹנָה עֶשֶׂר חֲלָקִים; וְיֵצֵא
66 לָךְ הָאֲרֶז הַרְבִּיעִי, שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת וְשִׁשָּׁה וְאַרְבַּעִים
67 חֲלָקִים - סימנו י"ג מ"ו; וְחֲרוּגוֹ אֵצֶל הַרְחֵב הָרֵאשִׁוֹן,
68 וְלִקְחָנוּ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי - יֵצֵא מִנֵּת גְּבוּהַ הַמְּדִינָה, וְהוּא שְׁתֵּי
69 מְעֻלוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים; וְלִפִּי שֶׁהֵיחָ הַרְחֵב
70 דְרוּמִי, רֵאשִׁי לְגֵרַע מִנֵּת גְּבוּהַ הַמְּדִינָה מִן הָאֲרֶז הַרְבִּיעִי;
71 יִשְׁאָר לָךְ אַחַת עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת וְאַחַד עֶשֶׂר חֲלָקִים - סימנו
72 י"א י"א. וְזוֹ הִיא קִשְׁת הָרֵאָה [ראה ערכו בַּעֲמוּד קג] בְּלִילָה
73 הַזֶּה. וְעַל דָּרָךְ זו תַּעֲשֶׂה וְתִדְעַ קִשְׁת הָרֵאָה בְּפֹה מְעֻלוֹת
74 וְכַפֵּה חֲלָקִים יֵשׁ בָּהּ, בְּכָל לַיַל רֵאָה שֶׁתִּרְצֶה, לְעוֹלָם.
75 **טו.** וְאַחַר שֶׁחִצָּא קִשְׁת זו, תִּבְיֵן בָּהּ. וְדַע, שָׂאֵם תִּהְיֶה
76 קִשְׁת הָרֵאָה תִּשַׁע מְעֻלוֹת אוֹ פְּחוֹת, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּרְאֶה
77 בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֵאָה יָתֵר עַל אַרְבַּע
78 עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִרְאֶה, וְיִהְיֶה גְלוּי לְכָל אֶרֶץ
79 יִשְׂרָאֵל.
80 **טז.** וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֵאָה מִתְּחִלַּת מְעַלָּה עֲשִׂירִית עַד
81 סוֹף מְעַלַּת אַרְבַּע עֲשָׂרָה - תַּעֲרֹךְ קִשְׁת הָרֵאָה אֶל הָאֲרֶז
82 הָרֵאשִׁוֹן, וְתִדְעַ אִם יִרְאֶה הַיָּרֵחַ אוֹ לֹא יִרְאֶה, מִן הַקְּצִין
83 שִׁישׁ לוֹ; וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'קְצִי הָרֵאָה' [ראה ערכו בַּעֲמוּד קג].
84 **יז.** וְאִלּוּ הֵם קְצִי הָרֵאָה: אִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֵאָה מִיָּתֵר
85 עַל תִּשַׁע מְעֻלוֹת עַד סוֹף עֶשֶׂר מְעֻלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל עֶשֶׂר,
86 וְיִהְיֶה הָאֲרֶז הָרֵאשִׁוֹן שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וְדַאי
87 יִרְאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקְּשֶׁת פְּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יְהִיָּה הָאֲרֶז פְּחוֹת
88 מִזֶּה - לֹא יִרְאֶה.
89 **יח.** וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֵאָה מִיָּתֵר עַל עֶשֶׂר מְעֻלוֹת עַד
90 סוֹף אַחַת עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת, אוֹ יָתֵר עַל אַחַת עֲשָׂרָה, וְיִהְיֶה
91 הָאֲרֶז הָרֵאשִׁוֹן שְׁתֵּים עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וְדַאי
92 יִרְאֶה; וְאִם תִּהְיֶה הַקְּשֶׁת פְּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יְהִיָּה הָאֲרֶז פְּחוֹת
93 מִזֶּה - לֹא יִרְאֶה.
94 **יט.** וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁת הָרֵאָה מִיָּתֵר עַל אַחַת עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת

1 מִן הַרְחֵב הַשְּׁנִי שְׁנֵי חֲמִשֵּׁי. וְזֹאת הַמְּקַצֵּת שֶׁתַּחַח מִן
2 הַרְחֵב הַשְּׁנִי, הִיא הַנִּקְרָאָה 'מֵעֵגֶל הַיָּרֵחַ' [ראה ערכו בַּעֲמוּד
3 קג].
4 **יא.** וְאַחַר כֵּךְ תַּחֲזוֹר וְתִתְּבוֹגֵן בְּרֵחֵב הַיָּרֵחַ, וְתִרְאֶה אִם הוּא
5 צְפוּנִי אִם דְרוּמִי - אִם הֵיחָ צְפוּנִי, תִּגְרַע מֵעֵגֶל הַיָּרֵחַ הַזֶּה
6 מִן הָאֲרֶז הַשְּׁנִי; וְאִם הֵיחָ רְחֵב הַיָּרֵחַ דְרוּמִי, תוֹסִיף
7 הַמְּעַגֵּל הַזֶּה עַל הָאֲרֶז הַשְּׁנִי. בְּפֹה דְבָרִים אֲמוּרִים?
8 בְּשִׁהְיָה מְקוֹם הַיָּרֵחַ מִתְּחִלַּת מִזְל גְּדִי עַד סוֹף מִזְל
9 תְּאוּמִים. אֲבָל אִם הֵיחָ הַיָּרֵחַ מִתְּחִלַּת מִזְל סֶרְטָן עַד סוֹף
10 מִזְל קִשְׁת, יְהִיָּה הַדְּבָר הַפֶּךְ - שָׂאֵם יְהִיָּה רְחֵב הַיָּרֵחַ
11 צְפוּנִי, תוֹסִיף הַמְּעַגֵּל עַל הָאֲרֶז הַשְּׁנִי; וְאִם יְהִיָּה רְחֵב
12 הַיָּרֵחַ דְרוּמִי, תִּגְרַע הַמְּעַגֵּל מִן הָאֲרֶז הַשְּׁנִי. וְיִמָּה שִׁיְהִיָּה
13 הָאֲרֶז הַשְּׁנִי אַחַר שֶׁתוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ, הוּא
14 הַנִּקְרָא 'אֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי'. וְדַע, שָׂאֵם לֹא יְהִיָּה שָׂם נְלִיּוֹת
15 מֵעֵגֶל, וְלֹא יִתֵּן הַחֲשׁבוּן לְקַחַת מִן הַרְחֵב הַשְּׁנִי כְּלוּם -
16 יְהִיָּה הָאֲרֶז הַשְּׁנִי עֲצוּמוֹ, הוּא הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי [ראה ערכו
17 בַּעֲמוּד קג] בְּלֹא פְּחוֹת וְלֹא יָתֵר.
18 **יב.** וְאַחַר כֵּךְ תַּחֲזוֹר וְתִרְאֶה הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי הַזֶּה, וְהוּא
19 הַמְּעֻלוֹת שְׁבִין הַיָּרֵחַ וְהַשְּׁמֶשׁ - בְּאִיזָה מִזְל הוּא: אִם יְהִיָּה
20 בְּמִזְל דְגִים אוֹ בְּמִזְל טְלָה, תוֹסִיף עַל הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי
21 שְׁתוּתוֹ; וְאִם יְהִיָּה הָאֲרֶז בְּמִזְל דְּלִי אוֹ בְּמִזְל שׁוּר, תוֹסִיף
22 עַל הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יְהִיָּה הָאֲרֶז בְּמִזְל גְּדִי
23 אוֹ בְּמִזְל תְּאוּמִים, תוֹסִיף עַל הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי שְׁתוּתוֹ; וְאִם
24 יְהִיָּה הָאֲרֶז בְּמִזְל קִשְׁת אוֹ בְּמִזְל סֶרְטָן, תִּנְיַח הָאֲרֶז
25 הַשְּׁלִישִׁי כְּמוֹת שֶׁהוּא, וְלֹא תוֹסִיף עָלָיו, וְלֹא תִּגְרַע מִמֶּנּוּ;
26 וְאִם הֵיחָ הָאֲרֶז בְּמִזְל עַקְרָב אוֹ בְּמִזְל אֲרִיָּה, תִּגְרַע מִן
27 הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי חֲמִישִׁיתוֹ; וְאִם יְהִיָּה הָאֲרֶז בְּמִזְל מֵאוּזִינִים
28 אוֹ בְּמִזְל בְּתוּלָה, תִּגְרַע מִן הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי שְׁלִישִׁיתוֹ. וְיִמָּה
29 שִׁיְהִיָּה הָאֲרֶז הַשְּׁלִישִׁי אַחַר שֶׁתוֹסִיף עָלָיו, אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ,
30 אוֹ תִּנְיַח אוֹתוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא - הוּא הַנִּקְרָא 'אֲרֶז רְבִיעִי'.
31 וְאַחַר כֵּךְ תַּחֲזוֹר אֵצֶל רְחֵב הַיָּרֵחַ הָרֵאשִׁוֹן, וְתַחַח מִמֶּנּוּ שְׁנֵי
32 שְׁלִישֵׁי לְעוֹלָם - וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מִנֵּת גְּבוּהַ הַמְּדִינָה' [ראה
33 עַרְכוֹ בַּעֲמוּד קג]. וְתִתְּבוֹגֵן וְתִרְאֶה - אִם יְהִיָּה רְחֵב הַיָּרֵחַ
34 צְפוּנִי, תוֹסִיף מִנֵּת גְּבוּהַ הַמְּדִינָה עַל הָאֲרֶז הַרְבִּיעִי; וְאִם
35 יְהִיָּה רְחֵב הַיָּרֵחַ דְרוּמִי, תִּגְרַע מִנֵּת גְּבוּהַ הַמְּדִינָה מִן הָאֲרֶז
36 הַרְבִּיעִי. וְיִמָּה שִׁיְהִיָּה הָאֲרֶז הַרְבִּיעִי אַחַר שֶׁגוֹרְעִין מִמֶּנּוּ,
37 אוֹ שְׁמוֹסִיפִין עָלָיו - הוּא הַנִּקְרָא 'קִשְׁת הָרֵאָה'.
38 **יג.** פִּיּוֹד? הֲרֵי שְׂבָאנוּ לְחַקֵּר אִם יִרְאֶה הַיָּרֵחַ בְּלִיל עַרְב
39 שְׁבַת שְׁנֵי לַחֲדָשׁ אִיר מִשְׁנָה זו אוֹ לֹא יִרְאֶה - תוֹצִיא מְקוֹם
40 הַשְּׁמֶשׁ הָאֲמֵתִי וּמְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמֵתִי וְרְחֵב הַיָּרֵחַ לְשַׁעַה זו
41 כְּמוֹ שֶׁהוֹדְעָנוּ. יֵצֵא לָךְ מְקוֹם הַשְּׁמֶשׁ הָאֲמֵתִי, בְּשִׁבְעַ
42 מְעֻלוֹת וְתִשַׁעַ חֲלָקִים מִמִּזְל שׁוּר - סימנו ז' ט'; וְיֵצֵא לָךְ
43 מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמֵתִי, בְּשִׁמּוֹנָה עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת וְשִׁשָּׁה
44 וְשִׁלְשִׁים חֲלָקִים מִמִּזְל שׁוּר - סימנו י"ח ל"ו; וְיֵצֵא לָךְ
45 רְחֵב הַיָּרֵחַ, בְּרוּחַ דְרוֹם שְׁלֹשׁ מְעֻלוֹת וְשִׁלְשָׁה וְחֲמִשִּׁים
46 חֲלָקִים - סימנו ג' נ"ג, וְזֶה הוּא הַרְחֵב הָרֵאשִׁוֹן; וְתִּגְרַע
47 מְקוֹם הַשְּׁמֶשׁ מִמְּקוֹם הַיָּרֵחַ, יִשְׁאָר אַחַת עֲשָׂרָה מְעֻלוֹת

46 יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ה

47 פָּרָק יח

48 א. דָּבָר יְדוּעַ וּבְרוּר, שְׁאֵם יוֹצֵיא [יראה] לָךְ הַחֲשֹׁבוֹן
49 שְׁהִירַח נִרְאָה בְּלִילָה - אֶפְשֶׁר שִׁנְרָאָה, וְאֶפְשֶׁר שְׁלֹא נִרְאָה
50 מִפְּנֵי הַעֵבִים שֶׁמְכַסִּין אוֹתוֹ, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא גֵיא [עמק], אוֹ
51 שֶׁהִיָּה הֵר גְּבוּהַ בְּנֶגֶד רוּחַ מְעַרֵב לְאִנְשֵׁי אוֹתוֹ הַמְּקוֹם,
52 שֶׁנִּמְצְאוּ כְּאֵלוּ הֵם יוֹשְׁבֵינָה בְּנֵיאָה; שְׁהִירַח לֹא נִרְאָה לְמִי
53 שֶׁהוּא בְּמִקוֹם נְמוּדָה, אֶפְלוּ הִיָּה גְדוּלָה, וְנִרְאָה לְמִי שֶׁהוּא
54 עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הֵר גְּבוּהַ וְתִלּוּל, אֵף עַל פִּי שְׁהִירַח קִטָּן
55 בְּיוֹתֵר; וְכֵן נִרְאָה לְמִי שֶׁשׁוֹכֵן עַל שְׂפַת הַיָּם, אוֹ לְמִי
56 שֶׁמְהַלֵּךְ בְּסַפִּינָה בְּיַם הַגְּדוּלָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קִטָּן בְּיוֹתֵר.
57 ב. וְכֵן בֵּימֹת הַגְּשָׁמִים, אִם יִהְיֶה יוֹם צַח, נִרְאָה הַיָּרֵחַ
58 יוֹתֵר מִמָּה שִׁנְרָאָה בֵּימֹת הַחֲמָה; לְפִי שֶׁבֵּימֹת הַגְּשָׁמִים,
59 אִם יִהְיֶה צַח, יִהְיֶה הַאֲוִיר וְהַיָּרֵחַ וְנִרְאָה הַקִּיעַ בְּטֶהֱרָה
60 יוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שָׁם אֶבֶק שִׁיתַּעַרֵב בְּאֲוִיר. אֲכָל בֵּימֹת
61 הַחֲמָה, יִהְיֶה הַאֲוִיר כְּאֵלוּ הוּא מְעֻשָׁן מִפְּנֵי הָאֶבֶק, וְנִרְאָה
62 הַיָּרֵחַ קִטָּן.

63 ג. וְכָל זְמַן שֶׁתִּמְצָא קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה וְהָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן שֶׁתַּעֲרֹף
64 לָהּ עִם שְׁנֵי הַקִּיעִין שְׁלֵהֶם בְּצִמְצוּם - יִהְיֶה הַיָּרֵחַ קִטָּן
65 בְּיוֹתֵר, וְלֹא נִרְאָה אֲלֹא בְּמִקוֹם גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר. וְאִם תִּמְצָא
66 קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה וְהָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן אֲרֵפִין הַרְבֵּה, וְהוֹסִיפוּ עַל
67 סוּף הַקִּיעִים שְׁלֵהֶם מַעְלוֹת - נִרְאָה הַיָּרֵחַ גְּדוּלָה; וְלִפִּי אֲרֵךְ
68 הַקִּשְׁתְּ וְהָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן יִהְיֶה גְדוּלָה וְגִלְתוֹ לְכֹל.

69 ד. לְפִיכָף, רְאִי לְבֵית דִּין לְשׁוֹם שְׁנֵי דְבָרִים אֵלוּ בְּלִבְכֶם
70 - שֶׁהֵם: זְמַן הַרְאִיָּה, וּמִקוּמָה; וְשׁוֹאֲלִין אֵת הַעֲדִים:
71 'בְּאֵיזָה מְקוֹם רְאִיתֶם?' שְׁאֵם הִיָּתָה קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה קֶצֶרָה,
72 וַיִּתֵּן הַחֲשֹׁבוֹן שִׁנְרָאָה בְּצִמְצוּם, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה
73 תִּשַׁע מַעְלוֹת וְחֲמֵשָׁה חֲלָקִים, וְהִיָּה הָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן שְׁלֹשׁ
74 עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת בְּשׁוּרָה, וְכֵאֵל עֲדִים שְׂרָאוּהוּ - אִם הִיָּה בֵּימֹת
75 הַחֲמָה, אוֹ שֶׁהִיָּה בְּמִקוֹם נְמוּדָה - חוֹשְׁשִׁין לָהֶם, וְכוֹדְקִין
76 אוֹתָם הַרְבֵּה; וְאִם הִיָּה בֵּימֹת הַגְּשָׁמִים, אוֹ בְּמִקוֹם גְּבוּהַ
77 בְּיוֹתֵר - וְדַאי נִרְאָה, אִם לֹא יִהְיֶה שָׁם עֵבִים [עננים]
78 הַמְּבַדִּילִין.

79 ה. עֲדִים שְׂרָאוּ הַחֲדָשׁ בְּזִמְנוֹ וְכֵאֵל וְהַעֲדוּ, וְקַבְּלוּם בֵּית
80 דִּין וְקָדְשׁוּ אֵת הַחֲדָשׁ הַזֶּה הַרְאִישׁוֹן, וּמְנוּ תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים
81 יוֹם מִן הַיּוֹם הַמְּקַדָּשׁ, וְלִיל שְׁלֹשִׁים לֹא נִרְאָה הַיָּרֵחַ - מִפְּנֵי
82 שֶׁאֵי אֶפְשֶׁר לוֹ לְהִרְאוֹת, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁפְּסוּהוּ עֵבִים; וְהָרִי בֵּית
83 דִּין מְצַפִּין לוֹ כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְלֹא בָּאוּ עֲדִים,
84 וְעָבְרוּ אֵת הַחֲדָשׁ, וְנִמְצָא יוֹם רֵאשׁ הַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי יוֹם אֶחָד
85 וְשְׁלֹשִׁים כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

86 ו. וְהַתְּחִילוּ לְמִנּוֹת תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם מִן יוֹם רֵאשׁ הַחֲדָשׁ
87 הַשְּׁנִי, וְלִיל שְׁלֹשִׁים לֹא נִרְאָה הַיָּרֵחַ - אִם תֹּאמְרוּ שֶׁכָּף
88 מְעַבְרִין רֵאשׁ חֲדָשׁ זֶה וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים, וְקוֹבְעִין רֵאשׁ
89 הַחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי יוֹם אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים - כֵּן אֶפְשֶׁר שְׁלֹא נִרְאָה

1 עד סוף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת, אוֹ יֵתֵר עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה,
2 וְהִיָּה הָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן אַחַת עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וְדַאי
3 נִרְאָה; וְאִם תִּהְיֶה הַקִּשְׁתְּ פְּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֲרֵךְ פְּחוֹת
4 מִזֶּה - לֹא נִרְאָה.

5 כ. וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה מִיֵּתֵר עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת
6 עד סוף שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת, אוֹ יֵתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה,
7 וְהִיָּה הָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן עֶשֶׂר מַעְלוֹת, אוֹ יוֹתֵר - וְדַאי נִרְאָה;
8 וְאִם תִּהְיֶה הַקִּשְׁתְּ פְּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה הָאֲרֵךְ פְּחוֹת מִזֶּה
9 - לֹא נִרְאָה.

10 כא. וְאִם תִּהְיֶה קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה מִיֵּתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
11 מַעְלוֹת עַד סוּף אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת, אוֹ יֵתֵר עַל אַרְבַּע
12 עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת, וְהִיָּה הָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן תִּשַׁע מַעְלוֹת, אוֹ
13 יוֹתֵר - וְדַאי נִרְאָה; וְאִם תִּהְיֶה הַקִּשְׁתְּ פְּחוֹת מִזֶּה, אוֹ יִהְיֶה
14 הָאֲרֵךְ פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא נִרְאָה. וְעַד כֵּאֵן, סוּף הַקִּיעִין.

15 כב. כִּיצַד? כֵּאֵנוּ לְהַתְּבוּנָה בְּקִשְׁתְּ הַרְאִיָּה שֶׁל לִיל עֶרֶב
16 שְׁבַת שְׁנֵי לְחֹדֶשׁ אֶרֶץ מִשְׁנֵה זוֹ - יִצָּא לָנוּ בְּחֲשֹׁבוֹן קִשְׁתְּ
17 הַרְאִיָּה, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת וְאֶחָד עֶשֶׂר חֲלָקִים, כְּמוֹ
18 שִׁדְעָתָה; וְלִפִּי שֶׁהִיָּתָה קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה בֵּין עֶשֶׂר עַד אַרְבַּע
19 עֶשְׂרֵה, עֲרַכְנוּ [השוונו] אוֹתָהּ אֶל הָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן; וְכִכְר
20 יִדְעַתְּ שֶׁהָאֲרֵךְ הַזֶּה בְּלִיל זֶה, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת וְשִׁבְעָה
21 וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְלִפִּי שֶׁהִיָּתָה קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה יֵתֵר עַל אַחַת
22 עֶשְׂרֵה מַעְלוֹת, וְהִיָּה הָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן יֵתֵר עַל אַחַת עֶשְׂרֵה
23 - יְדוּעַ שְׁוֵדַאי נִרְאָה בְּלִיל זֶה, לְפִי הַקִּיעִין הַקְּצוּבוֹת. וְכֵן
24 תַּעֲשֶׂה בְּכָל קִשְׁתְּ וְקִשְׁתְּ, עִם הָאֲרֵךְ הַרְאִישׁוֹן שְׁלֵהּ.

25 כג. וְכִכְר רְאִיתָ מִן הַמַּעֲשִׂים הָאֵלוּ, כְּמָה חֲשׁוֹבוֹת יֵשׁ בוֹ,
26 וְכְמָה תּוֹסְפוֹת, וְכְמָה גִרְעוּנִין - אַחַר שִׁיַּגְעוּנוּ הַרְבֵּה, עַד
27 שֶׁהִמְצָאנוּ דְרָכִים קְרוּבִים שְׁאֵין בְּחֲשֹׁבוֹנָם עִמָּךְ גְּדוּלָה:
28 שְׁהִירַח, עַקְלָלוֹת גְּדוּלוֹת יֵשׁ בְּמַעֲגָלוֹתָיו; וְלִפִּיכָף אֶמְרוּ
29 חֲכָמִים: "שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ", יָרַח לֹא יָדַע מְבוֹאוֹ. וְאֶמְרוּ
30 חֲכָמִים: 'פְּעָמִים כָּא בְּאַרְפָּה, פְּעָמִים כָּא בְּקֶצֶרָה' - כְּמוֹ
31 שֶׁתִּרְאָה מִחֲשׁוֹבוֹת אֵלוּ, שֶׁפְּעָמִים תּוֹסִיף וּפְעָמִים תִּגְרַע,
32 עַד שֶׁתִּמְצָא קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה; וּפְעָמִים תִּהְיֶה קִשְׁתְּ הַרְאִיָּה
33 אַרְבָּה וּפְעָמִים קֶצֶרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

34 כד. וְטַעַם כָּל אֵלוּ הַחֲשׁוֹבוֹת, וּמִפְּנֵי מָה מוֹסִיפִים מִנֵּין
35 זֶה, וּמִפְּנֵי מָה גּוֹרְעִין, וְהִיאָךְ נוֹדַע כָּל דְּבָר וְדָבָר מֵאֵלוּ
36 הַדְּבָרִים, וְהַרְאִיָּה עַל כָּל דְּבָר וְדָבָר - הִיא חֲכַמַת הַתְּקוּפוֹת
37 וְהַגִּימָטְרִיּוֹת, שֶׁחֲבָרוּ בָּהּ חֲכָמֵי יוֹן סְפָרִים הַרְבֵּה, וְהֵם
38 הַמְּצוּיִים עֲלֵשׁוּ כִּיד הַחֲכָמִים; אֲכָל הַסְּפָרִים שֶׁחֲבָרוּ חֲכָמֵי
39 יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ בֵּימֵי הַנְּבִיאִים מִבְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר, לֹא הִגִּיעוּ
40 אֲלֵינוּ. וּמֵאַחַר שֶׁכָּל אֵלוּ הַדְּבָרִים, בְּרָאִיוֹת בְּרוּרוֹת הֵם,
41 שְׁאֵין בָּהֶם דְּפִי, וְאֵי אֶפְשֶׁר לְאָדָם לְהַרְהֵר אַחֲרֵיהֶם - אֵין
42 חוֹשְׁשִׁין לְמַחְבֵּר, בֵּין שֶׁחֲבָרוּ אוֹתָם נְבִיאִים בֵּין שֶׁחֲבָרוּ
43 אוֹתָם גּוֹיִם; שֶׁכָּל דְּבָר שֶׁנִּתְּגַלָּה טַעְמוֹ, וְנוֹדְעָה אִמְתּוֹתוֹ
44 בְּרָאִיוֹת שְׁאֵין בָּהֶן דְּפִי - אֵין סוֹמְכִין עַל זֶה הָאִישׁ שֶׁאֶמְרוּ
45 אוֹ שֶׁלְּמַדּוֹ, אֲלֹא עַל הַרְאִיָּה שֶׁנִּתְּגַלָּתָה וְהַטַּעַם שֶׁנּוֹדַע.

48 יג. יתבאר בספרי חשבון המקופות והגימטריות, שאם
49 יראה הירח בארץ ישראל, יראה בכל מדינות העולם שהן
50 למערב ארץ ישראל ומכונות כנגדה [באותן קווי רוחב]; ואם
51 יתן החשבון שלא יראה בארץ ישראל, אפשר שיראה
52 במדינות אחרות שהן למערב ארץ ישראל ומכונות כנגדה.
53 לפיכך, אם יראה הירח במדינה שהיא למערב ארץ
54 ישראל, אין בזה ראיה שיראה הירח בארץ ישראל.
55 יד. אבל אם לא יראה הירח בראש ההרים במדינה
56 המערבית המכונת כנגד ארץ ישראל, בידוע שלא נראה
57 בארץ ישראל.
58 טו. וכן אם לא יראה הירח בארץ ישראל, בידוע שלא
59 יראה בכל מדינות העולם שהן למזרח ארץ ישראל
60 ומכונות כנגדה; ואם יראה בארץ ישראל, אפשר שיראה
61 במדינות מזרחיות, ואפשר שלא יראה. לפיכך, אם יראה
62 במדינה שהיא למזרח ארץ ישראל ומכונת כנגדה, בידוע
63 שיראה בארץ ישראל; ואם לא יראה במדינה המזרחית,
64 אין בזה ראיה, אלא אפשר שיראה בארץ ישראל.
65 טז. וכל אלו הדברים - בשהיו המדינות שבמערב
66 ושכמונה מכונות, כגון שהיו נוטות לצפון העולם
67 משלשים מצלות עד חמש ושלשים מצלות; אבל אם היו
68 נוטות לצפון יותר מזה או פחות, משפטים אחרים יש להן
69 - שהרי אינן מכונות כנגד ארץ ישראל. ודברים אלו
70 שבארנו בערי מזרח ומערב, אינם אלא להגיד כל משפטי
71 הראיה להגדיל תורה ולהאדירה - לא שהיו בני מזרח או
72 בני מערב סומכין על ראית הירח, או תועיל להם כלום;
73 אלא לעולם אין סומכין אלא על קדוש בית דין שבארץ
74 ישראל, כמו שבארנו כמה פעמים.

פרק יט

75 א. לפי שאמרו חכמים, שבכלל דברים שהיו בודקין בהם
76 את העדים, אמרין להן: 'להיכן היה הירח נוטה' - כשר
77 בעיני להודיע דרך חשבון זה; ואין אני מדקדק בו, לפי
78 שאינו מועיל בראיה כלל. ותחלת חשבון זה, לידע נטית
79 המזלות תחלה.
80 ב. העגולה [ראה ערכו בעמוד קכח] שהיא עוברת במזצית
81 המזלות שבה מהלך השמש, אינה עוברת באמצע העולם
82 מחצי המזרח לחצי המערב, אלא נוטה היא מעל הקו
83 השווה המסבב באמצע העולם, כנגד צפון ודרום - חציה
84 נוטה לצפון, וחציה נוטה לדרום.
85 ג. ושתי נקודות יש בה שפוגעת בהן בעגולת הקו השווה
86 המסבב באמצע העולם - הנקדה האחת ראש מזל טלה,
87 הנקדה השניה שכנגדה ראש מזל מאזניים. ונמצאו ששה
88 מזלות נוטות לצפון, מתחלת טלה עד סוף בתולה; וששה
89 נוטות לדרום, מתחלת מזל מאזניים עד סוף מזל דגים.
90 ד. ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט מעט,
91 ולהתרחק מעל הקו השווה כנגד הצפון עד ראש סרטן;
92 ויהיה ראש סרטן רחוק מעל הקו השווה לרוח צפון, שלש
93

1 הירח כליל שלשים גם מחדש זה, ונמצאו מעברין והולכין
2 ועושין חדשים שלשים אחר שלשים כל השנה בלה,
3 ונמצא בחדש אחרון, אפשר שיראה הירח כליל חמשה
4 ועשרים בו, או כליל ששה ועשרים - ואין לה דבר שחוק
5 והפסד יותר מזה.
6 ז. ואל תאמר שהדבר הזה, דבר שאינו מצוי הוא שלא
7 יראה הירח בכל השנה; אלא דבר קרוב הוא הרבה,
8 ופעמים רבות יארע זה וכיוצא בו, במדינות שזמן
9 הגשמים שם ארך והעבים רבים; שאין אנו אומרים שלא
10 יראה הירח בכל השנה, אלא שלא יראה בתחלת החדשים,
11 ויראה אחר כך. ופעמים לא יראה מפני שאי אפשר לו
12 שיראה, וחדשים שאפשר שיראה בהם - לא יראה מפני
13 העבים, או מפני שהיה קטן ביותר, ולא נתפון אדם
14 לראותו.
15 ח. אלא הקבלה שבירח החכמים, איש מפי איש מפי משה
16 רבנו, כך היא: שבזמן שלא יראה הירח בתחלת החדשים
17 חדש אחר חדש, בית דין קובעין חדש מעבר משלשים
18 יום, וחדש חסר מתשעה ועשרים יום. וכן מחשבין,
19 וקובעין חדש מעבר וחדש חסר - בקביעה לא בקדוש,
20 שאין מקדשין אלא על הראיה. ופעמים עושין מלא אחר
21 מלא, או חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון.
22 ט. ומתפניין לעולם בחשבונם, שאם יראה הירח בחדש
23 הבא, יראה בזמנו או כליל עברו, לא שיראה קדם זמנו,
24 שהוא ליל שמונה ועשרים. ובחשבונות הראיה האלו
25 שבארנו, יתבאר לה ותדע מתי אפשר שיראה ומתי אפשר
26 שלא יראה; ועל זה סומכין ומעברין חדש אחר חדש, או
27 עושין חדש חסר אחר חדש חסר. ולעולם אין פוחתין
28 מארבעה חדשים המעברין בשנה, ולא מוסיפין על שמונה
29 חדשים המעברין. וגם לעבור חדשים אלו שמעברין לפי
30 חשבון זה, עושין סעודת עבור החדש שאמרנו בפרק
31 שלישי.
32 י. וכל שתמצא בתלמוד מדברים שפראין שבית דין
33 סומכין על החשבון, ומפי משה מסיני שהדבר מסור להם,
34 והרשות בידם לחסר או לעבר, וכן זה שחסר רבי תשעה
35 חדשים בשנה, וכל כיוצא בזה - הכל על עקר זה הוא
36 בנוי, בזמן שלא נראה החדש בזמנו.
37 יא. וכן זה שאמרו חכמים שמעברין את החדש לצרף,
38 הוא בחדשים אלו שמעברין אותם לפי חשבון, ועושין
39 אחד מלא ואחד חסר; ויש להם לעבר חדש אחר חדש,
40 או לחסר - בזה הוא שמעברין לצרף, מפני שלא נראה
41 הירח בזמנו; אלא [אבל] בעת שיראה הירח בזמנו, שהוא
42 תחלת היותו נראה אחר שנתקבץ עם השמש - מקדשין
43 לעולם, ואי אפשר לא לדחות ולא לעבר.
44 יב. וכל הדברים האלו, בזמן שיש שם בית דין, וסומכין
45 על הראיה; אבל בזמנים אלו, אין סומכין אלא על
46 הקביעה בזה החשבון האמצעי, הפשוט בפי כל ישראל,
47 כמו שבארנו בהלכות אלו.

47 מרחק הירח מעל הקו השנה באותה הרוח שהיה בה הרב
48 משנייהם.
49 יא. כיצד? באנו לידע כמה הירח נוטה מעל הקו השנה
50 בליל הראיה שהוא שני לחדש איר משנה זו - וכבר ידעת,
51 שמעלת הירח היתה תשע עשרה מפזל שור, נטייתה
52 בצפון כמו שמונה עשרה מעלות, ורחב הירח היה בדרום
53 כמו ארבע מעלות; תגרע המעט מן הרב, ישאר ארבע
54 עשרה מעלות. ונמצא הירח רחוק מעל הקו השנה ארבע
55 עשרה מעלות לרוח צפון, שהרי המנן הרב שהוא שמונה
56 עשרה מעלות היה צפוני; וכל חשבון זה בקרוב בלא
57 דקדוק, לפי שאינו מועיל בראיה.
58 יב. אם תרצה לידע לאיזו רוח מרוחות העולם יראה
59 הירח נוטה, תחשב ותדע מרחקו מעל הקו השנה; אם
60 יהיה על הקו השנה או קרוב ממנו בשמים שלש מעלות,
61 בצפון או בדרום - יראה מכון כנגד אמצע מערב, ותראה
62 פגימתו מכונת כנגד מזרח העולם בשנה.
63 יג. ואם יהיה רחוק מעל הקו השנה לצפון העולם - יראה
64 בין מערב העולם ובין צפון, ותהיה פגימתו נוטה מכנגד
65 מזרח העולם כנגד דרום העולם;
66 יד. ואם יהיה רחוק מעל הקו השנה לדרום העולם -
67 יראה בין מערב העולם ובין דרומו, ותראה פגימתו נוטה
68 מכנגד מזרח העולם כנגד צפון העולם; ולפי רב המרחק,
69 ולפי רב הנטיה.
70 טו. ומחקירת העדים, שאומרין להם: 'כמה היה גבוה?'
71 ודבר זה ידע מקשת הראיה - שבזמן שתהיה קשת
72 הראיה קצרה, יראה הירח פאלו הוא קרוב מן הארץ;
73 ובזמן שתהיה ארוכה, יראה גבוה מעל הארץ, ולפי ארך
74 קשת הראיה, לפי גבהו מעל הארץ בראית העינים.
75 טז. הרי בארנו חשבונות כל הדרכים שאריכין להם
76 בידיעת הראיה, ובחקירת העדים, כדי שיהיה הכל ידוע
77 למבינים, ולא יחסרו דרך מדרכי התורה, ולא ישוטטו
78 לבקש אתריה בספרים אחרים - 'דרשו מעל ספר ה',
79 וקראו - אחת מהנה לא נעדרה'.

80 בריף רחמנא דסייען

הלכות תעניות

81
82 מצות עשה אחת, והיא לזעק לפני ה' בכל צרה גדולה
83 שתבוא על הצבור. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

פרק א

84
85 א. מצות עשה מן התורה, לזעק [להתפלל בקול] ולהריע
86 בתצורות נמכספ כבכלי המקדש על כל צרה שתבוא על
87 הצבור, שנאמר: "על הצר הצר הצר אתכם - והרעתם
88 בתצורות"; כלומר, כל דבר שיצר לכם, כגון בצרת ודבר
89 וארבה וכיוצא בהן, וצקו עליהן והריעו.
90 ב. ודבר זה, מדרכי התשיבה הוא: שבזמן שתבוא צרה

1 ועשרים מעלות וחצי מעלה בקרוב. ויתרו המעלות
2 להתקרב לקו השנה מעט מעט, עד ראש מאזנים שהוא
3 על קו השנה. ומראש מאזנים יתחילו לנטות ולהתרחק
4 כנגד רוח דרום, עד ראש גדי; ויהיה ראש גדי רחוק מעל
5 הקו השנה לרוח דרום, שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה.
6 ויתרו המעלות להתקרב מעט מעט כנגד הקו השנה, עד
7 ראש טלה.
8 ה. נמצא ראש טלה וראש מאזנים, מסבב על הקו השנה;
9 ולפיכך, בשתהיה השמש בשני ראשים אלו, לא תהיה
10 נוטה לא לצפון ולא לדרום, ותורה מחצי מזרח ותשקע
11 בחצי מערב, ויהיה היום והלילה שוין בכל הישוב.
12 ו. הרי נתברר לך, שכל מעלה ומעלה ממעלות המעלות
13 נוטה לצפון או לדרום, ויש לנטיתה שעור; ורחב הנטיה,
14 לא תהיה יותר על שלש ועשרים מעלות וחצי בקרוב.
15 ז. ואלו הם השעורים של נטיות, לפי מנן המעלות של
16 מעלות; והתחלקה, מתחלת מזל טלה: עשר מעלות,
17 נטייתם ארבע מעלות; עשרים מעלות, נטייתם שמונה
18 מעלות; שלשים מעלות, נטייתם אחת עשרה מעלות
19 ומחצה; וארבעים מעלות, נטייתם חמש עשרה מעלות;
20 חמשים מעלות, נטייתם שמונה עשרה מעלות; ששים
21 מעלות, נטייתם עשרים מעלות; שבעים מעלות, נטייתם
22 ששים ועשרים מעלות; שמונים מעלות, נטייתם שלש
23 ועשרים מעלות; תשעים מעלות, נטייתם שלש ועשרים
24 מעלות וחצי מעלה.
25 ח. ואם יהיו אחדים במנן, תקח להם מנתם מבין שתי
26 הנטיות, כמו שבארנו בשמש ובירח. כיצד? חמש מעלות,
27 נטייתם שתי מעלות; ואם היה מנן המעלות שלש
28 ועשרים, נטייתם תשע מעלות. ועל דרך זו, בכל האחדים
29 שעם העשרות.
30 ט. ומאחר שתדע הנטיה של מעלות מאחת עד תשעים,
31 תדע נטיה כלן כדרך שהודענום ברחב הירח: שאם היה
32 המנן יותר על תשעים עד מאה ושמונים, תגרע אותו
33 ממאה ושמונים; ואם היה יותר על מאה ושמונים עד
34 מאתיים ושבעים, תגרע ממנו מאה ושמונים; ואם היה
35 יותר על מאתיים ושבעים עד שלש מאות וששים, תגרע
36 אותו משלש מאות וששים. והנשא, תדע נטייתו, והוא
37 נטיית אותו המנן שבידך, בלא גרעון ולא תוספת.
38 י. אם תרצה לידע כמה מעלות הוא הירח נוטה מעל הקו
39 השנה כנגד צפון העולם, או כנגד דרום העולם - תדע
40 תחלה כמה נטיית המעלה שהיא מקום הירח האמתי,
41 ולא יזו רוח היא נוטה לצפון או לדרום; ותחזר ותחשב
42 ותוציא רחב הירח הראשון, ותראה אם הוא צפוני או
43 דרומי. אם נמצאו רחב הירח ונטיית מעלתו ברוח אחת,
44 כגון שהיו שניהם צפוניים או דרומיים - תקבץ שניהם;
45 ואם נמצאו בשתי רוחות, כגון שהיה האחד דרומי והאחד
46 צפוני - תגרע המעט משניהם מן הרב, והנשא הוא

מתוך מהדורת חזק

48 י. כל תענית שלא קבלה עליו היחיד מבעוד יום, אינה
 49 תענית. כיצד מקבלה? כשיתפלה תפלת מנחה, ואמר
 50 בתפלה 'עננו', וגומר בלבד להתענות למחר. אף על פי
 51 שהוא אוכל בלילה, לא הפסיד כלום; וכן אם גמר וקבל
 52 עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה - אף
 53 על פי שהוא אוכל בכל לילה ולילה, לא הפסיד תעניתו,
 54 ואינו צריך פונה לכל יום יום מבעודו.
 55 יא. קבל עליו מבעוד יום להתענות למחר בלבד,
 56 והתענה, וללילה נמלך להתענות [גם] ביום שני - אף על
 57 פי שלן בתעניתו, אינה תענית, מפני שלא קבלה עליו
 58 מבעוד יום; ואין צריך לומר, שהיה אוכל ושותה בלילה,
 59 והשפים בבקר ונמלך להתענות - שאין זו תענית כלל.
 60 יב. הוואה חלוס רע - צריך להתענות למחר, כדי שישב
 61 ויעור למעשיו, ויחפש בהם, ויחזור בתשובה; ומתענה,
 62 ואפלו בשבת. ומתפלל 'עננו' בכל תפלה, אף על פי שלא
 63 קבלה מבעוד יום. והמתענה בשבת - מתענה יום אחר,
 64 מפני שבטל ענג שבת.
 65 יג. מתענה אדם שעות [חלק מהיום], והוא שלא יאכל כלום
 66 שאר היום. כיצד? הרי שהיה טרוד בתפצו ומתעסק
 67 בצרכיו ולא אכל עד חצות, או עד תשע שעות, ונמלך
 68 להתענות בשעות שנשארו מן היום - הרי זה מתענה אותן
 69 שעות, ומתפלל בהן 'עננו', שהרי קבל עליו התענית קדם
 70 שעות התענית; וכן אם אכל ושתה, ואחר כך התחיל
 71 להתענות שאר היום - הרי זה תענית שעות.
 72 יד. כל השרוי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו, או
 73 על חלומו, בין שהיה מתענה עם הצבור על צרתם - הרי
 74 זה לא ינהג עדוניהן בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יהיה שמח
 75 וטוב לב, אלא דואג ואזון, כענין שגאמר: "מה יתאזון
 76 אדם חי, גבר על חטאיו". ומתיר לו לטעם את התבשיל,
 77 ואפלו בכדי רביעית - והוא שלא יבלע, אלא טועם ופולט.
 78 ששכח ואכל, משלים תעניתו.
 79 טו. יחיד שהיה מתענה על החולה, ונתרפא, על צרה,
 80 ועברה - הרי זה משלים תעניתו. והולך ממקום שמתענים
 81 למקום שאין מתענים, הרי זה מתענה ומשלים; הלא
 82 ממקום שאין מתענים למקום שמתענים, הרי זה מתענה
 83 עמהן. ששכח ואכל ושתה, אל יתראה בפניהם; ואל ינהג
 84 עדוניהן בעצמו.
 85 טז. צבור שהיו מתענים על הגשמים, ויגרו להם גשמים
 86 - אם קדם חצות - לא ישלימו, אלא אוכלים ושותים,
 87 ומתבנסים, וקוראים הלל הגדול; שאין אומרים הלל
 88 הגדול, אלא בגפוש שבעה וכרש מלאה. ואם אחר חצות
 89 - הואיל ועבר רב היום בקדושה, ישלימו תעניתם. וכן אם
 90 היו מתענים על צרה ועברה, או על שמד ובטל - אם קדם
 91 חצות, לא ישלימו; ואם אחר חצות, ישלימו.
 92 יז. בכל יום תענית שגוזרים על הצבור מפני הצרות, בית
 93 דין והזקנים יושבים בבית הפגסת, ובזקנים על מעשה
 94 אנשי העיר, מאחר תפלת שחרית עד חצות היום;

1 ויזעקו לה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים
 2 הורע להן - פתוב: "עונותיכם הטו אלה לכם", וזה הוא
 3 שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.
 4 ג. אבל אם לא יזעקו, ולא יריעו, אלא יאמרו: 'דבר זה
 5 ממנהג העולם ארע לנו, וצרה זו נקרה נקרי' - הרי זו
 6 הרהר אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים,
 7 ותוסיף הצרה וצרות אחרות. הוא שפתוב בתורה:
 8 "והלכתם עמי בקרי - והלכתי עמכם בחמת קרי"; כלומר,
 9 כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו - אם תאמרו שהיא
 10 קרי [מקרה], אוסיף לכם חמת אותו קרי.
 11 ד. ומדברי סופרים [החכמים], להתענות על כל צרה שתבוא
 12 על הצבור, עד שירחמו מן השמים. ובימי התעניות האלו,
 13 וזעקין בתפלות ומתחננים ומריעין בתצורות בלבד; ואם
 14 היו במקדש, מריעין בתצורות ובשופר; השופר מקצר
 15 נקול קצרו, והתצורות מאריכות - שמצות היום
 16 בתצורות. ואין תוקעין בתצורות ושופר כאחד אלא
 17 במקדש, שגאמר: "בתצורות וקול שופר - הריעו לפני
 18 המלך ה'".
 19 ה. תעניות אלו שגוזרין על הצבור מפני הצרות, אינן יום
 20 אחר יום; שאין רב הצבור יכולים לעמד בדבר זה. ואין
 21 גוזרין בתחלה תענית, אלא בשני בשבת ובחמישי
 22 שלאחריו ובשני שלאחריו; וכן על סדר זה, שני וחמישי
 23 ושני, עד שירחמו.
 24 ו. אין גוזרין תענית על הצבור, לא בשבתות ולא בימים
 25 טובים. וכן אין תוקעין בהם, לא בשופר ולא בתצורות;
 26 ולא וזעקים ומתחננים בהם בתפלה, אלא אם פן היתה
 27 עיר שהקיפוה גוים, או נהר, או ספינה המטרפת בים.
 28 אפלו יחיד הנדרף מפני גוים, ומפני לסטים, ומפני רוח
 29 רעה - מתענין עליהם בשבת, וזעקין ומתחננים בתפלות.
 30 אבל אין תוקעין, אלא אם פן תקעו לקבץ את העם לעזר
 31 אותם ולהצילם.
 32 ז. וכן אין גוזרין תענית בתחלה בראשי חודשים, או
 33 בתנפה ופורים, או בחלו של מועד; ואם התחילו
 34 להתענות על הצרה אפלו יום אחד, ופגע בהן יום מאלו
 35 - מתענין, ומשלימין היום בתענית.
 36 ח. תעניות אלו שמתענין על הצרות - אין מתענין בהן
 37 לא עברות, ולא מניקות, ולא קטנים; ומתירין לאכל
 38 בלילה, אף על פי שמתענין למחר - חוץ מתענית המטר,
 39 כמו שיתבאר. וכל תענית שאוכלין בה בלילה, בין צבור
 40 בין יחיד - הרי זה אוכל ושותה, עד שיעלה עמוד השחר;
 41 והוא, שלא ישן; אבל אם ישן, אינו חוזר ואוכל.
 42 ט. כשם שהצבור מתענים על צרתן, כך היחיד מתענה
 43 על צרתו. כיצד? הרי שהיה לו חולה, או תועה במדבר,
 44 או אסור בבית האסורין - יש לו להתענות עליו, ולבקש
 45 רחמים בתפלתו; ואומר 'עננו' בכל תפלה שמתפלל. ולא
 46 יתענה בשבתות, ולא במועדות, ולא בראשי חודשים, ולא
 47 בתנפה ופורים.

מתוך מהדורת חזק

46 זו משלחת. נראתה בשדה ביום - אם נאָתה שני בני אדם, 47 ולא ברחה מפניהם - הרי זו משלחת. ואם היתה השדה 48 הסמוכה לאגם, ונראתה שני בני אדם ונרפה אחריהן - 49 הרי זו משלחת; לא נרפה אחריהן, אינה משלחת. ואם 50 היתה באגם - אפלו נרפה אחריהן - אינה משלחת, אלא 51 אם פן טרפה שגיהן ואכלה אחד מהן. אבל אם אכלה 52 שגיהן באגם - אינה משלחת, מפני שזה הוא מקומה; 53 ומפני הרעבון טרפה, לא מפני שהיא משלחת.

4. פתים הפנויים במכרות ובאצרות הנשמות [שוממות] 54 - הואיל והם מקום גדודי חיה, אם עלתה לגג ונטלה 55 תינוק מצריסה - הרי זו משלחת; ואם לא הגיעה למדה 56 זו, אינה משלחת, שאלו בני אדם, הם שסכנו בעצמם 57 ובאור למקום החיות.

ט. שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששלחו והזיקו - 59 כגון שלוח נחשים ועקרבים, ואין צריך לומר צרעין 60 ויתושיין והדומין להן - אין מתענים עליהם, ולא 61 מתריעים; אבל זועקים בלא תרועה.

י. על הארבה ועל החסיל - אפלו לא נראה מהם אלא 63 כנף אחד בכל ארץ ישראל, מתענים ומתריעים עליהם; 64 ועל הגובאי [מין ארבה], בכל שהוא. אבל החגב - אין 65 מתעניין עליו, ולא מתריעים, אלא זועקין בלבד.

יא. על השדפון ועל הירקון - משתחיל בתבואה; ואפלו 67 לא התחיל אלא במקום קטן כמלא פי תנור [שניתן לאפות 68 ממנה לחם הממלא פי התנור], גוזרין עליו תענית ומתריעים. 69

יב. על המפלת ביצר? הרי שרבתה בעיר מפלת כתלים 70 בריאים [- חזקים] שאינם עומדים בצד הנגר - הרי זו צרה, 71 ומתענים ומתריעים עליה. וכן על הרעש [- רעידת אדמה] 72 ועל הרוחות שהם מפילין את הבנין והזרעין, מתעניין 73 ומתריעים עליהן.

יג. על החללים ביצר? הרי שירד חלי אחד לאנשים הרבה 75 באותה העיר, כגון אספיה [מחלת גרון] או תרחור [חום] 76 וכיוצא בהן, והיו מתים באותו החלי - הרי זו צרת צבור, 77 וגוזרין לה תענית ומתריעים. וכן חפוף לח, הרי הוא 78 כשחין פורח, ואם פשט ברב הצבור, מתעניין ומתריעים 79 עליו; אבל חפוף יבש, צועקים עליו בלבד.

יד. על המזונות ביצר? הרי שהולו דברים של סחורה 81 שרב חיי אנשי אותה העיר מהם, כגון פלי פשתן בכבל 82 ויין ושמן בארץ ישראל, ונתמעט המשא והמתן, עד 83 שיצטרף התגר למכר שוה עשרה בששה ואחר כך ימצא 84 לוקח - הרי זו צרת צבור, ומתריעים עליה [בתפילה] 85 וזועקין עליה בשבת.

טו. על המטר ביצר? הרי שרבו עליהם גשמים עד שיצרו 87 להם - הרי אלו מתפללים עליהם; שאין לה צרה גדולה 88 מזו, שהבתים נופלין ונמצאו בתיהם קבריהם. ובארץ 89 ישראל אין מתפללין על רב הגשמים, מפני שהיא ארץ 90 הרים, ובתיהם בנייות באבנים; ורב הגשמים טובה להם, 91 ואין מתענים להעביר את הטובה.

1 ומסירים המכשולות של עברות, ומזהירים ודוֹרְשִׁים 2 וְחֹקְרִים על בעלי חמס ועברות ומפרישים אותם, ועל 3 בעלי זרוע ומשפילים אותם, וכיוצא בדברים אלו. ומחצי 4 היום ולערב - רביע היום קוראים בברכות וקללות 5 שבתורה, שְׁנַאָמֵר: "מוסר ה', בני, אל תמאס; ואל תקץ 6 בתוכחתו", ומפטירים בנביא בתוכחות מענין הצרה; 7 ורביע היום האחרון - מתפללים מנחה, ומתחננים 8 וזועקים ומתודים כפי כחן.

יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ה

פרק ב

11 א. אלו הן הצרות של צבור שמתעניין ומתריעים עליהן: 12 על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל החרב, ועל הדבר, 13 ועל חיה רעה, ועל הארבה, ועל החסיל, ועל השדפון, 14 ועל הירקון, ועל המפלת, ועל החללים, ועל המזונות 15 [שהולו הסחורות], ועל המטר.

16 ב. כל עיר שיש בה צרה מכל אלו - אותה העיר מתענה 17 ומתריעה, עד שתעבר הצרה; וכל סביבותיה - מתענות 18 ולא מתריעות, אבל מבקשים עליהם רחמים. ובכל מקום, 19 אין צועקים ולא מתריעים בשבת, כמו שאמרנו - חוץ 20 מצרת המזונות, שצועקים עליה אפלו בשבת; אבל אין 21 מתריעים עליה בחוצרות בשבת.

22 ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל ביצר? גוים שבאו 23 לערף מלחמה עם ישראל, או לטל מהן מס, או לקח מידם 24 ארץ, או לגזר עליהם שמד אפלו במצוה קלה - הרי אלו 25 מתענים ומתריעים, עד שיערמו. וכל הערים 26 שסביבותיהם, מתענים; אבל אין מתריעים, אלא אם פן 27 תקעו להתקבץ לעזרתן.

28 ד. על החרב ביצר? אפלו חרב של שלום, כגון שערכו 29 מלחמה גוים עם גוים ועברו במקום ישראל, אף על פי 30 שאין ביניהם ובין ישראל מלחמה - הרי זו צרה, ומתענים 31 ומתריעים עליה, שְׁנַאָמֵר: "וחרב לא תעבר בארצכם", 32 מפלל שראית המלחמה - צרה.

33 ה. איזה הוא דבר? עיר שיש בה חמש מאות רגלי, ויצאו 34 ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה; יצאו ביום 35 אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. היו בה אלה, ויצאו 36 ממנה ששה מתים בשלשה ימים זה אחר זה - הרי זה 37 דבר; יצאו ביום אחד, או בארבעה ימים - אין זה דבר. 38 וכן לפי חשבון זה. ואין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו 39 ממלאכה, בכלל מנין אנשי המדינה לענין זה.

40 ו. היה דבר בארץ ישראל, מתענים שאר גליות ישראל 41 עליהם. היה דבר במדינה, ושירות הולכות ובאות ממנה 42 למדינה אחרת - שתייהן מתענות, אף על פי שהן רחוקות 43 זו מזו.

44 ז. אין מתעניין על חיה רעה, אלא בזמן שהיא משלחת 45 [מהשמים, תופעה לא טבעית]. ביצר? נראתה בעיר ביום, הרי

מתוך מהדורת חזק

47 ו. ובשבע תעניות אלו, אנשי משמר מתעניין ומשלימין;
 48 ואנשי בית אב מתעניין מקצת היום, ולא משלימין. וכל
 49 דבר שהוא אסור בשלש אמצעיות, אסור באלו השבע
 50 האחרונות.
 51 ז. ויתרות אלו, שבהן בלבד מתריעין ומתפללין ברחוב
 52 העיר, ומזידין וקן להוכיח לעם כדי שישבו מדרךם,
 53 ומסיפין שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת מנחה -
 54 ונמצאו מתפללין ארבע ועשרים ברכות. ונוצלין את
 55 התעניות, ובשני מטיין [- פותחין מעט] לעת ערב ופותחין את
 56 התעניות; אבל בתמישי, פותחין כל היום, מפני כבוד
 57 השבת. ואם יש לתנות שני פתחים, פותח אחת ונוצל
 58 אחת; ואם יש לתנות אצטבה [ספסל להנחת הסחורה] לפניה
 59 - פותח כדרכו בתמישי, ואינו חושש.
 60 ח. עברו אלו ולא נענו - ממעטין במשא ומתן, ובבגין
 61 של שמחה כגון כיוור וציור [- קישוט הקירות], ובנטיעה של
 62 שמחה כגון מיני הדם ובהלים [בשמים]. וממעטין בארוסין
 63 ונשואין, אלא אם בן לא קים מצות פריה ורביה; וכל מי
 64 שקים מצות פריה ורביה, אסור לו לשמש מטתו בשני
 65 רעבון. וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחברו;
 66 ותלמידי חכמים לא ישאלו שלום, כנזופין וכמגדין
 67 למקום, ועם הארץ שנתן להם שלום, מחזירין לו בשפה
 68 רפה וכבד ראש.
 69 ט. תלמידי חכמים חזרין לבדם, ומתענים חמישי ושני
 70 וחמישי ושני, עד שיצא ניסן של תקופה; אבל לא הצבור
 71 - שאין גזרין על הצבור בשביל גשמים שלא ירדו יתר
 72 משלש עשרה תעניות אלו. וכשתענים היחידים עד
 73 שיצא ניסן, מתרין לאכל בלילה; ומתרין בעשית מלאכה,
 74 וברחיצה, וסיכה, ותשמיש, ונעילת הסנדל, כשאר כל
 75 התעניות. ומפסיקין לראשי חדשים ולפורים. יצא ניסן של
 76 תקופה, והוא כשתגיע השמש לתחלת מזל שור - אין
 77 מתענים; שאין הגשמים בזמן הזה, אלא סימן קללה,
 78 הואיל ולא ירדו כל עקר מתחלת השנה.
 79 י. במה דברים אמורים? בארץ ישראל, וכל הדומה לה.
 80 אבל מקומות שעונת הגשמים שלהן קדם שבעה עשר
 81 במרחשון, או לאחר זמן זה - כשיגיע זמנם ולא ירדו
 82 גשמים, יחידים מתענים שני וחמישי ושני; ומפסיקין
 83 בראשי חדשים, וחקקה ופורים. ושוהין אחריו כן כמו
 84 שבעה ימים; אם לא ירדו גשמים - בית דין גזרין על
 85 הצבור שלש עשרה תעניות, על הסדר שאמרנו.
 86 יא. כל תענית שגזרין הצבור בחוצה לארץ - אוכלין בה
 87 בלילה, ורביה כדן שאר התעניות; שאין גזרין על הצבור
 88 תענית כגון צום פפור, אלא בארץ ישראל בלבד, ובגלל
 89 המטר, ובאותן עשר תעניות, שהן שלש אמצעיות ושבע
 90 אחרונות.

פרק ד

91
92 א. בכל יום ויום משבע תעניות האחרונות של מטר,

1 טז. תבואה שצמחה ונמנע המטר, והתחילו צמחין ליבש
 2 - הרי אלו מתענים וזועקים עד שיירדו גשמים, או עד
 3 שייבשו הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו
 4 בארץ ישראל, שהוא זמן פריחת האילנות שם, ולא ירדו
 5 גשמים - הרי אלו מתענים וזועקים עד שיירדו גשמים
 6 הראויין לאילנות, או עד שייעבר זמנם.
 7 יז. וכן אם הגיע זמן חג הסוכות, ולא ירדו גשמים הרבה
 8 כדי למלאת מהם הבורות והשיחין והמערות - הרי אלו
 9 מתעניין עד שיירד גשם הראוי לבורות; ואם אין להם מים
 10 לשותות - מתענים על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם
 11 מים לשותות, ואפלו בימות החמה.
 12 יח. פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום בימות
 13 הגשמים - הרי זו מכת בצרת, ומתענים וזועקים עד
 14 שיירדו הגשמים, או עד שייעבר זמנם.

פרק ג

15
 16 א. הרי שלא ירדו להם גשמים כל עקר מתחלת ימות
 17 הגשמים - אם הגיע שבעה עשר במרחשון, ולא ירדו
 18 גשמים, מתחילים תלמידי חכמים בלבד להתענות, שני
 19 וחמישי ושני; וכל התלמידים [- ה"ח] ראויים לכך.
 20 ב. הגיע ראש חודש כסלו, ולא ירדו גשמים - בית דין
 21 גזרין שלש תעניות על הצבור, שני וחמישי ושני; ומתרין
 22 בהן לאכל ולשותות בלילה. ואנשי משמר [כהנים העובדים
 23 במקדש אותו שבו] אין מתענים עמהם, מפני שהם עוסקים
 24 בצבורה. וכל העם נכנסים לבתי כנסיות, ומתפללין
 25 וזועקים ומתחננים, כדרך שעושין בכל התעניות.
 26 ג. עברו אלו ולא נענו - בית דין גזרין שלש תעניות
 27 אחרות על הצבור, חמישי ושני וחמישי; ובשלש אלו
 28 אוכלין ושותין מבעוד יום, כמו שעושין בצום פפור.
 29 ואנשי משמר מתענים מקצת היום, ולא משלימין; ואנשי
 30 בית אב, והם העוסקין בצבורה באותו היום, לא יהיו
 31 מתענים כל עקר. וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום -
 32 אם אכל ופסק, וגמר שלא לאכל - אינו חוזר ואוכל, אף
 33 על פי שיש שהות ביום.
 34 ד. בשלש תעניות אלו, כל העם אסורין בעשית מלאכה
 35 ביום, ומתרין בלילה. ואסורין ברחיצת כל הגוף בחמין,
 36 אבל פניו ידיו ורגליו מתר; לפיכך נוצלים את
 37 המרחצאות. ואסורין בסיכה; ואם להעביר את הזממה,
 38 מתר. ואסורין בתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל בעיר;
 39 אבל בדרך, מתר לנעל. ומתפללין בבתי כנסיות, וזועקים
 40 ומתחננים כשאר התעניות.
 41 ה. עברו אלו ולא נענו - בית דין גזרין שבע תעניות
 42 אחרות על הצבור, שני וחמישי ושני וחמישי ושני
 43 וחמישי ושני. ובאלו השבע בלבד, עברות ומניקות
 44 מתענות, אבל בשאר התעניות, אין עברות ומניקות
 45 מתענות; ואף על פי שאינן מתענות, אין מענגין עצמן
 46 בפנוקין, אלא אוכלות ושותות כדי קיום הולך.

ט. בשנייה הוא חותם - 'מי שענה את יהושע בגלגל, הוא
 יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה
 ה', שומע תרועה'.
 י. בשלישית הוא חותם - 'מי שענה את שמואל במצפה,
 הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך
 אתה ה', שומע צעקה'.
 יא. ברביעית הוא חותם - 'מי שענה את אליהו בהר
 הכרמל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה;
 ברוך אתה ה', שומע תפלה'.
 יב. בחמישית הוא חותם - 'מי שענה את יונה ממעי
 הדגה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה;
 ברוך אתה ה', העונה בעת צרה'.
 יג. בששית הוא חותם - 'מי שענה את דוד ושלמה בנו
 בירושלים, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
 הזה; ברוך אתה ה', המרחם על הארץ'. וכל העם עונין
 'אמן' אחר כל ברכה וברכה, כדרך שעונין אחר כל
 הברכות.
 יד. ואומר 'רפאנו ה' ונרפא וכו', וגומר התפלה על
 הסדר; ותוקעין בתוצאות. וכסדר הזה עושין בכל מקום.
 טו. כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלים, היו
 מתכנסין בהר הבית כנגד שער המזרח, ומתפללין כסדר
 הזה, וכשמגיע שליח צבור לומר 'מי שענה את אברהם',
 אומר: 'ברוך אתה ה' אלהים אלהינו, אלהי ישראל מן
 העולם ועד העולם; ברוך אתה ה', גואל ישראל'. והן
 עונין אחריו: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחסן
 הכנסת [שמש בית הכנסת] אומר לתוקעים: 'תקעו הכהנים,
 תקעו!' וחזור המתפלל ואומר: 'מי שענה את אברהם
 בהר המורייה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
 הזה'; ואחר כך תוקעין הכהנים, ומריעין ותוקעין.
 טז. וכן בברכה השניה לזו, שהיא ראשונה מן השש
 שמוסיף אותן, חותם בה: 'ברוך אתה ה' אלהים, אלהי
 ישראל מן העולם ועד העולם; ברוך אתה ה', זוכר
 הנשכחות'. והן עונין: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
 ועד'; וחסן הכנסת אומר להם: 'הריעו בני אהרן, הריעו'.
 וחוזר שליח צבור ואומר: 'מי שענה את משה ואבותינו
 על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
 הזה'; ואחר כך מריעין, ותוקעין ומריעין.
 יז. וכן על כל ברכה וברכה, באחת אומר 'תקעו', ובאחת
 אומר 'הריעו' - עד שייגמר כל שבע הברכות; ונמארו
 הכהנים פעם תוקעין ומריעין ותוקעין, ופעם מריעין
 ותוקעין ומריעין - שבע פעמים. ואין עושין סדר זה, אלא
 בהר הבית בלבד. וכשהן תוקעין ומריעין שם, תוקעין
 בתוצאות ובשופר, כמו שאמרנו.
 יח. שבע תעניות האלו - כל מקום שגזרין אותם שם -
 אחר שמתפללין, ויציאים כל העם לבית הקברות, ובוכין
 ומתחננים שם; כלומר: 'הרי אתם מתים כאלו, אם לא

מתפללים על סדר זה: מוציאים את התבה לרחובה של
 עיר, וכל העם מתקבצים ומתפסים בשקים; ונותנין אפר
 מקלה [- שריפה] על גבי התבה ועל גבי ספר תורה, כדי
 להרגיל את הבכיה, ולהכניע לבם. ואחד מן העם נוטל
 מן האפר, ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין במקום
 הנחת תפלין, כדי שיקלמו וישובו; וכל אחד ואחד נוטל
 ונותן בראשו.
 ב. ואחר כך מעמידין ביניהן, והן יושבין, וכן חכם. לא
 היה שם וכן חכם, מעמידין חכם; לא היה שם לא וכן
 ולא חכם, מעמידים אדם של צורה [- חשוב]. והוא אומר
 לפניהם דברי כבושין: 'אחינו, לא שק ולא תענית גורמין,
 אלא תשובה ומעשים טובים - שכן מצינו באנשי ניונה,
 שלא נאמר בהם 'וירא האלהים את שקם ואת תעניתם',
 אלא 'וירא האלהים את מעשיהם'. ובקבלה ושיבולנו
 מהנביאים הוא אומר: 'תקעו לבקבכם ואל בגדיכם'.
 ומוסיף בענינות אלו כפי לחו, עד שיקניע לבם, וישובו
 תשובה גמורה.
 ג. ואחר שגומר זה דברי כבושין, עומדין בתפלה;
 ומעמידין שליח צבור הראוי להתפלל בענינות אלו. ואם
 היה אותו שאמר דברי הכבושין ראוי להתפלל, מתפלל;
 ואם לאו, מורידין אחר.
 ד. ואיזה הוא הראוי להתפלל בענינות אלו? איש שהוא
 רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה בנביאים ובכתובים,
 ומשפל [בילדים] ואין לו [די פרנסתו], ויש לו גייעה בשדה.
 ולא יהיה בקניו ובכניו ביתו וכל קרוביו והגלוים עליו בעל
 עברה - אלא יהיה ביתו ריקן מן העברות. ולא יצא עליו
 שם רע בלדותו, שפל ברוך, ומרצה לעם; ויש לו נעימה,
 וקולו ערב. ואם היה וכן עם כל המדות האלו, הרי זה
 מפאר; ואם אינו וכן, הואיל ויש בו כל המדות האלו,
 יתפלל.
 ה. ושליח צבור מתחיל, ומתפלל עד ברכת 'גואל
 ישראל'; ואומר זכרונות ושופרות מעין הוצרה, ואומר:
 'אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני', 'אשא יעני אל
 הקרים', 'ממעמקים קראתיך, ה'', 'תפלה לעני כי יעטף
 וגו'.'
 ו. ואומר דברי תחנונים כפי לחו; ואומר: 'ראה בענינו,
 וריבה ריבנו, ומהר לגאלנו, ומתחנן; ואומר בסוף
 תחנוניו: 'מי שענה את אברהם בהר המורייה, הוא יענה
 אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה',
 גואל ישראל'.
 ז. ומתחיל להוסיף שש ברכות שהוא מוסיף, זו אחר זו;
 מתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים, ופסוקים מדברי
 קבלה ומכתבי הקדש כפי שהוא רגיל, וחותם בכל אחת
 מהן בתחיתמות אלו:
 ח. בראשונה הוא חותם - 'מי שענה את משה ואבותינו
 על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
 הזה; ברוך אתה ה', זוכר הנשכחות'.

מתוך מהדורת חזק

46 תפלת נעילה; אכל קורין בתורה שחרית ומנחה ב'ויחל
47 משה". ובבלן אוכלים ושתיים בלילה, חוץ מתשעה באב.
48 ו. משפנס אב, ממעטין בשמחה. ושבת [שבוע] שחל
49 תשעה באב להיות בתוכה, אסור לספור ולכבס וללבוש כלי
50 מגהץ, אפלו כלי פשתן, עד שיעבר התענית; ואפלו לכבס
51 ולהניח לאחר התענית, אסור. וכבר נהגו ישראל, שלא
52 לאכל בשר בשבת זו, ולא יכנסו למרחץ, עד שיעבר
53 התענית; ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש
54 החדש עד התענית.

55 ז. תשעה באב - לילו כיומו לכל דבר, ואין אוכלין אלא
56 מבקור יום; ובין השמשות שלו, אסור כיום הפפורים.
57 ולא יאכל בשר ולא ישתה יין וישן בסעודה המפסיק בה;
58 אכל שותה הוא יין מגתו שיש לו שלשה ימים או פחות,
59 ואוכל בשר מליח שיש לו שלשה ימים או יתר. ולא יאכל
60 שני תבשילין.

61 ח. במה דברים אמורים? שאכל ערב תשעה באב אחר
62 חצות; אכל אם סעד קדם חצות - אף על פי שהוא מפסיק
63 בה, אוכל כל מה שיצאה. וערב תשעה באב שחל להיות
64 בשבת - אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שלחנו אפלו
65 כסעודת שלמה; וכן תשעה באב עצמו שחל להיות
66 בשבת, אינו מחסר כלום.

67 ט. זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבל יותר מדי.
68 אכל חסידים הראשונים, כף היתה מדתן - ערב תשעה
69 באב היו מביאים לו לאדם לבדו פת חרבה במלח, ושורה
70 במים, ויושב בין תנור לכירים ואוכלה; ושותה עליה
71 קיתון של מים בראגה ובשמון ובכיה, כמי שמתו מטל
72 לפניו. וכנה ראוי לחכמים לעשות, או קרוב מזה; ומזמינו
73 לא אכלנו ערב תשעה באב תבשיל, אפלו של עדשים,
74 אלא אם כן היה בשבת.

75 י. עברות ומניקות, מתענות ומשלימות [- עד סיום הצום]
76 בתשעה באב. ואסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן, ואפלו
77 להושיט אצבעו במים; ואסור בסיכה של תענוג, ובנעילת
78 הסנדל, ובתשמיש המטה - כיום הפפורים. ומקום שנהגו
79 לעשות בו מלאכה, עושין; ומקום שנהגו שלא לעשות,
80 אינן עושין. ובכל מקום, תלמידי חכמים בטלין בו. ואמרו
81 חכמים, שכל העושה בו מלאכה, אינו רואה סימן ברכה.
82 יא. תלמידי חכמים אין נוהגין זה לזה שלום בתשעה
83 באב, אלא יושבין דוים [מצטירים] נאנחים, כאבלים; ואם
84 נתן להם עם הארץ שלום, מחזירים לו בשפה רפה וכבד
85 ראש. ואסור לקרות בתשעה באב בתורה או בנביאים או
86 בכתובים, ובמשנה ובהלכות ובתלמוד ובהגדות; ואינו
87 קורא אלא באיוב, ובקנינות, ובדברים הרעים שבין מיה.
88 ותינוקות של בית רבן בטלין בו. ומקצת חכמים נוהגין
89 שלא להניח בו תפלין בראש.

90 יב. משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו הדור,
91 שאין בוגין לעולם בגן מסיד ומכר [מצוייר ציורים] כבגין
92 המלכים, אלא טח ביתו בטיט, וסד בסיד, ומשיר מקום

1 תשובו מדרכיכם'. ובכל תענית מתעניתי הצרות שגורין
2 על הצבור, מתפללין תפלת נעילה בכל מקום.
3 יט. ירדו להם גשמים - עד מתי יהיו יורדים, ויפסקו
4 הצבור התענית? משירדו בעמק הארץ התרבה [שאינה
5 מעובדת] טפח, ובבינונית טפחים, ובעבודה [- מעובדת] -
6 עד שירדו בעמקה שלשה טפחים.

יום שישי א' אדר ה'תשע"ה

פרק ה

9 א. יש שם [במציאות] ימים, שכל ישראל מתענים בהן
10 מפני הצרות שארעו בהם - כדי לעורר הלבבות ולפתח
11 דרכי השוכה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשה
12 אבותינו שהיה כמעשינו עתה - עד שגדם להם ולנו אותן
13 הצרות; שבזכרון דברים אלו, נשוב להיטיב, שנגמר:
14 "והתודו את עונם ואת עון אבותם".

15 ב. ואלו הן: יום שלשה בתשרי - שבו נהרג גדליה בן
16 אחיקם, ונכתב גתלת ישראל הנשארת, וסבב להתם
17 גלותם [- גלו כשנהרג]; וישירי בטבת - שבו סמך מלך בבל
18 נבוכדנאצר הרשע על ירושלים, והביאה במצור ובמזוק;
19 ושבעה עשר בתמוז, חמשה דברים ארעו בו - נשתברו
20 הלוחות, ובטל התמיד מבית ראשון, והבקעה ירושלים
21 בחרבן שני, ושרף אפוסטומוס הרשע ספר תורה, והעמיד
22 צלם בהיכל.

23 ג. ותשעה באב, חמשה דברים ארעו בו - נגזר על ישראל
24 במדבר שלא יכנסו לארץ; וחרב הבית בראשונה,
25 ובשניה; ונלכדה עיר גדולה ובית תור [- ביתר] היה שמה,
26 והיו בה אלפים ורבבות מישראל, והיה להם מלך גדול
27 [בן כויבא], ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך
28 המשח, ונפל ביד גוים ונהרגו כלם, והיתה צרה גדולה
29 כמו חרבן המקדש; ובו ביום המוכן לפרענות, חרש
30 טורנסורפוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו,
31 לקים "ציון - שדה תחרש".

32 ד. וארבעת ימי הצומות האלו - הרי הן מפרשין בקבלה:
33 "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי".
34 צום הרביעי - זה שבועה עשר בתמוז, שהוא בחדש
35 הרביעי; וצום החמישי - זה תשעה באב, שהוא בחדש
36 החמישי; וצום השביעי - זה שלשה בתשרי, שהוא בחדש
37 השביעי; וצום העשירי - זה עשרה בטבת, שהוא בחדש
38 העשירי.

39 ה. ונהגו כל ישראל בזמנים אלו, להתענות בשלשה עשר
40 באדר, זכר לתענית שנתענו בימי המן, שגמר: "דברי
41 הצמות וזעקתם". ואם חל שלשה עשר באדר להיות
42 בשבת, מקדימין ומתענין בחמישי, שהוא אחד עשר. אבל
43 אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת, דוחין
44 אותו לאחר השבת; חל להיות בערב שבת, מתענין בערב
45 שבת. ובכל הצומות האלו, אין מתריעין ולא מתפללין

47

פָּרָק א

48 א. קריאת המגלה בזמנה, מצות עשה מדברי סופרים;
 49 והדברים ידועים, שהיא תקנת נביאים. והכל חייבים
 50 בקריאתה - אנשים, ונשים, וגרים, ועבדים משחררין;
 51 ומחנכין את הקטנים לקרותה. ואפלו פהנים בעבודתם,
 52 מבטלין עבודתם ובאין לשמע מקרא מגלה; וכן מבטלים
 53 תלמוד תורה למקרא מגלה - קל וחמור לשאר מצוות של
 54 תורה, שכלן נרחין מפני מקרא מגלה. ואין לה דבר
 55 שנדחה מקרא מגלה מפניו, חוץ ממת שאין לו קורבין;
 56 שהפוגע בו - קורבו תחלה, ואחר כך קורא.
 57 ב. אחד הקורא, ואחד השומע מן הקורא - יצא ידי
 58 חובתו; והוא, שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך,
 59 אם היה הקורא קטן או שוטה - השומע ממנו לא יצא.
 60 ג. מצוה לקרות את בלה. ומצוה לקרותה בלילה, וביום;
 61 וכל הלילה פשוט לקריאת הלילה, וכל היום פשוט לקריאת
 62 היום. ומברך קדם קריאתה בלילה: 'ברוך אתה ה'
 63 אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על
 64 מקרא מגלה'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה
 65 נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'; 'ברוך אתה ה'
 66 אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'.
 67 וביום, אינו חוזר ומברך 'שהחיינו'. ומקום שנהגו לברך
 68 אחריה, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, האל
 69 הרב את ריבנו והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו
 70 והנפרע לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו;
 71 ברוך אתה ה', האל הנפרע לעמו ישראל מפל צריהם,
 72 האל המושיע'.
 73 ד. איזה הוא זמן קריאתה? זמנים הרבה תקנו לה,
 74 שנגאמר: "בזמניהם"; ואלו הם זמני קריאתה: כל מדינה
 75 שהיתה מקפת חומה מימי יהושע בן נון, בין בארץ בין
 76 בחוצה לארץ - אף על פי שאין לה עכשו חומה, קורין
 77 בתמשה עשר לאדר; ומדינה זו, היא הנקראת 'כרך'. וכל
 78 מדינה שלא היתה מקפת חומה בימות יהושע, אף על פי
 79 שהיא מקפת חומה עתה - קוראין בארבעה עשר; ומדינה
 80 זו, היא הנקראת 'עיר'.
 81 ה. שושן הבירה - אף על פי שלא היתה מקפת חומה
 82 בימי יהושע בן נון, קוראין בתמשה עשר; שבה היה הגס,
 83 שנגאמר: "ונח בתמשה עשר בו". ולמה תלו הדבר בימי
 84 יהושע? כדי לחלק כבוד לארץ ישראל שהיתה תרבה
 85 באותו הזמן, כדי שיהיו קוראין כבני שושן, ויחשבו כאלו
 86 הם ברכין מקפין, אף על פי שהם עתה תרבינן, הואיל והיו
 87 מקפין בימי יהושע; ויהיה זכרון לארץ ישראל בגס זה.
 88 ו. בני הכפרים שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא בשני
 89 ובתמישי, תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים ביום
 90 הקניסה [- יום שמתכנסים בו]. ביצד? אם חל ארבעה עשר
 91 להיות בשני או בתמישי, קוראין בו ביום; ואם חל להיות

1 אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד. והלוקח חצר מסידת
 2 ומכירת, הרי היא כחזקה [שעשאה גוין], ואין מחיבים אותו
 3 לקלף הפתלים.
 4 יג. וכן התקינו, שהעורף שלחן לעשות סעודה לאורחים,
 5 מחסר ממנו מעט, ומניח מקום פנוי בלא קערה מן
 6 הקערות הראויות לתת שם. וכשהאשה עושה תכשיטה
 7 הפסך והזבקה, משירת מין ממיני התכשיט שנוהגת בהן,
 8 כדי שלא יהיה תכשיט שלם. וכשהחתן נושא, לוקח אפר
 9 מקלה ונותן בראשו מקום הנחת התפלין. וכל אלו
 10 הדברים, כדי לזכור ירושלים, שנגאמר: "אם אשכחה,
 11 ירושלים, תשפח מיני. תדבק לשוני לחפי, אם לא אזכרכי,
 12 אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי".
 13 יד. וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר, פלם; וכל מיני זמר,
 14 וכל משמעי קול של שיר - אסור לשמח בהן, ואסור
 15 לשמיען, מפני החרבון. ואפלו שירה פפה על היין - אסורה,
 16 שנגאמר: "בשירי, לא ישתו יין"; וכבר נהגו כל ישראל,
 17 לומר דברי תשפחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן
 18 על היין.
 19 טו. ואחר כך גזרו על עטרות [- מין כתר] חתנים כלל [- חזק
 20 ותקנה]: שלא יניח החתן בראשו שום כליל [- כתר],
 21 שנגאמר: "הסיר המצנפת, והרים העטרה". וכן גזרו על
 22 עטרות פלות, אם היו פסך או זבקה; אבל של גדיל [-
 23 נחושת], מתרת לפלה.
 24 טז. מי שראה עיר יהודה בחרבן - אומר: "עירי קדשך
 25 היו מדברך", וקורע. ראה ירושלים בחרבנה - אומר: "בית
 26 קדשנו ותפארתנו וגו'", וקורע. ומהיכן חייב לקרע? מן
 27 הצופים; וכשיגיע למקדש, קורע קרע אחר. ואם פגע
 28 במקדש תחלה, פשיבא מדרך המדבר - קורע על המקדש,
 29 ומוסיף על ירושלים.
 30 יז. כל הקרעים האלו בלן, קורע בקדו מעמד; וקורע כל
 31 פסות שעליו, עד שיגלה את לבו. ואינו מאחה [תופר]
 32 קרעים אלו לעולם, אבל רשאי הוא לשללן למללן ללקטן
 33 [- תפירות חלוטין] ולתפרן קמין סלמות [- תפירה שאינה ישראל].
 34 יח. היה הולך ובא לירושלים, הולך ובא - אם תוך
 35 שלשים יום, אינו קורע קרע אחר; ואם לאחר שלשים יום,
 36 חוזר וקורע.
 37 יט. כל הצומות האלו, עתידים להיות ימים טובים ומי ששון
 38 עוד, אלא שהם עתידים להיות ימים טובים ומי ששון
 39 ושמחה, שנגאמר: "כה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום
 40 התמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה
 41 לששון ולשמחה, ולמצרים טובים; והאמת והשלום
 42 אהבו".
 43 בריך רחמנא דסייען
 44 **הלכות מגלה וחנוכה**
 45 יש בכללן שתי מצוות עשה מדברי סופרים, ואינן מן
 46 המנן. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

פָּרָק ב

47 א. הקורא את המגלה למפרע [הקדים פסוקים אחרונים
48 לראשונים], לא יצא. קרא ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק
49 שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח, וחזר וקרא פסוק שלישי
50 - לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע; אלא ביצד
51 עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח, וקורא על הסדר.
52 ב. מצא צבור שקראו חציה - לא יאמר: 'אקרא חציה
53 האחרון עם הצבור, ואחזר ואקרא חציה ראשון'; שזה
54 קורא למפרע. אלא קורא מתחלה ועד סוף על הסדר. קרא
55 ושהה מעט, וחזר וקרא - אף על פי ששהה כדי לגמר
56 את פלה - הואיל וקרא על הסדר, יצא.
57 ג. הקורא את המגלה על פה, לא יצא ידי חובתו. הלוּעו
58 [- מדבר בשפה זרה] ששמע את המגלה הכתובה בלשון
59 הקדש, ובכתב הקדש - אף על פי שאינו יודע מה הן
60 אומרים, יצא ידי חובתו. וכן אם היתה פתובה ונית
61 ושמעה - יצא, אף על פי שאינו מכיר, ואפלו היה השומע
62 עברי.
63 ד. היתה פתובה תרגום [ארמית], או בלשון אחרת
64 מלשונות הגוים - לא יצא ידי חובתו בקריאתה, אלא
65 המכיר אותה לשון בלבד; והוא, שמהיה פתובה בכתב
66 אותה לשון. אבל אם היתה פתובה בכתב עברי, וקראה
67 ארמית לארמי - לא יצא; שגממא זה קורא על פה, וכיון
68 שלא יצא הקורא ידי חובה, לא יצא השומע ממנו.
69 ה. הקורא את המגלה בלא כונה, לא יצא. ביצד? היה
70 כותבה, או דורשה [קורא ודורש], או מגיחה [בדוקה] - אם
71 כון לבו לצאת בקריאה זו, יצא; ואם לא כון לבו, לא
72 יצא. קרא, והוא מתנמנם - הואיל ולא נרדם בשנה, יצא.
73 ו. במה דברים אמורים, שהמכון לבו בכתיבתה יצא?
74 בשמתפנו לצאת בקריאתה שקרא בספר שמעתיק ממנו,
75 בשעה שהוא כותב; אבל אם נתפנו לצאת בקריאת זו
76 [שקורא מתוך הספר] שכותב - לא יצא, שאינו יוצא ידי
77 חובתו אלא בקריאתה מספר שפלה פתובה בו בשעת
78 קריאה.
79 ז. הקורא את המגלה וטעה בקריאתה, וקרא קריאה
80 משבשת [אך הענין לא שובש] - יצא, לפי שאין מדקדקין
81 בקריאתה. קראה עומד, או יושב - יצא, ואפלו בצבור;
82 אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה, מפני כבוד צבור.
83 קראה שנים, אפלו עשרה, באחד - יצאו הקוראים,
84 והשומעים מן הקוראים; וקורא אותה גדול עם הקטן,
85 ואפלו בצבור.
86 ח. אין קוראין בצבור, במגלה הפתובה [ברצף] בין [שאר
87 ספרין] הכתובים; ואם קרא, לא יצא - אלא אם כן היתה
88 יתרה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהיה לה חכר.
89 אבל יחיד קורא בה, ואפלו אינה חסרה ולא יתרה, ויוצא
90 בה ידי חובתו.
91 ט. אין כותבין את המגלה אלא בדיו, על הגויל [עור]

1 ביום אחר חוץ משני וחמישי, מקדימין וקוראין בשני או
2 בחמישי הסמוך לארבעה עשר.
3 ז. ביצד? חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת - מקדימין
4 וקוראין בחמישי, שהוא יום אחד עשר; חל להיות
5 בשלישי - קוראין בשני, שהוא יום שלשה עשר; חל
6 להיות ברביעי - קוראין בשני, שהוא יום שנים עשר. וכל
7 אלו שמקדימין וקוראין קדם ארבעה עשר, אין קוראין
8 אותה בפחות מעשרה.
9 ח. כפר שאין נכנסין [מתכנסים] בו בשני ובחמישי, אין
10 קוראין אותה אלא בארבעה עשר. וכל עיר שאין בה
11 עשרה בטלגין קבועין בבית הכנסת לצרכי צבור - הרי
12 היא ככפר, ומקדימין וקוראין ביום הכניסה; ואם אין
13 בעיר עשרה בני אדם, תקנתו קלקלתו [- כמות האנשים
14 המצומצמת היא הגורמת לקרוא ב"ד], והרי הם כפאנשי עיר
15 גדולה, ואין קוראין אלא בארבעה עשר.
16 ט. במה דברים אמורים, שמקדימין וקוראין ביום
17 הכניסה? בזמן שיש להם לישראל מלכות. אבל בזמן הזה
18 - אין קוראין אותה אלא בזמנה, שהוא יום ארבעה עשר
19 ויום חמשה עשר: בני כפרים ובני עירות, קוראין
20 בארבעה עשר; ובני כרפין, קוראין בחמשה עשר.
21 י. בן עיר שהלך לכרך [עיר המוקפת], ובן כרך שהלך לעיר
22 - אם היתה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ונתעכב ולא
23 חזר, קורא במקומו; ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר
24 זמן הקריאה, קורא עם אנשי המקום שהוא שם. וכרך,
25 וכל הסמוך לו, וכל הנראה עמו - אם אין ביניהם יתר על
26 אלפים אמה - הרי זה ככרך, וקוראין בחמשה עשר.
27 יא. עיר שהיא ספק, ואין ידוע אם היתה מקפת חומה
28 בימות יהושע בן נון, או אחר בן הקפה - קוראין בשני
29 הימים, שהם ארבעה עשר וחמשה עשר, וכליליהן;
30 ומכריחין על קריאתה בארבעה עשר בלבד, הואיל והוא
31 זמן קריאתה לרב העולם.
32 יב. קראו את המגלה באדר, ואחר כך עברו בית דין את
33 השנה - חזרין וקוראין אותה באדר השני, בזמנה.
34 יג. אין קוראין את המגלה בשבת - גזרה, שמא יטלנה
35 בידו, וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה, ויעבינה ארבע
36 אמות ברשות הרבים; שהכל חייבים בקריאתה, ואין הכל
37 בקיאים בקריאתה. לפיכך, אם חל זמן קריאתה בשבת,
38 מקדימין וקוראין אותה קדם השבת; ושואלין ודורשין
39 בהלכות פורים באותה שבת, כדי להזכיר שהוא פורים.
40 יד. ביצד? יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת - בני
41 עירות מקדימין וקוראין בערב שבת, ובני כרפים קוראים
42 בזמנם באחד בשבת. חל יום חמשה עשר להיות בשבת
43 - בני כרפים מקדימין וקוראין בערב שבת, שהוא יום
44 ארבעה עשר; ובני עירות קוראין בו ביום, שהוא זמנם,
45 ונמצאו הכל קוראין בארבעה עשר.

48 תבשיל או מיני אכלין, שנגאמר: "ומתנות לאביונים" -
 49 שתי מתנות, לשני עניים. ואין מדקדקין במעות פורים,
 50 אלא כל הפושט ירו לטל, נותנין לו; ואין משנין מעות
 51 פורים לצדקה אחרת.
 52 יז. מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות
 53 בסעודתו ובשלוח לרעיו - שאין שם שמחה גדולה
 54 ומפארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים,
 55 שהמשמח לב האמלקים האלו מרמה בשכינה, שנגאמר:
 56 "להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדבאים".
 57 יח. כל ספרי הנביאים וכל הכתובים, צתידין לבטל
 58 לימות המשיח, חוץ ממגלת אסתר - והרי היא קימת
 59 כחמשה חמשי תורה, וכהלכות של תורה שבעל פה,
 60 שאינן בטלין לעולם. ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל,
 61 שנגאמר: "כי נשכחו הצרות הראשונות וכו'" - ימי
 62 הפורים לא יבטלו, שנגאמר: "ימי הפורים האלה לא
 63 יעברו מתוך היהודים, וזכרם לא יסוף מזרעם".

יום שבת קודש ב' אדר ה'תשע"ה

פרק ג

64 א. בבית שני, כשפולכו יון - גזרו גזרות על ישראל,
 65 ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסק בתורה ובמצוות,
 66 ופשוטו ידם בממונם ובבנותיהם; ונכנסו להיכל, ופרצו בו
 67 פרצות, וטמאו השירות. וצר להם לישראל מאד מפניהם,
 68 ולחצונם לחץ גדול, עד שרחם עליהם אלהי אבותינו,
 69 והושיעם מידם. וגברו בני חשמונאי הפהנים הגדולים
 70 והרגום, והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים,
 71 וחררה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים - עד החרבן
 72 השני.
 73 ב. וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בחמשה
 74 ופעשים בחדש פסלו היה. ונכנסו להיכל, ולא מצאו שמן
 75 טהור אלא פך אחד; ולא היה בו להדליק אלא יום אחד
 76 בלבד, והדליקו ממנו גרות המערכה שמונה ימים - עד
 77 שפכתו זיתים, והוציאו שמן טהור.
 78 ג. ומפני זה התקינו החכמים שבאותו הדור, שיהיו
 79 שמונת הימים האלו שפתלתם מליל חמשה ועשרים
 80 בכסלו, ימי שמחה וחלל; ומדליקין בהם הגרות בערב על
 81 פתחי הבתים, בכל לילה ולילה משמונת הלילות (להראות
 82 ולגלות הנס). וימים אלו, הן הנקראין 'תנבה'. והן אסורין
 83 בספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הגרות בהם מצוה
 84 מדבריי סופרים בקריאת המגלה.
 85 ד. כל שחיב בקריאת המגלה, חיב בהדלקת גר תנבה.
 86 והמדליק אותה בלילה הראשון, מברך שלש ברכות:
 87 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו
 88 וצונו להדליק גר של תנבה'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
 89 העולם, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה';
 90 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שהחנינו וקיימנו
 91 עניים; נותן לכל אחד מתנה אחת, או מעות או מיני

1 מעובדן או על הקלף כספר תורה. ואם כתבה במי עפצא
 2 וקלקנתוס (מיני דיו), כשרה; כתבה בשאר מיני צבעונין,
 3 פסולה. וצריכה שרטוט, בתורה עצמה; ואין העור שלה
 4 צריף עבודה לשמה. היתה כתובה על הניר, או על עור
 5 שאינו מעבד, או שכתבה גוי, או מין - פסולה.
 6 י. היו בה אותיות מטשטשות או מקרעות - אם רשומן
 7 נכר - אפלו היו רבה, כשרה. ואם אין רשומן נכר - אם
 8 היה רבה שלם, כשרה; ואם לאו, פסולה. השמיט בה
 9 הסופר אותיות או פסוקים, וקראן הקורא על פה - יצא.
 10 יא. המגלה צריכה תפירה, עד שיהיו כל ערוותיה מגלה
 11 אחת. ואינה נתפרת אלא בגדין, כספר תורה; ואם תפרה
 12 שלא בגדין, פסולה. ואינו צריף לתפר את כל היריעה,
 13 כספר; אלא אפלו תפר בגדין שלש תפירות בקצה
 14 היריעה, ושלש באמצעה, ושלש בקצה השנית - כשרה,
 15 מפני שנקראת 'אגרת'.
 16 יב. וצריף הקורא לקרות עשרת בני הקן ו'עשרת'
 17 בנשימה אחת, כדי להודיע לעם שכלם נחלו ונהרגו
 18 כאחד. ומנהג כל ישראל, שהקורא את המגלה, קורא
 19 ופושט באגרת; וכשיגמר, חוזר וכוזכה בלה, ומברך.
 20 יג. שני הימים האלו, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר,
 21 אסורין בספד ותענית, לכל אדם בכל מקום - בין לבני
 22 כפרים, שהן עושין חמשה עשר בלבד, בין לבני עירות,
 23 שהם עושים ארבעה עשר בלבד. ושני הימים אסורים
 24 בספד ותענית באדר הראשון, באדר השני. אנשי כפרים
 25 שהקדימו וקראו בשני או בחמשי הסמוך לפורים, מתרים
 26 בספד ותענית ביום קריאתה, ואסורין בשני הימים האלו,
 27 אף על פי שאין קוראין בהם.
 28 יד. מצות יום ארבעה עשר לבני כפרים ועירות, ויום
 29 חמשה עשר לבני כפרים - להיותם ימי משתה ושמחה,
 30 ומשלוח מנות לרעים ומתנות לאביונים. ומתיר בעצת
 31 מלאכה; ואף על פי כן, אין ראוי לעשות בו מלאכה.
 32 אמרו חכמים: 'כל העושה מלאכה ביום פורים, אינו רואה
 33 סימן ברכה'. בני כפרים שקדמו וקראו בשני או בחמשי
 34 - אם חלקו מעות לאביונים ביום קריאתם, יצאו; אבל
 35 המשתה והשמחה, אין עושין אותה אלא ביום ארבעה
 36 עשר, ואם הקדימו - לא יצאו. וסעודת פורים שעשאה
 37 בלילה, לא יצא ידי חובתו.
 38 טו. כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר ויתקן סעודה
 39 נאה, כפי אשר תמצא ידו; ושותה יין, עד שישתפר וירדם
 40 בשכרות. וכן חיב אדם לשלח שתי מנות של בשר, או של
 41 מיני תבשיל, או שני מיני אכלין - לחברו, שנגאמר:
 42 "ומשלוח מנות איש לרעהו" - שתי מנות, לאיש אחד.
 43 וכל המרבה לשלח לרעים, משבח. ואם אין לו (מנות),
 44 מחליף עם חברו - זה שולח לזה סעודתו, וזה שולח לזה
 45 סעודתו, כדי לקיים: "ומשלוח מנות איש לרעהו".
 46 טז. וחיב לחלק לעניים ביום הפורים; אין פוחתין משני
 47 עניים; נותן לכל אחד מתנה אחת, או מעות או מיני

47 ברוך אתה ה', המלך המשבח המפאָר, חי וקַיָּם, תמיד
48 ימלך לעולם ועד.
49 יא. יש מקומות שנהגו לכפל מ"א אורך כי ענייניו עד סוף
50 ההלל, כופלין כל דבר ודבר שתי פעמים. ומקום שנהגו
51 לכפל, יכפל; ומקום שנהגו שלא לכפל, אין כופלין.
52 יב. מנהג קריאת ההלל בימי חקמים הראשונים, כך היה:
53 אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל, מתחיל ואומר:
54 "הללויה", וכל העם עונין: "הללויה"; וחוזר ואומר:
55 "הללו עבדי ה'", וכל העם עונין: "הללויה"; וחוזר
56 ואומר: "הללו את שם ה'", וכל העם עונין: "הללויה";
57 וחוזר ואומר: "יהי שם ה' מברך מעתה ועד עולם", וכל
58 העם עונין: "הללויה". וכן על כל דבר ודבר, עד שנמצאו
59 עונין בכל ההלל "הללויה" מאה ושלש ועשרים פעמים;
60 סימן להם - שנותיו של אהרן.
61 יג. וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק, הם חוזרין
62 ואומרים מה שאמר. כיצד? כשהוא אומר: "בצאת ישראל
63 ממצרים", כל העם חוזרין ואומרים: "בצאת ישראל
64 ממצרים"; והקורא אומר: "בית יעקב מעם לויעז", וכל
65 העם עונין: "הללויה"; עד שיאמר: "אהבתי כי ישמע ה'
66 את קולי תחנוני", וכל העם חוזרין ואומרים: "אהבתי כי
67 ישמע ה' את קולי תחנוני". וכן כשיאמר הקורא: "הללו
68 את ה' כל גוים", כל העם חוזרין ואומרים: "הללו את ה'
69 כל גוים".
70 יד. הקורא אומר: "אנא ה' הושיעה נא", והם עונים
71 אחריו: "אנא ה' הושיעה נא" - אף על פי שאינו ראש
72 פרק. הוא אומר: "אנא ה' הצליחה נא", והם עונים: "אנא
73 ה' הצליחה נא"; הוא אומר: "ברוך הבא", וכל העם
74 אומרים: "בשם ה'". ואם היה המקרא את ההלל קטן, או
75 עבד, או אשה - עונה אחריהם מה שהם אומרים, מלה
76 מלה בכל ההלל.
77 טו. זה הוא המנהג הראשון, ובו ראוי לילך; אבל בזמנים
78 אלו, ראיתי בכל המקומות, מנהגות משנות בקריאתו
79 ובענית העם, ואין אחד מהם דומה לאחר.

פרק ד

80
81 א. כמה גרות הוא מדליק בתנכה? מצותה שיהיה כל בית
82 ובית מדליק גר אחד, בין שהיו אנשי הבית מרבין, בין
83 שלא היה בו אלא אדם אחד. והמהדר את המצוה, מדליק
84 גרות כמנין אנשי הבית, גר לכל אחד ואחד, בין אנשים
85 בין נשים. והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המבחר,
86 מדליק גר לכל אחד ואחד בלילה הראשון, ומוסיף והולך
87 בכל לילה ולילה גר אחד.
88 ב. כיצד? הרי שהיו אנשי הבית עשרה - בלילה הראשון,
89 מדליק עשרה גרות; ובליל שני, עשרים; ובליל שלישי,
90 שלשים; עד שנמצא מדליק בליל שמיני, שמונים.
91 ג. מנהג פשוט בכל ערינו בספרד, שהיו כל אנשי הבית
92 מדליקין [יחד] גר אחד בלילה הראשון, ומוסיפין והולכין

1 והגיענו לזמן הזה. וכל הרוצה אותה, מברך שמים -
2 שעשה נסים לאבותינו, ושהחנינו. ובשאר הלילות,
3 המדליק מברך שמים, והרוצה מברך אחת - שאין מברכין
4 שהחנינו, אלא בלילה הראשון.
5 ה. בכל יום ויום משמנות הימים האלו, גומרים את
6 ההלל; ומברך לפניו: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
7 אשר קדשנו במצוותיו וצונו לגמור את ההלל' - בין יחיד,
8 בין צבור. אף על פי שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים,
9 מברך עליה אשר קדשנו במצוותיו וצונו, כדרך שמברך
10 על המגלה ועל הערוב - שכל ודאי של דברייהם, מברכין
11 עליו. אבל דבר שהוא מדברייהם ועקר עשייתם לו מפני
12 הספק, כגון מעשר דמאי (פירות עם הארץ שספק אם עשרם) -
13 אין מברכים עליו; ולמה מברכים על יום טוב שני, והם
14 לא תקנוהו אלא מפני הספק? כדי שלא יזלזלו בו.
15 ו. ולא הלל של חנכה בלבד הוא שמדברי סופרים, אלא
16 קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים, בכל הימים שגומרים
17 בהם את ההלל. ושמונה עשר יום בשנה, מצוה לגמור
18 בהם את ההלל; ואלו הם: שמונת ימי החג (הסוכות),
19 ושמונת ימי חנכה, וראשון של פסח, יום עצרת (שבועות).
20 אבל ראש השנה ויום הכפורים, אין בהם הלל, לפי שהם
21 ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה ותרנה; ולא תקנו
22 הלל בפורים, שקריאת המגלה היא ההלל.
23 ז. מקומות שעושים ימים טובים שני ימים - גומרים את
24 ההלל באחד ועשרים יום: בתשעת ימי החג, ושמונת ימי
25 חנכה, ושני ימים של פסח, ושני ימים של עצרת. אבל
26 בראשי חודשים - קריאת ההלל מנהג, ואינו מצוה; ומנהג
27 זה, בצבור. לפיכך קוראים בדלוג, ואין מברכים עליו,
28 שאין מברכים על המנהג. ויחיד לא יקרא כלל; ואם
29 התחיל, ישלים [סיים] בדלוג כדרך שקוראים הצבור. וכן
30 בשאר ימי הפסח, קוראים בדלוג בראשי חודשים.
31 ח. כיצד מדליגין? מתחילין מתחלת ההלל, עד 'חלמיש
32 למעינו מים'; ומדלג ואומר: "ה' זכרנו וכו'", עד
33 "הללויה"; ומדלג ואומר: "מה אשיב לה'", עד
34 "הללויה"; ומדלג ואומר: "מן המצר קראתי יי", עד סוף
35 ההלל. וזה הוא המנהג הפשוט; ויש מדליגים דלוג אחר.
36 ט. כל היום כשר לקריאת ההלל. והקורא את ההלל
37 למפרע (שלא כסדר הכתובים), לא יצא. קרא ושהה, וחזר
38 וקרא - אף על פי ששהה כדי לגמור את כלו, יצא. ימים
39 שגומרים בהם את ההלל, יש [ו- מותר] לו להפסיק בין פרק
40 לפרק; אבל באמצע הפרק, לא יפסיק. וימים שקורא בהם
41 בדלוג, אפלו באמצע הפרק, פוסק.
42 י. כל יום שגומרים בו את ההלל, מברך לפניו; ומקום
43 שנהגו לברך אחריו, מברך. כיצד מברך? 'הללוה ה' כל
44 מעשיה, וחסידך וצדיקים עושי רצונך, וכל עמך בית
45 ישראל, ברנה יודו לשמך - כי אתה ה', לך טוב להודות
46 ולשמך נעים לומר, ומעולם ועד עולם אתה הוא האל.

מתוך מהדורת חזק

48 עמהם בשמן. ואם היה לו בית בפני עצמו - אף על פי
49 שמדליקים עליו בתוך ביתו - צריך להדליק בבית שהוא
50 בו, מפני העוברים.

51 **יב.** מצות גר חנכה, מצוה חביבה היא עד מאד; וצריך
52 אדם להזהר בה - כדי להודיע הגס, ולהוסיף בשבח האל
53 והודיה לו על הגסים שעשה. אפלו אין לו מה יאכל
54 אלא מן הצדקה - שואל, או מוכר כסותו; ולוקח שמן
55 ונרות, ומדליק.

56 **יג.** הרי שאין לו אלא פרוטה אחת, ולפניו קדוש היום
57 והדלקת גר חנכה - מקדים שמן להדליק גר חנכה, על
58 היין לקדוש היום; הואיל ושניהם מדברי סופרים, מוטב
59 להקדים גר חנכה שיש בו זכרון הגס.

60 **יד.** היה לפניו גר ביתו וגר חנכה, או גר ביתו וקדוש
61 היום - גר ביתו קודם, משום שלום ביתו; שהרי השם
62 נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום, שכל
63 התורה נתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר: "דרבקה
64 דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום".

65 צריך בחמנה דסיען. נגמר ספר שלישי, בעזרת שדי. ומגן
66 פרקים של ספר זה, שבועה ותשעים: הלכות שבת,
67 שלשים פרקים; הלכות עירובין, שמונה פרקים; הלכות
68 שביבת עשור, שלשה פרקים; הלכות שביבת יום טוב,
69 שמונה פרקים; הלכות חמץ ומצה, שמונה פרקים; הלכות
70 שופר וסכה ולולב, שמונה פרקים; הלכות שקלים,
71 ארבעה פרקים; הלכות קדוש החדש, תשעה עשר פרקים;
72 הלכות תעניות, חמשה פרקים; הלכות מגילה וחנוכה,
73 ארבעה פרקים.

74 בשם ה' אל עולם.

75 תורת חכם מקור חיים, לסור ממקשי מות.

ספר רביעי והוא ספר נשים

76 הלכותיו חמש, וזה הוא סדרן: הלכות אישות, הלכות
77 גרושין, הלכות יבום ויחזיקה, הלכות נערה בתולה,
78 הלכות שוטה.

הלכות אישות

81 יש בכללן ארבע מצוות - שתי מצוות עשה ושתי מצוות
82 לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לשא אשה בכתבה
83 וקדושין; (ב) שלא תבעל אשה בלא כתבה וקדושין;
84 (ג) שלא ימנע שאר כסות ועונה; (ד) לפרות ולרבות
85 ממנה. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

פרק א

86 **א.** קדם מתן תורה היה אדם פוגע פוגע [פוגש] אשה בשוק,
87 אם רצה הוא והיא לשא אותה - מכניסה לביתו ובוץ עלה
88 בינו לבין עצמו, ותהיה לו לאשה. פינן שנתנה תורה,
89

1 גר בכל לילה ולילה, עד שנמצא מדליק כליל שמיני
2 שמונה נרות - בין שהיו אנשי הבית מרבים, בין שהיה
3 אדם אחד.

4 **ד.** גר שיש לו שני פיות, עולה לשני בני אדם. מלא קצרה
5 שמן והקיפה פתילות - אם כפה עליה כלי וכדי למנוע חיבור
6 בין הפתילות, כל פתילה ופתילה נחשבת כגור אחד; לא כפה
7 עליה כלי - נעשית כמדורה, ואפלו כגור אחד אינה נחשבת.

8 **ה.** אין מדליקין נרות חנכה קדם שתשקע החמה, אלא
9 עם שקיעתה - לא מאחרין, ולא מקדימין. שכח או הזיד
10 ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה
11 רגל מן השוק. וכמה הוא זמן זה? כמו חצי שעה או יותר.
12 עבר זמן זה, אינו מדליק. וצריך לתן שמן בגור, כדי
13 שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק.
14 הדליקה וכבתה, אינו זקוק להדליק פעם אחרת. נשארה
15 דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק - אם רצה לכבותה או
16 לסלקה, עושה.

17 **ו.** כל השמנים וכל הפתילות, כשרות לגר חנכה, ואף על
18 פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה, ואין האור
19 נתלית יפה באותן הפתילות. ואפלו כלילי שבת שבתוך
20 זמי חנכה, מתר להדליק השמנים והפתילות שאסור
21 להדליק בהן גר שבת; לפי שאסור להשתמש לאור חנכה,
22 בין בשבת בין בחול, ואפלו לבדק מעות או למנותן לאורה
23 - אסור.

24 **ז.** גר חנכה, מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ, בטפח
25 הסמוך לפתח, על שמאל הנכנס לבית - כדי שתהיה
26 מזוזה מימין, וגר חנכה משמאל; ואם היה דר בעליה,
27 מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים. וגר חנכה שהניחו
28 למעלה מעשרים אמה - לא עשה כלום, מפני שאינו נכר.
29 **ח.** בימי הספנה [מהגויים], מניח גר חנכה בתוך ביתו
30 מבפנים; ואפלו הניחו על שלחנו, דיו. וצריך להיות בתוך
31 הבית גר אחר להשתמש לאורו. ואם הייתה שם מדורה,
32 אינו צריך גר אחר. ואם אדם חשוב הוא שאין דרכו
33 להשתמש למדורה, צריך גר אחר.

34 **ט.** גר חנכה שהדליקו חרש, שוטה, וקטן, או גוי - לא
35 עשה כלום; עד שידיקנו מי שהוא חייב בהדלקה. הדליקו
36 מבפנים, והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו - לא עשה
37 כלום; עד שידיקנו במקומו. אחז הגר ועמד, לא עשה
38 כלום; שהרואה אומר: 'לצרכו הוא עומד'. עששית [ננס
39 מנר] שהיתה דולקת כל היום כלו - למוצאי שבת מכבה,
40 ומבדוק, ומדליקה; שהדלקה היא המצוה, ולא הנתיחה.
41 ומתר להדליק גר חנכה מגור חנכה אחר.

42 **י.** חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות [צדדים], צריכה
43 שני נרות, שלא יאמרו העוברים ברוח זו: 'לא הניחו גר
44 חנכה'; אבל אם היו ברוח אחת, מדליק באחד מהם.

45 **יא.** אורח שמדליקים עליו בתוך ביתו, אינו צריך
46 להדליק עליו במקום שנתארח בו; אין לו בית להדליק
47 עליו בו - צריך להדליק במקום שנתארח בו, ומשתתף

הרמב"ם המבואר - מהדורת חזיתריק

35 אָסוּרָה, עַד שֶׁתְּהִיָּה אֵשֶׁת אֶחָד מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה עַל יַעֲקֹב
 36 אָבִינוּ; (י') וְכַלֵּת בְּתוֹ בִּלְבָד; (יא) וּבַת בֵּת בְּנוֹ בִּלְבָד;
 37 (יב) וּבַת בֶּן בְּנוֹ בִּלְבָד; (יג) וּבַת בֵּת בְּתוֹ בִּלְבָד;
 38 (יד) וּבַת בֶּן בְּתוֹ בִּלְבָד; (טו) וּבַת בֶּן בֶּן אִשְׁתּוֹ בִּלְבָד;
 39 (טז) וּבַת בֵּת בְּתוֹ בִּלְבָד; (יז) וְאִם אִם אָבִי אִשְׁתּוֹ
 40 בִּלְבָד; (יח) וְאִם אָב אִם אִשְׁתּוֹ בִּלְבָד; (יט) וְאִם אִם אִם
 41 אִשְׁתּוֹ בִּלְבָד; (כ) וְאִם אָב אָבִי אִשְׁתּוֹ בִּלְבָד. נִמְצְאוּ
 42 הַשְּׁנַיִת שְׁאִין לְהַן הַפֶּסֶק אַרְבַּע - אִם הָאִם עַד לְמַעְלָה,
 43 וְאִם הָאָב עַד לְמַעְלָה, וְאִשְׁתּוֹ אָבִי הָאָב עַד לְמַעְלָה, וְאִשְׁתּוֹ
 44 בֶּן בְּנוֹ עַד לְמַטָּה.
 45 ז. כָּל שְׂאֵסֵר בִּיאָתוֹ בְּתוֹרָה וְלֹא חֵיב עָלָיו כְּרַת, הֵן
 46 הַנִּקְרָאִים אֲסוּרֵי לְאוּיִן; וְעוֹד נִקְרָאִין אֲסוּרֵי קְדָשָׁה.
 47 וְתִשְׁעָה הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: אֲלֻמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל; גְּרוּשָׁה, אוֹ זוּנָה,
 48 אוֹ חֻלְלָה [שְׁנוּלוּדָה מִנִּישׁוּאֵי כְהוּנָה אֲסוּרִים] - בֵּין לְכַהֵן גְּדוֹל,
 49 בֵּין לְכַהֵן הַדְּיוּט; וּמִמְזוּרָת לְבֶן יִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל
 50 לְמִמְזוּר; וּבַת יִשְׂרָאֵל לְעַמּוּנֵי וּמוֹאָבִי; וּבַת יִשְׂרָאֵל לְפִצּוּעַ
 51 דְּבָא [נִפְצְעוּ אֲשַׁכִּיז וְכֹרֹת שְׁפִכָה [נִכְרַת גִּידוּז]; וּגְרוּשָׁתוֹ אַחַר
 52 שְׁנִישׁוּאָתוֹ לְאַחַר; וַיִּבְמָה שְׁנִישׁוּאָתוֹ לְזוֹר וְעַדִּין רְשׁוּת הַיָּבָם
 53 עָלֶיהָ [שְׁלֹא חֵלֵץ לָהּ]. הַחֲלוּצָה הִרִי הִיא כְּגֵרוּשָׁה, וְהִיא
 54 אֲסוּרָה לְכַהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְהַנְּתֻנִים [הַגְּבַעוּנִים] הִרִי הֵם
 55 כְּמִמְזוּרִים, אֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נְקֻבּוֹת; וְאֲסוּרִין מִדְּבָרֵי
 56 סוֹפְרִים. וּבְהִלְכוֹת אֲסוּרֵי בִיאָה יִתְבָּאֵר לָךְ מֵה הֵם
 57 הַנְּתֻנִים.
 58 ח. וַיֵּשׁ שְׂאֵסֵר בִּיאָתוֹ בְּעִשָׂה, וְאִינֵן מִחֻבֵי לְאוּיִן. וְשִׁלְשָׁה
 59 הֵם: מִצְרֵי וְאֶדוּמִי [שְׁנַתְּגִירִין] דּוֹר רִאשׁוֹן וְדוֹר שְׁנִי, אֶחָד
 60 זָכָרִים וְאֶחָד נְקֻבּוֹת; וּבְעוֹלָה לְכַהֵן גְּדוֹל; לְפִי שְׁלֹא נֶאֱמַר
 61 בְּאֵלּוּ "לֹא יָבֹא" אוֹ "לֹא יִקַּח", אֲלֵא מְכַלל שְׁנֵאמַר: "דּוֹר
 62 שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם", אִתָּה לְמַד שְׁדוֹר רִאשׁוֹן וְשְׁנִי לֹא
 63 יָבֹא; וּמְכַלל שְׁנֵאמַר: "וְהוּא אִשָּׁה בְּכַתּוּלָיָה יִקַּח", אִתָּה
 64 לְמַד שְׁאִינָה בְּתוּלָה לֹא יִקַּח. וְלֹא הִבָּא מְכַלל עֲשָׂה, הִרִי
 65 הוּא כְּעִשָׂה.

1 נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל שְׂאֵם יִרְצָה הָאִישׁ לְשֵׂא אִשָּׁה - יִקְנֶה אוֹתָהּ
 2 תַּחֲלָה בְּפָנֵי עַדִּים, וְאַחַר כִּף תְּהִיָּה לוֹ לְאִשָּׁה, שְׁנֵאמַר: "כִּי
 3 יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וַיָּבֵא אֵלֶיהָ".
 4 ב. וְלִקְוִחִין אֵלּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תוֹרָה הֵם. וּבְאֶחָד מִשְׁלֹשָׁה
 5 דְּבָרִים הָאִשָּׁה נִקְנִית - בְּכֶסֶף, אוֹ בְּשֵׁטֶר, אוֹ בְּבִיאָה;
 6 וְשִׁלְשָׁמֶן מִן הַתּוֹרָה (בְּמַהְדְּרוֹ"ק: בְּבִיאָה וּבִשְׁטֵר מִן הַתּוֹרָה
 7 וּבְכֶסֶף מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים). וְלִקְוִחִין אֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין קְדוּשִׁין
 8 אוֹ אֲרוּסִין בְּכָל מְקוֹם. וְאִשָּׁה שְׁנֵקְנִית בְּאֶחָד מִשְׁלֹשָׁה
 9 דְּבָרִים אֵלּוּ, הִיא הַנִּקְרָאת מְקַדָּשֶׁת אוֹ מְאַרְסֶת.
 10 ג. וּכְבִּינֵן שְׁנֵקְנִית הָאִשָּׁה וְנַעֲשִׂית מְקַדָּשֶׁת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא
 11 נִבְעָלָה וְלֹא נִכְנְסָה לְבֵית בְּעָלָה, הִרִי הִיא אִשְׁתּוֹ אִישׁ;
 12 וְהִבָּא עָלֶיהָ חוּץ מִבְּעָלָה, חֵיב מִיתַת בֵּית דִּין; וְאִם רָצָה
 13 לְגַרֵּשׁ, צְרִיכָה גִּט.
 14 ד. קָדַם מִתֵּן תוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בְּשׁוּק, אִם רָצָה
 15 הוּא וְהִיא - נִתֵּן לָהּ שְׁכָרָה, וּבּוֹעֵל אוֹתָהּ עַל אִם הַדְּרִיף
 16 וְהוֹלֵף לוֹ; וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת קְדָשָׁה [מְזוּמַנָּת לְכָל]. מִשְׁנַתְּנָה
 17 הַתּוֹרָה נֶאֱסָרָה הַקְדָּשָׁה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תְהִיָּה קְדָשָׁה מִבְּנוֹת
 18 יִשְׂרָאֵל"; לְפִיכֵף כָּל הַבּוֹעֵל אִשָּׁה לְשֵׁם זְנוּת בְּלֹא קְדוּשִׁין
 19 - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שְׂבַעַל קְדָשָׁה.
 20 ה. כָּל שְׂאֵסֵר בִּיאָתוֹ בְּתוֹרָה וְחֵיב עַל בִּיאָתוֹ כְּרַת, וְהֵן
 21 הָאֲמוּרוֹת בְּפָרְשֶׁת אַחֲרֵי מוֹת, הֵן הַנִּקְרָאִין עֲרִיוֹת; וְכָל
 22 אַחַת מֵהֶן נִקְרָאת עֲרוּהָ, כְּגוֹן אִם וְאֶחָת וּבַת וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן.
 23 ו. וַיֵּשׁ נָשִׁים אַחֲרוֹת שְׂאֵסוּרוֹת מִפִּי הַקְּבָלָה [בְּמַסוּרַת],
 24 וְאֲסוּרִין מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים; וְהֵן נִקְרָאוֹת שְׁנִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
 25 שְׁנִיּוֹת לְעֲרִיוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן נִקְרָאת שְׁנִיָּה. וְעֲשָׂרִים אִשָּׁה
 26 הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: (א) אִם אִמּוֹ, וְזוֹ אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, אֲלֵא אֶפְלוֹ
 27 אִם אִם אִם אִמּוֹ עַד מַעְלָה מַעְלָה, אֲסוּרָה; (ב) וְאִם אָבִי
 28 אִמּוֹ בִּלְבָד; (ג) וְאִם אָבִינוּ, וְזוֹ אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, אֲלֵא אֶפְלוֹ
 29 אִם אִם אִם אָבִינוּ עַד לְמַעְלָה, אֲסוּרָה; (ד) וְאִם אָבִי אָבִינוּ
 30 בִּלְבָד; (ה) וְאִשְׁתּוֹ אָבִינוּ אָבִינוּ, וְזוֹ אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, אֶפְלוֹ
 31 אִשְׁתּוֹ יַעֲקֹב אָבִינוּ אֲסוּרָה עַל אֶחָד מִמֶּנּוּ; (ו) וְאִשְׁתּוֹ אָבִי
 32 אִמּוֹ בִּלְבָד; (ז) וְאִשְׁתּוֹ אַחִי הָאָב, מִן הָאִם; (ח) וְאִשְׁתּוֹ
 33 אַחִי הָאִם, בֵּין מִן הָאִם בֵּין מִן הָאָב; (ט) וְכַלֵּת בְּנוֹ, וְזוֹ
 34 אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, אֲלֵא אֶפְלוֹ כַּלֵּת בֶּן בֶּן בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו שבט"ב' אדר ה'תשע"ה

פֶּרֶק א

72 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְהַתְּפַלֵּל בְּכָל יוֹם, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת
 73 כג, כה) 'וַיַּעֲבֹדְתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם', מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [שְׁלֹמֹדוּ
 74 אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מֹשֶׁה רַבִּינוּן] אֶמְרוּ חֲכָמִים וּפִירְשׁוּ אֶת הַפֶּסֶק,
 75 שְׁעִבְדוּהָ זֶה הָאֲמוּרָה בַּפֶּסֶק הִיא תְּפִלָּה. וְנֵאמַר (דְּבָרִים יא, יג)
 76 'וּלְעַבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם' - כְּלוּמֹר, וְהִבִּיאוּ חֲכָמִים רֵאִיה לְכֹן

יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ה

הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כְּהֻנִּים

68 יֵשׁ בְּכָלֵלֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה (א) לְעַבְדֵי אֶת ה' בְּתְפִלָּה כָּל
 69 יוֹם. (ב) לְבָרֵךְ כְּהֻנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם. וּבְאִוּר שְׁתֵּי
 70 מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ

פניני הלכה

הלכה א: מצוות עשה להתפלל וכו'. ובשו"ע הרב (סי' קו ס"ב) הביא, שיש אומרים שעיקר מצוות התפילה היא מדברי סופרים שהם אנשי כנסת הגדולה, והכריע כדבריהם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון כ"ו שבט – הלכות תפילה וברכת כהנים

ק"ט

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 שה'עבודה' היא תפילה, מן הפסוק 'ולעבדו בכל לבבכם', אָמְרוּ
2 חֲקָמִים ופירושו, אִי זֶה הָיָא עֲבוּדָה שְׁפַלְב - מהי עבודת הלב
3 שעליה ציווה הכתוב, זֶה תְּפִלָּה, שעיקרה הוא כוונת הלב, ולא
4 שיניע את פיו ושפתיו בלא כוונה. וְאֵין מְנַן הַתְּפִלוֹת מִן הַתּוֹרָה
5 - לא נתפרש בתורה מספר מסוים של תפילות שמחויבים להתפלל
6 כל יום, וְאֵין מְשַׁנֵּה [נ- נוסח] הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה - ולא
7 נתפרש בתורה כיצד הוא נוסח התפילה, וְאֵין לַתְּפִלָּה זְמַן קְבוּעַ
8 מִן הַתּוֹרָה - רק ביום מסוים ולא ביום אחר, או רק בשעה קבועה
9 ביום ולא לאחריה, אלא היא נוהגת בכל הימים, וכל השעות כשרות
10 לתפילה
11 ב. וּלְפִיכָף - ומכיון שאין למצוות התפילה זמן קבוע מן התורה
12 אלא חיובה נוהג בכל הזמנים נְשִׂים וְעַבְדִּים כְּנַעֲנִים חִיבִין
13 בַתְּפִלָּה, לְפִי שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁלֹא הַזְמַן גְּרָמָה
14 - מצוה שחיובה חל בכל הזמנים, ולכן אפילו נשים ועבדים שפטורים
15 ממצוות עשה 'שהזמן גרמא', חייבים בתפילה, כיון שהיא מצוות עשה
16 'שאינו הזמן גרמא'. אֲלֵא חִיב מְצַנֵּה זֶה קָף הוּא - כלומר מאחר
17 שאין לתפילה נוסח, אם כן מהו גדר חובת התפילה, חיובה הוא
18 שְׂיִהָא אָדָם מִתְּפַלֵּל וּמִתְחַנֵּן בְּכָל יוֹם, וּמַגִּיד שְׂבָחוֹ שֶׁל
19 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאַחַר קָף שׁוֹאֵל צְרָכֵין - צרכים שהוא
20 צָרִיךְ לְהֵן בְּבִקְשָׁה וּבִתְחִנָּה, וְאַחַר קָף נוֹתֵן שְׂבַח וְהוֹדָיָה
21 לַה' עַל הַטּוֹבָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ לוֹ, כִּי יֵהָא עוֹשֵׂה כָּל אֲחָד וְאֲחָד
22 כְּפִי פָחוֹ [כמבואר בהלכה הבאה].
23 ג. אִם הִיָּה [המתפלל] רְגִיל לַהַתְּפַלֵּל וּתְפִילָתוֹ שְׁגוּרָה בְּפִיו,
24 מְרַבָּה בַתְּחִנָּה וּבִקְשָׁה, וְאִם הִיָּה הַמִּתְּפַלֵּל עָרַל שְׁפָתַיִם -
25 שאינו מביע דבריו בשפה ברורה ורהוטה, מְדַבֵּר כְּפִי יָכְלוּ - כפי
26 יכולתו, וּבְכָל עַת שְׂרִיצָה. וְכֵן מְנַן הַתְּפִלוֹת כָּל אֲחָד כְּפִי
27 יָכֻלְתוּ, יֵשׁ אָדָם שֶׁמִּתְּפַלֵּל פַּעַם אַחַת בְּיוֹם, וְיֵשׁ שֶׁמִּתְּפַלֵּל
28 פַּעַמִּים הַרְבֵּה. וְהַכֵּל הִיָּו מִתְּפַלְלִים כַּשְּׁפִינָהם מְכוּוֹנוֹת נִכְח
29 הַמַּקְדָּשׁ - כנגד בית המקדש בכל מקום שְׂיִהָיָה - בין שהמתפלל
30 נמצא בארץ ישראל, ובין שהוא בחוץ לארץ, וְכֵן הִיָּה הַדְּבָר תְּמִיד
31 מִמְּשָׁה רַבְּנוּ עַד עַוְרָא.
32 ד. פִּינָן שְׁגָלוֹ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי גְבוּכְדַנְצַר הַרְשָׁע, נִתְעַרְבוּ
33 בְּפָרְס וַיִּנָּן וְשָׂאָר הָאֲמוֹת, וְנוֹלְדוּ לָהֶם בְּנִים בְּאַרְצוֹת
34 הַגּוֹיִם, וְאוֹתָן הַבְּנִים נִתְּבַלְּבְּלָה שְׁפָתָם, וְהִיָּתָה שְׁפַת כָּל
35 אֲחָד וְאֲחָד מְעַרְבֵת מִלְּשׁוֹנוֹת הַרְבָּה, וְכִינָן - ובשעה שְׂיִהָיָה
36 מְדַבֵּר, אִינוּ יָכוֹל לְדַבֵּר כָּל צְרָפוֹ בְּלִשׁוֹן אַחַת, אֲלֵא

פניני הלכה

ומנחה הואיל ותפילה היא בקשת רחמים, והכריע כדבריהם. ולענין תפילת מוסף, כתב במשנה ברורה (שם סק"ד) שנחלקו הפוסקים האם חייבות בתפילה זו [ולא הכריע בזה]. וראה להלן (הלכה ו) לענין תפילת ערבית.

הלכה ו: נהגו כל ישראל וכו' להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפילת חובה. ובשו"ע הרב (סי' קו ס"ב) הוסיף, שהנשים לא קיבלו על עצמן להתפלל ערבית, ורובן אינן מתפללות ערבית במ"ש [במוצאי שבת].

הלכה ב: ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפילה וכו'. ובשו"ע הרב (סי' קו ס"ב) כתב, שלפי דעת הסוברים שחובת התפילה מן התורה ואין לה זמן קבוע מן התורה, נהגו רוב הנשים שאינן מתפללות בתמידות שמונה-עשרה שחרית וערבית, מפני שאומרות מיד בבוקר סמוך לנטילה איזו בקשה, ומן התורה יוצאות בזה, ואפשר שאף חכמים לא חייבו יותר. אך הביא שיש אומרים שעיקר מצוות תפילה היא מדברי סופרים שהם אנשי כנסת הגדולה שתיקנו שלש תפילות ביום, ואף שזו מצוות עשה מדברי סופרים שהזמן גרמא, חייבו את הנשים בתפילות שחרית

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

34 דבר בקשה בשאר הברכות מן הענין והתוכן שלהן, ובדיעבד אם
 35 חדש אפלו בכרחה אחת בלבד דיו - הרי זה מספיק לו, והטעם
 36 שצריך לחדש דבר של בקשה, כְּדִי לְהוֹרִיעַ על-ידי חידושו,
 37 שְתַפִּילתו היא נְדָבָה, ולא חוֹבָה [שכן אסור להתפלל תפילת
 38 חובה נוספת, מפני שהוא נחשב כמקריב שני תמידים בשחרית שעובר
 39 על 'בל תוסיף']. ובשֵׁלש ברכות ראשונות וְשֵׁלש ברכות
 40 אחרונות, לעולם אין מוסיפין בהן ולא פוחתין מהן, ואין
 41 משנין בהן דָּבָר.
 42 י. אין הצבור מתפללין תפילת נְדָבָה - תפילה שאינה מן
 43 התפילות המחויבות, אלא היא נדבה. והטעם, שהרי התפילות נתקנו
 44 כנגד הקרבנות [כמבואר לעיל הלכות ה"ו], ומכיון שכך אין הציבור
 45 רשאים להתפלל בנדבה, לפי שְׁאִין הַצִּבּוּר מְבִיאִין קָרְבָן נְדָבָה,
 46 אלא רק קרבנות חובה. ולא יתפלל אפלו יחיד, מוסף שְׁתִּים
 47 - שתי תפילות מוסף, אחת משום חובת הַיּוֹם ואחת בְּנְדָבָה,
 48 לפי שְׁאִין מִתְנַדְּבִין - מביאים בנדבה קָרְבָן מוֹסֵף, והטעם, שכן
 49 ברוב קרבנות המוסף יש שער לחטאת, וחטאת אינה באה בנדבה,
 50 אלא בחובה. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים מִי שֶׁהוֹרָה שְׁאִסוּר לְהִתְפַּלֵּל
 51 תפילת נְדָבָה בְּשַׁבָּתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים, והטעם, לפי שְׁאִין
 52 מְקַרְבִּין בָּהֶן קרבנות נְדָבָה, אֲלֵא קרבנות שהם חובת הַיּוֹם
 53 בלבד.

יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ה

פָּרָק ב

54 א. בימי התנא רבן גמליאל, רבו המינים - התרבו הכופרים
 55 בתורה שבכתב ובדברי חכמים בְּיִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ מְצַרִּין - מצערים
 56 לְיִשְׂרָאֵל וּמְסִיתִים אוֹתָם לְשׁוּב מֵאַחֲרֵי ה' - לעזוב את עבודת
 57 ה', וְכִינּוּן שְׁרָאָה שְׁזוּ [השאלה והבקשה שיאבדו המינים, כדלהלן]
 58 גְּדוּלָה מִפְּלֵ צָרָה בְּגֵי אֲדָם, שהרי הם מסיתים ומדיחים את
 59 ישראל מעבודת ה', עֲמֵד הוּא וְכִינּוּן וְהִתְקִין בְּרָכָה אַחַת
 60 שְׁתֵּיהֶם בְּהָ שְׁאֵלָה - בקשה מְלַפְּנֵי ה' לְאָבֵד הַמִּינִים, וזו
 61 ברכת 'למשומדים אל תהי תקוה'. וְקָבַע אוֹתָהּ בְּתַפִּלָּה - בתפילת

1 על המזבח [מבעוד יום] ועדיין לא נתאכלו באש המזבח, מְתַאַּקְלִין
 2 כָּל הַלְּיָלָה - מהפכין בהם כדי שיתאכלו וישרפו היטב במהלך כל
 3 הלילה [ונכגד איברים אלו תיקנו תפילת ערבית], ומניין שמתאכלים
 4 כל הלילה, שְׁנֵאמַר (ויקרא ו, ב) 'הוא העֵלָה וכו' על מוקדה על
 5 המזבח כל הלילה עד הבקר. וזמני התפילות של שחרית, מנחה
 6 וערבית שהתקינו אנשי כנסת הגדולה, הם פְּעֻנֵין שְׁנֵאמַר בפסוק
 7 (תהילים נח, יח) 'עֲרַב וְבָקֵר וְצִהָרִים אֲשִׁיחָה וְאֶהְמָה'. וְאִין
 8 תַּפִּילַת עֲרַבִית חוֹבָה כְּתַפִּילַת שַׁחֲרִית וּמְנַחָה אלא היא רשות,
 9 ואף על פי כן נהגו כל יִשְׂרָאֵל כָּל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם
 10 לְהִתְפַּלֵּל עֲרַבִית, וְקָבְלוּהָ עֲלֵיהֶם כְּתַפִּילַת חוֹבָה.
 11 ז. וְכֵן תִּקְנוּ אנשי כנסת הגדולה עוד תַּפִּילָה אַחַר תַּפִּילַת
 12 הַמְּנַחָה סְמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחֶמֶה, בְּיּוֹם הַתַּעֲנִית - ביום
 13 הכיפורים, במעמדות, ובתעניות מיוחדות שגזרו על הציבור בְּלַבַּד,
 14 כְּדִי לְהוֹסִיף תְּחִנָּה וּבִקְשָׁה מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית. וְזוּ הַתַּפִּילָה
 15 נִקְרָאת תַּפִּילַת נְעִילָה, כְּלוּמַר נְנַעֲלוּ שְׁעָרֵי הַשָּׁמַיִם כְּעַד
 16 [כנגד] הַשָּׁמַיִם וְהִיא נִסְתָּרָה מִן הַעֵינַיִם, והטעם שכך נקראת
 17 תפילה זו, לפי שְׁאִין מִתְפַּלְלִין אוֹתָהּ אֲלֵא סְמוּךְ לְשִׁקִיעַת
 18 הַחֶמֶה - מפני שזמן סיום התפילה הוא בסמוך [ממש] לשקיעת
 19 החמה.

20 ח. נִמְצְאוּ הַתַּפִּלוֹת שֶׁמִתְפַּלְלִים בְּכָל יוֹם, שֵׁלשׁ בַּמִּסְפָּר:
 21 עֲרַבִית וְשַׁחֲרִית וּמְנַחָה. וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְמוֹעֲדִים וּבְרֵאשִׁי
 22 תְּדָשִׁים, מִסְפַּר הַתַּפִּלוֹת הוּא אַרְבַּע, שֵׁלשׁ שָׁל כָּל יוֹם וְתַפִּילַת
 23 הַמוֹסֵפִין. וּבְיּוֹם הַכַּפּוּרִים מִסְפַּר הַתַּפִּלוֹת הוּא חֲמֵשׁ, אַרְבַּע
 24 אֵלוּ [ערבית, שחרית, מנחה ומוסף], וְתַפִּילַת נְעִילָה.
 25 ט. תַּפִּלוֹת אֵלוּ, אִין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן -
 26 רשאים להוסיף תפילות, אם רָצָה אֲדָם שִׁתְּפַלֵּל כָּל הַיּוֹם כְּלוּ
 27 - כְּלוּמַר, לְהִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה כַּמָּה פַּעַמִּים, בֵּין בְּיּוֹם וּבֵין בְּלֵילָה,
 28 הַרְשוֹת בְּיָדוֹ, וְכָל אוֹתָן הַתַּפִּלוֹת שִׁוְסִיף הָרִי הוּא כְּמוֹ
 29 מְקַרְבִּין נְדָבוֹת - קרבנות שהם נדבה ולא חובה, לְפִיכֶף צָרִיף
 30 שְׁיַחַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁל בִּקְשָׁה בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה מִן הַבְּרוּכוֹת
 31 הָאֲמֻצָּעִיּוֹת - הברכות שמֵאִתָּה חוֹנֵן עַד 'שומע תפילה', מְעִין
 32 הַבְּרָכָה - מהעניין והתוכן של כל ברכה, כגון שיאמר באתה חונן
 33 ה'הרדני באמתך ולמדני וגו' (תהילים כה, ה), וכיוצא בזה יחדש

פניני הלכה

המשנה ברורה (סי' קז ס"ד), שההיתר להתפלל בחידוש הוא רק בתפילת נדבה, אבל כשמוסיף תפילה לשם חובה, אפילו על-ידי חידוש אסור. ושֵׁלש ראשונות ושֵׁלש אחרונות לעולם אין מוסיפין בהן וכו'. עיין להלן פ"ו ה"ג.

הלכה י: כתב השו"ע הרב (סי' קז ס"ד), שיחיד רשאי להתפלל תפילת נדבה אפילו בתוך ציבור: ולא יתפלל אפילו יחיד מוסף שתיים וכו', ויש מן הגאונים מי שהורה שאסור להתפלל תפילת נדבה בשבתות וימים טובים. וכתב במשנה ברורה (סי' קז סק"ה) בשם האחרונים שדין זה נאמר גם באופן שמסופק אם התפלל [ועיין שם הטעם].

הלכה ז: לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה. עיין להלן פ"ג ה"ו.

הלכה ט: אם רצה אדם שיתפלל כל היום כולו הרשות בידו. ובשו"ע (סי' קז ס"ד) פסק, שהרוצה להתפלל תפילת נדבה, צריך שיהא מכיר את עצמו זריו וזהיר, ואומד בדעתו שיוכל לכוון בתפילתו מראש ועד סוף. אבל אם אינו יכול לכוון יפה, קוראים בו את הפסוק 'למה לי רוב זבחיכם', והלוואי שיוכל לכוון בג' תפילות הקבועות ביום. ועיין להלן (פ"י ה"ו) לגבי תפילת נדבה במי שמסופק אם התפלל. לפיכך צריך שיחדש דבר וכו'. וכתב הרמ"א (סי' קז ס"ב) שיש אומרים שאין נקרא 'חידוש' אלא כשנתחדש אצלו צורך מסוים שלא היה צריך אליו קודם לכן. כתב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני כ"ז שבט – הלכות תפילה וברכת כהנים

קכא

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 שמונה עשרה פְּרִי שְׁתֵּהָא ברכה זו עֲרוּכָה - מסודרת בְּפִי הַכֹּל.
- 2 וְנִמְצְאוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּתַפְלָה תִּשְׁעַ עֲשָׂרָה בְּרָכוֹת.
- 3 ב. בְּכֹל תַּפְלָה מְשַׁלֵּשׁ תַּפְלוֹת שֶׁבְּכֹל יוֹם, מִתַּפְּלָל אָדָם
- 4 תִּשְׁעַ עֲשָׂרָה בְּרָכוֹת אֵלּוּ עַל הַסֵּדֶר - כְּפִי הַסֵּדֶר שֶׁחִקְנוּ אֲנִשֵּׁי
- 5 כִּנְסַת הַגְּדוּלָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְּפַלל תִּשְׁעַ-עֲשָׂרָה
- 6 בְּרָכוֹת, בְּשִׁמְצָא אֶת דְּעִתּוֹ מְכוּנָת - מִיּוֹשֶׁבֶת כְּדִי לִכְוֹן בְּתַפְלָה,
- 7 וְלִשְׁנוֹ תִּמְהַר לְקָרוֹת אֶת נוֹסַח הַתַּפְּלָה [שֶׁהֵנוֹסַח שְׁגוּר בְּפִיו],
- 8 אֲבָל אִם הָיָה טְרוּד וְדָחוּק - כִּגוֹן שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ [וְחוֹשֵׁשׁ
- 9 שִׁיפְסִיקוּהוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים], או אִפְּלוֹ שֶׁהוּא נִמְצָא בְּעִיר אֲלֵא שִׁישׁ לוֹ
- 10 טְרֵדָה גְּדוּלָה, או שֶׁקָּצְרָה לְשׁוֹנוֹ מִלְּהַתְּפַלל, כְּלוֹמֵר שְׁנוֹסַח
- 11 הַתַּפְּלָה אִינוֹ שְׁגוּר בְּפִיו, כִּךְ יֵהָא עוֹשֶׂה: מִתַּפְּלָל שֶׁלֵּשׁ בְּרָכוֹת
- 12 רִאשׁוֹנוֹת כְּסִידוּרִין, וְלֵאחֵר מִכֵּן אוֹמֵר בְּרָכָה אַחַת שֶׁתּוֹכְנָה הוּא
- 13 מֵעֵין כָּל אֲמֻצְעֵי-יָת - מִן הָעֵינִין וְהַתּוֹכֵן שֶׁל כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמֻצְעִיּוֹת
- 14 [כְּמִבּוֹאֵר בְּהַלְכָה הַבְּאֵה], וְלֵאחֵר מִכֵּן מִתַּפְּלָל שֶׁלֵּשׁ בְּרָכוֹת
- 15 אַחֲרוֹנוֹת כְּסִידוּרִין, וְיִצְא יְדֵי חוֹבְתּוֹ.
- 16 ג. זֶזוּ הֵיא הַבְּרָכָה שֶׁתִּקְנֵנוּ חֲכָמִים שֶׁתּוֹכְנָה הוּא מֵעֵין כָּל
- 17 הָאֲמֻצְעֵי-יָת - מֵעֵינֵין הַתּוֹכֵן שֶׁל כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֲמֻצְעִיּוֹת: 'הַבֵּינְנוּ
- 18 ה' אֱלֹהֵינוּ לְדַעַת דְּרָכֶיךָ, וּמוֹל אֶת לְבַבֵּנוּ לִיְיָ אֱתָךְ, לְסוּלַח
- 19 הָיָה לָנוּ [תַּהִיָּה נִמְצָא לְסוּלַח לָנוּ וְעַל-יְדֵי כִךְ נִזְכָּה] לְהֵיּוֹת
- 20 גְּאוּלָּיִם, רַחֲמֵנוּ מִמַּכְאוֹב, וְדַשְׁנֵנוּ וְשִׁנְנֵנוּ בְּנְאוֹת אֲרָצְךָ
- 21 [מִקּוֹמוֹת מְגוּרִים שְׁבֵאֲרָצְךָ], וְנִפְוָצִים מֵאַרְבַּע תְּקַבֵּץ, וְהַתּוֹעִים
- 22 בְּדַעַתְךָ [שְׂאִינִם הוֹלְכִים בְּרָכִי רְצוּנִךְ], וְשִׁפְטוּ [הֵיְהִי נִידוּנִים
- 23 וְנִשְׁפָּטִים]. וְעַל הַרְשָׁעִים תִּגְיֵף דְּרִיךְ [לְהַכּוֹתָם], וְיִשְׁמַחוּ
- 24 צְדִיקִים בְּכַנְיָן עֵיךְ וּבְתַקוּן הַיְכָלְךָ וּבְהַצְמַחַת קֶרֶן לְדוֹד
- 25 עֲבָדְךָ וּבְעֵרִיכַת נֵר לְבֵן יִשִׁי מְשִׁיחְךָ, טָרָם נִקְרָא וְאַתָּה
- 26 תַּעֲנֶה טָרָם נְדָבָר אֶתָּה תִּשְׁמַע, כִּי אֶתָּה הוּא עוֹנֶה בְּכֹל עַת
- 27 צָרָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל מִכָּל צוּקָה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ
- 28 תַּפְּלָה'.
- 29 ד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמִּתַּפְּלָל בְּרַכַּת 'הַבֵּינְנוּ', בְּיָמוֹת
- 30 הַחֲמָה - בְּקִיץ, אֲבָל בְּיָמוֹת הַגְּשָׁמִים - בְּחוֹרֶף אִינוֹ מִתַּפְּלָל

פניני הלכה

הרמב"ם [ס"א]. השו"ע (סי' קי"א) פסק שצריך לומר 'הביננו' כשהוא עומד. וכתב במשנה ברורה (סק"ד) שהפרי מגדים נשאר בספק מה הדין באדם שהתפלל כשהוא יושב, וייתכן שצריך לחזור ולהתפלל בשנית כשהוא עומד.

הלכה ד: כתב במשנה ברורה (סי' קי"א) כי בשם החיי אדם, שאף שאינו רשאי להתפלל 'הביננו' בימות הגשמים, אך מותר לו לקצר כל ברכה וברכה, ולכלול בתוך הברכות המקוצרות 'ותן טל ומטר' ו'אתה חוננתנו', אך דין זה הוא רק בחולה או בשעת הדחק גדול [וראה את נוסח הברכות המקוצרות בחיי אדם (ח"א כלל כד סעיף לא)].

הלכה ה: ואם היה שבת ויום טוב חותמין בה 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. וכתב בשו"ע הרב (סי' תפז ס"ג) שאכן הנוסח שלנו הוא 'וישראל' בוא"ו, ומביא שיש שאומרים 'ישראל' בלא ו'א"ו.

הלכה ב: אבל אם היה טרווד ודחוק. וכתב בשו"ע (סי' קי"א) שמתפללים תפילת 'הביננו' אם הוא נמצא בדרך או במקום אחר שבו הוא טרווד וחושי שמא יפסיקוהו, או שאינו יכול להתפלל בכוונה תפילה ארוכה [מחמת טרדה, או שהוא חולה. ביאור הלכה (שם ד"ה או)]. ובשו"ע הרב (שם ס"א) הוסיף, שהוא הדין אם השעה עוברת וחושי שיעבור זמן התפילה [אם יתפלל תפילה ארוכה]. וכתב בביתור הלכה (שם), שכיום אין אנו נוהגים להתפלל 'הביננו' באופן של טרדה, משום שאם נעשה כן, לא נתפלל לעולם תפילה שלמה מפני רוב הטרדה [וראה שם טעם נוסף]. או שקצרה לשונו. וכתב בערוך השולחן (סי' קי"א) שהטור והשו"ע השמיטו דין זה, משום שאינו נוהג בזמננו מאחר שמתפללים בסידורים [מה שאין כן בזמן הגמרא שהיו מתפללים בעל פה].

הלכה ג: במשנה ברורה (סי' קי"א) כתב שנוסח ברכת 'הביננו' מובא בטור (סי' קי"א) [ועיין שם כמה שינויים מנוסח

הרמב"ם המובאר - מהדורת חיטריק

- 1 ז. ביום הכפורים מתפלל בכל תפלה מחמש תפלות [שהן]:
 2 ערבית, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה] שבע ברכות, שלש
 3 ראשונות, ושלש אחרונות של כל יום ואמצעית מעין היום
 4 - מענינו של היום, וחזתם בה 'מלך על כל הארץ מקדש
 5 ישאל ויום הכפורים'. ואם חל יום הכיפורים להיות בשבת,
 6 חזתם בכל תפלה מהן 'מלך על כל הארץ מקדש השבת
 7 וישאל ויום הכפורים'.
 8 ח. במה דברים אמורים שאומר בתפילות יום הכיפורים שבע
 9 ברכות, ביום צום [כיום הכיפורים] של כל שנה, אבל ביום
 10 צום של שנת יובל - ביום הכיפורים של שנת החמישים מתפלל
 11 בתפלת המוספין תשע ברכות כמו שמתפלל במוסף של
 12 ראש השנה, וברכות אלו שמתפלל הן אותן הברכות עצמן
 13 של ראש השנה, בלא פחות ולא יתר - ואין פוחתים מאותן
 14 הברכות ואין מוסיפים עליהן. ואין מתפללין אותם אלא בזמן
 15 שהיובל נוהג.
 16 ט. בכל תפלה מן התפלות של שמונה עשרה, פותח קדם
 17 לברכה ראשונה - מתחיל לפני הברכה הראשונה ואומר 'ה'
 18 שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך. וכשהוא חותם - מסיים
 19 בסוף התפלה של שמונה עשרה, אומר 'היו לרצון אמרי פי
 20 וכו' והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי, ואחר כך צועד לאחרי
 21 שלש פסיעות.
 22 י. בראשי חודשים ובחלו של מועד, מתפלל בערבית,
 23 בשחרית ובמנחה תשע עשרה ברכות כשאר הימים, ומוסיף
 24 ואומר בעבודה - בברכת 'רצה' אלהינו ואלהי אבותינו
 25 יעלה ויבוא וכו'. במוסף של חול המועד וראש חודש, כך יהא
 26 מתפלל: בחלו של מועד, מתפלל תפלת מוסף כמו
 27 שמתפלל ביום טוב, ובראשי חודשים, מתפלל שבע
 28 ברכות, שהן: שלש ברכות ראשונות ושלש ברכות אחרונות,
 29 וברכה אמצעית שחוכנה הוא מעין - מהענין של קרבן ראש
 30 חודש [ראשי חודשים וכו'] וחזתם בה 'מקדש ישאל וראשי
 31 חודשים'.
 32 יא. שבת שחלה להיות בחלו של מועד, וכן ראש חודש
 33 שחל להיות בשבת, מתפלל בתפלת ערבית, שחרית ומנחה
 34 שבע ברכות [שלש ראשונות, ברכה אמצעית ושלש אחרונות]
 35 כשאר השבתות, ומוסיף ואומר יעלה ויבוא בעבודה -

פניני הלכה

תפילה. בתשעה באב מוסיפין בבונה ירושלים רחם ה' אלהינו עלינו וכו'. ובש"ע (סי' תקנו ס"א) כתב שהנוסח הוא 'נחם ה' אלהינו את אבלי ציון וכו'. וכתב הרמ"א (שם) שהמנהג הפשוט הוא לומר 'נחם' רק בתפילת מנחה של תשעה באב, מפני שאז הציתו במקדש אש, ולכן מתפללים אז על הנחמה.

הלכה טו: ובימות החמה מוריד הטל. והרמ"א (סי' קיד ס"ג) כתב 'ואנו בני אשכנז לא מזכירין טל, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, רק אומרים בימות החמה יורב להושיע מכלכל

הלכה יד: מוסיף בשומע תפילה ענו וכו'. ובש"ע (סי' תקס"ג) פסק שיש אומרים שבתעניות הציבור שאינן מארבעת הצומות, היחיד אומר 'ענו' רק במנחה, ושליח ציבור אומר בכל התפילות [ועיין שם הטעם], ובארבעת הצומות [י' בטבת, ג' תשרי, י"ז בתמוז וט' באב] גם היחיד אומר בכל התפילות. והרמ"א (שם) כתב שנהגו בכל הצומות שאומרים 'ענו' רק במנחה, מלבד השליח ציבור שאומר בשחרית כשמתפלל בקול רם. הש"ע (סי' תקס"א) פסק, ששליח ציבור המתפלל בלחש לפני שחזור את התפילה, דינו כיחיד, ואומר 'ענו' בברכת שומע

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ח שבט – הלכות תפילה וברכת כהנים

קכג

הרמב"ם המובאר – מהדורת חזיריק

29 השלישית 'המלך הקדוש' ובברכה אחת עשרה חותם
30 'המלך המשפט'.
31 י"ט. יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו -
32 בעשרת ימי תשובה בכרחה ראשונה של תפילת שמונה עשרה
33 [שהיא ברכת האבות] 'זכרנו לחיים וכו', ובברכה השנייה שהיא
34 'אתה גבור' מוסיפין 'מי כמוך אב רחמן וכו', ומוסיפין
35 בכרבת שמונה עשרה - בברכה הי"ח של התפילה שהיא 'מודים',
36 'זכר רחמיך וכבש וכו', ומוסיפין בכרחה אחרונה שהיא
37 'שים שלום', 'ובספר חיים וכו'. וכן יש מקומות שנהגו
38 בעשרת ימים אלו להוסיף בכרחה השלישית שהיא 'אתה
39 קדוש', את התפילות 'ובכן תן פחדך וכו', 'ובכן תן כבוד לעמך'
40 וכו', אבל בראש השנה ויום הכפורים, מנהג פשוט הוא
41 להוסיף בברכה השלישית 'ובכן תן פחדך' 'ובכן תן כבוד
42 לעמך' וכו'.

יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ה

פרק ג

44 א. תפילת השחר - תפילת שמונה עשרה של שחרית, מצותה
45 כמנהג היתיקין שיסתחיל להתפלל עם הנץ החמה - מיד
46 כשתתחיל השמש לעלות. וזמנה - והזמן שניתן להתפלל תפילת
47 שחרית לאלו שמאחרים הוא עד סוף שעה רביעית משעות
48 זמניות, שהוא שלישי היום. ואם עבר [אפילו במזיד] והתפלל
49 לאחר שעה זו האמורה לעיל, או שטעה במחשבתו וחשב שלא עבר
50 זמנה עדיין, והתפלל אחר ארבע שעות עד חצות היום, יצא
51 בתפילתו ידי חובת תפילה, אבל לא יצא ידי חובת תפילה
52 בזמנה, שפסם שמצות תפילה - שעצם המצוה להתפלל לה'
53 הוא מן התורה, כן מצוה מדבריהם - מתקנת חכמים
54

1 מאמתי אומר - מאמתי מתחיל לומר 'מוריד הגשם', מתפלת
2 המוספין של יום טוב האחרון של חג - של סוכות וזוהו
3 שמיני עצרת], וממשיך כל ימות החורף לומר 'מוריד הגשם' עד
4 תפלת שחרית של יום טוב הראשון של פסח. והחל
5 מתפלת המוספין של יום טוב הראשון של פסח אומר
6 'מוריד הטל'.
7 טז. משבעה ימים במרחשון - מהלילה שבו מתחיל יום ד'
8 במרחשון, שואלין את הגשמים באמירת 'ותן טל ומטר'
9 בכרבת השנים, וממשיכים בשאילת 'ותן טל ומטר' במשך כל
10 זמן שמזכיר הגשם - שאומר בתפילה 'מוריד הגשם' [וזהו עד
11 שחרית של יום טוב הראשון של פסח]. במה דברים אמורים
12 שמתחילים לשאול את הגשמים מ' מרחשון, בארץ ישראל,
13 שהיא ארץ של הרים וגבעות [שאי אפשר להשקות אותה על-ידי
14 נהרות] ודרושים לה גשמים, אבל בשנער - בכל, ובסוריא
15 ומצרים, ומקומות הסמוכות לאלו והדומין להן, בכל
16 מקומות אלו שהם ארצות שיש בהן נהרות ואינן יבשות שואלין את
17 הגשמים ביום הששים לאחר תקופת תשרי.
18 יז. מקומות שהן צריכין לגשמים בימות החמה - בקיץ,
19 כגון א"י הים הרחוקים מארץ ישראל [כדוגמת ארץ אוסטרליה],
20 שואלין את הגשמים בעת שהן צריכין להן, בברכת 'שומע
21 תפלה'. ומקומות שהן עושים יום טוב שני ימים [בחוץ
22 לארץ], אומר 'מוריד הגשם' בתפלת מוסף של יום טוב
23 ראשון של שמיני עצרת, ומתפלל והולך 'מוריד הגשם' כל
24 ימות הגשמים.
25 יח. כל השנה פלה חותם בכרחה שלישית שהיא 'אתה
26 קדוש' 'האל הקדוש', ובכרבת אחת עשרה שהיא 'השיבה
27 שופטינו', חותם 'מלך אוהב צדקה ומשפט', ובעשרת הימים
28 שפראש השנה עד מוצאי יום הכפורים, חותם בברכה

פניני הלכה

והרמ"א (שם) הוסיף על דבריו, שהדין שחזור ומתפלל הוא רק אם האדם רוצה, אך אינו מחויב לחזור כלל [וכדעת הרא"ש]. שואלין את הגשמים וכו' בשומע תפילה. וכתב בשו"ע הרב (סי' קיז ס"א) שרק היחיד שואל ותן טל ומטר בתפלת הלחש בשומע תפילה, אבל השליח ציבור אינו אומר בפירוש ותן טל ומטר בשומע תפילה, אלא מרצים לפניו יתברך בתענית ובסליחות ובמזמורים ופסוקים של מטר.

הלכה י"ט: ומוסיפין בברכת שמונה עשרה זכור רחמין וכבוש וכו'. וראה ברמ"א (סי' תקפב ס"ה) שנוסח ההוספה הוא וכתוב לחיים טובים'.

הלכה א: כתב בביאור הלכה (סי' נח ס"א ד"ה משיראה), שמשמע מדברי האחרונים שלכתחילה אין להתפלל קודם הנץ החמה. אך הוסיף שבשעת הדחק לדברי הכל מותר להתפלל בזמן זה [וראה עוד בדבריו להלן (סי' פט ס"א ד"ה יצא)]. דין התפילה לאחר שעלה עמוד השחר, יתבאר להלן (הלכה ז). בשו"ע הרב (סי' פט ס"א) כתב שהשעות הזמניות מתחשבות משעת עלות

חיים וכו'. ובשו"ע הרב (סי' קיד ס"ב) כתב שכן המנהג במדינות אלו, אולם בסידורו כתב שאומרים 'מוריד הטל' בימות הקיץ [וראה עוד בשער הציון (סי' קיד ס"ק טז), שהמנהג כיום לומר מוריד הטל].

הלכה טז: אבל בשנער ומצרים וכו' שואלים את הגשמים ביום שישים וכו'. ובשו"ע (סי' קיז ס"א) פסק, שביום השישים לאחר תקופת תשרי מתחילים לשאול מטר 'בחוץ לארץ' [ולא חילק באלו מקומות]. וכתב השו"ע הרב (שם) שהיום שבו חלה התקופה והיום שבו מתחילים לשאול, הם בכלל המנין, ולפי זה אם חל יום התקופה ביום א', מתחילים לשאול בליל ד'.

הלכה יז: כגון איי הים הרחוקים שואלים את הגשמים וכו' בשומע תפילה. בשו"ע (סי' קיז ס"ב) פסק, שדין זה ששואלים בברכת 'שומע תפילה', הוא בין ביחידים ובין בארצות גדולות, הצריכים למטר בימות החמה. וכתב עוד השו"ע, שאם באותן ארצות טעה היחיד ושאל את הגשמים בימות החמה בברכת השנים, חזר ומתפלל תפילת נדבה, ואינו שואל בברכת השנים.

הרמב"ם המבואר - מהדורת חיטריק

17 וְהוֹרוּ מְקַצֵּת גְּאוּנִים שְׁאִין רְאוּי לְהִתְפַּלֵּל רְשׁוֹת אֱלֹא
18 הַגְּדוֹלָה - שיש לייחד את מנחה גדולה לתפילת רשות, וְכֵן הַדִּין
19 נוֹתֵן - וכדבריהם מסתבר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא פְּגוּדָה רְבִירָה שְׁאִינוּ תְּדִיר
20 בְּכָל יוֹם - שמנחה גדולה נתקנה כנגד תמיד של בין הערבים
21 הנשחט לעתים בשש ומחצה, והוא כאשר ערב פסח חל בערב שבת,
22 וכיון שמנחה קטנה נתקנה כנגד זמן התמיד בכל יום, יש להעדיפה
23 שתהיה חובה מחמת שהיא תדירה, והכלל הוא ש'תדיר ושאינו תדיר,
24 תדיר קודם'. וְאֵם הַתְּפִלָּה הַגְּדוֹלָה - מנחה גדולה לשם חוֹבָה
25 לא יתְּפַלֵּל מנחה הַקְּטָנָה אֱלֹא לשם תפילת רשות.
26 ד. הָא - הרי לְמַדְתָּ מהנאמר לעיל (הלכה ב) לגבי זמני המנחה,
27 שְׁזָמַן מְנַחָה גְּדוֹלָה שהמתפלל בזמן זה יצא בדיעבד, הינו מְשַׁשׁ
28 שְׁעוֹת וּמְחַצָּה עַד תְּשַׁע וּמְחַצָּה, וְזָמַן מְנַחָה קְטָנָה שבזמן
29 זה יש להתפלל מנחה לכתחילה, הינו מִתְּשַׁע וּמְחַצָּה, עַד שִׁשָּׁאָר
30 מִן הַיּוֹם שְׁעָה וָרַבִּיעַ שהוא אחד עשר שעות פחות רבע שעה,
31 שסוף זמן המנחה הוא בזמן זה. וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוֹת אִם רוצה לְהִתְפַּלֵּל
32 אוֹתָהּ - את תפילת המנחה עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה.

1 לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ - את התפילה בְּזִמְנָה שֶׁתִּקְנֶה לָּהּ חֻכְמָה
2 וְנִבְיָאִים - בזמן הקבוע שתיקנו לכל תפילה אנשי כנסת הגדולה.
3 ב. כְּבָר אֲמַרְנוּ לעיל (פ"א ה"ה) שֶׁתְּפִלַּת מְנַחָה, פְּגוּדָה זְמַן
4 קָרִב תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרָבִים תִּקְנֶה זְמַנָּה, וְלִפִּי שֶׁהִיא קָרִב
5 הַתְּמִיד של בין הערביים קָרִב בְּכָל יוֹם בְּתִשַׁע שְׁעוֹת וּמְחַצָּה,
6 לִפְיֵךְ תִּקְנֶה זְמַנָּה של תפילת המנחה מִתְּשַׁע שְׁעוֹת וּמְחַצָּה,
7 ותפילה זו היא הַנְּקָרָאת מְנַחָה קְטָנָה, וְלִפִּי שֶׁבְּעֶרֶב הַפֶּסַח
8 שֶׁחָל לְהִיֹּת בְּעֶרֶב שֶׁבֶת הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת קָרִב הַתְּמִיד
9 בְּשִׁשׁ וּמְחַצָּה, לִפְיֵךְ אֲמַרוּ שֶׁהַמְּתַפַּלֵּל מנחה מֵאַחַר שֶׁשׁ
10 וּמְחַצָּה - לאחר שש שעות ומחצה יֵצֵא בדיעבד. וּמִשֶּׁהִגִּיעַ זְמַן
11 זֶה של שש שעות ומחצה הִגִּיעַ זְמַן חוֹבָה של תפילת מנחה, וְזוֹ
12 התפילה שלאחר שש שעות ומחצה, היא הַנְּקָרָאת 'מְנַחָה
13 גְּדוֹלָה'.
14 ג. נִהְיָו אֲנִישִׁים הַרְבֵּה לְהִתְפַּלֵּל מנחה גְּדוֹלָה ומנחה קְטָנָה
15 - להתפלל ביום אחד פעמיים תפילת מנחה, מנחה גדולה ומנחה
16 קטנה, וְהָאֲחַת מתפילות אלו היא תפילת רשות - תפילת נדבה.

פניני הלכה

חצות, מכל מקום בדיעבד אם התפלל בוו החצי שעה, לא יתפלל שנית. ולמעשה נשאר ב'צריך עיון' (שער הציון שם סק"ו).

הלכה ג: נהגו אנשים הרבה להתפלל גדולה וקטנה והאחת רשות. והוסיף בשו"ע (סי' רלד ס"א), שאין ראוי להתפלל תפילת רשות אלא אם כן מכיר בעצמו שהוא זהיר וזריז ואומד בדעתו לכוון בתפילתו מראש ועד סוף בלא היסח הדעת. ומסתפק המשנה ברורה (שם סק"ד), האם כאשר מכוון היטב צריך שיחדש דבר בתפילתו, כדין כל תפילת נדבה. שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה. ובמשנה ברורה (שם שער הציון סק"א) כתב שיש ראשונים הסוברים שיתפלל מנחה גדולה לשם חובה, ומנחה קטנה לשם רשות. ואם התפלל הגדולה חובה. וכתב במשנה ברורה (סק"ג) שאם התפלל בסתם, שלא כיוון בפירוש שמתפלל לשם נדבה, עולה תפילה זו לשם חובה, ואם ירצה יתפלל השניה לשם נדבה.

הלכה ד: זמן מנחה קטנה וכי יצא ידי חובת תפילה. ובשו"ע הרב (שם ס"ב) כתב, שאם עבר ולא התפלל עד ארבע שעות אפילו במזיד, יכול להתפלל שחרית עד חצות אפילו לכתחילה. והמשנה ברורה (סי' פט סק"ו) כתב, שטוב שיתפלל בזמן זה בתורת נדבה, כיון שיש פוסקים הסוברים שאם הויד והתפלל לאחר ארבע שעות אינו יכול לחזור ולהתפלל, ולכן יתנה שאם מצד הדין הוא פטור, תהא תפילתו בתורת נדבה. כתב בשו"ע הרב (שם ס"ב) שמיד לאחר חצות שוב אינו יכול להתפלל שחרית, כיון שכבר הגיע זמן המנחה [אלא שאין מתפללים מנחה אלא עד שש ומחצה משום שרוב בני אדם בקיאים לכוון השעות]. וכתב המשנה ברורה (שם סק"ז), שבדיעבד אם התפלל שחרית בחצי שעה זו, יצא ידי חובתו ואין צריך להתפלל שנית.

השחר עד צאת הכוכבים [וכן כתב בהלכות קריאת שמע (סי' נח ס"ג) לענין זמן קריאת שמע]. אמנם מדבריו בסידורו (הלכות קריאת שמע ותפילה ד"ה זמן ק"ש) עולה, שהשעות הזמניות מתחילות מהנץ החמה ועד שקיעת החמה [וראה על כך בסידור רבינו הזקן (קה"ת תשס"ד, עמ' צא, הע' 123)]. כתב בשו"ע הרב (סי' פט ס"א) שעד סוף שעה רביעית צריך לגמור את תפילת שמונה עשרה. ויש אחרונים [ערוך השולחן (סי' קי ס"ה) אשל אברהם (בוטשאטש, סי' קד ס"ו)] שצידדו להקל שאם התחיל להתפלל קודם הזמן ונמשכה התפילה לאחר הזמן, נחשב שהתפלל תפילה בזמנה.

ואם עבר וכי אחר ארבע וכי יצא ידי חובת תפילה. ובשו"ע הרב (שם ס"ב) כתב, שאם עבר ולא התפלל עד ארבע שעות אפילו במזיד, יכול להתפלל שחרית עד חצות אפילו לכתחילה. והמשנה ברורה (סי' פט סק"ו) כתב, שטוב שיתפלל בזמן זה בתורת נדבה, כיון שיש פוסקים הסוברים שאם הויד והתפלל לאחר ארבע שעות אינו יכול לחזור ולהתפלל, ולכן יתנה שאם מצד הדין הוא פטור, תהא תפילתו בתורת נדבה. כתב בשו"ע הרב (שם ס"ב) שמיד לאחר חצות שוב אינו יכול להתפלל שחרית, כיון שכבר הגיע זמן המנחה [אלא שאין מתפללים מנחה אלא עד שש ומחצה משום שרוב בני אדם בקיאים לכוון השעות]. וכתב המשנה ברורה (שם סק"ז), שבדיעבד אם התפלל שחרית בחצי שעה זו, יצא ידי חובתו ואין צריך להתפלל שנית.

הלכה ב: שש ומחצה יצא. כתב המשנה ברורה (סי' רלג סק"א), שאם רוצה לאכול או רוצה לצאת לדרך, או שעתה יכול להתפלל בציבור ואם ימתין לא יהיה לו מנין, מותר לכתחילה להתפלל מנחה גדולה. במשנה ברורה (סי' רלג סק"ב) הביא שיש סוברים שאם התפלל קודם שש ומחצה לא יצא ידי חובתו. ויש הסוברים שאף שלכתחילה אסור להתפלל קודם שנשלם החצי שעה שאחר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי כ"ח שבט – הלכות תפילה וברכת כהנים

קכה

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 ה. תפלת המוספין זמנה הוא לאחר תפלת השחר, ויש
2 להתפלל אותה עד שבע שעות ביום - סוף שעה שביעית
3 המתחשבת לפי שעות זמניות, והמתפלל אחר שבע שעות, אף
4 על פי שפשע בכך שהתפלל בשעה זו שהיא לאחר עיקר זמן
5 התפילה, יצא ידי חובתו ואינו כמעוות לא יוכל לתקון, מפני
6 שזמנה של תפילת מוסף הוא כל היום.
7 ו. תפלת הערב - תפילת ערבית אף על פי שאינה חובה
8 כתפילת שחרית וערבית, המתפלל אותה כמנהג ישראל שקיבלו
9 אותה עליהם חובה (כמבואר בדברי רבינו לעיל (פ"א ה"ו)), יש לו
10 להתפלל - יכול להתפלל אותה מתחלת הלילה עד שייעלה
11 עמוד השחר - האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש.
12 תפלת נעילה זמנה הוא, שיתחיל להתפלל מבעוד יום כדברי
13 שישלים אותה - שייסי את התפילה סמוך לשקיעת החמה
14 - כלומר, שתיכף לאחר שייסי את התפילה תשקע החמה.
15 ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - שהתפלל את אחת מהתפילות
16 קודם זמן התפילה (המבואר לעיל (הלכות א"ז)), לא יצא ידי

פניני הלכה

הלכה ו: כתב השו"ע (או"ח סי' תרכג ס"ב) שהתחלת זמן התפילה הוא כאשר השמש בראשי האילנות, וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ב) שזמן זה הוא קרוב להתחלת שקיעת החמה. וכן כתב במשנה ברורה (שם סק"ב), אמנם בשער הציון (שם) הביא שהט"ז מפרש ש'השמש בראשי אילנות' זהו חצי שעה קודם השקיעה. סמוך לשקיעת החמה. וכן פסק בשו"ע (שם). ובמשנה ברורה ביאר בשם האחרונים את דברי השו"ע, ש'שקיעת החמה' זהו סוף שקיעת החמה, דהיינו צאת הכוכבים, ו'סמוך' לזה פירושו זמן מועט קודם צאת הכוכבים. אמנם בשער הציון (שם) הביא, שהט"ז מפרש את דברי השו"ע שהשקיעה היא שקיעה ממש [כלומר שייסי את התפילה סמוך לתחילת שקיעת החמה]. אך הוסיף, שגם הט"ז כתב שהעולם אין נוהגים כן, אלא מסיימים עם צאת הכוכבים. וכתב בשו"ע הרב (ס"ג-ד), שיש אומרים שיכולים להאריך ולהמשיך בתפילת נעילה גם בלילה. והוסיף שאע"פ שהעיקר כסברא הראשונה, מכל מקום נוהגים כסברא האחרונה ואין למחות, אך יש להתחיל בעוד היום גדול. וכן ייזהרו לומר חרוזו 'היום יפנה וכו'' קודם הערב שמש, כיון שאם לא כן הוא כדובר שקרים [שהרי כבר היום פנה, ואינו יכול לומר 'יפנה']. ובמשנה ברורה (סי' תרכג שעה"צ סק"ו) כתב שאם כבר נתאחר היום יאמר 'היום פנה השמש בא ופנה'.

הלכה ז: ואם התפלל תפילת שחרית בשעת הדחק וכו' יצא והשו"ע (סי' פט ס"א) פסק, שאם התפלל לאחר שעלה עמוד השחר והאיר פני מזרח יצא, וביאר המשנה ברורה (סק"ד) שיצא ידי חובתו בדיעבד גם שלא בשעת הדחק, והוסיף ע"פ דברי השו"ע (שם ס"ח), שבשעת הדחק כגון שצריך לצאת לדרך, יכול להתפלל אפילו לכתחילה לאחר עלות השחר, וימתין מלקרוא קריאת שמע עד שיגיע זמנה. וראה עוד בשו"ע הרב (שם ס"ט) לענין זמן קריאת שמע וסמיכת גאולה לתפילה. כתב המשנה ברורה (סק"ג), שצריך שיאיר כל פני המזרח ולא שהבריך השחר כנקודה בלבד [והוסיף שאף שבזמן זה ייתכן שעדיין יהיו כוכבים

בשעת הדחק [שהתירו השו"ע והרמ"א], אין להתפלל מנחה וערבית יחד באותו זמן. והוסיף שכל זה נאמר רק ביחיד, אך בציבור שלאחר שילכו לביתם יש טורח לקבצם שנית לתפילת ערבית ויתבטל תפילת הציבור לגמרי, הקילו להתפלל ערבית סמוך למנחה. ויש לו להתפלל אותה עד שתשקע החמה. ובמשנה ברורה (סי' רלג ס"ק יד) כתב, שמדברי השו"ע והרמ"א (שם ס"א) משמע, שלפי מנהגו להתפלל מעריב אחר צאת הכוכבים, מותר להתפלל מנחה אפילו לאחר שקיעה עד סמוך לצאת הכוכבים. אך כתב שיש פוסקים רבים שחולקים בזה, ודעתם שתפילת המנחה היא רק קודם שקיעת החמה. ולכן לכתחילה צריך כל אדם להיזהר לסיים את התפילה קודם שקיעת החמה, אך בדיעבד יוכל לסמוך על דעת המקלים להתפלל אחר שקיעה, עד רבע שעה קודם צאת הכוכבים [וראה בפסקי תשובות (ח"ב ס' רלג אות ח) שדברי המשנ"ב אמורים לפי חישוב בין השמשות לשיטת ר"ת. אמנם לפי חישוב בין השמשות כשיטת הגאונים, הזמן הוא 13.5 דקות אחרי השקיעה]. וראה עוד בשו"ע הרב בסידורו (סדר הכנסת שבת) שכתב, שאין למחות ביד המקלים להתפלל מנחה אחר השקיעה. כתב המשנה ברורה (ס"ק יד ושעה"צ סק"י), שהשקיעה היא משעה שהשמש מתכסה מעינינו. כתב במשנה ברורה (סי' רלג ס"ק יד), שמוטב להתפלל מנחה בזמנה ביחידות מלהתפלל אחר השקיעה בציבור. אמנם עיין בשו"ת אור לציון (ח"א סי' כ), שכתב שעדיף להתפלל מנחה בציבור בבין השמשות דהיינו בתוך 13.5 דקות לאחר השקיעה, מאשר להתפלל ביחידות קודם השקיעה.

הלכה ח: כתב הרמ"א (סי' רפו ס"א) שבדיעבד אם התפלל מוסף קודם שחרית, יצא ידי חובתו. עד שבע שעות ביום. והמשנה ברורה (ביה"ל סי' רפו ד"ה יותר) כתב, שלכתחילה יש להיזהר להתפלל מוסף קודם שש שעות ומחצה, בכדי שלא יבוא זמן המנחה ויבוא לידי מחלוקת האם יש להקדים תפילת מנחה למוסף].

הרמב"ם המבאר – מהדורת חזיריק

- 13 ט. בַּיָּצֵד הוא דין תפילת תשלומין? טָעָה במחשבתו כגון שהיה
14 סבור שעדיין יש שהות להתפלל, וְלֹא הִתְפַּלֵּל שְׁחֲרִית עַד שְׁעָבַר
15 חֲצֵי הַיּוֹם - עד שכבר הגיע חצות היום, שהוא סוף זמן תפילת
16 שחרית בדיעבד, וְתִפְלַל מִנְחָה שְׁתִּים - שתי תפילות שמונה עשרה
17 סמוכות זו לזו, התפילה הַרְּאשׁוֹנָה תהיה בשביל תִּפְלַת מִנְחָה
18 וְהַתְּפִילָה הַשְּׁנִיָּה תהיה תִּפְלוּמֵי שְׁחֲרִית, וכן טָעָה במחשבתו
19 וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה הַשָּׁמֶשׁ שהוא סוף זמן תפילת
20 מנחה, מִתְּפַלֵּל תפילת עֲרֵבִית שְׁתִּים - פעמיים תפילת שמונה
21 עשרה, התפילה הַרְּאשׁוֹנָה תהיה בשביל תפילת עֲרֵבִית וְהַתְּפִילָה
22 הַשְּׁנִיָּה תהיה תִּפְלוּמֵי מִנְחָה, וכן טָעָה במחשבתו וְלֹא הִתְפַּלֵּל
23 עֲרֵבִית עַד שֶׁעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר שהוא סוף זמן תפילת ערבית,
24 מִתְּפַלֵּל תפילת שְׁחֲרִית שְׁתִּים - פעמיים תפילת שמונה עשרה,

- 1 ח. קָל מִי שְׁעָבַר עָלָיו זְמַן תְּפִילָה - שהיה עליו להתפלל קודם
2 שיעבור סוף זמן התפילה וְלֹא הִתְפַּלֵּל, אם היה הדבר בְּמִזְיד -
3 שביטל את התפילה בשאט נפש בלי שום טרדה, אֵין לוֹ תִּקְנָה
4 לתפילה שחיסר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם את תפילתו. ואם היה הדבר בְּשׁוּגָג
5 - שלא התפלל מחמת שגגה, או שְׁהֵיָה אָנוּס - כגון שהיה שיכור
6 ולא יכול היה להתפלל, או טָרִיד - שהיה טרוד לצורך ממונו שלא
7 יבוא לידי הפסד, מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ תְּפִילָה שלא התפלל בְּזִמְן תְּפִילָה
8 הַסְּמוּכָה לָהּ - כלומר, משלים את התפילה יחד עם אותה התפילה
9 שלאחריה, וּמְקַדֵּם תְּפִילָה אַחֲרֶנָּה - את התפילה המאוחרת
10 שזמנה עכשיו, ותפילתו הראשונה תהיה לשם תפילה זו שמחויב בה
11 כעת, וְאַחֲרֶיהָ מִתְּפַלֵּל אֶת הַתְּשֻׁלוּמִין - ותפילתו השניה תהיה
12 לשם תשלומין.

פניני הלכה

יכול להתפלל עוד את התשלומין. וכן הביא במשנה ברורה (שם ס"ק טו) בשם האחרונים, והוסיף שצריך לשהות כדי הילוך ארבע אמות בין שתי התפילות, או אמירת 'אשרי' בינתיים. אך הביא שהרבה אחרונים הסכימו שאף שלכתחילה בוודאי צריך להיזהר בזה להתפלל תפילת השלמה תיכף אחר התפילה החיובית, אבל בדיעבד אין זה מעכב, אלא אם כן עבר זמן תפילה הסמוכה [וכגון שאם לא התפלל ערבית, יתפלל שחרית שתיים רק עד סוף השעה הרביעית שהוא סוף זמן תפילת שחרית]. ומסיים המשנה ברורה, שמן הראוי שאם לא השלים בסמוך לתפילה של עכשיו, שיתנה ויאמר שאם אינו חייב תהא תפילה זו בתורת נדבה. כתב המשנה ברורה (שם ס"ק טו), שתשלומי שחרית [מחמת שעבר חצות ולא התפלל] הם רק מזמן המנחה שומנה מתחיל חצי שעה שלאחר חצות, ועד בין השמשות. ואפילו התפלל מוסף באמצע יכול להשלים שחרית במנחה. ותשלומי ערבית בבוקר אינם אלא עד ארבע שעות, שהוא סוף זמן שחרית. [ויש מי שהוסיף שאם גם שחרית התפלל לאחר ארבע שעות יכול להשלים את תפילת ערבית אחריה כיון שעוסק בתפילה]. ובתשלומי מנחה נחלקו הפוסקים האם אפשר להשלים לאחר חצות עד עלות השחר. ומקדים תפילה אחרונה ואחריה מתפלל את התשלומין. וכתב השו"ע (סי' קח ס"א) שאם היפך והתפלל התשלומין קודם התפילה שעכשיו הוא זמנה, לא יצא ידי התשלומין וצריך לחזור ולהתפלל. והביא בשו"ע הרב (שם ס"א) שתי דעות באיזה אופן נאמר דין זה, יש אומרים שגם אם בתפילתו הראשונה לא גילה דעתו בפירוש שמתפלל לשם תשלומין, לא יצא ידי חובתו אם היה בדעתו להתפלל אותה לשם תשלומין. ויש מפקפקים שאין צריך לחזור אלא אם כן גילה דעתו בפירוש בתפילתו הראשונה שהיא לשם תשלומין [כגון שהוא מוציא שבת ועליו להשלים מנחה של שבת והבדיל בשניה ולא הבדיל בראשונה]. וכתב בשו"ע הרב (שם), שיש לחשוש לדעה זו, וכשחזור ומתפלל יחדש איזה דבר בתפילתו [כיון שאז התפילה יכולה להיות בתורת נדבה]. ובמשנה ברורה (סק"ז) כתב, שמצד הדין הלכה כדעה הראשונה, אך יותר טוב שיתנה שאם אינה תשלומין תהא נדבה. וכתב המשנה ברורה (שם ביה"ל ד"ה ואם), שאם התפלל את שתי התפילות בסתם ללא כוונה מיוחדת מי החובה ומי הנדבה, לפי כל הדעות יצא ידי חובה.

ברקיע, בכל זאת נחשב ליום]. ובביאור הלכה (ד"ה ואם התפלל) הביא, שיש חולקים וסוברים שאפילו קודם שהאיר המזרח הרי זה 'עמוד השחר' ונחשב ליום, והמתפלל בזמן זה בדיעבד, יצא ידי חובתו. ולמעשה כתב, שקודם שהאיר המזרח אין להתפלל אף בשעת הדחק, ואם התפלל, לכאורה יש להחמיר שיחזור ויתפלל [וראה עוד בדבריו לענין בדיעבד בשעת הדחק]. ויש לו להתפלל תפילת ערבית של לילי שבת וכו'. השו"ע (סי' רסז ס"ב) כתב שבערב שבת מקדימים להתפלל ערבית יותר מבימות החול, ומפלג המנחה יכול לקבל שבת בתפילת ערבית. ומבאר במשנה ברורה (סק"ג), שכוונתו היא שגם הנוהגים להתפלל בכל יום ערבית לאחר צאת הכוכבים [ומנחה לאחר פלג המנחה], יכולים בערב שבת להתפלל ערבית מפלג המנחה, ואין בכך חשש של שתי הנהגות הסותרות ביום אחד [כפי שהובא לעיל (הלכה ד)], ובלבד שיתפלל אז מנחה קודם פלג המנחה. כתב המשנה ברורה (סק"ד), שקודם פלג המנחה אינו יכול להדליק נרות ולקבל את השבת, ואפילו אם בדיעבד התפלל תפילת שבת צריך לחזור ולהתפלל. וכן מתפלל ערבית של מוצאי שבת בשבת. וכתב השו"ע (סי' רצג ס"ג) שאפשר לעשות כן רק כשהוא אנוס כגון שצריך להחשיך על התחום לדבר מצוה. וראה בשו"ע הרב (שם ס"ב-ג) לענין לעשות 'הבדלה' מבעוד יום כמי שהוא אנוס.

הלכה ח: במוזד אין לו תקנה. ובשו"ע (סי' קח ס"ז) כתב, שאם רוצה יכול להתפלל תפילה זו בתורת נדבה ואינו צריך חידוש בתפילתו [כדין תפילת נדבה, ראה לעיל (פ"א ה"ט)]. ובמשנה ברורה (ס"ק כב) הביא, שיש שפסקו שצריך חידוש. או שהיה אנוס. וכתב השו"ע (שם ס"ח) 'ש'אונס' זהו בין אם היה טרוד בעסקו, בין אם היה טרוד בממונו, ובין אם היה שיכור. וכתב בשו"ע הרב (סי"ב) ששיכור הנחשב לאנוס הוא רק אם שתה מתחילה מעט מפני שחשב שיהיה לו זמן להתפלל אחר שיפוג יינו, ולאחר מכן נמשך לשתייה. וכתב עוד (שם), ש'טרוד בעסקו' הוא אף במקרה שהתחיל עסק זה לאחר זמן התפילה, והוא מהעסקים האסורים לאחר זמן התפילה, אלא שסבר שיהיה לו זמן לגמור אותו העסק בתוך זמן התפילה, ושכח לאחר מכן. משלם אותה תפילה בזמן תפילה הסמוכה לה. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ז), שדין תשלומין אינו רק בסמוך לתפילתו העיקרית, ואם שהה הרבה אחר שהתפלל התפילה של עכשיו אינו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי כ"ט שבט – הלכות תפילה וברכת כהנים קכז

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

33 הפָּרָק, וְאַחַר כֵּן יִתְפַּלֵּל. הִנֵּה מְהֵלֵךְ בְּדַרְךְ וְהִגִּיעַ זְמַן
 34 תְּפִלָּה וְלֹא הָיָה לוֹ מַיִם לְרַחוֹץ אֶת יְדָיָיו, אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵינָךְ
 35 הַמַּיִם אֲרַבְעַת מֵילִין שֶׁהֵן שְׁמוֹנֵת אֲלָפִים אַמָּה, הוֹלֵךְ עַד
 36 מְקוֹם הַמַּיִם וְרוֹחֵץ אֶת יְדָיו, וְאַחַר כֵּן מִתְפַּלֵּל, אֲבָל אִם הָיָה
 37 בֵּינוֹ וּבֵינָךְ הַמַּיִם? תֵּתֵּר מִכָּאֵן - מֵרַחֵק הַגְּדוֹל מֵאַרְבַּעַת מֵיל, מִקְּנֵחַ
 38 יָדָיו בְּצִרּוֹר - אֲבָנִים קִטְנוֹת אוֹ בְּעֶפֶר אוֹ בְּקוֹרָה שֶׁל עֵץ,
 39 וּמִתְפַּלֵּל, וְאִינוּ צָרִיךְ הֵרַחֵק יוֹתֵר מִכֵּן כַּד לִיטוֹל יְדָיו בַּמַּיִם.
 40 ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהֵמֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ וְאִין לוֹ מַיִם צָרִיךְ לִלְכַת
 41 אַרְבַּעַת מֵיל עַד מְקוֹם הַמַּיִם, רַק אִם מְקוֹם הַמַּיִם לְפָנָיו - בְּכִיוּן
 42 הַלִּיכְתּוֹ, אֲבָל אִם הָיָה מְקוֹם הַמַּיִם לְאַחֲרָיו - שְׂכָדִי לְהִגִּיעַ
 43 לְשֵׁם צָרִיךְ לְחַזֵּר לְאַחֲרָיו וְלִלְכַת בְּנִיגוּד לְכִיוּן הַלִּיכְתּוֹ, אִין
 44 מְתִיבִין אוֹתוֹ לְחַזֵּר לְאַחֲרָיו עֲבוּר הַמַּיִם אֲלֵא עַד מֵרַחֵק מֵיל.
 45 אֲבָל אִם עֲבוּר מִן מְקוֹם הַמַּיִם יֵתֵר מִמֵּיל, אִינוּ חַיֵּב לְחַזֵּר,
 46 אֲלֵא מִקְּנֵחַ יָדָיו בְּצִרּוֹר אוֹ בְּעֶפֶר אוֹ בְּקוֹרַת עֵץ וּמִתְפַּלֵּל. בְּמָה
 47 דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׂאִינוּ מְטַהֵר [- מִנְקָה] לְתַפִּלָּה אֲלֵא יָדָיו
 48 בְּלִבָּד? בְּשֶׁאֵר תְּפִלוֹת חוּץ מִתְּפִלַּת שַׁחֲרִית, אֲבָל בְּשַׁחֲרִית
 49 אִינוּ רוֹחֵץ אֶת יְדָיו בְּלִבָּד, אֲלֵא רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְגִלְגָּלוּ וְאַחַר
 50 כֵּן יִתְפַּלֵּל, וְאִם הָיָה רַחוּק מִן הַמַּיִם כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר קוּדָם,
 51 מִקְּנֵחַ יָדָיו בְּלִבָּד וּמִתְפַּלֵּל.
 52 ד. כָּל הַטְּמְאִים הַרוּצִים לְהִתְפַּלֵּל, רוֹחֵץ יָדָיו בְּלִבָּד
 53 כְּטַהוּרִין וּמִתְפַּלֵּלִין לְלֹא טְבִילָה מִטּוֹמְאָתָם, אָף עַל פִּי שְׂאֵפֶשֶׁר
 54 לָהֵן לְטַבֵּל וְלַעֲלוֹת מִטְּמְאָתָן, אִין הַטְּבִילָה מְעַפֵּכֶת אֶת
 55 הַתְּפִילָה, וְרִשְׁאִים לְהִתְפַּלֵּל בְּלֹא טְבִילָה. וְיִכְבֵּר בְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת
 56 קְרִיאַת שְׁמַע (פ"ד ה"ח), שְׂעִזְרָא הַסּוֹפֵר תִּקֵּן שְׁלֹא יִקְרָא לְפָנָיו
 57 טְבִילָה בְּעַל קְרִי בְּלִבָּד [אך לְשֶׂאֵר טְמֵאִים לֹא תִקֵּן טְבִילָה לְדַבְּרֵי
 58 תוֹרָה] בְּדְבָרֵי תוֹרָה עַד שִׁיטְבֵּל, וּבִית דִּין שְׂעִמְדוֹ אַחֲרֵי כֵן
 59 - אַחֲרֵי תִקְנַת עוֹרָא, הִתְקַיְנּוּ חוֹבְתֵי טְבִילָה אָף לְתַפִּלָּה, שְׁלֹא
 60 יִתְפַּלֵּל לְפָנָיו טְבִילָה רַק בְּעַל קְרִי בְּלִבָּד [וּלְשֶׂאֵר טְמֵאִים לֹא תִקְנּוּ
 61 כֵּן] עַד שִׁיטְבֵּל. וְלֹא מִפְּנֵי טְמֵאָה וְטַהֲרָה נִגְעוּ בָּהּ - כְּלוֹמֵר
 62 לֹא תִקְנּוּ טְבִילָה לְבַעַל קְרִי מִשּׁוּם שְׂדִבְרֵי קְדוּשָׁה רִאשׁוֹנִים הֵיאָמֵר רַק
 63 בְּטַהֲרָה וְלֹא בְּטוֹמְאָה, אֲלֵא פְּדֵי שְׁלֹא יִהְיוּ תְלַמְדֵי חֻכְמַיִם
 64 מְצוּיִין אֲצֵל גְּשׁוּתֵיהֶן כְּתַרְנַגּוּלִין, וּמִפְּנֵי זֶה תִקְנּוּ טְבִילָה
 65 לְבַעַל קְרִי לְבָדוֹ וְהוֹצִיאֻהוּ מִפְּלֵל הַטְּמְאִים שֶׁלֹא תִקְנּוּ בָּהֶם
 66 טְבִילָה.

1 התפילה הראשונה תהיה בשביל תפילת שחרית והתפילה השנייה
 2 תהיה תשלומי ערבית.
 3 י. טעה, ולא התפלל לא תפלה זו - ששכח מתחילה ולא
 4 התפלל גם כן את התפלה הסמוכה לה לאחריה, אינו משלם
 5 בתפילה השלישית אלא את התפילה האחרונה בלבד. כיצד,
 6 טעה ולא התפלל לא שחרית ולא מנחה, מתפלל ערבית
 7 שתיים - עליו להתפלל בשעת תפילת ערבית פעמיים תפילת שמונה
 8 עשרה להשלים את תפילת מנחה שלא התפלל, והתפילה האחרונה
 9 תהיה לשם תשלומי מנחה, והתפילה הראשונה תהיה ערבית, אבל
 10 תפילת שחרית שלא התפלל אין לה תשלומין - אינו יכול
 11 להשלימה, מכיון ששכח עבר יומה - שזמן התשלומין שלה הוא
 12 בתפילה הסמוכה לה ומאחר שלא התפלל בזמן זה עבר יומה, וכן
 13 בשאר תפילות אין דין תשלומין אלא התפילה אחת הסמוכה לה.
 14 יא. הוּי לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִלוֹת, אֶחָת שֶׁל מְנַחָה וְאַחַת שֶׁל
 15 מוֹסָפִין - אִם הִתְאַחַר עַד שְׁעָה שִׁישִׁית וּמַחְצָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַדִּין
 16 מוֹסָף, וְעָלָיו לְהִתְפַּלֵּל עַכְשָׁיו שְׁתֵּי תְּפִלוֹת, מְנַחָה וּמוֹסָף, מִתְפַּלֵּל
 17 קוּדָם תְּפִילָה שֶׁל מְנַחָה וְאַחַר כֵּן מִתְפַּלֵּל תְּפִילָה שֶׁל מוֹסָפִין.
 18 יג. מִי שֶׁהוֹרָה שְׂאִין עוֹשִׂין כֵּן בְּצִבּוּר - שְׂאִין לְעִשׂוֹת כֵּן
 19 בְּתִפִּילָה בְּצִבּוּר, אֲלֵא מִתְפַּלְלִים מוֹסָף וְאַחַר כֵּן מְנַחָה, פְּדֵי שְׁלֹא
 20 יטְעוּ וַיַּחֲשׁבוּ שֶׁגַם אִם לֹא הִגִּיעַ זְמַן הַמְנַחָה צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל מְנַחָה
 21 וְלֵאחֵר מִכֵּן מוֹסָף.

יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ה

פרק ד

22
 23
 24 א. חמשה דברים מעפכין את התפלה - כלומר, חמישה
 25 דברים צריך להיזהר בהם ולהקפיד עליהם לפני התפילה, ואם לא
 26 נזהר בהם, הם מעכבים את התפילה ואסור להתפלל, ודין זה הוא
 27 אף על פי שהגיע זמנה ואם לא יתפלל עתה יעבור זמן התפילה,
 28 שמכל מקום אסור להתפלל. ואלו הם הדברים: [א] טהרת הידים
 29 - נקיון הידיים, [ב] וכסוי הערוה, [ג] וטהרת - נקיון מקום
 30 התפלה, [ד] ודברים החופזים אותו - דברים המטרידים אותו,
 31 [ה] וכוונת הלב. ופרטי דברים אלו יתבארו להלן (הלכות בי"ח).
 32 ב. טהרת ידים - נקיון הידיים כיצד? רוחץ ידיו במים עד

פניני הלכה

יתפלל מנחה]. וכתב הרמ"א (שם) שאם הגיע זמן מנחה קטנה, בכל אופן יתפלל מנחה קודם מוסף.

הלכה א: חמשה דברים מעכבין וכי טהרת הידים. וכתב בביאור הלכה (סי' צב ד"ה צריך), שאפילו היו ידיו מלוכלכות ממלמולי זיעה או שנגע במקום הטינופת שחייב ליטול ידיו, אם לא נטל ידיו לתפילה וגם לא ניקה ידיו בדבר המנקה, אין צריך לחזור ולהתפלל.

הלכה ב: הולך עד מקום המים ורוחץ ואח"כ מתפלל. וכתב בשו"ע (או"ח סי' צב ס"ד) שאם חושש שעד שיגיע למקום המים יעבור זמן התפילה, ינקה ידיו בכל דבר המנקה. והוסיף במשנה

הלכה י': אינו משלם אלא האחרונה בלבד. וכתב השו"ע (סי' קח ס"ה) שאם רוצה להתפלל אותה תפילה בתורת נדבה ושיחדש בה דבר, הרשות בידו, ונכון לעשות כן. ובמשנה ברורה (סי' ק"ט) הוסיף, שטוב שיתנה ויאמר 'אם חייב אני להתפלל תפילה זו הרי זו לחובתי, ואם לא הרי זו לנדבה'.

הלכה י"א: מתפלל של מנחה ואחר כך של מוספין. וכן פסק בשו"ע (סי' רפו ס"ד). וכתב הרמ"א (סי' רפו ס"ד), שאם הקדים של מוסף, יצא. והביא השו"ע, שיש אומרים שדין זה הוא רק כאשר צריך עתה להתפלל את שתי התפילות, כגון שרוצה להיכנס לסעודה ואסור לו לאכול עד שיתפלל מנחה. אך אם אינו צריך להתפלל עכשיו מנחה, יכול להקדים את תפילת מוסף [ולאחר זמן

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 ה. לְפִיכֶם - לפי שתיקן עזרא טבילה לבעל קרי, הִיּוּ אֹמְרִין
2 החכמים בְּזִמְנָה שְׁנֵהֲגָה תִּקְנָה זו, שְׁאַפְלוּ זָב שֶׁהוּא כְּבֵר טִמְא
3 בטומאה של שבעה ימים שְׁרָאָה קְרִי, וְעַתָּה נִוְסַפְהָ לֹא טִוּמָאָה שֶׁל
4 בעל קרי, וְנִדְּהָ שְׁגַם טִמְאָה שֶׁבַע יָמִים שְׁפִלְטָה שְׁכֵבֶת זָרַע,
5 וְעַתָּה נִוְסַפְהָ לֹא טִוּמָאָה כִּבְעַל קְרִי, וְהִמְשִׁמְשִׁתָּ מִיִּתְתָּה שֶׁטִּמְאָה
6 כִּבְעַל קְרִי, שְׁרָאָתָה אַחַר שִׁמוּשָׁה דָם נִדְּהָ וְנִטְמָאָה טִוּמָאָה שֶׁבַע
7 יָמִים, צְרִיכִין טְבִילָה לְקִרְיַת שְׁמַע וְכֵן לְתַפְלָה מִפְּנֵי הַקְּרִי,
8 אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ טְמֵאִין מִחֻמַּת הַטִּוּמָאָה הָאֲחֵרָה. וְכֵן הָדִין נוֹתֵן
9 - כִּי גַם מִסִּתְּבֵר שֶׁהֵם חַיִּיבִים בְּטְבִילָה אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאָרִים
10 בְּטִוּמָאָתָם, שֶׁהָיוּ אֵין טְבִילָה זוּ מִפְּנֵי הַטְּהָרָה מִטִּוּמָאָה כִּבְעַל
11 קְרִי, אֲלָא מִפְּנֵי הַגְּזֵרָה שְׁלֵא יְהִי מִצְוִיִּין אֲצֵל נְשׁוֹתֵיהֶן
12 תְּמִיד, וְעַל יְדֵי תִקְנָה זוּ לֹא יְהִי מִצְוִיִּים אֲצֵל נְשׁוֹתֵיהֶם תְּמִיד, וְלִכֵּן
13 אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם נִטְהָרִים בְּטְבִילָה זוּ מִטִּוּמָאָתָם הַחֲמוּרָה, מִכֹּל מְקוֹם
14 חַיִּיבִים לְטְבוֹל מִפְּנֵי הַקְּרִי. וְכִבְּרָה בְּטִלָּה גַם תִּקְנָה זוּ שֶׁל טְבִילָה
15 לְתַפְלָה וְכֵן טְבִילָה לְדַבְרֵי תוֹרָה, לְפִי שְׁלֵא פְּשִׁטָּה בְּכָל יִשְׂרָאֵל,
16 וְלֹא הָיָה פֶּחַ בְּצַבּוֹר לְעֹמֵד בָּהּ.
- 17 ו. מִנְהֵג פְּשׁוּט בְּסִפְרָד וּבְשַׁנְעָר [- בבל], שְׁאֵין בְּעַל קְרִי
18 מִתְּפַלֵּל עַד שֶׁהוּא רוֹחֵץ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּמֵיִם - שֶׁשׁוֹפֵץ עַל גּוֹפוֹ
19 תְּשַׁעָּה קַבִּין שֶׁל מֵיִם, מִשׁוּם 'הַכּוֹן לְקִרְיַת אֶלְהֵיךָ יִשְׂרָאֵל'
20 (עמוט ד, יב). בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁנִּהְיָ מִנְהַג זֶה לֹא לְהַתְּפַלֵּל
21 עַד שִׁירְחוּץ בְּשָׂרוֹ בְּמֵיִם? בְּאֵד בְּרִיא בֵּין שְׂרָאָה לְרִצּוֹנוֹ וּבֵין שְׂרָאָה
22 לְאוּנְסוֹ אוֹ חוֹלָה שְׁפָעַל וְרָאָה לְרִצּוֹנוֹ, אֲבָל חוֹלָה שְׁרָאָה קְרִי
23 לְאַנְסוֹ פְּטוּר מִן הַרְחִיצָה, וְאֵין בְּזֶה מִנְהֵג הַחֲמִיר עֲלֵיו לְרוֹחוּץ
24 אֶת בְּשָׂרוֹ בְּמֵיִם. וְכֵן זָב הַטִּמְאָה טִוּמָאָה שֶׁבַע יָמִים שְׁרָאָה קְרִי
25 בְּיָמֵי טִוּמָאָתוֹ, וְנִדְּהָ הַטִּמְאָה טִוּמָאָה שֶׁבַע יָמִים שְׁפִלְטָה שְׁכֵבֶת
26 זָרַע בְּיָמֵי טִוּמָאָתָהּ, אֵין בְּהֵן מִנְהֵג לְרוֹחוּץ אֶת בְּשָׂרָהּ בְּמֵיִם, אֲלָא
27 מִקְּנָחִין עֲצָמָן וְרוֹחֲצִין יְדֵיהֶן כִּלְבָד וּמִתְּפַלְלִין.
- 28 ז. כְּסוּי הַעֲרֻנָּה, כִּיִּצַד הֵן הַלְכוּתִיָּה? אַף עַל פִּי שְׁכִסְפָה עֲרֻנָּתוֹ
29 בְּבַגְד כְּדָרְךָ שְׁמַכְסָה לְקִרְיַת שְׁמַע, כִּלְכַל זֹאת לֹא יִתְּפַלֵּל עַד

פניני הלכה

ברורה (שם ס"ב), שגם אם לא יעבור זמן תפילה אבל יפסיד

תפילה בציבור, יכול לנקות ידיו בכל דבר המנקה.

הלכה ה: כח מרחיקין לתפלה. והוסיף במשנה ברורה (סי' צ"א ס"ב), שהוא הדין שצריך לכסות את כל גופו. שבקדושה.

הלכה ט: היה עומד בתפלה וראה צואה כנגדו. וכתב במשנה ברורה (סי' פ"א ס"ב ח) שהוא הדין למי רגליים. ואחר שמתרחק ד' אמות, חוזר למקום שפסק. והוסיף (סי' ט) [לגבי צואה] שרק אם מצא כנגדו בריחוק ד' אמות ממקום שכלה הריח, חוזר למקום שפסק. אבל בתוך ד' אמות הוא פושע וחוזר לראש התפילה. מפני שריחו רע. וכתב במשנה ברורה (סי' ע"ט ס"ב כג) שדווקא אם דרך בני אדם להצטער מאותו ריח. ודבר שבטבעו יש לו ריח רע כגון עיטרן וכדומה, אין צריך להרחיק ממנו, ורק דבר הנסרח מחמת עיפוש דינו כצואה.

הלכה י: וכל הצריך לנקבו והתפלל וכו' וחוזר ומתפלל. וכתב בשו"ע הרב (סי' צ"ב ס"א) שרק בצריך לגדולים צריך לחזור

ברורה (שם ס"ב), שגם אם לא יעבור זמן תפילה אבל יפסיד תפילה בציבור, יכול לנקות ידיו בכל דבר המנקה.

הלכה ה: וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה. וכתב בשו"ע (או"ח סי' פ"א ס"ב) שכן פשט המנהג [שאינו טובלים]. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ב), שמי שירצה לנהוג ולטבול, תבוא עליו ברכה, אבל רק אם על ידי זה לא יעבור זמן ק"ש ותפילה. וייתכן שאין ראוי להחמיר אם ע"י יפסיד תפילה בציבור. והוסיף במשנה ברורה (שם ס"ב), שיש אנשי מעשה שנהגים בתקנה זו וטובלים לקריין. ואם קשה עליהם הטבילה, רוחצים את עצמם בט' קבין. טבילה זו כשרה בארבעים סאה מים שאובים (במידות זמננו 331.8 ליטר, וי"א 648 ליטר). ולמעשה, נהגים להוסיף הרבה לפי שתי הדעות. ורחיצה בט' קבין צריכה להיעשות ע"י שיישפכו עליו ט' קבין מים שאובים, ואפילו משלשה כלים, באופן שלא תהיה הפסקה בין שפיכת כלי אחד עד שתתחיל שפיכה מכלי שני. (שיעור ט' קבין לפי מידות זמננו 12.42 ליטר, וי"א 21.6 ליטר).

הלכה ז: לא יתפלל עד שיכסה את לבו. והוסיף במשנה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ט שבט - הלכות תפילה וברכת כהנים

קכט

הרמב"ם המבואר - מהדורת חזיתריק

- 1 תועבה [דחיה ומורחת], וחזרו ומתפלל אחר שיעשה
- 2 צרכיו. ואם משער לעצמו לפני התפילה שיכול להעמיד עצמו
- 3 כפי שיעור הילוך פרסה, תפלתו תפלה. ואף על פי כן שיכול
- 4 להעמיד את עצמו כדי פרסה, מכל מקום, לכתחלה לא יתפלל
- 5 עד שיבדק עצמו יפה יפה ויפקד נקביו, ויסיר כיחו וניעו
- 6 וכל דבר הטורדו, ואחר כך יתפלל.
- 7 יא. מי שגהק ופחה ונתעטש בתפלתו, אם לרצונו - שלא
- 8 בדק עצמו קודם הרי זה מגנה. ואם בדיק גופו קדם שיתפלל
- 9 כלומר, שהכין את גופו שלא יבוא לידי כך ובאו לאנסו, אין בכך
- 10 פלוג. נודמן לו רוק בתפלתו, ואינו יכול לבלעו מחמת
- 11 סמיכותו, והרוק טורדו מן הכוונה בתפילה, מבליעו בטליתו
- 12 באופן שלא יראה הרוק, או בבגדו האחר אם חס על טליתו הנאה.
- 13 ואם היה מצטער מכף שיהא על בגדו לכלוך כל שהוא, מחמת
- 14 אנינות דעתו, ואינו רוצה להבליעו בבגדו, זורקו בידו כיוון
- 15 אחוריו, כדי שלא יצטער בתפלה ונמצא טורד. יצא ממנו
- 16 רוח מלמטה כשהוא עומד בתפלה שלא לרעתו - שהפיה
- 17 באונס, שותק עד שתקלה הרוח - שיפוג הריח, וחזרו
- 18 לתפלתו.
- 19 יב. בקש להוציא רוח מלמטה ונצטער הרבה מחמת כן

פניני הלכה

רק ימתין עד שיכלה ממנו הריח. וכן נוהגים. והוסיף במשנה ברורה (שם ס"ק ט), שטוב שיהרהר בליבו את תפילת ריבון העולמים.

הלכה ג': ונטפו מי רגליו על ברכיו וכו' וחזרו למקום שפסק. וכתב בשו"ע (או"ח סי' עח ס"א) שאפילו אם בגדיו הפנימיים לחים יכול לחזור ולהתפלל, באופן שבגדו העליון נקי ומכסה את בגדיו המלוכלכים. והוסיף בשו"ע הרב (שם ס"ג) שלענין תפילה, אפילו אם בגדיו העליונים התלכלכו ממי הרגליים, אינו עוקר ממקומו ומחליף את בגדיו, אלא ימשיך ויתפלל כדרכו. משום שאיסור מי רגליים באופן זה הוא רק מדרבנן, וכיון שהוא כבר עומד בתפילה, לא גזרו. **ואם שהה כדי לגמור את כל התפלה חוזר לראש.** וכתב במשנה ברורה (שם סק"ז), שרק אם הפסיק באונס מחמת שהמים נוטפים ושהה כדי לגמור את כולה, חוזר לראש. אבל אם הפסיק מחמת שהמתין להבאת מים או כדי שמי הרגליים ייבלעו בקרקע, שמעיקר הדין אינו חייב להפסיק בשבילם, אינו נחשב לאונס ולא חשוב הפסק, וחוזר למקום שפסק.

הלכה טו': כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה. וכתב השו"ע (או"ח סי' צח ס"א) המתפלל צריך שיכוון בלבו פירוש המילות שמוציא בשפתיו וכו'. והוסיף בשו"ע הרב (שם), שאם אינו יכול לכוון פירוש המילות, על כל פנים צריך שיחשוב בשעת התפילה בדברים המכניעים את הלב ומכוונים ליבו לאביו שבשמים, ולא יחשוב בדברים שיש בהם קלות ראש. **ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה.** וכתב בשו"ע (סי' קא ס"א) המתפלל צריך שיכוון בכל הברכות. ואם אינו יכול לכוון בכלן לפחות יכוון באבות, ואם לא יכוון באבות אף על פי שכיוון בכל השאר יחזור

ולהתפלל, אבל בצריך לקטנים אינו צריך לחזור ולהתפלל. וראה במשנה ברורה (שם סק"ב, וביה"ל ד"ה וצריך) שיש חולקים וסוברים שגם בצריך לקטנים חוזר ומתפלל. **ואם יכול וכו' כדי פרסה וכו' לכתחלה וכו'.** וכתב בשו"ע הרב (שם) שאם יכול להעמיד את עצמו שיעור הילוך פרסה, יש אומרים שלכתחילה לא יתפלל בגוף משוקץ ואפילו שיעבור זמן תפילה. ויש מי שמתיר אפילו לכתחילה להתפלל, ויש לסמוך על זה אם חושש שיעבור זמן תפילה. **ואם יכול להעמיד עצמו.** כתב במשנה ברורה (סי' צב סק"ד) ששיעור זה של יכול להעמיד עצמו, משערים מתחילת התפילה.

הלכה יא': מי שגהק ופחה וכו'. וכתב השו"ע (סי' צז ס"א) שאם צריך לפהק מתוך אונס נניח ידו על פיו שלא תיראה פתיחת פיו. **נודמן לו רוק בתפלתו וכו'.** והוסיף בשו"ע הרב (סי' צז ס"ב), שאפילו עומד בתחנונים שלאחר התפילה אסור לירוק כל זמן שלא פסע, משום שהוא כעומד לפני המלך. **זורק בידו לאחוריו.** והוסיף הרמ"א (שם), שאם אינו יכול לזרוק לאחוריו זורק לשמאלו, אבל לא לימינו, וודאי שלא לפניו. והוסיף בשו"ע הרב (שם ס"ב), שאם אין לו אפשרות לירוק לשמאלו, והרוק מצערו בתפילה, מותר לו לירוק לימינו ואפילו לפניו. **יצא ממנו רוח וכו' וחוזר לתפלתו.** וכתב במשנה ברורה (סי' קג סק"ב), שחוזר למקום שפסק, אם לא הפסיק מחמת הריח שיעור זמן כדי לגמור את כולה.

הלכה יב': בקש להוציא וכו' מהלך לאחוריו וכו'. וכתב הרמ"א (סי' קג ס"ב) שיש אומרים שרק המתפלל בביתו צריך להלך לאחוריו וכו' אבל המתפלל בציבור ומתבייש להלך לאחוריו אין צריך להלך לאחוריו, ולא יאמר את תפילת ריבון העולמים וכו',

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

- 1 הזמן הנצרך לכך הוא שלשה ימים, עד שְׁיָנוּחַ וְתִתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ,
2 וְאַחַר כֵּן יִתְפַּלֵּל.
- 3 **טז.** פִּיֶּצֵד הִיא הַפְּנוּגָה בַתְּפִילָה? צָרִיךְ הַמְתַּלְּל שְׁפִיפְנָה לְבוֹ
4 מִכָּל הַמְחֻשְׁבוֹת הַטּוֹרוֹדוֹת אוֹתוֹ וְיִרְאֶה עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ הוּא עוֹמֵד
5 לְפָנָי הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים טז, ח) 'שְׂוִיתִי ה' לְנִגְדֵי תַמִּיד וְגוֹ'
6 לְפִיכֶךָ - מִכִּיּוֹן שֶׁצָּרִיךְ לְכוּן אֶת לְבוֹ כְּרֹאוֹי צָרִיךְ לִישֵׁב מֵעַט
7 קֶדֶם הַתְּפִלָּה כְּדֵי לְכוּן אֶת לְבוֹ, וְאַחַר כֵּן יִתְפַּלֵּל בְּנִחַת
8 וְתַחְנוּנוּמִים. וְלֹא יַעֲשֶׂה תְּפִלְתּוֹ כְּמִי שֶׁהִיא נוֹשֵׂא מִשׁוֹי,
9 מְשַׁלְּכּוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ - כְּמִי שֶׁרוּצֵה לְהִפְטוֹר מִן הָעוֹל הָרוֹבֵץ עָלָיו,
10 לְפִיכֶךָ צָרִיךְ לִישֵׁב מֵעַט אַחַר הַתְּפִלָּה - כְּמִי שֶׁשָּׁקֵשָׁה לוֹ לְהִפְרֹד
11 מִהַתְּפִילָה וְרַק אַחַר כֵּן פִּטְטוֹ. חֲסִידִים הֶרְאִשׁוּנִים הָיוּ שׁוֹהֵינִי
12 שְׁעָה קֶדֶם הַתְּפִלָּה כְּדֵי לִישֵׁב אֶת דַּעְתּוֹ וְלֵהֲכִינֵן אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ
13 לַתְּפִילָה וְשׁוֹהִים שְׁעָה אַחַר הַתְּפִלָּה, וּמְאַרְכִּינֵן בְּתְּפִלָּה שְׁעָה.
14 **יז.** שְׁכוֹר אֵל יִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שְׁאִינֵן לוֹ פְּנוּגָה - שְׁאִינֵנו יִכוֹל לְכוּן
15 אֶת לִיבּוֹ מַחֲמַת שְׂכוּרוֹ. וְאִם עָבַר וְהִתְפַּלֵּל, תְּפִלְתּוֹ תוֹעֵבָה -
16 דְּחִוּיָהּ וּמִוִּרְחַקָּתָה. לְפִיכֶךָ - מִכִּיּוֹן שֶׁתְּפִילְתּוֹ תוֹעֵבָה, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל
17 כְּשִׁיתְּרוֹגֵן מִשְׂכָּרוֹתָיו - כְּשִׁיתְּכַח מִיּוֹנוֹ. שְׁתוֹי - שֶׁשֶּׁתָּה רִבִּיעִית
18 יֵין אֵל יִתְפַּלֵּל, וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלְתּוֹ תוֹעֵבָה בְּדִיעְבַד. אִי זֶה
19 הוּא שְׁכוֹר [שֶׁאִם הִתְפַּלֵּל תְּפִילְתּוֹ תוֹעֵבָה]? זֶה שְׁאִינֵנו יִכוֹל
20 לְדַבֵּר בְּפָנָי הַמְּלָךְ מְבִלִי לְהַשְׁתַּבֵּשׁ בְּדַבְרֵינוּ, וְאִיזְהוֹ שְׁתוֹי [שֶׁאִם
21 הִתְפַּלֵּל תְּפִילְתּוֹ תוֹעֵבָה]? זֶה שֶׁיִּכּוֹל לְדַבֵּר בְּפָנָי הַמְּלָךְ וְאִינֵנו
22 מְשִׁתְּבֵשׁ - אִינֵנו מִתְּכַבֵּל בְּדַבְרֵינוּ, אֲפָּ עַל פִּי כֵן - שִׁיכוֹל לְדַבֵּר
23 בְּפָנָי הַמֶּלֶךְ, הוֹאִיל וְשִׁתְּהָ רִבִּיעִית יֵין וְאִינֵנו דַּעְתּוֹ צְלוּלָה לְגַמְרֵי,
24 לֹא יִתְפַּלֵּל עַד שִׁסִּיר יֵינוֹ מֵעָלָיו וְתַחֲזוֹר לוֹ צְלִילוֹתָיו.
- 25 **יח.** וְכֵן אֵינֵן עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל, לֹא מִתּוֹךְ שְׁחוּק וְלֹא מִתּוֹךְ

פניני הלכה

זה מכיון שהיינות שלנו אינם חזקים, אין לנו נהירים להמתין אחר שתיית רביעית ויותר. וראה במשנה ברורה (שם ס"ק יז) בשם הפרי מגדים, שכל זה כדי ליישב את המנהג, אך אין נכון לנהוג כן. כתב במשנה ברורה (שם ס"ק יז) בשם המהרש"ל, שביום טוב יכול להתפלל מנחה אף על פי ששותה קצת, משום שאי אפשר להמתין עד שיפוג יינו. וכתב במגן גבורים (אלף המגן, סי' צב סק"ח), שהוא הדין בפורים.

הלכה יח: אלא מתוך דברי תורה שאין בהם עיון. וכתב בשו"ע הרב (סי' צג ס"ג) שמכל מקום אם עסק בפלפול הלכה והתחילו ציבור להתפלל, יתפלל עמהם.

הלכה יט: תפלת מוסף ראש חדש וכו' צריך להסדיר תפלתו. ובמשנה ברורה (סי' ק סק"א) הביא בשם הפרי חדש, שהוא הדין לענין 'יעלה ויבוא' בשחרית שצריך להסדיר מתחילה או שיתפלל מתוך הסידור, וכן 'על הנסים' בחנוכה ופורים [וראה עוד במה שהוסיף בזה]. כתב הרמ"א (סי' ק ס"א), שיש אומרים שכשמתפלל מתוך הסידור אינו צריך להסדיר את תפילתו שהרי רואה מה שמתפלל, וכן נוהגים. וכתב בשו"ע הרב (שם) שבתפילה שמתקשה בה להבין את פירוש הדברים ודאי צריך ללמוד ולהסדיר תחילה, ובפרט בפיוטים שפירושם קשה, ואין

ויתפלל. וכתב הרמ"א (שם) שבזמן הזה אין חוזרים בשביל חסרון כוונה, משום שגם בחזרתו קרוב הוא שלא יכוון.

הלכה טז: לפיכך צריך לישב מעט קודם התפילה וכו'. וכתב בשו"ע (סי' צג ס"א) שישעה שעה אחת קודם שיקום להתפלל וכו' ושעה אחת אחר התפילה וכו'. וכתב בשו"ע הרב (שם), שחסידי הראשונים היו שוהין שעה ממש. אך לשאר העם די בשעה מועטת כדי הילוך ח' טפחים [במידות זמננו שיעור הילוך 8 טפחים הוא 0.75 שניות].

הלכה יז: ושתוי שיכול לדבר בפני המלך וכו' הואיל ושתה רביעית יין לא יתפלל וכו'. כתב המשנה ברורה (סי' צט סק"א), שהוא הדין בשתה שאר משקין המשכרים [וראה בדבריו מהו שיעור השתיה בשאר משקים]. עוד כתב המשנה ברורה (שם סק"ב), שרביעית שאמרו דווקא בשתה בבת אחת, אבל אם שתה בשתי לגימות או עירב בה מעט מים, מותר. ואם שתה יותר מרביעית, בכל מקרה אסור. ושתוי וכו' לא יתפלל עד שיסיר יינו מעליו. וכתב השו"ע (סי' צט ס"ב), שהליכת דרך בשיעור 'מיל', ושניה בשיעור כל שהוא, מפגיגים שתייה של רביעית יין. ועוד כתב השו"ע (שם ס"ג), שכל אחד שהוא שתוי, מספיק לו לפי מה שמרגיש בנפשו שיפוג יינו. וכתב הרמ"א (שם), שמטעם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ל' שבט – הלכות תפילה וברכת כהנים

הרמב"ם המבאר – מהדורת חזיתריק

בספינה או בעגלה וְיִתְפַּלֵּל בִּישִׁיבָה. חוֹלָה שאִינוּ יכוֹל לַעֲמוֹד, 21
מִתְפַּלֵּל לַכַּתְחִילָה אֲפִלּוּ כִּשְׁהוּא שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ וְאִינוּ עוֹמֵד, 22
וְהוּא - וּבִתְנָאֵי שְׂיִכּוּל לְכוּן אֶת דְּעֵתוֹ בַּתְּפִילָה. וְכֵן הַצָּמָא 23
וְהַרְעֵב, שאִין דַּעַם מִיוֹשֶׁבֶת עֲלֵיהֶם מַחֲמַת כּוֹן, הַרְי הֵן בְּכֻלָּל דִּין 24
חוֹלִין, וְלֹכֵן אִם יֵשׁ בּוֹ יְכַלֵּת לְכוּן אֶת דְּעֵתוֹ בַּתְּפִילָה, יִתְפַּלֵּל 25
וְלֹא יֵאָכֵל לִפְנֵי הַתְּפִילָה, וְאִם לֹא - שאִינוּ יכוֹל לְכוּן אֶת דַּעַתוֹ, 26
אַל יִתְפַּלֵּל עַד שְׂיֵאָכֵל וְיִשְׁתָּהּ. וְכֵן אִם הָיָה רְכוּב עַל גְּבִי 27
הַבְּהֵמָה וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִילָה, אָף עַל פִּי שְׂיֵישׁ לוֹ מִי שְׂיֵאֲחַז 28
אֶת בְּהֵמָתוֹ וְיִשְׁמֹר עֲלֵיהּ שְׁלֵא תִּבְרַח בְּשַׁעַת שִׁתְּפַלֵּל, מְכַל מְקוּם 29
לֹא יֵרֵד מִן הַבְּהֵמָה אֶלָּא יִישָׂר בְּמַצַּב זֶה שְׁהוּא יוֹשֵׁב בְּמְקוֹמוֹ 30
עַל גְּבִי הַבְּהֵמָה וּמִתְפַּלֵּל, וְהִטַּעַם שְׁלֵא יֵרֵד מִן הַבְּהֵמָה כְּרִי 31
שְׂתֵּהָא דְּעֵתוֹ מִיִּשְׁבָּת עֲלָיו בַּתְּפִילָה וְיוֹכֵל לְכוּן כְּרֵאוּי. 32
ג. נִכַּח - [מול] בֵּית הַמִּקְדָּשׁ פִּי צַד? אִם הָיָה עוֹמֵד הַמִּתְפַּלֵּל 33
בְּחוּצָה לְאַרְצָא - מַחוּץ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל, מִחֻזֵּיר - מִפְּנֵי אֶת פְּנֵיו 34
נִכַּח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּלֵּל. וְאִם הָיָה עוֹמֵד בְּאַרְץ - בְּחוּץ 35
אַרְץ יִשְׂרָאֵל, מְכוּן אֶת פְּנָיו כְּנֶגֶד הַעִיר יְרוּשָׁלַיִם. וְאִם הָיָה 36
עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם, מְכוּן אֶת פְּנָיו כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְאִם הָיָה 37
עוֹמֵד בְּמִקְדָּשׁ - בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, מְכוּן אֶת פְּנָיו כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ 38
הַקְּדוּשִׁים. סוּמָא - עֵיזוּר, וְמִי שְׁלֵא יְכוֹל לְכוּן אֶת הַרוֹחוֹת 39
- לְזַהוּת אֶת כִּיּוּן צַדִּי הַעוֹלָם, וְהִמְתָּחֵף - שֵׁט בְּסִפְּנָיה וְאִינוּ 40
יכוֹל לְכוּן אֶת פְּנֵיו לְכוּן הַמִּקְדָּשׁ, הִרִי זֶה לְכוּן אֶת לְבוֹ וְיִחְשׁוּב 41
שְׁהוּא כְּנֶגֶד הַשְּׂכִינָה בְּבֵית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים וְיִתְפַּלֵּל. 42

יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ה

פרק ה

א. שְׁמוּנָה דְּכָרִים צָרִיף הָאֲדָם הַמִּתְפַּלֵּל לְהִזְהַר בְּהֵן 3
לַכַּתְחִילָה וְלַעֲשׂוֹתָן, וְאִם הַמִּתְפַּלֵּל הָיָה נִמְצָא בְּמַצַּב דְּחוּק אוֹ 4
שְׁנָאָנְס וְלֹא יכוֹל הִיָּה לַעֲשׂוֹתָם, אוֹ שְׂעָבֵר בְּמוֹזֵד וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן 5
הַדְּבָרִים, אֵינָן מְעַפְכִּין אֶת הַתְּפִילָה, וְלֹכֵן אִינוּ חַיִּיב לַעֲשׂוֹתָם 6
בְּמַצְבֵּים דְּחוּקִים, וְאִם לֹא עֲשֵׂאָם מַחֲמַת אוֹנֵס אוֹ בּוּדוּן, אִינוּ צָרִיף 7
לְחַזוֹר וְלַהֲתַפַּלֵּל. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים: עֲמִידָה עַל רִגְלָיו, וְהִסְבַּח פְּנֵי 8
נִכַּח - [מול] בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְתִקְוָן - [סִידוּר תְּנוּחַת] אִיבְרֵי הַגּוֹף, 9
וְתִקְוָן - [סִידוּר] הַמְּלַבּוּשׁ אֲשֶׁר עָלָיו, וְתִקְוָן הַמְּקוּם שְׁעוֹמֵד בּוֹ 10
בַּתְּפִילָה, וְהַשְּׂנִית הַקּוֹל - כְּלוּמַר, אוֹפֵן הַשְּׁמַעַת הַקּוֹל, וְהַפְּרִיעָה 11
עַל בְּרַכְיֹו, וְהַשְּׂתַתְּוִיָּה בְּפִישׁוּט יַדָּיו וְרִגְלָיו בְּנִפְיֵלַת אִפְיִים, וּפְרֻטֵי 12
דְּבָרִים אֲלוּ יִתְבָּאֵרוּ לְהֵלֵן (הַלְכוֹת ב"ד). 13
ב. עֲמִידָה בְּשַׁעַת הַתְּפִילָה פִּי צַד - כְּלוּמַר כִּי צַד נוֹהַגַת עֲמִידָה 14
בַּתְּפִילָה לַכַּתְחִילָה וּבְמַצְבֵּים דְּחוּקִים [כְּאִמּוֹר לַעִיל (הַלְכוֹת א)]? 15
לַכַּתְחִילָה אֵין מִתְפַּלֵּלִין אֶלָּא מְעַמְד. וְאִם הָיָה יוֹשֵׁב בְּסִפְּנָיה 16
הַשְּׁטָה בְּמִים וְנִדָּה מַצַּד לְצַד, אוֹ בְּעִגְלָה הַנוֹסַעַת לְדַרְכָּהּ, שְׁבֵאֹפְנִים 17
אֲלוּ אֵין הַקְּרָקַע שֶׁתַּחְתּוֹ יַצִּיבָה, הַדִּין הוּא שְׂאָם הוּא יְכוֹל לַעֲמֹד 18
עֲמִידָה יַצִּיבָה וְלְכוּן אֶת לִיבּוֹ בַּתְּפִילָה, יַעֲמֵד, וְאִם לֹא - 19
שְׁעֲמִידָתוֹ לֹא תִּהְיֶה יַצִּיבָה וְדַעַתוֹ תִּתְבַּלְּבַל בַּתְּפִילָתוֹ, יִשֵּׁב בְּמְקוֹמוֹ 20

פניני הלכה

ס"ד) כתב שהמתפלל במטוס בשעת הטיסה, יתפלל תפילת שמונה עשרה בישיבה על מקומו, ולא בעמידה במקום המעבר, כיון שיטרידוהו העוברים והשבים. וכן הנוסע במכונית סמוך לחצות הלילה, וקשה לו לירד מפני הפסד זמן או ממון וכדומה, יתפלל ערבית בישיבה במכונית, ולא ימתין להתפלל בעמידה בגמר הנסיעה אחר חצות. אולם הנוהג במכונית, לא יתפלל בשעת נהיגה אלא יעצור ויתפלל. וכן הצמא והרעב הרי הן בכלל חולין. ובמשנה ברורה (סי' פט ס"ק כה) הוסיף בשם הלבוש: רעב 'הרבה' [כלומר שדווקא אדם שרעב עד מאד הריהו בכלל 'חולין']. אמנם בשו"ע הרב (שם ס"ה) כתב 'לרעבו ולצמאו' ולא חילק בזה. הרי הן בכלל חולין, אם יש בו יכולת לכוון וכי' יתפלל ואם לאו אל יתפלל עד שיאכל וישתה. ובשו"ע (סי' פט, ס"ד) כתב 'אם רצה [ל' לאכול]', אל יתפלל עד שיאכל וישתה'. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק כו) שמשמע מדברי השו"ע שאינו מחויב לאכול, אלא שאם רצה לאכול כדי שיוכל לכוון בתפילה, מותר.

הלכה ג: מחזיר פניו נוכח ארץ ישראל וכי' מכוון פניו כנגד בית קודש הקדשים. בשו"ע (סי' צד ס"א) הוסיף, שהעומד בחוץ לארץ יכוון גם לירושלים ולמקדש ולבית קודש הקדשים, והעומד בארץ ישראל יכוון גם למקדש ולבית קודש הקדשים, והעומד בירושלים יכוון גם לבית קודש הקדשים. ואם היה עומד מאחורי הכפורת [במעברו של בית המקדש. משנה ברורה (שם סק"ו)], מחזיר פניו לכפורת [ובמשנה ברורה (שם סק"ז) הוסיף שיראה את עצמו כאילו הוא עומד לפני הכפורת]. והמהלך

מועיל בזה שמתפלל מתוך סידור. וכשהוא מגיע ליישוב וכי' חוזר ומתפלל וכי'. וכתב הרמ"א (סי' קי"ג), שאם לא חזר והתפלל [משום ששכח או שלא ידע שחייב לחזור ולהתפלל, משנה ברורה (ס"ק טו)], צריך להשלים אותה בתפילה שלאחריה, כדין השוכח להתפלל.

הלכה א: ואם היה דחוק או שנאנס וכי' ולא עשה אותן אינו מעכבין, ואלו הן, עמידה. ובשו"ע (סי' צד ס"ט) פסק, שמי שהוכרח להתפלל מיושב, צריך לחזור ולהתפלל מעומד כשיוכל, ואין דינו כמתפלל תפילת 'נדבה' שצריך לחדש דבר בתפילתו [בענין תפילת נדבה ראה בדברי רבינו לעיל (פ"א ה"ט) ובשו"ע (סי' קז ס"א)]. ובשו"ע הרב (סי' צד ס"ט) כתב 'טוב שיחזור ויתפלל מעומד כשיוכל, בתורת נדבה, אם הוא בטוח שיוכל לכוון יפה בתפילתו'. ובמשנה ברורה (שם ס"ק כז) כתב, שהאחרונים הכריעו שאינו צריך לחזור ולהתפלל שנית, אך אם הוא רוצה, יכול להתפלל בתורת נדבה אם הוא בטוח שיוכל לכוון בתפילה. אך הוסיף שמדברי הפרי מגדים משמע שבזמננו אין כדאי להתפלל בתורת נדבה.

הלכה ב: היה יושב בספינה או בעגלה אם יכול לעמוד וכי' ואם לאו יישב במקומו ויתפלל. ובשו"ע (סי' צד ס"ה) פסק, שאם יש באפשרותו לעמוד במקום הכריעות [בברכות 'אבות' ו'מודים'], יעמוד כדי שיוכל לכרוע בעמידה, וכן לפסוע שלש פסיעות בסיום התפילה. והוסיף במשנה ברורה (סי' צה ס"ב) שגם יכוון את רגליו זו בצד זו. בהליכות שלמה (תפילה פ"ח

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

- 1 ד. תקון [-] סידור] איברי הגוף פיצד - כלומר, כיצד אמורה
 2 להיות תנוחת איבריו בשעת התפילה? קשה הוא עומד בתפלה
 3 צריך לכוון את רגליו זו בצד זו - להשוות את הרגליים שהיו
 4 מקבילות זו לזו ולהסמיכן באופן שייראו כרגל אחת, ונתן את מבט
 5 עיניו למטה - כלפי מטה כאלו הוא מביט לארץ - כלפי הארץ,
 6 ויהיה לבו פנוי - מופנה במחשבתו למעלה - כלפי מעלה כאלו
 7 הוא עומד ומתפלל בשמים. ומניח המתפלל את שתי ידיו על
 8 לבו כשהן כפותין - חבוקות, ידו הנמנית על ידו השמאלית,
 9 ועומד כעבד לפני רבו - אדונו, העומד באימה ביראה ופחד
 10 מאימת רבו עליו. ולא יניח את ידיו פשוטות כלפי מטה על
 11 תלציו - צדיו, משום שזו היא דרך יוהרה.
 12 ה. תקון - סידור המלבוש של העומד להתפלל, פיצד הן
 13 הלכותיו? מתקן מלבושיו תחלה - לובש את בגדיו כראוי לכבוד
 14 התפילה לפני התפילה, ולאחר מכן מצנין עצמו ומקדר - מפאר
 15 ומקשט את עצמו בבגדיו, שגאמר (תהילים כט, ב) 'השתחוו לה'
 16 בהדרת קדש' - כלומר, שצריך האדם להיות לבוש בבגדים
 17 חשובים ומהודרים לכבוד התפילה. ולא יעמד המתפלל בתפלה
 18 כשהוא לבוש רק באפנדתו - בגד הסמוך לבשרו לספוג הזיעה,
 19 שאין דרך כבוד לצאת בו עד שילבש עליו בגד אחר. ולא יעמוד
 20 בראש מגלה - ללא כיסוי על ראשו, ולא יעמוד ברגלים מגלות
 21 - יחפות [שאינו עומד בדרך כבוד], ודין זה הוא רק אם ה' רך
 22 אנשי המקום שלא יעמדו בפני גדולים - מכובדי העם אלא
 23 בבית הרגלים - רק באופן שהם נועלים מנעלים ברגליהם. אבל
 24 במקומות שאין מקפידים להתייבב לפני מכובדי העם בכיסוי
 25 הרגליים, מותרים לעמוד בתפילה ברגליים מגולות. ובכל מקום לא
- 1 יאחז בשעת התפילה תפלין בידו או ספר תורה ברוחו
 2 ויעמוד ויתפלל, מפני שכלו טרוד בהן שמא יפלו מידי ויתבו, ודעתו לא תהיה מיושבת עליו בתפילתו. ולא יאחז מעות בידו,
 3 מהסיבה שעלולים ליפול מידי ארצה ולהתפזר אנה ואנה וחלקם ילכו
 4 לאיבוד, וחשש זה עלול להטרידו ולהסית את דעתו בתפילה, וכן
 5 הכלים שאוחז בידו מטרידים את דעתו בתפילה. אבל מתפלל
 6 הוא בלולב - עם לולב בידו בתפילות של ימות הקהג - חג
 7 הסוכות, אע"פ שיש מקום לחשוש שטרוד אותו המחשבה שעלול
 8 הלולב ליפול מידי ויפסל למצוה, וטעם הדבר הוא מפני שהיא
 9 [-מצוות נטילת לולב] מצוות היום, ומאחר שלקחתו מצוה אנו
 10 אומרים שמתוך שחביבה המצוה עליו אין משאם ושמירתם מכביד
 11 עליו ולא ייטרד מכך. היה נושא משוי [- מטען] על ראשו,
 12 והגיע זמן תפלה, אם היה המשא פחות מארבעת קבין, אזי
 13 מפשילו - משלשו לאחוריו ועומד ומתפלל בעורו תלוי עליו,
 14 שהרי לא יבטל את כוונתו בתפילה. ואם היה כובדו של המשא
 15 ארבעה קבין או יותר, מניחו על גבי קרקע ורק אחר כך
 16 יתפלל, ולא יפשילו לאחוריו מפני שמשא כבד זה מונעו מלכוון.
 17 דרך כל החכמים והתלמידים היא, שלא יתפללו אלא
 18 קשהו עטופין בטלית.
19. תקון המקום - הכנת המקום הראוי לתפילה, פיצד הן
 20 הלכותיו? המתפלל צריך שיעמד במקום נמוך, וצריך שיחזיר
 21 [-יפנה] את פניו לפתל - כלומר, יתפלל כשהוא עומד קרוב לכותל
 22 ולא יחצוץ דבר בינו ובין הכותל ויבטל את כוונתו בתפילה, וצריך
 23 לפתח חלונות - להתקין חלונות [אם מתפלל בביתו] או פתחים
 24 פגוד ירושלים פדי להתפלל פגודן, שגאמר (דניאל ו, יא)

פניני הלכה

הראש משום צניעות, שהרי זה כמגלה בשרו המכוסה. וראה עוד בדבריו (שם מהדורה חדשה) שיש בכך משום 'ובחוקותיהם לא תלכו'. בשו"ע (סי' צא ס"ב) כתב, שצריך לאזור אזור [- חגורה] בשעת התפילה, אפילו מי שיש לו אבנט [של מכנסין] שאין לבו רואה את הערוה, משום 'הכון לקראת אלהיך ישראל' (ראה שבת י, א). וכתב במשנה ברורה (שם סק"ד), שבדיעבד אם התפלל בלא חגורה יצא. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ב) שמי שהולך כל היום בלא חגורה אינו צריך לחגור בשעת התפילה. אמנם במשנה ברורה (שם) כתב שמידת חסידות לחגור גם בכגון זה. וע"ע הליכות שלמה (תפלה עמ' קמ אות ד בהערה). לא יאחז תפלין בידו או ספר תורה בזוהר. ובשו"ע (סי' צו ס"א) כתב 'ולא ספר מספרי הקודש'. וראה עוד בדבריו (שם ס"ב) שמותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל. ולא יאחז מעות וכלים בידו. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"א) ששאר חפצים שאם יפלו מידי לא יפסדו ולא יזיקו לו, מעיקר הדין רשאי להחזיקם בידו, ומצוה מן המובחר שלא יאחז כלום בידו.

הלכה ו: ויחזיר פניו לכותל. וכתב השו"ע (סי' צ סכ"א) שדבר קבוע, כגון ארון או תיבה אינם חוצצים. וכתב הרמ"א, שאין נחשב מחיצה אלא דבר שגובהו עשרה [טפחים] ורוחבו ארבעה, אבל דבר קטן אינו נחשב הפסק [וראה במשנה ברורה (שם ס"ק

בספינה יכוון לבו כנגד השכינה ויתפלל. בשו"ע הרב (סי' צד ס"ה) הוסיף ויחזיר פניו לארץ ישראל, אם אפשר לו.

הלכה ד: צריך לכוון את רגליו זו בצד זו. וכתב במשנה ברורה (סי' צה ס"א), שבדיעבד אם לא כיוון רגליו, יצא. ומניח ידיו על לבו כפותין, הימנית על השמאלית. ובשו"ע הרב (סי' צה ס"ד) כתב 'וטוב שיניחן על לבו וכו' במקום שנוהגין לעמוד כן לפני המלך כשמדברים עמו ושואלין מאתו צרכיהם, והכל כמנהג המקום'. וראה עוד בדבריו מנהגים נוספים. באימה. במשנה ברורה (סי' צה סק"ז) הוסיף שיש להתנועע בתפילה משום 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך'. וראה עוד בדבריו (סי' מח סק"ה) שיש חולקים.

הלכה ה: ולא בראש מגולה. ובשו"ע (סי' צא ס"ג) כתב 'יש אומרים שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה, ויש אומרים שיש למחות שלא להיכנס בבית הכנסת בגילוי הראש'. ובשו"ע הרב (שם) הוסיף שמידת חסידות הוא שלא לילך ארבע אמות בגילוי הראש אפילו שלא בבית הכנסת, וצ"ע לדבריו בסימן ב' (ס"ו) [שכתב שם שגם בימיהם שרוב העם היו רגילים לילך לפעמים הרבה בגילוי הראש מפני החום, מידת חסידות שלא לילך ארבע אמות בגילוי הראש. והוסיף שעכשיו בזמן הזה שכולם דרכם לכסות ראשם, לעולם אסור לילך או אפילו לישב בגילוי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ל' שבט – הלכות תפילה וברכת כהנים

קלג

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

22 מקום מִתֵּר לְהִתְפַּלֵּל בוֹ, והטעם הוא מִפְּנֵי שְׁאִין גְּבָהוּ נִכְר
 23 כמקום גבוה על פני מקום התפילה שמחוצה לו, שְׁהָרִי חֲלַק -
 24 הופרש כרְשׁוֹת לְעֶצְמוֹ, כלומר, מקום גבוה המוקף מחיצות חשוב
 25 כמקום בפני עצמו ואינו נחשב כחלק מסביבתו, ולכן אינו חשוב
 26 כמקום גבוה.
 27 ח. הָאֲמִינִין - בעלי מלאכה שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂין מלאכה אצל בעל הבית
 28 ונמצאים בראש הכֶּתֶל או בראש הָאֵילָן, וְהֵגִיעַ זְמַן תְּפִלָּה,
 29 הדין הוא שיוֹרְדִין לְמִטָּה וּמִתְפַּלְלִין [מפני שאם יתפללו בראש
 30 הכותל או האילן יהיו טרודים בתפילתם שמה ייפלו], ואחר התפילה
 31 חוֹזְרִין ועולים לְמִלְאכָתָן. וְאִם הָיוּ עוֹשִׂים מלאכה בראש עץ
 32 הַיָּזֵית או בראש עץ הַתְּאֵנָה, הדין הוא שמתְפַּלְלִין בְּמִקְוֵי
 33 בראש העץ, ואינם צריכים לרדת ממנו, מִפְּנֵי שְׁטָרְחָן מְרָבָה -
 34 שענפי אילנות אלו מרובים יותר משאר אילנות ויש טורח בעלייתם
 35 וירידתם יותר משאר אילנות ויתבטלו ממלאכת בעל הבית. וְיָמָּה הֵן
 36 -] בעלי המלאכה מִתְפַּלְלִין? אִם הָיוּ עוֹשִׂין את מלאכתם בְּשֹׁכֵר
 37 סְעוּדָתָן בְּלֵבָד, הדין הוא שמתְפַּלְלִין שְׁלֵשׁ תְּפִלוֹת שֶׁל
 38 תְּשׁוּעָה עֶשֶׂר בְּרִכּוֹת, ואין לחוש לביטול מלאכתו של בעל הבית.
 39 אבל אם הָיוּ עוֹשִׂין מלאכתם בְּשֹׁכְרָן - שמקבלים שכר בנוסף על
 40 שכר סעודתם, שאז צריכים למהר למלאכתם, הדין הוא שמתְפַּלְלִין
 41 תפילת הַבְּיָנוּי - תפילה קצרה הכוללת את כל הברכות האמצעיות.
 42 וְיֵבִין קָף וְיֵבִין קָף - בין אם עושים מלאכה בשכר סעודתם בלבד

1 יְכוּיִן פְּתִיחַן לָהּ בְּעִלְתָּהּ וְגו' נגד ירושלים - וחלונות פתוחים
 2 לו בעלייתו לכיוון ירושלים. וְקוֹבֵעַ לוֹ מְקוֹם קבוע לְתַפְלָתוֹ
 3 תְּמִיד. וְאִין מִתְפַּלְלִין לֹא בְּתַרְבֵּהּ בה אסור להכנס משום כמה
 4 סיבות, וְלֹא לְאַחֲרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת - ואין להתפלל מחוץ לבית
 5 הכנסת [כשמפנה את אחוריו לבית הכנסת] משום שבעמידה כזו
 6 מזלזל בקדושת בית הכנסת, אֲלֵא אִם בְּן הַחֲזִיר פְּנִיו - סובב את
 7 פניו לְכִיוּן בֵּית הַכְּנֶסֶת שבאופן כזה מותר להתפלל שם. וְאִסּוּר
 8 לאדם אחר שאינו מתפלל לְיִשָּׁב בְּצַד הָעוֹמֵד בְּתַפְלָה או אפילו
 9 רק לְעֵבֶר לְפָנָיו של המתפלל עד שִׁיִּחְזִיק מִמֶּנּוּ אֲרָבַע אַמּוֹת.
 10 ז. לֹא יַעֲמֵד המתפלל בְּמִקּוֹם גְּבוּהָ שְׁלֵשָׁה טַפְחִים [מעל פני
 11 הקרקע שבו נמצא המתפלל] או יָתֵר מִכֵּן, וְיִתְפַּלֵּל שם, מפני שאין
 12 לעמוד בגבהות לפני הקב"ה. וכמו כן, לֹא יַעֲמֵד עַל גְּבֵי מִטָּה
 13 ויתפלל, וְלֹא יַעֲמֵד עַל גְּבֵי פֶסֶא ויתפלל. ואם הָיָה המקום
 14 המוגבה עליו הוא עומד בְּנֵינְן גְּבוּהָ אפילו למעלה משלושה טפחים,
 15 אִם יֵשׁ בוֹ - בשטחו אֲרָבַע אַמּוֹת אורך עַל אֲרָבַע אַמּוֹת רוחב,
 16 שֶׁהוּא שְׁעוֹר הַבַּיִת - כלומר ששיעור זה של ארבע על ארבע אמות
 17 נחשב לשיעור של בית, הָרִי דִינוּ הוּא פְּעֻלָּהּ - כקומה עליונה
 18 וּמִתֵּר לְהִתְפַּלֵּל בוֹ, שכן נחשב למקום תפילה בפני עצמו. וְכֵן
 19 הוא הדין אִם הָיָה המקום המוגבה עליו עומד המתפלל מִקְּרָף
 20 מִחֻצָּה מְקַל רִחוּתָיו - צדדיו, אָף עַל פִּי שְׁאִין בוֹ - בשטחו
 21 אֲרָבַע אַמּוֹת על ארבע אמות, ואין בו שיעור מידת הבית, מכל

פניני הלכה

הכנסת. משנה ברורה (ס"ק יח). וכתב עוד בשו"ע (שם), שגם אם מתפלל לשאר צדדים [וכגון שאינו יכול להתפלל לצד מזרח, משנה ברורה (ס"ק יט)] יחזיר פניו לבית הכנסת. והוסיף שאם הוא מתפלל בתוך בית הסמוך לבית הכנסת, ופניו לארץ ישראל כראוי ואחוריו לכותל ביתו שהוא כותל בית הכנסת, מותר, מפני שאינו ניכר שמחזיר פניו מבית הכנסת.

הלכה ז: לא יעמוד במקום גבוה וכו'. ובשו"ע (סי' צ ס"א) הוסיף, שאם היה זקן או חולה או שרוצה להשמיע לציבור, מותר לו לעמוד על מקום מוגבה. וכתב במשנה ברורה (שם סק"ה) שמתירים לעמוד במקום גבוה רק באופן שאין להם בעתה שתטריד אותם מהכוונה בתפילה. **ולא על גבי מטה וכו'.** והרמ"א (סי' צ ס"א) הוסיף, שדין זה הוא אפילו אם אינם גבוהים שלשה טפחים [מפני שכשהוא עומד עליהם הוא טרוד וירא שמה ייפול, ולא יוכל לכוון בתפילתו. משנה ברורה (שם סק"א)]. והביא המשנה ברורה (שם סק"ב), שיש מתירים באופן שאינם גבוהים ג' טפחים.

הלכה ח: היו עושין בשכרן מתפללין הבינו. וכתב השו"ע (סי' קי ס"ב) שבזמננו אין דרך בעל הבית להקפיד על כך, ומן הסתם נשכרים על דעת כן שיתפללו תפילת שמונה עשרה כהלכתה. והוסיף במשנה ברורה (שם סק"ב), שהוא הדין שמתירים להתפלל את כל נוסח התפילה. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ב), שבמקום שאין בעל הבית מקפיד, מתירים אפילו להתפלל בבית הכנסת בעשרה.

סח) שיש חולקים]. ובשו"ע הרב (שם ס"כ) הוסיף שכל דבר שהוא צורך התפילה, אפילו אם הוא גדול הרבה אינו חשוב הפסק, ולכן השולחן שבבית או ה'סטנדר' שבבית הכנסת שמניחים עליהם את הסידורים, אינם חוצצים. וראה עוד בדבריו שכתב שכל זה הוא למצוה מן המובחר, אבל לא יתבטל מתפילה בציבור בשביל זה. וכתב השו"ע (סי' צ סכ"א), שאדם אינו חוצץ. ובשו"ע הרב (שם) כתב, שיש מי שאומר שיש להזהר מלהתפלל מאחורי אדם, וטוב לחוש לדבריו. **וצריך לפתוח חלונות או פתחים וכו'.** ובשו"ע הרב (סי' צ ס"ד) כתב, שגם בבית הכנסת צריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים. **וקובע מקום לתפילתו תמיד.** וכתב בשו"ע (סי' צ ס"ט) 'יקבע מקום לתפילתו שלא ישנהו אם לא לצורך, ואין די במה שיקבע לו בית הכנסת להתפלל, אלא גם בבית הכנסת שקבוע בה, צריך שיהיה לו מקום קבוע'. ובשו"ע הרב (שם ס"ח) הוסיף שכל תוך ארבע אמות נחשב מקום אחד, מפני שאי אפשר לצמצם [לכוון את המקום בדיוק]. וגם כשמתפלל בביתו יקבע לו מקום, כדי שלא יבלבלוהו בני הבית. **ואין מתפללין לא בחורבה.** וכתב בשו"ע הרב (סי' צ ס"ה) שאם הם שני אנשים והחורבה חזקה ואינה עומדת להתמוטט, והיא נמצאת בשדה, מותר להכנס להתפלל שם. וראה שם פרטי דינים נוספים. **ולא לאחורי בית הכנסת וכו'.** וכתב בשו"ע (סי' צ ס"ז), שיש מפרשים ש'אחורי בית הכנסת' הוא הצד של הפתח, וזהו הצד ההפוך מהכיוון שאליו מתפללים, וגבו מופנה כלפי בית הכנסת. ויש מפרשים להיפך [שהוא הצד שאליו מתפללים], וגבו מופנה כלפי כותל המזרח. וראוי לחוש לדבריו שניהם [שיתפלל רק במערב, ויחזיר פניו לבית

הרמב"ם המבאר – מהדורת חיטריק

- 1 ובין אם עושים מלאכה בשביל שכר נוסף, אין יורדין הפועלים
 2 לפני התבה כשליח ציבור, ואין נושאין את פניהן אם הם
 3 כהנים, משום שבעל הבית מקפיד על ביטול מלאכתו.
 4 ט. השניות הקול ביצד - כלומר, כיצד משמיע את קולו בתפילה?
 5 לא יגביה קולו בקול רם בתפלתו, ולא יתפלל בהרהור לבו,
 6 אלא מחתך הדברים - מבטא את המילים בשפתיו ומשמיע
 7 לאזניו את מילות התפילה בלחש, ולא ישמיע קולו באופן
 8 שיכולים האחרים לשמוע זאת, אלא אם פן היה חולה, או
 9 שאינו יכול לבנות את לבו בתפילה עד שישמיע קולו, הרי
 10 זה מתיר להשמיע קולו, ובלבד שלא יהיה המתפלל בקול
 11 בצבור, והטעם הוא כדי שלא תטרף [-תחבל] דעתן של
 12 הציבור מקולו.
 13 י. פריעה ביצד? המתפלל פורע על ברכיו חמש פריעות
 14 בכל תפילה ותפילה, וכן הוא סדר הכריעות: בברכה ראשונה
 15 - ב'ברכת אבות', כורע בתפילה ובסוף - בתחילת הברכה כשאומר
 16 'ברוך אתה' ובסוף הברכה כשאומר 'ברוך אתה', ובהזדויה - בברכת
 17 'מודים', בתפילה ובסוף - כורע בתחילת הברכה כשאומר 'מודים'
 18 ובסוף הברכה כשאומר 'ברוך אתה', וכשגומר התפילה לפני
 19 שאומר 'עושה שלום' כורע, ופוסע שלש פסיעות לאחוריו
 20 כשהוא כורע - תוך כדי כריעתו, ולאחר מכן נותן שלום
 21 משמאל עצמו - מפנה את פניו לצדו השמאלי, ואחר כך נותן
 22 שלום מימין עצמו - מפנה את פניו לצדו הימני, ואחר כך
 23 מגביה ראשו מן הפריעה. וכשהוא פורע בארבע הפריעות,

פניני הלכה

משאר הציבור. משנה ברורה (שם ס"ב בטעם הבי'). אבל
 באמצע ברכה יכול לשחות. ופוסע שלש פסיעות לאחוריו וכו'.
 וכתב בשו"ע (סי' קכג ס"א) כשיאמר 'עושה שלום במרומי' יטה
 פניו לצד שמאל, וכשיאמר 'הוא יעשה שלום עלינו' יטה פניו לצד
 ימינו, ואחר כך ישתחוה לפניו כעבד הנפטר מרבו. והרמ"א (שם)
 הוסיף, שנהגו לומר אחר כך 'יהי רצון שייבנה בית המקדש וכו'',
 כי התפילה במקום העבודה, ולכן מבקשים על המקדש שנוכל
 לעשות עבודה ממש.

הלכה יב: צריך שיכרע בהן עד שיתקפוקו כל חוליות
 שבשרה וכו'. וכתב השו"ע (סי' קיג ס"ד) שלא יכרע רק
 במותניו וראשו יישאר זקוף, אלא יכופף גם את ראשו. ועוד כתב
 (שם ס"ה), שלא ישחה יותר מן השיעור עד שיהיה פיו מול חגרו
 המכנסים. ואם הוא זקן או חולה שאינו יכול לשחות עד
 שיתקפוקו חוליותיו, די בכך שירכין את ראשו. והוסיף עוד (שם
 ס"ו), כשהוא כורע, יכרע במהירות בפעם אחת, וכשהוא זוקף,
 זוקף בנחת, ראשו תחילה ואחר כך גופו, כדי שלא יראה בעיניו
 כמשא.

הלכה יג: אחר שמגביה ראשו מכריעה חמישית יושב לארץ
 וכו'. וכתב בשו"ע הרב (סי' קלא ס"א) שאם אין באפשרותו לישב
 במקום שכלו השלוש פסיעות, ימתין כדי הליוך ארבע אמות
 ויחזור למקומו, ויפול מיושב. יושב לארץ ונופל על פניו ארצה

הלכה ט: ולא יתפלל בלבו וכו'. בבאיור הלכה (סי' קא ס"ב
 ד"ה בלבו) הביא, שגם בדיעבד אם התפלל בליבו, לא יצא. כתב
 הרמ"א (סי' צד ס"ו) שחולה שאי אפשר לו להתפלל, מכל מקום
 יהרהר את התפילה בליבו, שנאמר 'אמרנו בלבבכם על משכבכם'.
 וראה שם במשנה ברורה (ס"ק כא) לענין אם לאחר מכן הבריא
 בתוך זמן התפילה, האם יחזור ויתפלל. ולא ישמיע קולו וכו'.
 ובשו"ע (סי' קא ס"ב) כתב, שאם אינו יכול לכוון בלחש, מותר
 להגביה קולו, ודווקא בינו לבין עצמו, אבל בציבור אסור, משום
 שהדבר יגרום להטרדת הציבור. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ו)
 שלכתחילה צריך להתפלל בלחש עד שחברו העומד סמוך לו לא
 ישמע. ובשערי הלכה ומנהג (עמ' קמט, קנה, ושם הע' 30) כתב,
 שע"פ הזוהר התפילה בלחש היא שאפילו לא ישמיע לאזניו.
 [וראה עוד בדבריו שם שדן באריכות בדברי הרמב"ם והשו"ע
 בזה]: **ובלבד שלא יהא בציבור.** והוסיף הרמ"א (שם) שאם
 משמיע קולו בביתו כשמתפלל כדי שילמדו ממנו בני ביתו, מותר.
 וכתב בשו"ע הרב שאם אינו יכול לכוון בלחש, ילך לביתו
 ויתפלל בקול. ובבאיור הלכה (שם ד"ה דאתי) כתב, שבזמננו אין
 לנהוג כן אלא מי שכל מעשיו לשם שמים.

הלכה י: כריעה כיצד וכו'. והוסיף השו"ע (סי' קיג ס"א) שאם
 בא לשחות בסוף כל ברכה או בתחילתה, מלמדים אותו שלא
 ישחה [משום שחוששים ליוהרא, שמחזיק את עצמו כשר יותר

23

יום שישי א' אדר ה'תשע"ה

24

פרק ו

25 א. אסור לו לאדם לעבור אחורי בית הפנסת - כלומר, מאחורי הצד של פתח בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין, מפני החשד שנראה כמשתמט מן התפילה שבבית הכנסת. אלא אם כן היה נושא על גביו משוי [מ-שא], שבמקרה כזה מותר לעבור מאחורי בית הכנסת כיון שהרואה מבין שבגלל המשא שעליו הוא לא נכנס, או אם היה לבית הפנסת שני פתחים בשתי רוחות [-בשני צדדים] גם מותר לעבור מאחורי בית הכנסת, מפני שהרואה אומר בליבו 'שמא ילך ויפנס מפתח האחר' - אולי הוא יכנס בפתח השני, ואינו חושד אותו שמשמטט מבית הכנסת. וכן אם היה בעיר שני בתי פנסיות גם אין מקום לחשד, משום שבמקרה זה יאמר הרואה 'שמא ילך לבית הפנסת הרגיל בו' - אולי הסיבה שאינו נכנס לבית הכנסת היא משום שהוא הולך לבית הכנסת השני ששם הוא רגיל להתפלל. ואם היה לו תפלין בראשו - אם היה עטור בתפלין על ראשו, גם מותר לעבור מאחורי בית הכנסת, ואף על פי שאין שם אחד מפל אלו - כלומר האופנים המבוארים לעיל שמותר לעבור בהם, כשנושא משא, או שיש שני פתחים לבית הכנסת, או שיש שני בתי כנסיות באותה עיר, מפני שהתפלין שהוא עטור בהן מוכיחין עליו, שהוא רודף מצוות, ואינו ממבטלי התפילה.

43

1 בְּרַפְּיָם, כלומר, שברכיו נוגעות בארץ וכן פניו מגיעות לארץ. קִדְּהָ, היא על אפיים, כלומר מכופף ראשו וגופו עד שמגיע ראשו לארץ. 2 הַשְּׁתַּחֲוּיָה, זה פשוט ידים ורגלים עד שנמצא מוטל ומשתטח בכל גופו על פניו על הארץ. 3 יד. כשהוא - המתפלל עושה נפילת פנים אחר התפילה, יש מי שהוא עושה זאת בקדה ויש מי שהוא עושה זאת בהשתחויה. ואסור מן התורה לעשות השתחויה על האבנים בכל מקום, אלא רק בבית המקדש, ששם התירה התורה השתחויה, כמו שבארנו בהלכות עבודה זרה (פ"ה ה"ח). 4 ואין אדם חשוב רשאי לפל על פניו אלא אם כן הוא יודע ומכיר בעצמו שהוא צדיק ונענה בתפילתו פיהושע בן נון. 5 אכל מטה הוא פניו מעט - רשאי הוא להטות את פניו מעט כלפי מטה, ואינו כובש - מצמיד אותם בקרקע. ומותר לאדם להתפלל במקום זה, ואחר כך לעקור ממקומו ולפל על פניו במקום אחר. 6 טו. מנהג פשוט בכל ישראל, שאין נפילת פנים - אפיים בשבתות ובמועדות, ולא בראש השנה, ולא בראשי חודשים ובחגים ובפורים, ולא במנחה של ערבי שבתות וימים טובים, ולא בערבית שבכל יום. ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית. והיום הפורים בלבד, נופלים על פניהם בכל תפילה ותפילה מחמשת התפילות ביום הכיפורים, מפני שהוא יום תחנון ובקשה ותענית.

22

פניני הלכה

הלכה טו: ולא וכו' פורים. וכתב במשנה ברורה (סי' קלא ס"ק לג) שדין זה הוא בשני הימים של פורים, וכן פורים קטן בשנה מעוברת, ואין אומרים גם במנחה שלפניהם. **ולא בראשי חודשים ובחנוכה וכו'.** וכתב בשו"ע (סי' קלא ס"ו) שאין נפילת אפיים בתפילת מנחה שלפני ראש חודש, ויש אומרים שגם במנחה שלפני חנוכה. וכתב הרמ"א שכן נוהגין. בשו"ע (סי' קלא ס"ו) הוסיף שנהגו שאין נפילת אפיים בט"ו ובט"ז בשבת ובכל חודש ניסן ובט"ב באב ובין יום הכיפורים לסוכות. והרמ"א (שם) הוסיף ל"ג בעומר, ערב ראש השנה וערב יום הכיפורים, והימים שמתחילת ר"ח סיון עד אחר שבועות. ובמשנה ברורה (שם ס"ק לו) הוסיף, שיש נוהגים גם בשישה ימים שאחר חג השבועות, שבהם יש תשלומים לקרבנות חג השבועות.

הלכה א: ברמ"א (סי' צ ס"ח) הוסיף שגם הרוכב על בהמה מותר לו לעבור אחורי בית הכנסת [וביאר בשו"ע הרב (שם ס"ט) שהטעם הוא לפי שנראה לכל שמפני שטרוד בשמירת בהמתו אינו נכנס, ואין בכך ביוזי בית הכנסת]. ובמשנה ברורה (שם ס"ק כ"ה) הוסיף שאם רגילים לעשות בבית הכנסת כמה מניינים גם כן מותר לעבור. ובערוך השולחן (שם סעיף יב) הוסיף שגם אם הוא רק עטוף בטלית, ואפילו רק נושא את הטלית והתפלין בידו, גם כן מותר לעבור. וכן אם הוא הולך עם אינו יהודי מותר לו לעבור, מפני שרואים שהוא טרוד עמו.

וכו'. וכתב השו"ע (סי' קלא ס"א) כשנופל על פניו נהגו להטות על צד שמאל. והוסיף הרמ"א (שם) שלאחר שנפל על פניו יגביה ראשו ויתחנן מעט מיושב, וכל מקום ומקום לפי מנהגו. וכתב בשו"ע הרב (שם) שבזמננו, שלא נהגו ליפול על פניהם ממש אלא בהטיית הראש וכיסוי הפנים בלבד, נהגו ליפול אפילו מעומד, אך על פי הקבלה ראוי להיות נפילת אפיים מיושב.

הלכה יד: ואסור לעשות השתחויה על האבנים אלא במקדש. והרמ"א (סי' קלא ס"ח) הוסיף, שאסור לכל אדם ליפול על פניו בפישוט ידיים ורגליים אפילו אין שם רצפת אבנים. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק מ) לבאר את דבריו, שבמקום שאין בו רצפת אבנים, לאדם חשוב אסור אפילו דרך קידה, ולכל אדם אסור רק דרך פישוט ידיים ורגליים. ועוד כתב במשנה ברורה (שם ס"ק מ) שמהתורה אסורה השתחויה רק כשישנן שתי סיבות לאסור, בפישוט ידיים ורגליים ועל גבי רצפת אבנים. והכמים גזרו גם בחיסרון אחד, כגון קידה [נפילה על אפיים ללא פישוט ידיים ורגליים] על גבי רצפת אבנים, או השתחויה בפישוט ידיים ורגליים שלא על גבי רצפת אבנים. וכשאין אפילו אחד מחסרונות אלו, כגון שעושה קידה שלא על גבי רצפת אבנים, או אפילו על גבי רצפת אבנים אלא שנוטה קצת על צדו, לא גזרו חכמים [וראה בדבריו אופן נוסף].

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

23 לבית חברו לשאל בשלומו קדם שיתפלל תפלת שחרית. וכן
24 לא יצא לדרך משעה שהגיע זמן התפילה קדם שיתפלל. אכל
25 טועם הוא ועושה מלאכה קדם שיתפלל מוסף וקדם שיתפלל
26 מנחה. אכל אינו סועד - אינו יושב לסעודה אפילו של עראי
27 סמוך לזמן מנחה גדולה שמה ימשך בסעודתו וישכח להתפלל.
28 ה. כיון שהגיע זמן מנחה גדולה משעה שהגיע הזמן שהוא
29 סמוך למנחה גדולה, לא יכנס אדם לבית המרחץ, אפילו רק
30 להייע - שאין זה נמשך זמן רב, עד שיתפלל תפילת מנחה, שמה
31 תעלה [י- יתעייף ויחלש] ויבטל מן התפילה, ולא לאכל
32 אפילו אכילת עראי שאינה נמשכת זמן רב, שמה ימשך
33 באכילה ויבטל מן התפילה, ולא יכנס הדיין לדון, אפילו בגמר
34 דין - אפילו שכבר שמעו הדיינים את הטענות וכבר דנו בהן ולא
35 נותר אלא להודיע לבעלי הדין את פסק הדין בלבד, שמה יסתר
36 הדין - שמה יראה הדיין דבר חדש ויצטרך לדון מחדש וימשך
37 ויבטל מן התפילה. וכן לא ישב לפני הספר כדי להסתפר,
38 אפילו תספרת הדין [תספורת פשוטה], עד שיתפלל, שמה
39 ישבר הדין [המספורים] ויתעכב לתקנם ויעבור הזמן ולא יתפלל.
40 וכן לא יכנס לברסקי [מקום שמעבדים שם עורות] אפילו רק
41 לראות את העורות בלבד, סמוך למנחה, עד שיתפלל, שמה
42 יראת הפסד במלאכתו ויתעסק בה ויתעכב מן התפילה -
43 שמה יראה קלקול בעורות ויתעכב לתקנם ועל ידי כך יעבור זמן

1 ב. המתפלל עם הצבור לא יאריך בתפלתו יתר מדאי, מפני
2 שהוא מטריח את הציבור להמתין לו עד שסיים את תפלתו, אכל
3 בינו לבין עצמו - אבל אם מתפלל ביחידות הרוש בידו -
4 מותר לו להאריך בתפלתו. אם בא לומר בקשות אחר תפלתו
5 - לאחר שסיים את תפילת שמונה עשרה קודם שעקר רגליו, ואפילו
6 להאריך פסוק ודוי יום הפסחים, אומר. וכן אם רצה
7 להוסיף בקשה בכל ברכה וברכה מן הברכות האמצעיות
8 מעין הברכה - מאותו ענין של הברכה, מוסף.
9 ג. ביצד - באיזה אופן הוא מוסיף בקשות בתפלתו? הנה לו
10 חולה מבקש עליו רחמים בברכת חולים [בברכת רפאנו]
11 כפי צחית לשונו - כפי השפה השגורה בפיו, וכן אם היה צריך
12 לפונסה מוסף תחנה ובקשה בברכת השנים [בברכת ברוך
13 עלינו], ועל הדרך זו בכל אחת מהן - משלש עשרה הברכות
14 האמצעיות, מוסף מעין הברכה. ואם רצה לשאל [לבקש] כל
15 צרכיו בברכת שומע תפילה, שואל, כיון שברכה זו כוללת את
16 כל הצרכים. אכל לא ישאל לא בשלש ברכות ראשונות [מגן
17 אברהם, מחיה מתים והאל הקדוש] שהן ברכות השבח, ולא בשלש
18 אחרונות [רצה, מודים, ושים שלום] שהן ברכות הודיה.
19 ד. אסור לו לאדם שיטעם כלום - אפילו משהו, או שיעשה
20 מלאכה, מאחר שעלה צמוד השחר - משעה שהשמש מתחילה
21 להאיר במזרח, [שעה וחומש קודם הנץ החמה] עד אחר שיתפלל
22 תפלת שחרית. וכן לא ישפם לפתח חברו - לא יקדים לילך

פניני הלכה

[משנה ברורה שם ס"ק כ"ה] הם בכלל חולים, ולכן אם אינם יכולים לכוון את דעתם בתפילה מותר להם לאכול ולשתות קודם התפילה. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ה) שאפילו בזמננו שאין מכוונים כראוי בתפילה, מכל מקום אם רוצה לאכול ולשתות קודם התפילה כדי שיוכל לכוון ליבו, מותר. לא ישכים לפתח חברו. וכתב במשנה ברורה (סי' פט סק"ט) שגם בתוך בית הכנסת אסור ללכת ממקומו למקום חברו לומר לו שלום. וגם אסור להקדים שלום לאביו או לרבו. ולא יצא קודם שהתפלל. כתב בשו"ע הרב (שם ס"ו) שאם צריך לצאת בשירה עם אנשים אחרים ואינם ממתנינים לו, מותר לו לצאת. כתב בשו"ע (סי' רפו ס"ג) שמותר לטעום פירות לפני מוסף [אפילו הרבה, שיש בהם כדי לסעוד את הלב] או פת מועט [בשיעור כביצה. משנה ברורה שם סק"ח"ט].

הלכה ה: כיון שהגיע זמן מנחה גדולה וכי ולא לאכול אפילו אכילת עראי. וכן פסק השו"ע (סי' רלב ס"ב). אמנם הרמ"א (סי' רלב ס"ב) הביא בזה כמה דעות מהפוסקים שנחלקו על כך: א. שרק סעודה גדולה כגון סעודת נישואין ומילה אסורה, אבל סעודה קטנה מותרת [ודווקא סמוך למנחה גדולה, אך סמוך למנחה קטנה אסור, ואם התחילו, מפסיקים]. ב. אפילו סעודה גדולה מותר סמוך למנחה גדולה [אבל סמוך למנחה קטנה אסור הכל]. ג. סעודה קטנה מותר אפילו סמוך למנחה קטנה [אבל סעודה גדולה, אסור אפילו סמוך למנחה גדולה. משנה ברורה (סי' כב, כה)]. וכתב הרמ"א שנהגו להקל כב' השיטות [האחרונות], שמותר סעודה גדולה סמוך למנחה גדולה ומותר

הלכה ב: בשו"ע הרב (סי' קכד ס"ה) פסק שאין צריך להמתין למי שמאריך בתפלתו מפני טורח הציבור.

הלכה ג: כתב הרמ"א (סי' קיט ס"א) שכשהוא מוסיף בקשה בתפילה, יתחיל באמירת הברכה ואחר כך יוסיף את בקשתו. וכתב בשו"ע (שם ס"א) בשם רבינו יונה, שאם מבקש בשביל הרבים יבקש בלשון רבים, ויוסיף רק בסוף הברכה [קודם שאומר ברוך אתה ה' (משנה ברורה סק"ז)] ולא באמצעה, כדי שלא יראה כמוסיף על מטבע שתיקנו חכמים. ואם מתפלל על היחיד יבקש בלשון יחיד, ומותר לו לבקש אפילו באמצע הברכה. ובשומע תפילה יכול לבקש בין בלשון יחיד בין בלשון רבים, בין על עצמו בין על הרבים. וראה במשנה ברורה (סק"ח"י) פרטי דינים בזה. וכתב במשנה ברורה (שם סק"א) שאינו רשאי לבקש בברכות האמצעיות על העתיד, כגון שלא יחלה, ורק בשומע תפילה רשאי להתפלל על העתיד. אבל לא ישאל לא בני ראשונות ולא בני אחרונות. וכתב בשו"ע (סי' קיב ס"א), שצרכי ציבור מותר לבקש.

הלכה ד: כתב בשו"ע (סי' פט ס"ג) שמותר לשתות מים קודם התפילה, בין בשבת בין ביום חול. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק כב) שהיתר שתיית המים הוא ללא סוכר, וכן לשתות תה או קפה לפני התפילה כדי שיוכל לכוון דעתו בתפילה, מותר, רק ללא סוכר וללא חלב. אך הוסיף שהעולם נוהג להקל לשתות עם סוכר [וראה בדבריו פרטי דינים בזה]. ובערוך השולחן (שם סכ"ג) הוסיף שהעולם נוהגים היתר גם בחלב. עוד כתב בשו"ע (שם ס"ג"ד), שמותר לאכול ולשתות לצורך רפואה. והצמא והרעב

הרמב"ם המובאר – מהדורת חיטריק

26 כִּף אֶתְפֹּלֶל, והטעם הוא שְׁמָא תִּאָנֵס אוֹתוֹ שְׁנָה - שְׂמָא יִמְשַׁךְ
 27 בשינה עד הבוקר וְנִמְצָא יֶשֶׁן כֹּל הַלַּיְלָה וַיִּפְסֵד את תפילת
 28 ערבית, אֶלָּא מִתְפַּלֵּל עֶרְבִית וְאַחַר כִּף אוֹכֵל וְשׁוֹתָה אוֹ יֶשֶׁן,
 29 והטעם שהחמירו בתפילת ערבית אף על פי שנתקנה כתפילת רשות,
 30 כיון שקיבלו אותה ישראל כחובה. וּמִתָּר לְהִסְתַּפֵּר וּלְהִכַּנֵּס
 31 לְמִרְחֵץ סְמוּךְ לְתַפִּילַת שְׁחִירִית אף על פי שיש לחשוש שיימשך
 32 כמו שחששו סמוך למנחה, מִפְּנֵי שְׁלֵא גְזָרוּ חֲכָמִים שלא להסתפר
 33 ולא לרחוץ אֶלָּא סְמוּךְ לְמִנְחָה, כיון שְׁהוּא דְבָר הַמְּצוּי שָׂרֵב
 34 הָעֵם נִכְנָסִין בַּיּוֹם - דרך בני אדם להיכנס למרחץ ולהסתפר במשך
 35 היום אֶבֶל בְּשַׁחַר דְּבָר שְׂאִינוּ מְצוּי - לא מצוי שבני אדם ילכו
 36 למרחץ או להסתפר בעלות השחר, וְלֹכֵן לֹא גְזָרוּ בּוֹ.
 37 ח. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה, הדין
 38 הוא שְׂפוֹסֵק מִלְּמוּד וּמִתְפַּלֵּל, כיון שלכל דבר יש את הזמן שלו,
 39 ועכשיו זה זמן תפילה. וְאִם הָיָה תּוֹרְתוֹ אֲמֻנָתוֹ - כלומר
 40 שלימוד התורה הוא עיסוקו היחידי וְאִינוּ עוֹשֶׂה [- עוסק]
 41 בְּמִלְאָכָה כֹּלֵל, וְהָיָה עוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּשַׁעַת תְּפִלָּה, אִינוּ
 42 פּוֹסֵק מִלְּמוּד כדי להתפלל, מפני שְׂמִצּוֹת תְּלִמוּד תּוֹרָה גְדוּלָּה
 43 יוֹתֵר מִמִּצּוֹת תְּפִלָּה. וְכֹל הָעוֹסֵק בְּצַרְכֵי רִבִּים, פְּעוֹסֵק
 44 בְּדַבְרֵי תּוֹרָה - וכל העוסק בצרכי רבים ואין לו עסק אחר הרי הוא
 45 כמי שתורתו אומנותו ואינו מפסיק בשביל להתפלל.
 46 ט. אִין הַמְּתַפַּלֵּל מִפְּסִיק תְּפִלְתּוֹ - המתפלל אסור לו להפסיק
 47 באמצע תפילתו אֶלָּא מִפְּנֵי - אלא אם כן יש חשש של סְכָּנָה
 48 נְפִשׁוֹת בְּלִבָּד. אֶפְלוּ מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל שׂוֹאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ, לא
 49 יִשְׁכַּחנּוּ כיון שאין חשש של סכנת נפשות, אֶבֶל פּוֹסֵק הוּא לְמִלֶּךְ
 50 גוי - אם מלך גוי שואל בשלמו מותר לו להפסיק כיון שיש חשש

1 התפילה. וְאִם הִתְחִיל בְּאַחַת מֵאלוֹ וַעֲדִין יש שהות ביום כדי
 2 להתפלל, לֹא יִפְסִיק, אֶלָּא גּוֹמֵר וְאַחַר כִּף מִתְפַּלֵּל מִנְחָה.
 3 ו. מֵאֲמֵתִי הִתְחַלַּת הַתְּסַפְּרֵת - ממתי נחשב תחילת התספורת
 4 שאם התחיל אינו מפסיק? מִשְׁיַיִחַ מַעֲפָרֵת [-סודר] הַסְּפָרִין עַל
 5 בְּרָכְיוֹ - משעה שהניח על ברכיו את הבגד שפורשים על ברכי
 6 המסתפר וסביב גרונו כדי שלא ייפלו עליו השערות. וּמֵאֲמֵתִי
 7 הִתְחַלַּת הַמְּרָחֵץ - שאם התחיל לא יפסיק? מִשְׁיַיִשׁט בְּגָד
 8 הַסְּמוּךְ לְבִשְׂרוֹ. וּמֵאֲמֵתִי הִתְחַלַּת הַבְּרִסְקִי - שאם התחיל לא
 9 יפסיק? מִשְׁיַיִקְשֵׁר בַּגַּד בֵּין כַּתְּפָיו כְּמוֹ שֶׁהָאֲמִינִין קוֹשְׂרִין -
 10 שדרך האומנים היה לקשור בגד לפנייהם ולעשות לו לולאות כדי
 11 לקשור אותו בין כתפיהם. וּמֵאֲמֵתִי הִתְחַלַּת אֲכִילָה - וממתי
 12 נחשב שהתחיל את הסעודה? לְבָנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִשְׁיַיִטֵּל יָדָיו,
 13 וְלְבָנֵי בְּבֵל מִשְׁיַיִתֵּר חֲגוּרוֹ - שבני ארץ ישראל לא היו נוהגים
 14 לחגור חזק ולכן לא היו צריכים להתיר, ותחילת הסעודה אצלם היתה
 15 בנטילת הידיים, ובני בבל היו מהדקים חגורתם בחזק, וקודם
 16 האכילה היו מתירים את החגורה. וּמֵאֲמֵתִי הִתְחַלַּת הַדִּין?
 17 מִשְׁיַיִתְעַטְפוּ הַדִּינָין בטלית וְיִשְׁבּוּ - שהדיינים היו מתעטפים
 18 בטלית על ראשם, מפני אימת השכינה וכן כדי שתהיה דעתם מיושבת
 19 עליהם ולא יפנו את ראשם לצדדים, ומשעה שהתעטפו בטלית נחשב
 20 כתחילת הדין שאינם מפסיקים למנחה. וְאִם הָיוּ יוֹשְׁבֵינִין - ואם
 21 כבר היו יושבים עטופים בטליתותיהם לאחר דין קודם, תחילת הדין
 22 שלאחריו נחשב מִשְׁיַיִתְחִילוּ בְּעֵלֵי דִינָין - משעה שבעלי הדינים
 23 יתחילו לטעון את טענותיהם.
 24 ז. אף על פי שְׂתַפִּילַת הָעֶרְבֵי [- ערבית] רְשׁוּת, לֹא יִבֵּא אָדָם
 25 מִמְּלֹאכְתּוֹ וַיֵּאמֶר אֶכֶל מְעַט וְאִישׁוֹן קִמְצָה [- מעט] וְאַחַר

פניני הלכה

הלכה ז': לא יבוא אדם ממלאכתו ויאמר אוכל מעט וכו'.
 וכתב הרמ"א (סי' רלה ס"ב) שאם התחיל אינו מפסיק בשביל
 להתפלל. ואם לא התחיל, אפילו אם כבר נטל ידיו לסעודה
 [ועדיין לא בירך], צריך להפסיק כדי להתפלל.

הלכה ח': מי שהיה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן תפילה
פוסק ומתפלל. וכתב הרמ"א (סי' קו ס"ב) שאם היה מלמד
 אחרים אינו פוסק. וכתב במשנה ברורה (שם סק"ח) שכל זה רק
 אם אחר כך לא יהיה שהות להתקבץ שוב ללמוד תורה. בשו"ע
 הרב (יו"ד תלמוד תורה פ"ד ס"ד) כתב שגם הרבים צריכים
 להפסיק לימודם בשביל מצוות תפילה אף על פי שתפילה מדברי
 סופרים. וכל העוסק בצרכי רבים כעוסק בדברי תורה. ובשו"ע
 הרב (סי' צג ה"ד) הוסיף שכיון שהיה פטור מלהתפלל, אין צריך
 אחר כך להשלים ולהתפלל ב' תפילות.

הלכה ט': אסור להפסיק בתפילתו. והוסיף במשנה ברורה (סי'
 קד ס"ק א"ב) שכל הפסק שהוא אסור, ואפילו רמיזה בלבד
 אסורה, אלא אם כן היה דבר המטרידו בתפילה כגון תינוק הבוכה
 הטורד את כוונתו, מותר לרמוז לו שישתוק, ואם אין זה מועיל,
 מותר לו אפילו להתרחק מן המקום אך לא ידבר עמו. וכן אדם
 נכבד שממתינים לו שיסיים את תפילתו, ודבר זה מטריד אותו

סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה, והוסיף שאפשר שהטעם הוא
 משום שיש שְׂמֵשׁ שְׂקוּרָא לבית הכנסת [ועדיין במשנה ברורה (שם
 ס"ק כט) שהוסיף פרטי דינים בזה]. אך למעשה כתב הרמ"א
 שבסעודה גדולה יש להחמיר אפילו סמוך למנחה גדולה. וראה
 במשנה ברורה (שם ס"ק כו) שיש מקילים להתחיל סעודה קטנה
 אפילו כשהגיע זמן מנחה קטנה. אפילו אכילת עראי. וכתב
 השו"ע (סי' רלב ס"ג) שהאיסור הוא כשקובע לסעודה, אבל
 לטעום, דהיינו אכילת פירות, מותר. והוא הדין לאכול פת בשיעור
 כביצה כדרך שאדם אוכל בלא קבע, מותר. ובמשנה ברורה (שם
 ס"ק לד) הוסיף שאין שיעור לאכילת פירות. וכתב עוד (שם ס"ק
 לה) שמשקה המשכר אסור לשתות יותר מכביצה, שְׂמָא יִמְשַׁךְ
 אחר שתיתו. ולא לדון וכו' ואם התחיל באחת מאלו, לא
 יפסיק. ובשו"ע (ח"מ סי' ה ס"ד) הוסיף שאין צריך להפסיק
 אפילו לכשיגיע זמן מנחה קטנה, ובלבד שתישאר שהות להתפלל
 לאחר שיגמרו את הדין. והרמ"א הוסיף, שאם ישבו לדון סמוך
 למנחה קטנה, מפסיקים.

הלכה י': משיפשוט בנו הסמוך לבשרו. ובשו"ע (או"ח סי'
 רלב ס"ב) פסק שתחילת המרחץ הוא משיפשוט לבושו העליון.
 משיעטפו הדיינים ויישבו. וכתב בשו"ע (שם) שלמנהגנו שלא
 מתעטפים בטלית, הזמן הוא משיישבו לדון.

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 24 מְבַרְךָ כִּי, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם הַמְפִיל חֲבָלֵי
 25 שָׁנָה [חלקי שינה] עַל עֵינַי, וּמְאִיר לְאִישׁוֹן בַּת עֵינַי -] הַעִיגוֹל
 26 הַשְּׁחֹר שְׂבָעִין], יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי שְׁתַּצְלִינִי מִיָּצָר
 27 רַע וּמִפְּנֵעַ רַע, וְאַל יִבְהַלּוּנִי חֲלוּמוֹת רָעִים, וְלֹא תִהְיֶה הַרְהוּרִים
 28 רָעִים לֹא בְלִילָה שֶׁהֵם הַסִּיבָה לְחִלּוּם רַע וְלֹא כִּיּוֹם שֶׁלֹּא יִבְהִילוּהוּ
 29 הַרְהוּרֵי עֵבִירִין], וְתִהְיֶה מִטְּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ [שֶׁלֹּא יִהְיֶה פֶסוּל
 30 וְרַשַׁע בּוֹרְעִין] וְתַעֲמִידְנִי מִמְּנָה לְחַיִּים וְלִשְׁלוֹם וְהִאֲרֶה עֵינַי
 31 [וְתַחזִיר כִּי נִשְׁמַתִּין] פֶּן אִישָׁן הַמְּנָת [וְלֹא תִהְיֶה שִׁנְתִּי שִׁנַּת עוֹלָם],
 32 בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְּאִיר לְכָל הָעוֹלָם' [שֶׁמְאִיר אֶת הָעוֹלָם עַל יְדֵי
 33 אֹר הַיּוֹם].
- 34 **ב.** וְקוֹרָא [לאחר שבירך 'המפיל'] פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה מִקְרִית
 35 שְׁמַע - 'שמע ישראל' עד 'ובשעריך' וְיִשָּׁן, וְאִם אֲנִסְתָּהוּ שָׁנָה -
 36 אִם מַחֲמַת הַעֵיפּוֹת אִינוּ יוֹכֵל לְקַרְוֹא פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה מִקְרִית שֶׁמַּע
 37 בְּכוּנָה, קוֹרָא אֶפְלוּ פְּסוּק רֵאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, אוּ פְּסוּקֵי
 38 רְחֻמִּים - פְּסוּקִים שֶׁל בְּקִשׁוֹת רַחֲמִים, וְאַחַר כֵּף יִשָּׁן.
- 39 **ג.** בְּשַׁעֲה שְׁיִיקֶן [- שִׁתְּעוֹרֵר] בְּסוּף שְׁנָתוֹ - שְׁאִינוּ מַתְכוּוֹן
 40 לְהַמְשִׁיךְ בִּשְׁנָתוֹ, מְבַרְךָ וְהוּא עַל מְשִׁיבָה - כִּאֲשֶׁר עֲרִיין שׁוֹכֵב עַל
 41 מִיטָתוֹ כֵּף: 'אֱלֹהֵי, נְשַׁמָּה שְׁנַפְחָתָ בִּי טְהוֹרָה, אַתָּה בְּרַאתָה
 42 וְאַתָּה יִצְרָתָה וְאַתָּה נִפְחָתָה בִּי, וְאַתָּה מְשַׁמְרָה בְּקֶרְבִּי נָכַל
 43 זְמַן שֶׁהַגּוֹף קִיִּים וְאַתָּה עֲתִיד לְנַטְלָה [- לְקַחַת אוֹתָהּ] מִמֶּנִּי
 44 וְאַתָּה עֲתִיד לְתַחזִירָה לִי לְעֲתִיד לְבֹא [בַּתְּחִיַּת הַמַּתִּים], וְכָל
 45 זְמַן שֶׁהַנְּשַׁמָּה בְּקֶרְבִּי מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ [עַל כֵּךְ שֶׁאַתָּה עֲתִיד
 46 לְהַחזִיר נִשְׁמוֹת לְפָגְרִים מַתִּים] ה' אֱלֹהֵי רַבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים,
 47 בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְּחַזִּיר נְשַׁמּוֹת לְפָגְרִים מַתִּים'.
- 1 שְׁמָא יְהַרְגֵנוּ. הִיָּה עוֹמֵד בְּתַפְלָה וְרָאָה מְלַךְ גּוֹי אוּ אֲנִס
 2 [-אדם שֶׁעוֹלָל לְהוֹרוּגוֹ אִם לֹא יִמְלֵא רְצוֹנוֹ] בָּא כְּנִגְדּוֹ [- מוֹלוֹ],
 3 יִקְצָר - יֹאמֵר אֶת תְּחִילַת הַבְּרִכוֹת וְאֵת סוּפֵן, וְאִם אִינוּ יָכוֹל - אִם
 4 אִין בִּידוֹ שְׁהוֹת לְקַצֵּר יִפְסִיק אֶת תְּפִילָתוֹ. וְכֵן אִם רָאָה נְחֻשִׁים
 5 וְעַקְרָבִים בְּאִין כְּנִגְדּוֹ, אִם הִגִּיעוּ אֵלָיו [כְּלוּמֹר, שֶׁהֵם קְרוֹבִים
 6 אֵלָיו, וְלֹא דִי בַכֵּךְ שְׂרָאָה אוֹתָם מִרְחוֹק], וְהִיָּה דִרְכָן שֶׁל הַנְּחֻשִׁים
 7 וְהַעַקְרָבִים בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם - בְּאוֹתוֹ מַחזוֹ שֶׁהֵן מְמִיתִין [-
 8 נִשְׁכַּחְתָּם הוֹרַגְתָּ], פּוֹסֵק וּבּוֹרַח. וְאִם לֹא הִיָּה דִרְכָן לְהַמִּית,
 9 אִינוּ פּוֹסֵק וּבּוֹרַח, אֲלֵא עוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ וּמְמַשֵּׁךְ בְּתַפְלָתוֹ.
 10 **י.** נְשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים חֲבִיבִין בְּתַפְלָה, כִּיּוֹן שֶׁתְּפִילָה הִיא
 11 מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאִין הַזְּמַן גְּרַמָּא [כְּלוּמֹר שֶׁתְּמִיד יֵשׁ חַיּוֹב לְקִיִּים אֶת
 12 הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְאִינָה תְלוּיָה בְּזְמַן מְסוּרָה]. וְכָל אִישׁ שֶׁפְּטוּר
 13 מִקְרִית שְׁמַע כִּגוֹן חַתָּן וּמִי שֶׁלְבוֹ טְרוּד וְנַחֲפֹז לְדַבֵּר מִצְוָה, פְּטוּר
 14 מִן הַתְּפִלָּה מִקַּל חוּמֵר, אִם פְּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁהִיא מִצְוָה מִן
 15 הַתּוֹרָה, וְדַאי שֶׁפְּטוּר מִתְּפִילָה שֶׁהִיא תְּקַנַּת חֻמֵּים. וְכָל הַמְּלִיין אֶת
 16 הַמַּת, אַף עַל פִּי שֶׁאִין לְמַטָּה צִרְךָ בְּהֵן - מִשּׁוּם שִׁישׁ אַחֲרִים
 17 הַנוֹשְׂאִים אֶת הַמִּיטָה, פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה, כִּיּוֹן שִׁישׁ לָהֶם טְרוּדַת
 18 הַלֵּב וְאִינֵם יוֹכֵלִים לְכוּוֹן בְּתַפְלָה, אֲבָל מִקְרִיאַת שְׁמַע אִינֵם פְּטוּרִים.
- 19 **יום שבת קודש ב' אדר ה'תשע"ה**
- 20 **פֶּרֶק ז**
- 21 **א.** בְּשִׁתְּקָנוּ חֻמֵּים - אֲנַשִּׁי כִּנְסַת הַגְּדוּלָה דְּבָרֵי תְּפִלוֹת אֱלוֹ
 22 - שְׁחִרִית מִנְחָה וְעֵרְבִית, תִּקְנֵנוּ עוֹד בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹת לְבִרְךָ אוֹתָן
 23 בְּכָל יוֹם. וְאֵלוֹ הֵן: בְּשִׁיפְגָס אָדָם לְמִשְׁתּוֹ לִישָׁן בְּלִילָה,

פניני הלכה

הלכה א"ב: כשיכנס אדם למיטתו לישן וכו' מברך וכו' המפיל וכו'. וקורא פרשה ראשונה מקריאת שמע. והשו"ע (סי' רלט ס"א) כתב שקודם קורא קריאת שמע, ורק אחר כך מברך ברכת המפיל. [כן דייק מדבריו במשנה ברורה (סק"ב)]. וכתב המשנה ברורה (שם) שיש הסוברים שיש לברך המפיל קודם קריאת שמע, וכתב שכל אחד יעשה לפי טבעו, אם דרכו להירדם באמצע קריאת שמע, יקדים לברך המפיל, ואם לא, טוב יותר לברך בסוף. במשנה ברורה (סי' רלט סק"ג) הביא שיקרא קריאת שמע רק כשרואה שהשינה באה עליו, ודעת כנסת הגדולה שיש לקרוא מיד, שמה תחטפנו שינה אחר כך ולא יקרא, ואין לחוש משום הפסק אלא אם כן היה עושה דבר אחר בינתיים, אבל מה ששוכב אין זה נחשב הפסק.

הלכה ב: או פסוקי רחמים. והשו"ע (סי' רלט ס"א) כתב שצריך לומר גם קריאת שמע וגם פסוקי רחמים. וכתב במשנה ברורה (סק"ט) שאם הוא חולה או אנוס, מספיק שיאמר פרשה ראשונה של קריאת שמע וברכת המפיל.

הלכה ג: מברך וכו' אלהי נשמה. כתב במשנה ברורה (סי' מו סק"ג), שצריך להפסיק מעט בין 'אלהי' ל'נשמה', כדי שלא יהיה נשמע שהנשמה היא אלוהיו ח"ו.

בתפילה, מותר לו לרמוז לשליח ציבור שלא ימתין לו. וכן אם מסופק בהלכה הנוגעת לתפילה רשאי לעקור ממקומו ולעייין בהלכה. אבל פוסק הוא למלך גוי. וכתב השו"ע (סי' קד ס"א) שאם יכול לנטות מן הדרך יטה, ואל יפסיק בדיבור. אם ראה נחשים ועקרבים באים כנגדו וכו'. וכתב בשו"ע (סי' קד ס"ג) שאפילו נחש [שאינו מזיק] כרוך על עקבו לא יפסיק [בדיבור]. והוסיף הרמ"א שיכול ללכת למקום אחר כדי שייפול מרגלו [משום שהליכה לצורך אינה נחשבת להפסק]. אבל אם באים מולו עקרב שטבעו שמועד לעקוץ ולהמית או נחש זועם [ואין לו דרך לחמוק מהם], מותר להפסיק ואפילו בדיבור, שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש [ע"פ שו"ע הרב (שם ס"ב) ומשנה ברורה (שם ס"ק י"א)].

הלכה י: וכתב בשו"ע הרב (סי' קו ס"ב), שיש אומרים שעיקר חיוב תפילה הוא מדאורייתא, וחכמים רק תיקנו את נוסח התפילה וכן תיקנו להתפלל ג' פעמים בכל יום, ולכן הנשים מסתפקות בתחינה אחת בבוקר סמוך לנטילה ובוה יוצאות ידי חובה מהתורה. ויש אומרים, וכן עיקר, שעיקר חיוב התפילה מדרבנן, ורבנן חייבו גם את הנשים כיון שתפילה היא בקשת רחמים, ולפי זה נשים חייבות להתפלל שחרית ומנחה אך לא תפילת ערבית, משום שלא קיבלו על עצמן כחובה. וראה עוד בזה לעיל בהלכה למעשה (פ"א ה"ב, ו).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש ב' אדר – הלכות תפילה וברכת כהנים קלט

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

- 1 ד. כְּשֶׁשׁוֹמֵעַ קוֹל הַתְּרַנְגוּל מִבְּרֶךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
- 2 מְלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן הַנּוֹתֵן לְשִׁכּוּי [- לתרנגול] בֵּינָה [- חכמה] לְהִבִּין
- 3 [-להבחין] בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה. כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ בְּגָדָיו בְּבוֹקֵר מִבְּרֶךְ
- 4 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם מְלַבֵּשׁ עֲרוֹמִים.
- 5 כְּשֶׁמַּנִּיחַ סְדֵינּוּ עַל רֵאשׁוֹ מִבְּרֶךְ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ
- 6 הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה. כְּשֶׁמַּעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו
- 7 [על ידי סודר או סדין] מִבְּרֶךְ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ
- 8 הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עֲוֹנִים - פּוֹתֵחַ אֶת עֵינָיו הַסְתוּמוֹת בְּשִׁינָה
- 9 שֶׁנִּשְׁכַּח אֲנִי אִם כְּעִיּוּרִים. כְּשֶׁיֹּשֵׁב עַל מִטָּתוֹ מִבְּרֶךְ 'בְּרוּךְ
- 10 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם מְתִיר אֲסוּרִים - מִשְׁחַרֵּר וּמַנִּיעַ
- 11 אֶת יָדָיו וְרַגְלָיו שֶׁהֵיוּ כְּפּוֹתוֹת וְנִרְאוֹת כְּאִסּוּרוֹת בְּזִמְנֵי הַשְּׂכִיבָה.
- 12 כְּשֶׁמּוֹרִיד רַגְלָיו מִן הַמַּטָּה וּמַנִּיחָם עַל הָאָרֶץ וְעֵדִיין הוּא
- 13 יוֹשֵׁב, מִבְּרֶךְ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקֵעַ
- 14 [-פורש] הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם. כְּשֶׁעוֹמֵד עַל רַגְלָיו מִבְּרֶךְ 'בְּרוּךְ
- 15 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפּוֹפִים - הַזּוֹקֵף אוֹתָנוּ
- 16 מִכְּפִיפְתָנוּ בְּמַהֲלֵךְ הַלַּיְלָה. כְּשֶׁנוֹטֵל יָדָיו מִבְּרֶךְ תַּחֲלָה 'בְּרוּךְ
- 17 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קָדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצוּנּוּ
- 18 עַל גְּטִילַת יָדַיִם. כְּשֶׁרוֹחֵץ פָּנָיו וּבִכְלָלֵם הַפָּה הַשִּׁינַיִם
- 19 הַנּוֹחֲזִיִּים, כְּדִי לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּנִקְיּוֹת, מִבְּרֶךְ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
- 20 אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שְׁנָה מַעֲיָנִי [שעל ידי רחיצת
- 21 הַפִּנִּים עוֹבֵרַת מִמֶּנּוּ הַשִּׁינָה] וְתַנּוּמָה [שִׁינָה קְלָה] מַעֲפֵפִי, 'יְהִי
- 22 רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי וְאַלְהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתְּרַגְּלֵנִי לְדַבֵּר
- 23 מִצְוָה וְאֵל תְּרַגְּלֵנִי לְדַבֵּר עֲבָרָה וְתִשְׁלַט בִּי יָצָר טוֹב וְאֵל
- 24 יִשְׁלַט בִּי יָצָר רָע וְתַחֲזַקְנִי בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתַתֵּן חֵלְקִי בְּתוֹרָתְךָ
- 25 וְתַתְּנֵנִי לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵי
- 26 וְתַגְּמַלְנִי חֶסֶדִים טוֹבִים מִלְּפָנֶיךָ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹמֵל
- 27 חֶסֶדִים טוֹבִים.
- 28 ה. וְכָל זְמַן - וּבְכָל פַּעַם שֶׁיִּכְנַס אָדָם לְבֵית הַכֶּסֶּא אוֹמֵר
- 29 קֹדֶם שֶׁיִּכְנַס 'הַתְּפָדוּ מְכַבְּדִים קְדוֹשִׁים מְשַׁרְתֵי עֲלִיּוֹן

פניני הלכה

וכתב השו"ע (סי' מו ס"ח) שאם לא נתחייב באחת מהברכות מברך אותה בלא הזכרת השם, והרמ"א כתב שאפילו אם לא נתחייב בברכות, מברך אותן, כיון שאין הברכה דווקא על עצמו, אלא היא על שהקדוש ברוך הוא ברא צרכי עולם. כתב במשנה ברורה (סי' מו ס"ק כה) שאפילו אם נמצא במדבר שאינו שומע קול תרנגול, מברך הנותן לשכוי בינה, וכן סומא מברך פוקח עיוורים, וכן חרש שאינו יכול לשמוע קול תרנגול, מברך הנותן לשכוי בינה. והביא שהחיי אדם כתב, שחרש ימתין מלברך ברכה זו עד שיאור היום. כתב במשנה ברורה (סי' מו ס"ק כד), שמי שהיה ער כל הלילה, לא יברך ברכת אלהי נשמה, וברכת המעביר שינה, וישתדל לשמוע את ב' הברכות האלו מאדם אחר, ויכוון לצאת ממנו. ואם ישן בלילה שיעור של 'שיתין נשמין', ודאי שיכול לברך את ב' הברכות האלו [ושיעור 'שיתין נשמין' כתב בביאור הלכה (סי' ד ס"ז ד"ה דוד), שיש בוה שלש שיטות, שיטה אחת סוברת שהוא ג' שעות, ויש אומרים שהוא יותר מחצי שעה, ויש אומרים שהוא קצת יותר מג' דקות].

הלכה ה: וכל זמן שיכנס אדם לבית הכסא אומר קודם שיכנס התכבדו מכובדים וכו'. וכתב השו"ע (סי' ג ס"א) שעכשיו לא נהגו לאמר. **רופא כל בשר.** בשו"ע (סי' ו ס"א) מובאת גרסה 'רופא חולי כל בשר'. והביא במשנה ברורה (סק"ה) שיש אחרונים שכתבו שאין לומר כן אלא 'רופא כל בשר'. וראה בט"ז (שם סק"ג) ששתי הגרסאות נכונות וחלילה למחוק אחת מהן.

הלכה ו: כתב הרמ"א (סי' מו ס"ד), שגר לא יברך 'שלא עשני גוי', כיון שבתחילה היה גוי. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ד), שיש אומרים שיאמר 'שעשני גר', והביא שיש אומרים שאין לו לברך 'שעשני גר' כי נעשה גר על ידי בחירתו בדת ישראל. וכתב שלפי דברי המקובלים, שברכות אלו הן על יציאת נשמתו בלילה שלא נדבק בה נשמת גוי או עבד או אשה, גם הגר יכול לברך כן [שלא עשני גוי]. כתב השו"ע (סי' מו ס"ד) שהנשים מברכות שעשני כרצונן.

הלכה ז: וכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה.

הרמב"ם המובאר – מהדורת חיטריק

- 1 ח. כיצד, לן בכסותו - ישן בבגדיו, אינו מברך בשעומד -
 2 כשקם משנתו, ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם מלביש ערומים.
 3 וכן הלך יחף - ללא מנעלים, אינו מברך ברוך אתה ה' אלוהינו
 4 מלך העולם שעשה לי כל צרכי. וכן ביום הפפורים ותשעה
 5 באב שאין שם רחיצה - שאנשים לא רוחצים את ידיהם מכיון
 6 שאסורים ברחיצה, אינו מברך ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם
 7 אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על נטילת ידים, וכן לא יברך
 8 ברכת 'המעביר שנה' כיון שברכה זו נתקנה על רחיצת הפנים,
 9 וביום הכיפורים אין רחיצת פנים. כמו כן אם לא נכנס לבית
 10 הפסא, אינו מברך ברכת אשר יצר את האדם. וכן שאר
 11 ברכות אלו אם לא נהנה מהדבר שעליו נתקנה הברכה אינו מברך
 12 אותה.
- 13 ט. נהגו העם רב ערינו לברך ברכות אלו בלן זו אחר
 14 זו על פי סדר בבית הכנסת, בין אם נתחייבו בהן ובין אם לא
 15 נתחייבו בהן, וטעות היא נמחמת שתי סיבות, שמברכים אותן
 16 לאחר זמן עשייתן, ומברכים גם ברכות שלא נתחייבו בהן, ואין
 17 ראוי לעשות כן - לברך אחר זמן עשייתן וכן לא יברך אדם
 18 ברכה אלא אם כן נתחייב בה.
- 19 י. המשפיעים לקרות בתורה - מי שקם ללמוד, קדם שיקרא
 20 קריאת שמע, בין קרא בתורה שבכתב - תורה נביאים
 21 וכתובים ובין שלמד בתורה שבעל פה (מדרש משנה וגמרא),
 22 נוטל ידיו תחלה, ומברך שלש ברכות המובאות להלן ואחר
 23 כך קורא בתורה, ואלו הן שלושת הברכות: 'ברוך אתה ה'
 24 אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו על דברי
 25 תורה'. 'הערב נא' (תמתיק לנו בבקשה) ה' אלוהינו את דברי

פניני הלכה

הלכה י': המשכים לקרות בתורה וכו' מברך שלוש ברכות.
 וכתב בשו"ע (סי' מז ס"ג), שהמהרהר אינו צריך לברך. וציוונו
 על דברי תורה. ובשו"ע הרב (סי' מז ס"ד) כתב, שבמדינות אלו
 המנהג לומר וציוונו לעסוק בדברי תורה. הערב נא. ובשו"ע (סי'
 מז ס"ו) כתב, שאומר 'הערב' עם וי"ו [וראה עוד ברמ"א (שם)].

הלכה י"א: ואחר כך קורא מעט מדברי תורה. כתב השו"ע
 (סי' מז ס"ט) שיש אומרים שאם הפסיק בין ברכות התורה
 ללימודו אין בכך כלום, והנכון שלא להפסיק ביניהם. ובשו"ע
 הרב (שם ס"ה) הביא שיש חולקים וסוברים שיש לחזור ולברך,
 וכתב שיש לחוש למחמירים, ולכן צריך להיזהר ללמוד מיד אחר
 הברכה. וכתב במשנה ברורה (ס"ק יט) שבדיעבד אם הפסיק כיוון
 לצאת בברכת 'אהבת עולם' וילמד מיד לאחר התפילה.

הלכה י"ב: והן מתהלה לדוד. וכתב הרמ"א (סי' נא ס"ז),
 שאומרים פסוק 'ואנחנו נברך יה' אחר 'תהלה לדוד'. עד סוף
 הספר. וכתב הרמ"א (שם) שכופלים את הפסוק 'כל הנשמה
 תהלל יה', כיון שהוא סוף פסוקי דזמרה.

הלכה י"ג: יש מקומות שנהגו לקרות בכל יום אחר שמברכין
ישתבח שירת הים. ובשו"ע הרב (סי' נא ס"א) כתב שאומרים

הלכה ח: ביום הכיפורים ותשעה באב שאין שם רחיצה,
אינו מברך על נטילת ידים. ובשו"ע (סי' תריג ס"ב) פסק שביום
 הכיפורים יש ליטול ידיים בבוקר ולברך על נטילת ידיים [והוסיף
 שיזהר שלא ליטול אלא עד סוף קשרי אצבעותיו]. וכן כתב (סי'
 תקנד ס"י) לגבי תשעה באב. אם לא נכנס לבית הכסא אינו
מברך אשר יצר. והרמ"א (סי' ד ס"א) כתב, שנהגו לברך ברכת
 אשר יצר לאחר ברכת על נטילת ידיים, אפילו אם לא עשה צרכיו.
 וביאר במשנה ברורה (שם סק"ג) הטעם, שבבוקר האדם נעשה
 בריה חדשה, וצריך להודות לה', ולכן תיקנו ברכת אלהי נשמה
 [על הנשמה] ואשר יצר על יצירת הגוף. וכתב עוד (שם סק"ד),
 שהרוצה להסתלק מן הספק, ייזהר לעשות צרכיו תיכף ומיד
 לאחר שנוטל ידיו בבוקר, וכשיצא מבית הכסא ייטול ידיו פעם
 שנית ויברך אשר יצר, ויצא ידי חובתו לדברי הכל.

הלכה ט: נהגו העם וכו' לברך ברכות אלו וכו' בבית הכנסת
וכו' וטעות היא. והשו"ע כתב (סי' מז ס"ב), שעכשיו מפני
 שהידיים אינן נקיות, וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותן,
 נהגו לסדרן בבית הכנסת, ועונים אמן אחריהן, ויוצאים ידי
 חובתם. ובמשנה ברורה (שם ס"ק יג) כתב שבזמננו המנהג שכל
 אחד מברך לעצמו, ואין השליח ציבור מוציא שום אדם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש ב' אדר – הלכות תפילה וברכת כהנים קמא

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 (דברים לב א"ג), וְיָשׁוּ יְחִידִים שְׁקוֹרְאִין שְׁתֵּי הַשִּׁירוֹת, וְהַכֹּל
- 2 כְּפִי הַמְּנַהֵג - כל אחד ינהג כפי מנהגו.
- 3 **יד.** חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם בֵּין הַיּוֹם
- 4 וְהַלֵּילָה - בכל יממה. ומה הן מאה ברכות אלו? שֶׁלֹּשׁ
- 5 וְעֶשְׂרִים בְּרָכוֹת שֶׁמְנַיְנֵנוּ בְּפֶרֶק זֶה, וְשֶׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיאַת
- 6 שְׁמַע בְּשַׁחֲרִית וּבְעֶרְבִית לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ - בבוקר שתיים
- 7 לפניה [יוצר אור] ואהבת עולם] ואחת לאחריה [אמת ויציב],
- 8 ובלילה שתיים לפניה [המעריב ערבים] ואהבת עולם] ושתיים
- 9 לאחריה [אמת אמונה] והשכיבנו], הרי שלושים, וְכִשְׁמַתְעַטֵּף
- 10 בְּצִיצִית מְבָרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
- 11 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית, וְכִשְׁלוּבֵשׁ תְּפִלִּיּוֹ
- 12 מְבָרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
- 13 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין, הרי שלושים ושתיים, וְשֶׁלֹּשׁ
- 14 תְּפִלוֹת - שמונה עשרה של שחרית, מנחה ומעריב, בְּכָל תְּפִלָּה
- 15 מִהֵן שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, הָרִי שֶׁשָּׂה וּשְׁמוֹנִים בְּרָכוֹת.
- 16 וְכִשְׁהוּא אוֹכֵל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת שֶׁל כָּל יוֹם מְבָרֵךְ אַרְבַּע
- 17 עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, ואלו הן שֶׁבַע בְּרָכוֹת בְּכָל סְעוּדָה, אַחַת
- 18 לְשִׁנְטוּל יָדָיו תְּחִלָּה - לפני האכילה, וְעַל הַמְּזוֹן מִבְּרַךְ אַחַת
- 19 בְּתַחֲלָה [- המוציא] וְשֶׁלֹּשׁ בְּסוּף - ברכת המזון שיש בה שלוש
- 20 ברכות, וְעַל הַמֵּים שְׁתוּתָהּ מִבְּרַךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, הָרִי שֶׁבַע.
- 21 **טו.** בְּזִמְנֵן הַזֶּה שֶׁתִּקְנֵנוּ בְּרַכַּת הַמֵּינִים בְּתַפְלָה כִּיּוֹן שְׂרָבוּ
- 22 הַמֵּינִים הַמְּסִיתִים לְשׁוֹב מֵאֲחֵרֵי ה', וְהוֹסִיפוּ חֲכָמִים יִבְנֵה בְּרַכַּת
- 23 הַשְּׁטוֹב וְהַמְּטִיב' בְּבְרַכַּת הַמְּזוֹן בְּיוֹם שְׁנִיתָנו הַרוּגִי בֵּיתָר
- 24 לְקַבּוּרָה, נִמְצְאוּ חֲמֵשׁ בְּרָכוֹת יְתוּרוֹת עַל הַמָּאָה בְּרַכּוֹת שֶׁמְחִיב.
- 25 בְּשִׁבְתוֹת וַיְמִים טוֹבִים שֶׁהַתְּפִלָּה - תפילת שמונה עשרה היא
- 26 שֶׁבַע בְּרָכוֹת, בְּמָקוֹם תִּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרַכּוֹת שֶׁבְּתַפְלָה שֶׁבְּכָל יוֹם, וְכֵן
- 27 אִם לֹא נִתְחַיֵּב בְּשֶׁאֵר הַיָּמִים בְּכָל הַבְּרָכוֹת הָאֵלוּ, כְּגוֹן
- 28 שֶׁלֹּא יִשָּׁן כָּל הַלַּיְלָה שְׁאִינוּ מִבְּרַךְ 'אלהי נשמה' וְהַמַּעֲבִיר שִׁנְהָ,

פניני הלכה

הלכה יז: ומדלג הקדשה מברכה ראשונה שלפניה. כתב השו"ע (סי' נט ס"ג) שיש אומרים שהקדושה שביוצר אור/יחיד אומרה, לפי שאינה אלא סיפור דברים שהמלאכים ממליכים ומקדשים, ויש אומרים שיחיד מדלגה ואינה נאמרת אלא בציבור, ויש לחוש לדבריהם ולהזיזה שיחיד יאמרה בניגון וטעמים כקורא בתורה. והרמ"א (שם) כתב שהמנהג נתפשט כסברא הראשונה ויחיד אומר אותה. **סיסמוך גאולה לתפילה.** במשנה ברורה (סי' קיא סק"ב) כתב שיש להזיזה לכתחילה אפילו בשהייה קלה. **נופל על פניו.** וכתב השו"ע (סי' קלא ס"א) שנהגו להטות על ידי שמאל, והרמ"א כתב שבשחרית שיש לו תפילין בשמאלו יטה על ימין משום כבוד התפילין, ובמנחה או כשאין לו תפילין, יטה על שמאלו. כתב בשו"ע הרב (שם ס"א), שנוהגים לכסות הפנים בבגד ולא מספיק מה שמכסה ביד, כיון שהיד והפנים הן גוף אחד ואין זה נחשב לכיסוי. **ומגביה וכו' הוא יושב בדברי תחנונים.** וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ב), שמונה פשוט לומר יואנחנו לא נדע מה נעשה וכו'.

הלכה יח: וסומך גאולה לתפילה. וכתב השו"ע (סי' רלו ס"ב), שגם הנוהגים לומר י"ח פסוקים ויראו עינינו, אין להפסיק בין

את שירת הים קודם ישתבח. והטעם שאומרים את השירה ואת 'ויברך דוד', כיון שט"ו לשונות של שבת השנויות בברכת ישתבח, נלקחו מ'ויברך דוד' ומשירת הים.

הלכה טז: בשבתות ימים טובים שהתפילה שבע ברכות וכו' צריך להשלים מברכות של פירות. וכתב בשו"ע הרב (סי' מז ס"א), שבשבת נתווספו שבע ברכות של מוסף, וכן ט"ז ברכות של שתי סעודות, וכן שתיים של קידוש הלילה ואחת של קידוש היום. ומצד שני נחסרו חוץ מהתפילות גם שתי ברכות על התפילין וברכת 'יראו עינינו', ובסך הכל חסרו י"ג ברכות, וישלים על ידי פירות ובשמים. ואם אין לו פירות יכול להשלים את המאה ברכות על ידי שמכוון לשמוע את ברכות התורה וההפטרה ויענה אמן.

הלכה טז: כתב בשו"ע הרב (סי' רטו ס"ד"ה), שאסור לברך ברכה שאינה צריכה, גם אם כדי להשלים את המאה ברכות. אבל אם הפרי השני יכול להיפטר מדין טפלה, עדיף להוסיף בברכות, כדי להשלים את המאה ברכות, ולכן עדיף לאכול פירות לאחר ברכת המזון, כדי שלא ייפטר מדין תוך הסעודה, ויצטרכו לברך לפניהם ולאחריהם.

מתוך מהדורת חזק

- 1 תפילת שמונה עשרה, וכשמשלים - כשמסיים התפילה נופל על
 2 פניו ומתחנן, ואחר כך מגביה ראשו ושוב מתחנן מעט,
 3 ויפטר למעשיו - ילך לעסקיו. ובתפילת הערב, קורא קריאת
 4 שמע ומברך שתיים לפניה - 'המעריב ערבים' ו'אהבת עולם',
 5 ושתיים לאחריה - 'אמת אמונה' ו'השכיבנו', וסומך גאלה
 6 לתפלה - אחר שמסיים גאל ישראל מתחיל מיד שמונה עשרה
 7 ומתפלל שמונה עשרה מעמד, וכשמשלים - [כשיגמור] ישב
 8 מעט כדי שלא יראה שהתפילה עליו היא כמו שהוא נושא משא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו שבט'ב' אדר ה'תשע"ה

- 14 יום ראשון כ"ו שבט ה'תשע"ה
 15 יום שני כ"ז שבט ה'תשע"ה
 16 יום שלישי כ"ח שבט ה'תשע"ה
 17 מצות עשה קנג.
 18 המצוה הקנ"ג — הצווי שצוננו יתעלה לקדש החדשים
 19 ולחשב החדשים וישנים, וזו היא מצות קדוש החדש
 20 (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), והוא אמרו יתעלה:
 21 "החדש הזה לכם ראש החדשים" (שמות יב, ב), ובפרוש
 22 נאמר (ראש השנה כב): "עדות זו תהא מסורה לכם",
 23 כלומר: מצוה זו אינה מסורה לכל-אחד ואחד כשבת
 24 בראשית (השבת. על-שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא
 25 ממעשה בראשית) — שכל-אחד מונה ששה ימים ושובת
 26 בשביעי — כף שגם כל-אדם הרוואה את-הלכנה יעשונו
 27 ראש החדש, או יחשב בחשבון התורני (חישובי הלוח כפי
 28 שקבעו חכמי התורה) ויעשה ראש החדש, או יראה
 29 שהאביב אחר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וזולתו (או
 30 סיבה אחרת) ממה שראוי להתחשב בו ויוסיף החדש —
 31 אלא מצוה זו לא יעשה לעולם אלא בית דין הגדול
 32 דוקא ובארץ ישראל דוקא. לפיכך בטלה אצלנו היום
 33 הראיה מחמת העדר בית דין הגדול, כמו שבטלה
 34 הקרבת הקרבנות מחמת העדר המקדש. וכנה טעו
 35 המינים הנקראים פאן במזרח 'קראים', וזהו הסוד שגם
 36 לא כל-הרבנים עמדו עליו, והחלו מגששים עמהם
 37 בחשכת האפלה. דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים
 38 היום ויודעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מתר
 39 לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בשעת הדחק
 40 ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מתר לבית דין הסמוך
 41 (הסמוך לכך) בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע החדשים
 42 בחוצה לארץ, כדרך שעשה רבי עקיבא, כמו שנתבאר
- 9 ויפטר. ואם התחנן - אמר תחנונים אחר תפילת ערבית הרי
 10 זה משבח. ואף על פי שמברך השכיבנו אחר גאל ישראל,
 11 אינה נחשבת הברכה להפסק בין גאלה לתפלה, והטעם הוא
 12 כיון שהרי שתייהן - שתי הברכות כברכה אחת ארצה - נחשבות
 13 כברכת גאולה אחת ארוכה.
- 43 בתלמוד (ברכות טג.) — וכן יש קשי גדול, והידוע
 44 (ש)כמעט תמיד בית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל,
 45 והם שיקבעו החדשים ויעברו שנים בדרךים המקבולות
 46 אצלם ובהתקבצם יחד.
 47 ויש פאן יסוד גדול מאד מיסודות האמונה, שלא ידעוהו
 48 ולא ירגישו בו אלא המעמיקים חקר. הינו: זה שאנו
 49 מחשבים היום בחוצה לארץ בסדר העבור שבדינו
 50 ואומרים שיום זה ראש החדש ויום זה חג — לא בגלל
 51 חשבוננו אנו עושים אותו חג בשום אפן, אלא מפני
 52 שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעו יום זה חג
 53 או ראש החדש, ומפני שהם אמרו שהיום ראש החדש או
 54 היום חג, הוא נעשה חג או ראש החדש, בין שהיתה
 55 פעלתם זו על פי חשבון או על פי ראה, כמו שנמסר
 56 לנו בקבלה (ראש השנה כה): "אשר-תקראו אתם (ויקרא
 57 כג, ב) — אין לי מועדות אלא אלו", כלומר: אשר
 58 יאמרו הם שהם מועדות, אפלו שוגגין אפלו אנוסין
 59 אפלו מטעין, כמו שבא לנו בקבלה. ואין אנו עושים
 60 היום חשבון אלא כדי שגדע את-היום שקבעו בו בני
 61 ארץ-ישראל, פיון שבסדר זה עצמו מחשבים וקובעים
 62 היום — לא בראה; ועל קביעתם אנו סומכים — לא
 63 על חשבוננו. ואין חשבוננו אלא לגלוי מלתא (לגלות
 64 דבר שכבר נקבע בזמנו), והבן זה היטב.
 65 והנני מוסיף לך באור: אלו הנחנו, למשל, שבני ארץ
 66 ישראל יעדרו מארץ ישראל — חלילה לאל מלעשות
 67 זאת, לפי שכבר הבטיח שלא ימחה ולא ישרש את-
 68 שארית האמה לגמרי — ולא יהיה שם בית דין בנמצא,
 69 ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ ישראל
 70 — הרי אז לא היה חשבוננו זה מועיל לנו כלל בשום
 71 אפן, לפי שאין לנו לחשב בחוצה לארץ ולעבר שנים
 72 ולקבוע החדשים אלא באותם התנאים הנזכרים, כמו
 73 שבארנו "פי מציון תצא תורה ויבר-ה' מירושלם"

פניני הלכה

שזה צורך התפילה, וכן יכול לומר 'ברכו' ולהוציא ידי חובה את מי
 שלא שמע, ואין זה נחשב הפסק.

'ראו עינינו לתפילה. ועוד כתב, שמה שמכריז השליח ציבור 'ראש
 חודש' [להזכיר לציבור שיאמרו 'יעלה ויבא'] לא נחשב הפסק, כיון

מתוך מהדורת חזק

40 חֲדָשִׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בְּחֻצְרוֹתָם (במדבר י, י). וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ
41 (ראש השנה כו:), שְׁמֵצוֹת הַיּוֹם בְּחֻצְרוֹת. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ
42 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו:)
43 וְתַעֲנִיּוֹת (טו). וְכֵן אָנוּ מְצוּיִים לְתַקֵּעַ בְּחֻצְרוֹת בְּזֶמַן
44 הַצְּרוֹת וְהִרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶעַק אֲלֵינוּ יְתַעַלֶּה כְּמוֹ שְׁאָמַר:
45 "וְכִי־תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום שישי א' אדר ה'תשע"ה

מצות עשה נט:

46 **הלכות מגילה וחנוכה פרק א.ב. נדפס לעיל**
47 **עמ' קיג בשיעור לג' פרקים.**

48 הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצּוּי שֶׁנֶּצֶטוּיָנוּ לְתַקֵּעַ בְּחֻצְרוֹת
49 בְּמִקְדָּשׁ בְּעַת הַקְּרִבַת כָּל־קָרְבָן מִקְרִבְנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
50 אָמְרוּ יְתַעַלֶּה: "וּבַיּוֹם שֶׁמִּחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְיָרְאֵשִׁי
51 חֲדָשִׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בְּחֻצְרוֹתָם" (במדבר י, י). וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ
52 (ראש השנה כו:), שְׁמֵצוֹת הַיּוֹם בְּחֻצְרוֹת. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ
53 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו:)
54 וְתַעֲנִיּוֹת (טו). וְכֵן אָנוּ מְצוּיִים לְתַקֵּעַ בְּחֻצְרוֹת בְּזֶמַן
55 הַצְּרוֹת וְהִרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶעַק אֲלֵינוּ יְתַעַלֶּה כְּמוֹ שְׁאָמַר:
56 "וְכִי־תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום שבת קודש ב' אדר ה'תשע"ה

57 **הלכות מגילה וחנוכה פרק ג.ד. נדפס לעיל**
58 **עמ' קטו בשיעור לג' פרקים.**

מצות עשה ריג.

59 הַמִּצְוָה הַרִי"ג — הַצּוּי שֶׁנֶּצֶטוּיָנוּ לְבַעוֹל בְּקִדּוּשֵׁי
60 וּבְמִתְּן דָּבָר בִּיד הָאִשָּׁה, אוֹ בַשֹּׁטֶר, אוֹ בְּבִיאַה — זוֹהִי
61 מִצְוַת קִדּוּשֵׁי. וְהִרְמִזוּ עַל כֵּן אָמְרוּ: "כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
62 וּבָעֻלָּה" (דברים כד, א), — מִשְׁמַע שְׁקוּנָה בְּבִיאַה. וְאָמַר
63 "וְיִנְצָאָה וְהִיִּתָּה" (שם, ב) — כְּשֶׁם שֶׁנִּצְיָאָתָה בַשֹּׁטֶר (גט)
64 כֵּן הִתְנַוָּה (הנשואין) בַשֹּׁטֶר. וְכֵן לְמַדְנוּ שֶׁהִיא נִקְנִית בְּכֶסֶף
65 מִמֶּה־שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵמָה עֲבָרָה: "אֵין כֶּסֶף" (שמות כא, יא),
66 אָמְרוּ: אֵין כֶּסֶף לְאֲדוֹן זֶה אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאֲדוֹן אַחֵר, וּמִנֵּה?
67 (מִיִּהוּ?) אָב. (וזהו כאשר קידשו בתו בכסף) אָבָל קִדּוּשֵׁי
68 דְאוֹרֵיתָא הֵם בְּבִיאַה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָה בְּכִמָּה מְקוּמוֹת
69 בְּקִתְבוֹת (ג.) וְקִדּוּשֵׁי (פּרָק א מִשְׁנָה א) וְנִדָּה (פּרָק ה מִשְׁנָה
70 ד). וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּמִסְכָּתָא
71 הַמִּתְּחִיל לְכֹף, כְּלוּמַר: מִסְכַּת קִדּוּשֵׁי. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ עַל
72 קִדּוּשֵׁי בְּבִיאַה שֶׁהֵם דְאוֹרֵיתָא הֵנָּה נִתְבָּאֲרָה שְׁמֵצוֹת
73 קִדּוּשֵׁי דְאוֹרֵיתָא.

1 (ישעיה ב, ג). וְאִם יִתְבּוֹנֵן מִי שֵׁשׁ לוֹ דְעָה שְׁלֵמָה בְּדַבְּרֵי
2 הַתְּלִמוּד שֶׁבְּעֵנָן זֶה, יִתְבָּאֲרָ לוֹ כְּל־מֶה־שֶׁאָמְרָנוּ בְּרוּר
3 שְׁאֵין בּוֹ שׁוּם סֶפֶק. וְהֵנָּה יֵשׁ רְמִזִּים בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה,
4 הַמּוֹרוֹת עַל יְסוּדוֹת הַסֵּדֶר שֶׁאָנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בִּידְעֵת
5 רְאֵשֵׁי חֲדָשִׁים וְעִבּוּר שָׁנִים, מְאֵלָה אָמְרוּ: "וְשִׁמְרָתָ
6 אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדֵה מִיָּמִים מִיָּמָה" (שמות יג, י).
7 אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מְלַמֵּד שְׁאֵין
8 מְעַבְרִין אֶת־הַשָּׁנָה אֲלָא בְּפֶרֶק הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד" (בחדוש
9 אדר — הַסְּמוּךְ לְמוֹעֵד פֶּסַח) וְאָמְרוּ (שם): "מִנֵּין שְׁאֵין
10 מְעַבְרִין אֶת־הַחֲדָשׁ אֲלָא בַיּוֹם וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת־הַחֲדָשׁ
11 אֲלָא בַיּוֹם? תְּלַמּוּד לּוֹמַר: מִיָּמִים מִיָּמָה". וְאָמַר יְתַעַלֶּה:
12 "לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמְרוּ (מגילה ה.): "חֲדָשִׁים
13 אֶתָּה מִחְשָׁב לְשָׁנָה, וְאֵי אֶתָּה מִחְשָׁב יָמִים" — מִשְׁמַע
14 שֶׁהַהוֹסָפָה בָּהּ לֹא תִהְיֶה אֲלָא חֲדָשׁ שְׁלָם. וְאָמַר: "חֲדָשׁ
15 יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמְרוּ: "יָמִים אֶתָּה מִחְשָׁב
16 לְחֲדָשׁ וְאֵין אֶתָּה מִחְשָׁב שְׁעוֹת". וְאָמְרוּ: "שְׁמוּרָה אֶת־
17 חֲדָשׁ הָאָבִיב" (דברים טז, א) — מִשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנִים שְׁלָנוּ
18 חוֹבָה שֶׁנֶּשְׁמוּר בָּהֶן תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וּלְפִיכֹף יִהְיֶה שְׁנוֹת
19 חֻמָּה (למרות שחישוב החדשים מבוסס על מהלך הירח).
20 וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ כְּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּפֶרֶק א'
21 מִסְּנֵהֲרִין (יא) וּבְמִסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב). וְגַם בְּכִרְכוֹת
22 (סג).

יום רביעי כ"ט שבט ה'תשע"ה

מצות עשה קנג. נט.

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ג נִדְפְּסָה בַיּוֹם הַקּוֹדֵם.

23 הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצּוּי שֶׁנֶּצֶטוּיָנוּ לְתַקֵּעַ בְּחֻצְרוֹת
24 בְּמִקְדָּשׁ בְּעַת הַקְּרִבַת כָּל־קָרְבָן מִקְרִבְנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
25 אָמְרוּ יְתַעַלֶּה: "וּבַיּוֹם שֶׁמִּחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְיָרְאֵשִׁי
26 חֲדָשִׁיכֶם וְתִקְעֶתֶם בְּחֻצְרוֹתָם" (במדבר י, י). וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ
27 (ראש השנה כו:), שְׁמֵצוֹת הַיּוֹם בְּחֻצְרוֹת. וּכְבֵר נִתְבָּאֲרוּ
28 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו:)
29 וְתַעֲנִיּוֹת (טו). וְכֵן אָנוּ מְצוּיִים לְתַקֵּעַ בְּחֻצְרוֹת בְּזֶמַן
30 הַצְּרוֹת וְהִרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצֶעַק אֲלֵינוּ יְתַעַלֶּה כְּמוֹ שְׁאָמַר:
31 "וְכִי־תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום חמישי ל' שבט ה'תשע"ה

מצות עשה נט.

32 הַמִּצְוָה הַנ"ט — הַצּוּי שֶׁנֶּצֶטוּיָנוּ לְתַקֵּעַ בְּחֻצְרוֹת
33 בְּמִקְדָּשׁ בְּעַת הַקְּרִבַת כָּל־קָרְבָן מִקְרִבְנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא
34 אָמְרוּ יְתַעַלֶּה: "וּבַיּוֹם שֶׁמִּחְתְּכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְיָרְאֵשִׁי

ישעיה ב טז-כב

טז ועל פלאניות תרשיש ועל פלישכיות החמדה: י' ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים ונשגב יהוה לבדו ביום ההוא: יח והאיליים כליל יחלף: יט ובאו במערות צרים ובמחלות עפר מפני פחד יהוה ומתדר גאונו בקומו לערץ הארץ: כ ביום ההוא ישליך האדם את איליו כספו ואת איליו זקבו אשר עשילו להשתחות לחפר פרות ולעטלפים: כא לבוא בנקרות הצרים ובסעפי הסלעים מפני פחד יהוה ומתדר גאונו בקומו לערץ הארץ: כב חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו פיבמה נחשב הוא: (פ)

ישעיה ג א-ב

א פו הנה האדון יהוה צבאות מסיר מירושלם ומיהודה משען ומשענה בל משען לחם וכל משען מים: ב גבור ואיש מלחמה שופט ונביא וקסם וקון:

רש"י

האדם בחריצים ובנעיצין שימצא לפניו כשהולך לברוח ולהטמן: (כב) חדלו לכם מן האדם. שלא לשמוע, לאותן המתעים אתכם מאחרי ולהשתחות למעשה ידיו: אשר נשמה באפו. אשר כל חיותו וכחו תלויה בנשמת אפו שהוא רוח פורח שהיום ישנה בו ומחר תצא ממנו וק"ו לדמות חפרפרות שאין בו ממש. ד"א חדלו לכם מכל הדרכים הרעים ולמדו מן האדם אשר נשמה באפו, הראיתם למה נחשב הוא וקל וחומר (לגלולים) שאינו נחשב לכלום: (א) מסיר מירושלים וגו'. כולה מפורשת במסכת חגיגה שמונה עשר קלות קלל ישעיה את ישראל ולא נתקרה דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד:

(טז) ועל כל אניות. תירגם יונתן ועל כל דיתבין בניסי ימא באיי הים שמוצאן ומובאן באניות: תרשיש. שם ים ששמו תרשיש: שכיות החמדה. פלטרין רצופין במשכיות רצפת שיש כמו ואבן משכית (ויקרא כו) על שם שסוככים בו את הקרקע: (יז) ביום ההוא. הוא יום: (יח) כליל יחלוף. כולו יחלוף כולם יאבדו: (יט) ובאו. יושבי הארץ במערות צורים: מחלות. הם מערות: בקומו. ליום הדין: לערוץ הארץ. לשבור רשעי הארץ: (כ) להשתחות לחפור פירות. גלולים בדמות חפרפרות מיני שרצים שחופרין הארץ שקורין טלפ"ש בלע"ז: ועטלפים. קלבא שור"ץ בלע"ז יש לפתור עוד את אליליו אשר עשה לו להשתחות ישליך

מצודת ציון

(טז) שכיות. מל' סכך ומכסה והיא הרצפה וכן ואבן משכית (ויקרא כו): (יח) כליל. מל' כל וכן כליל תכלת (שמות לח): יחלף. ענין העברה מן העולם: (יט) ובמחלות. הוא כמין מערה: לערץ. לשבר כמו לא תערוץ מפניהם (דברים ז): (כ) לחפר פרות. פתרונו כמו מלה אחת והוא מל' חפירה ונכפלה העי"ן והלמ"ד הפעל לומר בחפירות עמוקות כמו אדמדם שפי' אדום ביותר וכן ירקק והדומות: ולעטלפים. שם עוף עטלף והוא הפורח בלילה: (כא) בנקרת. ענין חור ונקב כמו ואל מקבת בור נקרתם (לקמן כא): ובסעיפי. ענינו שן הסלע הבולט וכן בסעיף סלע עיטם (שופטים טו) והוא ל' מושאל מהנוף הבולט מן האילן הנקרא סעיף כמ"ש וכלה סעיפיה (לקמן כז): (א) משען לחם. על כי חיות האדם תלויים בלחם ובמים ונשען בהם אמר משען לחם וכמ"ש כל מטה לחם שבר (תהלים קה): (ב) וקוסם. הוא כחווה בכוכבים יודע מהעתידות:

מצודת דוד

(טז) אניות תרשיש. ההולכים באניות על ים תרשיש: שכיות החמדה. השרים היושבים בהיכלי עונג הרצופים ברצפת אבנים חמודים: (יז) ושח. אז יושפל גבהות האדם: (יח) כליל יחלוף. את כולם יעביר מן העולם: (יט) ובאו. עובדי כוכבים יבואו להטמן במערות וכו': הארץ. יושבי הארץ: (כ) אשר עשו לו. אשר עשו כולם כ"א לעצמו להשתחות אליה: לחפור פרות. מוסב על מלת ישליך לומר האיליים ישליך אל החפירות העמוקות ואל חורי העטלפים: (כא) לבוא. ר"ל כשילך לבוא בנקרות הצורים וכו' אז בדרך מהלכו ישליך האיליים מידו: (כב) חדלו לכם. מנעו עצמכם מעבודת האיליים כי תבינו הדבר מן האדם אשר יש נשמה באפו הראיתם במה נחשב הוא הלא תצא רוחו ישוב לאדמתו ואיך א"כ ראוי לעבוד האיליל שאפילו נשמת חיים אין בו: (א) מסיר וכו'. ר"ל לא ימצא בהם לא איש ולא אשה אשר יחונן דלים להספיק להם לחם ומים: (ב) גבור וכו'. מוסב על מלת מסיר שאמר בהמקרא שלפניו:

משלי ה טז-כג

טז יפוצו מעינותיך חוצה פרחות פלגימים: ז יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך: יח יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורך: יט אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוך בכליעת פאהבתה תשגה תמיד: כ ולמה תשגה בני בורה ותחפק חק נכריה: כא פי נכח ו עיני יהוה דרכי איש וכל מעגלתיו מפלים: כב עוונותיו ילכדנו את הרשע ובחבלי חטאתו יתקם: כג הוא ימות באין מוסר וברב אולתו ישגה:

משלי ו א-ג

א בני אם ערכת לרעה תקעת לזר כפיך: ב נוקשת באמרי פיך נלפדת באמרי פיך: ג עשה זאת אפוא ו בני והנצל פי באת בכף רעהך לך התרפס ורהב רעך:

רש"י

חטאתו יתמך. יתלה שהתלוי נתמך בחבל שהוא תלוי בה: (כג) הוא ימות באין מוסר. בשביל שלא לקח מוסר: (א) בני אם ערכת. ערבות ממון כמשמעו פירשו רבותינו: (ב) נוקשת באמרי פיך. שתקעת כף להדבר עם הזרים: (ג) לך התרפס. התר לו פס יד לשלם לו ממונו: ורהב רעך. ואם אין לו ממון עמך אלא שנוקשת באמרי פיך לדבר לו קשות, הרבה עליו רעים לבקש ממנו שימחול לך. דבר אחר. בני אם ערכת לרעה. אחר שנעשית ערב להקב"ה שהוא רעך כדכתיב זה דודי וזה רעי (שיר ה) וקבלת עליך בסיני ובערבות מואב באלה ובשבועה לשמור מצותיו: תקעת לזר כפיך. שתשוב ותסור מדרכיו ותדבק באפיקורסין ללכת בדרכיהם: עשה זאת אפוא בני והנצל. הואיל ובאת בכף רעך בסיני וקבלת אלהותו עליך: לך התרפס. הכנע לפניו כאסקופה הנרפסת ונדרסת: ורהב רעך. הרבה רעים שיתפללו עליך לפניו וכן נדרש במדרש תהלים:

מצודת ציון

(טז) יפוצו. ענין פזור: פלגי מים. אמת המים: (יט) אילת. נקבת האיל: ירוך. ענין שביעה: תשגה. מלשון משגה וחטא: (ג) אפוא. כמו עתה וכן מה לך אפוא (ישעיה כב): התרפס. ענין דריסה ורמיסה כמו ושארם ברגלה רפסה (דניאל ז): ורהב. ענין התחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (ישעיה ג):

מצודת דוד

(טז) יפוצו. אז יפוצו מעינותיך חוצה עד כי ילכו ברחובות פלגי מים ר"ל תזכה לבנים אשר יצא שמעם למרחוק: (יז) יהיו לך לבדך. הבנים האלה יהיו שלך לבדך ואתה תתכבד בהם ואין לזרים חלק אתך אבל בני הורה אינם מיוחדים לך לבד: (יח) יהי מקורך ברוך. אשתך תהא ברוכה וחביבה בעיניך, שמח מאהבת אשת נעוריך: (יט) אילת

אהבים. תהיה בעיניך כאילה האהובה: ויעלת חן. היא תהיה מעלת חן בעיניך: בכל עת. ר"ל בכל עת ההכרה והצורך: באהבתה תשגה תמיד. ר"ל אף באהבתה למשגה תחשב אם תמיד תהיה וכמ"ש רז"ל אל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו וגו': (כ) ולמה תשגה. ר"ל אם באשתו תחשב התמידות למשגה, למה תקל ראש לשגות בורה: (כא) כי נוכח. ר"ל ופן תאמר מי רואני, לזה אמר דע כי מול עיני ה' דרכי איש ומיישר מעגלותיו אל הגמול ר"ל משלם מדה במדה לדעת שבגמול באה ולא במקרה: (כב) עוונותיו. עונות הרשע הם ילכדו אותו ולתוספות ביאור אמר את הרשע: ובחבלי. בהחבלים הנעשים מחטאתו בהם יהיה נשען כאשר יתלוהו בהם ר"ל העון עצמו יקטרג עליו ויפרע ממנו: (כג) באין מוסר. בעבור שלא לקח מוסר ובעבור רוב אולתו אשר ישגה בהם: (א) אם ערכת. ערבות ממון בשביל אחר: לזר. בעבור הזר תקעת כפך והיא ענין קיום ותוקף על הערבות: (ב) נוקשת. הנה דע שבאת למוקש ונלכדת בה ע"י אמרי פיך: (ג) עשה זאת אפוא בני. ר"ל עתה עשה זאת בני והנצל מיד המלוה כי באת בידו ונתחייבת לו: לך התרפס. היה לו למרמס הרגל ר"ל הכנע עצמך לפניו: ורהב רעך. החזק והמשל רעך על עצמך:

פרק עשרים וארבעה

א שלשה תריסין הם: תריס הכפוף – טמא מדרס; ושמשחין בו בקנפון – טמא ממת; ודיצת הערבין – מהורה מבלום.

ב שלש עגלות הן: העשויה פקתדרא – טמאה מדרס; כמטה – טמאה ממת; ושל אבנים – מהורה מבלום.
ג שלש ערבות הן: ערבה משני לג ועד תשעה קבין שנסדקה – טמאה מדרס; שלמה – טמאה ממת; והבאה במדה – מהורה מבלום.

ד שלש תבות הן: תבה שפתחה מצדה – טמאה מדרס; מלמעלן – טמאה ממת; והבאה במדה – מהורה מבלום.

ה שלשה תרבוסי הן: של ספרין – טמא מדרס; שאוכלין עליו – טמא ממת; ושל זיתים – מהורה מבלום.

פירוש ברטנורא

כד א שלשה תריסין הן. שלשה דינים חלוקין זה מזה יש בתריסין דהיינו מגינים: תריס הכפוף, המצויין אצלנו, שמקופים את האדם משלש רוחות: טמא מדרס, דעשו לשכיבה, ששוכבים עליו במלחמה. וכל שכן שטמא ממת, דקימא לן כל הטמא מדרס טמא ממת: שמשחקים בו בקומפון. בשדה של עמק המלך, באים שנים כל אחד חרבו בידו ותריס קטן עגול שאינו כפוף בידו השמאלית, ולמדין להגן כל אחד במגניו שלא יכהו חברו. וקורין לו אשגרימ"ד בלע"ז: טמא ממת. והוא הדין שטמא טומאת שרץ ונבילה ושאר טומאות כולן, חוץ ממדרס, שאינו נעשה אב הטומאה אם שכב עליו הוב או ישב, אלא ראשון כמגענו של זב: ודיצת הערבין. תריס קטן ביותר שהערביים עושים לדיצה ולשמחה ולשחוק, ואינו כלי של תשמיש:

ב פקתדרא. שהיא קצרה ומוקפת משלש רוחות: טמאה מדרס. דמיוחדת לשיבה: כמטה. שהיא ארוכה ומיוחדת להניח בה פרקמטיא, והשוכב בה אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו: ושל אבנים. העשויה להוליך בה אבנים: לפי שפוצה מתחתיתה נקבים גדולים כמוציא רמון:

ג שנסדקה טמאה מדרס. דכיון שנסדקה ואינה ראויה לשיבה, מיוחדין אותה לשיבה: טמאה ממת. דכלי תשמיש היא: הבאה במדה. שמוחקת ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש: מהורה מבלום. שמפני כובדה וגודלה אינה מיטלטלת מלאה, ואנן דומיא דשק בעינן דמיטלטל מלא וריקן:

ד תיבה שפתחה מצדה. משמשת ישיבה עם מלאכתה, שיכולים להשתמש בה כשהוא יושב, בזמן שפתחה מצדה. משא"כ כשפתחה מלמעלן, והבאה במדה דהנינן כמתנתין שהיא מהורה מכלום, אינה מיוחדת למדרס קאי, דהטמאה מדרס אפילו באה במדה לעולם היא טמאה:

ה תרבוסי. כלים של עור כעין ארגונים: של ספרים. מקוים דם: טמא מדרס. גדול הוא וחיו לשיבה או למואז עליה: שאוכלים עליו. כלי תשמיש הוא: ושל זיתים. שסוחטין בו הותים, לא חשיב כלי של משמשי אדם:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

שלש ערבות הן – שלושה מיני עריבות הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **ערבה משני לג** – המחזקת משני לוגים (½ קב) – **ועד תשעה קבין שנסדקה** – ואינה מקבלת משקים, **טמאה מדרס** – שאינה ראויה אלא לשיבה; **שלמה** – עריבה שלמה, שלא נסדקה, **טמאה ממת** – ולא טומאת מדרס, שאינה עומדת לשיבה אלא ללישה, ומי שיושב עליה, אומרים לו: "עמוד ונעשה מלאכתנו"; **והבאה במדה** – עריבה גדולה המחזקת ארבעים סאה בלח, שהם כוריים ביבש, **מהורה מבלום** – שמפני גודלה וכובדה אינה מיטלטלת מלאה, ואין כלי מקבל טומאה אלא אם כן מיטלטל מלא וריקן בדומה לשק, כמו שכבר בארנו במקומות אחרים.

באור משנה ד

שלש תבות הן – שלושה מיני תבות הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **תבה שפתחה מצדה**, **טמאה מדרס** – לפי שאפשר לישב עליה, ואף להשתמש בה בשעה שיושבים עליה, הואיל ופתחה בצידה; **מלמעלן** – תיבה שפתחה מלמעלה, **טמאה ממת** – ולא מדרס, לפי שאינה עומדת לשיבה, ומי שיושב עליה, אומרים לו: "עמוד ונעשה את מלאכתנו"; **והבאה במדה** – תיבה גדולה המחזקת ארבעים סאה, **מהורה מבלום** – במפרשים מבואר, שמדובר כאן בכגון שאינה מיוחדת למדרס, אבל אם היא מיוחדת למדרס, אפילו תיבה הבאה במידה טמאה מדרס (הר"ש) **ברטנורא**: "תפואת ישראל"; ועיין "תוספות יום טוב"; והוא הדין בעריבה ששנינו במשנה הקודמת.

באור משנה ה

שלשה תרבוסי הן – ויש גורסים: תרבוסי; ומבואר במפרשים, שהם כעין ארגונים של עור, ושלושה מינים הם לענין טומאה: **של ספרין** – תרבוסי של ספרים, **טמא מדרס** – לפי שהוא עשוי להושיב

באור משנה א

פרק זה מונה כלים שונים החלוקים לשלושה מינים לענין טומאה: המין האחד מקבל טומאת מדרס; המין השני טמא טומאת מת, היינו נעשה אב הטומאה בטומאת מת, והוא הדין שמקבל טומאה משאר טומאות חוץ ממדרס; והמין השלישי טהור מכלום.

שלשה תריסין הם – שלושה מיני תריסים (היינו מגינים) הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **תריס הכפוף** – מגן הכפוף שהוא מקיף את החייל משלושת צדדיו, **טמא מדרס** – מקבל אף טומאת מדרס, לפי שדרך החייל לשכב עליו בשדה המלחמה; וכל שכן שנטמא בשאר טומאות, שכן ההלכה היא: כל הטמא מדרס טמא ממת מת (י"ד א.ו.א): **ושמשחין בו בקנפון** – מגן שמשמשים בו בשעת משחק של קרב בשדה, **טמא ממת** – אם נגע במת, היהיו נעשה אב הטומאה. והוא הדין שמקבל טומאה מטומאות אחרות, חוץ מטומאת מדרס, שאם שכב או ישב עליו הזב, אינו נעשה אב הטומאה אלא ראשון לטומאה כמגענו של זב, לפי שאין דרך לישב או לשכב עליו; **ודיצת הערבין** – מגן קטן העשוי למשחק הילדים בלבד, ונקרא "דיצת הערבין". משום שהערביים היו עושים אותו לדיצה ולשחוק (ברטנורא). ואינו כלי תשמיש כלל, **מהורה מבלום** – אינה מקבלת כל טומאה.

באור משנה ב

שלש עגלות הן – שלושה מיני עגלות הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: **העשויה פקתדרא** – שהיא קצרה ומוקפת דפנות משלוש רוחות, **טמאה מדרס** – שמיוחדת היא לשיבה; **כמטה** – עגלה העשויה כמיטה, שהיא ארוכה ומיוחדת להעברת סחורות; **טמאה ממת** – לפי שהיא כלי קיבול; ולישיבה אינה מיוחדת, מאחר שטוענים בה סחורה; **ושל אבנים** – עגלה העשויה להוליך בה אבנים גדולות, **מהורה מבלום** – לפי שיש בשוליה נקבים גדולים שדרכם יכולים לצאת רימונים.

- ו שלש בסיסיות הן: שלפני המטה, ושלפני סופרים – טמאה מדרס; ושל דלפקי – טמאה טמא מת; ושל מגדל – טהורה מכלום.
- ז שלש פנקסיות הן: האפיפורין – טמאה מדרס; ושיש פה בית קבול שעוה – טמאה טמא מת; וחלקה – טהורה מכלום.
- ח שלש מטות הן: העשויה לשכיבה – טמאה מדרס; של זגגין – טמאה טמא מת; ושל סרגין – טהורה מכלום.
- ט שלש משפלות הן: של זבל – טמאה מדרס; של תבן – טמאה טמא מת; והפחלץ של גמלים – טהור מכלום.

פירוש ברטנורא

ו בסיסיות. ואת כנו מתרגמין וית כסיסה: ושל דלפקי. כלי עץ שמשמים בו צלוחות ואשישות ואוכלים ומשקים, וממנו נומלים ונותנים על השלחן. והבסיס שלפניו אינו לישיבה, אבל תורת כלי עליו: ושל מגדל. אוצר של עץ. ארמאי"ו בלע"ו: טהור מכלום. דלאו כלי הוא וצורתו מוכחת עליו: **ז שלש פנקסיות הן.** העשוי לכתוב בהן. כמו חנוני על פנקסו: אפיפורין. לוח שמניחים עליו אבק של עפר וכותבים בו חשבונות. וגדול הוא וחזו לישיבה: שיש לה בית קבול שעוה. לוח שטחין פניו בדונג ורושמין על הדונג כחרט: וחלקה. שאין בה שעוה, וכותבים עליה בדיו, ואין לה בית קיבול: **ח של זגגים.** שמניחים עליה כלי זכוכית: סרגין. עושי המרכבות. בערבי קורין למרכב, סויה. ויש מפרשים, שמסרנים את השבכות. וטהורה מכלום לפי שאינה ממשמש אדם: **ט משפלות.** קופות עשויות להוציא בהם זבלים לשרות: של זבל טמאה מדרס. לפי שראויה לישיבה: והפחלץ. עשוי כעין מכבר מעשה רשת, והנקבים שלו רחבים יותר ממשפלת של תבן, ואינה ראויה אפילו לקבל תבן, שנקביה רחבים ביותר, וגם אינה ראויה לישיבה, שתכלים שלה קשים ואין ראוי לישב עליהן, הלכך טהורה מכלום:

משניות מבוארות – קהתי

עליו את המסתפר; ושאוכלין עליו – תרכוס המשמש כשולחן, שאוכלים עליו, טמא טמא מת – שחשוב כלי; אבל אינו טמא מדרס, לפי שאינו ראוי לישיבה; ושל זיתים – תרכוס העשוי לטותח עליו זיתים לפני סחיתם, טהור מכלום – אינו מקבל כל טומאה, לפי שאינו חשוב כלי.

באור משנה ו

שלש בסיסיות הן – שלושה מיני בסיסים הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: ושלפני המטה – הבסיס שלפני המיטה, שהיושב על המיטה נותן רגליו עליה, ושלפני סופרים – המשמשת הדום לרגליהם בשעת הכתיבה, טמאה מדרס – מקבלת טומאת מדרס; ושל דלפקי – הבסיס שמעמידים בתוכה את השולחן הקטן, שמכניסים עליו המאכלים והמשקים להביאם לשולחן (תפארת ישראל). טמאה טמא מת – שחשובה היא כלי בפני עצמה; אבל אינה מקבלת טומאת מדרס, שאינה עומדת לישיבה; ושל מגדל – בסיס של ארון בצורת מגדל, טהורה מכלום – אינה מקבלת כל טומאה, שאינה כלי.

באור משנה ז

שלש פנקסיות הן – שלושה מיני פנקסים הם, העשויים לכתוב בהם, והם חלוקים בדיניהם לענין טומאה: האפיפורין – כסא המתקפל ומתפשט כפנקס (עיי' לעיל טז, א); ויש מפרשים; לוח שמניחים עליו אבק של עפר, וכותבים בו חשבונות, וגדול הוא וראוי לישיבה (ברטנורא עפ"י הר"ש; עיי' משנה אחרונה, שמבואר שם. שאין הלוח מיוחד כל היום לכתובה, ובשעה שאין כותבים, מיוחד לישיבה). טמאה מדרס – מקבלת טומאת מדרס. יש מפרשים, שהאפיפורין הן שני לוחות גדולים מעץ המחורבים יחד בצירים, ומניחים בין שני הלוחות נייר וקולמוס ושאר כלי כתיבה ומקפלים; וכשרוצה לכתוב פותח קפולם, ויושב הסופר על הלוחות וכותב על הנייר (תפארת ישראל); והרמב"ם כותב: "פנקסיות הן כל שתי לוחות מזדווגות, יהיו לסופר או לזולתו. ושם פנקס על האמת אמנם הוא לסופר; ואפיפורין הוא כסא של פרקים, כאשר יתפשט יהיו שתי לוחות וישב הסופר עליו, וכאשר יתקבץ ישוב לוח אחד" (עיי' תוספות יום טוב); ושלש פה בית קבול שעוה – לוח שממרחים אותו בשעווה וכותבים

באור משנה ח

שלש מטות הן – שלושה מיני מטות הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: העשויה לשכיבה, טמאה מדרס – יש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שעשה את המיטה סתם, ומעשה מוכיחים שעשויה לשכיבה, ובאה המשנה להשמיע, שדינה כאילו ייחדה לכך; ושל זגגין – מיטה של זגגים, שמניחים בתוכה כלי זכוכית, טמאה טמא מת – לפי שיש לה בית קבול; ושל סרגין – מיטה של סרגים, הסורגים עליה רשתות, טהורה מכלום – אינה מקבלת טומאה כלל, לפי שאינה ממשמשי אדם (רמב"ם). יש מפרשים: של סרגין – דפוס לעשות עליו מרכבה, ועשוי כדמות מיטה בלי שוליים, שאין לו בית קיבול (תפארת ישראל עפ"י הרא"ש).

בענין מיטה של זגגין בארנו, שמניחים בתוכה כלי זכוכית. וכן מדייק בעל "משנה אחרונה". אבל הרב מברטנורא כותב: שמניחים עליה כלי זכוכית. וכן פירשו הר"ש והרמב"ם. אבל לפי פירוש זה תמיהה היא, מה שונה מיטה של זגגין מתרכוס של זיתים שהוא טהור מכלום (כנס משנה"ה) כלי כזו; ועיי' "תוספות חדשים" שמבואר שם ההבדל, שתרכוס של זיתים אינו ראוי לדבר אחר, מה שאין כן מיטה של זגגין, שראויה גם לדבר אחר).

באור משנה ט

שלש משפלות הן – שלושה מינים של קופות (סלים) הם, החלוקים בדיניהם לענין טומאה: של זבל – קופה גדולה העשויה להוציא בה זבל לשרות, טמאה מדרס – לפי שראויה היא לישיבה, שכשזיאה מלאה זבל יושבים עליה; ושל תבן – משפלת של תבן, טמאה טמא מת – ולא מדרס, לפי שפתחה למעלה, ומי שיושב עליה, אמרים לו: "עמוד ונעשה את מלאכתנו" (תפארת ישראל); והפחלץ של גמלים – סל קלוע מחבלים, שנותנים על גב הגמל לשאת בו משא, ויש בו נקבים גדולים, טהור מכלום – שאינו חשוב כלי קיבול מחמת נקביו הגדולים, ואף אינו ראוי לישיבה, לפי שהחבלים קשים וקשה לישב עליהם.

י שלשה מפצים הן: העשוי לשיבה – טמא מדרס; של צבעין – טמא טמא מת; ושל גתות – טהור מכלום.
 יא שלש חמתות ושלשה תרמלין הן: המקבלים בשעור – טמאין מדרס; ושאין מקבלין בשעור – טמאים
 טמא מת; ושל עור הדג – טהור מכלום.

יב שלשה עורות הן: העשוי לשיבה – טמא מדרס; לתכריך הפלים – טמא טמא מת; ושל רצועות ושל סנדלים
 – טהור מכלום.

יג שלשה סדינין הן: העשוי לשיבה – טמא מדרס; לזילון – טמא טמא מת; ושל צורות – טהור מכלום.
 יד שלש מטפחות הן: של ידים – מטמאה מדרס; של ספרין – מטמאה טמא מת; ושל תכריך, ושל נבלי בני לוי
 – טהורה מכלום.

פירוש ברטנורא

י מפצים. כמין מחצלות עשויות מחולף ומסיב וקנה וגומא וגמי וכיוצא בהן: ושל צבעים. שהצבעים נותנים עליהם הכנדים: טמא טמא מת. שאינם
 מיוחדים לשיבה, אבל תורת כלים יש להן: ושל גתות. העשויות לכסות בהן ענבים ויתים:

יא חמתות. נאדות של עור: תרמלין. כיוסין גדולים של עור, שהרועה מניח הפציו לתוכן: המקבלים בשעור. המפורש למעלה בריש פרק כרים. החמת
 של שבעת קבים. והתרמל של חמשת קבין. וכל שכן אם מחזיקים יותר, דאו משמישים ישיבה עם מלאכתן. אבל פחות מכאן לא: ושל עור הדג טהורים
 מכלום. דכל הבא מבריות שבים, טהור:

יב לשטיח. לשטוח בארץ לישיב עליו: לתכריך הפלים. לכרך בו את הכלים, כגון סכינים ומספרים ומחטים כדי לשמור: ושל רצועות ושל סנדלים. עור
 העומד לחתוך ממנו רצועות וסנדלים, טהור מכלום, דמחוסר מלאכה הוא. אבל רצועות המתוקנות כבר, מטמאות, כדמוכה במסכת נענים פרק ו"א:

יג לזילון טמא טמא מת. העשוי למסך לפני הפתח, טמא, לפי שהשמש מתעטף בשוליו לפעמים ומתחמם בו: של צורות. בגד שהוא ביד רוקם וכו' מיני
 צורות כדי לראות בו לעשות כמותו בבגד אחר:

יד של ידים טמאה מדרס. לפי שפעמים נותנה על הכסת וישן עליה: ושל תכריך נבלי בני לוי. שהיו הלויים כורכים כלי השיר שלהן במטפחת. ודרך
 שאר בני אדם לעשות להן תיק של עור, ואף הן טהורים:

משניות מבוארות – קהתי

ליחתך לרצועות או לסנדלים, טהור מכלום – שמחוסר מלאכה
 הוא (ר"ש; ברטנורא); ויש מבארים הטעם, לפי שאין עליו צורת כלי
 (רמב"ם; ועיין "משנה אחרונה" שמקשה על שני הסעמים שהבאנו).

באור משנה יג

שלשה סדינין הן – שלושה מיני סדינים הם, החלוקים בדיניהם
 לענין טומאה; העשוי לשיבה – היינו סדין סתם ("סדרי טהרות"),
 טמא מדרס – מקבל טומאת מדרס; לזילון – העשוי לזילון, מסך
 לפתח, טמא טמא מת – לפי שהשמש (שומר הפתח) מתעטף בשוליו
 לפעמים ומתחמם בו (גמרא ביצה יד, ב), הלכך יש עליו תורת כלי;
 ושל צורות – סדין המצוייר שתולים אותו על הקיר לנוי (הגרא;
 "תפארת ישראל"); ויש מפרשים: סדין שיש עליו צורות שונות
 המשמשות דוגמא לרוקם (רמב"ם), טהור מכלום – שאין עליו תורת
 כלי.

באור משנה יד

שלש מטפחות הן – החלוקות בדיניהן לענין טומאה; של ידים
 – מטפחת העשויה לקנח בה את הידים, טמאה מדרס – לפי
 שפעמים האדם נותנה על הכסת וישן עליה; ושל ספרין – מטפחת
 שעוטפים בה ספרים, טמאה טמא מת – שפעמים האדם משתמש
 בה לצרכים אחרים, ולכן יש עליה תורת כלי; ושל תכריך – מטפחת
 העשויה לתכריך המת, ושל נבלי בני לוי – שבני לוי היו כורכים
 בה את הנבלים; ויש גורסים: ושל תכריך נבלי בני לוי, כלומר שאין
 מדובר כאן על תכריך המת, אלא על מטפחת שהיו הלויים כורכים
 בה נבליהם במקדש (ר"ש; ברטנורא), טהורה מכלום – שהואיל
 ומטפחת זו אסורה בהנאה, אינה חשובה כלי תשמישו של אדם
 ("תפארת ישראל").

בענין מטפחת "של ספרין" מעיר בעל "תפארת ישראל", שאי אפשר לפרש,
 שהכוונה למעפורת ששמים על המטפח, שזו אינה עשויה אלא להגן על
 הבגדים מלכלוך, ואינה מקבלת טומאה כלל (עיין "משנה אחרונה").

באור משנה י

שלשה מפצים הן – מפצים, היינו מחצלות העשויות מקנים או
 מגומא וכיוצא בהם; ושלושה מינים הם החלוקים בדיניהם לענין
 טומאה: העשוי לשיבה, טמא מדרס – ואף על פי שהוא כפשוטי
 כלי עץ, מכל מקום מקבל טומאת מדרס מן התורה, שכן ריבה הכתוב
 (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", והרי זה
 ראוי למשכב ועשוי לכך (עין "תוספות יום טוב"); ושל צבעין – מפץ
 שהצבעים נותנים עליו את הבגדים, טמא טמא מת – ולא מדרס,
 שאינו מיוחד לשיבה, אבל תורת כלי עליו (ברטנורא; עין "תפארת
 ישראל"); ושל גתות – מפץ העשוי לכסות בו ענבים בשעת הגתות,
 טהור מכלום – לפי שאינו ממשמשי אדם (רמב"ם); ויש סוברים,
 שהטעם הוא, לפי שכל העשוי לחיפוי טהור ("תפארת ישראל").

באור משנה יא

שלש חמתות – נודות של עור, ושלשה תרמלין – תרמילי עור,
 הן – החלוקים בדיניהם לענין טומאה: המקבלים בשעור –
 המפורש לעיל (כ, א), בחמת שבעה קבים ובתרמיל חמישה קבים,
 וכל שכן אם מקבלים יותר, טמאין מדרס – שעשויים גם לשיבה;
 ושאין מקבלין בשעור, טמאים טמא מת – ולא מדרס שבפחות
 מכשעור אינם ראויים לשיבה; ושל עור הדג – אם עשויים הם
 מעור הדג, טהור מכלום – שכל דבר הנעשה מבריות שבמים אינו
 מקבל טומאה.

באור משנה יב

שלשה עורות הן – שלושה מיני עורות הם, החלוקים בדיניהם
 לענין טומאה: העשוי לשיבה – לשטחו על הארץ ולישיב עליו,
 טמא מדרס – מקבל טומאת מדרס; לתכריך הפלים – עור העשוי
 לכרך בו את הכלים, כגון סכינים ומספרים ומחטים, כדי לשמורם,
 טמא טמא מת – שעל ידי הכריכה הרי זה ככלי שיש לו בית
 קיבול ("תפארת ישראל"); ושל רצועות ושל סנדלים – עור העומד

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף עג עמוד ב: **שָׁלַא כְּסָדֵר**, שהיה צריך לשאול קודם אם שאול ירד לקעילה ואם יקבל תשובה שירד היה צריך לשאול אם אנשי קעילה יסגירו אותו בידי שאול, וְהִתְחַוְּרוּ לוֹ כְּסָדֵר ששאול ירד לקעילה. וְכִיּוֹן שִׁדְעָ [ה-רגיש] דוד **שֶׁשָּׂאֵל שְׁלֵא כְּסָדֵר תָּוֵר וְשָׂאֵל כְּסָדֵר, שְׁנֵאמֵר (שמואל א' כג יב) 'הִיִּסְגְרוּ בְעָלִי קְעִילָה אֶתִּי וְאֶת אֲנָשֵׁי בְּיַד שְׂאוּל, וַיֹּאמֶר ה' יִסְגְרוּ'.**

הגמרא ממשיכה את דברי הברייתא: **וְאִם הוֹצֵרָהּ תְּדַבֵּר לְשָׁנִים** - לשאול שני דברים כאחד, שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין, **מִתְחַוְּרִין לוֹ אִפְלוּ עַל שָׁנִים** ביחד, **שְׁנֵאמֵר** בעת שפשטו עמלק על צקלג ושבנו את הנשים והילדים של דוד ואנשיו (שם ל ח) **'וַיִּשְׂאֵל דָּוִד בַּה' לֵאמֹר, הֲאֶרְדָּה אַחֲרֵי הַגָּדוֹד הַזֶּה, הֲאֶשְׁיָנֶנּוּ, וַיֹּאמֶר ה' (ה') לוֹ רְדָה כִּי הִשַּׁנְתָּ תִשְׁיָנָה וְהִצַּלְתָּ תְּצִיל'.**

וְאִם עַל פִּי שְׁגִזְרֵת נִבְיָא חוֹזֵרֵת - יכולה להתבטל, כגון נבואת יונה על נינוה, **גִּזְרֵת אֹרִים וְתוֹמִים אֵינָה חוֹזֵרֵת, שְׁנֵאמֵר (במדבר כז כא) 'כְּמִשְׁפַּט הָאֹרִים' - האורים ותומים הם כמשפט [דין], שלאחר שנפסק שוב אינו מתבטל.**

לְמָה נִקְרָא שְׁמֵן 'אֹרִים וְתוֹמִים', 'אֹרִים' עַל שֵׁם שְׁמַאֲרִין אֶת דְּבָרֵיהֶן - מבארים ומפרשים את דבריהם, **'תוֹמִים' עַל שֵׁם שְׁמִשְׁלִימִין אֶת דְּבָרֵיהֶן -** דבריהם מתקיימים. **וְאִם תֹּאמֶר, בְּגִבְעַת בְּנִימִין** שיצאו השבטים להילחם בשבט בנימין על פי האורים ותומים, ושבט בנימין ניצח אותם ונפלו מהם הרבה חיילים, **מִפְּנֵי מָה לֹא הִשְׁלִימוּ הָאֹרִים וְתוֹמִים דְּבָרֵיהֶם.** לפי שהם - האורים ותומים **שְׁלֵא בִּיחְנוּ -** לא פירשו להם בשני ימים הראשונים 'עלו והצליחו', אלא רק 'עלו' שמשמעו **אִם לְנִצָּח אִם לְהִנָּצַח.** וְאִמְנֵם **כְּאֶחְרוּנָה -** ביום השלישי שנלחמו בבנימין, **שְׂאוּ בִּיחְנוּ -** פירשו להם שינצחו, **הִסְבִּימוּ וְקִיִּמוּ** את דבריהם, **שְׁנֵאמֵר (שופטים כ כח) 'וּפִינְחָם בֵּין אֶלְעָזָר בֶּן אֶחָרֹן עֹמֵד לְפָנָיו בְּיָמֵים הָהֵם לֵאמֹר, הֲאֹסִיף עוֹד לְצִאתָ לְמַלְחָמָה עִם בְּנֵי בְנִימִין אֲחִי אִם אֶחְדֵּל, וַיֹּאמֶר ה' עָלוּ בִּי מִחַר אֶתְנַנְנוּ בְּיָדֶךָ'.**

מבררת הגמרא: **כִּיצַד נַעֲשִׂית קבלת התשובה באורים ותומים, רַבִּי יוֹחָנָן אֹמֵר,** אותיות השבטים שהיו חקוקות על החושן היו **בּוֹלְטוֹת** במקומן, וכגון אם היתה התשובה 'עלה' היו בולטות האותיות ע' משמעון ל' מלוי וה' מיהודה, והכהן היה מצרף מהם את התשובה. **וְרִישׁ לְקִישׁ אֹמֵר,** האותיות היו זזות ממקומן ו**מְצַטְרְפוֹת** מעצמן להשלים את התשובה.

מקשה הגמרא: **וְהָא לֹא כְּתִיב בְּהוּ -** בשמות השבטים **צַדִּיק,** וכיצד התקבלה תשובה המצריכה אות זו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרַי יִצְחָק, גַּם 'אֶבְרָהָם' יִצְחָק 'וַיַּעֲקֹב' כְּתִיב שָׁם.** שוב מקשה הגמרא: **וְהָא עֲדִין לֹא כְּתִיב מִיָּת. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אֲחָא בְּרַי יַעֲקֹב, גַּם הַתִּיבוֹת 'שְׁכֵמִי 'שׁוֹרוֹן' כְּתִיב שָׁם.**

הגמרא מקשה על רבי יוחנן וריש לקיש שנחלקו לעיל באופן התשובה: **מִיִּתְיָבִי, כָּל בְּתוּן שְׂאִינֵנוּ מְדַבֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ וְשׁוֹכְנֵיהָ שׁוֹרָה עָלָיו אֵין שׁוֹאֲלִין בּוּ באורים ותומים, שְׁהָרִי כְּשֶׁבַרְח דוד מפני אבשלום **שְׂאֵל צְדוֹק הַכֹּהֵן באורים ותומים וְעִלְתָּה לוֹ -** השיבו לו, **וְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן שֶׁאֵל וְלֹא עִלְתָּה לוֹ, שְׁנֵאמֵר (שמואל ב' טו כד) 'וַיַּעַל אֶבְיָתָר עַד תָּם כָּל הַעָם' וְגו',** ושנינו (סדר עולם פי"ד) שאביתר שאל באותה שעה באורים ותומים ולא עלתה לו והעלוהו [-סלקוהו] מן הכהונה ומינה דוד את צדוק תחתיו. מדברי הברייתא משמע שלא היו האותיות בולטות כרבי יוחנן ולא מצטרפות כריש לקיש, שאם כדבריהם מדוע צריך לכהן המדבר ברוח הקודש כדי שיבין התשובה. מתרצת הגמרא: **סִיּוּעֵי הָהוּ מְסִייעַ בְּהַדְרִיחֵהוּ -** הכהן היה מסייע לאורים ותומים, שאם היה מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו היו האותיות בולטות או מצטרפות, ואם לא היה ראוי לכך לא היו בולטות או מצטרפות כלל.**

דף עג עמוד ב: **שָׁלַא כְּסָדֵר**. היה לו לשאול הירד שאול היסגירוני לפיכך השיבוהו על הראוי לשאול ראשון: **וְאִם הוֹצֵרָךְ לְשָׁנִיהָ.** כגון שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין כגון הארדוף האשיגנו דצקלג: **גִּזְרֵת נִבְיָא חוֹזֵרֵת.** כגון של יונה בן אמית: **שְׁנֵאמֵר כְּמִשְׁפַּט.** כדין שאינו חוזר: **שְׁמַאֲרִין אֶת דְּבָרֵיהֶם.** מפרשי את דבריהן: **מִשְׁלִימִין אֶת דְּבָרֵיהֶן.** כדאמרן אין גזירתן חוזרת: **לֹא הִשְׁלִימוּ.** שאמרו עליהן בשני ימים הראשונים עלו אליו ונפלו: **הֵם שְׁלֵא בִּיחְנוּ.** אורים ותומים לא פירשו להם בשני ימים הראשונים עלו והצליחו אלא עלו אליו אם לנצח אם להנצח: **כְּאֶחְרוּנָה.** פירשו להם כי מחר אתננו בידך: **בּוֹלְטוֹת.** האותיות בולטות כגון עי"ן משמעון למ"ד מלוי ה"י מיהודה לומר עלה, וכל אחת אינה זזה ממקומה אלא בולטת במקומה והוא מצרפן: **וְהָא לֹא כְּתִיב צַדִּיק.** בכל השבטים ואם צריך לה כגון והצל תציל מהיכן באה: **שְׁהָרִי שְׂאֵל צְדוֹק.** כשהיה דוד בורח מפני אבשלום: **שְׁנֵאמֵר וַיַּעַל אֶבְיָתָר עַד תוֹם כָּל הַעָם לְעֹבֹר.** ותניא בסדר עולם ושאל באורים ותומים ולא עלתה לו ונסתלק מן הכהונה שנאמר ויעל אביתר. מדקתני דבעי כהן המדבר ברוח הקודש אלמא לא בולטות ולא מצטרפות היו דאם כן למה לי רוח הקודש: **סִיּוּעֵי הוּא מִסִּיעַ.** כהן בהדי אורים ותומים הלכך אם כהן כשר היה וראוי לשרות שכינה עליו האותיות בולטות או מצטרפות על ידו כשנשאלין בו ואם לאו לא בולטות ולא מצטרפות:

מצטרפות כריש לקיש, שאם כדבריהם מדוע צריך לכהן המדבר ברוח הקודש כדי שיבין התשובה. מתרצת הגמרא: **סִיּוּעֵי הָהוּ מְסִייעַ בְּהַדְרִיחֵהוּ -** הכהן היה מסייע לאורים ותומים, שאם היה מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו היו האותיות בולטות או מצטרפות, ואם לא היה ראוי לכך לא היו בולטות או מצטרפות כלל.

57 מוכת עץ, ואם כן מאי איתא בין מענה ידיה למענה ידיה – מה
58 ההפירש בין טענתו לטענתה. וכיון שלא יתכן לפרש כן, פירש רבי
59 יוחנן את המשנה כרבי מאיר, שלדבריה כתובתה מאתיים כדון
60 מוכת עץ, והבעל טוען שבעולה היא וכתובתה מנה.
61 ממשיכה הגמרא ושואלת: בשלמא לרבי אלעזר, שלטענת הבעל
62 שהיא בעולה אין לה כלום, היינו דקתני תרתי – משום כך נקטה
63 המשנה שתי דוגמאות, אחת במשנה לעיל (ב) שהיא טוענת
64 משארסתני נאנסתי, ואחת במשנה כאן שהיא טוענת מוכת עץ
65 אני, תדא – אופן אחד, והיינו הדין של משנתנו, בא לאשפוקי –
66 להוציא ולמעט מדבריו דרמי בר חמא, שאמר לעיל (א) שאם לא
67 ידע הבעל קודם הנישואין שמוכת עץ היא, לדברי הכל אין לה
68 כלום, ואילו במשנתנו מבואר שאף שהיא מודה שהיתה מוכת עץ
69 היא תובעת כתובה ושל מנה או מאתיים. וחדא – והמשנה לעיל,
70 שהאשה טוענת משארסתני נאנסתי, באה לאשפוקי מדרב חייא בר
71 אבין אמר רב ששת, שאמר לעיל (א) שאם כנסה בחוקת בתולה
72 ונמצאת בעולה יש לה מנה, וכדי למעט מדבריו נקטה שם המשנה
73 שהבעל אומר שנבעלה קודם האירוסין וזיהה מקחי מקח טעות/
74 והיינו שאין לה כלום, לפי שכנסה בחוקת בתולה ונמצאה בעולה
75 אין לה אפילו מנה. אלא לרבי יוחנן האומר שאם כנסה בחוקת
76 בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה, ומפרש את המשנה לעיל
77 שהבעל אומר שזהו 'מקח טעות', שאינו מתכוין להפסידה
78 כתובתה לגמרי, אלא לטעון שכתובתה מנה בלבד, אם כן תרתי
79 למה לי – מדוע יש צורך בשתי המשניות, והיי די במשנה אחת
80 כדי להשימע שלמוכת עץ יש כתובה, וכן להשימע בה את
81 מחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע באופן שהאשה טוענת ברי
82 והבעל טוען שמה.

83 מתרצת הגמרא: יש צורך בשתי המשניות, תדא – משנה אחת באה
84 להודיעך פחו דרבן גמליאל שהאשה נאמנת, וחדא – ומשנה אחת
85 להודיעך פחו דרבי יהושע, שאינה נאמנת. ומבאר הגמרא:
86 קמייקא – המשנה הראשונה, שהיא טוענת משארסתני נאנסתי,
87 באה להודיעך פחו דרבי יהושע, דאף על גב דאיכא למימר מינו –
88 שאף שיש לאשה מיגו שהיתה יכולה לטעון מוכת עץ אני תחתך,
89 וזו טענה טובה יותר כיון שאינה נפסלת לכהונה בכך, ובמקום זאת
90 טענה, שהיא אנוסה ופסולה לכהונה, ולכאורה זו ראייה שטענתה
91 אמת, מכל מקום לא קמייקא, משום שאין זה מיגו גמור, שהרי גם
92 אם טען שהיא מוכת עץ סובר רבי יהושע שאינה נאמנת.
93 ופתיקא – והמשנה השנייה, שהיא טוענת מוכת עץ אני, באה
94 להודיעך פחו דרבן גמליאל, דאף על גב דליכא למימר מינו – שאף
95 שאין לאשה מיגו, שהרי אין לה טענה טובה יותר מטענת מוכת
96 עץ אני, מכל מקום סובר רבן גמליאל דקמייקא – שנאמנת, משום
97 שמעמידים אותה בחוקת כשרות שלא זינתה, אלא מוכת עץ היא.

משנה

98 משנה זו מביאה מחלוקת נוספת של רבן גמליאל ורבי יהושע,
99 בנאמנות האשה לגבי כשרותה לכהונה: אשה פנויה שראיה עדים
100 מדברת עם אדם אחר, ואינם יודעים אם הוא כשר, או שהוא פסול
101 וכיון שנבעלה לו נפסלה לכהונה, ואמרו לה – שאלוה, מה חיבו
102 של איש זה, האם כשר הוא או פסול. ואמרה, איש פלוני, ובהן הוא
103 – מיוחס הוא, ולא פסלני מלהנשא לכהונה, רבן גמליאל ורבי
104 אלעזר אומרים, נאמנת, כיון שמעמידים אותה על חוקת כשרותה,
105 ואינה נפסלת מספק. ורבי יהושע חולק ואומר, לא מפייה אנו תיין –
106 אין לסמוך על דבריה, אלא תרי זו בחוקת פעולה לנתין ולמנוח,
107 הפוסלים בביאתן, עד שתביא ראיה לדבריה, שהיה זה אדם כשר.
108 דין נוסף: וכן פנויה שהיתה מעוברת, ואין ידוע ממני נתעברה, ואמרו
109 לה, מה חיבו של עובר זה – מאיזה אדם הוא, כלומר למי נבעלה.
110 ואמרה, מאיש פלוני הוא, ובהן הוא – מיוחס הוא. רבן גמליאל ורבי
111 אלעזר אומרים, נאמנת, וכשרה לכהונה, כיון שיש לה חוקת
112 כשרות. ורבי יהושע אומר, לא מפייה אנו תיין, אלא תרי זו בחוקת
113 מעוברת לנתין ולמנוח הפוסלים לכהונה, עד שתביא ראיה לדבריה.
114

1 דאם כן כמו שסברנו לומר בתחילה, שרב נחמן סובר כרבי יהושע,
2 קשיא הלכתא אהלכתא – תהיה סתירה בין ההלכות, דמצד אחד
3 קיימא לן – מקובל בדינו (בימ ק) דהלכתא כרב נחמן דרבי – בדיני
4 ממונות, ואם כן יש לפסוק כמותו שברי ושמה לאו ברי עדיף,
5 ומאידך, כהא – בדין של משנתנו אמר רב יהודה, אמר שמואל,
6 הלכה כרבן גמליאל שהאשה נאמנת, ומוציאה ממון בטענת ברי,
7 ואם הטעם הוא משום שברי ושמה ברי עדיף, הרי זו סתירה למה
8 שאנו פוסקים כרב נחמן, דלאו ברי עדיף, אלא לאו שמע מינה –
9 ודאי מוכח מכאן דרבי שנינו – כמו שתירצנו, שטעמו של רבן
10 גמליאל כאן אינו משום 'ברי ושמה', אלא משום מיגו, או משום
11 חוקת הגוף שיש לאשה, אבל בדרך כלל ברי ושמה לאו ברי עדיף,
12 שמע מינה – אכן זו ראייה.

משנה

13 משנתנו ממשיכה לברר את חיובי הכתובה במקרה שנמצאה
14 האשה בעולה: הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, היא
15 אומרת מוכת עץ אני – נתקע בי עץ באותו מקום ושיבר את
16 התולים, אך לא נבעלתי לאיש, והוא – הבעל אומר, לא בי – איני
17 מאמין לדברייך, אלא שמא דרוסת – בעולתי איש את עוד קודם
18 האירוסין. רבן גמליאל ורבי אלעזר אומרים, נאמנת שמוכת עץ
19 היא, ואינה מפסידה כתובתה. ורבי יהושע אומר, לא מפייה אנו תיין
20 – אין אנו סומכים על דבריה, אלא תרי זו בחוקת דרוסת איש, עד
21 שתביא ראיה לדבריה שמוכת עץ היא, כיון שהמוציא מחבריו עליו
22 הראיה.
23

***

גמרא

24 הגמרא מבארת איזה סכום תובעת האשה, ומה משיב לה הבעל.
25 מבררת הגמרא: מענייהו קמאי – מה הם טענות הבעל והאשה.
26 מביאה הגמרא מחלוקת דברי רבי יוחנן אמר, טענתם קמאתים
27 ופניה – היא תובעת מאתיים, והוא טוען שאין לה אלא מנה. רבי
28 אלעזר אמר, קמנה ולא כלום – היא תובעת מנה, והוא טוען שאין
29 לה כלום.
30 מבארת הגמרא את המחלוקת: רבי יוחנן אמר קמאתים ופניה, כיון
31 שהוא מבאר שהתנא במשנתנו קבר לה פרבי מאיר, דאמר לעיל
32 (א) לגבי מוכת עץ שפין אם הכיר פה הבעל קודם שנשאה שמוכת
33 עץ היא, ופין לא הכיר פה וסבר שבתולה היא, כתובתה קמאתים,
34 ולכן היא תובעת מאתיים, ואילו הבעל טוען כנגדה שמא דרוסת
35 איש את ואין לה אלא מנה, וסובר רבי יוחנן שהכונס את האשה
36 בחוקת בתולה, ונמצאה בעולה, יש לה מנה.
37 ורבי אלעזר אומר שמחלוקתם קמנה ולא כלום, כיון שהוא מבאר
38 שהתנא של משנתנו קבר לה פרבנן, דאמרי (ס) לגבי מוכת עץ,
39 שפין אם הכיר פה הבעל קודם שנשאה שמוכת עץ היא, ופין אם
40 לא הכיר פה, אלא חשב שהיא בתולה, כתובתה קמנה, ולפיכך
41 לטענתה שמוכת עץ היא, יש לה מנה, והבעל טוען כנגדה שמא
42 היא דרוסת איש ואין לה כלום, כיון שרבי אלעזר סובר שהכונס
43 את האשה בחוקת בתולה ונמצאת בעולה, אין לה כלום.
44 שואלת הגמרא: בשלמא – דבר זה מובן שרבי אלעזר לא קאמר
45 בביתא משנתנו פרבי יוחנן, שטענתם במאתיים ומנה, דקא מוקי
46 לה פרבנן – כיון שהוא מבאר את המשנה כחכמים, שמוכת עץ
47 כתובתה מנה, ודוחק לו לבאר את המשנה כרבי מאיר. אלא רבי
48 יוחנן, מאי טעמא לא אמר פרבי אלעזר, שטענתם במנה ולא כלום,
49 וכדעת חכמים.
50 מתרצת הגמרא: קסבר רבי יוחנן, שאם קמנה לאשה בחוקת בתולה
51 ונמצאת בעולה יש לה פתויה קמנה, ואם משנתנו סוברת כחכמים
52 שהיא עצמה תובעת רק מנה, קשה, כהא – במשנה, הרי היא
53 קאמר – טענת הבעל היא שהוא חיוב לה קמנה, כדון הכונס בחוקת
54 בתולה ונמצאת בעולה, והיא עצמה קאמרה שיש לה קמנה, כדון

1 רב אסי אמר נבעלה - אבל נסתרה, מודה רבי יהושע דנאמנת לומר לכשר נבעלה, במגו
2 דאי בעיא אמרה לא נבעלה. ואם תאמר: והא רבי יהושע ליה מגו גבי משארסתני
3 נאנסתיו ויש לומר: דהתם לא הוי מגו נמור, דהא אפילו אמרה מוכת עץ אני - אינה נאמנת
4 לרבי יהושע. כדתנן במתניתין. ולא קרי ליה מגו אלא לפי שהיא טענה מעולה ביותר.
5 **חדא** להכשיר בה חדא להכשיר בבתה -
6 וצריכי תרייהו: חדא להודיעך כחו דרבן
7 גמליאל, חדא להודיעך כחו דרבי יהושע.
8 **לדברי** המכשיר בה פוסל בבתה - ומעוברת
9 דנקט - משום לישנא לישנא בעלמא.
10 **ואין** אוסרין על היחוד לימנא דלא רבני יהושע
11 - תימנא לרבניו שמשון בן אברהם: דלועזרי (נמו)
12 דאמר נסתרה, איירי כגון דמודה היא שנבעלה.
13 דאי אמרה לא נבעלתי - אם כן הוי ספק ספיקא,
14 דמכשיר רבי יהושע, כדאמר לקמן: התם - ספק
15 ספיקא: ויש לומר: דלעולם איירי דקאמרה לא
16 נבעלה, וחשיב ליה חדא ספיקא, משום דאין
17 אפטרופוס לעריות. אבל קשה: לבריהו אימתי
18 בריש פרק שני (כתובות טזא), דאיירי נבעלה,
19 דקאמר: הניחא לועזרי דאמר מאי מדברת
20 נסתרה, דמגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי -
21 מהימנא בו? לכך נראה דפרין לועזרי, דבספיקא
22 חדא אסרין לה, הוא יחוד דאשת איש דספיקא
23 חדא היא, ואין אוסרין על היחוד: וקשה קצת.
24 דלכאורה רבי יהודה יחוד פרין, ומרבי
25 לועזרי ולא לרב אסי: **מעלה** עשו ביחוסין -
26 תימנא: דמשמע דאין אוסרין על היחוד איירי
27 באשת איש, ולא בפניה. ובסוף קדושין (פא. א.)
28 מוקף מלקין על היחוד - דוקא בפניה, אבל
29 באשת איש - לא, דאתה מוציא לעו על בניה.
30 ואפילו לומר וטרא דמלקין ומכריז באשת איש,
31 מודה דבפניה נמי איירי: רבני רבני: דאין
32 על גב דמלקין על היחוד איירי בפניה, אין אוסרין
33 על היחוד - לא איירי אלא באשת איש. ואם
34 תאמר: והא אמרין בפרק בתרא דנדרים (צא. ב.)
35 גבי ההוא נטאף דעילי לגבה דהדיא איתתא. אמר
36 ליה נטאף: לא תיכול מינהו, דטעמיהו חזיא. אמר
37 רבא: איתתא שריא, אם איתא דעבר אסורא -
38 נחיא ליה דלימות. משמע דאי לא רבני טעמא -
39 היתה נאסרת על ידי יחוד: ויש לומר דנטאף שאני.
40 דה"ר יוסף דשליט תירץ: דאין אוסרין על היחוד
41 - איירי בפניה, כמו מלקין על היחוד. ולא איירי
42 לכחונה, אלא אין אוסרין אותה לבנו כשתתייחד
43 עם אביו, לרבי יהודה דאסר באנות אביו (יבמות
44 א.א.צ.)

השבתנו

1 **דאם** כן - דרב נחמן לא מיתוקם כרבן גמליאל אלא כרבי יהושע, קשיא הלכתא
2 אהלכתא. **משנה** דרוסת איש את - קודם שארסתין. **גמרא** מענתיהו כמא - מה
3 היא תובעת, ומה הוא רוצה ליתן: **במאנים** ופנה - היא אומרת: "מוכת עץ אני, ויש לי
4 מאתים, ואף על פי שלא הכרת בי", והוא אומר: "דרוסת איש את, ואין לך אלא מנה".
5 וקסבר: כנסה בחוקת בתולה ונמצאת בעולה -
6 יש לה כתובה מנה. כפנה ולא כלום - היא
7 תובעת מנה, והוא אומר: "אין לך כלום". **כבר**
8 לה - תנא דמתני'. דאילו רבי יוחנן לא שביק
9 רבנן ועבדי כרבי מאיר. **קסבר** - רבי יוחנן,
10 כנסה בחוקת בתולה ונמצאת בעולה - יש לה
11 מנה. הלכך, על כרחך מוכת עץ דמתניתין רבי
12 מאיר היא, דאמר מאתים. והוא אומר: "דרוסת
13 איש את, ויש לך מנה". דאי רבנן היא - לא
14 תבעה אלא מנה, והוא אומר: "דרוסת איש את
15 ויש לך מנה" - מאי איכא בין טענתא דידה
16 לטענתא דידה? כשלמא לרבי אלעזר - דאמר
17 דרוסת איש אין לה כלום. היינו דקתני תרתי -
18 בבי במתניתין, גבי פלוגתא דממונא: "היא
19 אומרת משארסתני נאנסתי" ו"היא אומרת
20 מוכת עץ אני". **היא לאפוקי** מדרמי בר המא
21 **והיא לאפוקי** בו' - "היא אומרת משארסתני
22 נאנסתי" תנא למיתני בה "היה מקחי מקח
23 טע"ת" - לגמרי משמע, ואין לה כלום, לאפוקי
24 מדרב חייא בר אבא רב דאמר דלעיל (יא. ב.) כנסה
25 בחוקת בתולה ונמצאת בעולה - יש לה כתובה
26 מנה. ותנא היא אומרת "מוכת עץ אני" -
27 לאפוקי מדרמי בר המא, דאמר לעיל גבי מוכת
28 עץ: אבל לא הכיר בה - דברי הכל ולא כלום.
29 **אלא** לרבי יוחנן - דאמר כנסה בחוקת בתולה
30 ונמצאת בעולה - יש לה כתובה מנה. אם כן,
31 מאי מקח טע"ת דקתני - אמאיתם, אבל מנה -
32 יש לה. למה לי למיתני כלל להדיא? אי
33 לאשמעינן פלוגתא דרבן גמליאל ורבי יהושע
34 בכרי ושטא, ואוקי ממונא בחוקת מריה, ליתני
35 חדא לאפוקי מדרמי בר המא, ולאשמעינן
36 פלוגתייהו. **דאיכא** למימר מגו - מגו דאי בעיא
37 אמרה "מוכת עץ אני". בתרייתא - ליכא
38 למימר מגו לרבי יוחנן, דמוקי מתניתין כרבי
39 מאיר, דאמר: מוכת עץ שלא הכיר בה -
40 כתובתה מאתים, ליכא שום מגו, דמה לי
41 אומרת "מוכת עץ אני תותחין", מה לי אמרה
42 "מעיקרא". **משנה** ראוה מדברת - בפניה,
43 ומשום חששא דפסולין לנתין ולממור, וכיון
44 שנבעלה לפסול - פסלה מן הכהונה. **נאמנת**
45 - וכשרה לכהונה, ולא מספקין לה נבעלה
46 לפסול לה. היתה מעוברת בו' - בגמרא מפרש
47 תרתי למח לי. **גמרא** נסתרה - ואף על פי
48 שלא ראוה שנבעלה - נפסלה לכהונה לרבי
49 יהושע, כדלקמן, דמעלה עשו ביחוסין. אבלה
50 ומחתה פיה - אלמא נקט תשמיש בלשון
51 אכילה. כשלמא לועזרי היינו דקתני תרתי -
52 מדברת, להודיעך כחו דרבי יהושע, דאף על גב
53 דלא ראוה שנבעלה - ופעולה. ומעוברת -
54 להודיעך כחו דרבן גמליאל. בבתה - אם
55 העובר הזה נקבה תנשא לכהונה לרבן גמליאל.
56 דאי אשמעינן בדידה - הוה אמנא: איהו,
57 הואיל דהוה לה חוקה דכשרות מעיקרא -
58 אמרין אוקמה אחוקה ואל תפסלה מספק.
59 אבל עובר, דלא הוה ליה חוקה דכשרות -
60 אימא לא. הניחא למאן דאמר בו' - לקמן
61 בשמעתין. **מאי איכא** למימר - תרתי להכשיר
62 בה למח לי כיון דמדברת בראוה שנבעלה. מלקין על היחוד -
63 נבעלה. ביחוסין - בכהונה. לסתר - משמע יחוד בעלמא.

או

1 **דאם** כן - דרב נחמן לא מיתוקם כרבן גמליאל אלא כרבי יהושע, קשיא הלכתא
2 אהלכתא. **משנה** דרוסת איש את - קודם שארסתין. **גמרא** מענתיהו כמא - מה
3 היא תובעת, ומה הוא רוצה ליתן: **במאנים** ופנה - היא אומרת: "מוכת עץ אני, ויש לי
4 מאתים, ואף על פי שלא הכרת בי", והוא אומר: "דרוסת איש את, ואין לך אלא מנה".
5 וקסבר: כנסה בחוקת בתולה ונמצאת בעולה -
6 יש לה כתובה מנה. כפנה ולא כלום - היא
7 תובעת מנה, והוא אומר: "אין לך כלום". **כבר**
8 לה - תנא דמתני'. דאילו רבי יוחנן לא שביק
9 רבנן ועבדי כרבי מאיר. **קסבר** - רבי יוחנן,
10 כנסה בחוקת בתולה ונמצאת בעולה - יש לה
11 מנה. הלכך, על כרחך מוכת עץ דמתניתין רבי
12 מאיר היא, דאמר מאתים. והוא אומר: "דרוסת
13 איש את, ויש לך מנה". דאי רבנן היא - לא
14 תבעה אלא מנה, והוא אומר: "דרוסת איש את
15 ויש לך מנה" - מאי איכא בין טענתא דידה
16 לטענתא דידה? כשלמא לרבי אלעזר - דאמר
17 דרוסת איש אין לה כלום. היינו דקתני תרתי -
18 בבי במתניתין, גבי פלוגתא דממונא: "היא
19 אומרת משארסתני נאנסתי" ו"היא אומרת
20 מוכת עץ אני". **היא לאפוקי** מדרמי בר המא
21 **והיא לאפוקי** בו' - "היא אומרת משארסתני
22 נאנסתי" תנא למיתני בה "היה מקחי מקח
23 טע"ת" - לגמרי משמע, ואין לה כלום, לאפוקי
24 מדרב חייא בר אבא רב דאמר דלעיל (יא. ב.) כנסה
25 בחוקת בתולה ונמצאת בעולה - יש לה כתובה
26 מנה. ותנא היא אומרת "מוכת עץ אני" -
27 לאפוקי מדרמי בר המא, דאמר לעיל גבי מוכת
28 עץ: אבל לא הכיר בה - דברי הכל ולא כלום.
29 **אלא** לרבי יוחנן - דאמר כנסה בחוקת בתולה
30 ונמצאת בעולה - יש לה כתובה מנה. אם כן,
31 מאי מקח טע"ת דקתני - אמאיתם, אבל מנה -
32 יש לה. למה לי למיתני כלל להדיא? אי
33 לאשמעינן פלוגתא דרבן גמליאל ורבי יהושע
34 בכרי ושטא, ואוקי ממונא בחוקת מריה, ליתני
35 חדא לאפוקי מדרמי בר המא, ולאשמעינן
36 פלוגתייהו. **דאיכא** למימר מגו - מגו דאי בעיא
37 אמרה "מוכת עץ אני". בתרייתא - ליכא
38 למימר מגו לרבי יוחנן, דמוקי מתניתין כרבי
39 מאיר, דאמר: מוכת עץ שלא הכיר בה -
40 כתובתה מאתים, ליכא שום מגו, דמה לי
41 אומרת "מוכת עץ אני תותחין", מה לי אמרה
42 "מעיקרא". **משנה** ראוה מדברת - בפניה,
43 ומשום חששא דפסולין לנתין ולממור, וכיון
44 שנבעלה לפסול - פסלה מן הכהונה. **נאמנת**
45 - וכשרה לכהונה, ולא מספקין לה נבעלה
46 לפסול לה. היתה מעוברת בו' - בגמרא מפרש
47 תרתי למח לי. **גמרא** נסתרה - ואף על פי
48 שלא ראוה שנבעלה - נפסלה לכהונה לרבי
49 יהושע, כדלקמן, דמעלה עשו ביחוסין. אבלה
50 ומחתה פיה - אלמא נקט תשמיש בלשון
51 אכילה. כשלמא לועזרי היינו דקתני תרתי -
52 מדברת, להודיעך כחו דרבי יהושע, דאף על גב
53 דלא ראוה שנבעלה - ופעולה. ומעוברת -
54 להודיעך כחו דרבן גמליאל. בבתה - אם
55 העובר הזה נקבה תנשא לכהונה לרבן גמליאל.
56 דאי אשמעינן בדידה - הוה אמנא: איהו,
57 הואיל דהוה לה חוקה דכשרות מעיקרא -
58 אמרין אוקמה אחוקה ואל תפסלה מספק.
59 אבל עובר, דלא הוה ליה חוקה דכשרות -
60 אימא לא. הניחא למאן דאמר בו' - לקמן
61 בשמעתין. **מאי איכא** למימר - תרתי להכשיר
62 בה למח לי כיון דמדברת בראוה שנבעלה. מלקין על היחוד -
63 נבעלה. ביחוסין - בכהונה. לסתר - משמע יחוד בעלמא.

החורבה

1 **השבתנו** על המעוברת - פירוש: לדין נחא, דאשה מונה בחזקת ומונה, ולא דמיא
2 לשבוייה, אלא לדיך, דלית לך חזק סברא - תינח מעוברת, אבל מדברת אפילו
3 לפי דברין כי הפרשו, ולו יש עדים ולו אין עדים, ואיכא מינה אמר להם: מדברת היינו
4 שבוייה, ובמי ששבוייה אין נאמנת לומר לא נבעלתי - הכי נמי מדברת, כדמסקי: לפי שאין
5 אפטרופוס לעריות, ומיהו, פירוש זה לא יתכן למאי
6 דפרישית לעיל, דלרבי יהושע נאמנת לומר לא
7 נבעלתי, ופירש רבינו יצחק ברוקח: מדברת היינו
8 שבוייה, דכמו ששבוייה בחזקת בעולה - כך מדברת
9 בחזקת בעולה, לענין שאם אמרה לכשר נבעלתי
10 שאינה נאמנת במינה, לפי שראיה לומר לא נבעלתי,
11 ולהכי אחיי דאין אפטרופוס לעריות דלא חשבינן
12 ליה מינה. **מסייע** ליה לרבי יהושע בן לוי -
13 הקשה רבינו תם: אמתי תיפוק ליה, דהתם בשבוייה
14 - כל פסולים, והבא בחורבה דרבאי - רובו ותיריך;
15 דרוב ככל, וליכא מיעוט, במדברת דליכא אלא
16 רוב איכא למימר סמוך מיעוט לחזקה, ואיתרע
17 לה רובא, דאפילו אית להו סמוך מיעוט לחזקה
18 לרב גמליאל ורבי יהושע - מכל מקום לא הו
19 אלא מלא ופולגא, ודין הוא שתאמר מספק, דספק
20 איסורא דאמוראי, ולא דמי לתנוק שנמצא בעד
21 העיסה בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין פ"א, דמטריך
22 מטעם סמוך מיעוט לחזקה, דאם אמרו ספק טומאה
23 לטהר יאמרו ספק איסור להחריף! כדאמרין פרק
24 "כסופי הדס" (חולין פ"ב). **מכבש** אפילו ברוב
25 פסולים - והא דקאמרין בפרק "עשרה יוחסין"
26 (קדושין ע"א), גבי אבא שאול היה קורא לשתוק
27 ברוקח, ומפרש בגמרא שברוקח אמר, ואומרת: לכשר
28 נבעלתי. ופריך: כמאן - ברבן גמליאל, תניא חדא
29 זימנא: היתה מעוברת בו, פירוש: והיה ליה למתני
30 וכן אמר אבא שאול: וכן פירש שם בקונטרס, ומשנה
31 דאבא שאול עדיפא מרבן גמליאל, דאי מהתם -
32 הוה אמינא ברוב כשרים אצלה בו, אף על גב
33 דאמרין דאין ברבן גמליאל מכבש אפילו ברוב
34 פסולין - אבא שאול קאי אמתניתין, וממתניתין לא
35 משמע מידי דאיידי ברוב פסולין, והא דפריך התם
36 לעיל, למאי דהוה עבי למימר דאבא שאול אתא
37 להכשיר בבתה, הניחא למאן דאמר לדברי המכשיר
38 בה פוסל בבתה, אבל למאן דאמר מכבש אפילו
39 - נמי איכא למימר? התם פריך שפיר, דאבחה
40 לזעירי לשון המשנה דקתני: מה טיבו של עובר
41 זה, משמע דאתא להכשיר בבתה. **פשיטא** מי
42 ידעין אבהו מנו - הבא לא בעי לשנוי לא יצריכא
43 דאי תפס, כדמשני בפרק "עשרה יוחסין" (שם ע"א).
44 דמי ארוסה שעירבה, דהתם גרלים לדבר דמארוס
45 נתיבדה, ואיכא למיתלי בה טפי מבאינש דעלמא
46 **בעינן** זרעו מיוחס אחריו - והא דאמר ב"החולין"
47 (ביבמות ל"א), ראשון ראוי להיות כהן גדול, גבי ספק
48 בן תשע לראשון - בפרק "נשאין על האנוסה" (שם
49 ק"ב), פריך לה, ומשני: זרעו מיוחס אחריו - דרבנן,
50 וקרא אסמכתא בעלמא הוא, וזו גזור רבנן - בנות.
51 בנישואין לא גזור.
52 **[ההוא]** ארוס וארוסתו - והא דאמר ב"עשרה
53 יוחסין" (קדושין ע"א), אימורה, הבא על
54 ארוסתו בבית זמרי, רב אמר: הולד ממנו, ושמואל
55 אמר: הולד שתוקי - כשלא בדקו את אמו, דאי
56 שבדקו - קשיא דשמואל אדשמואל, דהבא אמו
57 שמואל דנאמנת, והולד בהו כרבן גמליאל דנאמנת,
58 והתם קאמר איפוך, שמואל אמר: הולד ממנו, וכן
59 משמע, דבמסקנא משני התם: לעולם לא תיפוך
60 בו, ומפרש: מאי שתוקי - שברוקח את אמו,
61 ואומרת לכשר נבעלתי, ואם תאמר: אמתי לשמואל,
62 התינח משמע דוקא בבא על ארוסתו בבית חמיו
63 מהני ברוקח, והבא משמע אפילו כי לא מודה
64 אמר שמואל דנאמנת, ברבן גמליאל! ויש לומר:
65 בדדימא מעלמא, כדאמר רבא ביבמות בשלחי "אלמנה ככהן גדול": מסתברא מילתא דרב בדדימא מעלמא, והבא כדלא דימא מעלמא מיירי, ועוד: דבכל הספריים גרס בקדושין:
66 ארוסה שעירבה, והיה דוקא קאמר שברוקח, אבל בבא - אין צריך ברוקח, ומיהו, קשה ללישנא קמא ביבמות סוף פרק "אלמנה", דפליגי רב ושמואל בבא, ומסקי התם אביי דאף
67 על גב דלא דימא מעלמא פליגי, דלמא מדאפקדה נפשה לגבי ארוס מפקדה נפשה לגבי עלמא, הא אמר הבא חדא דקא מודה, ומשמע דכשר אפילו לרבי יהושע, ובא כמודה
68 דרבי

1 לחורבה - סתמא לבעילה, שהוא מקום לזנות, חורבה דמתא - סתם בעילתה מאחד
2 מבני העיר, ואיכא למימר בעיר שרובה ישראל כשרים קאמר, דרבא - ספק אחד מסוף
3 העולם בא לכאן, ורוב העולם גרים הם, ופסולים אשה ביאתם לכהונה, כדאמר ביבמות
4 (מ"ה), ובקדושין (ע"ה, ב): יצאו גוי ועבד ונשואין שאין לו אלמנות וגירושין בהו, זו ערות שהאשה
5 - עצמה כשרה לומר: לכשר נבעלתי, אינה
6 נאמנת - לינשא לכהן, אמרו לו אבל - הן,
7 כמו "אבל שרה אשתך" (בראשית ז)
8 דתמרגמינן בקושטא, ומה הפרש בין זו לזו -
9 רבי יהושע קאמר לה, לזו יש עדים - שנבעלה,
10 דכיין דנשכית לבין הגוים, והם פרוצים בעריות,
11 כולנו עדים שנבעלה, ולזו אין עדים -
12 שנבעלה, שלא ראוה אלא מדברת, ומינו דאי
13 בעיא אמרה לא נבעלתי, כי אמרה נמי לכשר
14 נבעלתי - מהימנא, אף לזו - כלומר, אף כאן
15 יש אחת שיש לה עדים, ואתם חולקים עלי,
16 בהיתה מעוברת, אמרו ליה בו' - לקמיה
17 מפרש מאי קא מהדרי ליה על מאי דקאמר להו,
18 אין אפטרופוס בו' - לקמן מפרש, במה דברים
19 אמורים - דנאמנת לרבן גמליאל, בעריות אשה
20 בגופה - כלומר, להכשיר את עצמה לכהונה,
21 דלא מחזקינן לה נבעלה לפסול, מאי קאמר
22 להו בו' - כלומר, מאי קאמר להו איזהו, דקא
23 מהדרי ליה אינהו רוב גוים פרוצים בעריות,
24 כלום תשובה היא זו על מה שאמר להם אף לזו
25 יש לה עדים: אין לך פרוץ גדול מזה, דקחזיין
26 דנתעברה ממנו, השבתנו על המעוברת -
27 תשובה ממורה ונצחת, מדברת היינו שבוייה -
28 מה מדברת אין לה עדים - אף שבוייה אין לה
29 עדים נבעלה, ואתם מחזיקים אותה כנבעלה,
30 פרוצים בעריות - והא דאי נבעלה, אין
31 אפטרופוס לעריות - לא אתם יכולים להיות
32 ליה אפטרופוס, לומר: לא נבעלה, ותיפוק ליה
33 וכו' - לרבי יהושע פריך: נהי דמי דאין
34 אפטרופוס לעריות, תיפוק ליה דלא דמי
35 לשבוייה, דהתם רוב פסולין בו', מכבש אפילו
36 ברוב פסולים - דאמרין: אוקמה אחזקה, ועל
37 רוב פסולים, שהיו מכשירים אותה, הביא הוא
38 להם ראיה מן השבוייה, אית לה חזקה דכשרות
39 ויש לומר: אשה זו בחזקת כשרות עומדת,
40 ומספק אתה בא לפוסלה - אל תפסילנה מספק,
41 לא שתוקי וכשר - כלומר, שתוקי הוא במקצת,
42 שאם כהן היה הבעול והעובר יהיה זכר -
43 משתקין אותו מדין כהונה, כדלקמן, אבל כשר
44 הוא ליחוסין, שאם נקבה היא - תינשא
45 לכהונה, ואם זכר הוא - בתו ולאמנות כשרות
46 לכהונה, ופירש אחד סתן - ואין ידוע איזה
47 הוא, הולד שתוקי - ואף על פי שברור לנו
48 שמדבק כשר בא, והאי שתוקי על ברוך כשר
49 ליחוסין, ואם נקבה היא - ראוייה לכהן, וקרי
50 ליה שתוקי, מדיו כהונה - שלא יעבוד עבודה,
51 ולא יאכל תרומה, מיוחס אחריו - שאנו יודעין
52 מי אביו, אין

בתה - לית לה חזקה דכשרות, איתוביה רבי אלעזר לרבי יוחנן: במה דברים אמורים - בעדות
אשה בגופה, אבל עדות אשה בבתה - דברי הכל הולך שתוקי, מאי לאו - שתוקי ופסול?
לא, שתוקי וכשר, ומי איכא שתוקי כשר? אין, דכשר שמואל, דאמר שמואל: עשרה פהנים
עומדים, ופירש אחד מהם ובעל - הולך שתוקי, מאי שתוקי? אלימא שמשתיקין אותו מנכסי
אביו - פשיטא, ומי ידעין אביו מנו? אלא שמשתיקין אותו מדין בהונה, דכתיב: "והיתה
לו ולזרעו אחריו בריה כהנת עולם" - מי שזרעו מיוחס אחריו, יצא זה שאין זרעו מיוחס
אחריו, והוא ארום וארוסתו דאתו לקמיה דרב יוסף, היא אמרה: מיניה, והוא אמר:
אין

כתובות דף יג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קנג

מבררת הגמרא: מאי קאמר להו, ומאי קאמרי ליה – מה אמר להם רבי יהושע שעל זה אמרו לו 'רוב עובדי כוכבים פרוצים בעירות, והרי לא יתכן שעל מה שאמר להם רבי יהושע שעל מעוברת יש עדים, השיבו לו שרוב הגויים פרוצים, שהרי פשוט שהראיה שהמעוברת נבעלה גדולה יותר מהסברא שרוב הגויים פרוצים, ואם מחמת שרוב גויים פרוצים אסרו את השבויה, כל שכן שיש לאסור את המעוברת.

מבאר הגמרא: הני קאמרי ליה – כך אמרו לו רבן גמליאל ורבי אליעזר לרבי יהושע, השכחנו תשובה ניצחת על הפעוּפְּרָתָהּ, שיש לדמותה לשבויה, שכמו ששבויה נאסרת כך גם מעוברת שודאי נבעלה, נאסרת, אך מה תשיבנו על הפעוּפְּרָתָהּ, שרק התייחודה, ואין ראיה שנבעלה, ומדוע לא תהיה נאמנת שנבעלה לכשר במיגו שלא נבעלה כלל. אמר להם רבי יהושע, מפְּרָתָהּ הֵינּוּ שְׂבוּיָהּ, שהרי גם בשבויה אין עדות על הבעילה עצמה, אלא שאנו מניחים שנבעלה, והוא הדין בהתייחודה יש להניח שנבעלה. אמרו לו, שאני – שונה הדין לגבי שבויה, כיון דרוב עובדי כוכבים פרוצים בפְּעוּרָתָהּ, וכיון שנשבתה ברור שנבעלה, אך ביחוד לבר אן ראיה לאוסרה. אמר להם, הא נמי – אף כאן, כיון דאיסתתרי – שנתייחודה, אין אפטרופוס לעריות – אין אתם יכולים להיות לה לאפטרופוס ולומר שלא נבעלה, וממילא אין לה מיגו שהיתה יכולה לומר לא נבעלתי.

עתה מבאר הגמרא את הקושיא מהברייתא על רב אסי: קתני מיהת תרתי – מכל מקום מבואר בברייתא שרבן גמליאל ורבי יהושע נחלקו בשני דברים, בפְּרָתָהּ וּפְּעוּפְּרָתָהּ, שהרי אמרו לרבי יהושע 'השבתנו על המעוברת מה תשיבנו על המדברת', ולרב אסי ש'מדברת' היינו שראוה שנבעלה, אם כן מה שהשיב להם על המעוברת היא תשובה על המדברת, שבשניהם ידוע לנו שנבעלה, ומכך שהברייתא מחלקת ביניהם מוכח ש'מדברת' היינו שרק התייחודה, ואף בזה חולק רבי יהושע ואומר שאינה נאמנת, והיניכתא דרב אסי – הרי זו קושיא על דברי רב אסי שביחוד אף רבי יהושע מודה שהיא נאמנת. מסיקה הגמרא: תיובתא – אכן פירכא היא, ונדרחו דבריו.

***

הגמרא חוזרת לבאר את שיטת רבי יהושע. שואלת הגמרא: איך דימה רבי יהושע מדברת ומעוברת לשבויה, והרי אף לדבריו שאין אפטרופוס לעריות, תיפוק ליה – הלא יש טעם אחר לחלק ביניהם, דהתם, בשבויה, רוב פסולין אצלה – רוב האנשים המצויים אצלה הם גויים, הפוסלים אותה, ואילו הקא, במדברת ומעוברת, רוב פְּשָׁרִין אצלה, ובוה יש יותר סברא להאמינה שנבעלה לכשר. אומרת הגמרא: דבר זה שאמרנו עתה, מפייע ליה לדברי רבי יהושע כן לוי, דאמר רבי יהושע כן לוי, לדברי רבן גמליאל המכשיר מדברת ומעוברת, מכשיר אפילו ברוב פסולין, ולדברי רבי יהושע הפוסל, פוסל אפילו ברוב פְּשָׁרִים, ועל מה שהכשיר רבן גמליאל מדברת אפילו ברוב פסולין, הביא להם ראיה רבי יהושע משבויה שאינה נאמנת משום שרוב פסולים אצלה.

***

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין הבת של אותה אשה האומרת לכשר נבעלתי: אמר רבי יוחנן, לדברי רבן גמליאל המכשיר קה – את האשה עצמה לכהונה, כשטוענת לכשר נבעלתי, מכשיר לכהונה אף בבתה הנולדת מביאה זו. ולדברי רבי יהושע הפוסל קה, פוסל אף בבתה. ורבי אלעזר חולק ואומר, אף לדברי רבן גמליאל המכשיר קה, פוסל בבתה. מבררת הגמרא: אמר רבה, מאי טעמא דרבי אלעזר, שאף המכשיר בה פוסל את בתה לכהונה, משום דבשלא איהי – האשה עצמה אית לה – יש לה חזקה דבפְּשָׁרִים, שעד שנבעלה היתה מותרת לכהונה, ומספק אנו מעמידים אותה בחזקתה שנשארה כשרה, אבל בבתה, לית לה – אין לה חזקה דבפְּשָׁרִים, שהרי מיד כשנולדה

או לחורבה, שהוא מקום שמצוי בו זנות, ואמרו לה, מה טיבו של איש זה, האם כשר או פסול הוא, ואמרה, בהן הוא וכן אחי אבא הוא, רבן גמליאל ורבי אלעזר אומרים, נאמנת, וכשירה לכהונה, שמעמידים אותה בחזקת כשרות. רבי יהושע אומר, לא משהי אנו חיי, אלא הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר, ופסולה לכהונה, עד שתביא ראיה לדבריה שכשר היה.

מקשה הגמרא: בשלא לא לעירי, שנחלקו גם ביחוד, היינו דקתני תרתי – מובן מדוע נקטה הברייתא שני אופנים, לכתוב או לחורבה, 'לסתר' היינו יחוד, ולחורבה היינו שידוע שנבעלה. אלא לרב אסי דאמר שנחלקו רק בנבעלה, אבל אם נסתרה אף רבי יהושע מכשירה, אם כן תרתי למה לי – מדוע נקטה הברייתא שני אופנים, הרי בשניהם מדובר שידוע שנבעלה. מתרצת הגמרא: לדברי רב אסי קתני – הכל ענין אחד, שנכנסה לסתר לחורבה – למקום מסתור שבחורבה.

דוחה הגמרא: והא לסתר או לחורבה קתני, ולשון 'או' משמעותה שיש כאן שני אופנים שונים. מתרצת הגמרא באופן אחר: הוצרכה הברייתא לנקוט שני אופנים, קדא לחורבה דקתא – 'לסתר' היינו לחורבה שבעיר, והקדא לחורבה דברא – 'לחורבה' היינו חורבה שבמדבר, כלומר בשדות שמוחוץ לעיר. וצריכי – והוצרכה הברייתא להשמיענו שני אופנים אלו, דאי אשמעינן חורבה דקתא – שאם היתה הברייתא מביאה שנחלקו בחורבה שבעיר, היינו אומרים שדוקא קתא קמכשיר רבן גמליאל, משום דרוב פְּשָׁרִים אצלה – כיון שמסתבר שנבעלה לאחור מבני העיר, והיינו מעמידים את הברייתא בעיר שרובה כשרים, ולכן נאמנת לומר שנבעלה לכשר, אכל אם נכנסה לחורבה דברא, דבוה רוב פסולין אצלה, שהרי הספק הוא אם נבעלה לאחור מכל בני העולם, שרובו גויים הפוסלים אותה, אימא – הייתי אומר שמוּדָה ליה רבן גמליאל לרבי יהושע שאינה נאמנת לומר שנבעלה לכשר, וחידשה הברייתא שאף בזה מכשיר רבן גמליאל.

ואי אשמעינן רק בתיא – בחורבה שמוחוץ לעיר, הייתי אומר שדוקא בתיא קאמר רבי יהושע שאינה נאמנת, כיון שרוב פסולים אצלה, אכל קתא – בחורבה שבעיר, שרוב כשרים אצלה, אימא מודה לרבן גמליאל שנאמנת, צריכא – לכך הוצרכה הברייתא להשמיע את שני האופנים.

הגמרא ממשיכה להקשות על רב אסי האומר שבנסתרה מודה רבי יהושע שנאמנת: מיתיבי, שנינו בתוספתא (פ"א ה"ט), היתה מעוברת, ואמרה שלכשר נבעלה, רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים, נאמנת, וזו עדות שהאשה כשרה לה, לומר על עצמה שנבעלה לכשר, ורבי יהושע אומר, אינה נאמנת. אמר להם רבי יהושע, אי – וכי אין אתם מודים, בשבויה שנשפית לבין הגויים יש לה עדים שנשפית, והיא אומרת טהורה אני – לא נבעלתי, שאינה נאמנת ופסולה לכהונה, ואף כאן אין להאמינה. אמרו לו, אכל – אמנת הדבר ששבויה אסורה, אמר להם רבי יהושע, ומה הפרש יש בין זו לזו – מדוע שבויה אסורה וזו מותרת. אמרו לה, לזו – לשבויה יש עדים שנבעלה, שכיון שהגויים פרוצים בעריות כולנו עדים שנבעלה, ואילו לזו שנתיחדה אין לה עדים שנבעלה, ונאמנת לומר שנבעלה לכשר, במיגו שהיתה יכולה לומר לא נבעלתי כלל. אמר להם רבי יהושע, אף לזו יש עדים, כלומר, הרי אתם חולקים עלי גם באופן שידוע בבירור שנבעלה, שהרי מעוברת היא וצריכה בין שנייה, ואף על פי כן אתם סוברים שהיא נאמנת. אמרו לו, רוב עובדי כוכבים פרוצים בעריות הם, ולהלן מבואר כוונתם. אמר להם, אין אפטרופוס לעריות, ואף ביחוד עם ישראל יש לתלות שנבעלה.

ממשיכה הברייתא בדין נוסף: פמה דקרים אמורים – במה נחלקו רבן גמליאל ורבי יהושע, בעדות אשה בגניפה – כשמעידה על עצמה שנבעלה לכשר, ולא נפסלה לכהונה, אכל עדות אשה בבתה – שמעידה שבתה כשירה כיון שנולדה מביאת אדם כשר, לדברי הכל תנן שתוקי, ולהלן יבואר מהו 'שתוקי'.

תחילה מבאר הגמרא את הברייתא, ואחר כך תקשה ממנה.

1 אין מניאי – אכן ממני התעברה. אמר רב יוסף, למאי נחוש לה –
 2 וכי מדוע יש לחשוש בזה, והרי קדא – טעם ראשון שאין לחשוש,
 3 דקא קא מודה – שהרי הארוס מודה שלא זינתה, אלא ממנו
 4 נתעברה, ועוד, אף אם אין הארוס לפנינו ואינו מודה, הא אמר רב
 5 יהודה, אמר שמואל, הלכה כר' אבהו, שהאשה נאמנת לומר
 6 לכשר נבעלת, וגם כאן טוענת האשה שלכשר נבעלה, והיינו
 7 לארוס, וכיון שכך יש להכשיר את הולד, ואף האשה אינה נאסרת
 8 על בעלה.

9 אמר ליה אביי, משמע מדברייך, שהטעם השני, שהלכה כרבן
 10 גמליאל, שייך אף באופן שאין הארוס מודה שהולד ממנו (אלא
 11 שיש טעם נוסף להתיר, מחמת שהוא מודה, ואף לרבי יהושע),
 12 וקשה, וקבא – וכי במעשה זה כי [אם] לא היה הארוס מודה, וכי
 13 מכשיר רבן גמליאל, והאמר ליה שמואל לרב יהודה, שינא – שנון
 14 וחריף, אמנם הלכה כרבן גמליאל, שהאשה נאמנת לומר שנבעלה
 15 לכשר, ומכל מקום את לא תעביד עובדא – אתה לא תעשה מעשה
 16 להתירה, עד דאיבא – אלא במקום שיש רוב בשרין אצלה, אבל
 17 ברוב פסולין יש לפסול מספק, וסבר אביי שאף רבן גמליאל עצמו
 18 לא הכשיר ברוב פסולים, ואם כן קשה, הרי קבא, במעשה בארוס
 19 וארוסתו רוב פסולין אצלה, שהרי היא אסורה על כל אנשי העולם
 20 באיסור אשת איש, ומותרת רק לארוס עצמו, ואם כן איך אמר רב
 21 יוסף שיש להכשיר משום שהלכה כרבן גמליאל, והרי אין
 22 להכשיר במקום רוב פסולין.

23 השיב רב יוסף לאביי: ולימעידי – לשיטתך, שרבן גמליאל לא
 24 הכשיר ברוב פסולים, תקשי לך היא גופא – יקשה לך גוף דברי
 25 שמואל, שמכך שלא אמר בפירוש שאף רבן גמליאל פוסל ברוב
 26 פסולים מוכח שרבן גמליאל מכשיר אף בזה, ואם כן, מאחר
 27 שאמר שהלכה כרבן גמליאל, כיצד חזר ואמר ואת לא תעביד
 28 עובדא אלא ברוב כשרים, וכי מדוע לא נעשה מעשה כרבן
 29 גמליאל, שנפסקה הלכה כמותו, אלא מאי את לך למימר – אלא
 30 מה יש לך לומר בביאור דברי שמואל, שבאמת רבן גמליאל
 31 מכשיר גם ברוב פסולין, והא לכתחלה הא דיעבר, כלומר,
 32 לכתחילה ברוב פסולים יש לפסול מלהנשא לכהונה, אך
 33 בדיעבד, שכבר נישאה לכהן, יש לפסוק כרבן גמליאל שמכשירה,
 34 ואין להוציאה מבעלה. סיים רב יוסף את תשובתו לאביי: והא נמי
 35 – ואף מעשה זה של הארוס וארוסתו, הגם שרוב פסולים אצלה,
 36 כדיעבר מי – נחשב הוא כנידון של 'דיעבד', שהרי אם לא נאמינה
 37 יצטרך הארוס לגרשה, ובדיעבד פוסקים כרבן גמליאל, המכשיר
 38 אף ברוב פסולים. ואף שלגבי העובר של אותה ארוסה הנידון הוא
 39 כלכתחילה, שהרי אינו נשוי עדיין, מכל מקום אם נפסול את הולד
 40 לקהל, יחשוש הבעל שגם אשתו אסורה עליו, ויגרשה, ונמצא
 41 שאתה מוציאה מבעלה, ולכן מכשירים גם את הולד.

***

42 הגמרא מבארת את שיטת רבי יהושע, שאין האשה נאמנת לומר
 43 שנבעלה לכשר. מקשה הגמרא: מי ליה – הקשה אביי (לרבא)
 44 [לרבא], ומי – וכי אמר רבי יהושע שהאשה אינה נאמנת לומר
 45 לכשר נבעלת, והיינו שאין מעמידים אותה בחזקת כשרות,
 46 ורימינהו – והרי קשה על כך ממה ששינו במשנה (ערוך פ"ח מ"ג),
 47 העיד רבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא על אלמנת עיפה – אלמנת
 48 אדם הבא ממשפחה שהתערב בה ספק חלל, ויש בה שתי ספיקות,
 49 האם אותו אחד שהתערב במשפחה היה באמת חלל, ואף אם היה
 50 חלל האותה היא היתה נשואה לו ואדם כשר מהמשפחה,
 51 ומכונה 'עיסה' כיון שהעיסה מעורבת מכמה מיני מאכלים, ואף
 52 דינה של אלמנה זו מעורב בכמה ספיקות, שהיא בשרה לכהונה,
 53 משום שמעמידים אותה על חזקת כשרות ואין פוסלין אותה
 54 מספק, ומוכח שרבי יהושע סובר שמעמידים את האשה בחזקת
 55 כשרות, ולא כדבריו בסוגייתנו שפסולים אותה מספק.

57 אמר ליה רבה לאביי, הכי השתא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש
 58 לומר כן, והרי אין הנידונים שוים, ה"ת, באלמנת עיסה, הטעם
 59 שאנו מתירים אותה להנשא הוא מחמת החזקה שאשה שנישאת
 60 בודקת תחילה שבעלה כשר, ואחר כך נישאת, ומשום כך
 61 מעמידים אותה בחזקת כשרות. אבל קבא, באשה שזינתה, וכי
 62 אשה המינה, בודקת ומינה רק עם אדם כשר, הרי ודאי שהיא
 63 עושה כן אף עם פסולים, ולכן אין רבי יהושע מעמידה בחזקת
 64 כשרות, אלא פוסלה מספק.

65 הגמרא מקשה סתירה אף בדברי רבן גמליאל: אמר רבא, וכי רק
 66 דרבי יהושע אדרבי יהושע קשיא, ואילו דרבן גמליאל אדרבן גמליאל
 67 לא קשיא, והרי מאותה משנה של 'אלמנת עיסה' יש להקשות
 68 סתירה בדברי רבן גמליאל, דקא קתני בספא, אמר ליה רבן
 69 גמליאל לרבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא, קבלנו עדיהם
 70 שאלמנת עיסה כשירה לכהונה, ואתם נאמנים בכך, אבל מה
 71 נעשה שיהי גזר רבן יוחנן בן זבאי שלא להושיב בית דין על כך
 72 להתיר אלמנת עיסה לכהונה, אלא ודאי אסורה היא, שהקנינים
 73 שומעין לכך רק אם תאמרו לר' חתא אותה אלמנה ולאסורה, אבל
 74 לא ישמעו לכם לר' אבהו ולהתירה לכהונה. הרי שרבן גמליאל פסק
 75 כרבי יוחנן בן זבאי שאלמנת עיסה אסורה לכהונה, ואין מעמידים
 76 אותה על חזקת כשרות, ומדוע במשנתנו האמין לאשה האומרת
 77 שנבעלה לכשר, ומשום חזקת כשרות.

78 רבא מיישב באופן אחר את שתי המשניות: אלא אמר רבא, כך יש
 79 לתרץ את הסתירה, דרבן גמליאל אדרבן גמליאל לא קשיא, משום
 80 דה"ת, במשנה של מדברת ומעוברת, האשה טוענת כרי שנבעלה
 81 לכשר, וברי בצירוף חזקת כשרות מתיר לכהונה. אבל קבא,
 82 באלמנת עיסה, האשה עצמה טוענת רק שפא כשר הוא, ולכן
 83 החמיר רבן גמליאל שלא להעמידה על חזקתה. דרבי יהושע
 84 אדרבי יהושע נמי לא קשיא, ואף שאי אפשר לומר שהטעם הוא
 85 משום שאשה שנשאת בודקת ונשאת, שהרי האשה עצמה טוענת
 86 שמא ומודה שלא בודקה, דה"ת, לגבי ראוה מדברת ומעוברת, יש
 87 רק חד ספיקא – ספק אחד, האם נבעלה לכשר או לפסול, ולכן
 88 החמיר רבי יהושע שאין להעמידה על חזקת כשרות, אבל קבא,
 89 באלמנת עיסה, יש תרי ספיקין – שתי ספיקות, כלומר, ספק הא
 90 מכח ספק, הספק הראשון נולד באמו של אותו אדם, אם היתה
 91 כשירה לכהונה או לא, ומכח זה נולד ספק אם בנה חלל או לא.
 92 וכאשר נישאה לו אשה זו ונתאלמנה, הרי היא עצמה אלמנת ספק
 93 חלל, וספק אם נפסלה על ידו או לא, ובשני ספיקות מיקל רבי
 94 יהושע לילך אחר חזקת כשרות של האשה.

95 מסכמת הגמרא את סברתם של רבן גמליאל ורבי יהושע: הלכה,
 96 לרבן גמליאל, אלים ליה – חזקה אצלו טענת כרי, דאפילו קחד
 97 ספיקא, כגון בראוה מדברת ומעוברת, נמי מכשיר, בצירוף לחזקת
 98 כשרות, וקיל ליה – וחלשה אצלו טענת שפא, דאפילו בקפק
 99 ספיקא נמי פסיל, ולכן באלמנת עיסה פוסל רבן גמליאל אפילו
 100 שיש ספק ספיקא, כיון שהאשה טוענת שמא. ואילו לרבי יהושע,
 101 אלים ליה – חזקה אצלו סברת האיסור במקום שיש חד ספיקא,
 102 כגון בראוה מדברת ומעוברת, דאפילו בטענת כרי נמי פסיל, וקיל
 103 ליה ספק ספיקא, כגון באלמנת עיסה, דאפילו בטענת שפא נמי
 104 מכשיר.

***

105 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין 'אלמנת עיסה': תנו רבנן,
 106 איזויה אלמנת עיפה – אלמנת אדם שהוא ספק פסול, שהעידו
 107 עליה רבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא שהיא כשירה לכהונה, כל
 108 שאין בה – בספקותיה לא משום ספק ממזרות – שבעלה אינו ספק
 109 ממזר, ולא משום ספק נתינות – שאינו ספק נתין, ולא משום ספק
 110 עבדי מלכים – שאינו ספק עבד, שאם יש בו אחד מספיקות אלו
 111 האסורים בקהל אין אלמנתו כשרה, ולא הכשיר רבי יהושע אלא
 112 אלמנת ספק חלל. אמר רבי מאיר,
 113

דמי, הוא מודה דהבא אינו אלא שהיה אומר שבא עליה, דפשיטא שלא היה מזבז אחריה לאורכה שלא תונה, ובין לרב ובין לשמואל אסור הוא בבת ישראל, דשחוקי דקאמרי לשמואל היינו — דאסור בבת ישראל לכולוהו לישני דבפרק בתרא דקדושין? וללישנא דבדוקי נמי קשה טפי, דמשמע דאפילו על ידי בדיקת האם לא מיתבשר אלא לרבן גמליאל, אבל לרבי יהושע לא, והבא אמר דקא חזק מודה,

וכשר לכולי עלמא! ושמיא יש לחלק, דבא דהתם — היינו שפעם אחת בא עליה, אבל מודה דהבא דקאמרי מניה, היינו שבא עליה ביאור הובה, והיה רגיל אצלה תמיד, וכדאמרינן: רוב בעילות הלך אחר הבעל. **הדא** דקא מודה — וללישנא קמא דיבמות — דלא דיימא מעלמא, ולא יבא דאמרי — דאפילו דיימא מעלמא, כיון דקא מודה — בתריה דידיה שדין ליה. **הדא** דקא מודה — מצינן לפרש דאיירי לענין לאוסרה על הארוס, הכי פירושי: חזק דקא מודה — הלכך אינה נאסרת עליו, ועוד חזק רב יודיה כו', לא קאמרי ועוד אפילו לא מודה, דאם אינו מודה — פשיטא דנאסרת עליו, אלא כלומר, אפילו כי ליבא טעמא דמודה, כגון לאביו דסוף פרק "אלמנת" מדאפקרה נפשה לגבי ארוס מפקדה נפשה נמי לגבי עלמא — אפילו הכי אינה נאסרת עליו משום דקאמרי רבן גמליאל, כן פירש לנו רבינו יצחק, ואי אפשר להעמידה, דלפי רבינו, אם כן הא דאמרי אביו "מדאפקרה נפשה" — היינו בשלא בדקו את אמו, חזק אינו, דהא אפלוגתא דרב ושמואל קאי, דמוקמי בקדושין מאי שחוקי — בדוקי ולמאי דגרסינן בקדושין: ארוסה שעיברה — לא קשה מידי, על כן צריך לפרש דהבא לא איירי לאוסרה עליו, אלא לענין להכשיר את הולד, והשתא הוי "ועוד" בפשוט: ועוד, דאפילו לא יודיה, ולא דקאמרי דלאו מניה — דהבא לא מכשר רבן גמליאל כיון דהוי ברי וברי, כדאמרי ברש פ"ק שני, אלא כגון שמת או לדיתיה קמן דלישייליה, והא דחשיב ליה בסמוך דיעבד — לפי שאכל היה יכול הולד להנישא לבת ישראל, ואפילו לממורת אסור, וכדמאורייתא כשר הוא, דהאי הוי כריעבה, הלכה כרבן גמליאל, **אלמנת** עישה — פירש בקנטרס שני פירושי, ושניהם דחוקים, דהא אמרינן לקמן: איזו היא אלמנת עישה — כל שנטמעה בה ספק חללי, ומה טימעה שייך במה שנישאת לספק חלל? ועוד: דאין לישן עישה נופל על אדם אחד, אלא על משפחה שיש לשון עישה, כדאמרינן (קדושין ט"ב): כל הארצות עישה לארץ ישראל, וא"י עישה לבבל,

ובתוספתא תניא: מפני מה אמרו עישה פסולה — מפני ספיקי חללין, ומה ספיקי חללין שייך לאלו הפירושי? ונראה לרבינו יצחק ולרבינו יצחק ב"ר אשה: דעישה קורא במשפחה שנטמעה בהם ספק חלל אחד, או הרבה ספיקי חללים, ולהכי חשיב ליה לקמן ספק ספיקא, דכל אחד מבני המשפחה ספק אם הוא אותו ספק שנתערב בו, אם לאו, ולקמן גרסינן: איזוהי עישה — כל שנטמעה בו, ולא גרסינן אלמנת, והכי יאתא בירושלמי. ואפילו גרסינן אלמנת, כל שנטמעה בו, קאי אניסה, ואם תאמר: דבפרק "עשרה יוחסין" (שם ע"א) משמע דאפילו מאן דמכשר אלמנת עישה מודה בה, דפסולה, גבי הא דאמרי ר' חסדא: הכל מודים באלמנת עישה שפסולה להכונה בו, ולאפוקי מהני תנאי, דתנן: העיד רבי יהושע כו', ומה לי אלמנה מה לי בת, דבת נמי הוי ספק ספיקא כמו באלמנה? ויש לומר: דבת העישה אין לה חזקה

בדשרות, ואף על גב דבעלמא מקילין בספק ספיקא — הבא מעלה עשו ביוחסין, כי היכי דמצריך לקמן תרי רובי להכשיר אף על גב דבעלמא טב חזק רובא, **רבי** יחושע אדריבי יחושע לא קשיא — והשתא לא מצי לשנויי בדברתך ונישאת כדמשני לעיל, כיון דהשתא אומר שחוקי ממוזר, וכל שכן דמכשר באלמנת עישה, כדמוכח בגמרא, ובפרק "עשרה יוחסין" (שם) אמר בהדיא אלמנת עישה, דאם כן אית ליה לרבי יודי דאלמנת עישה כשרה, דהא מכשר לקמן שחוק ממוזר, וכל שכן דמכשר באלמנת עישה, כדמוכח בגמרא, ובפרק "עשרה יוחסין" (שם) אמר בהדיא ולרבי יודי אלמנת עישה פסולה לרב מוחק רבינו עם "אלמנת", גורסי: איזוהי עישה, ולענין בת קטני, וקאי אהאי דתנא: דתנא שביילי דערי: הישגה נאמנת לטורח ולטמא, (לח) אמר לאסור ולהתיר, הכי פירושו: נאמנת לטורח עצמה בביזיה או בשתיקה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, לטמא ולטורח — שייך לענין ממורות ותנינו, דבתנן (קדושין ע"ב): ממורים ותנינים עתידין לטורח, לרחוק ולקרוב — שייך אחללות, דבתנן: הבהנים שומעים לכם לרחוק ולא לקרב, וכן לקמן (ב"א) "ורחוקי בני משפחה", ולאסור ולהתיר — שייך אעבדים, והא דפריך בפרק שני (כתובות כ"ב), טמאה וטורחה סלקא דעתך — התם דכיל כל פסולי בחד לישנא, הוה ליה למיתני: משפחה זו כשרה זו פסולה, אבל אמורות ותנינו לחודא — שייך שפיר לשון טמאה וטורחה, ונאמנת גט — משום לטורח לקרב ולהתיר, אף על גב דלטמא ולרחוק ולאסור בביזיה או בשתיקה לא שייך נאמנות, ועלך קתני ברייתא דהבא: איזו היא עישה שנאמנת בביזיה או בשתיקה וטורח אית הבת — כל שאין בה בו, והכי משמע בתוספתא, דקתני: נאמנת עישה לטורח ולטמא, ולאסור ולהתיר, לרחוק ולקרוב, ובאלמנת עישה לא נגעו, והשתא לא קשה דרבי יודי אדריבי יודי, דהא דאבשר רבי יודי בשחוקי ממוזר — אגוף העישה קאי, להכשיר את הבת, אבל במקום שמכיר אית להכשיר — דוקא אלמנה, ולא הבת, כדמוכח בקדושין (ע"א), ושם ודאי פוסל רבי יודי אפילו את האלמנה, כדמוכח נמי בקדושין, וכדברי רבנו עם משמע בירושלמי, דקתני: איזוהי עישה — כל שאין בה לא נתיק ולא נתיק אדריבי מלכים, רבי מאיר אומר: כל שאין בה אחד מכל אלו בתה כשרה, אלמא דבכשרות דבת מיירי, ולא באלמנה, ומיהו קשה לרבינו שמשן רב אברהם: כיון דרך ברייתא קיימא לפרושי הייא דסוף עריות, אם כן רבי מאיר דסבר דחלל בין צווח בין שתק כשר, אם כן היכי מפרש הא דקתני לרחוק? ואומר רבינו יצחק: הא דמכשר רבי מאיר חלל שותק — הני מילי כשאתרין כי שואלין ממנו אם הוא חלל אם לאו, וצווח, אבל אם לעולם שותק — פשיטא דפסול, והא דקתני דנאמנת לרחוק — אם לעולם שותק,

אין מינאי — אמת, ממני הוא, ובהא כי לא מודי כו' — דקא אמרת ועוד. ארוסה חבל פסולין אצלה חזק מן הארוס, **חא לכתחלה** — אם בא כהן לימלך לבית דין, לא שרינן ליה לכונסה אלא אם כן היו רוב כשרים אצלה, **דיעבד** — אם נשאה כהן וקא נמלך, לא מפיקין לה מניה, **והא נמי כריעבד דמי** — שנתעברה ואתה בא לפסול העובר ולאוסרה על הארוס, דאם אין אתה נאמניה הרי אתה

מוציאה מבעלה, מי אמר רבי יהושע אינה נאמנת — אלמא לא מוקמינן לה אחוקה, עישה — לשון ספק, על אלמנת עישה — שהיא באה מבח ספק חלל, כדלקמן, שנטמעה בה ספק חלל, כגון שורק בעל אמו הראשון לה גט, ספק קרוב לו ספק קרוב לה, ומת, ונמצאת זו ספק גרושה ספק אלמנה, ונשאה כהן והוליד ממנה בן — וזו ספק חלל, והעיד רבי יהושע על אלמנתו של זה שהיא כשרה, אלמא מוקמינן לה אחוקה, ואמרינן: אל פסולתה לזו מספק, כלומר שמת בעלה חלל היה, בודקת וניסת — ריש לומר שברקה אחר אותן גירושין, הוודג לה שקרוב לו היה, ולא נתגרשה כלל, ואלמנה היתה, וכשרה לכהן, בודקת ופונה — בתמידי, דרבן גמליאל אדרבן גמליאל לא קשיא — בתמידי, דלא חישה לתרוצינהו, הא קתני סיפא — והדיה אמר לחן כו', קבלנו עירובים — נאמנים אתם לנו שכך שמתעם, על כך — להתיירה להכונה, דודאי אסורה, שהבהנים שומעין לכם — אם תאמרו אסורה, אבל לא לקרב — אם תאמרו מותרת, התם ברי — מתיניתין, היא אומרת: ברי לי שלכשר נבעלת, הבא — גבי אלמנת עישה, כי היכי דלדין מספקא לן, לדידה נמי מספקא לה, ולבא למימר בה: ברי ושמו — ברי עדין, חד **ספיקא** — מתיניתין חד ספיקא היא — ספק נבעלה לכשר, ספק נבעלה לפסול; שהרי לא בא זה לפנינו, ואילו בא — שמא היינו מכירים בו שהוא פסול, **הבא** — גבי אלמנת עישה, תרי **ספיקי** — אמו של ספק חלל זה — בה נולד הספק, והיא עצמה לא נאסרה אלא מספק, וזו שבאה ממות בה קרי לה ספק ספיקא, ומדברי רבי יוסף טוב עלם מצאתי: ואלמנת עישה — אשה שהיה בעלה ספק ספיקא, כגון שנתגרשה אמו מבעלה הראשון, ספק קרוב לו ספק קרוב לה, ומת בתוך שלשה חודשים, ונשאת לכהן תוך שלשה חדשים, וילדה את זה; ספק שהוא בן תשעה ידראשון וכשר, ואפילו היתה מגורשת שהיה קודם לזנב נתעברה, ואפילו אחר ההט — והוא ישראל ולא כהן, וספק כי שבעה

לאחריו, ובנו של כהן הוא, והרי הוא ספק חלל, הרי ספק ספיקא: שמא אינו בנו של כהן, ואם תמצא לומר בנו הוא — שמא לא היתה אמו גרושה אלא אלמנה, ולהכי קרי לה עישה, שיש בה עירובי פסוקות הרבה, כעיסה זו שהיא בלויסה, הוא דאמרינן לקמן "כל שנטמעה בה ספק חלל" — היינו פירושה: כל שנטמעה בה ספק עירובי חלל, נפצע ונתערב, איזוהי אלמנת עישה — שהעידו עליה שהיא כשרה, כל שאין — בעירובי פסוקותיה לא עבדי ממורות ולא ספק עבדי מלכים, אלא ספק חלל כלבו, משום הכי נקט עבדי מלכים, משום עבדי שלמה שהיו עשירים ובעלי זרוע ונשאו להם בנות ישראל, וכגון זרועו של חורדוס שהיה עבד לבית חשמונאי, וגברא ידו ומלך, שמעתי

בדשרות, ואף על גב דבעלמא מקילין בספק ספיקא — הבא מעלה עשו ביוחסין, כי היכי דמצריך לקמן תרי רובי להכשיר אף על גב דבעלמא טב חזק רובא, **רבי** יחושע אדריבי יחושע לא קשיא — והשתא לא מצי לשנויי בדברתך ונישאת כדמשני לעיל, כיון דהשתא אומר שחוקי ממוזר, וכל שכן דמכשר באלמנת עישה, כדמוכח בגמרא, ובפרק "עשרה יוחסין" (שם) אמר בהדיא אלמנת עישה, דאם כן אית ליה לרבי יודי דאלמנת עישה כשרה, דהא מכשר לקמן שחוק ממוזר, וכל שכן דמכשר באלמנת עישה, כדמוכח בגמרא, ובפרק "עשרה יוחסין" (שם) אמר בהדיא ולרבי יודי אלמנת עישה פסולה לרב מוחק רבינו עם "אלמנת", גורסי: איזוהי עישה, ולענין בת קטני, וקאי אהאי דתנא: דתנא שביילי דערי: הישגה נאמנת לטורח ולטמא, (לח) אמר לאסור ולהתיר, הכי פירושו: נאמנת לטורח עצמה בביזיה או בשתיקה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, לטמא ולטורח — שייך לענין ממורות ותנינו, דבתנן (קדושין ע"ב): ממורים ותנינים עתידין לטורח, לרחוק ולקרוב — שייך אחללות, דבתנן: הבהנים שומעים לכם לרחוק ולא לקרב, וכן לקמן (ב"א) "ורחוקי בני משפחה", ולאסור ולהתיר — שייך אעבדים, והא דפריך בפרק שני (כתובות כ"ב), טמאה וטורחה סלקא דעתך — התם דכיל כל פסולי בחד לישנא, הוה ליה למיתני: משפחה זו כשרה זו פסולה, אבל אמורות ותנינו לחודא — שייך שפיר לשון טמאה וטורחה, ונאמנת גט — משום לטורח לקרב ולהתיר, אף על גב דלטמא ולרחוק ולאסור בביזיה או בשתיקה לא שייך נאמנות, ועלך קתני ברייתא דהבא: איזו היא עישה שנאמנת בביזיה או בשתיקה וטורח אית הבת — כל שאין בה בו, והכי משמע בתוספתא, דקתני: נאמנת עישה לטורח ולטמא, ולאסור ולהתיר, לרחוק ולקרוב, ובאלמנת עישה לא נגעו, והשתא לא קשה דרבי יודי אדריבי יודי, דהא דאבשר רבי יודי בשחוקי ממוזר — אגוף העישה קאי, להכשיר את הבת, אבל במקום שמכיר אית להכשיר — דוקא אלמנה, ולא הבת, כדמוכח בקדושין (ע"א), ושם ודאי פוסל רבי יודי אפילו את האלמנה, כדמוכח נמי בקדושין, וכדברי רבנו עם משמע בירושלמי, דקתני: איזוהי עישה — כל שאין בה לא נתיק ולא נתיק אדריבי מלכים, רבי מאיר אומר: כל שאין בה אחד מכל אלו בתה כשרה, אלמא דבכשרות דבת מיירי, ולא באלמנה, ומיהו קשה לרבינו שמשן רב אברהם: כיון דרך ברייתא קיימא לפרושי הייא דסוף עריות, אם כן רבי מאיר דסבר דחלל בין צווח בין שתק כשר, אם כן היכי מפרש הא דקתני לרחוק? ואומר רבינו יצחק: הא דמכשר רבי מאיר חלל שותק — הני מילי כשאתרין כי שואלין ממנו אם הוא חלל אם לאו, וצווח, אבל אם לעולם שותק — פשיטא דפסול, והא דקתני דנאמנת לרחוק — אם לעולם שותק,

לא משום ממוזות בו - הא דלא חשיב עמוני ומואבי - משום דלא פסיקא, דזכרים אסורין ונקבות מותרות. ומצרי ואדומי לא חשיב, דאינן אסורין אלא עד דור שלישי. ור"ו רבי שמעון בן אלעזר אומר איזוהי עיסה כל שננטמע בה ספק חלל והאמרת רישא חלל כשר - הכי גרסין בכל הספרים, ובפירוש רבינו הגנאל. ומפרשי: כל שננטמע בה ספק חלל, הא ודאי חלל

— פסול. והא אמרת רישא חלל כשר, היינו ודאי חלל! ואין נראה, דמאי פריך מתנא קמא? דלמא תנא קמא פליג עליה! ופירוש הקונטרס גורסתו עיקר.

ממוז צווח חלל שותק איכא בינייהו — תימיה: דהוה ליה למימר ממוז צווח ושותק וחלל שותק איכא בינייהו! דבממוז שותק נמי פליגי, דהא מכשר ליה רבי שמעון בן אלעזר **אבל** ממוז צווח חלל שותק פסול — ואם תאמר: ממוז צווח מנא ליה דפסל רבי שמעון בן אלעזר? ואומר רבינו יצחק: מדתני במילתיה איזוהי עיסה — כל שננטמע בה ספק חלל. דלא הוה ליה למימר אלא מכירין ישראל ממוזים שביניהם, ואין מכירין חללין שביניהם, דמינה שמעינן בחלל צווח דכשר, כי היכי דלא הוצרך להשמיענו כל שננטמע בה ספק ממוז. אלא ודאי אתא למיזק דחלל צווח דוקא כשר, הא ממוז צווח — פסול. **מסתתיה** דלא מפיקין ליה מקהל — ואם תאמר: מה צריך להאי טעמא? לימא: הא דשותק — משום דאדווי קא מודי, דהא ממוז שותק פסול לתנא קמא משום דשותקה כהודאה, והוא הדין דחלל שותק לרבי שמעון, דפסול מהאי טעמא ואף על גב דגבי ממוז שותק לדידיה לא הי שותקה כהודאה — היינו משום דסבר דממוז קלא אית ליה. ויש לומר: דהכי פירושא: סבר מסתתיה דלא מפיקין ליה מקהל (כהונתו). פירוש: אפילו מקהל כהונה, אף על פי שזה מרפרו וקורדו חלל — סבור דאין מוציאין אותו מקהל כהונה, וסבור אם יצווח יחזור לברר הדבר ויפסלוהו, וטעם זה שייך גם בממוז שותק לתנא קמא, ולא נאמר דשותקה כהודאה, וכן פירש בקונטרס. **כמאן** אי כרבן גמליאל אפילו ברוב פסולין נמי מכשר — ואם תאמר: הא לא מכשר ברוב פסולין אלא כשטענת רבי, ואית לה מיגו דאי בעיא אמרה לא נבעלת, או בלא מגו היכא דאיכא למימר בודק ומונה. אבל הכא, אפילו טוענת ברי — הא לית לה מגו. וליכא למימר בודק ומנה. דהא אנאנתו ואפילו אם נאמר דהכא לא ראוה שנאנסה, אלא היא אמרה כן, דאית לה מגו — אם כן תקשי הלבנתא אהלכתא, דלקמן פסיק רב הלכה כרבי יוסי, ולעיל פסיק רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל ואין נראה לומר דפליגי, דאם בן מאי מייחי אעובדא דארסו וארסותו מרב יהודה אמר שמואל, ולא לעיל (יגא) פריך הלכתא אהלכתא, קיימא לך כרבן נחמן בדיני כו' ואדרבה הא רב פסיק כרבי יהושע וקיימא לך כרב באיטרוי ויש לומר, דהכי פירוש: כמאן, אי כרבן גמליאל ובטוענת ברי, ובלא ראוה שנאנסה, דאיכא מגו — אפילו ברוב פסולים נמי מכשר, ואיירי נמי כשראוה מדרבת, דאי לא ראוה מדרבת — מאי פריך אי כרבי יהושע

שמעתי כל שאין בה אחד מפל אלו - משיאין לכהונה. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר כדבריו: איזוהי אלמנת עיסה - כל שננטמע בה ספק חלל. מכירין ישראל ממוזים שביניהם, ואין מכירין חללין שביניהם. אומר רבי: איזוהי אלמנת עיסה - כל שאין בה לא משום ממוזות, ולא משום נתינות, ולא משום עבדי מלכים. הא חלל - כשר. מאי שנא הנך - דאורייתא, חלל נמי דאורייתא! ותו, אומר רבי מאיר: שמעתי כל שאין בה אחד מפל אלו משיאין לכהונה, היינו תנא קמא! ותו, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר כדבריו: איזוהי אלמנת עיסה - כל שננטמע בה ספק חלל, מכירין ישראל ממוזים שביניהם ואין מכירין חללין שביניהם, והא אמרת רישא חלל כשר! אומר רבי יוחנן: "ממוז" - צווח, ו"חלל" - שותק, איכא בינייהו. תנא קמא סבר: כל פסול דקרו ליה ושתיק - פסול. והכי קאמר תנא קמא: איזוהי אלמנת עיסה - כל שאין בה לא שתוק ממוזות, ולא שתוק נתינות, ולא שתוק עבדי מלכים, ולא שתוק חלל. וקאמר ליה רבי מאיר: הנך הוא - דקא פסיל ליה בקהל, אכל שתוק חלל - כשר, והא דשתיק - משום דלא איכפת ליה. וקאמר ליה רבי שמעון בן אלעזר לתנא קמא דרבי מאיר: אי שמיע לך דמכשר רבי מאיר בשתיקה - לא דקרו ליה חלל ושתיק, אלא דקרו ליה ממוז ושתיק, והאי דשתיק - סבר: ממוז קלא אית ליה. אכל "ממוז" וצווח, "חלל" ושותק, פסול, והאי דאשתיק - סבר: מיסתתיה דלא מפיקי ליה מקהל. תני הדין: רבי יוסי אומר שתוק ממוז - כשר, שתוק חלל - פסול. ותניא אידך: שתוק חלל - כשר, שתוק ממוז - פסול! לא קשיא; הא - תנא קמא אליבא דרבי מאיר, הא - דרבי שמעון בן אלעזר אליבא דרבי מאיר. משנה אמר יוסי: מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין, ונאנסה, אמר רבי יוחנן בן נורי: אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה - הרי זו תינשא לכהונה. **גמרא אומר ליה רבא לרב נחמן: רבי יוחנן בן נורי דאמר רבי: אי פרבן גמליאל - אפילו ברוב פסולין נמי מכשר, אי פרבי יהושע - אפילו ברוב כשרים נמי פסיל! אומר ליה: הכי אמר רב יהודה אומר רב: בקרנות**

בקרנות

ישראל ממוזין שביניהם. משנה מן העין — מן המעיין. אם רוב העיר — כשרין להשיא בנותיהן ואלמנותיהן לכהונה, שאין רוב בני העיר מן הפוסלין אשה לכהונה בביתן — אף זו תינשא לכהונה. **גמרא** דאמר כמאן — דבעי רוב כשרין. אפילו ברוב פסולין נמי

מכשר — דאית ליה: העמר אשה על חזקתה. אמר ליה הכי אמר בו' — לעולם כרבי יהושע, והכא משום דאיכא תרי רובי לכשרות — אנכשה, וכדרב יהודה. ולקמן מפרש טעמא ואזיל מאי שנא תרי רובי מחד רובא.

שמעתי בו' — לקמיה פריך: היינו תנא קמא. ותנא קמא נמי הכי אמר, דמשום דאין בה אחד מכל אלו העידו עליה להכשיר. מכירין ישראל ממוזין שביניהם — וספק ממוז יש לך להכשיר, דאי ממוז הוה — מידע הוה ידעי ביה. ואין מכירין חללין שביניהם — וספק חלל יש לך לפסול. ולקמיה פריך: הא אמרת רישא: איזוהי אלמנת עיסה — כל שננטמע בה ספק חלל, אלמא ספק חלל כשר. הא חלל כשר — משום ספק חלל לא פסיל לה. מאי שנא הנך — דפסיל לה ספק דידהו. דאורייתא — משום דוודאין פוסלין מן התורה בביתא, דנפקא לך ביבמות (סחא), מיכי תהיה לאיש זר, כיון שנבעלה לפסול לה — פסלה. חלל נמי — ודאי פסול דמאורייתא, דילפינן לה התם מילא חלל זרעו, מקיש זרעו לה, מה הוא פוסל בביתא — אף זרעו פוסל. והוא גופיה נפקא לך מילא חלל, שני חילולין במשמע, אחד לזרעו ואחד דאשתו. רבי שמעון בן אלעזר בו' — סיפא דמילתיה ארישא דמילתיה פריך, דקתי סיפא: אין מכירין חללין שביניהם, משמע אפשר שהיה חלל אבל לא היו מכירין בו, אלמא אית ליה דפסיל, ורישא אמר: איזוהי אלמנת עיסה, והכשיר כל שננטמע בה ספק חלל. אומר רבי יוחנן פמוז צווח חלל שותק איכא בינייהו — ואם ששקורין אותו ממוז הוא צווח, ושקורין אותו חלל — שותק, איכא בין רבי מאיר לתנא קמא ובין תנא קמא, דברייתא אליבא דרבי מאיר רבי שמעון בן אלעזר אליבא דרבי מאיר. תנא קמא סבר כל פסול דקרו ליה ושתיק פסול — דהודאה היא. וכל שאין בה לא משום ממוזות בו' דקאמר — אשתיקות קאי. והכי קאמר איזוהי אלמנת עיסה — להכשיר. כל שאין בה לא שתוק ממוזות ולא שתוק נתינות — וכיון דתלה טעמא בשתיקה, הוא הדין לכל שתוק פסול, ולא הוצרך לטנות את כולם. ובאיזו הכשירו — באשת ספק חלל שאנו מכירין את ספקיו, שנתגרשה אמו ספק, אבל מי שאין מכירין בו, ושמענו שפוסלין אותו ושותק — פסול, וקאמר ליה רבי מאיר — דוקא הני, אבל שתוק חלל לא פסול. והא דשתיק — לאו משום דאודי, אלא משום דלא איכפת ליה, הואיל ולא פסול קהל הוא. היינו דקאמר כל שאין בה אחד מכל אלו שתיקות — משיאין בנותיהן לכהונה, ואפילו יש בו שתוק חלל, וקאמר ליה רבי שמעון לתנא קמא — לאו לתנא קמא דברייתא קאמר, דהודיא רבנן היא. אלא לתנא ששנה דברי רבי מאיר בבית המדרש, ואמר בשם רבי מאיר שמעתי כל שאין בה בו' אי שמיע לך בו' — והכי קאמר: איזוהי אלמנת עיסה — כל שננטמע בה ספק חלל שאנו מכירין את פסולו, שהיתה אמו ספק גורשה. אבל שתוק חלל ואין אנו מכירין בו' — פסול, כתנא קמא. ומיהו, בהא פליגי רבי מאיר אתנא קמא: דאידו כל פסול דשתיק ביה פסיל, ולהכי מאיר חלל שתוק הוא דפסול, דסבר מסתתיה דלא מפיקי ליה מקהל, ואם אני צווח — כיריזו עלי, ויודע פסולי בברור. ועכשיו אין מכירין ישראל חללין שביניהם. אבל שתוק ממוז — כשר, דהאי דשתיק, סבר: הכל יודעין שאיני ממוז, דמכירין

ישראל ממוזין שביניהם. משנה מן העין — מן המעיין. אם רוב העיר — כשרין להשיא בנותיהן ואלמנותיהן לכהונה, שאין רוב בני העיר מן הפוסלין אשה לכהונה בביתן — אף זו תינשא לכהונה. **גמרא** דאמר כמאן — דבעי רוב כשרין. אפילו ברוב פסולין נמי מכשר — דאית ליה: העמר אשה על חזקתה. אמר ליה הכי אמר בו' — לעולם כרבי יהושע, והכא משום דאיכא תרי רובי לכשרות — אנכשה, וכדרב יהודה. ולקמן מפרש טעמא ואזיל מאי שנא תרי רובי מחד רובא.

62 בדברי תנא קמא, שהם שתוק ממזר נתין ועבד, משיאין לכהונה,
 63 ואף אם הוא שתוק חלל, ושלא בדברי תנא קמא הפוסל גם שתוק
 64 חלל.
 65 ועל זה קאמר ליה רבי שמעון בן אלעזר לתנא קמא ששנה את
 66 דבריו דרבי מאיר, אי שמעי לה – אם אכן שמעת דמכשר רבי מאיר
 67 בשתיקה, לא – אין זה כמו שאמרת, שהוא מכשיר באופן דקרו ליה
 68 חלל ושתיק, שבאופן זה פסול הוא, אלא רבי מאיר הכשיר באופן
 69 דקרו ליה ממזר ושתיק, והטעם לכך, דהאי דשתיק אין זו ראייה
 70 שמודה, אלא סבר – חושב אותו אדם, למה לי לצוות, הרי מי
 71 שהוא ממזר, קלא אית ליה – יש קול שממזר הוא, שמכירים
 72 ישראל ממזרים שביניהם, וכיון שאין עלי קול, איני צריך למחות
 73 על לעז זה. אבל אדם שכאשר מכנים אותו ממזר וצווח שאינו
 74 ממזר, וכשמכנים אותו חלל ושתיק, פסול – אנו תולים שאכן הוא
 75 חלל, והאי דאשתיק – והטעם ששתק ולא מחה כשכינוהו חלל,
 76 משום שאין מכירין ישראל חללים שביניהם, וכבר אותו אדם,
 77 מפתיה דלא מפקי ליה מקהל – די לי בכך שאין יודעים על פסולי
 78 האין מוציאים אותי מקהל כהונה, ואם אצווח ואמחה יבררו את
 79 הדבר, ויגלו שאכן אני חלל, ולכן סובר רבי מאיר שהשתוק
 80 כשמכנים אותו חלל, פסול.
 81 הגמרא מקשה סתירה בין הברייתות בענין זה: תני קמא – שנינו
 82 בברייתא אחת, רבי יוסי אומר, שתוק ממזר – אדם ששותק
 83 כשמכנים אותו ממזר, כשר. ושתיק חלל, פסול. ותניא אידך –
 84 ובברייתא אחרת שנינו בהיפך, שתוק חלל, כשר. שתוק ממזר,
 85 פסול.
 86 מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא – הברייתא השניה היא כדעת תנא
 87 קמא אליבא דרבי מאיר, שתוק ממזר פסול, כיון שלא היה לו
 88 לשתוק על לעז הפוסלו לבא בקהל, אבל שתוק חלל כשר, כיון
 89 שאינו צריך למחות על לעז שאין בו פסול קהל. והא – והברייתא
 90 הראשונה, דעת רבי שמעון בן אלעזר אליבא דרבי מאיר היא,
 91 ששתוק חלל פסול, כיון שאין ישראל מכירים את החללים
 92 שביניהם, והוא שותק כדי שלא יבררו את פסולו, ושתוק ממזר
 93 כשר, כיון שמכירים ישראל ממזרים שביניהם, ואינו חושש למחות
 94 באומרים שהוא ממזר.

משנה

95 משנתנו ממשיכה לדון באשה שנבעלה ואין ידוע אם לכשר או
 96 לפסול: אמר רבי יוסי, מעשה בתינוקת – ילדה, שיידה למלאות מים
 97 מן העין – מן המעיין שמוחוץ לעיר, ונאנסה, ואין ידוע אם הבעל
 98 כשר היה, או פסול הפוסל את האשה לכהונה. אמר רבי יוחנן בן
 99 נורי, אם רוב אנשי אותה העיר משיאין לכהונה – ראויים להשיא
 100 לכהונה, כלומר, כשרים הם, ועל כן אלמנותיהם ובנותיהם
 101 כשרות לכהונה, הרי זו – אותה תינוקת תינשא לכהונה, שמן
 102 הסתם נאנסה על ידי אדם כשר שאינו פוסל אשה בביאתו.
 103

***

גמרא

104
 105 הגמרא מבררת כדעת מי משנתה משנתנו: אמר ליה רבא לרב
 106 נחמן, רבי יוחנן בן נורי, שהכשיר ברוב כשרים, דאמר קמא –
 107 כדעת מי הוא סובר, במחלוקת של רבן גמליאל ורבי יהושע
 108 במשנה לעיל (א), אי ברבן גמליאל, המכשיר אשה שנבעלה
 109 וטוענת לכשר נבעלתה, הרי התבאר לעיל (א) שאפילו ברוב פסולין
 110 נמי מכשר רבן גמליאל, ומדוע הצריך רבי יוחנן בן נורי רוב
 111 כשרים. ואי ברבי יהושע הפוסל, הרי התבאר (ב) שאפילו ברוב
 112 כשרים נמי פסיל רבי יהושע, ומדוע הכשיר רבי יוחנן בן נורי ברוב
 113 כשרים.
 114 מבאר הגמרא: אמר ליה רב נחמן, באמת רבי יוחנן בן נורי סובר
 115 כרבי יהושע, שאף ברוב כשרים האשה פסולה לכהונה, אך כאן
 116 יש טעם מיוחד להתיירה, דהכי [כך] אמר רב יהודה אמר רב,
 117

1 שמעתי שהעידו, שכל שאין בה אחד מכל אלו – ספק ממזרות,
 2 נתינות ועבדות, משיאין את אלמנותיהן לכהונה, ולהלן תבאר
 3 הגמרא במה הוא חולק על תנא קמא. רבי שמעון בן אלעזר אומר
 4 משום רבי מאיר, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר בדבריו, איזוהי
 5 אלמנת עיפה שהכשירה רבי יהושע, כל שנמטע בה ספק חלל,
 6 הוסיף רבי מאיר וביאר, מכירין ישראל את הממזרים שביניהם, ואין
 7 מכירין את החללין שביניהם, ולהלן יבוארו דבריו.
 8 חזרת הגמרא לבאר את כל דברי הברייתא: אמר מר, איזוהי
 9 אלמנת עיפה שכשרה, כל שאין בה לא משום ספק ממזרות, ולא
 10 משום ספק נתינות ולא משום ספק עבדי מלכים. ומשמע שרק ספק
 11 פסולי קהל אלו פוסלים את נשותיהם לכהונה, הא – אבל ספק
 12 חלל, כשר – אלמנתו מותרת, וקשה, מאי שנא הנך – במה שונים
 13 פסולי קהל שפסוקותיהם פוסלים את נשותיהם לכהונה, הרי זהו
 14 משום שפסולים אלו כשהם ודאים, פוסלים את האשה לכהונה
 15 מדאורייתא, ולכן אף במקום ספק פסולה, והרי חלל נמי פוסל את
 16 אשתו לכהונה מדאורייתא, ומדוע אלמנת ספיקו כשירה.
 17 ותו – ועוד קשה, שנינו בברייתא, אמר רבי מאיר, שמעתי שכל
 18 שאין בה אחד מכל אלו הפסולין לקהל, ממזר נתין ועבד, אלא רק
 19 ספק חלל, משיאין לכהונה, וקשה, שהרי תינו – אלו הם דברי תנא
 20 קמא, שרק אלמנת ספק חלל כשירה, ולא אלמנת ספק שאר
 21 הפסולים, ומה הוסיף רבי מאיר על דבריו.
 22 מוסיפה הגמרא ומקשה: ותו, שנינו בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר
 23 אומר משום רבי מאיר, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר בדבריו,
 24 איזוהי אלמנת עיפה שהכשירה, כל שנמטע בה ספק חלל, אבל ספק
 25 ממזר או פסול אחר, פסולה, והוסיף רבי מאיר, מכירין ישראל
 26 ממזרים שביניהם, וזו סברא להכשיר אלמנת ספק ממזר, שאילו היה
 27 ממזר היו יודעים זאת, ואין מכירין חללין שביניהם, ולכך יש לפסול
 28 אלמנת ספק חלל. וקשה, הא אמרת רישא – והרי בתחילת דבריך
 29 אמרת שספק חלל כשר – אלמנתו מותרת, ובסיום דבריך מבואר
 30 שרק ספק ממזר כשר משום שמכירים ישראל ממזרים שביניהם,
 31 אבל ספק חלל פסול.
 32 הגמרא מבארת את המחלוקת בברייתא, ובכך יתורצו כל
 33 הקושימות: אמר רבי יוחנן, אדם שאם מכנים אותו ממזר הוא צווח
 34 ומוחה שאינו ממזר, וכשמכנים אותו חלל הוא שתוק, איבא ביניהו
 35 – הוא האופן שנחלקו בו התנאים בברייתא, ומחלוקתם היא האם
 36 שתיקתו נחשבת כהודאה שהוא חלל, שהרי כשכינוהו 'ממזר' לא
 37 שתק, או לא.
 38 מבאר הגמרא לפי זה את סברת מחלוקתם ואת דבריהם
 39 בברייתא: תנא קמא סבר, כל שם פסול דקרו ליה לאדם ושתיק –
 40 ואינו מוחה, זו ראייה שאכן הוא פסול, ששתיקתו כהודאה. והכי
 41 קאמר תנא קמא, איזוהי אלמנת עיפה שרבי יהושע מכשיר ורבן
 42 גמליאל פוסל, כל שאין בה באלמנה, לא שתוק ממזרות – שבעלה
 43 אינו פסול מחמת ששתק בשקרו לו ממזר, ולא שתוק נתינות ולא
 44 שתוק עבדי מלכים ולא שתוק חלל – שבעלה לא שתק כשכינוהו
 45 באחד משמות אלו, שכיון שתיקה פוסלת אין להכשיר אלמנת
 46 עיפה גם באופן שבעלה שתק כשכינוהו חלל, והאופן שאלמנת
 47 עיפה כשירה הוא רק כשידוע שבעלה היה ספק חלל, ואין לנו
 48 סיבה לפסולו בודאות מחמת שתיקה כהודאה. נמצא שלדעת
 49 תנא קמא, לגבי פסול שמחמת שתיקה אין חילוק בין ממזרות
 50 לחללות, ותמיד נפסל בשתיקתו.
 51 מחלוקת הגמרא ומבארת: וקאמר ליה רבי מאיר לתנא קמא, דוקא
 52 הנך – באלו, פסול ממזר נתין ועבד, הוא ששתיקתו כהודאה,
 53 משום דקא פסיל ליה בקהל – שהמכנה אותו כך מוציא עליו לעז
 54 שהוא פסול לבא בקהל ישראל, שהרי לממזר נתין ועבד אסור
 55 לישא בת ישראל, ואין לאדם לשתוק כשמוציאים עליו לעז כזה,
 56 ולכן שתיקתו נחשבת כהודאה, אבל שתוק חלל – אדם ששותק
 57 כשמכנים אותו 'חלל', שאין זה אלא פסול כהונה, כשר. והא
 58 דשתיק – ומה שהוא שותק, זהו משום דלא איכפת ליה במה
 59 שמכנים אותו חלל, כיון שגם לדברי המלעזי כשר הוא לבא
 60 בקהל, ואין שתיקתו כהודאה. וכך פירוש דברי רבי מאיר,
 61 'שמעתי, כל שאין בה אחד מכל אלו, כלומר מאלו שהוזכרו

60 והיה ראוי ללכת בהם אחר הרוב, גזרו לפוסלה מחשש שיבואו
61 לסמוך על רוב עיר לבד, ורק כשיש רוב עיר ורוב סיעה שאין
62 לחשוש לכלום, הכשירה.
63 מקשה הגמרא: וְיָמֵי פְעִינָן הָרִי רֹבֵי – וכי מצינו שגזרו חכמים
64 להצריך 'שני רוב' מחשש שיבואו לסמוך על הרוב בקבוע,
65 וְהַתְנַיָּא בברייתא: תִּשְׁעָ תְּנִיּוֹת קֵייִמוֹת בעיר, שְׂבוּלָן מוֹכְרוֹת בְּשָׂר
66 שְׁחוּפָה, וְחֲנוּת אֶחָת נוספת מוֹכְרוֹת בְּשָׂר נְבִילָה, וְלָקַח אדם בשר
67 מֵאֶחָת מִהֶן, וְאֵינּוּ יוֹדֵעַ מֵאֵי זֶה מִהֶן לָקַח, אם מחנות מוכרת בשר
68 שחוטה או מחנות מוכרת בשר נבילה, סְפִיקוֹ – ספק הבשר
69 אֲסוּר, ואף שרוב החנויות כשרות הם, מכל מקום כיון שהספק
70 הנוול לו הוא כלפי החנות, שאינו יודע באיזו קנה, והחנויות
71 קבועות הן, אין הולכים בהם אחר הרוב. וְנִמְצָא – ואם נמצא
72 בשר בשוק ואין יודע מאיזה חנות הוא בא, הֲלָךְ אַחַר הָרֹב, והיינו
73 כיון שהספק נוול לאחר שהבשר פרש מהחנות, נמצא שאין הספק
74 על החנות אלא על הבשר עצמו שיצא מאחת החנויות, מהיכן
75 יצא, וזוהו אנו אומרים שכל הפרוש מסתבר שפרש מהרוב, וכיון
76 שרוב החנויות מוכרות בשר כשר מחזיקים אנו בכשרות באף את
77 חתיכה זו. ומוכח שאין גזרין שלא לילך אחר הרוב בפורש
78 מחשש שילכו אחר הרוב גם בקבוע, ואף במקום שאין שני רוב.
79 הגמרא מוכיחה שבברייתא אין 'שני רוב' וְכִי תִּמְצָא – ואם תרצה
80 לומר שמדובר בברייתא פְּאוּפֵן שְׂאֵין דְּלִתּוֹת הַמְדִינָה נְעוּלוֹת, דְּקָא
81 אֲתִי לָהּ רִיבָא מְעֻלָּא – שיתכן שהבשר בא מחוץ למדינה, ובגון
82 שהיתה שירה של טבחי ישראל עוברת דרך העיר, או שרוב טבחי
83 המדינה ישראל הם, ונמצא שיש גם רוב חנויות העיר שכשירות,
84 וגם רוב הבשר שבא מחוץ לעיר כשר, ולכן לא גזרו בו משום
85 מקום שהבשר קבוע, וְהָא – והרי אֲמַר רַבִּי זִירָא, שהולכים אחר
86 הרוב אף על פי שְׂדֻלְתוֹת מְדִינָה נְעוּלוֹת, ובוודאי לא בא הבשר
87 מחוץ למדינה, ואין כאן אלא רוב אחד, ומוכח שהולכים אחר רוב
88 אחד, ואין גזורים בו מחשש שילכו אחריו אף במקום שהוא קבוע.
89 מתרצת הגמרא: אכן מעיקר הדין אין צורך ב'שני רוב', אלא לגבי
90 אשה, מְעַלָּה עָשׂוּ בְּיוֹחֲסִין, שלא להכשיר את האשה והולד
91 לכהונה אלא אם כן יש שני בירוים של רוב.

***

92 הגמרא מבררת את עיקר הדין של רבי זירא, שב'קבוע' אין
93 הולכים אחר הרוב: גִּזְרָא, אֲמַר רַבִּי זִירָא, כָּל קְבוּעַ – כל מקום
94 שהרוב והמיעוט קבועים במקומם ולא פרש אחד ממקומו, אלא
95 דנים אנו על הקבוע כשהוא במקומו, אין לילך אחר הרוב אלא
96 כְּמַחְצָה עַל מַחְצָה דְּמִי – נחשב הדבר כאילו יש כאן מחצה על
97 מחצה, בֵּין לְקוּלָא, כגון שיש רוב פסולים ומיעוט כשרים, שאין
98 הולכים אחר רוב הפסולים, וְכִי לְהוֹמְרָא, כגון שיש רוב כשרים
99 ומיעוט פסולים, שאין הולכים אחר רוב הכשרים, אלא בשני
100 האופנים נשאר הדבר בספק.
101 מבררת הגמרא: מְנָא לִיה לְרַבִּי זִירָא הָא – מנין למד רבי זירא דין
102 זה, שאין הולכים אחר הרוב בקבוע, אֵילְמָא – אם תאמר שלמד
103 כן מהברייתא המוכרת לעיל, תִּשְׁעָ תְּנִיּוֹת שְׂבוּלָן מוֹכְרוֹת בְּשָׂר
104 שְׁחוּפָה וְאֶחָת נוספת מוכרת בְּשָׂר נְבִילָה, וְלָקַח אדם בשר מֵאֶחָת מִהֶן
105 וְאֵינּוּ יוֹדֵעַ מֵאֵיזוֹ מִהֶן לָקַח, סְפִיקוֹ אֲסוּר. וְנִמְצָא – אך בשר
106 שנמצא בשוק ואין יודע מהיכן בא, הֲלָךְ אַחַר הָרֹב, וכשר הוא.
107 ומבואר ברישא שאם לקח מהחנות אחר הולכים אחר הרוב, משום
108 שהחנויות קבועות, וכל קבוע מחצה על מחצה. דוּחָה הגמרא:
109 הֵתָּא לְהוֹמְרָא – מהברייתא שם מוכח רק שמתחמרים ואין הולכים
110 בקבוע אחר הרוב, אך מנין לרבי זירא שאפשר אף להקל.
111 אֲלָא ראיית רבי זירא הינה ממה ששנינו בברייתא לגבי ספק
112 טומאת שרץ, תִּשְׁעָ צְפַרְדֵּיעִים מתיים, שאינם מטמאים טומאת
113 נבילה, וְשָׂרִין אֲחֵרֵי מֵת, שמתמא טומאת נבילה במיתו מונח
114 בְּיַנְיָהֶם, וְנִנְעָ אדם בְּאֶחָד מִהֶן, וְאֵינּוּ יוֹדֵעַ מֵאֵיזוֹ מִהֶן נִנְעָ, סְפִיקוֹ
115 מְטָא, ומבואר, שאף שרובם צפרדעים שאינם מטמאים, מכל מקום
116 סְפִיקוֹ טמא, משום שקבועים הם וכל קבוע כמחצה על מחצה.
117

1 בְּקִרְוֹנוֹת –עגלות] שָׁל העיר צִיפּוּרִי הָיָה אותו מְעַשֶׂה של התינוקות
2 המבואר במשנה, והיינו ביום השוק, שמסעות ושיירות באות
3 ממקום אחר לציפורי, ויתכן שהבועל בא מאותם אלו שבאו מחוץ
4 לעיר, וְכִדְרַבִּי אָמֵי, דְּאָמַר רַבִּי אָמֵי, וְהוּא שְׁהִיתָה סִיעָה – חבורה שָׁל
5 כְּנִי אָדָם פְּשָׁרִין עוֹבְרֵת לְשָׁם, ונמצא שיש כאן שתי סברות של
6 'רוב', האחת משום שרוב אנשי העיר כשרים, והשניה משום שרוב
7 אנשי השיירה שעברה שם היו כשרים, ואף רבי יהושע הפוסל
8 ברוב כשרים, מכשיר במקום שיש שתי סברות של רוב.
9 הגמרא מביאה מקור נוסף לכלל זה: וְדִין זֶה, שלענין יוחסין צריך
10 'שני רוב', הוּא כְּדְרַבִּי יֵנְאִי, דְּאָמַר רַבִּי יֵנְאִי, אִשָּׁה הַנְּבִעֶלְתָּ בְּקִרְוֹנוֹת,
11 בְּשָׂרָה לְכַהוֹנָה. תמזה הגמרא: בְּקִרְוֹנוֹת סְלָא דְעָתָךְ – וכי יעלה
12 על הדעת שמה שנבעלה בקרן זו סיבה להכשירה, והרי אין בכך
13 כל סברא. מבאר הגמרא: אֲלָא כונת רבי ינאי, הַנְּבִעֶלְתָּ בְּשַׁעַת
14 קִרְוֹנוֹת – כלומר בשעה שיש שיירות הבאות בקרונות מחוץ לעיר,
15 בְּשָׂרָה לְכַהוֹנָה, משום שמלבד 'רוב כשרים' שבעיר, יש גם 'רוב
16 כשרים' של אנשי השיירה.
17 אחרי שביארה הגמרא באיזה אופן הולד כשר, מבאר הגמרא
18 מתי הוא פסול: אֲכָל, אם ידוע לנו בבירור שפִּירַשׁ – יצא אַחַר מְבִי
19 העיר צִיפּוּרִי, וְכָל, ואין זה אדם מאנשי השיירה, ונמצא שאין כאן
20 אלא רוב אחד, שֶׁל בני העיר, הַלּוֹד הנוול מבעילה זו שְׁתוּקִי –
21 פסול מדרבנן כדין שתוקי ושאינו יודע מי הוא אביו.
22 מקור נוסף לדין זה שצריך ליוחסין 'שני רוב': כִּי הָא – וכמו הלכה
23 זו, דְּכִי אֶתָּא – שכשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל אֲמַר, וְעִירִי,
24 אֲמַר רַבִּי חֲנִינְא, וְאָמַרִי לָהּ – ויש אומרים מימרא זו ללא הזכרת
25 רב דימי, אֲמַר וְעִירִי, אֲמַר רַבִּי חֲנִינְא, הוֹלְכִין לענין יוחסין אַחַר רוב
26 הָעִיר, להכשיר את האשה מחמת שרוב בני העיר כשרים, וְאֵין
27 הוֹלְכִין אַחַר רוב סִיעָה.
28 תמזה הגמרא: כְּלָפִי לְיָאִי – כלפי מה נאמרה הלכה זו? הרי
29 הסברא הפוכה, שהרי הֵנִי נִיידִי – בני השיירה ניידים ואינם
30 קבועים, ויש לילך בהם אחר רוב כשרים, וְאֵילוֹ הֵנִי – בני העיר
31 קְבִיעִי וְקִיָּיִם – קבועים במקומם, והכלל הוא שבדבר הקבוע
32 במקומו אין סברא של 'רוב', וכמו שיבואר להלן, ואם כן יש לילך
33 אחר רוב הסיעה להכשיר ולא אחר רוב העיר. מבאר הגמרא:
34 אֲלָא כך כוונת רבי חנינא, הוֹלְכִין אַחַר רוב הָעִיר, וְהוּא דְאֵיכָא רוב
35 סִיעָה בְּהָדָה – ודווקא כשמצטרף עמו יחד רוב השיירה שכשרים
36 הם, ונמצא שיש 'שני רוב', וְאֵין הוֹלְכִין אַחַר רוב הָעִיר וְנִידְתָּא –
37 לבדו, וְלֹא אַחַר רוב סִיעָה וְנִידְתָּא – לבדה, כלומר, אם אין עתה
38 שירה העוברת בעיר, או שנבעלה רחוק מהעיר ואין לתלות את
39 הדבר באחד מאנשי העיר, אין הולכים אחר רוב אחד להכשירה.
40 הגמרא מבררת מדוע אין די ברוב אחד. שואלת הגמרא: מֵאֵי
41 מְעַמָּא – מדוע אין הולכים אחר רוב סיעה לחוד, הרי הם ניידים
42 ואין בהם חשש קבוע. משיבה הגמרא: וְזִירָה רוב סִיעָה אֲמַר רוב
43 הָעִיר – גזרו חכמים שלא לילך אחר רוב סיעה, מחשש שילכו אחר
44 רוב העיר, וזה אסור מעיקר הדין, שהרי הרוב של העיר הוא
45 'קבוע' ואין הולכים אחריו.
46 שואלת הגמרא: וְרוב הָעִיר נְמִי, מדוע אין לילך אחריו, והרי לא
47 בכל מצב הוא קבוע, דְּאֵי דְקָא אֲוִלִי אֵינְהוּ לְגַבָּה – אם אותו אדם
48 בא אליה לזנות עמה, הרי באותו זמן אינו קבוע, וְכָל דְּפִרִישׁ מְרִיבָא
49 פְּרִישׁ – כל הפרוש ונעקר ממקומו, אנו תולים שבא מהרוב, והרוב
50 כשרים.
51 מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיבָא – לא הוצרכה גזירה זו שאין לסמוך
52 על רוב סיעה משום שרוב העיר אלא לאופן דְּקָא אֲוִלִי אֵינְהוּ לְגַבִּיהוּ
53 – שהאשה הלכה לבית אותו אדם לזנות, דְּהוּא לִיה קְבוּעַ – שאותו
54 אדם קבוע במקומו, וְהרי אֲמַר רַבִּי זִירָא, כָּל קְבוּעַ, אין הולכים בו
55 אחר הרוב, אלא כְּמַחְצָה עַל מַחְצָה דְּמִי – שני הצדדים נחשבים
56 כאילו הם שוים, אף שבאמת הכשרים הם הרוב, אין הולכים אחר
57 הרוב. וכיון שבאופן שהאשה הלכה לאותו אדם, יש לפוסלה, גזרו
58 חכמים שאף אם הוא בא אליה, שהיה לנו ללכת אחר הרוב, מכל
59 מקום פוסלים אותה. וכן במקום שיש רק רוב סיעה, שהם ניידים

כתובות. בתולה נשאת - פרק ראשון דף טו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קנט
 רש"י תוספות

1 אמר רב בקרונות של ציפורי היה מעשה כו' — פירושו: לעולם לא רובי יוחנן בן
 2 נורי בתרייהו היבא דלא טענה ברי — לכולי עלמא בעינן תרי עובדי. הא דלא קאמר
 3 בשניא לעולם דלא טענה ברי, משום דבאתקפתא לא קאמר אי בטוענת ברי כו', אי נמי
 4 נוכל לפרש, דבשניא נמי איירי בברי, דאיבא מגו. ולא תקשי הלכתא אהלכתא. דדוקא
 5 דיעבר פסיק שמואל כרבן גמליאל כדאמר לעיל:
 6 ואת לא תעביד עובדא עד דאיבא רוב כשרין. אף
 7 על גב דלעיל משמע דברוב אחר שרי לכתולה,
 8 רב חייא בר אשי סבר דלכתולה בעינן תרי, רובי
 9 ומתניתין קתני הרי זו נשוא — דמשמע לכתולה.
 10 **דלמא** אלא אידי לגבייהו — פירוש לתוך
 11 ביתם, דאפילו בתוך העיר לא חשיב
 12 קבוע, דנמי למנצא בין התנויות, דלא חשיב
 13 קבוע, וכן גבי תינוק מושלך בעיר לא חשיב קבוע,
 14 הואיל ולא נמצא בבית. ולכך פירש בקונטרס
 15 שפירש בעל מיתו. ואם תאמר: דבגווי פרק שני
 16 (בבא), פריך הוא דאמר: האומר לאשלוחו "בא
 17 וקיש לי אשה סתם" — אסור בכל השם,
 18 שבעולם מקו תומוה, ומסיק: אמנא לך אנא אשה
 19 דלא נידא, ואת אמרת לי איסורא דנידא? וכי
 20 תימא הכא נמי בשוקא אשכחא וקדיש — החם
 21 הדרא לניחוא. משמע לגבי אדם לא שייך כל
 22 דפריש מרובא פריש משום הדרא לניחוא! ולא
 23 פירכא היא, דהתם בשעת האיסור כשוה בא על
 24 שום אשה אלא דהתם לניחוא אשאה שקדיש
 25 השליח. אבל הכא, כי אזלי אינהו לגבה בשעה
 26 שאוסרה הרי הוא נידא. **פריש** לזורך אבן לגו —
 27 תימא: דלרבי שמעון קבוע מנא ליה? ואין לומר
 28 דמסקינן בפרק "השופרין" (סנהדרין עט,א) דרבי
 29 שמעון סבר כרבי דילין "תיניה" "נתינה" ואיתר
 30 ליה "וארב לך לקבוע" — דאכתי לתנא דבי חזקיה
 31 מנא ליה קבוע? דלית ליה דרבי, דהא באין מתכוין
 32 פטור ממנו.
 33 **וספק** נפשות להלך — תימא: למאן דאמר.
 34 הרתאת ספק לא שמה הרתאה, אפילו
 35 ספק נפשות להחייב — פטור, משום דהרתאת
 36 ספק היא? ואי למאן דאמר שמה הרתאה — היכי
 37 פטרינן ליה כשנמצא שישאל הרג? הא מדיחב
 38 בהכה את זה וזו וזכה את זה, ונותר כשכאמרו
 39 לו אל תותיר, אף על גב דספק הוא? ויש לומר:
 40 דשאני התם שידוע בודאי שיבא לידי איסור אם
 41 יותיר או יכה שניהם — משום הכי שמה הרתאה.
 42 אבל הכא — אינו יודע שודאי יבוא לידי איסור,
 43 שאינו יודע את מי יכה.
 44 **וליוחסין** לא בעינן תרי רובי ורמיהו כו' —
 45 הוה מצו לשנויי: שאני תינוק דלית
 46 ליה חזקה דכשרות.

ולרב

1 **אמר קרא:** "וארב לו וקם עליו" — עד שיתפנין לו. **ורבנן?** אמרי דבי רבי ינאי: פריש
 2 לזורך אבן לגו. היכי דמי? אילמא דאיפא תשעה נכרים ואחד ישראל ביניהם — ותפוק
 3 ליה דרובא נכרים ניהו! אי נמי פלגא ופלגא — ספק נפשות להקל! לא צריכא, דאיפא
 4 תשעה ישראלים ונכרי אחד ביניהם, דהוה ליה נכרי קבוע, וכל קבוע פמחצה על
 5 מחצה דמי. איתמר רב תימא בר אשי אמר רב: הלכה פרבי יוסי, ורב חנן בר רבא
 6 אמר רב: הוראת שעה היתה. מתיב רבי ירמיה: וליוחסין לא בעינן תרי רובי? והתנן:

מצא

1 דמדיחבא תיתי דניקטליה ספק נפשות — דיני נפשות להקל,
 2 דהא "הוצילו העדה" כתיב (במדבר לח). הוה ליה נוי קבוע ביניהם — ואשמועינן האי קרא וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. הוראת שעה היתה — הך דרבי יוחנן בן נורי שורך
 3 שעה היתה, או ראו שם שאר צידי היכר דברים להתייר, אבל לדורות — תרי רובי בעינן. מתיב רבי ירמיה כו' — קסלקא דעתך דמשום רוב העיר גרידתא אכשרוה ואמר רב הלכה
 4 כרבי יוסי.

מצא

1 בקרונות של ציפורי — ביזם השוק, שסיעות ושיירות ממקום אחר באות שם. וכדרכי אמי
 2 — הדשאת איפא רוב סיעה רוב העיר. **נבעלת בקרונות** — משמע על הקרן. נבעת
 3 קרונות — שהשיירות באות לעיר. **כשרה לכהונה** — כדקאמר: והוא שהיתה סיעה של
 4 בני אדם כשרים עוברת שם, דאיבא למימר שמהם היה. אבל פירש אחד מציפורי —

1 **בקרונות של ציפורי היה מעשה, וכדרכי אמי, דאמר**
 2 **רבי אמי:** והוא שהיתה סיעה של בני אדם פשרין
 3 **עוברת לשם, וכדרכי ינאי.** דאמר רבי ינאי: **נבעלת**
 4 **בקרונות - כשרה לכהונה.** בקרונות סלקא דעתך?
 5 **אלא:** נבעלת בשעת קרונות - כשרה לכהונה. אבל
 6 **פירש אחד מציפורי ובעל - הולך שתוקי.** כי הא דכי
 7 **אתא רב דימי אמר ועירי אמר רבי חנינא, ואמרי**
 8 **לה אמר ועירי אמר רבי חנינא:** הולכין אחר רוב
 9 **העיר, ואין הולכין אחר רוב סיעה.** כלפי לייא?
 10 **הני ניידי והני קביעי וקיימי!** אלא: הולכין אחר רוב
 11 **העיר והוא דאיפא רוב סיעה בהדה.** ואין הולכין
 12 **אחר רוב העיר גרידתא ולא אחר רוב סיעה גרידתא.**
 13 **מאי טעמא - גורה רוב סיעה אפיו רוב העיר.** ורוב
 14 **העיר נמי, אי דקא אזלי אינהו לגבה - כל דפריש**
 15 **מרובא פריש! לא צריכא, דקא אזלא אידי לגבייהו,**
 16 **דהוה ליה קבוע, ואמר רבי ירמיה: כל קבוע פמחצה**
 17 **על מחצה דמי. ומי בעינן תרי רובי? והתניא: משע**
 18 **הנויות, בולין מוכרות בשר שחוטת, ואחת מוכרת**
 19 **בשר נבלה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאי זה**
 20 **מהן לקח - ספיקו אסור. ובנמצא - הלך אחר הרוב!**
 21 **וכי תימא בשאין דלתות מדינה נעולות, דקא אתי**
 22 **לה רובא מעלמא - והא אמר רבי ירמיה: אף על פי**
 23 **שדלתות מדינה נעולות! מעלה עשו ביוחסין. גופא,**
 24 **אמר רבי ירמיה: כל קבוע כמחצה על מחצה דמי,**
 25 **בין לקולא בין להומרא. מנא ליה לרבי ירמיה? הא?**
 26 **אילמא מתשע הנויות בולין מוכרות בשר שחוטת**
 27 **ואחת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן, ואינו יודע**
 28 **מאיזה מהן לקח - ספיקו אסור, ובנמצא - הלך אחר**
 29 **הרוב, התם להומרא! אלא, מתשעה צפרדעים ושרץ**
 30 **אחד ביניהם, ונגע באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן**
 31 **נגע, ספיקו טמא. התם נמי להומרא! אלא מתשעה**
 32 **שרצים וצפרדע אחד ביניהם, ונגע באחד מהן, ואינו**
 33 **יודע באיזה מהן נגע, ברשות היחיד ספיקו טמא,**
 34 **ברשות הרבים ספיקו טהור. ומדאורייתא מנא לן?**

1 עיר שרובה משיאין לכהונה. הולך שתוקי —
 2 דבחד רובא לא מבשר. וכי הא דבי אמי רב
 3 דימי אמר ועירי אמר רבי חנינא ואמרי לה —
 4 שלא הזכיר רב דימי כאן, אלא ועירי אמר רבי
 5 חנינא, דבעינן תרי רובי. וכדמפרש טעמא.
 6 הולכין אחר רוב העיר — להכשיר. ואין הולכין
 7 אחר רוב סיעה — כגון במקום רחוק מן העיר,
 8 כדכתיב: מאנשי הסיעה הזה — אין מבשרין
 9 אותה, ואפילו רובן כשרין. וקשיא לן: כלפי לייא
 10 — כנגד איפוא הדבר הזה סובבו? הני ניידי —
 11 רוב סיעה ניידי, ויש להלך בהן אחר הרוב. והני
 12 — של עיר. קביעי — ואמרינן לקמן: כל קבוע
 13 כמחצה על מחצה דמי, ואפילו אין שם אלא
 14 אחד — פסולה. ולא אחר רוב סיעה גרידתא —
 15 והכי קאמר: אין הולכין אחר רוב סיעה לבדה,
 16 וכל שכן אחר רוב העיר לבדה. **מאי טעמא** —
 17 אחר רוב סיעה לא. ניהו אפיו רוב העיר —
 18 דקביעי: ותפרינן. רוב העיר נמי — אי עקר
 19 הבעל מבייתו ואזלי לגבה — הוה ניידי, וקיימא
 20 לן: כל דפריש מרובא פריש! ומשני: איבא
 21 דקאזלא לגבייהו כו', ולא גרסינן מאי איבא, יש
 22 שהולכת היא אצלו והוה ליה קבוע. הלכה,
 23 אפילו ברוב כשרים, או רוב העיר או רוב סיעה
 24 — פסול, כרבי יהושע. ומשום תרי רובי אכשרה,
 25 דליכא למיגור מיד. ולקח בשר מאחת מהן —
 26 במקום מבייתו. **ספיקו אסור** — דכל קבוע
 27 כמחצה על מחצה דמי. **ובנמצא** — בשר הנמצא
 28 בשוק, ולא ידעין מאיזה פירש. הלך אחר הרוב
 29 — הואיל והבא לפנינו לא במקום קביעות
 30 לקחה, וכבר פירשה על ידי אחר, וכל דפריש
 31 מרובא פריש. דקאתי לה רובא מעלמא — וכגון
 32 שרוב סיעת טבחי ישראל כשרים באו לכאן,
 33 דאיבא תרי רובי, או שרוב טבחי כל המדינה
 34 ישראל, דאיבא תרי רובי: רוב העיר, ורוב
 35 המדינה דניידי. אלא מתשעה צפרדעים כו' —
 36 תוספתא היא במסכת טהרות: תשעה צפרדעים
 37 מתים ברשות היחיד, ושרץ אחד כגון צב שהוא
 38 דומה לצפרדע, ביניהם, ונגע באחד מהן —
 39 ספיקו טמא. אלא מתשעה שרצים כו' — אף היא
 40 תוספתא במסכת טהרות, וקתני: ברשות היחיד
 41 ספיקו טמא. ברשות הרבים ספיקו טהור, אלמא
 42 כמחצה דמי ולקולא. דאי לאו כמחצה דמי —
 43 אין כאן ספק טומאה אלא ודאי טומאה, דהא
 44 רובא שרצים. אמר קרא וארב לו עד שיבא
 45 מתכוין לו — פרט למתכוין להרוג את זה והרג
 46 את זה. הכי דריש ליה רבי שמעון בסנהדרין.
 47 ואמרינן התם: ורבנן היכי דרשי ליה: אמרי דבי
 48 רבי ינאי פריש לזורך אבן לגו — לתוך חבורת
 49 בני אדם גוים וישראלים. אבל שני ישראלים
 50 עומדין, ותכוין להרוג זה (והרג זה) והתרו בו
 51 וקבל הרתאה, ונפלה הכאה על חבירו — חייב.
 52 והיינו טעמא דקאמר הכי רובא, ורבנן, משום
 53 דבסנהדרין הכי איתא. תיפוק ליה דרובא גוים ניהו —
 54 דהא "הוצילו העדה" כתיב (במדבר לח). הוה ליה נוי קבוע ביניהם — ואשמועינן האי קרא וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. הוראת שעה היתה — הך דרבי יוחנן בן נורי שורך
 55 שעה היתה, או ראו שם שאר צידי היכר דברים להתייר, אבל לדורות — תרי רובי בעינן. מתיב רבי ירמיה כו' — קסלקא דעתך דמשום רוב העיר גרידתא אכשרוה ואמר רב הלכה
 56 כרבי יוסי.

מצא

1 **ולרב** חנן דאמר הוראת שעה היתה – ולדורות סגי בחד רובא – קשיא דר. ולא מיסתברא
 2 ליה למימר דהוראת שעה היתה שהתיר בתרי רובי. אבל לדורות לא סגי אפילו בתרי
 3 רובי. **מאן** דמתני לא הא מתני הא – פירש בקונטרס: דרב חנן לא מתני דבקורות של
 4 צפורי היה מעשה, ולא היה אלא חד רובא. ולפירושו לא פליגי דלדורות לכלי עלמא בעינן
 5 תרי רובי, ולא פליגי אלא במעשה הכי הוה.
 6 ורבינו חננאל פירש: דרב חנן לא מתני אבל
 7 ליוחסין לא, וסגי לדידיה לדורות בחד רובא. אבל
 8 קשה לפירושו: לרב חנן תקשי רבי יוחנן בן גורי
 9 דאמר מנאן דסגי בחד רובא, כדפריך לעיל: ועוד:
 10 דלא מיסתבר דשום אמורא יחלוק אהדיא דאבל
 11 ליוחסין לא, דרב גופיה קאמר לה בלא אמורא.
 12 ולהכי אפרכא דרבי ימימה לא משני מאן דמתני
 13 הא לא מתני הא. **אם** רוב נכרים נכרי למאי
 14 הלכתא – לא מצי למימר לענין שלא להחיותו,
 15 דמאי איריא רוב נכרים – אפילו מחצה נמי,
 16 דדוקא ברוב ישראל קאמר רב יהוי ישראל
 17 להחיותו. **להחזיר** לו אבדה – הוה מצי
 18 למימר להחיותו, כדאמר רב. אלא נקט להחזיר לו
 19 אבדה דהוי רבותא טפי, דאיסור גדול הוא משום
 20 "למען ספות הרהר וגו'". אבל להחיותו לא הוי
 21 רבותא כל כך, דהא מפרסנין עניי נכרים עם עניי
 22 ישראל. ואפילו לשמואל דאמר אין הולכין בממון
 23 אחר הרוב, היינו, כמוכר שור לחבירו ונמצא נתון,
 24 שבחירתו באו המשתה לידו, ומדעתו נתנם לו
 25 הלוקח, אבל הכא מודי דאוליתן בתר רובא.
 26 **לא** צריכא דנגחה תורא ידידה ב' – תימיה:
 27 דהכי נמי הוה מצי למימר מחצה על מחצה
 28 נכרי, ומנגח תורא דידן לתורה ידידה, וכולה
 29 מילתא הוי מצי למימר לענין נגיחה. אלא ניהא
 30 בכל חד למצוא דבר חוש. מורנו הרב רבי מאיר.

הדרן עלך בתולה נשאת

31 **האשה** אם יש עדים שיצאת בהינמוא כו' –
 32 בדלא נקטא כתובה איירי, דאי איכא
 33 כתובה – יחזיו כתובתה, אם היא בתולה או
 34 אלמנה. ואפילו למאן דאמר: הטוען אחר מעשה
 35 בית דין ואמר פרעתי נאמן – מכל מקום אין נאמן
 36 לומר כאן "אלמנה נשאתיך" מנו דאי בעי אמר
 37 "פרעתי" – דמנו במקום עדים הוא.
 38 **ומודה** רבי יהושע באומר שדה כו' דנאמן –
 39 מתוך פירוש הקונטרס משמע דדוקא
 40 כשאין הלה תובעו, ונאמן במנו דאי בעי שתיק.
 41 אבל אם תובעו – אינו נאמן. ואינו נראה, דהא
 42 קתני סיפא: ואם יש עדים כו' משמע דדוקא אם
 43 יש עדים שהיתה של אביו אינו נאמן. אבל אם אין
 44 עדים, אף על גב דהלה תובעו – נאמן, מנו דאי
 45 בעי אמר לא היתה של אביו מעולם, מדלא נקט
 46 אם תובעו אינו נאמן. ובגמרא נמי פריך: וליתני
 47 שדה זו שלך היתה משמע דבהלה תובעו איירי,
 48 ולכך משיב: ודאי שלך היתה ולקחתי ממך. אבל אם לא תובעו, אין שייך לומר שלך היתה.
 49 כי מסתמא הוא יודע בעצמו דבר זה.

1 **מציא** בה תינוק מושלך – אם רוב נכרים – נכרי, אם
 2 רוב ישראל – ישראל, מחצה על מחצה – ישראל.
 3 **ואמר** רב: לא שנו אלא להחיותו, אבל ליוחסין – לא,
 4 **ושמואל** אמר: לפקח עליו את הגלו! **אשתמיטתיה**
 5 **הא** דאמר רב יהודה אמר רב: בקרונות של צפורי
 6 הוה מעשה. **ולרב** חנן בר רבא דאמר: הוראת שעה
 7 היתה, קשיא הא! **מאן** דמתני הא לא מתני הא.
 8 **גופא**, **מציא** בה תינוק מושלך, אם רוב נכרים – נכרי,
 9 אם רוב ישראל – ישראל, מחצה על מחצה – ישראל,
 10 **אמר** רב: לא שנו אלא להחיותו, אבל ליוחסין –
 11 לא, **ושמואל** אמר: לפקח עליו את הגל. **ומי** אמר
 12 **שמואל** הכי? **והאמר** רב יוסף אמר רב יהודה אמר
 13 **שמואל**: אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב! אלא,
 14 **כי** איתמר דשמואל – ארישא אתמר: אם רוב נכרים
 15 – נכרי, אמר שמואל: ולפקח עליו את הגל – אינו
 16 **כן**, "אם רוב נכרים – נכרי". למאי הלכתא? אמר רב
 17 **פפא**: להאכילו נבילות. "אם רוב ישראל – ישראל",
 18 **למאי** הלכתא? אמר רב **פפא**: להחזיר לו אבדיה.
 19 **"מחצה על מחצה"** – ישראל" למאי הלכתא? אמר
 20 **ריש לקיש**: לנזקין. הכי דמי? אי נימא דנגחיה תורא
 21 **דין** לתורא דידיה – לימא ליה: אייתני ראיה דישאל
 22 את ושקול! לא צריכא, דנגחיה תורא דידיה לתורא
 23 **דין**, פלגא – משלם, ואידך פלגא – אמר להו: אייתי
 24 ראיה דלאו ישראל אנא, ואתן לכוין.
 25 **האשה** שנתארמלה או שנתגרשה, היא אומרת:
 26 בתולה נשאתי, והוא אומר: לא פי,
 27 אלא אלמנה נשאתיך. אם יש עדים שיצאת
 28 בהינמוא וראשה פרוע – פתובתה כמתים. רבי
 29 יוחנן בן ברוקה אומר: אף חילוק קלויות ראיה.
 30 **ומודה** רבי יהושע באומר לחבירו: שדה זו של
 31 **אביך** היתה, ולקחתיה הימנו – שהוא נאמן,
 32 שהפה

הדרן עלך בתולה נשאת

1 **משנה** האשה שנתארמלה או נתגרשה – ותובעת כתובתה. והוא אומר – אנתגרשה
 2 קאי. ולא למנה הורשין אומרים לה: אלמנה נשאת אבינו, ואין לך אלא מנה. ושטר
 3 הכתובה אבד, אם יש עדים – על נשואי שיצאת מבית אביה לבית בעלה. **בהינמוא** –
 4 בגמרא מפרש. **וראשה פרוע** – איצטיבילי"ה = שערה על כתיפיה. כך היו נוהגין להוציא את הבתולות מבית אביהן לבית החתונה. אף חילוק קלויות – ורגילים היו לחלק קלויות
 5 להתינוקות בנישואי הבתולות. קלויות – כשהשולין לחין מייבשין אותן בתנור חזן קלויות ומתוקין לעולם. ומודה רבי יהושע – מפרש בגמרא אהיכא קאי ומאי מודה.
 6 שהפה

הדרן עלך בתולה נשאת

1 **מציא** בה תינוק מושלך – משנה היא בסדר טהרות גבי עיר ישראלים וגוים דרים בה.
 2 מחצה על מחצה ישראל – לקמיה מפרש מאי איכא בין רוב ישראל למחצה על מחצה.
 3 דפליגי להו בתרי. לא שנו – דאם רוב ישראל ישראל, אלא להחיותו – בית דין מצוין
 4 לפרנסו, משום "ודי אחיך עמך" (ויקרא כה). אבל ליוחסין לא – דאם בת היא – אסורה
 5 לכהן, ואפילו ליכא למחש משום אסופי, כגון
 6 הנך דאמרין ב"עשרה יחסין" (קדושין עגב).
 7 משלטי הדמיה, תלי פיתקא, תלי קמיעא –
 8 מיהו חיישין שמא בת גוי היא. ולמאן דאמר
 9 גזרות פסולה לכהונה – אפילו קטנה זו אסורה
 10 לכהן, דתרי רובי בעינן ליוחסין. **ושמואל** אמר
 11 אף לפקח עליו את הגל – בשבת, חשבין ליה
 12 לישראל. **אשתמיטתיה** – לרבי ימימה. הא
 13 דאמר רב יתור – דהבא נמי תרי רובי הוו.
 14 ולרב חנן בר רבא דאמר – משמיה דרב. **הוראת**
 15 שעה היתה – והתם תרי רובי הוו, וקאמר:
 16 הוראת שעה היתה, אבל לדורות – לא בעינן
 17 תרי רובי. קשיא הא – דרב, דאמר: אבל
 18 ליוחסין לא. אלמא רב תרי רובי בעי. לא מתני
 19 הא – דאמר רב יהודה אמר רב בקרונות של
 20 צפורי הוה מעשה, וחד רובא הוה. הלכך,
 21 הוראת שעה היתה. מי אמר שמואל הכי –
 22 דלענין פיקוח נפש בעינן רובא. אין הולכין בו
 23 דאפילו בספק גוי ספק ישראל, רובא גוים –
 24 מפקחין. ולענין פיקוח נפש אינו כן – דאפילו
 25 ברוב גוים מפקחין, דאין הולכין בה אחר הרוב.
 26 למאי הלכתא – כיון דאמר שמואל מפקחין
 27 עליו את הגל – אלמא לאו גוי הוא לכל מילי,
 28 ולמאי הלכתא חשיב ליה גוי? להאבילו נבלות
 29 – בידים, וכל שכן שלא יחזירו לו אבידה
 30 ולנזקין. להחזיר לו אבדיה – ברובא היא,
 31 דמוציאין מיד ישראל הווכה בה. ועוד, דאמר
 32 רבנן (סנהדרין עגב). המחזיר אבידה לגוי, עליו
 33 הכתוב אומר "למען ספות הרהר את הצמאה",
 34 שהשוה מצרים לחשיבתן של ישראל, ונאמר
 35 "לא יאבה ה' סלוח לו". מחצה על מחצה ישראל
 36 למאי הלכתא – להחזיר לו אבידה לא מצית
 37 אמרת דאם כן למאי הלכתא פלגינהו מהדדי.
 38 לנזקין – דתנן בבא קמא (לזב). שור של ישראל
 39 שנגח לשור של גוי פטור ושור של גוי שנגח
 40 לשור של ישראל בין חם בין מועד משלם נזק
 41 שלם וישראל ישראל תם משלם חצי נזק
 42 ומועד משלם נזק שלם. **איליאי** כו' – וקאמרת
 43 דדיינין ליה כישראל ומחייבת ליה לשלם לו
 44 חצי נזק. **לימא** ליה – ישראל אייתי ראיה דהא
 45 מחצה על מחצה הוא וספיקא הוא. לא צריכא
 46 כו' – וקא תבע ליה ישראל נזק שלם לחם כדון
 47 גוי ואשמעינן תנא דבישראל דיינין ליה ולא
 48 משלם אלא חצי נזק דאמר ליה אייתי ראיה.

49 **משנה** האשה שנתארמלה או נתגרשה – ותובעת כתובתה. והוא אומר – אנתגרשה
 50 קאי. ולא למנה הורשין אומרים לה: אלמנה נשאת אבינו, ואין לך אלא מנה. ושטר
 51 הכתובה אבד, אם יש עדים – על נשואי שיצאת מבית אביה לבית בעלה. **בהינמוא** –
 52 בגמרא מפרש. **וראשה פרוע** – איצטיבילי"ה = שערה על כתיפיה. כך היו נוהגין להוציא את הבתולות מבית אביהן לבית החתונה. אף חילוק קלויות – ורגילים היו לחלק קלויות
 53 להתינוקות בנישואי הבתולות. קלויות – כשהשולין לחין מייבשין אותן בתנור חזן קלויות ומתוקין לעולם. ומודה רבי יהושע – מפרש בגמרא אהיכא קאי ומאי מודה.
 4 שהפה

הגמרא: אָמַר רב פפא, לְהַחזיר לוֹ אֲבִידָה שֶׁאִם רוּב הָעִיר יִשְׂרָאֵל, 60
חַיִּיב לְהַחזיר לוֹ אֲבִידָתוֹ. 61
עוֹד שְׁנֵינוּ בְּסִפָּא: אִם יֵשׁ בְּעִיר מְחַצָּה עַל מְחַצָּה, דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל. 62
מִבְּרַת הַגְּמָרָא: לְמַאי הִלְבַּתָּא – לְעֵנִין מַה נֶאֱמַר כֵּן, וְהָרִי עֵנִין 63
הַשְּׁבֵת אֲבִידָה נֶאֱמַר בְּאוֹפֵן שֵׁישׁ רוּב יִשְׂרָאֵל, וּמִשְׁמַע שְׁבִמְחַצָּה 64
עַל מְחַצָּה אֵין מְשִׁיבִים לוֹ, שֶׁאִם לֹא כֵּן מְדוּעַ חִילְקָה הַמְּשַׁנָּה בֵּין 65
מְחַצָּה עַל מְחַצָּה לְבֵין רוּב יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן לִגְבֵי מַה אִמְרוּ 66
שְׁבִמְחַצָּה עַל מְחַצָּה דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל. מִבְּאֵר הַגְּמָרָא: אָמַר רִישׁ 67
לְקִישׁ, לְעֵנִין דִּינֵי נְקִין. וּמִבְּאֵר הַגְּמָרָא: הִיבִי דְמֵי – בְּאִיזָה אֹפֶן 68
דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל לְעֵנִין נֹק, אִי נִימָא דְנִנְחִיה תוֹרָא דִּיָּין לְתוֹרָא דִּידִיה 69
– אִם בְּאוֹפֵן שְׁנַגַּח שׁוֹר שְׁלֵנוּ ׀–שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵת שׁוֹרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ 70
אִדָּם, וְעַל זֶה אִמְרָה הַמְּשַׁנָּה שֶׁאִם נִמְצָא בְּעִיר שֵׁישׁ בַּהּ מְחַצָּה עַל 71
מְחַצָּה דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל וְחַיִּיב הַמּוֹזֵק לְשַׁלֵּם לוֹ, הָרִי אֵין לוֹמַר כֵּן, 72
שֶׁהִי לִימָא לִיה – יֹאמַר הַמּוֹזֵק לְאוֹתוֹ אִדָּם, אֵייתִי רָאִיה דְיִשְׂרָאֵל 73
אֵת וְשָׁקוּל – הַבָּא רֹאִיה שִׁישְׂרָאֵל אֵתָּה, וְאִשְׁלֵם לָךְ, שֶׁהִרִי אִם גּוֹי 74
אֵתָּה אֵינִי חַיִּיב לְשַׁלֵּם לָךְ (בִּיק ז). וְהַמוֹצִיא מִמּוֹן מַחְבִּירוֹ עַלֹי 75
לְהַבִּיא רֹאִיה לְדַבְּרֵיו. אִלָּא לֹא צְרִיכָא – לֹא הוֹצֵרֵךְ הַמְּשַׁנָּה 76
לְחַדֵּשׁ שְׁבִמְחַצָּה עַל מְחַצָּה דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל, אִלָּא בְּאוֹפֵן דְנִנְחִיה 77
תוֹרָא דִּידִיה לְתוֹרָא דִּיָּין – שְׁנַגַּח שׁוֹרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אִדָּם שׁוֹר שֶׁל 78
יִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה אִמְרָה הַמְּשַׁנָּה שְׁדִינוֹ כִּישְׂרָאֵל, וְהֵינּוּ, דְפִלְגָא 79
מְשַׁלֵּם – רַק חֲצִי נֹק הוּא מְשַׁלֵּם, כִּדִּין שׁוֹר תָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁהוֹיָק, 80
וְאִילוֹ אֲדִידָה פִּלְגָא – אֵת חֲצִי הָאֲחָר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, אִף שֶׁאִם הוּא גּוֹי 81
עַלֹי לְשַׁלְמוֹ, שֶׁהִרִי לִגְבֵי גּוֹי לֹא הִתְחַדֵּשׁ הַפְּטוֹר שֶׁל שׁוֹר תָּם מְחַצֵּי 82
נֹק, מִכָּל מְקוֹם אָמַר לְהוֹי אוֹתוֹ אִדָּם לְנִיזָק, אֵייתִי רֹאִיה דְלֵאלוֹ יִשְׂרָאֵל 83
אֲנָא, וְאֵתָּן לְבִין – הַבָּא רֹאִיה שְׁאֵינִי יִשְׂרָאֵל, וְאִשְׁלֵם לָךְ אֵת כָּל 84
הַנּוֹק, כִּדִּין גּוֹי שְׁהוֹיָק, אִךְ לֹלָא רֹאִיה אֵינָךְ יִכּוֹל לְהוֹצִיא מִמְּנִי 85
מִמּוֹן, כִּי שְׁמַאי יִשְׂרָאֵל אֵינִי פְטוֹר מְחַצֵּי נֹק. וְזוֹהוּ דְרוּקָא בְּמַחְצָה עַל 86
מְחַצָּה, אֲבַל בְּרוּב גּוֹיִים דִּינוֹ כְּגוֹי וּמְשַׁלֵּם נֹק שְׁלָם. 87
הַדְּרִין עַלְךָ בְּתוֹלָה נִשְׂאָת 88
פֶּרַק שְׁנֵי – הָאֵשָׁה שְׁנַתְּאֲרַמְלָה 89
פֶּרַק זֶה פּוֹתַח בְּנִידוֹן שֶׁל חַיִּיב כְּתוּבָה שֶׁהוֹחֵכֵר בְּפֶרַק הַקּוֹדֵם, בְּאוֹפֵן 90
שֵׁישׁ וִיכּוּחַ בֵּין הַבֶּעַל לְאִשְׁתּוֹ עַל סְכוּם הַכְּתוּבָה שֶׁהִתְחַיִּיב לָהּ, 91
וּבְהַמְשִׁכּוֹ מוּבָא נִידוֹן נֶאֱמָנוֹת הָאֵשָׁה עַל עֲצֻמָּה שְׁתּוּרָה הִיא 92
וּמוֹתָרָת לְכַהוֹנָה, וְנִידוֹנִים נוֹסְפִים מְעִין אֵלוֹ, בְּהֵם יֵשׁ מְקוֹם 93
לְהַאֲמִין לְאִדָּם עַל עֲצוּמוֹ. 94

משנה

הַתְּבַאֵר לְעִיל (ב) אֵת שְׁכַתּוּבַת בְּתוּלָה הִיא מֵאֵתִים זוֹ, וְכַתּוּבַת 96
אֵלְמֵנָה הִיא מֵאָה זוֹ, מִשְׁנֵתֵינוּ דְנָה בְּאוֹפֵן שֵׁישׁ וִיכּוּחַ בֵּין הַבֶּעַל 97
לְאִשְׁתּוֹ הָאֵם נִישְׂאָה לוֹ בְּתוּלָה אוֹ כְּאֵלְמֵנָה: הָאֵשָׁה שְׁנַתְּאֲרַמְלָה 98
אוֹ שְׁנַתְּאֲרֶשֶׁה, וְתוֹבַעַת אֵת כְּתוּבָתָהּ מִהַבֶּעַל אוֹ מִיּוֹרְשֵׁיו, וְהֵם 99
חֲלוּקִים עַל טָךְ הַכְּתוּבָה, הִיא אוֹמְרָת בְּתוּלָה נְשִׂאתֵי וְכַתּוּבַתִּי 100
מֵאֵתִים, וְהוּא אוֹמֵר, לֹא בִי, אֲלֵא אֵלְמֵנָה נְשִׂאתִיךְ, וְכַתּוּבַתְךָ מִנָּה. 101
אִם יֵשׁ עֲדִים הַמְּעִידִים שְׁנִיצָאָת – לְבִית חַתּוּנָתָהּ בְּהִינוּמָא, אֲרֵךְ 102
שִׁיצָאָה לְשֵׁם וְרֵאשִׁי פְּרוּעַ – שְׁעֵרוֹתֶיהָ מוּנַחֹת עַל כְּתִיפֶיהָ כְּדָר, 103
הַבְּתוּלוֹת, הָרִי זוֹ רֹאִיה שְׁנִישְׂאָת בְּתוּלָה, וְכַתּוּבָתָהּ מֵאֵתִים. אִךְ אִם 104
אֵין עֵדוֹת כּוֹז, נוֹטְלָת מִנָּה כְּאֵלְמֵנָה, שֶׁהַמוֹצִיא מַחְבִּירוֹ עַלֹי 105
הָרֹאִיה, וְאֵינָה יִכּוֹלָה לְגַבּוֹת מִנָּה נוֹסֵף לֹלָא רֹאִיה. 106
רְבִי יוֹהֲנָן בֶּן בְּרוּקָה אוֹמֵר, אֵף חִילּוּק קְלִיּוֹת ׀–שִׁיבּוּלִים מְתוּקִים׀ 107
לְתִינוּקוֹת רָאִיָּה הִיא שְׁבִתּוּלָה נִישְׂאָת. שְׂכָךְ נַהֲגוּ בְּמִקּוּמָה, וְאִם יֵשׁ 108
עֵדוֹת שְׁחולְקוֹ קְלִיּוֹת בְּנִישׂוּאֵיהָ, גּוּבָה מֵאֵתִים. 109

***

בְּמִשְׁנָה לְעִיל (ב) אִמְרַר רַבִּין גְּמִילֵאל שֶׁאֵשָׁה נֶאֱמָנָת לְהוֹצִיא מִמּוֹן 111
שֶׁהִיא תּוֹבַעַת בְּכַתּוּבָתָהּ עַל יְדֵי נֶאֱמָנוֹת שֶׁל מִיגוֹ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ 112
אִמְרַר שְׁאֵינָה נֶאֱמָנָת, מִשְׁנֵתֵינוּ מִבְּאֵרֵת שֵׁישׁ אוֹפֵן שָׁבוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ 113
מוֹדָה שֶׁאִדָּם נֶאֱמָן בְּמִיגוֹ; וּמוֹדָה רְבִי יוֹשֻׁעַ בְּאִדָּם הָאוֹמֵר לְחִבְרֵי, 114
שְׁדָה זֶה שְׁאֵינִי מוּחָזָק בָּהּ, שֶׁל אֲבִידָה הִיתָה וְלְקַחְתִּיהָ ׀–קְנִיתִיהָ׀ תִּימְנָה, 115
שֶׁהוּא נֶאֱמָן שְׁקֵאָה, 116

אִם מִצָּא פֶּה אִדָּם תִּינוּק מוֹשְׁלָךְ בְּרוּחוֹ וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא, אִם רוּב 1
אֲנִישֵׁי הָעִיר עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, דִּין תִּינוּק כְּעוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, אִם רוּב 2
אֲנִישֵׁי הָעִיר מִיִּשְׂרָאֵל, דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל, וְאִם הַיְהוּדִים וְהַגּוֹיִים שְׁבַעִיר 3
הֵם מְחַצָּה עַל מְחַצָּה, דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל. וְעַל מְשַׁנָּה זֶה אָמַר רַב, לֹא שְׁנוּ 4
שְׁהוֹלְכִים אַחֵר הָרוּב לְדוֹנוֹ כִּישְׂרָאֵל, אֲלֵא לְעֵנִין לְהִתְיוֹתוֹ – שְׁבִית 5
דִּין מְצוּיִם לְפָרְנוֹסוֹ כְּאִחַד מְעַנֵּי הָעִיר, אֲבַל לְעֵנִין יוֹחֲסִין, לֹא – אֵין 6
דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל, וְלִכְךָ אִם זֶה תִּינוּקָת שְׁנַמְצָאָה, אִסּוּרָה לְכַוֵּן, כִּדִּין 7
גּוֹיָה שֶׁהִתְגַּיְרָה, לְפִי שֶׁאִף בְּרוּב יִשְׂרָאֵל לְעֵנִין יוֹחֲסִין חַמְמִירוֹ 8
וְהַצְּרִיכוּ יְשֵׁי רוּב. וְשְׁמַיָּאל אָמַר, מַה שְׁשַׁנֵּינוּ שְׁבִרוּב יִשְׂרָאֵל דִּינוֹ 9
כִּישְׂרָאֵל, לִישׁוֹן אִף לְפִקֵּחַ עַלֹי אֵת הַגֵּל – לְפָנּוֹת מְעַלִּיו גַּל שֶׁל 10
אֲבָנִים שְׁנַפֵּל עַלֹי בְּשַׁבַּת שְׁחוֹשְׁשִׁים שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל, וּמְצִילִים אוֹתוֹ. 11
וְעַל כָּל פָּנִים מְבּוּאָר בְּדַבְּרֵי רַב עֲצוּמוֹ שֶׁלְעֵנִין יוֹחֲסִין אֵין הוֹלְכִים 12
אַחֵר רוּב אֶחָד, וְאֵין פֶּסַק רַבִּי חֵיָא בְּרַ אִשִּׁי בְּשֵׁם רַב כְּרַבִּי יוֹסִי, 13
שְׁהוֹלְכִים אַחֵר רוּב אֶחָד. 14
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲשֶׁתְּמִיטָתָהּ – נִשְׁמַט מִיַּדֵּיעַתּוֹ שֶׁל רַבִּי יִרְמִיָּה הָאֵ 15
דְּאָמַר רְבִי יְהוֹדָה אָמַר רַב (לְעִיל ע"א), שְׁבַקְרוּנוֹת שֶׁל הָעִיר צְפוּרֵי הָזֶה 16
אוֹתוֹ מְעַשֶׂה שֶׁל תִּינוּקָת שְׁנַמְצָאָה וְהַתִּירָה רַבִּי יוֹסִי, שְׁכִינֵן שְׁהִיהָ גַם 17
רוּב אֲנִישֵׁי הָעִיר וְגַם רוּב אוֹתָהּ שִׁירָה שֶׁעֲבַרָה שֵׁם, הַכְּשִׁיר רַבִּי 18
יוֹסִי, וְהֵינּוּ כְּדַבְּרֵי רַב כְּאֵן, שְׁבִרוּב אֶחָד אֵין מְכַשְׂרִים לְיוֹחֲסִין. 19
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְלָרַב תָּנִן בְּרַבָּא, דְּאָמַר בְּשֵׁם רַב שְׁמַה שֶׁהַכְּשִׁיר 20
רַבִּי יוֹסִי הוֹיָאָת שְׁעָה הִיתָה, וְהָרִי לְפִי הַמְּבּוּאָר עֵתָה בְּשֵׁם רַב 21
שְׁבַמְעֵשָׁה שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הָיוּ שְׁנֵי רוּב, נִמְצָא שֶׁעַל זֶה אִמְרַר רַב חֲנַן 22
בְּרַב רַבָּא בְּשֵׁם רַב שְׁהִיתָה זֶה הוֹרָאָת שְׁעָה, וּמִשְׁמַע שְׁלוּלָא זֹאת 23
הִיא דִּי בְרוּב אֶחָד, וְאִם כֵּן קָשְׁיָא הָא – קֶשָׁה מְדַבְּרֵי רַב עַל הַמְּשַׁנָּה 24
שֶׁל תִּינוּק מוֹשְׁלָךְ, שְׁלִיחוּסִין אֵין דִּי בְרוּב אֶחָד, אִלָּא צְרִיךְ שְׁנֵי 25
רוּב. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מָאן דְּמַתְּנֵי הָא לֹא מַתְּנֵי הָא – רַב חֲנַן בְּרַב 26
רַבָּא שְׁמַמְרַר בְּשֵׁם רַב שְׁחַמְעֵשָׁה שֶׁל תִּינוּקָת הוֹרָאָת שְׁעָה הִיא, לֹא 27
שְׁנָה אֵת דַּבְּרֵי רַב שְׁאוֹתוֹ מְעַשֶׂה הִיא בְּקִרְוֹנוֹת שֶׁל צִפּוּרֵי שְׁהִיהָ 28
שֵׁם שְׁנֵי רוּב, וְכִינֵן שְׁלִדְעַתּוֹ הַמְּעַשֶׂה הִיא בְרוּב אֶחָד, נִיתֵן לוֹמַר 29
שְׁהוֹרָאָת שְׁעָה הִיתָה, אֲבַל לְדוֹרוֹת צְרִיךְ שְׁנֵי רוּב, וְהֵינּוּ כְּדַבְּרֵי 30
רַב עַל הַמְּשַׁנָּה שֶׁל תִּינוּק מוֹשְׁלָךְ, שְׁלִיחוּסִין אֵין דִּי בְרוּב אֶחָד. 31

***

הַגְּמָרָא חוֹזֵרָת לְבִאָר אֵת דַּבְּרֵי הַמְּשַׁנָּה וְהַאֲמוּרָאִים לִגְבֵי תִינוּק 33
מוֹשְׁלָךְ; נוֹפָא, מִצָּא פֶּה – בְּעִיר שֶׁל יְהוּדִים וְגוֹיִים תִּינוּק מוֹשְׁלָךְ 34
בְּרוּחוֹ, וְאֵין יָדוּעַ מַה הוּא. אִם רוּב אֲנִישֵׁי הָעִיר עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, דִּינוֹ 35
כְּעוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, וְאִם רוּב יִשְׂרָאֵל, דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל, מְחַצָּה עַל מְחַצָּה, 36
דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל. וְעַל מְשַׁנָּה זֶה אָמַר רַב, לֹא שְׁנוּ שְׁבִרוּב יִשְׂרָאֵל דִּינוֹ 37
כִּישְׂרָאֵל, אֲלֵא לְעֵנִין לְהִתְיוֹתוֹ – שְׁבִית דִּין מְצוּיִם לְפָרְנוֹסוֹ, אֲבַל 38
לְעֵנִין יוֹחֲסִין – לְדוֹנוֹ כִּישְׂרָאֵל, שֶׁאִם זֶה תִּינוּקָת תַּהֲא מוֹתֵרָת 39
לְכַהוֹנָה, לֹא, לְפִי שֶׁלְעֵנִין יוֹחֲסִין חַמְמִירוֹ לְהַצְּרִיךְ שְׁנֵי רוּב. וְשְׁמַיָּאל 40
אָמַר, מַה שְׁשַׁנֵּינוּ שְׁבִרוּב יִשְׂרָאֵל דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל, הֵינּוּ אִף לְעֵנִין 41
לְפִקֵּחַ מְעַלִּיו אֵת הַגֵּל שֶׁל הַאֲבָנִים שְׁנַפֵּל עַלֹי בְּשַׁבַּת. 42
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְמִי אָמַר שְׁמוּאֵל חָבִי – וְכִי כֵךְ טוֹבֵר שְׁמוּאֵל, שְׂרַק 43
בְּרוּב יִשְׂרָאֵל מְצִילִים אוֹתוֹ בְּשַׁבַּת, וְהָאֲמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר רַב יְהוֹדָה, 44
אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין הוֹלְכִין בְּפִיקוּחַ נֶפֶשׁ אַחֵר הָרוּב, וְאִף אִם יֵשׁ צַד 45
מִיעוּט שֶׁאִדָּם מִיִּשְׂרָאֵל בְּסַכְנָה, יֵשׁ לְחַלֵּל שַׁבַּת כְּדִי לְהַצִּילוֹ. 46
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֲלֵא כִי אֵיתְמַר דְּשְׁמוּאֵל אֲרִישָׁא אֲתְמַר – דַּבְּרֵי 47
שְׁמוּאֵל נֶאֱמָרוּ עַל הָרִישָׁא שֶׁל הַמְּשַׁנָּה, אִם רוּב עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, דִּינוֹ 48
כְּעוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, וְעַל זֶה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְלְעֵנִין לְפִקֵּחַ עַלֹי אֵת הַגֵּל 49
אֵינוֹ בֵּין – אֵינוֹ נִידוֹן כְּגוֹי, אִלָּא אִף בְּרוּב גּוֹיִים מְפַקְחִין עַלֹי אֵת 50
הַגֵּל, מִשּׁוּם שֶׁאֵין הוֹלְכִים בְּפִיקוּחַ נֶפֶשׁ אַחֵר הָרוּב. 51
שׁוֹאֵלָת הַגְּמָרָא: לְדַעַת שְׁמוּאֵל, שֶׁאִפִּילוֹ בְּרוּב גּוֹיִים מְפַקְחִין עַלֹי 52
אֵת הַגֵּל, אִם כֵּן מַה שְׁשַׁנֵּינוּ בְּרִישָׁא שֶׁאִם רוּב עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים דִּינוֹ 53
כְּעוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, לְמַאי הִלְבַּתָּא – לְעֵנִין מַה נֶאֱמַר כֵּן, וְהָרִי לְעֵנִין 54
פִּיקוּחַ הַגֵּל בְּכָל מְקָרָה דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב 55
פָּפָא, דִּינוֹ כְּגוֹי לְעֵנִין שְׁמוֹתָר לְהַאֲבִילוֹ נְבִילוֹת בִּידֵים, עַד שִׁגְדַל 56
וְיִקְבַל עַלֹי גִירוֹת. 57
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא וּמִבְּרַתָּהּ: לְדַבְּרֵי שְׁמוּאֵל מַה שְׁשַׁנֵּינוּ שֶׁאִם רוּב 58
יִשְׂרָאֵל דִּינוֹ כִּישְׂרָאֵל, לְמַאי הִלְבַּתָּא – לְעֵנִין מַה נֶאֱמַר כֵּן. מִבְּאֵרֵת 59

58 רבי יהושע מודה בסיפא, שאף שלגבי ברי ושמא הוא סובר שאין
59 מיגו מועיל, היינו במקום שהיתה האשה צריכה לטעון טענה
60 אחרת כדי להיות נאמנת, אבל כאן שהמחזיק בשדה היה יכול
61 לשתוק ולהמשיך להחזיק בה, ויש לו 'פה שאסר', מודה רבי
62 יהושע שהוא נאמן. אלא אי אפרת – אולם אם תאמר כסברת
63 המקשן, דלא איירי רבן גמליאל במודה – שברישא אין רבן גמליאל
64 מודה לרבי יהושע שבברי וברי הבעל נאמן, אלא סוברת כרבי
65 יהושע, קשה, רבי יהושע למאן מודה – למי הודה רבי יהושע
66 בסיפא שהאשה נאמנת, והרי לא הוזכרה שם מחלוקת כלל.
67 דוחה הגמרא את האמרה: מי כפרת? וכי סבר אתה, שמודה רבי
68 יהושע? האמור במשנה אהאי פירקין קאי – על האמור במשנה
69 הנשנית בפרק זה נאמר, אין הדבר כן, אלא אמנו קאי ואפירקין
70 קמא קאי – דבריו מכוונים כלפי ענין העוסק בנאמנות מחמת מיגו,
71 ואשר נחלק בו עם רבן גמליאל בפרק הראשון.
72 הגמרא מבררת עתה לפי דחיה זו, לגבי איזו מהמחלוקות של רבן
73 גמליאל ורבי יהושע שבפרק ראשון אמרה משנתנו 'ומודה רבי
74 יהושע'. מבררת הגמרא: אהאי – לגבי איזו מחלוקת נאמר כאן
75 שמודה רבי יהושע, על משנה זו ששנינו לעיל (ג.)
76 אשה פנויה שהיתה מעופרת, ואמרו לה – שאלוה, מה פיובו של
77 עופר זה, כלומר, כיון שאת מעוברת בודאי נבעלת, ושמא נבעלת
78 לאדם פסול ונפסלת לכהונה, והשיבה איש פלוני נתעברתי, וכן
79 הוא – אדם מיוחס וכשר, שלא פסלנו לכהונה. רבן גמליאל ורבי
80 אלעזר אימרים, נאמנת, ומותרת לכהן, רבי יהושע אומר, לא מפיה
81 אנו חייני – אין אנו מאמינים לדבריה, ואנו חוששים שנבעלה
82 לפסול, ומספק היא פסולה לכהונה. ושמא נפרש שלגבי מחלוקת
83 זו שנינו כאן 'שמודה רבי יהושע' במקום שיכל האדם לשתוק ולא
84 לומר ששדה זו היתה של אבי חבירו, נאמן מכח 'פה שאסר' לומר
85 שאמנם היתה של אביו, וקנאה ממנו.
86 דוחה הגמרא: הרי לפי ביאור זה נצטרך לומר שמחלוקתם במשנה
87 לעיל היתה בדין מיגו, ובוה מודה רבי יהושע שבמיגו טוב שעל ידי
88 שתיקה בלבד היה זוכה בדין, מאמינים לו, אך לא יתכן לפרש כן,
89 שהרי הָתָם – במשנה לעיל מאי מגו איכא – איזו טענת מיגו יש
90 לאשה, שמחמתה יש סברא להאמינה, והרי אין לה מיגו שלא
91 נבעלה, שהרי פרישה בין שנייה – ניכר לכל שהיא מעוברת, ובודאי
92 נבעלה, ובודאי מחלוקתם שם היא אינה בענין מיגו אלא בסברא
93 אחרת, ואין לה שייכות לנידון של 'פה שאסר' המוזכר במשנתנו.
94 הגמרא מנסה לבאר באופן אחר, לגבי איזו מחלוקת אמרה
95 משנתנו 'ומודה רבי יהושע': אלא אהא – על הרישא של אותה
96 משנה, שכן שנינו בה (ג.), פנויה שראיה מדפרת עם אהר, ואמרו
97 לה מה פיובו של איש זה, שמא פסול הוא וביאתו פסלה אותך
98 מכהונה, והשיבה איש פלוני הוא, וכן הוא – מיוחס ואינו פוסל,
99 רבן גמליאל ורבי אלעזר אימרים נאמנת, וכשירה לכהונה, ורבי
100 יהושע אומר, לא מפיה אנו חייני – אינה נאמנת, והרי היא בחזקת
101 בעולה לפסול, ופסולה לכהונה. ושמא לגבי משנה זו שנינו כאן
102 שרבי יהושע מודה.
103 דוחה הגמרא: הָתָם מאי מגו איכא – גם שם קשה, וכי איזה מיגו
104 יש לה. ואמנם, הניחא – מובן הדבר לשיטת ועיר, דאמר בביאור
105 המשנה לעיל, מאי מדפרת? האמורה במשנה, היינו נקתרה –
106 שהתייחדה עם אדם, שסברת רבן גמליאל להאמינה היא במגו דאי
107 פניא מרה – שהיתה יכולה לומר לא נבעלתי כלל, והיתה נאמנת,
108 וקאמרה נבעלתי ולכשר נבעלתי, לכך מהימנא, והיא היתה רוצה
109 לשקר, היתה מכחישה את עיקר הבעילה, ואילו רבי יהושע סובר
110 שאין זה מיגו טוב, יש לבאר שלגבי זה אמר התנא במשנתנו שאף
111 רבי יהושע מודה שיש מיגו המועיל, והיינו במקום שבשתיקה לבד
112 היה הדין עמו, ואמר מרצונו שהיתה השדה של אביו, וקנאה,
113 שנאמן מכח 'הפה שאסר'. אלא לרב אפי, דאמר מאי מדפרת?
114 שבמשנה שם, היינו שראיה נבעלת, אם כן מאי מגו איכא – איזה
115 מיגו יש לה, והרי כיון שיש עדים שנבעלה, לא היתה יכולה
116 להכחיש ולא לומר שלא נבעלה, ובודאי אין הנידון שם כלל מצד
117 מיגו, ולא יתכן שלגבי זה אמרה משנתנו 'ומודה רבי יהושע'.

1 משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, כלומר, הרי המחזיק יכל
2 לשתוק ולהמשיך להחזיק בקרקע ללא ערעור, שכן בנו של
3 המוכר לא ידע כלל שהשדה היתה של אביו, וכיון שהוא עצמו
4 עורר את הנידון בכך שהודה שהשדה היתה של אביו, נאמן הוא
5 גם לומר שקנאה ממנו. ואמנם אם יש לאותו הבן עדים על כך
6 שהיא היתה של אביו, וטוען שהאב לא מכרה לו, והוא – המחזיק
7 בשדה אומר, לְפָתְחִיתִי הַיְמִינוּ – מהאב, אינו נאמן, כיון שאין לו
8 ראייה, וגם אין לו 'פה שאסר', שהרי יודעים אנו מכח העדים
9 שהיתה הקרקע של האב, ולא רק מכח הודאתו, וחוזרת השדה
10 לרשות הבן.

***

גמרא

12 שנינו במשנה: 'אם יש עדים שיצאת בהינומא וכו' כתובתה
13 מאתים'. מדייקת הגמרא: מַעְמָא דְאִיכָא עֲדִים – טעם נאמנותה הוא
14 רק מחמת העדים שראוה יוצאת בהינומא, הא לִיכָא עֲדִים – אבל
15 אם אין לה עדים, בעל מהימן דובריו, שאלמנה נישאת ונוטלת רק
16 מנה, אף שגם לבעל אין ראייה לדבריו, ואין אומרים שאם אין
17 עדות לשום צד מעמידים אותה בחזקת בתולה, שכתובתה
18 מאתיים. ולפי זה מבררת הגמרא: לִיכָא תַנּוּן סְתָמָא – האם תתמה
19 משנתנו את דבריה דלא כרבן גמליאל, דאי – שאלו היתה
20 המשנה סוברת כרבן גמליאל, הא אפר אייה מהימנא – הרי הוא
21 סובר שאם האשה טוענת שהתקדשה כשהיא בתולה וכתובתה
22 מאתיים, והבעל אומר שמא היית בעולה וכתובתך מנה, נאמנת
23 האשה בטענתה שבתולה היתה, מחמת שיש לה חזקת הגוף
24 שנולדה בתולה, ומסתבר שנשארה כך עד נישואיה, וכתובתה
25 מאתיים. ואילו מכך שהתנא במשנתנו אינו מאמינה ללא עדות,
26 משמע שהוא סובר כרבי יהושע, שאין האשה נאמנת ללא ראייה,
27 אלא כתובתה מנה.
28 דוחה הגמרא: אפילו תימא – אפשר לומר שמשנתנו כדעת רבן
29 גמליאל היא, ואין סתירה בין הדינים, כיון שעד פאן לא קאמר רבן
30 גמליאל הָתָם, שהאשה נאמנת שהיתה בתולה כשהתקדשה, אלא
31 כברי וְשָׂמָא – באופן שהאשה טוענת בבדי שהתקדשה כשהיא
32 בתולה ונאנסה לאחר מכן, ואילו הבעל אומר שמא נבעלת קודם
33 לכך, ואינו יודע זאת בבירור, ולכן סובר רבן גמליאל שבצירוף
34 לחזקת הגוף שהיתה בתולה, נאמנת. אבל הָתָם, שמדובר בברי
35 וְכָרִי – שהבעל טוען ברי שנשא בתורת אלמנה והאשה טוענת
36 ברי שהיתה בתולה, בזה לא אפר רבן גמליאל שהאשה נאמנת, אף
37 שיש לה חזקה.
38 הגמרא מבררת מה סבר המקשן. תמזה הגמרא: וְדָקְאָרִי לָהּ – וזה
39 המקשה, שסבר לומר שמשנתנו חולקת על רבן גמליאל, מאי
40 קָאָרִי לָהּ – מדוע סבר כן, והרי החילוק ברור, דהא – הנידון
41 שבמשנתנו פרי וְכָרִי הוא, וכמו שתיצרנו.
42 מתרצת הגמרא: בְּיָוֵן דְרוּב נָשִׁים שבעולם כשהן בתולות הן
43 נִישְׂאוֹת, ומחמת כן מסתברת טענתה יותר, היה מקום לומר דבי
44 פְּרִי וְשָׂמָא דְמִי – דומה הדבר כאילו היא ברי והוא שמא, וכשם
45 שבברי ושמא סובר רבן גמליאל שהיא נאמנת מחמת צירוף חזקת
46 הגוף, אף כאן יסבור שהיא נאמנת.
47 אמנם כפי שהבאר דחתה הגמרא את סברת המקשן, וחילקה בין
48 ברי ושמא ממש, לבין ברי וברי, אף שיש לאשה חזקה שרוב נשים
49 נישאות בתולות. מסייעת הגמרא לתירוץ זה: וְהָכִי נָמִי מִסְתַּבְרָא –
50 ואכן כך מסתבר לומר, שבנידון של משנתנו גם רבן גמליאל
51 מודה שהבעל נאמן ולא האשה, מדקתני בהמשך משנתנו 'ומודה
52 רבי יהושע', ולבאורה קשה, שהרי לא הוזכרה כלל מחלוקת
53 במשנה, ואמנם אי אפרת בשלמא איירי רבן גמליאל ב'מודה' – אם
54 תאמר שברישא של משנתנו, בבדי וברי, מודה רבן גמליאל לרבי
55 יהושע שהבעל נאמן, שפיר – מובנת הלשון בסיפא 'ומודה רבי
56 יהושע', שכשם שרבן גמליאל מודה ברישא, וכפי שהתבאר, כך

כתובות. האשה שנתארמלה – פרק שני דף טז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קסג רש"י

1 שהפה שאמר — זה אינו יודע שהיתה של אביו, אלא על פיו של זה, ומה שאמר — הרי
 2 התיר. **גמרא** טעמא דאיכא עדים — דיצתה בהינמא. הבעל מהימן — ולא אמרינן:
 3 הואיל ומספקא לן על יום נישואיה אם בתולה היתה אם בעולה — העמד אותה על
 4 חזקתה של קודם לכן, ומתחלה בתולה היתה. היא נאמנת — דאילו בטר חזקה דגופא.
 5 בכרי ושמא — גבי משארסתני נאנסת, היא

6 טענת ברי לי הוא. והוא אינו טוען אלא שמא
 7 עד שלא ארסתין. דהא אינו יודע מתי נאנסה.
 8 ודקארי לה — למימר סתמא דלא כרבן
 9 גמליאל. מאי קארי לה — ומאי עלה בדעתו
 10 לאפוקי מדרבן גמליאל, הא לא דמיא להו? כיון
 11 דרוב נשים בתולות נישאות — קרובה טענתה
 12 להיות אמת יותר משלו, וכברי ושמא דמיא.
 13 והכי נמי מסתברא — דרבן גמליאל מודה בה
 14 דבעל מהימן. אי אמרת בשלמא איירי רבן
 15 גמליאל במודה — דחק רישא הודא הוא דקא
 16 מודה רבן גמליאל לרבי יהושע, ואמר: אף על
 17 גב דפליגא עלך בכרי ושמא — מודינא לך
 18 בכרי וברי — היינו דשיין למיתני בתריה ורבי
 19 יהושע מודה לרבן גמליאל בהאומר לחברו
 20 שזו הו' ברי. דאף על גב דפליגא בפרק קמא
 21 במשארסתני נאנסת, דאף על גב דאיכא למימר
 22 מגו לא מדימנא, מודינא בהאי מגו דאי בעי
 23 שתיק ולא אמר ליה של אבין היתה, כי אמר
 24 ליה נמי לקתיה הימנו — מהימן, כדלקמן. אלא
 25 אי אמרת לא איירי — רישא במודה רבן
 26 גמליאל, מאי "מודה רבי יהושע"? מאי שייך
 27 למיתנייה הכא, ואדיכא קאי? אמנו קאי —
 28 אפלוגא דאיכא למימר בה מגו בפי קמא קאי,
 29 וקאמר: אף על גב דפליגא במגו דהתם — במגו
 30 דהכא מדינא, כדלקמן. אהיא — איכא מגו
 31 הרי בריסא בין שיניה — ואינה יכולה לומר לא
 32 נבעלתי, וקאמרה נבעלתי — ולכשר נבעלתי,
 33 מדימנא. בשלמא לרבי אלעזר דאמר — בפרק
 34 קמא טענתייהו במגו ולא כלום. מוכת עץ שלא
 35 הכיר בה — אינה יכולה לתובעו אלא מנה,
 36 והוא אומר: דרוסת איש את, ואין לך כלום.
 37 איכא מגו, דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני
 38 תחתין. משארסתני — אידע לי ונתתחפה שדהו,
 39 ואית לי מאתיים. וקאמרה — מוכת עץ אני
 40 מעיקרא, ולא תבעה אלא מנה — מדימנא. אלא
 41 לרבי יוחנן — דאמר: טענתייהו במאתים ומנה,
 42 שהיא תובעתו מאתיים — ליכא מידי בין תחתיו
 43 למעיקרא, מאי מגו איכא? הכא — גבי שדה אין
 44 שור שחוט לפניך, שיעלה על לב בעליו לתבוע
 45 מי שחטו. כלומר, אם שתק זה — לא היו לו
 46 עוררים. הלכך, אי לאו דדבר פשוט הוא
 47 שלקחה הימנו — לא היה אומר לו של אבך
 48 היתה. הלכך אמרינן מגו. אבל גבי לא מצא לה
 49 בתולים — שור שחוט לפניך, בתולים שלא מצא
 50 לה הם הסיתורו לבא לבית דין, ואף על פי שיש
 51 לה להשיב טענה טובה מזו — לא אמרינן מגו.
 52 דדלמא לא אסקה אדעתה. אי נמי, איערומי קא
 53 מערמא. וכיון שרוב נשים — קושיא היא. יש לה
 54 קול — והרבה יודעים שיצאה בהינמא.

1 **וְקָאמְרָה נְאֻמְתִּי, דְּקָא פְּסָלָה נְפִשָּׁה מִפְּהוּנָה** - משום הכי קאמר רבן גמליאל דמהימנא. וקאמר רבי יהושע לרבן גמליאל:
 2 **בְּהָאֵי מַגּוֹ דְּהֶכָּא** - מודינא לך, בְּהָהוּא מַגּוֹ דְּהָתָם - פּלִיגָא עֵילּוּד. מִפְּדֵי, הָאֵי מַגּוֹ וְהָאֵי מַגּוֹ, מֵאֵי שְׁנַא הָאֵי מַגּוֹ מְהָאֵי
 3 מַגּוֹ? הֶכָּא אִין שׁוֹר שְׁחוּט לְפָנֶיךָ, הָתָם - הָרִי שׁוֹר שְׁחוּט לְפָנֶיךָ. וְכִיּוֹן דְּרוּב נְשִׁים בְּתוּלוֹת נִישְׂאוֹת, פִּי לֹא אָתוּ עֵדִים מֵאֵי
 4 הָיוּ? אִמְרוּ רַבִּינָא: מִשּׁוּם דְּאִיפָּא לְמִימְרֵי רֹב נְשִׁים בְּתוּלוֹת נִישְׂאוֹת, וּמִיַּעוּט אֲלָמְנוֹת. וְכָל הַנְּשִׂאוֹת בְּתוּלָה - יֵשׁ לָהּ קוֹל,
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44

1 וזו הואיל ואין לה קול – תימה: דתנן בפירקין (כתובות כח,א): אלו נאמנים
2 להעיד בגדלן מה שראו בקטנותן; וזכרנו בפלוגתא שיצאה בהינזומא וראשה פרוט.
3 וקאמר בגמרא: מאי טעמא – כיון דרוב נשים בתולות נישאות, גילוי מילתא בעלמא הוא.
4 והשתא היכי מיירי? אם יש לה קול – למה צריך שום עדות לרב ניזיל בתר רובא, כדפרין
5 הבא. ואי אין לה קול – אם כן איתרע לה רובא,
6 ויצטרך שני עדים כשרים; ובי תימא דבשמעדי
7 הוא שראה בקוטנו ואחר עמו חשבנין קול – הא
8 פריך הבא: סהדי שקרי נינהו! ויש לומר: דרוב
9 נשים בתולות נישאות עדיף מרוב נשים הנישאות
10 בתולות יש לה קול, וכי אין לה קול – לא יתרע
11 כל כך רוב דבתולות נישאות, שלא יזיעיל עדות
12 דראה בקוטנו ואחר עמו.
13 וליחוש דלמא מפקע כו' – ואפילו על ידי עדי
14 דינמנא לא היה לה לגבות עד
15 שתחזיר לו כתובה, כיון שיכול וזבא ליה הפסד
16 במה שנשארה כתובה תחת ידה. דלא מיבעיא
17 למאן דאמר דיכול לטעון אחר מעשה בית דין
18 דמפסיד, דאם לא יהיה לה כתובה יהיה נאמן
19 לומר פרעת. אלא אפילו למאן דאמר דלא מצו
20 טעין אחר מעשה בית דין מפסיד במה שהכתובה
21 תחת ידה, שאם דתבענו פעם אחרת ולא יהיו לה
22 עדי דינמנא – היא נאמן לומר פרעתני מנה, במנו
23 דאי בעי אמר אלמנה נשאתיך. או אם היא במקום
24 שאין מכירין אם היא אשתו – יהיה נאמן לומר
25 פרעתני הכל, במנו דאי בעי אמר אין את אשתי.
26 והשתא שהכתובה בידה – תוציא מאתים, וכיון
27 שיכול לבא לידי הפסד – אין לו לפרוע.
28 זאת אומרת כותבין שובר – אף על גב דהבא
29 לא אפשר, דאיכא דלמאן דלמאן דתרוף כתובתה
30 בעדים והדרא וגביא בעדי דינמנא, כדאמרינן
31 בסמוך: ודלמא הדרא ומפקא בעדי דינמנא וגביא,
32 למאן דאמר הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר
33 כלום, ועל כרחו זקוק הוא לשובר – מכל מקום
34 דייק שפיר דבעלמא נמי כותבין שובר, דאי אין
35 כותבין בעלמא – למה יפרע כאן, כיון שיכול
36 לבא לידי הפסד במה שהכתובה בידה, כדפרישנו.
37 כותבין שובר – אף על גב דבפרק "גט פשוט"
38 (בבא בתרא קע"ב) מפרש טעמא
39 דמאן דאמר כותבין שובר משום ד"עבר לה
40 לאיש מילה" – לאו דוקא ליה, אלא הוא הדין
41 בכל חוב כמו כתובה דהבא, ושטרי מקדא, דאמר
42 התם דכותבין שובר. **מאי** איבדה איבדה באור
43 – ואם תאמר: אם כן אפילו במקום שכותבין היה
44 ליה לאוקמי, ומאי דוחקא לאוקמי במקום שאין
45 כותבין וכתב לה איהו? ואומר רבינו תם: דבמקום
46 שכותבין ונשרפה – איכא למיחש שכתב לה
47 כתובה אחרת, דאסור להשתוותה בלא כתובה.
48 מיהו, הוה מצוי לאוקומה במקום שכותבין ונשרפה
49 אחר הגירושין, דליכא למיחש שמא כתב לה
50 אחרת, אלא שגראה לו דוחק, ו**תו** איבדה למה
51 לי – אף על גב דלכאורה היינו פירכא קמייתא
52 דפריך: היינו נשרפה – יש ליישב דהכי קאמר:
53 ותו, אפילו אם נאמר דנשרפה הוי פירושה
54 דנאבדה – מכל מקום תקשי: איבדה למה לי?
55 **איתנוסי** הוא דאיתנוסו – נראה דמיידי כגון
56 דאיכא מנה, דאי בעיא אמרה אין בידי כלום, דאי
57 לאו הכי – אמאי מדמנמנא? ואם תאמר: בחילוק
58 קליות דאמר לקמן ארמלתא לית לה כסני, אמאי
59 לא דיישינן דלמא תפסא כו' כדאמר הכא? ואומר רבינו תם: דדוקא בדבר שיש טורח, כגון חבית דהבא, יכולה לומר דאיתנוסו, אבל קליות ושאר שקן קלים לעשות – לא.

1 וזו הואיל ואין לה קול – שאין מעיד עליה שיצתה בהינזומא. כי אתו עדים מאי הוי –
2 כיון דחוקא דיש לה קול, הרבה היו יודעין. **דלמא מפקא עדים** – עדי דינמנא. **כותבין**
3 **שובר** – שכשיפרע לה כתובתה תכתוב לו שקבלה כתובתה, ויהיה בידו לזכות. **זאת**
4 **אומרת** – ודלא כמאן דאמר אין כותבין, בבבא בתרא. **רב פפא אמר** – לעולם אין
5 כותבין, דנמצא זה צריך לשמור שוברו מן
6 העכברים. ומי שיש לו שטר על חברו – או יביא
7 השטר ויחזירנו, או לא יטול כלום. ומתניתין
8 במקום שאין כותבין כתובה, אלא סומכין על
9 תנאי בית דין שתקנו לבתולה מאתים ולא למנה
10 מנה, דליכא למיחש דלמא הדרא ומפקא לה.
11 דמתני לה – לדריבי אבהו ולדרב פפא. **המטינה**
12 **כתובתה** – והיא תובעת מאתים, והוא אומר
13 אלמנה נשאתיך. רקדו לפניה – אם יש עדים
14 שרקדו לפניה ביום נישואיה. **כוס של שורה** –
15 המבשר עליה סימני בתולות, ולמקן מפרש מאי
16 היא. **אלא** – הכי קאמר: כל איבדה כמי
17 שהמטינה בפנינו דמי, ולא גביא. והכי קתני:
18 איבדה כתובתה. הטמינה כתובתה, נשרפה
19 כתובתה, אם רקדו לפניה וכו'. והכי פירושה:
20 אמרה אבד שטר כתובתה – הרי היא כמו
21 שהמטינה כתובתה בפנינו כדי להוציא ולגבות
22 פעם שניה. ואינה רגובה כלום, אלא אם כן תביא
23 השטר. ואם אמרה נשרפה, ויש עדים שנשרפה,
24 והשתא ליכא למיחש למידי – תביא עדים
25 שרקדו לפניה, שזוהו סימן לבתולה, ותגבה
26 מאתים. **מאן דמתני לה** – לדריבי אבהו ורב
27 פפא אבריהא. **כל שכן אמתניתין** – דכיון
28 דאבריהא דקתני בהדיא איבדה כתובתה גביא,
29 ועלה קאמר רב פפא דלא גביא. ומתוך לה
30 דחדא קתני: איבדה כתובתה הרי היא כמו
31 שהמטינה, וכשנשרפה הוא דקא גביא, ולעולם
32 אין כותבין שובר, כל שכן דמתני איכא
33 למיתני פלוגתא דרב פפא אדרבי אבהו, למימר
34 דבמקום שאין כותבין כתובה עסקינן. **ומאן**
35 **דמתני לה** פלוגתא דרב פפא ודרבי אבהו
36 אמתניתין. **אלב אבריהא לא** – מתני ליה,
37 דהוא שמעינן מינה דכותבין שובר, דהא במקום
38 שכותבין כתובה עסקינן. **כי קושיין** – דקתני
39 איבדה כתובתה. ולא נחא לשנויי שנייא
40 דחיקא, למימר איבדה כתובתה כהמטינה
41 כתובתה קאמר. **כיון דלא אפשר** – כגון במקום
42 שאין כותבין כתובה, וגבות על פי עדים, ויש
43 לחוש לשמא תלך לבית דין אחר ותביא עדים
44 אחרים ותגבה פעם שניה – והאי כתבין שובר,
45 ראוייה היתה זו לאכול בתרומה – אי נישאת
46 לכהן, דבתולה שלמה נמצאת ולא בעולה,
47 שתפסל לכהן מחמת גנות. **מתקף לה רב פפא**
48 – ומה זו עדות ללא נישאת אלמנה? **אבו** – אי
49 נישאת כשהיא אלמנה לכהן הדיוט, מי לא
50 אכלה בתרומה? **זו ראשית** – בעולתה ראשית.
51 **וימנין דתפסה מאתים** – בלא בית דין. וכי בעינן
52 לאפקי מינה, משום דאין עדים שהעבירו
53 לפניה, אמרה: איתנוסי הוא דאיתנוסו. שיכורים
54 היו מאוסין יין המשתה. הלכך, השתא אתו עדים
55 שהעבירו לפניה פתוחה – ותו ליכא מידי. **ביצד**
56 **מרקיבין** – מה אומרם לפניה.
כמות

1 וזו הואיל ואין לה קול – איתרע לה רובא. **אי פל**
2 **הנשאת בתולה יש לה קול, כי אתו עדים מאי**
3 **היו? הנך סהדי שקרי נינהו! אלא אמר רבינא:**
4 **רוב הנשאת בתולה יש לה קול, וזו הואיל ואין**
5 **לה קול – איתרע לה רובא. "אם יש עדים שיצתה**
6 **בהינזומא וכו'". וליחוש דלמא מפקא עדים בהאי בי**
7 **דינא ונביא, והדר מפקא לה לכתובה בהאי בי דינא**
8 **ונביא בה! אמר רבי אבהו: זאת אומרת: כותבין**
9 **שובר. רב פפא אמר: במקום שאין כותבין פתובה**
10 **עסקינן. ואיכא דמתני לה אבריהא: איבדה פתובתה,**
11 **המטינה פתובתה, נשרפה פתובתה, רקדו לפניה,**
12 **שחקו לפניה, העבירו לפניה פוס של בשורה, או**
13 **מפה של בתולים, אם יש לה עדים באחד מכל אלו**
14 **– פתובתה מאתים. וליחוש דלמא מפקא עדים בהאי**
15 **בי דינא ונביא, והדר מפקא לכתובה בהאי בי דינא**
16 **ונביא בה! אמר רבי אבהו: זאת אומרת: כותבין**
17 **שובר. רב פפא אמר: במקום שאין כותבין פתובה**
18 **עסקינן. והא איבדה פתובתה קתני! דכתב לה איהו.**
19 **סוף סוף מפקא לה ונביא בה! מאי איבדה**
20 **באור. אי הכי היינו נשרפה! ועוד: המטינה, מאי**
21 **איכא למימר? ותו: איבדה למה לי? אלא: כל איבדה**
22 **– כי המטינה בפנינו דמי, ולא יהבינן לה עד דאמר**
23 **עדים נשרפה פתובתה. מאן דמתני לה אבריהא –**
24 **פל שבן אמתניתין, ומאן דמתני לה אמתניתין – אכל**
25 **אבריהא לא, כי קושיא. "אם יש עדים כו'". וליחוש**
26 **דלמא מפקא עדי הינזומא בהאי בי דינא ונביא, והדר**
27 **מפקא עדי הינזומא בכי דינא אחרנא ונביא! במקום**
28 **דלא אפשר – ודאי פתבינן שובר. "העבירו לפניה**
29 **פוס של בשורה". מאי "פוס של בשורה"? אמר רב**
30 **אדא בר אבהו: פוס יין של תרומה מעבירין לפניה,**
31 **בלומר: ראוייה היתה זו לאכול בתרומה. מתקף לה**
32 **רב פפא: אפיו אלמנה מי לא אכלה בתרומה? אלא**
33 **אמר רב פפא: זו ראשית בתרומה ראשית. תניא,**
34 **רבי יהודה אומר: חבית של יין מעבירין לפניה.**
35 **אמר רב אדא בר אבהו: בתולה מעבירין לפניה**
36 **סתומה, בעולה – מעבירין לפניה פתוחה. אמאי?**
37 **יגבר קמי בתולה, וקמי בעולה לא יגבר כלל!**
38 **זימנין דתפסה מאתים, ואמרה: אגא בתולה הואי,**
39 **והאי דלא עברו קמאי – אתנוסי הוא דאתנוסו. תנו**
40 **רבנן: ביצד מרקדין לפני הפלה? בית שמאי אומרם:**

כלה

כתובות דף טז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה" – עוז והדר" (ליום רביעי) קסה

59 ותוציא את שטר הכתובה יוכיח הבעל על ידי השובר שכבר
 60 פרעה. אמנם רב פפא אמר, אין מכאן ראייה שכותבים שובר, אלא
 61 במקום שאין כותבין כתובה עסקינן, וממילא אין חשש שתוציא
 62 שטר כתובה לאחר זמן.
 63 מקשה הגמרא על דברי רב פפא ללשון זו: והא לשון איבדה
 64 כתובה קתני בברייתא. ומשמע שהבעל כתב לה כתובה, וכיצד
 65 אפשר לומר שמדובר במקום שאין כותבים כתובה כלל. מתרצת
 66 הגמרא: כוונת הברייתא לאופן דכתב לה איהו – שבעל זה לבדו
 67 כתב שטר כתובה לאשתו.
 68 מקשה הגמרא: סוף סוף – כיון שהוא כתב לה כתובה, חוזרת
 69 הקושיא, נחשוש שמא לאחר זמן מפקא לה ונכתיב לה – תוציא
 70 האשה את השטר ותגבה בו פעם נוספת, ומוכח לכאורה שכותבים
 71 שובר.
 72 מתרצת הגמרא: מאי איבדה' ששינו בברייתא, איבדה פאר –
 73 שנשרפה הכתובה באש, וממילא אף שכתב לה בעל זה כתובה,
 74 אין לחשוש שתוציאנה שוב, שהרי ידוע שנשרפה אותה כתובה.
 75 מקשה הגמרא: אי הכי, שאיבדה היינו באש, היינו – הרי זה אותו
 76 אופן של נשרפה, ומדוע שנה זאת התנא כדבר נוסף, ועוד קשה,
 77 הרי שינו בברייתא גם אופן שהטמינה האשה את כתובתה ואינה
 78 יודעת היכן היא, ובאופן זה מאי איבדה' למימר, והלא ודאי יש
 79 לחשוש שתמצאנה לאחר זמן ותגבה בה. ותו – ועוד קשה, אף אם
 80 תאמר שנשרפה הוא פירוש של איבדה, מכל מקום איבדה' למה
 81 ל' – לשם מה כתב התנא כלל איבדה, די בכך שיכתוב שנשרפה.
 82 מתרצת הגמרא: אלא כך היא כוונת הברייתא, כל מקום שהאשה
 83 טוענת ש'איבדה' את כתובתה, פי הטמינה פנינו דמי – אנו
 84 מחשיבים זאת כאילו ידוע לנו שהטמינה בכוונה את הכתובה כדי
 85 לחזור ולגבות בה לאחר זמן שלא כדון, ולא יתביין לה – ולכן אין
 86 מגבים לה כלום מתחילה, אף לא על פי עדים שהיתה בתולה, עד
 87 דאמרי עדים ש'נשרפה כתובה, שבוה אין חשש שתחזור
 88 ותוציאנה, אבל אם יש חשש שיש לה כתובה, אין הבעל צריך
 89 לפרוע לה תמורת שובר.
 90 הגמרא מבארת מה הנפקא מינה בין שתי הלשונות בביאור
 91 מחלוקת רבי אבהו ורב פפא. אומרת הגמרא: מאן דמתני לה
 92 אבדיה – מי ששנה את מחלוקתם לגבי הברייתא, שבה שינו
 93 בפירוש שגובה אף כשאיבדה כתובתה, שרבי אבהו ביאר שזהו
 94 כיון ש'כותבים שובר', ורב פפא אמר שהברייתא סוברת שאין
 95 כותבים שובר, וביאר שלעולם אינה גובה אלא אם יש עדים
 96 שנשרפה, וכמו שהתבאר, כל שכן שיוכל לשנות את מחלוקתם
 97 אפתינית, שרבי אבהו יבאר שהטעם שגובה על פי עדי הינומא
 98 הוא כיון שכותבים שובר, ורב פפא יבאר שמדובר במקום שאין
 99 כותבים כתובה, שהרי אין במשנתנו משמעות הפוכה מזו. ואילו
 100 מאן דמתני לה אפתינית – אך מי ששנה את מחלוקתם לגבי
 101 משנתנו, יאמר שרק שם יש מקום למחלוקת זו, אבל אבדיה לא,
 102 משום שמדברי הברייתא משמע שכותבים שובר, כדברי רבי
 103 אבהו, ולא מסתבר לומר שמדובר במקום שאין כותבין כתובה, פי
 104 קושיא – כמו שהקשינו על דברי רב פפא מלשון הברייתא 'איבדה
 105 כתובתה', שמשמע שכתבו לה כתובה ואיבדתה, ולא מסתבר
 106 לדחוק ולפרש כמו שנדחקה הגמרא ללשון השניה ופירשה שאם
 107 איבדה כתובתה נעשה כמי שהטמינה כתובתה, ואין גובה עד
 108 שיהיו עדים שנשרפה.
 109 מקשה הגמרא על דברי רב פפא: שינו במשנה ובברייתא, אם יש
 110 עדים כו' שיצאה בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים. ולרב
 111 פפא האומר שמשנתנו סוברת שאין כותבים שובר, כיצד גובים
 112 על פי עדי הינומא, וליחוש – מדוע לא נחשוש דלמא מפקא עדי
 113 הינומא כהאי בי דינא ונכתיב לה – שמא תביא האשה עדים בפני בית
 114 דין זה שראוה יוצאת בהינומא, ותגבה כתובתה על ידם, והדר
 115 מפקא עדי הינומא כבי דינא אחריתא ונכתיב לה – ושוב תביא עדים
 116 שראוה יוצאת בהינומא לפני בית דין אחר, שלא ידעו שכבר
 117 גבתה פעם אחת, ותגבה שוב.

1 וזו – האשה הנזכרת במשנתנו, הואיל ואין לה קול, שהרי אין לה
 2 עדים שיצאה בהינומא, איתרע לה רופא – נחלש לגביה כח הראיה
 3 של הרוב, ולכן אינה נאמנת להוציא ממון מבעלה.
 4 מקשה הגמרא: אי כדברין שקל הנשאת בתולה יש לה קול, אם כן,
 5 כי אתו עדים מאי הוי – אף אם באו עדים שיצאה בהינומא, מה
 6 בכך, והרי כיון שאין קול לדבר, שאין עדים מרובים על כך אלא
 7 שנים אלו, הנה פתרי שקרי גינהו – מוכח שעדי שקר הם.
 8 מתרצת הגמרא: אלא אמר רבנא, באמת לא לכל בתולה הנישאת
 9 יש קול, אלא רוב' הנשאת בתולה יש לה קול, וזו, הואיל ואין לה
 10 קול, שהרי אין רבים מעידים עליה, איתרע לה רופא – הורעה
 11 לגביה חזקת הרוב, ואינה גובה מאתים מוכח הרוב, אמנם אם
 12 תביא עדים לדבריה נקבל את עדותם ונאמר שהיא מאותו מיעוט
 13 שאין לו קול, וגובה מאתים.

***

14 שינו במשנה: אם יש עדים שיצאה בהינומא וכו' וראשה פרוע,
 15 כתובתה מאתים. מקשה הגמרא: אם על ידי עדי הינומא יכולה
 16 האשה לגבות את כתובתה, וליחוש – והרי יש לנו לחשוש, דלמא
 17 מפקא עדים כהאי בי דינא, ונכתיב לה – שמא תוציא עדי הינומא בבית
 18 דין, ותגבה מאתים, והדר מפקא לה לכתובה כהאי בי דינא, ונכתיב
 19 לה – ולאחר מכן תשוב ותוציא את שטר כתובתה בפני בית דין,
 20 ותוכיח מכך ששטר הכתובה בידה שעדיין לא נפרע, ותגבה
 21 מבעלה מאתים נוספים, וכיון שיכולה לצאת תקלה שתגבה
 22 פעמיים, ראוי לומר שלא תגבה על ידי עדי הינומא כלל.
 23 מתרצת הגמרא: אמר רבי אבהו, זאת אומרת – יש ללמוד מכאן
 24 שמשנתנו סוברת כמאן דאמר שפותרין שובר – שטר פרעון,
 25 כלומר, הבעל חייב לפרוע לה את דמי כתובתה אף ללא שתשיב
 26 לו את שטר הכתובה עצמו, וכדי שלא תוכל לחזור ולגבות בשטר
 27 הכתובה שבידי די בכך שתכתוב לו שטר פרעון שיהיה בידו, וכיון
 28 שלאחר שיפרע לה הבעל על פי עדי הינומא תכתוב לו האשה
 29 שובר, הרי אם תתבענו שוב על ידי שטר הכתובה שבידה, יוציא
 30 את השובר ויוכיח שכבר פרע.
 31 תירוץ נוסף: רב פפא אמר, לעולם אין ראייה ממשנתנו שכותבים
 32 שובר, אלא יתכן שבדרך כלל אין הלוה חייב לפרוע תמורת
 33 שובר, אם אין המלוה מחזיר לו את שטר החוב, והאמור במשנתנו
 34 שהבעל פרוע את דמי הכתובה ללא שתשיב לו האשה את שטר
 35 הכתובה, במקום שאין כותבין כתובה עסקינן, אלא סומכים על
 36 תנאי בית דין, שתיקנו חיוב כתובה על כל אדם הנושא אשה,
 37 וממילא לא שייך כלל החשש שתחזור האשה ותגבה פעם נוספת,
 38 שהרי מעולם לא כתבו לה שטר כתובה. ואמנם במקום שכותבים
 39 שטר כתובה, לא תגבה בעדי הינומא.
 40 הגמרא מביאה לשון אחרת במחלוקת זו: ואיבדה דמתני לה – יש
 41 שינו את מחלוקתם של רבי אבהו ורב פפא אבדיה, שכן שינו
 42 בה, איבדה האשה את כתובתה, או הטמינה את כתובתה ואינה
 43 זוכרת היכן היא, או שנשרפה כתובתה, והיא טוענת שנישאת
 44 בתולה וכתובתה מאתים ובעלה טוען שנסאה אלמנה וכתובתה
 45 מנה, אם בשעה שנישאת נהגו בה כמנהג הבתולות, כגון שקרדי
 46 לפניה או שקרו לפניה, שהיו עושים כן רק לפני הבתולות, או
 47 העבירו לפניה כוס יין של בשרה – המבשר שהיא בתולה, כמו
 48 שביאר להלן, או שהעבירו לפניה מפה של פתולים, אם יש לה
 49 עדים על כך שנהגו בנישואיה פתוח מכל אלו המנהגים, כתובתה
 50 מאתים, ואם לא, כתובתה מנה.
 51 והקשו על ברייתא זו: וליחוש דלמא מפקא עדים כהאי בי דינא
 52 ונכתיב לה – והרי יש לחשוש שמא תוציא עדים שנהגו בה באחד
 53 ממנהגים אלו בפני בית דין זה, ותגבה כתובתה על ידם, והדר
 54 מפקא לכתובתה כהאי בי דינא ונכתיב לה – ואחר תשוב ותוציא
 55 שטר כתובתה בפני בית דין ותגבה פעם נוספת. ועל זה אמר רבי
 56 אבהו, זאת אומרת – מוכח מכאן שהברייתא סוברת שפותרין
 57 שובר, וכשיפרע לה על פי עדים תכתוב לו שובר, ואם תשוב

59 שנהג לשמח כך את הכלות.
 60 מעשה נוסף: רב אחא, היה מרביב לה – את הכלה אבתיה – על
 61 כתפיו ומרקד. אמרי ליה רבנן – אמרו לו החכמים, אמן מהו למיעבד
 62 הכי – האם גם אננו יכולים לעשות כן. אמר להו, אי דמיין עליכו –
 63 אם דומה הכלה בעיניכם כבשורא – כקורת עץ, שאין לכם בה
 64 הרהור כלל, לחיי – רשאים אתם לעשות כך, ואי לא, לא – אינכם
 65 רשאים לנהוג כן.

***

67 אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, מותר להסתכל בפני פלה
 68 כל שבעה ימי המשחה, כדי להכנה על פעלה, שכשוראה שהכל
 69 מסתכלין עליה נכנס יופיה בליבו ועל ידי כן מחבבה. אמנם
 70 מסיימת הגמרא: ולית להכתא פנותיה – אין הדין כמותו, אלא
 71 אסור להסתכל על הכלה כלל.

***

72 הגמרא מביאה ברייתא בענין כבוד הכלה: תנו רבנן, אם יצאה
 73 כלה מבית אביה לבית הנישואין, ובאותו זמן יצאו המת ומלויו
 74 לבית הקברות, ודרכם עוברת באותו מקום, ואין מלוי הכלה
 75 רוצים להעבר עם מלוי המת, מעבירין את המת ומלויו מלפני
 76 הפלה ומלויה לדרך אחרת. וזה וזה – בין את המת ובין את הכלה,
 77 מעבירים מלפני מלך ישראל שעובר בדרך זו. מביאה הברייתא
 78 מעשה: אמרו עליו על אגריפס המלך, שעבר מלפני פלה לדרך
 79 אחרת, אף שמצד הדין היתה הכלה צריכה לעבור לדרך אחרת
 80 מלפניה, ושפחוהו חכמים.

81 מדייקת הגמרא: 'שפחוהו' מכלל דשפיר עבד – משמע שנהג כהוגן,
 82 והא – והרי אמר רב אשי, אפילו למאי דאמר שניא – ראש
 83 הסנהדרין הגדולה שפחל על כבודו, כבודו מחול, מכל מקום מלך
 84 שפחל על כבודו לדברי הכל אין כבודו מחול, דאמר מר – שהרי
 85 דרשו מכפילות לשון הפסוק (דברים יז טו) 'שום תשים עליו מלך',
 86 שבא הפסוק ללמד שתהא אמתו של המלך מוטלת עליו, ואינו
 87 רשאי למחול על כבודו, וכיון שהיה אסור לאגריפס למחול על
 88 כבודו, מדוע שבחווהו חכמים.

89 מתרצת הגמרא: פרשת דרבים הואי – מעשה זה אירע בפרשת
 90 דרכים, ובמקום להמשיך בדרכו שהיתה עוברת בדרכה של
 91 הכלה, פנה אגריפס לדרך אחרת, וכיון שלא היה ניכר הדבר
 92 שעשה כן מחמת הכלה לא היה זה זלוול בכבודו, ולכן שבחווהו
 93 חכמים.

***

96 ברייתא נוספת בענין הכנסת כלה: תנו רבנן, מכלילין תלמוד תורה
 97 להוצאת המת לקבורה, ולהכנסת פלה – ללוותה מבית אביה לבית
 98 חופתה. אמרו עליו על רבי יהודה רבי אלעאי, שהיה מכליל תלמוד
 99 תורה להוצאת המת ולהכנסת פלה. כמה דברים אמורים, שמבטלים
 100 תלמוד תורה להוצאת המת, כשאין עמו מלוים כל צרכו, אבל אם
 101 יש עמו כל צרכו, אין מכלילין.

102 מבררת הגמרא: וכמה הם 'כל צרכו'. מבארת הגמרא: אמר רב
 103 שמואל בר איני משמיה דרב, תריסר אלפי נברי – שנים עשר אלף
 104 אנשים, ושיטא אלפי שיעורי – וששת אלפים שופרות להכריז
 105 שיבואו אנשים ללוות, וביחד הם שמונה עשר אלף, ואמרי לה –
 106 יש אומרים, תליסר אלפי נברי, ומיניהו – ומתוף אותם שנים עשר
 107 אלף היו שיטא אלפי שיעורי.

108 הגמרא מביאה שיעורים נוספים: עולא אמר, השיעור הוא כגון
 109 דהיצי נברי – שתהיה כמו מחיצה של בני אדם הנמשכת מאבולא
 110 ועד סיכרא – משער העיר ועד בית הקברות, שם נספד המת.
 111 רב ששת, ואיתקא רבי יוחנן אמר, נמילתה – של תורה, בשעה
 112 שנפטר האדם ובטל מתלמוד תורה, צריכה להיות כנתינתה של
 113 תורה בסיני, מה נתינתה היתה כשיש רבא שהיו במעמד הר סיני,
 114 אף נמילתה – במיתת האדם, כשיש רבא. והני מילי – ודבר זה
 115 הוא למאן דקרי ותני – לאדם שהיה קורא במקרא ושונה במשנה,

1 פלה כמות שהיא – מקלסים אותה לפי יופיה וחשיבותה שיש בה,
 2 אך לא ישבחה במעלה שאין בה. וביית הלל אומרים, יש לשבחה
 3 לגמרי ולומר 'פלה נאה וחסודה', כלומר, יפה היא, וחוט של חסד
 4 משוך עליה, שאם ישבחה רק במעלות שיש בה, תשתמע מכך
 5 גנותה, ששאר דברים אין בה.

6 אמרו להן בית שמאי לבית הלל, הרי שהיתה הכלה היגרת או בומא,
 7 וכי אומרים לה 'פלה נאה וחסודה', והרי התורה אמרה (שמות כג ז)
 8 'מדבר שךך תרחק'. אמרו להם בית הלל לבית שמאי, לדברכם, מי
 9 שלקח מקח רע מן השוק, ובא לפני חברו, האם ישפחנו בעיניו, או
 10 ינגנו בעיניו, הוי אומר – הרי ודאי שישפחנו בעיניו, כיון שבדבר
 11 שיש בו משום דרכי שלום אין איסור שךך, ואף כאן יש לשבח את
 12 הכלה בפני החתן, לשבח מקחו בפניו.

13 מסיקה הגמרא: מאן – מדברי בית הלל אמרו חכמים, לעולם תהא
 14 דעתו של אדם מעורבת עם הבריות לעשות לכל איש כרצונו,
 15 ולדבר בשבחו אף בדברים שאינם אמת.

16 מימרא נוספת בענין זה: כי אתא – כשבא רב דימי מארץ ישראל
 17 לבלל אמר, הוי משרו קמי פלחא כמערכא – כך היו משוררים לפני
 18 הכלה בארץ ישראל, לא כהל – כלה זו אינה צריכה להתייפות
 19 ב'כחל', צבע שבעיניה, ולא שךך – ואינה צריכה לצבע המאדים
 20 את הפנים, ולא פירבוס – אינה צריכה לקלוע שערותיה, ויעלת חן
 21 – היא נושאת חן אף בלא כל אלו.

***

22 הגמרא מבארת שאף בזמן סמיכת החכמים היו שרים לפניהם כעין
 23 זה. מספרת הגמרא: כי סמכו רבנן לרבי יורא – כאשר סמכו את
 24 רבי יורא לדון דינים ולהקרא רבי, שרו ליה הכי – כך שרו בפניו,
 25 לא כהל ולא שךך ולא פירבוס ויעלת חן. כי סמכו רבנן לרבי אמי
 26 ולרבי אפי, שרו להו הכי – כך שרו בפניהם, כל מן דין וכל מן דין
 27 סמוכו לנא – רק חכמים דוגמת אלו תסמכו לנו, אך לא תסמכו לנא
 28 – אל תסמכו לנו לא מן סרמיטין – לא ממסרסי הלכות שמהפכים
 29 את טעמיהם, ולא מן סרמיטין – סמרטוטין, שאין נותנים טעם הגון
 30 לדבריהם. ואמרי לה – ויש אומרים שכך אמרו, לא תסמכו מן
 31 סרמיטין – שאינם מגלים אלא חמישית מטעמי מצוות התורה, ולא
 32 מן מורמיטין – אנשים ריקנים.

33 מעשה נוסף בשירה שלפני חכמים: רבי אבהו, שהיה מקורב
 34 למלכות, כי הוה אתי ממתיהתא לבי קיסר – כשהיה בא מהישיבה
 35 לבית הקיסר, נפקן אמתתא דבי קיסר לאפיה – היו יוצאות
 36 השפחות של בית הקיסר לקראתו, ונשירין ליה הכי – וכך היו
 37 שרות לפניו, רבא דעמיה – נשיא בעמו, ומדרבנא דאומתיה – מנהיג
 38 אומתו, בוצינא דנהורא – נר המאיר, שהיה קלסתר פניו מבחיק,
 39 כריף מתיהף לשלם – ברוך בואך לשלום.

***

41 הגמרא מביאה ממעשי החכמים בריקוד שלפני הכלה: אמרו עליו
 42 על רבי יהודה בר אלעאי, שהיה נוטל בד – ענף של תרם ומרקד
 43 לפני הפלה, ואומר 'פלה נאה וחסודה'.

44 רב שמואל בר רב יצחק היה מרקד אתלת – עם שלשה ענפי הדס,
 45 זורק אחד ומקבל אחד. אמר רבי יורא, קא מכסיף לן קבא –
 46 מביישנו רב שמואל בר רב יצחק, שנוהג קלות ראש ומזלוז בכבוד
 47 תלמידי חכמים. כי נח נפשיה – כשנפטר רב שמואל בר רב יצחק,
 48 אלפיסיק עמודא דנורא – הפסיק עמוד אש בין ידיה לבולי עלמא –
 49 בין מיטתו לבין כל האנשים שבאו ללוותו, ומקובל הוא
 50 ביד חכמים, דלא אפסיק עמודא דנורא אלא אי לתד כדרא אי לתרי
 51 כדרא – אלא למי שהוא יחיד בדורו, או לאחד משנים היחידים
 52 בדורם. אמר רבי יורא כשראה זאת, אנהייה ליה 'שופותיה' לכבא
 53 – אותו שוט של הדס שהיה רב שמואל בר יצחק מרקד עמו,
 54 הועיל לזכותו, שמחמתו זכה לעמודא דנורא. ואמרי לה – ויש
 55 אומרים שאמר רבי יורא שהועילה לו 'שופותיה' לכבא, שהיה
 56 משתטה ומקל בכבוד עצמו לשבח את הכלה. ואמרי לה – ויש
 57 אומרים שאמר שהועילה לו 'שופותיה' – שיטתו ומנהגו לכבא,
 58

1 **כמות שהיא** - לפי יופיה וחשיבותה מקלסין אותה. חסודה - חוט של חסד משוך עליה.
 2 **מכאן אמרו** - מדברי בית הלל שאמרו ישבנה. תהא דעתו של אדם מעורבת עם
 3 **הבריות** - לעשות לאיש ואיש כרצונו. משרו - משוררים. לא כהל - אינה צריכה כהל.
 4 **ולא שרק** - צבע המאדים את הפנים. פירכוס - קליעת שיער. זו לא כחלה ולא שרק
 5 ולא פירכסה, והרי היא יעלת חן. כל פן דין -

6 כל כמות אלו הוו טומכין לנו. לקרותן רבי
 7 ולמנותם דינין. סרמיסין - מטרסין הלכות
 8 בהיפך טעמיהן. סרמיסין - לשון סמרטוטין.
 9 **חמיסין** - אומרים חמישית הטעם. מורמיסין -
 10 לא איתפרש: (טורמיסין כי הדיא דאמר
 11 בבראשית רבה (פרשה מא) על טורמיסין
 12 למיקרב למסאגא דמטרוניא - אנשים
 13 ריקנים). מפתיתא - מביית המדרש. רבא
 14 דעמיה - נשיא בעמו. מדברנא - מנהיג. בריך
 15 מתייד לשלם - ברוך הואך לשלום. כוצינא
 16 דתורא - על שהיה קלסתר פניו מבדיק,
 17 כדאמרינן בבבא בתרא (נח,א): שופריה דרבי
 18 אבהו מעין שופריה דרבי יוחנן, דנפק ויהרורית
 19 מיניה, כדמפרש התם. אהלת - שלש בריך,
 20 זורק אחת ומקבל אחת. מכסיף לן סבא -

21 שמומול כבודו תלמידי חכמים, ונהוג קלות
 22 ראש בעצמו. שופיתיה - שוט של היס שהיה
 23 מוקד בו. שופיתיה - שוטו ומנהגו. שפותיה -
 24 שהיה מתנהג כשופה. מרכיב לה אכתפיה -
 25 את הכלה. כי כשורא - כקורה בעלמא. שאין
 26 אתם מהרהרין עליה. להבנה - כשוראה הכל
 27 מסתכלים בה - נבנס יופיה בלבו. מעבירין -
 28 שכלה יוצאה מביית אביה לביית חתונתה,
 29 ונרשאי מת יוצאים, ובוו ובוו אוכלוסים הרבה
 30 ואין רוצין להתערב - הוו מעבירין את המת
 31 (אפילו) דרך אחרת. אפילו למאן דאמר -
 32 פלוגתא בפרק קמא דקדושין. שום תשים עליך
 33 מלך - ישראל הוזהרו שישמרו עליהם שימות
 34 הרבה, כלומר: שתהא אימתו עליהם. הלכך אין
 35 כבודו מחול, שלפיכך ריבה הכתוב שימות
 36 הרבה. פרשת דרכים הוה - ולא ניכר שעבר
 37 מלפניה, אלא כאילו הוא צריך לפנות לאותו
 38 הדרך. שיפורי - מכריזין עליו, שיבואו לכבודו.
 39 דחיצי נברי מאבולא לסיכרא - משער העיר
 40 הדיא, עד הקבר. נטילתה - של תורה ממנו
 41 כתינתה בניני. נטילתה - היינו כשמתה,
 42 ותלמודו בטל. למאן דקר - מקרא. ותני -
 43 משנה, אבל עדיין לא שנה לתלמידים.
 44 אבל

1 **פלה כמות שהיא**, ובית הלל אומרים: פלה נאה
 2 והסודה. אמרו להן בית שמאי לבית הלל: הרי
 3 שהיתיה חיוורת או סומא, אומרים לה "פלה נאה
 4 והסודה"? והתורה אמרה: "מדבר שקר תרחק!"
 5 אמרו להם בית הלל לבית שמאי: לדבריכם, מי
 6 שלקח מקח רע מן השוק - ישבחנו בעיניו או יגנונו
 7 בעיניו? הו אמר - ישבחנו בעיניו. מכאן אמרו
 8 חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם
 9 הבריות. כי אתא רב דימי אמר: הכי משרו קמי
 10 פלתא במערבא: "לא פחל ולא שרק ולא פירכוס,
 11 ועלת חן". פי סמכו רבנן לרבי יורא שרו ליה הכי:
 12 "לא פחל ולא שרק ולא פירכוס ועלת חן". פי סמכו
 13 רבנן לרבי אמי ולרבי אסי שרו להו הכי: "פל מן
 14 דין וכל מן דין סמוכו לנא, לא תסמכו לנא לא
 15 מן סרמיסין ולא מן סרמיסין". ואמרו לה: "לא מן
 16 חמיסין ולא מן טורמיסין". רבי אבהו, פי הוה אתי
 17 ממתיתתא לבי קיסר, נפקן אמרתא דבי קיסר לאפיה,
 18 ומשרין ליה הכי: "רבא דעמיה ומדברנא דאומיתיה,
 19 בוצינא דנהורא, בריך מתייד לשלם". אמרו עליו על
 20 רבי יהודה בר אילעאי שהיה נוטל בר של תרם
 21 ומקוד לפני הפלה, ואומר: "פלה נאה והסודה". רב
 22 שמואל בר רב יצחק מרקד אתלת. אמר יורא: קא
 23 מכסיף לן סבא. פי נח נפשיה איפסיק עמודא דנורא
 24 בין דידיה לכוףי עלמא, וגמורי דלא אפסיק עמודא
 25 דנורא אלא אי להד בררא אי לתרי בררא. אמר
 26 רבי יורא: אהנייה ליה שופיתיה לסבא, ואמרו לה:
 27 שופיתיה לסבא, ואמרו לה: שופיתיה לסבא. רב אחא
 28 מרכיב לה אכתפיה ומרקד. אמרו ליה רבנן: אגן מהו
 29 למעבר הכי? אמר להו: אי דמיין עליכו כפישורא
 30 לחיי, ואי לא - לא. אמר רבי שמואל בר נחמני
 31 אמר רבי יוחנן: מותר להסתפל בפני כלה פל שבעה,
 32 כדי לחבבה על בעלה. ולית להכתא פנותיה. תנו

33 רבנן: מעבירין את המת מלפני כלה, וזה היה מלפני מלך ישראל. אמרו עליו על אנריפס
 34 המלך שעבר מלפני כלה, ושבחוהו חכמים. שבחוהו - מפלל דשפיר עבד? והא אמר
 35 רב אשי: אפילו למאן דאמר נשיא שפחל על כבודו - מפלל דשפיר עבד? והא אמר
 36 כבודו - אין כבודו מחול; דאמר מר: שום תשים עליך מלך! שפחל על
 37 פרשת דרכים הווי. תנו רבנן: מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת פלה, אמרו
 38 עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת
 39 פלה. במה דברים אומרים - כשאין עמו כל צרפו, אבל יש עמו כל צרפו - אין מבטלין.
 40 וכמה פל צרפו? אמר רב שמואל בר איני משמיה דרב: תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי
 41 שיפורי. ואמרו לה: תליסר אלפי גברי, ומינייהו שיתא אלפי שיפורי. עולא אמר: גנון
 42 דחיצי גברי מאבולא ועד סיכרא. רב ששת ויתימא רבי יוחנן אמר: נטילתה פנותיה,
 43 מה פנותיה בששים רבוא - אף נטילתה בששים רבוא. והני מילי - למאן דקרי ותני,
 44 אבל

1 **אבל** מאן דמתני לית ליה שיעורא - בשאלות דרב אחאי כתוב: וממילא שמעינן למאן
2 דלא קרי ולא תני - אין מבטלין אם יש לו מתעסק בדי קבורה. ונראה לרבינו יצחק
3 דלענין מלאכה מבטלין כל בני העיר, ואסור אפילו למאן דלא קרי ולא תני, דלא מפליג מידי
4 ביאלו מגלחין (מועד קטן כ"ב). בהכי **אלמנה** מאי - ביהודה בעי, שלא היה אלא חילוק
5 קליות - לכך בעי אלמנה מאי, והלא פעמים
6 אפילו בלא חופה היה רגילין לחלק, ויש לחוש
7 שמה חילוק בחופת אלמנה ומשני: לית לה כיסני, ו
8 פירוש: הוי נזוהרין דרבה שלא יחלקו קליות
9 בחופת אלמנה. **וליתני** מודה רבי יודישע שדה
10 זו שלך היתה. דהוי רבותא טפי, דהוי ברי וברי.
11 **ואחת** בחיי הבן - ודווקא שהוא קטן, כפירוש
12 הקונטרס. אבל אם הוא גדול - הוי חוקה
13 כדארמין ב"חוקת הבתים" (בבא בתרא מ"א).
14 אכלה בפני האב שנה ובפני הבן שנה ובפני לוקח
15 שנה - הוי זו חוקה. ורבינו שמואל פירש אהא
16 דאמר בסמוך ואפילו הגדיל - אפילו הגדיל בחיי
17 האב, גדול לגבי מילי דאבחה קטן הוא. ואומר
18 רבינו תם: דלפירושו הא דאמר ב"חוקת הבתים"
19 (שם) דהויא חוקה בפני הבן - היינו כשהיה גדול
20 בתולדת חוקה. **ורב** הונא מתניתין אתא
21 לאשמועינן - לאו דווקא נקט רב הונא. דהא לא
22 איירי רב הונא התיב אלא במירדוק קרוב לנכסי
23 קטן, והא לא שמעינן ממתניתין. אלא כלומר,
24 רבא דייק התיב: שמע מינה מדרב הונא דאין
25 מחזיקין בכבסי קטן - מאי אתא לאשמועינן?
26 **מחאה** שלא בפניו כו' - תימה: אמאי נקט
27 בכל דוכתא מחאה שלא בפניו? הוה ליה למינקט:
28 חוקה שלא בפניו כו! ויש לומר דיעקר הטעם תלי
29 במחאה, דחוקה דאי יש לה קול אפילו שלא
30 בפניו, ואפילו הכי אי מחאה אין לה קול - לא הוי
31 חוקה, ולהכי נקט מחאה.

דסתם

1 **אבל למאן דמתני** - לאחריים. לית ליה שיעורא - וממילא שמעינן דלמאן דלא קרי ולא
2 תני אין מבטלין אם יש לו מתעסק בדי קבורה בעלמא - בשאלות דרב אחאי מצאתי
3 כן. הנורא **דאבא** - כמין חופה של הדס עגולה. קריאת - צעקה על ראשה משוררב על
4 עיניה, כמו שעושים במקומינו. ופעמים שמנמנמת בתוכה, מתוך שאין עיניה מגולין, ולכך
5 נקרא הינומא, על שם תנומה. ביהודה **ראיה** -
6 כל הני דמתני, ששם היו רגילין בסימנין הללו
7 לבתולה. דרדווי **מישחא** - הנשים נותנים שמן
8 בראש התלמידים, ושופת. **מישחא דחפיותא**
9 - ושמן של בשמים שמתוקן לחופת קאמר מר
10 - וכי בעלי חפיות הן, לטובן שמן יתמא -
11 יתום ממנהג הנדה. **איפק** לבריה - לישא לו
12 אשה. ודרדוי **מישחא** - שם שמן בראש
13 התלמידים. **ארמלתא מאי** - מה סימנין עושים
14 לאלמנה להודיע שאלמנה נישאת. לית לה
15 כיסני - אין לה קליות, וזה סימנה. **וליתני** מודה
16 רבי יהושע כו' שדה זו שלך היתה - כיון
17 דטעמא משום דאין שור שחוט לפניו הוא, שלא
18 היה אדם תובע - מה לי של אביו ומה לי שלו,
19 ומאי שנא של אביך דנקט? שני חוקה - שלש
20 שנים שתיקנו חכמים לכל מחזיקים בקרקע,
21 דמשאכלה שלש שנים בלא עירעור - נאמן
22 לומר לקחתיה ואבד שטרי, דכולי האי לא
23 מודהר איניש בשטרא. כשלמא **גבי אביו**
24 משבחת לה - דאיצטרך למיתנייה, כגון
25 דאכלה שני חוקה ואפילו הכי לא מחזיקין. וכגון
26 שאכלה שתי שנים ראשונות בחיי אביו, ומת.
27 ואכלה השלישית לפני הבן הזה, הוה ליה קטן
28 ולא עירער. ואיצטרך לאשמועינן, דכיון דקטן
29 היה - אין השנה הזאת עולה מן המניין. **וכדרב**
30 **הונא דאמר** אין מחזיקין בכבסי קטן - המחזיק
31 בכבסי קטן שלש שנים אינה חוקה. דהאי דלא
32 מיחה - משום דקטן הוא, ואפילו הגדיל לאחר
33 מיכן והחזיק זה בפניו כמה שנים - אינה חוקה,
34 והואיל ותחלתו כשהוא קטן ראוה מוחזק בה -
35 לא ידע כשהגדיל שהיתה של אביו, עד ששמע
36 מפיו אחריים. **ורב הונא** מתניתין אתא לאשמועינן
37 - בתמיה. כיון דמתניתין בהכי עסקינן, ולא
38 מיתוקמא אלא בהכי - מאי אתא רב הונא
39 לאשמועינן? הרי כבר שנויה ועומדת, ודבר
40 השנוי במשנתנו שגור בפי הכל. דיוקא
41 דמתניתין אתא לאשמועינן - משום דמתניתין
42 לא מיפרשא בהדיא דבהכי עסקינן, ואתא רב
43 הונא לאשמועינן בהדיא, ומדיוקא דמתניתין קא
44 יליף לה. **וליתנייה** בדידה - שדה זו שלך היתה
45 אם יש עדים כו' אינו נאמן, ואף על גב שאכלה
46 שני חוקה, וכגון שהיו שנים בפניו ואחת שלא
47 בפניו. כיון שברך - ואשמועינן דהדיא שתא לא
48 סלקא ליה. אי ברה מחמת ממון - שאינו ירא
49 מן המלכות, אלא מצעקת הצועקים בעיר. איבעי ליה למחיי - במקום שהוא שם, וכיון דלא מיחה - חוקה מעלייתא היא. שלש **ארצות** לחוקה - שלש **ארצות** של ארץ ישראל
50 חשובות חלוקות זו מזו לענין חוקה, כאילו הן ארצות נבריות. ואם היה בזה והחזיק אחר בקרקע שיש לו בחברתה - אינה חוקה. כפרית - או שניהם בגלילה, או שניהם ביהודה,
51 ואפילו הן בשתי עירות. אפילו יהודה וגליל נמי - הוה ליה למחויי היכא דהוי, ומדלא מחי - תהוי חוקה. ואי קסבר מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה - כגון אם היה בעיר אחת,
52 ומיחה שלא בפניו בפני שנים בעיר אחרת. אפילו יהודה ויהודה - בשתי עירות נמי לא תהוי חוקה, דלא הוה ליה למחויי שלא בפניו. הויא **מחאה** - דחברך חבא אית ליה, דהני
53 דמחי באנפיהו נגלו לאחריני, ובא הדבר לאוני המחזיק, והוה ליה לאודוורי בשטריה. ופגתין - דקתני יהודה וגליל לא. כשעת חירום שנו - דיכול לומר: לא נגלית לי מחאתו
54 שאשמור את שטרי. ומאי שני יהודה וגליל דנקט - אם יש חירום נמי מעיר לעיר, אפילו שתי עירות באותה מדינה נמי לא.

דסתם

כתובות דף יז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום המישי) קסט

58 תמחה הגמרא: אי הכי - אם כן, גבי אביו נמי - גם באופן שנקטה
 59 המשנה, שהוא אומר שאביו מכרה לו יש להקשות מה חידוש
 60 בסיפא, והרי אי דאכלה המחזיק בה שני חוקה, אמאי לא מהימן,
 61 והרי אף שיש עדים, החוקה מסייעתו. ואי דלא אכלה שני חוקה,
 62 פשיטא דלא מהימן, דכיון שיש עדים שהיתה הקרקע של האב,
 63 מדוע יהיה נאמן לומר שהשדה שלו, ללא אבילת שני חוקה.
 64 הגמרא חוזרת ומבארת את תירוצה: באמת מדובר בסיפא באופן
 65 שלא אכלה שלש שנים, ובשלמא גבי אביו - באופן שטוען של
 66 אביו היתה ולקחתיה ממנו, משפחת לה - ניתן למצוא אופן
 67 מחודש בסיפא, כגון שאכלה שתיים ו-שנתיים כתיי האב, ושנה
 68 אחת כתיי בנו הקטן, וחידש התנא שאותה שנה שישב בשדה אחר
 69 מיתת האב בעוד בנו קטן אינה עולה לו למנין שנות החוקה,
 70 וכשיטתו דרב הונא, דאמר רב הונא, אין מחזיקין בנכסי קטן - אין
 71 החוקה בקרקע של קטן נחשבת כראיה שהיא של המחזיק בה,
 72 ואפילו הגדיל - אף אם המשיך הלה להחזיק בקרקע לאחר שגדל
 73 הקטן, משום שבתחילה כשראהו הבן יושב בשדה היה קטן וסבור
 74 היה שהשדה של המחזיק בה, ולכן גם כשגדל לא ערער עד
 75 ששומע מפי אחרים ששדה זו של אביו היתה. אך אם הדתה
 76 המשנה עוסקת באופן שאמר לחבירו שדה זו שלך היתה וקניתיה
 77 ממך, פשוט שאם יש עדים שהיתה של חבירו ולא החזיק בה הלה
 78 שלש שנים, שאינה שלו.
 79 מקשה הגמרא: לדבריו נמצא שבדברי התנא של משנתנו
 80 התחדש שהחוקה בנכסי קטן אינה מועילה, ואם כן קשה, וכי רב
 81 הונא שאמר דין זה, תתניתין אהא לאשמעינן - בא להשמיענו דין
 82 שכבר נאמר במשנה.
 83 מתרצת הגמרא בשני אופנים: איבעית אימא - אם תרצה תאמר
 84 שרב הונא דייקא דמתניתין קאמר - אמר דין זה כיון שאינו מפורש
 85 במשנה, אלא הוא רק מדויק מתוך דבריה, ואף רב הונא עצמו
 86 למד דין זה מדיוק המשנה. ואיבעית אימא, ואפילו הגדיל קא
 87 משמע לן - רב הונא בא לחדש שאפילו אם המחזיק נשאר בקרקע
 88 לאחר שגדל הקטן, אין זו חוקה, כיון שתחילת ישיבתו בה היתה
 89 בקטנותו, ודין זה אינו נלמד ממשנתנו.
 90 הגמרא ממשיכה לברר מדוע לא יכלה המשנה לנקוט חידוש זה
 91 באופן שהיתה השדה של חבירו. מקשה הגמרא: וליתנייה בדיניה
 92 - מדוע לא נקטה המשנה אופן שאומר 'שדה זו שלך היתה/
 93 ולוקמה - וכדי לבאר את החידוש בסיפא נעמידנה כגון שאכלה
 94 המחזיק שתיים בפניו - בפני המערער, ושנה אחת שלא בפניו, וכגון
 95 שפירא הבעלים הראשונים מהמקום ואינו יכול למחות במחזיק,
 96 ונאמר שחידשה המשנה ששנה זו אינה מצטרפת לשני חוקה, ולכן
 97 מוציאים את השדה מידו על פי העדים.
 98 מתרצת הגמרא: אף באופן זה אין כל חידוש, שהרי יש לברר,
 99 'פרח' פקחמא מאי - מאיזה טעם ברח אותו אדם, אי דברא פקחמא
 100 נפשיות - שהיתה המלכות מבקשת להורגו, פשיטא דלא מהימן
 101 המחזיק, דלא מצוי מתי - שהרי לא היה המערער יכול למחות,
 102 מחשש שיתפסוהו. ואי דברא פקחמא ממו, שהיה חייב לאנשי עירו,
 103 הרי ישיבת המחזיק בשדה באותה השנה כן מצטרפת למנין שנות
 104 החוקה, כיון דאיבעי ליה למחוי - שהיה לו למערער למחות
 105 מאותו מקום שברח לשם, דקנימא לן שמחאה שלא בפניו - של
 106 המחזיק בשדה, הויא מחאה.
 107 הגמרא מביאה את המקור לכך שמחאה שלא בפני המחזיק
 108 נחשבת למחאה: דתני במשנה (בבב לז), שלש ארצות הן בארץ
 109 ישראל החלוקות זו מזו לענין חוקה, יהודה, ועבר תרדו, ותגליל.
 110 הנה בעל הקרקע ביהודה ושדהו בגליל, והחזיק בה אדם אחר בגליל
 111 שלש שנים, או באופן הפוך, שהיה בעל הקרקע בגליל ושדהו
 112 ביהודה, והחזיק בה אדם אחר ביהודה שלש שנים, אינה חוקה, עד
 113 שיהא עמי בעל השדה באותה הדינה.
 114 ומבארת הגמרא את המשנה: ותניין קה - ונשאנו ונתנו בדברי
 115 המשנה, שיש להקשות בה, מאי קפבר התנא במשנה זו, אי קפבר
 116 שמחאה שלא בפניו - של המחזיק בשדה הויא מחאה, אם כן אפילו
 117 אם בעל הקרקע ביהודה והמחזיק נמצא בגליל, נמי - גם כן תועיל

המשך בעמוד עו

1 אכל למאן דמתני - למי שמלמד תורה לאחרים, לית ליה שיעורא
 2 - אין שיעור למספר האנשים אשר יוצאים ללוותו אלא הכל
 3 בטלים מתלמודם לכבודו.

***

4 שנינו במשנה: ואם יש עדים שיצתה בהינמא וכו' כתובתה מאתים.
 5 מבארת הגמרא: מאי - מה היא 'הינמא', מורחב בר פפא משמיה
 6 דיעירי אמר, זו תנורא דאפא - כמין חופה עגולה מהדסים. רבי יוחנן
 7 אמר, זו קריתא דמנמנה בה בלחא - צעיף הנתון על ראשה ויורד
 8 ומכסה את עיניה, ומתוך כך לפעמים היא מתנממת תחתיו, וקריו
 9 'הינמא' על שם אותה תנומה.
 10

***

11 שנינו במשנה: רבי יוחנן בן ברוקא אומר וכו' אף חילוק קליות
 12 ראייה. הגמרא מביאה מנהגים שונים בנישואי בתולה: תנא ביהודה
 13 ראייה - שנה התנא במשנתנו את המנהגים שנהגו לעשות בארץ
 14 יהודה בנישואי הבתולות, ויש לברר, כבבל מאי - מה היו נוהגים.
 15 אמר רב, דרדוגי דמשחא ארישא דרבנן - נהגו הנשים לשפשא
 16 בשמן את ראשי התלמידים. אמר ליה רב פפא לאביו, משחא
 17 דחפיותא קאמר מר - האם כוונתך לשמן של בשמים המיוחד
 18 לחפיותא שיש בו שחין, כלומר, וכי יש בהם שחין שצריכים
 19 לחפוף את ראשם בשמן זה. אמר ליה אביו, ותנא - כיתום מן
 20 המנהג אתה, שאינך מכירו, לא עקרא לך אמר - האם לא הנהיגה
 21 לך אמר דרדוגי משחא ארישא דרבנן בשעת מעשה - בשעת
 22 חתונתך. כי תא - כפי שמצינו דתהוא מרבנן - אחד מן החכמים
 23 דאיפסק ליה לבריה - שידך אשה לבנו כי רבה בר עולא - עם בתו
 24 של רבה בר עולא, ואמרי לה - ויש אומרים שרבה בר עולא הוא
 25 דאיפסק ליה לבריה - שידך אשה לבנו כי הווא מרבנן, ודרדוגי
 26 משחא ארישא דרבנן בשעת מעשה.
 27 הגמרא מבררת את הסימנים שהיו נוהגים בנישואי אלמנה.
 28 שואלת הגמרא: אמרלתא מאי - אלו סימנים עושים בשעת נישואי
 29 אלמנה, כדי שיזכרו שנישאה כשהיא אלמנה. משיבה הגמרא:
 30 תאני רב יוסף, אמרלתא, לית לה כייני - אין מחלקים קליות בשעת
 31 נישואיה, וזה הסימן שנישאה אלמנה.
 32

***

33 שנינו במשנה: ומודה רבי הושע באומר לחבירו כו' שדה זו של
 34 אביו היתה ולקחתיה ממנו שהוא נאמן, שהפה שאסר הוא הפה
 35 שהתיר. מקשה הגמרא: כיון שהמשנה באה להשמיענו שרבי
 36 יהושע מודה שאדם נאמן בטענתו באופן שאין השני תובע ממנו
 37 כלום, אם כן מדוע העמיד רבי יהושע את דבריו במשנה דווקא
 38 כשהמחזיק בשדה טוען של אביו היתה וקניתיה ממנו, וליתני -
 39 והלא יכלה המשנה לכתוב מודה רבי הושע באומר לחבירו 'שדה
 40 זו שלך היתה ולקחתיה ממך', שכן גם מקרה זה הוא בגדר 'אין שור
 41 שחוט לפניך', שכיון שהלה לא תבעו כלום, אלא הוא מעצמו
 42 הודה שהיתה השדה של חבירו וטוען שקנאה ממנו, נאמן.
 43 מתרצת הגמרא: התנא נקט אופן זה בדווקא, משום דקא געי
 44 למיתני סיפא - לפי שרצונו לשנות בסוף דבריו את הדין אם יש
 45 עדים שהיא שלו, והוא אומר לקחתיה ממנו, אינו נאמן, ואם היתה
 46 הרישא עוסקת באופן שהודה לו על שדה שקנה ממנו עצמו, היכי
 47 דמי - באיזה אופן היתה המשנה יכולה לומר בסיפא שאם יש
 48 עדים אינו נאמן, אי דאכלה שני חוקה - אם מדובר שהמחזיק כבר
 49 ישב בשדה שלש שנים, שזו ראייה שהשדה שלו, אמאי לא מהימן
 50 - מדוע אינו נאמן לומר שקנאה ממנו. והרי אף שיש עדים שהיתה
 51 השדה של חבירו, מכל מקום חוקת שלש שנים מסייעתו ומוכיחה
 52 שקנאה מחבירו. ואי דלא אכלה המחזיק בה שני חוקה, הרי פשיטא
 53 דלא מהימן, דכיון שיש עדים שהיתה השדה של חבירו, והוא
 54 עצמו לא החזיק בה שלש שנים, ודאי אינו נאמן לומר שהיא שלו,
 55 ואין בכך שום חידוש, ולכן נקטה המשנה אופן שאומר שאביה
 56 מכרה לו.
 57

57 המשנה לומר את דינה באופן זה, כיון שאם כן לא תסבור המשנה
58 כדברי רבי אליעזר בן יעקב, ולא כדברי חכמים. ולכן שנתה
59 המשנה את דיניה באופן שההודאה היא בקרקע שהיתה שייכת
60 לאביו, והוא טוען שקנאה.

***

61 הגמרא עוברת לדון במחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים
62 שבבביתא הקודמת, האם יש חיוב שבועת מודה במקצת באדם
63 המודה מעצמו לבנו של המלוה שהיה חייב לאביו ממון, ופרע
64 חציו. מקשה הגמרא: וכי רבי אליעזר בן יעקב, המחייב שבועה אף
65 באופן שהלה לא תבעו כלל, לית ליה משיב אבידה פטור – אינו
66 סובר שפטרו חכמים משבועת מודה במקצת את האדם המשיב
67 אבידה לבעליה, שאף אם המאבד תובעו שהיתה אבידתו מרובה
68 יותר, והמוצא אומר שלא היתה אלא כמו שהחזיר, שאינו חייב
69 שבועה, והרי משנה היא במסכת גיטין (נא) שהמוצא מציאה לא
70 ישבע מפני תיקון העולם, שלא ימנעו בני אדם מלהשיב אבידות
71 מחשש שיחייבום שבועה. וכיון שלגבי משיב אבידה פטורוהו
72 חכמים, הוא הדין שיש לפטורו כן, והלא אף באופן זה היה יכול
73 לכפור בכך שהוא חייב ממון לאביו, שהי לא שלם כלום, ונמצא
74 שמחמת שרצונו בא לפרוע את חובו, הוא מתחייב שבועה.

75 מתרצת הגמרא: אמר רב, באמת אף רבי אליעזר בן יעקב לא חייב
76 שבועה אלא באופן שהבן תובעו בטענת ברי, שידוע לו שהיה
77 חייב מנה לאביו, אלא שמדובר בפועל קמין – כשהבן של המלוה
78 שתבעו הוא קטן, וכיון שסוף סוף יש כאן תביעה, אין הוא נחשב
79 כ'משיב אבידה' המודה ללא שום תביעה, והחידוש הוא שאף
80 תביעת קטן מחייבתו שבועה.

81 מקשה הגמרא על רב: כיצד ניתן לומר שמדובר בתביעת קטן,
82 והאמר מר במשנה (שבועות לח), אין נשבעין על מענת הריש שופה
83 וקמין. מתרצת הגמרא: מאי קמין? שאמר רב, גדול, ולכן נשבעים על
84 טענתו, והאמר קרי ליה – ומדוע כינה אותו רב? קמין, משום דלגבי
85 מילי דאביו – לענן עסקיו של אביו כקמין הוא, שאינו בקי בהם.

86 מקשה הגמרא: אי הכי, שהבביתא של רבי אליעזר בן יעקב
87 עוסקת באופן שתובעו יורש גדול, מדוע אמר רבי אליעזר בן יעקב
88 שהוא נשבע על 'מענת עצמו', והרי מענת אחרים היא, שהיורש
89 תובעו. מתרצת הגמרא: כוונתו היא שזו מענת אחרים והודאת
90 עצמו. תממה הגמרא: פולחי מענתא – הרי כל טענות מודה
91 במקצת, מענת אחרים והודאת עצמו ניהו [הם], ומה מיוחד
92 בטענה זו שהיא מוגדרת כ'טענת עצמו'.

93 הגמרא חוזרת בה, ומבארת את דברי רב כפשוטם, שהיורש קטן.
94 מבארת הגמרא: אלא, כוונת רב שמדובר בבביתא בירוש קטן
95 ממש התובעו בטענת ברי, ואמנם קטן התובע בטענת עצמו אין
96 נשבעים על טענתו כמבואר במשנה בשבועות, אך כשכא בטענת
97 אביו, סובר רבי אליעזר בן יעקב שנשבעים על טענתו. ואילו
98 חכמים סוברים שאפילו אם היורש גדול, כיון שבא מבא אביו אין
99 נשבעים על טענתו, והקא, בבביתא זו, פדרבא קמיפלגי – נחלקו
100 בסברא שאמר רבה, דאמר רבא, מפני מה אמרה תורה שהמודה
101 במקצת הפענה ישבע, הרי לכאורה יש לפטרו מטעם ש'משיב
102 אבידה' הוא, שהיה יכול לכפור בכל ולהפטר, ובמקום זאת הודה
103 במחצה, ומדוע חייבתו התורה שבועה. ומשיב רבה, משום שהוקה
104 היא שאין אדם מעיו פניו פניו בעל חובו, לכפור בכל החוב, שהרי
105 המלוה עשה לו טובה בכך שהלוהו, ואיך יעזי ויכפור בפניו על כל
106 החוב, ובאמת האי – זה המודה במקצת אף על מענת אחרים –
107 בכל החוב היה רוצה לכפור, והאי – והטעם ב'לא כפר' ליה בכלו,
108 משום דאין אדם מעיו פניו הוא, ולכן אין סברא לפטרו משבועה,
109 אלא אדרבה, הטילה עליו התורה שבועה כדי שיחשוש להישבע
110 לשקר, ויודה בכל.

1 מתרצת הגמרא: אמנם בכל שתי מקומות שיש ביניהם שעת חירום
2 אין חוקה מועילה כשהבעלים במקום האחר, אך נקט התנא אופן
3 זה כדי לחדש דקתם יהודה וְגַלִּיל – אפילו בשעת שלום, פשעת
4 חירום פטור, משום שאין שירות מצויות מיהודה לגליל ואין מחאת
5 המערער נשמעת, ולכן אין החוקת קרקע בגליל מועילה
6 כשבועליה ביהודה.

7 הגמרא ממשיכה לברר מדוע לא השמיעה המשנה את דברי רבי
8 יהושע באופן שמודה לאדם עצמו, ולא לאביו. מקשה הגמרא:
9 אמנם התבאר שלגבי קרקע לא יכלה המשנה לחדש דין זה,
10 ומחמת הסיפא, אך עדיין קשה, מדוע באמת נקטה המשנה דין זה
11 לגבי קרקע, והוצרכה לשנותו באביו, היה לה לנקוט דין זה לגבי
12 מטלטלין, וליתני כר, מודה רבי יהושע פאומר להבירו מנה לית
13 ממה ופרעתיו לה, שהוא נאמן, שאף במקרה זה אין שור שחוט
14 לפניך, שהרי ללא הודאתו לא היה חבירו תובעו, ויש לפטרו
15 משום שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

16 מתרצת הגמרא: משום דקא בעי ליתני סיפא – משום שרצתה
17 המשנה להביא בסיפא אופן שיש עדים, ואם נעמיד את המשנה
18 בחוב, היתה הסיפא נשנית כר, אם יש עדים שהוא לזה ממון, והוא
19 אומר פרעתיו, אינו נאמן, ודין זה אינו נכון, והוא קניא לן שהפלוה
20 את חבירו בעדים, אינו צריך לפרעו בעדים, אלא נאמן לומר פרעתי
21 אף ללא עדים, וכדי להביא אופן שבו מחמת העדים אינו נאמן,
22 הוצרכה המשנה לנקוט דינים אלו לגבי קרקע.

23 ממשיכה הגמרא ומקשה: וליתני – ותשנה משנתנו דינים אלו
24 בחוב שהיה חייב לאביו, ובאופן שהודה במקצת, וכך תשנה, מודה
25 רבי יהושע פאומר להבירו מנה לאביו בדי – הייתי חייב מנה
26 לאביו, והאבילתי פרי – ופרעתי לו חציו, שהוא נאמן בלא
27 שבועה, ואף שבדרך כלל מודה במקצת מן החוב חייב להישבע
28 שבועת התורה, באופן זה שאין שור שחוט לפניך, ואין לכן
29 המלוה סיבה לתובעו מעצמו, נאמן ללא שבועה מכח 'הפה שאסר
30 הוא הפה שהתיר'.

31 דוחה הגמרא: אי אפשר לשנות כן במשנה, שהרי אליבא דאמאי –
32 וכי לדעת מי ניתן לשנות כן, אי אליבא דרבנן, שתובא דעתם
33 להלן, הא אמרי – הרי הם סוברים שלא רק באופן שהאדם מודה
34 מעצמו פטור, אלא אף אם היה אותו יורש תובעו שלוח מאביו
35 מנה, והלה היה אומר שפרעו מחצה, לא היה מתחייב בשבועת
36 מודה במקצת, כיון שהיה יכול להעזי פניו ולכפור בכל החוב
37 (כטעם שיבואר להלן), וכשהודה מרצונו במקצתו כ'משיב אבידה'
38 הוי, כלומר, כאדם המשיב אבידה של מנה לבעליו, שאין המאבד
39 יכול לתובעו שאיבד שתי מנים, כיון שאם יהיה הדין כן ימנעו בני
40 אדם מלהשיב אבידות מחשש שיתחייבו שבועה, ואף כאן כיון
41 שהיה הלה יכול להעזי ולכפור בכל, אם תחייבו שבועה מחמת
42 הודאתו ימנע לגמרי מלהודות, ולכן אין לחייבו שבועה, ואם כן
43 לא היה רבי יהושע אומר שטעור הפטור הוא מחמת שאינו תובעו
44 ויש לו 'פה שאסר', אלא אף אם הלה תובעו הוא פטור, משום
45 שהוא כמשיב אבידה, ואי – ואם תאמר שהמשנה נשנתה אליבא
46 דרבי אליעזר בן יעקב, הא אמר שבוועה בעי – הרי הוא סובר שצריך
47 להישבע, ואף באופן שהלה הודה מרצונו במחצה הוא מחייבו
48 שבועת מודה במקצת, ואיך תאמר המשנה שהוא 'נאמן', ומשמע
49 ללא שבועה.

50 מביאה הגמרא את הבביתא שבה נשנית המחלוקת בין רבנן לרבי
51 אליעזר בן יעקב: דתניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, יש פעמים
52 שאדם נשבע שבועת מודה במקצת אף על מענת עצמו – שאין איש
53 תובעו אלא הוא בעצמו בא הודה במקצת, כיצד, האומר לחבירו
54 מנה לאביו בדי, והאבילתי פרי – ופרעתי חציו, הרי זה נשבע.
55 וזהו שנשבע על מענת עצמו, שהרי לא תבעו אדם. וחכמים אומרים,
56 אדם זה אינו אלא משיב אבידה, ופטור. ונמצא שלא יכלה

כתובות. האשה שנתארמלה – פרק שני דף יח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קעא רש"י

1 וליתני מנה לזיתיי פסך — מלתיה דרבי יהושע דאשמעינן דמודה היכא דאין שור שחוט
 2 לפניך, מאי שנא דאשמעינן בקרקע, ואיצטריך למתניה באביו משום סיפא? לנקוט
 3 מלתיה במטלטלין, ולישמעינן בדידיה גופיה? נאמן — מדאורייתא, בלא שבועה. וניתני
 4 מודה ר' יהושע כו' והאכלתיו פרים — פרעתי חציו, שהוא נאמן בלא שבועה, הואיל
 5 ואין שור שחוט לפניו. דאשמעינן רבותא, דאף
 6 על גב דמודה במקצת — פטור, הואיל ואינו
 7 תובעו. אליבא דמאן — תנאי פליגי בהא מילתא
 8 בשבועות (מב,א), ואי אמר רבי יהושע הכי —
 9 לא כחד ממנייהו הוא. דאי כרבנן הא אמרי אפילו
 10 תובעו וזה מודה במקצת — משיב אבידה הוא,
 11 דתנן בשבועות: "מנה לאבא בידך" — אין לך
 12 בידי אלא חמשים דינר" — פטור, משום שהוא
 13 כמשיב אבידה. ומאי אשמעינן רבי יהושע באין
 14 שור שחוט? אפילו שור שחוט לפניו נמי נאמן?
 15 ואי אליבא דרבי אליעזר בן יעקב, כי לא תבע
 16 ליה נמי — האמר שבועה בעי? ורבי אליעזר לית
 17 ליה משיב אבידה פטור — מן השבועה?
 18 בתמיה. הא תקנתא דרבנן היא, במסכת גיטין
 19 (מהב): המוצא מציאה לא ישבע, מפני תיקון
 20 העולם. וכיון דכי אינו תובעו נמי מחייב ליה
 21 שבועה — הרי אין לך משיב אבידה גדולה מזה,
 22 וחיוב. אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן —
 23 משנה היא בשבועות. טענת אחרים הוא — ומאי
 24 "פעמים" דקאמר? ומאי "טענת עצמו"? אלא
 25 הכא בדרבא קא מיפליג — אלא לעולם בטוענו
 26 קטן. ודקשיא לך, אין נשבעין על טענת קטן —
 27 הני מילי בשטוענו קטן "אני נתתי לך", וקרא
 28 כתיב "כי יתן איש אל רעהו" — ולא קטן,
 29 ומהכא יליף לה בשבועות. אבל הכא שבא
 30 בטענת אביו — אית ליה לרבי אליעזר בן יעקב
 31 נשבעין, ורבנן פליגי עליה אפילו בטוענו גדול,
 32 וקרו ליה משיב אבידה, ובדרבא קא מיפליג.
 33 לא

1 **דסתם יהודה וגליל כשעת חירום דמו. וליתני: מודה**
 2 **רבי יהושע באומר להביו: "מנה לזיתיי מןך ופרעתי**
 3 **לך" - שהוא נאמן! משום דקא בעי למיתני סיפא:**
 4 **אם יש עדים שהוא לזה ממונה, והוא אומר "פרעתי"**
 5 **אינו נאמן, והא קנימא לן: הפלוגה את חבירו בעדים**
 6 **אינו צריך לפרעו בעדים. וליתני: מודה רבי יהושע**
 7 **באומר להביו: "מנה לאביד בדי והאכלתיו פרים" -**
 8 **שהוא נאמן! אליבא דמאן? אי אליבא דרבנן - הא**
 9 **אמרי משיב אבידה הו, אי אליבא דרבי אליעזר בן**
 10 **יעקב - הא אמר שבועה בעי. דתניא, רבי אליעזר**
 11 **בן יעקב אומר: פעמים שאדם נשבע על טענת**
 12 **עצמו. ביצד? "מנה לאביד בדי והאכלתיו פרים"**
 13 **הרי זה נשבע, והו' שששבע על טענת עצמו,**
 14 **וחכמים אומרים: אינו אלא כמשיב אבידה, ופטור.**
 15 **ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור?**
 16 **אמר רב: בטוענו קטן. והאמר מר: אין נשבעין על**
 17 **טענת חרש שוטה וקטן! מאי קטן - גדול, ואמאי**
 18 **קרו ליה קטן - דלגבי מילי דאביו קטן הוא. אי הכי,**
 19 **טענת עצמו?! טענת אחרים היא! טענת אחרים**
 20 **והודאת עצמו. פולחי טענתא אחרים והודאת**
 21 **עצמו וניהו! אלא הכא בדרבא קמיפליג. דאמר**
 22 **רבה: מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה**
 23 **ישבע - חזקה, אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו,**
 24 **והאי בבולה בעי דלפריה, והאי דלא כפר ליה -**
 25 **ובבולה**

לית ליה משיב אבידה פטור! והשתא, אי מכח מתניתין פריך — הנה ליה למימר: ולית ליה לרבי אליעזר בן יעקב המוצא מציאה? בדקאמר ארבי יצחקו ועוד, כיון דמשני הוא דאמר כרבי אליעזר בן יעקב — אם כן רוצה לומר דרבי אליעזר פליג אמיתיתין, אם כן מאי פריך ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור? אין הכי נמי דלית ליה! אלא מכח מגו פריך, כדפרישית. **אלא** הכא בדרבא קא מיפליג — פירש בקונטרס: לעולם בטוענו קטן, ודקא קשיא לך אין הוא נשבעין על טענת קטן — הני מילי בבא בטענת עצמו, אבל בבא בטענת אביו — טענה חשובה היא. וכי תימא מאי טעמא דרבנן? דאין סברא לומר דסברי דאף בבא בטענת אביו לית ביה ממשא, אלא בדרבא קמיפליג. ונראה דמשום דקרי ליה טענת עצמו דחוק להעמיד בטוענו קטן, אבל קשה: דיעקר התירוז חסר מן הספרי ועוד: ד"הגחל קא" (בבא קמא ק"ב) ממעטינן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול עד שתהא תביעה ונתניה שוין בגדלות, והוא הדין דמהאי קרא ממעט נתנו כשהוא גדול ותבעו כשהוא קטן, דהיינו כגון שנתן לו אביו ותבעו כשנתנו ונראה דהכי פירושו: לעולם בגדול מיירי, אלא לא תימא דקרי ליה טענת עצמו משום דהודאת עצמו היא, אלא בדרבא קמיפליג. ולרבנן דסברי דבבנו מעיז — טענת עצמו היא, והכי קאמר רבי אליעזר בן יעקב: פעמים שאדם נשבע על מה שאתם מחשיבים טענת עצמו, אבל לדידי דאינו מעיז — טענת אחרים היא. ובסוף "שבועת הידיין" (שבועות מב,א) דתנן: אבל נשבעין לקטן, ומפרש דאין אדם מעיז, לכן נאמן כשכופר אביו, ורבי אליעזר בן יעקב היא — דהאם קטן נמי לא דווקא, אלא גדול, וקרי ליה קטן — משום דלגבי מילי דאביו קטן הוא. כדמפרש הכא. וקשה קצת: דהוה ליה לאקשוי ולשוני אמיתיתין דהתם כמו שמקשה על רב, דבהדיא שמעתא גופה לא מקשה על המשנה אלא על רב.

מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע — אפילו לרבנן דרבי שמעון, דלא דרשי טעמא דקרא, קא בעי רבה שפיר: מפני מה אמרה תורה כו'. דאמאי לא מוהימן בלא שבועה במגו דאי בעי כפר הכל, או נילף מהכא דלא אמרינן מגו ומשני: דאין זה מגו, דאין אדם מעיז לכפור. ואף על גב דבפרק "שבועת הידיין" (שם מב) אמרינן: בכופר הכל, משיבעין אותו שבועת היטה, משום דחזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו. ופריך: אדרבה, חזקה דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו! ומשני: דאשתמוטי קמשתמיט, אלמא בכופר בכל נמי אדם מעיז לכפור. דאשתמוטי קא משתמיט, כמו במודה מקצת! מכל מקום קאמר הכא שפיר, חזקה דאין אדם מעיז לכפור הכל כל כך, ולא הוי מגו. דיותר ברצון הוא מודה במקצת הטענה, דאינו מעיז כל כך. אבל אין לפרש דרבה אתא לפרושי מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה, ופריך: חזקה דאין אדם מעיז, לכן נאמן כשכופר הכל — דהאם קטן נמי לא דווקא, אלא אפילו כופר הכל חייב, ובסמוך אמרינן איפכא, לרבנן, דבבנו מעיז ופטור אף מודה מקצת הטענה, משום דמשיב אבידה הוא, מגו דאי בעי כפר הכל, ואם תאמר: ומנלן דכופר הכל פטור? וליכא למימר מדאצטריך קרא לחייב שבועה בעד אחד, מכלל דכופר הכל פטור — דהא איצטריך להיכא שמעידים שגבגב לו והוא אינו יודע, אלא יש לומר: דגזירת הכתוב היא דיכי הוא דו' משמע דבעינן כפירה והודאה, ועוד: מודה מקצת יש להשביעו שחיוב לו ממון שיהיה, ועל ידי כך מגולגל עליו שבועה כעין גלגול, אבל כופר הכל — נסתלק לגמרי ממנו. **חזקה** אין אדם מעיז פניו — לא כמו שפירש בקונטרס ב"הגחל" (בבא קמא ק"א) דאין אדם מעיז לפי עשה לו טובה שהלואו, אבל בפקדון מעיז, דאם כן — בפקדון מודה מקצת נמי ידא פטור, במגו דאי בעי כופר הכל. ובכל דוכתא משמע דמודה מקצת חייב בפקדון, גבי עשר גפנים טעונות מסרתי לך כו' (שבועות מב,ב) דמשמע דאיידי בפקדון, וגבי סלע הליתני עליו ושתיים היה שוה (שם מג,א), וגבי מציאה נמי אמרינן ב"הגחל" (גיטין נ"א) דמודה מקצת חייב, ולא מהימן במגו ואמר רבינו תם: דהיינו כגון חזקה שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה, שאין לאדם פנים לכופר הכל. ורבינו יצחק בן אשר פירש: אין אדם מעיז שחיבו מכיר בשקרו, ואין לאהרין.

1 וּבְכוּלֵי בעי דלודי – פירש בקונטרס בבבא מציעא (ג.ב) דאתא לפרש דלא תימא אמאי
2 נשבע? נימא: מגו דחשיד אממונא – חשיד נמי אשבעתא, ולהכי קאמר: ובכולי
3 בעי דלודי ליה, ולא חשיד אממונא. וקשה לרבינו יצחק: דהא אמר בפרק קמא דבבא מציעא
4 (ה.ב) דלא אמרינן מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבעתא. ואין לומר דמן התורה חשיד
5 נמי אשבעתא, ומדברנן הוא דאמרינן דלא
6 חשיד, לפי שראו שהיו מקלין בממונן יותר
7 מבשבעתא, ותקנו שבעה על החשדים כל זמן
8 שלא נודע שהיו גולן, כשטר מן התורה עדיין.
9 דהא גבי נסבא דרבי אבא (שבועות לב.) לא תקנו.
10 ולפי זה שבעה שלא שלחתי בו יד היא מדברנן,
11 ולא היא דאורייתא אלא שבעה שלא פשעתי
12 בה. הוא דכתיב "אם לא שלח" – לא שנשבע
13 שלא שלח, אלא הכי קאמר קרא: נשבע שלא
14 פשע, אימתי – בזמן שלא שלח בו יד, דאם שלח
15 בו יד חייב אפילו שלא פשע, דנתחייב באונסים.
16 אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולי עדות היינו
17 דאי אמר לא חטפי – היה נשבע להכחיש את
18 העד, אף על גב דחשיד אממונא. והתם היא
19 שבעה דאורייתא, דבשבעה דרבנן לא אמרינן
20 מתוך שאינו יכול לישבע משלם, כדמשמע בפרק
21 קמא דבבא מציעא (שם) גבי הווא רעיא. ונראה
22 דאתא לפרש דלא תקשי, כיון דאין אדם מעי –
23 הוא נאמן במה שבפני מקצת, וכיון דמחייבין –
24 שבעה – אם כן מחשבו ענות פנים, אם כן היא
25 נאמן במגו, דאי בעי כפר הכל, וקאמר דאין זה
26 ענות מה שכופר קצת, ואם תאמר: כיון דלא חשיד
27 אשבעתא – למה גולן פסול לשבעה? ותיריך
28 הרב יהודה חסיד: דדוקא כשהוא חשוד על אותו
29 ממונן שבה לישבע אמרינן דלא חשיד אשבעתא,
30 דעל ידי השבעה יפרוש. אבל אותו ממון שכבר
31 גזל – לא יפרוש על ידי השבעה, וגבי הווא
32 רעיא חשבי ליה גולן משום דאכל חרי מנייהו,
33 אף על פי שצריך לפרוע הני תרי דאכל – מכל
34 מקום לא יפרוש מן השאר משום שבעה, דמה
35 שמשלם בעל כרחו אין זה השבה מעליא. ויש
36 מפרשים: דגולן כשר לשבעה מן התורה, דלא
37 חשיד אשבעתא. אלא דמדברנן פסולתו כשהוא
38 גולן, ואם תאמר: תמאי שני דלעדות פסול –
39 כדכתיב "אל תשת ירך עם רשע וגו'" ולשבעה
40 כשר? ויש לומר: דבשבעה שקר יש בה עונש
41 גדול דכתיב בה "לא ינקח", וכדאמר "שבועות
42 הדיינין" (שבועות ט.א.), שכל העולם כולו

1 וּבְכוּלָּהּ פְּעֵי דְלוּדֵי לִיה, וְהָאֵי דְלָא אֹדְרֵי לִיה –
2 כִּי הִיכִי דְלִישְׁתַּמְיֵט לִיה, וְסָבַר: עַד דְּהָוָה לִי וְזוּי
3 וּפְרַעְנָא לִיה. וְרַחֲמָנָא אָמַר: רַמֵּי שְׂבוּעָה עֲלֵיהּ כִּי
4 הִיכִי דְלוּדֵי לִיה בְּכוּלֵיהּ, רַבֵּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר:
5 לֹא שְׂנָא בּוּ וְלֹא שְׂנָא בְּבָנוּ – אִינוּ מַעֲזִי, וְהִלְכָךְ
6 לֹא מְשִׁיב אֲבִידָה הוּי. וְרַבְּנָן סָבְרִי: בּוּ הוּא דְאִינוּ
7 מַעֲזִי אֲבָל בְּבָנוּ מַעֲזִי, וּמְדַלָּא הַעֲזִי – מְשִׁיב אֲבִידָה
8 הוּי. מְשַׁנְהָ הַעֲדִים שְׂאֲמָרוּ: כְּתַב יְדִינוּ הוּא זֶה,
9 אֲבָל אָנוּסִים הֵינּוּ, קְטַנִּים הֵינּוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הֵינּוּ
10 הָרִי אֱלוֹ נְאֻמָּנִים. וְאִם יֵשׁ עֲדִים שְׁהוּא פְּתַב
11 יְדָם, אוֹ שְׁהוּא פְּתַב יְדָם יוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחַר – אֵינָן
12 נְאֻמָּנִין. גְּמָרָא אָמַר רַמֵּי בַר חֲמַא: לֹא שְׂנָא אֱלָא
13 שְׂאֲמָרוּ "אָנוּסִים הֵינּוּ מִחֻמַּת מָמוֹן", אֲבָל "אָנוּסִים
14 הֵינּוּ מִחֻמַּת נַפְשׁוֹת" – הָרִי אֱלוֹ נְאֻמָּנִין. אָמַר לִיה
15 רַבָּא: פַּל פְּמִינֵיהּ?! פִּיּוֹן שְׁהַגִּיד – שׁוּב אִינוּ חוֹזֵר
16 וְיִמְגִיד. וְכִי תִּמְאָ: הֵינִי מִיּוֹלֵי – עַל פְּהַ, אֲבָל בְּשֻׁמְרִי
17 לֹא, וְהָא אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: עֲדִים הַחֲתוּמִים עַל
18 הַשֻּׁטֵר – נַעֲשֶׂה כְּמִי שְׁנַחֲקָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין! אֱלָא,
19 כִּי אַתְּמַר – אַרִישָׁא אַתְּמַר: הָרִי אֱלוֹ נְאֻמָּנִין, אָמַר
20 רַמֵּי בַר חֲמַא: לֹא שְׂנָא אֱלָא שְׂאֲמָרוּ: "אָנוּסִין הֵינּוּ
21 מִחֻמַּת נַפְשׁוֹת" אֲבָל אָמַרוּ: "אָנוּסִין הֵינּוּ מִחֻמַּת
22 מָמוֹן" – אֵינן נְאֻמָּנִין, מָאֵי מַעֲמָא – אֵין אָדָם מְשִׁים
23 עַצְמוֹ רְשָׁעִי. תַּנּוּ רַבְּנָן: אֵין נְאֻמָּנִים לְפֻסְלוֹ, דְּבָרֵי רַבֵּי
24 מְאִיר. וְחֻקִּים אוֹמְרִים: נְאֻמָּנִים. בְּשֻׁלְמָא לְרַבְּנָן –
25 כִּי מַעֲמִיּוּהוּ, שְׁהַפָּה שְׂאֲסַר הוּא הִפָּה שְׁהַתִּיר. אֱלָא
26 לְרַבֵּי מְאִיר – מָאֵי מַעֲמָא? בְּשֻׁלְמָא פְּסוּלֵי עֵדוּת
27 מְלוּהַ גּוֹפִיָּה מַעֲקִירָא מִיּוֹדֵךְ דִּיקָּ וּמְחַתְּמִים, קְטַנִּים
28 נְמוֹ – פְּרַדְבֵי שְׂמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ, דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ:
חוקה

1 נדעונו כשאמר הקדוש ברוך הוא (לא תשבעו ו) "לא תשא". ועוד: דבעדות שקר ליבא אלא
2 "לא תענה", ובשבעת שקר איבא "לא תגול" ו"לא תשבעו לשקר". הרי אלו נאמנים –
3 ואם תאמר: ולמה נאמנים? והא מגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי שלא היו אנוסים ולא
4 פסולי עדות, דהא לקמן אמרינן תרי ותרין נינהו ויש לומר: כיון דהצריכו חכמים קיום – הכא
5 לא חשיב כלל קיום מה שאמרים "כתב ידנו הוא זה", כיון דאינהו גופיהו אמרי תוך כדי
6 דבר "קטנים או אנוסים היינו", אבל לקמן חשבינן להו כשני עדים, כיון דכבר מקיים הוא,
7 שכתב ידן יוצא ממקום אחר. א"ן נאמנים – הכא ליבא לאקשווי דלהימנו במגו, דאי בעו
8 אמרי פרוט ערא! דכיון דמקיים הוא – הוי מגו במקום עדים, כדפרישנו. ועוד: דחזורים מחמת ממונן –
9 מגו, וברישא נאמני – משום דאי בעו שתקי. לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת ממונן – דלא מהימני משום דלא משו נפשיהו רשעים. וקטנים – כדריב שמעון בן לקיש. ופסולי
10 עדות – משום דמלוה גופיה מידק דייק, כדאמרינן בסמוך. מחמת נפשות היו אלו נאמנים – ואם תאמר: וכי אמרו קטנים היינו או אנוסים מחמת ממונן היינו – להימנו במגו דאמרי
11 אנוסים היינו מחמת נפשות! דהא ברישא דאיבא מגו, נאמנים לומר אנוסים היינו מחמת ממונן ויש לומר: דאנוס מחמת נפשות לא שכח. ועוד, דבשני עדים לא אמרינן מגו, כדפרישית.
12 וא"ן אדם משים עצמו רשע – ואם תאמר: הוא קסבר רבא דפליגין דיבורא בפרק קמא דטהרהין (ט.ב) גבי פלוני רבעני לרצוני, ופלוני בא על אשתי – אם כן הכא נהימנו דאנוסים היו,
13 אבל לא מחמת ממונן אלא מחמת נפשות, דאליבא דרבא קיימא! ויש לומר: כיון דקיום טהרות דרבנן – לא פליגין דיבורא כדי לפסול השטר. ועוד: דאין לנו לומר מעצמינו דאנוסים היו
14 מחמת נפשות, דאנוס מחמת נפשות לא שכח, כדפרישית. אבל התם שכח שבה על אשתו, או שרבעו אדם אחר. וכן בהרגתו בסוף פרק שני דיבמות (כה.ב) יכול
15 להיות דאדם אחר הרגו. אי נמי: שאני הכא דמחמת ממונן או מחמת נפשות הוי פירושא דאנוסים היינו, הלכך לא פליגין דיבורא. אבל לרצוני ובא על אשתי הוי דיבור בפני עצמו. אי נמי:
16 הכא עיקר עדות הוא במה שאמרים אנוסים היינו, שכבר לומר שלא ראו דמלוה – אם כן מיד עשיק עצמן רשעים כיון שחתמום לא אם יעשו פירוש לדיבריהם, הלכך לא שייך הכא פליגין
17 דיבורא. אבל ההיא דהרגתו – עיקר עדות הוא לומר שנהרג. להשיא את אשתו. וכן פלוני רבעו, או בא על אשתו – עיקר עדות להרוג פלוני. הלכך פליגין דיבורא. ולגבי להשיא עצמו
18 רשע או לגבי אשתו – לא היא נאמן. מלוה גופיה מידק דייק – ולרבנן אפילו מלוה על פה לא היא, דבעינן שיחא תחלתו וסופו בכשרות, כדאמרינן ב"ש נחליף" (בבא בתרא קכח.א).
19 קטנים נמי כדריב שמעון בן לקיש – הוה מצי למימר: וקטנים נמי משום דמלוה גופיה מידק דייק, אלא דניחא ליה למינקט בכל דהו טעמא אחרניא. אי נמי: טעמא דריש לקיש גופיה נמי
20 משום דמלוה מידק דייק, והא דלא מייתי דריב שמעון בן לקיש אפסולי עדות – משום דריש לקיש לא הוכיר אלא קטנים בדבריו.

1 לא שנו בו ולא שנו כבנו – ואפילו הוא קטן, אינו מעיז – ולהכי קרי ליה טענת עצמו,
2 משום דטענת קטן בעלמא לית בה מששא. אבל כבנו מעיז – ואפילו הוא גדול. משנה
3 העדים שאסרו בו – שהיו מעידים על חתימתם לקיים את השטר. פסולי עדות היינו –
4 קרובים, או משחקים בקוביא. הרי אלו נאמנים – כיון דאין כתב ידם ניכר אלא על פיהם
5 – הפה שאסר הוא הפה שהתיר. כי היכי
6 דמהימנת להו אהא – הימנינו אהא. יוצא
7 ממקום אחר – חתומים בשטר אחר שהוחזק
8 בבית דין, וכתוב בו הנפק, ובה אותו שטר לפנינו
9 עם זה, וכתב חותמן דומין של זה של זה – אין
10 כאן הפה שאסר, ואין נאמנים לומר פסולים
11 היינו. גמרא לא שנו – דאם כתב ידן יוצא
12 ממקום אחר – אין נאמנין. אלא שאמרו אנוסים
13 היינו מחמת ממונן – דלאו כל בנימיהו שלשווי
14 נפשיהו רשעים בעדות פיהם, ולפסול את
15 השטר. דאדם קרוב אצל עצמו, ואינו נאמן על
16 עצמו לא לזכות ולא לחובה בדני נפשות.
17 ובפסולי עדות להעשות רשע ופסול על פיו,
18 ואלו פסולים עצמן באומרים "חתמנו שקר
19 בשביל אונס ממונן", ורישא טעמא משום הפה
20 שאסר הוא הפה שהתיר. מחמת נפשות –
21 שאמר בעל השטר הוה להרגנו, ואדם חוק הוא.
22 כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומניד – דגבי עדות
23 חרא הגדה כתיבא, "אם לא יגיד" וגו' (ויקרא ח).
24 והכא נמי, כיון דחתימי בשטרא – היינו הגדה
25 ידידה, והיכי מהימני תו למיעקר, הואיל וכתב
26 ידן יוצא ממקום אחר בשלמא רישא, כשאין
27 כתב ידן יוצא ממקום אחר, ועלייהו סוכינן –
28 כולה חרא הגדה היא, דהא באותו דבור ובכדי
29 שאילת שלום קאמרי "אבל אנוסים היינו", אבל
30 הכא לא אומייהו סוכינן, הני מיילי על פה –
31 כגון המעיד בבית דין, ולאחר כדי דבור בא
32 לשנות בו. אבל בשטר לא – ההגדה כתיב. לא
33 שנו – דאמרינן הפה שאסר בו, אלא דאמרי
34 מחמת נפשות – נאנסנו, דלא משו נפשיהו
35 רשעים. וכיון דעלייהו סוכינן – הא בתוך כדי
36 דבור עקרה לטהרותיהו, והפה שאסר התיר,
37 אין אדם משים עצמו רשע – אינו נאמן לפסול
38 את עצמו מחוקתו. דקרוב הוא אצל עצמו,
39 וקרוב פסול לעדות. אין נאמנין לפסולו –
40 ארישא דמתניתין פליג: העדים שאמרו כתב
41 ידנו הוא אבל אנוסים היינו בו. הפה שהתיר –
42 וכיון דמחמת נפשות קאמרי נאנסנו – לא משו

1 נפשיהו רשעים. ופסולי עדות דקאמרי, היינו טעמא: דלאו בעדותן משו נפשיהו
2 רשעים, אלא דאמרי קרובים או עבדים היינו, ועכשיו אנו משחררם. בשלמא פסולי
3 עדות – או קטנים, כיון דמודים הם שהשטר כדן נכתב, שהחלואה או המקח אמת, אבל
4 אנתנו לא היינו ראויים, והואיל לה כמלוה על פה, או אי מכירה היא לא נקנה הקרקע
5 בשטר זה – אמר רבי מאיר דלא מהימני, דאם כן מלוה לא שדי חזי כבדי, וכי מחתים
6 עדים על שטר – מידק דייק שיהו כשרים.

אלא

1 נפשיהו רשעים. ופסולי עדות דקאמרי, היינו טעמא: דלאו בעדותן משו נפשיהו
2 רשעים, אלא דאמרי קרובים או עבדים היינו, ועכשיו אנו משחררם. בשלמא פסולי
3 עדות – או קטנים, כיון דמודים הם שהשטר כדן נכתב, שהחלואה או המקח אמת, אבל
4 אנתנו לא היינו ראויים, והואיל לה כמלוה על פה, או אי מכירה היא לא נקנה הקרקע
5 בשטר זה – אמר רבי מאיר דלא מהימני, דאם כן מלוה לא שדי חזי כבדי, וכי מחתים
6 עדים על שטר – מידק דייק שיהו כשרים.

כתובות דף יח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קעג

אחר, אינם נאמנים. הגמרא מבררת באיזה אונס מדובר: אָמַר רַמִּי
 בַּר הַמָּא, לֹא שָׁנוּ שֶׁאֵם הַשְּׂטָר מְקוּיִם לְלֹא עֵדוּתָם אֵינֶם נֹאמְנִים
 לומר שהיו אנוסים, אֲלֵא כְּשֶׁאָמְרוּ אֲנוּסִים הֵינּוּ מְחַמֵּת מְמוֹן,
 שמחמת פחד שיפסידו ממון חתמו שקר, שבוה הם אומרים על
 עצמם שעשו מעשה איסור, שהמעיד שקר מחשש הפסד הרי הוא
 רשע ופסול לעדות, ואין אדם נאמן לומר על עצמו שעשה מעשה
 רשע שהרי 'אדם קרוב אצל עצמו', ולכן אמרה המשנה שאם אין
 להם 'פה שאסר' אינם נאמנים לומר שחתמו באונס. אֲבָל אִם אָמְרוּ
 הַעֲדִים אֲנוּסִים הֵינּוּ מְחַמֵּת נְפֻשׁוֹת, שאמר להם בעל השטר שאם
 לא יחתמו לו בשקר יהרגם, וכיון שהורגם, הרי אֵילוּ נֶאֱמָנִין שחתמו
 מחמת אונס, שהרי אף לדבריהם לא עשו כל מעשה רשע, שמותר
 לאדם לחתום שקר כשהוא חושש שאם לא יעשה כן ייהרגוהו.
 מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַבָּא, כָּל פְּמִינִיה – וכי נאמנים העדים
 לומר שחתמו על השטר מחמת אונס נפשות, והרי דרשו חכמים
 מהפסוק 'אם לוא יגיד' (ויקרא ה א) העוסק בשבועת העדות, שפִּינָן
 שֶׁהַיָּד הַעֵד עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, שׁוֹב אֵינּוּ חוֹזֵר וּפְגִיד – אינו יכול
 לחזור בו או לשנות את דבריו ממה שאמר בתחילה, וכיצד
 נאמנים עדים אלו לשנות את דבריהם ולומר שמה שהעידו
 בתחילה אינו אמת.
 ממשיך רבא את קושייתו: וְכִי תִּימָא – ואם תרצה לומר, הֲנִי מִיָּלִיד
 – דין זה שאין העדים יכולים לחזור בהם מעדותם הוא רק בעדות
 עַל פֶּה, אֲבָל בְּעֵדוּת בְּשִׁטְרָא, כיון שלא העידו העדים בבית דין, לֹא
 נאמר דין זה, ויכולים לחזור בהם, ולכן הם נאמנים לומר שהיו
 אנוסים והשטר פסול, והרי לא יתכן לומר כן, דְּהָא אָמַר רִישׁ לְקִישׁ,
 עֲרִים הִתְחַמְּטִים עַל הַשְּׂטָרָא, אף שלא חתמו בפני בית דין, נֶעֱשֶׂה כְּמִי
 שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוּתוֹ בְּבֵית דִּין – כאילו העידו בפני בית דין ונחקרה
 עדותם על ידי הדיינים, וכיון שחתמימותיהם שבשטר נחשבה
 כעדות ממש, ודאי אינם יכולים לחזור בהם ולומר שהיו אנוסים.
 רבא מפרש את דברי רמי בר חמא באופן אחר: אֲלֵא אָמַר רַבָּא, כִּי
 אֲתִמְרָא – מה שאמר רמי בר חמא שיש חילוק בין אונס ממון לבין
 אונס נפשות, אֲרִישָׁא אֲתִמְרָא – נאמר לגבי הרישא, שם מדובר שאין
 כתב ידם מקוים ממקום אחר, ואמרו כתב ידינו הוא זה אבל
 אנוסים היינו, שֶׁהָרִי אֵילוּ נֶאֱמָנִין לְפִסּוּל אֵת הַשְּׂטָר, ועל דברים אלו
 אָמַר רַמִּי בַּר הַמָּא, לֹא שָׁנוּ שֶׁנֹּאמְנִים לומר שהיו אנוסים מכח 'איהם
 שאסר', אֲלֵא כְּשֶׁאָמְרוּ אֲנוּסִים הֵינּוּ מְחַמֵּת נְפֻשׁוֹת, שבוה אינם
 אומרים שהיו רשעים אלא נהגו כדן, שלא היו צריכים להרג
 ולא לחתום שקר, ונאמנים לפסול את השטר. אֲבָל אִם אָמְרוּ
 הַעֲדִים אֲנוּסִין הֵינּוּ מְחַמֵּת מְמוֹן, אֵין נֶאֱמָנִין, אלא השטר כשר.
 וּמַאי מְעַמָּא – מדוע אינם נאמנים, לפי שאֵין אָרְם מְשִׁים – אינו
 נאמן לשים את עַמְמוֹ כְּרִשְׁעָא בְּעֵדוּתוֹ, ובמה שאומרים שחתמו שקר
 מחמת חשש הפסד ממון, הרי הם אומרים שעשו מעשה רשע,
 ואינם נאמנים אפילו על ידי 'פה שאסר'.
 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באופן של משנתנו, שהעדים
 החתומים על השטר אומרים שחתמימותיהם היו בפסול, ונחלקו
 תנאים בדין שטר זה: תַּנּוּ רַבְּנָן, עֲדִים הַמְעִידִים עַל חֲתִימוֹת יְדֵיהֶם
 שבשטר ואומרים, כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו, קטנים
 היינו, פסולי עדות היינו, אֵין נֶאֱמָנִים לְפִסּוּלָא, דְּבַרִּי רַבִּי מֵאִיר.
 וְחֻקֵּימִים אֲוִמְרִים, נֶאֱמָנִים.
 מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא בְּרַבְּנָן הַמֵּאמְנִים לְעֵדִים לְפִסּוּל אֵת
 הַשְּׂטָר, הֵינּוּ כִּי מְעַמְמִיהוּ – כטעמם שבמשנה, משום שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר
 הוּא תְּפָא שְׁהַתִּיר, וכיון שהם המקיימים את השטר, נאמנים גם
 לומר שהיו אנוסים והשטר פסול. אֲלֵא לְרַבִּי מֵאִיר הָאוֹמֵר שֶׁאֵינֶם
 נאמנים, מַאי מְעַמָּא, והרי יש להם 'פה שאסר'.
 הגמרא מבארת מדוע קושייתה היא רק על אופן שאמרו 'אנוסים
 היינו': בְּשִׁלְמָא כְּשֶׁאֲוִמְרִים הַעֲדִים פְּסוּלֵי עֲדוּת הֵינּוּ, אבל מעשה
 ההלואה עצמו היה אמת, מובן מדוע לא האמינם רבי מאיר, דכיון
 שמעשה ההלואה אמת, יש חזקה שְׁמִלּוּה גּוֹפִיָּה – המלוה עצמו,
 מְעַקְרָא מִדָּק דִּיִּין וּמְחַתֵּם – מתחילה, כשבא להכין שטר על
 ההלואה, מדקדק למצוא עדים כשרים, ואין מאמינים לדבריהם
 שאף שההלואה היתה אמיתית לקח המלוה עדים פסולים. וכן
 כשאמרו העדים 'קְטַנִּים הֵינּוּ נְפִי' – גם כן מובן מדוע לא האמינם
 רבי מאיר, והיינו פְּסִיכְרָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן לְקִישׁ, דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ,

ואם תאמר, כיון שאנו חושדים בו שהוא כופר בשקר במחצית
 החוב, כיצד אנו מחייבים אותו להישבע, והרי יש לנו לחשוש
 שכשם שהוא עובר עבירה בכך שהוא גוזל מחבירו את חובו, כך
 גם ישבע לשקר. אין זו קושיא, ובאמת אינו חשוד על הממון,
 משום שמצד עצמו כְּבוֹלָה פְּעִי דְלוּדֵי לִיָּה – רצונו היה להודות
 בכל החוב ולשלמו, וְהָאֵי דְלֵא אֲוִדֵי לִיָּה, כִּי הִיבֵי דְלִישְׁתַּמִּים לִיָּה –
 והטעם שאינו מודה בכל הוא כדי להשתמש ממנו לעת תעה, כיון
 שאין לו תעה ממנו לפרוע את כל החוב, וְסָבַר הַלּוֹה בְּדַעְתּוֹ
 אדעה את המלוה מעלי עד דְהוּא לִי וְזוּי וּפְרַעְנָא לִיָּה – עד שהיו
 לי מעות ואפרע לו את כל החוב. וְרַחֲמֵנָא אָמַר – ולכן אמרה
 תורה, רַמִּי שְׁבוּעָה עָלָיָה – הטל שבועה עלי, כִּי הִיבֵי דְלוּדֵי לִיָּה
 פְּבוּלִיָּה – כדי שמחשש שבועת שקר יודה בכל החוב. ובגדרי
 סברא זו שאמר רבה נחלקו רבי אליעזר בן יעקב ורבנן, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר
 בְּן יַעֲקֹב סָבַר, לֹא שָׁנָא בּוֹ וְלֹא שָׁנָא בְּכַנּוּ אֵינּוּ מְעִיז – אין אדם מעיז
 פניו לכפור כלל, בין בפני המלוה עצמו ובין בפני בנו, ואפילו הוא
 קטן, כיון שאביו עשה לו טובה, וְהַלְבָּךְ לֹאֹו 'מְשִׁיב אֲבִידָה' הוּי –
 ולכן אין להחשיבו כמשיב אבידה שיכל להימנע מהשבחה, כיון
 שכאן לא היה מעיז לכפור בפני הבן התובע, ודינו ככל מודה
 במקצת שחייב שבועה, ומכל מקום מנחהו רבי אליעזר בן יעקב
 כנשבע על 'טענת עצמו', משום שבדרך כלל טענת קטן אין בה
 ממש. וְאֵילוּ רַבְּנָן סָבְרִי, בּוֹ, הוּא דְאֵינּוּ מְעִיז – רק בפני בעל חובו
 עצמו שעשה לו טובה והלוחו אינו מעיז פניו לכפור, אֲבָל בְּכַנּוּ,
 מְעִיז – יכול הוא להעזיז ולכפור בכל, וּמְדַלָּא הָעִיז לְכַפּוֹר הַכֵּל, אלא
 הודה במקצת. מְשִׁיב אֲבִידָה הוּי – דינו כמשיב אבידה הפטור מן
 השבועה, ולכן אפילו אם בנו הגדול של בעל חובו הוא שחבעה,
 פטור משבועת מודה במקצת.
 המשנה הבאה ממשיכה לדון בנאמנות 'פה שאסר', לגבי קיום
 שטרות, ויש להקדים בענין זה את עיקר דין קיום שטר. מדין תורה,
 עדים שחתמו על השטר הרי הם כעדים שהעידו בבית דין ונחקרה
 עדותם, וכשבא שטר לפני הדיינים אין חוששים שמא החתימות
 שבשטר מזויפות, ולא שמא היו העדים פסולים. אמנם חכמים
 תיקנו שהלוח יכול לטעון על שטר היוצא נגדו שהוא מזויף,
 ובאופן זה צריך המלוה 'לקיים' את השטר, כלומר, להוכיח
 שהחתימות שבו אמיתיות. קיום זה יכול להיעשות בכך שעדי
 השטר עצמם יבואו ויעידו על חתימותיהם, או שעדים אחרים
 יכירום, או כשהדיינים מדמים את החתימות שלפניהם לחתימות
 אחרות של אותם עדים, ומתוך כך מכירים שאילו חתימות
 אמיתיות.

משנה

הַעֲרִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׂטָרָא בְּבֵית דִּין, אִכֵּן כְּתִב יְדֵינוּ הוּא
 זָה, ובכך בעצם קיימו את השטר, אֵךְ הוֹסִיפוּ וְאָמְרוּ אֲבָל אֲנוּסִים
 הֵינּוּ דְבַר, ולא חתמנו בו מרצוננו, והרי השטר פסול. או שאמרו
 קְטַנִּים הֵינּוּ שְׁבַעָה שַׁחֲתַמְנוּ בּוֹ, וקטנים פסולים לעדות. או פְּסוּלֵי
 עֲדוּת הֵינּוּ בְּאוֹתוֹ זִמְן. בכל האופנים הללו, הָרִי אֵילוּ נֶאֱמָנִים לְפִסּוּל
 אֵת הַשְּׂטָר, כיון שרק על פי עדותם ידוע לנו שאין החתימות
 מזויפות, וְהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שְׁהַתִּיר' ונאמנים לומר שחתמו
 בפסלות.
 מבארת המשנה מתי אינם נאמנים: וְאֵם יֵשׁ עֲרִים אַחֲרֵים הַמְעִידִים
 שְׁהוּא כְּתִב יָדָם שֶׁל הַעֲדִים, אִו שְׁתִּיקָה כְּתִב יָדָם שֶׁל הַעֲדִים יוֹצֵא
 לפני הדיינים מְמַקְוֵם אַחֵר – בשטר אחר, שכבר הוחזק בכשרות
 בבית דין, ורואים הדיינים עצמם שהחתימות שבשני השטרות
 דומים זה לזה, נמצא שאף ללא עדות העדים החתומים שטר
 ידוע לנו שאין החתימות מזויפות, אם באו ואמרו שהיו אנוסים או
 פסולים, אֵין נֶאֱמָנִין, לפי שאין כאן נאמנות של 'הפה שאסר'.

***

גמרא

שנינו במשנה: העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו
 וכו', אם יש עדים שהוא כתב ידם, או שהיה כתב ידם יוצא ממקום

61 אָמַר לִיהוּא רַב הוּנָא לְרַב נַחְמָן, וַיֹּמַר, הִיבִי כְּסִינְיָא לִיהוּא – מַה דַּעֲתָךְ
62 בַּמַּחְלֻקָּתָא זֵו. אָמַר לִיהוּא רַב נַחְמָן, כִּי אֲתוּ לְקַמְּנָא לְדִינָא – כְּשִׁבְאִים
63 לְפָנֵינוּ הַמְלוּים לְתַבּוּעַ אַתְּ לְוֵהִים בְּשֵׁטֶר, אֲמַרְיִנָּן לְהוּ לְמַלּוּים, וְיִלוּ
64 קְיָיִמוּ שְׁמַרְיָיכוּ – לְכוּ וְקִיִּמוּ תַחֲלִילָא אַתְּ שְׁטוּתֵיכֶם, וְרַק אַחֲרֵי כֵן
65 חוּתוּ לְדִינָא – תַרְדּוּ לְדִין עִם הַלּוּוּים, שְׂאֵם לֹא כֵן יְכוּלִים הַלּוּוּים
66 לְטַעֵן שְׁפַרְעוּ אַתְּ הַחוּב, בְּמִיגוּ שְׂהִיו אוֹמְרִים שֶׁהַשְּׁטֵר מוּזִיף.
67 * * *

68 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת עֵתָּה שֶׁל הַלּוּהָ שֶׁל הַלּוּהָ בִּידָא טַעֲנוּתָא שׁוֹנָתָא
69 הַפּוּסְלוֹתָא אַתְּ שְׁטֵר הַחוּב שְׂבִידָא מְלֻוּהָ: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב,
70 הָאֵימָר עַל שְׁטֵר חוּב 'שְׁטֵר אֲמַנְהָ' הוּא זֶה, כְּלוּמַר שְׁטֵר נֶאֱמָנָתָא
71 הוּא, שְׁנִכְתָּב וְנִיתֵן לְמַלּוּהָ קוּדְם הַהֲלוּאָה, כְּדִי שְׂאֵם יִצְטָרַךְ הַלּוּהָ
72 לְמַעוּתָא יִתְנֵם לוֹ הַמְלוּהָ מִיד תַּמּוּרַת הַשְּׁטֵר שְׂבִידוֹ, וְהֶאֱמִין הַלּוּהָ
73 לְמַלּוּהָ שְׂלֵא יִתְבַּעֵנוּ אֲלָא אַחֲרָא שִׁילּוּהָ לוֹ, אִינּוּ נֶאֱמָן.

74 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת לְגַבֵּי מִי אִמְרָא רַב דִּין זֶה, כְּלוּמַר, מִי הוּא הַטּוּעָן
75 שׁוֹדוּהוּ שְׁטֵר אֲמָנָה. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: דְּקָאָמַר כְּאֵן – מִי הוּא הָאוּמְרָא
76 'שְׁטֵר אֲמָנָה הוּא זֶה, אֲלִימָא דְּקָאָמַר כֵּן הַלּוּהָ, וְמַחְמַת טַעֲנָה זֹו
77 אִינוּ רֹוצָא לְשַׁלְּם לְמַלּוּהָ אַתְּ חוּב, פְּשִׁטָּא, כָּל פְּמִינֵיהּ – וְכִי שִׁיהַ
78 מְקוּם לְרוּצָא שִׁיחָא הַלּוּהָ נֶאֱמָן בְּטַעֲנָה זֹו, וְהָרִי בִיד הַמְלוּהָ עַד
79 חֲתוּם בְּעַדִּים, יִקְיִים אַתְּ חֲתוּמּוֹתוֹ וְיִגְבַּהּ בּוֹ. וְאִלָּא אַתְּ תַרְצָה לְבָאָר
80 דְּקָאָמַר כֵּן הַמְלוּהָ, תְּבֹאָרָא עֲלֵיו בְּרָבָה, שְׂהִי הוּא מוּדָה שֶׁהַשְּׁטֵר
81 שְׂבִידוֹ פְּסוּל, וְאִינוּ תּוּבַע כְּלוּם מִהַלּוּהָ, וְמָה שִׁיךְ לּוּמְרָא בּוּזָה אִינוּ
82 נֶאֱמָן.

83 אִלָּא אַתְּ תַרְצָה לּוּמְרָא דְּקָאָמַר כֵּן הַעֲדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטֵר, שׁוֹדוּ
84 שְׁטֵר אֲמָנָה, וְהִינּוּ שְׂאֵמְרָא לְהֵם הַלּוּהָ בְּשַׁעַת כְּתִיבַת הַשְּׁטֵר
85 שְׂבִאֲמַת לַוָּה עַדִּין, וְכוּתְבָא מוּסַר לְמַלּוּהָ שְׁטֵר זֶה רַק כְּדִי שְׂאֵם
86 יִרְצָה לְלוּתָא לְאַחַר זְמַן יוּבַל לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְאִף עַל פִּי כֵן חֲתוּמוֹ הַעֲדִים
87 עַל הַשְּׁטֵר מוּסַרוּהוּ לְמַלּוּהָ, הָרִי גַם זֶה לֹא יִתְכֵן, אִי מְדוּבָר בְּאוּפֵן
88 דְּכַתְּבָא יְדֵם שֶׁל הַעֲדִים יוּצָא – מִתְקִיִם מְקוּמָא אַחֲרָא, וְאִין צוּרַךְ
89 בְּעַדוֹת הַעֲדִים עֲצָמָם עַל קִיּוּם חֲתוּמּוֹתֵיהֶם, אִם כֵּן פְּשִׁטָּא דְּלֹא
90 מְהִימְנֵי הַעֲדִים לּוּמְרָא שׁוֹדוּהוּ שְׁטֵר אֲמָנָה, שְׂהִי חֲתוּמַת יְדֵם שְׂבַשְׁטֵר
91 מְעִידָה עַל מַעֲשֵׂה הַלּוּאָה, וְכִשְׂהָם אוֹמְרִים שְׂבִאֲמַת לֹא הִיתָה
92 הַלּוּאָה אֲלָא שְׁטֵר אֲמָנָה הוּא, הָרִי הֵם חוּרִים מְעַדוּתָם שְׂבַשְׁטֵר,
93 וְאִין עֲדִים יְכוּלִים לְחוּזוֹר בְּהֵם מְעַדוּתָם רֵאשׁוּנָה, וְאִי דְּאִין תְּבֹאָרָא
94 יְדֵם יוּצָא מְקוּמָא אַחֲרָא, אֲלָא רַק עַל פִּי בְּרַבְרֵיהֶם יִדּוּעַ לְנוּ שְׂאֵלָם
95 חֲתוּמּוֹתֵיהֶם, אִם כֵּן אֲמַרְיָא לֹא מְהִימְנֵי – מַדּוּעַ אִין הַעֲדִים נֶאֱמָנִים
96 לּוּמְרָא שׁוֹדוּהוּ שְׁטֵר אֲמָנָה, וְהָרִי כִיּוּן שְׂהֵם הַמְקִיִּימִים אוֹתוֹ יֵשׁ
97 לְהֶאֱמִינָם גַּם בְּפִסְלוֹתוֹ, שֶׁהַפָּה שְׂאֵסֵר הוּא הַפָּה שֶׁהִתִּיר.

98 (הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁלֵשָׁה תִירּוּצִים מְשַׁלְּשָׁה אֲמוּרָאִים, וְנוֹתַנָּת סִימָן
99 לְזִכְרִית שְׁמוֹתֵם, סִימָן, כֹּא"ש – רַבָּא, אֲבִי, רַב אֲשִׁי) אוֹמְרַת
100 הַגְּמָרָא: אָמַר רַבָּא, לְעוֹלָם מְדוּבָר דְּקָאָמַר לֹוּהָ – שֶׁהַלּוּהָ טוּעָן
101 שְׂשֵׁטֶר אֲמָנָה הוּא הַיּוּצָא עֲלֵיו, וְעַל מַה שֶׁהַקְּשִׁינוּ שְׂדִין פְּשוּטָא הוּא
102 שְׂאִינוּ נֶאֱמָן, יֵשׁ לִיִּישׁ בְּהַחֲדִישׁ הוּא בְּרַבְרֵי הַיּוּצָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא
103 אָמַר רַב, לֹוה הַמּוּדָה בְּשִׁטְרָא שְׂאֵכֵן הוּא בְּתַבּוּ הַחֲתוּמִים עֲלֵיו עַדִּים,
104 אֲלָא שְׁטוּעָן 'פְּרַעַתִּי', אִין צְרִיךְ הַמְלוּהָ לְקַיְיֵמוּ, כִיּוּן שֶׁהוּדְאָתָא הַלּוּהָ
105 מוּעִילָה לְקִיּוּמוֹ, וְאִינוּ נֶאֱמָן לּוּמְרָא שְׂפַרְעוּ בְּמִיגוּ שְׂהִיחָא אוֹמְרָא שְׂהוּא
106 מוּזִיף, לְפִי שְׂאֵחַר שֶׁהוּדָה שְׂשֵׁטֶר אֲמִיתֵי הוּא, הָרִי הַחוּזְקָתוֹ בִּיד
107 הַמְלוּהָ מוּכִיחָה שְׂלֵא פְּרַעַת, וְאִינוּ נֶאֱמָן נֶגַד רֵאִיָּה זֹו. וְעַל דִּין זֶה
108 הוּסִיף רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם רַב שְׂהוּא הַדִּין שְׂאִינוּ נֶאֱמָן לּוּמְרָא שְׂשֵׁטֶר
109 אֲמָנָה הוּא בְּמִיגוּ שְׂהִיחָא אוֹמְרָא שְׂהוּא שְׂטֵר מוּזִיף, לְפִי שְׂאִין דְּרַךְ
110 הַלּוּהָ לִיתֵן לְמַלּוּהָ שְׁטֵר כֵּל זְמַן שְׂלֵא קִיבַל מִמֶּנּוּ אַתְּ מַעוּת
111 הַהֲלוּאָה, וְאִינוּ נֶאֱמָן לְטַעֵן שְׂפַרְעוּהוּ כֵּן.

112 תִירּוּץ נוּסֵף: אֲפִי אָמַר, לְעוֹלָם דְּאָמַר הַמְלוּהָ שְׂשֵׁטֶר אֲמָנָה הוּא
113 הַשְּׁטֵר שְׂבִידוֹ, וּמַחְמַת כֵּן אִינוּ רֹוצָא לְגַבּוּת בּוֹ מִהַלּוּהָ, וְאִמְנָם
114 הַקְּשִׁינוּ לְעִיל שְׂאֵם כֵּן 'תְּבֹאָרָא עֲלֵיו בְּרַבָּה', וּמַדּוּעַ לֹא יֵחָא נֶאֱמָן
115 בְּבִרְבּוּי, וְיֵשׁ לּוּמְרָא שְׂמַדּוּבָר כְּנוּן שְׂאֲוֹתוֹ מְלוּהָ תְּבֹאָרָא לְאַחֲרֵים – חֵיב
116 מְמוּן לְאַחֲרֵים, וּבְכַךְ שְׂהוּא מוּתַר לַוָּה עַל חוּבּוֹ מְפִסְדִים אוֹתָם
117 הַנוּשִׁים בּוֹ, שְׂאִין לְהֵם מְהִיכֵן לְגַבּוּת אַתְּ חוּבוֹתֵיהֶם, וְהַחֲדוּשׁ בְּדִין
118 זֶה הוּא בְּרַבְרֵי נְתָן, דְּתִנְיָא, רַבִּי נְתָן אוֹמְרָא, מְנָן לְאִדָּם הַנוּשָׁה
119 בְּתַבּוּרֵי מְנָה, וְחֲבִירוֹ – אוֹתוֹ לֹוה, נוּשָׁה בְּתַבּוּרֵי – בְּאִדָּם שְׂלִישִׁי,
120 כְּנוּן רַאבוּב שֶׁהוּא לְשַׁמְעוֹן מְנָה, וְשַׁמְעוֹן הַלּוּהָ לְלוּי מְנָה, מְנָן
121 שְׂמוּצִיאִין מוּדָה וְנוֹתְנִין לֹוה – שְׁנוּטִילִים מְנָה מִהַלּוּהָ הַאֲחָרוֹן, שְׂהוּא

1 חֻזְקָה – דְּבַר בְּרוּר הוּא, שְׂאִין הַעֲדִים חוּתְמִין עַל הַשְּׁטֵר, אִלָּא אִם כֵּן
2 נְעַשָׂה כֵּל מַעֲשֵׂה הַמְכִיכָה בְּאִדָּם גְּדוּל, וְאִינָם נֶאֱמָנִים לּוּמְרָא
3 שֶׁהַמוּכָר אוֹ הַלּוּקָח הִיוּ קֹטְנִים בְּאוֹתָהּ שַׁעָה וְלֹא חַל הַמְקָח, וְכִמוּ
4 כֵּן יֵשׁ חֻזְקָה שְׂאִין בְּעַל הַשְּׁטֵר מַחְתִּים בּוֹ עַדִּים קֹטְנִים, וְלִכֵּן סוּבַר
5 רַבִּי מְאִיר שְׂאִינָם נֶאֱמָנִים לּוּמְרָא שְׂהִיו קֹטְנִים, אִף שִׁישׁ לְהֵם פַּה
6 שְׂאֵסֵר. אִלָּא כְּשֶׂאֱמָרוּ הַעֲדִים 'אֲנוּסִין הִינּוּ', מֵאִי מְעַמָּא דְּרַבִּי מְאִיר
7 שְׂאִינָם נֶאֱמָנִים, וְהָרִי אִין חֻזְקָה הַסּוֹתַרַת אַתְּ דְּבַרְיֵהֶם, וּמַדּוּעַ אִינָם
8 נֶאֱמָנִים.

9 מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב חֲסִדָּא, קְסָבַר רַבִּי מְאִיר, עֲדִים שְׂאֲמַרְיָו
10 לְהֵם הַתְּמוּ עַל הַשְּׁטֵר בְּשִׁקְרָא, וְעַל יְדֵי כֵךְ אֵל תְּהַרְגוּ, וְאִם לֹא
11 תַחְתַּמוּ נִהְרוּג אַתְּכֶם, תְּהַרְגוּ וְאֵל וְתַחְתַּמוּ שִׁקְרָא, וְנִמְצָא שְׂאִף
12 לְדְבַרְיֵהֶם שְׂהִיו אֲנוּסִים מַחְמַת נַפְשׁוֹת עַדִּין הֵם רַשְׁעִים בְּכַךְ
13 שְׂחַתְמוּ עַל הַשְּׁטֵר בְּשִׁקְרָא, וְהַתְּבַאָר לְעִיל (מ) שְׂאִין אִדָּם מְשִׁים
14 עֲצָמָא רַשְׁעָא.

15 תַּמְחָה הַגְּמָרָא: אָמַר לִיהוּא רַבָּא לְרַב חֲסִדָּא, כִּיִּצַד יִתְכֵן לּוּמְרָא שִׁישׁ
16 רַשְׁעוֹת בְּכַךְ שְׂאִין אִדָּם מוּסַר נַפְשׁוֹ הַהִרִיגָה כְּדִי לֹא לְחַתוּם בְּקִי,
17 הָרִי הַשְּׁטָא, אִילוּ אֲתוּ לְקַמְּנָא לְאִמְלוּבֵי – אִם הִיוּ הַעֲדִים שְׂאִים
18 לְהַתִּיעֵץ עִם הַיּוּיִנִים מַה עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת, אֲמַרְיִנָּן לְהוּ – הִינּוּ
19 אוֹמְרִים לְהֵם וְיִלוּ חֲתוּמוֹ וְלֹא תַתְקַלְלוּ – לְכוּ וְחִיתְמוּ בְּשִׁקְרָא כְּדִי
20 שְׂלֵא תִיהַרְגוּ, דְּאָמַר מַר, אִין לֹךְ דְּבַר שְׁעוּמָר בְּפִנֵי פִיקוּת נַפְשָׁא, שִׁישׁ
21 לְאִדָּם לִיהַרְגָא כְּדִי שְׂלֵא לְעַבּוּר עֲלֵיו, אִלָּא עֲבֹדַת בּוֹכְבִים וְגִלוּי
22 עֲרִיוֹת וְשְׂפִיבוֹת דְּמִים בְּלְבָב, וְאִם כֵּן הַשְּׁטָא דְּכַבַּר חֲתַמוּ הַעֲדִים
23 בְּשִׁקְרָא, כִּפִּי שְׂהִיחָא רֵאִיו לְהֵם לַעֲשׂוֹת, וּמַעֲדִים בְּפִנֵינוּ שְׂכַךְ הִיחָה,
24 אֲמַרְיִנָּן לְהוּ אֲמַרְיָא תְּמִיתוּ – וְכִי נֶאֱמַר לְהֵם מַדּוּעַ חֲתַמְתֶּם וְלֹא
25 נַהְרַגְתֶּם, וְלֹא נֶאֱמָינָם עַל כֵּךְ מַחְמַת שׁוֹר רַשְׁעוֹת, וְהָרִי וְדֵאִי אִין זֶה
26 כֵּךְ, אֲלָא כִיּוּן שְׂנַהְגוּ כְּדִין נֶאֱמָנִים לּוּמְרָא שְׂכַךְ אִירַעַ.

27 מְבִאֲרַת הַגְּמָרָא: אִלָּא, מְעַמָּא דְּרַבִּי מְאִיר שְׂאִין הַעֲדִים נֶאֱמָנִים
28 לּוּמְרָא שְׂהִיו אֲנוּסִים מַחְמַת נַפְשׁוֹת הוּא כְּסַבְרַתוֹ דְּרַב הוּנָא אָמַר רַב,
29 דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, אִם הוּצִיא הַמְלוּהָ עַל הַלּוּהָ שְׁטֵר חוּב
30 שְׂאִינוּ מְקוּים, וְהַלּוּהָ עֲצָמוּ מוּדָה בְּשִׁטְרָא זֶה שְׂאֵכֵן בְּתַבּוּ וְהַחֲתִים
31 עֲלֵיו עַדִּים, אֲלָא שְׁטוּעָן שְׂכַבַר פְּרַעַת, אִין הַמְלוּהָ צְרִיךְ לְקַיְיֵמוּ עַל
32 יְדֵי עַדִּים הַמְכִיכִים אַתְּ הַחֲתוּמּוֹת שׂוּבָא, אֲלָא אִף לֹא קִיּוּם אִין
33 הַלּוּהָ נֶאֱמָן בְּטַעֲנָתוֹ שְׂפַרְעַת בְּמִיגוּ שְׂהִיחָא אוֹמְרָא שֶׁהַשְּׁטֵר מוּזִיף,
34 דְּכִיּוּן שֶׁהוּדָה שְׂהוּא שְׁטֵר אֲמִיתֵי הָרִי דִינוּ כְּכֵל שְׁטֵר מְקוּים,
35 שְׂמוּכִיחַ הַמְלוּהָ מְכַךְ שֶׁהַשְּׁטֵר בִּידוֹ שְׂאִינוּ פְּרַעַת, וְאִין הַלּוּהָ נֶאֱמָן
36 לּוּמְרָא שְׂפַרְעוּ. וְאִף רַבִּי מְאִיר אִמְרָא אַתְּ דִּינוּ בְּאוּפֵן שֶׁהַלּוּהָ הוּדָה
37 שֶׁהַשְּׁטֵר אֲמִיתֵי, וְאַחַר כֵּךְ בְּאוֹ הַעֲדִים וְאִמְרוּ שְׂאִמְנָם חֲתוּמּוֹתֵיהֶם
38 אֲמִיתוּת אִךְ הִיוּ אֲנוּסִים מַחְמַת נַפְשׁוֹת, דְּכִיּוּן שְׂאִף לֹא עַדוּתָם
39 הַשְּׁטֵר טוֹב וְאִין הַלּוּהָ נֶאֱמָן לּוּמְרָא שְׂפַרְעוּ, כְּמַבּוּרָא בְּבִרְבֵי רַב,
40 מְמִילָא אִין לְעַדִּים 'פַּה שְׂאֵסֵר' וְאִינָם נֶאֱמָנִים לּוּמְרָא שְׂהִיו אֲנוּסִים.
41 אִמְנָם חַכְמִים חוּלְקִים עַל סַבְרַתוֹ שֶׁל רַב, וְסוּבָרִים שְׂאִף אִם הַלּוּהָ
42 מוּדָה שֶׁהַשְּׁטֵר אֲמַת, נֶאֱמָן הוּא לְטַעֵן הַשְּׁטֵר בְּמִיגוּ שְׂהִיחָא אוֹמְרָא
43 שְׂהוּא מוּזִיף, וְצְרִיכִים אֲנוּ לְקוּדְם הַעֲדִים, וְכִיּוּן שְׂהֵם עֲצָמָם
44 אוֹמְרִים שְׂכַתְבָא יְדֵם הוּא אִךְ אֲנוּסִים הִיוּ, הַפָּה שְׂאֵסֵר הוּא הַפָּה
45 שֶׁהִתִּיר, וְהַשְּׁטֵר פְּסוּל.

* * *

47 הַגְּמָרָא עוּבְרַת לְדוּן בְּעִיקַר דְּבַרְיוֹ שֶׁל רַב הוּנָא אִמְרָא רַב, וּמְבִיאָה
48 מִי שְׂחוּלַק עֲלֵיו: גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, לֹוה הַמּוּדָה בְּשִׁטְרָא
49 שְׂאֵכֵן הוּא בְּתַבּוּ וְהַחֲתִים עֲלֵיו עַדִּים, אֲלָא שְׁטוּעָן שְׂפַרְעוּ, אִין צְרִיךְ
50 הַמְלוּהָ לְקַיְיֵמוּ, דְּכִיּוּן שְׂהוּא מוּדָה שֶׁהַשְּׁטֵר אֲמִיתֵי אִינוּ יְכוּל לְטַעֵן
51 שְׂפַרְעוּ, שְׂהִיחָא בִיד שְׂהוּא בִיד הַמְלוּהָ מוּכִיחַ שְׂלֵא פְּרַעַת, וְאִינוּ נֶאֱמָן
52 בְּמִיגוּ שְׂהִיחָא אוֹמְרָא שְׂהוּא מוּזִיף.
53 אָמַר לִיהוּא רַב נְחֻמָּן לְרַב הוּנָא, נְנָבָא גְּנוּבֵי לְמַה לֹךְ – לְמַה אַתָּה
54 מְתַגַּב לּוּמְרָא אַתְּ דִּינָךְ בְּלִשׁוֹן סְתוּמָה, כֵּאִילוּ אִין בּוֹ מַחְלוּקָתָא, וְהָרִי
55 זֹו הִיא שִׁיתָא רַבִּי מְאִיר בְּבִרְיֵיתָא, וְכִמוּ שֶׁהַתְּבַאָר, וְאִילוּ חַכְמִים
56 חוּלְקִים וְסוּבָרִים שְׂצִרִיךְ הַמְלוּהָ לְקִיּוּמוֹ, דְּכִיּוּן שְׂכַל קִיּוּמוֹ שֶׁל
57 הַשְּׁטֵר הוּא עַל פִּי הוּדְאָתוֹ שֶׁל הַלּוּהָ, נֶאֱמָן הוּא לּוּמְרָא שְׂפַרְעוּ
58 בְּמִיגוּ שְׂהִיחָא אוֹמְרָא שְׂהוּא מוּזִיף, וְאִי סְבִירָא לֹךְ בְּרַבִּי מְאִיר, אִימָא
59 – אִמְרוּ 'הֲלֵיכָה בְּרַבִּי מְאִיר', וְאֵל תַּסְתוּם דְּבַרִּיךְ כֵּאִילוּ הַכֵּל מוּדִים
60 לְהֵם.

כתובות. האשה שנתארמלה – פרק שני דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קצה

תוספות

1 **חזקה** אין בו — הכא משמע דלא אמרינן מנו במקום חזקה, ולרבנן אמרינן. וצריך עיון; 2 דבעיא היא בפרק קמא דבבא בתרא (הב) ולא אפשיטא, גבי תבע אחר זמנו, ואמר 3 ליה פרעתין תוך זמני. **דאמר** מר אין לך דבר בו — פירשו: אפילו מאן דמתחבר — לא 4 מחמיר אלא בהנך, ודבא גופיה קסבר דאפילו בהני אינו חייב למסור עצמו בצניעא, במסכת 5 עבודה זרה בפרק "רבי ישמעאל" (נדא), ואין 6 חילוק בין הנך לשאר, ובפרסא — בבבולוהו ידרג 7 ולא עבד.

8 **טעמא** דרבי מאיר כדרב הונא בו — פירש 9 בקונטרס: דמיירי פלוגתיהו בשמודה 10 לזה שכתבו. והיינו טעמא דרבי מאיר דאין נאמנין 11 — דהואיל לזה קיימו — לא צריכי תו לגדים, 12 ולא אפומיהו מקיים שטרא. ורבנן סברי צריך 13 לקיימו. וקשה לרבינו יצחק: דאם כן לפלגו בלא 14 עדים בלזה גופיה, הואיל וטעמיהו תלי בלזהו 15 ועוד: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנדב) 16 משמע דלא פליגי בלזה, דקאמר רבי יוחנן: שאני 17 אומר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו דברי 18 הכל היא. ופריך: והא מפלגי פליגי אין נאמנים 19 לפסולו בו? אמר ליה: אי אלימי עדים לאורועי 20 שטרא — איהו כל כמניניה? ועוד: דהוה ליה 21 למימר כדרב הונא קמייפליגי ונראה לרבינו תם 22 ולרבינו יצחק דכתי פירושו: טעמא דרבי מאיר 23 כדרב הונא, דכמו שאומר רב הונא דלא אמרינן 24 מגו לפסול השטר בלזה — הכי נמי אומר רבי 25 מאיר בעדים, דאף על גב דאלימי לא מפליי שטרא 26 במגו.

27 **מודה** בשטר שכתבו אין צריך לקיימו — ואם 28 תאמר: ומאי טעמא לא מודינן במגו דא? 29 בעי אמר מוהיף: ויש לומר: דשמא ירא לזה לומר 30 מוהיף, פן יכחישוהו, וליכא מגו. ופירש הקונטרס 31 במקום אחר: דטעמא משום דדבר תורה אין צריך 32 קיום, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי 33 שנקרה עדותן בבית דין, ורבנן הוא דאצרכוהו 34 קיום — כי טעין מוהיף הוא, אבל בשאר טענות, 35 כגון פרוע הוא — לא הצרכוהו קיום. וכן נראה 36 לרבינו יצחק, אבל אין לפרש דלא מחימין במגו 37 לומר פרוע הוא, משום דאי פריעה — שטרא 38 בידיה מאי בעי, דהא כי טעין נמי אמנה הוא 39 מסקינן בסמוך אמילתיה דרב דלא מחימין, וחתם 40 לא שייך האי טעמא.

41 **אי** סבידא לך כרבי מאיר בו — ואם תאמר: 42 ודלמא משום הכי לא קאמר הלכה כרבי 43 מאיר, משום דאיכא פירוש "מי שמת" (בבא בתרא 44 קנדב), דמפיך דרבי מאיר לרבנן: ויש לומר: דהוה 45 מצי למימר דהלכה כרבן שמעון בן גמליאל, 46 ואמר

דאית ליה בהדיא בפרק קמא דבבא מציעא (א.ו.) דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו.

47 **אימא** הלכה כרבי מאיר — תימה: דאפילו כרבנן נמי צריכי סבר, ושאני עדים דאלימי לאורועי שטרא. דהכי אית ליה לרבי יוחנן: ויש לומר: דרב נחמן אין נראה לו לחלק, ואם תאמר: ודלמא 48 רב הונא מיירי במודעא ואמנה, דאפילו רב נחמן מודה לקמן: ויש לומר: דרב הונא סתם קאמר, ולא מפליגי. **לעולם** 49 נמי לעולם דקאמרי עדים, וכדרב הונא: ויש לומר: דלא ניחא ליה לאוקמי דלא כרבנן, דאמרי אלימי עדים לאורועי שטרא. **וכדרב** 50 ויש לומר: דהיא מכלל חבירתה אתמר. **ובגון** שחב לאחריים — ואם תאמר: ולהימניה במגו, דאי בעי מחיל ליה, דהא המוכר שטר חוב לחבירו חזרו ומחלו — מחול (כתובות פהב) ויש 51 לומר: דלאו מגו הוא, דשמא אין דעתו למחול ולהפסיד חובו, דעכשיו שאומר אמנה הוא — לא מפסיד מידי, כיון שאין הלזה גולן, אף על גב דבסוף פרק קמא דבבא מציעא (כ.ב.) אמרינן 52 מגו כהאי גוונא, גבי מצא שובר בומן שהאשה מודה יחזיר לבעל, דקאמר: שמע מינה איתא לדשמואל — שמא התם סמכין אמנו כל דהו, משום דאיכא שובר דמוכת, ואם נאמר דמכירת 53 שטר חוב אינו אלא מדרבנן — היה אתי שפיר, דמצינן למימר: דוקא מוכר שטר חוב דהוי מדרבנן יכול למחול, אבל בנושה בחבירו בו, דהיינו לן מן התורה, אינו יכול למחול. וכן משמע 54 בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמב). דקאמר: מודה שמואל דאם נתנו במתנת שכיב מע שאינו יכול למחול. ומסקי: מתנת שכיב מרע דאורייתא, ואינו יכול למחול. דאי סלקא דעתך מדרבנן 55 — אמאי אינו יכול למחול? משמע דבמדי דאורייתא אינו יכול למחול! ויש לדחות: דהתם ודאי אי מתנת שכיב מרע דאורייתא — אין דיוורש יכול למחול, דמאי אולמיה האי יורש מהאי 56 יורש? ועוד יש להביא ראייה דנושה בחבירו בחבירו אינו יכול למחול, דאמרינן בסוף "האשה שנפלה" (כתובות פא.ב.) הרי שהיה נושה באחיו מנה. ומה: ונתיב שמותי יבם, לא יאמר 57 הואיל ואני יורש החזקתי, אלא מוציאין מידו ולוקח בהן קרקעות, והוא אוכל פירות. ומוקמינן לה כרבי נתן. דהא הוי כמו נושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, דכל אשר לבעלה משועבד לה 58 לכתובתה. ואי יכול למחול — אמאי ילקח בהן קרקע? ימחול לעצמו, שהוא יורש ויכול למחול. ויש לדחות: דשאני התם, דאין יורש אלא מכחה, ואינו יכול להפקיע זכותה. ויש מפרשים 59 דדוקא במוכר שטר חוב יכול למחול, שקדם חובו של מוכר. אבל הנושה בחבירו, שקדם חובו לחוב של חבירו — אינו יכול למחול. ושומות יבם נמי, קדם שטר חובה לחוב בעלה. ואם תאמר: 60 אבהי נתימניה במגו דאי בעי קלתי, כדאמרינן בסוף "זה בורר" (סנהדרין לא.ב.) ויש לומר: דהכא איתחוק בבי דינא, דאמרינן התם כיון דאיתחוק בבי דינא — אי בעי קלתי לא אמרינן, אי 61 נמי: הכא מיירי כשהשטר הוא ביד שלישי. **מנין** לנושה בחבירו בו? — משמע דהלכה כרבי נתן, וביטעין (לזא) פירשנוה. **אעולה** לא חתמי — והא דכותבין שטר לזהו אף על פי שאין 62 מלוה עמו — היינו למסורו לזהו, ולא למלוה.

1 **אלא** אנוסים מאי טעמא לא — נימא: הפה שאסר הוא שהתיר. **אלא אם** כן נעשה בגדול 2 — כל מעשה השטר בגדולים, הלוקח והמוכר. וגבי עדים נמי אמרינן: חזקה אין הלוקח 3 מחתים בו קטנים. ייהרגו ואל יחתמו שקר — הלכך כי אמרי נמי "אנוסים היינו מחמת 4 נפשות" — מושוו נפשיותו ורשעים. מודה בשטר שכתבו — לזה שהודה בשטר שכתבו, 5 ועל פיו נחתמו העדים. אין המלוה צריך לקיימו 6 — בעדים החתומים בו, שאין הלזה שוב נאמן 7 לומר פרעתיו. ולא אמרינן בהאי הפה שאסר 8 הוא שהתיר, דמכין שאמר כשר היה — הרי 9 החזק השטר. וכי אמר "פרעתיו" — לא מהימין, 10 שהרי ביד המלוה הוא. ורבי מאיר נמי, דאמר 11 אין נאמנים לפוסלו — במודה לזה שכתבו 12 קאמר. וקסבר לא צריכין תו לעדים, ולאו 13 אפומיהו מקיים שטרא. **נבא** — מתנגב אתה 14 לומר דברך לשלשון שלא נתחלק בו היחיד 15 והמורבים, כדי שלא יבטלו את דברך, דאמרת 16 כחידא. **אי** סבידא לך כרבי מאיר אימא הלכה 17 כרבי מאיר — ולא נתקטל לה כמלתא באנפי 18 נפשה. ובר הכי סבידא ליה — במודה בשטר 19 שכתבו. כי אתו לקמן — מלון מביאין שטרות. 20 קיימו שפרייבו — כך אני רגיל לומר למלים 21 המביאים שטרותיהם לפני ואין עדיהם עממה, 22 אני אומר להם: בלו ובקשו עריבם וקיימיהו. דאי 23 לאו הכי, אף על גב דמודה לזה שכתבו — מצי 24 למימר פרעתיו. שטר אמנה — לא לזה כלום, 25 אלא כתבו ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללות — 26 ילוה. והאמינו שלא יתבענו אלא אם כן מלוהו. 27 **כל** כמיניה — והלא עדים חתומים בו, פשיטא 28 דיהיקים בחותמיהו כדרב הונא — ואשמעינן רב 29 יהודה נמי הכי: דלזה שאמר כתבתי ומסרתיו 30 לו, אבל שטר אמנה הוא — אין צריך המלוה 31 לחזור ולהביא להעיד על החתימה, דאין נאמן 32 לזה לפסולו, דלא עבדי איניש דכתב ומסר בלא 33 הלוואה. שחב לאחריים — בהודאה זו, שהוא 34 מודה שהוא שטר אמנה — חב ומפסיד את 35 אחריים הנושים בו, ואין לו מה להגבותם, והיו 36 רוצים לגבות חוב זה. ונתן לאשר אשם לו — 37 ולא כתב "לאשר הלווה", אלא לאשר האשם 38 שלו. ואשם הוא קרן, כדאמרינן ב"הגול" (בבא 39 קמא קיא.) — למי שהקדין שלו. 40 ואמר

1 **חזקה**, אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן 2 נעשה בגדול, אלא אנוסין מאי טעמא? אמר רב 3 חסדא: קסבר רבי מאיר: עדים שאמרו להם "חתמו 4 שקר ואל תהרגו" - יהרגו ואל יחתמו שקר, אמר 5 ליה רבא: השתא, אילו אתו לקמן לאמלוכי - אמרינן 6 להו: זילו חתומו ולא תתקפלו. דאמר מר: אין לך 7 דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא עבודה זרה ונלווי 8 ערוות ושפיכות דמים בלבד. השתא דחתמו, אמרינן 9 להו אמאי חתמיתו?! אלא, טעמא דרבי מאיר כדרב 10 הונא אמר רב. דאמר רב הונא אמר רב: מודה 11 בשטר שכתבו אין צריך לקיימו. גופא, אמר רב 12 הונא אמר רב: מודה בשטר שכתבו - אין צריך 13 לקיימו, אמר ליה רב נחמן: גנבא גנובי למה לך? אי 14 סבידא לך כרבי מאיר - אימא: הלכה כרבי מאיר! 15 אמר ליה: וקור היכי סבידא ליה? אמר ליה: כי 16 אתו לקמן לדינא אמרינן להו: זילו קיימו שטרותיכו, 17 וחתו לדינא. אמר רב יהודה אמר רב: האומר "שטר 18 אמנה הוא זה" - אינו נאמן. דקאמר מאן? אילימא 19 דקאמר לזה - פשיטא, כל כמיניה? ואלא דקאמר 20 מלוה - תבוא עליו פרקה! אלא, דקאמרי עדים; 21 אי דכתב ידם ויצא ממקום אחר - פשיטא דלא 22 מהימני. ואי דאין פתב ידם ויצא ממקום אחר - 23 אמאי לא מהימני? (סימן בא"ש) אמר רבא: לעולם 24 דקאמר לזה, וכדרב הונא. דאמר רב הונא אמר רב: 25 מודה בשטר שכתבו - אין צריך לקיימו. אפי' אמר: 26 לעולם דאמר מלוה, וכגון שחב לאחריים, וכדרבי 27 נתן. דתניא, רבי נתן אומר: מנין לנושה בחבירו מנה, 28 וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מנה ונותנין לזה -

29 **תלמוד לומר:** "ונתן לאשר אשם לו". רב אשי אמר: לעולם דקאמרי עדים, ודאין פתב 30 ידם ויצא ממקום אחר. ודקאמרת אמאי לא מהימני - כדרב פהנא. דאמר רב פהנא: אסור 31 לו לאדם שישעה שטר אמנה בתוך ביתו, משום שנאמר: "אל תשכן באהלך עולה".

1 **אם** און ביך הרחיקוה זה שטר פסים ושטר אמנה — הדכי משמע לשון "ארך" — דמעקרא
2 היו שקר. "ואל תשכן באהלך עולת" זה שטר פרוע, שעתה הוא עולה, אבל מעקרא
3 הוא אמת. **ומנין** דמושה ליה אפשיטי דספרא — ועל ידי אותה שהייה אישתלי ליה
4 שהותא פעם אחרת, הלכך לא קרי ליה "עולה". ומאן דאמר שטר פרוע — היה לו לומר.

5 אבל אין לפרש דמושו שהייתה אפשיטי דספרא
6 קרי ליה "עולה", דמה פשע? **אמר** רב נחמן
7 עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנים — על
8 כרחק באין כתב ידן יוצא ממקום אחר איירי, דאי
9 כתב ידן יוצא ממקום אחר — פשיטא. דהכי פריך
10 לעיל. ועוד: דמר בר רב אשי קאמר דאין נאמנים
11 משום דלא ניתן לכתב, ואי בכתב ידן יוצא ממקום
12 אחר — אפילו ניתן לכתב פשיטא דאין נאמנים.
13 וקשה: דאמאי לא מהימני במיגוג דהא רב נחמן
14 גופיה אית ליה לעיל מגו לפסול השטר, דקאמר:
15 כי אתו לקמן לדינא אמרינן להו זילו קיימו
16 שטייכו וחותו לדינא, דמזימין לומר פרוע במגו
17 דמוזין. וכל שכן עדים, דאלימי לאורועי שטרא,
18 כדאמר בימי שמת" (בבא בתרא קנ"א) ותיריך
19 רבינו יצחק; דהיינו טעמא דמודעא. והאל מודים
20 שהשטר כתב ומסר להכתבו — שוב לא אתי על
21 פה ומרע לשטרא אפילו במגו. ולא דמי לאנטוס
22 קטנים דמתניתין, שאין מודים שהיה שטר כשר
23 ככל, אלא תורחין אותו — הלכך מהימני במגו,
24 דלא שייך באן לומר דלא אתי על פה ומרע
25 לשטרא, שהרי אינם מודים שהיה שטר. ואמנה
26 נמי נראה דהיינו טעמא דלא מהימני לרב נחמן,
27 דלא מרעי לשטרא. והאל מודים שהשטר כתב
28 כדן מדעת הלוה, דלא מפרש טעמא אמנה
29 משום דלא ניתן לכתב אלא מר בר רב אשי, אבל
30 לרב נחמן — טעם אמנה ומודעא שניהם שות.
31 והא דאית ליה לרב נחמן דנאמן לומר פרוע הוא
32 במגו דמוזין — התם נמי לא מרע לשטרא כלל,
33 הלכך מהימני במגו. ואתי שפיר רב נחמן ברבנן
34 דרבי מאיר. והדיא ברייתא דמי שמת" (שם
35 קד"ב) דשטר אמנה הוא זה דאינו נאמן, דבעי
36 לאוקמי כרבי מאיר — רב נחמן מוק לה לדברי
37 הכל. **א** דלמא תנאי מילתא אחריתי היא —
38 פירוש: לדבר אחר הן באין, ולא לעקירת השטר,
39 אלא תוספת בעלמא. שמפרשים ערותן היאך.
40 ועד השתא קיים השטר, ואינו נעקר אם יתקיים
41 התנאי, הלכך אין באן הורעת השטר, אבל אין
42 לפרש: מילתא אחריתי היא לגומרי, ולא שייך
43 לעדותן ראשונה, כמו שאם היו מעדין שהוא
44 פרוע שוה נאמנים — דאם כן מאי פריך בסמך: אי
45 הכי אפילו תרי נמי דכין דתנאי מילתא אחריתי
46 הוא לגומרי — תרי נאמנים אפילו בכתב ידן יוצא
47 ממקום אחר. אבל חד לעולם אימא לך דלא
48 מהימני, כי הכי דלא מהימני לומר פרוע הוא, לכך
49 נראה כדפרישנו. **ואם** כתב ידן יוצא ממקום
50 אחר אין נאמנים — ופסולי עדות דקתני, לא
51 שאומרים לעדין פסולים — דאם כן אמאי לא
52 נאמנים? אלא פסולי עדות הוא אז, ועתה מודים
53 שהם כשרים. ואם תאמר: ומכל מקום, אמאי אין
54 נאמנים? להימני במגו, דאי בעו אמורים עדין הם
55 פסולים (וכן בכל) שתי כתי עדים המכשיות זו
56 את זו, אמאי לא מהימני בתראי במגו דאי בעו פסולי לקמאי בגולותא? ואומר רבינו יצחק
57 בדבשי עדים לא שייך מגו, דאין אחד יודע מה בלב תבירו. **אמר** רב ששת זאת אומרת
58 הבחשה תחלת הומה היא — ואם תאמר: תקשי לרב ששת ברייתא דמי שמת" (שם) דקתני:

59 אם אמר שטר אמנה הוא, אם יש עדים, פירוש: דשטר אמנה הוא — הלך אחר עדים, ואם לאו — הלך אחר השטר, צריך, קיום כדאמר הלך אחר השטר, שמודה
60 הלוה שכתבו כדאיתא התם, ונאפילו הכי, אם יש עדים — הלך אחר עדים, ולא אמרינן הבחשה תחלת הומה ויש לומר: דזאת אומרת קאמר, אבל הדיא פליג.

1 **ואמר** רב ששת — גרסינן. **אעולה** לא תתבי — וכי אמרי "חתמנן" — אין נאמנים להרשיע
2 את עצמן. על פשיטי דספרא — שעל הלוה ליתן שכר הסופר, ופעמים שאין לו, ונותנו
3 המלוה, וחורו ונבחה ממנו בשעת פרעון, ומעכב השטר עליו. **ספר** שאינו מונה — תורה
4 נביאים וכתובים. מונה — מן טעיות שבו. עדים — החתומים בשטר, ואמרו: אמנה היו
5 דברינו. לא הלוהו כלום, אלא כתבנו לו —
6 לכשיצטרך ללוה לו. וזה שיעבר לו נכסיו
7 מעכשיו אם ילוה אפילו לאחר זמן, דלאו
8 מוקדם ליהו לטרף שלא כדן, **מודעא** היו
9 דברינו — אם שטר מבר רבא, ואמרו עדים
10 החתומים בו: המוכר מסר מודעא בפנינו והראנו
11 אונסו, והכרנו בו. **אין נאמנין** — דלא אתי על
12 פה ומרע ליה לשטרא: מודעא ניתן לעדים
13 לכתוב את השטר כדי להציל האונס מאונסו,
14 אמנה לא ניתן להכתב, דעולה הוא, וכי אמרו
15 חתמנו — משוי נפשיהו רשעים, ואין אדם
16 נאמן לשום עצמו רשע. **תנאי** היו דברינו — על
17 תנאי מכרה לו, שיעשה לו כך וכך, ולא ראינו
18 שקיים לו תנאו. וזה אומר: לא קיים לי, ואינו
19 מכר. **מודעא ואמנה** — טעמא מאי קאמר מר אן
20 נאמנין. דקא עקרי ליה לשטרא — בעדותן זה,
21 ולא אתי על פה ומרע לשטרא. הכא נמי כו'. **או**
22 **דלמא** — הא לא עקרתא דשטרא הוא, דמודים
23 הם שהשטר אמת, אלא שתנאי היה בנייהם, וזו
24 עדות אחרת היא, ושטרא ממילא מיעקר לאור
25 זמן, ביום שלא קיים תנאו בזמנו. כי אתו לקמן
26 — לקוחות שעדיהם מעידים שתנאי היו
27 דבריהם. אמרינן להו זילו קיימו תנאיכו —
28 לבעלים, וחותו לדינא — אם יעכב שוב הקרקע.
29 תרוייהו בשטרא מעליא קא פסחיי — שניהם
30 מעידים שהשטר אמת, וכתמא שהיה בנייה בלא
31 תנאי, חתמוהו. והאי דקאמר תנאי חד הוא —
32 ואינו נאמן לעקור שטר ששניהם חתומים בו. **אי**
33 הכי אפילו תרוייהו נמי אלא אמרינן בו' — אי
34 הכי דכין שהעיד על כתב ידו עשית לזה אחד
35 ממקיימי השטר כמות שהוא כתוב בלא תנאי,
36 החי לזה עדין שנים, ועדות אחרונה דברי אחד
37 במקום שנים. **אפילו תרוייהו נמי** — אמרי: תנאי
38 היו דברינו — לא ליתדימנו. דכין שהעידו על
39 כתב ידן — קיימו השטר כמות שהוא כתוב, וכי
40 אמרי תנאי היו דברינו — הוו לוו מנידים
41 וחורים ומגידים, ואמאי אמר רב נחמן קיימו
42 תנאיכו כו? **אלא** — על כרחך לאו חתימה
43 מקיימת הוא, דכין דתוך כדי דבור מסך
44 דבריהו ואמרי: אבל תנאי היה בנייה, אמרינן:
45 הני למיעקר שהותיהו שאמרו "כתב דינו
46 הוא" קאתו, ולומר: לא חתמנו אלא על מנת
47 שקיים את התנאי, וכין דתנאי מילתא אחריתי
48 היא, שאינה עוקרתו אלא לאחר זמן — לא
49 דמיא למודעא ואמנה, ומדימני, דעדות בפני
50 עצמה היא. **האי נמי** — כי סיים ואמר תנאי היה
51 — עקר לחתימת ידיה. לומר: לא חתמתי אלא
52 על מנת כן. וכין דאית לך דמלתא אחריתי היא,
53 ושטרא ממילא מיעקר — אישתכח דאין בשטר
54 חתום אלא עד אחד. שקרא עליו ערער —
55 שרצה להתבע לפוטלו. ומגבינן ביה — בתמיד.
56 תרי ותרי ניהו — עדי השטר שנים, ואלו שנים מעידים עליהם שפסולים היו באותה
57 שעה.

1 **ואמר** רב ששת **בריה דרב אדי:** **שמע** מינה **מדרב**
2 **כהנא, עדים שאמרו:** "אמנה היו דברינו" אין נאמנין.
3 **מאי טעמא** - **בין דעולה הוא, אעולה לא תתבי.**
4 **אמר רבי יהושע בן לוי:** אסור לו לאדם שישעה
5 **שטר פרוע בתוך ביתו, משום שנאמר:** "אל תשכן
6 **באהליך עולה". במערכתא משמיה דרב אמרי:** "אם
7 **און בדרך הרחיקהו" - זה שטר אמנה ושטר פסים,**
8 **"ואל תשכן באהלך עולה" - זה שטר פרוע, מאן**
9 **דאמר שטר פרוע - כל שכן שטר אמנה, ומאן דאמר**
10 **שטר אמנה - אבל שטר פרוע לא, דומנין דמשחי**
11 **ליה אפשיטי דספרא. אתמר, ספר שאינו מונה, אמר**
12 **רבי אמי עד שלשים יום מותר לשהותו, מכאן ואילך**
13 **- אסור לשהותו, משום שנאמר:** "אל תשכן באהלך
14 **עולה". אמר רב נחמן:** עדים שאמרו "אמנה היו
15 **דברינו" - אין נאמנין, "מודעא היו דברינו" - אין**
16 **נאמנין, מר בר רב אשי אמר:** "אמנה היו דברינו"
17 **- אין נאמנין, "מודעא היו דברינו" - נאמנין, מאי**
18 **טעמא? האי ניתן ליכתב, והאי לא ניתן ליכתב. בעא**
19 **מיניה רבא מרב נחמן:** "תנאי היו דברינו" מהו?
20 **מודעא ואמנה היינו טעמא** - דקא עקרי ליה לשטרא,
21 **והאי נמי** - קא עקר לשטרא. או דלמא: תנאי מילתא
22 **אחריתי היא? אמר ליה:** כי אתו לקמן לדינא אמרינן
23 **להו:** זילו קיימו תנאיכו, וחותו לדינא. **עד אומר:**
24 **"תנאי" ועד אומר:** "אינו תנאי", אמר רב פפא:
25 **תרוייהו בשטרא מעליא קא מסהדי, והאי דקאמר**
26 **"תנאי" - הוה ליה חד, ואין דבריו של אחד במקום**
27 **שנים. מתקוף לה רב הונא בריה דרב יהושע:** אי
28 **הכי, אפילו תרוייהו נמי! אלא אמרינן:** הני למיעקר
29 **סהדותיהו קאתו, האי נמי** - למיעקר סהדותיה
30 **קאתו! והלכתא פרב הונא בריה דרב יהושע. תנו**
31 **רבנן:** שנים חתומין על השטר וחתו, וכאו שנים מן
32 **השוק ואמרו:** "ידענו שכתב ידם הוא, אבל אנטוס
33 **היו, קטנים היו, פסולי עדות היו" - הרי אלו נאמנים.**
34 **ואם יש עדים שכתב ידם הוא זה, או שהיה כתב**
35 **ידם יוצא ממקום אחר, משטר שקרא עליו ערער**
36 **והחזיק בבית דין - אין אלו נאמנין, ומגבינן ביה**
37 **כבשטרא מעליא? ואמאי? תרי ותרי ניהו! אמר**
38 **רב ששת:** זאת אומרת: הכחשה תחלת הומה היא,
וכשם

תרי ותרי ניהו — עדי השטר שנים, ואלו שנים מעידים עליהם שפסולים היו באותה שעה.

וכשם
הוא אמר שטר אמנה הוא, אם יש עדים, פירוש: דשטר אמנה הוא — הלך אחר עדים, ואם לאו — הלך אחר השטר, צריך, קיום כדאמר הלך אחר השטר, שמודה הלוה שכתבו כדאיתא התם, ונאפילו הכי, אם יש עדים — הלך אחר עדים, ולא אמרינן הבחשה תחלת הומה ויש לומר: דזאת אומרת קאמר, אבל הדיא פליג.
ואוק

הגמרא מביאה את דעת החולק לגבי 'מודעא': מר בר רב אשי
 אמר, אם אמרו אַמְנָה הוּי דְבְרִינֵי, אִין נְאֻמְנִי, וכדברי רב נחמן. אך
 אם אמרו על שטר מכר מוֹדְעָא הוּי דְבְרִינֵי, נְאֻמְנִי לפסול את שטר
 המכירה. מַאי טַעְמָא – מזה החילוק בין שטר אמנה למודעא, הַאי
 – שטר מודעה, נִתְּן לְפִתְבָּ – מותר לעדים לכתוב שטר כזה, אף
 שאינו אמת, שהרי בכתיבתו הם מצילים את בעל השדה מיד
 הלוקח המאיים עליו, וְהָאֵי – שטר אמנה, לֹא נִתְּן לְפִתְבָּ – אסור
 לעדים לכותבו, וכמו שהתבאר שיש בכך משום עוולה, שיכול
 לגבות בו שלא כדין, ואינם נאמנים להרשיע את עצמם ולומר

שנהגו שלא כדין.

הגמרא מסתפקת באופן נוסף, לדעת רב נחמן האומר שגם באמנה
 וגם במודעא אינם נאמנים: פְּעֵא מִינֵיהּ – שאל ממנו רבא מַרְבַּ נְחָמִי,
 אמרו העדים, אנו חתמנו על שטר מכירה זה, אבל תַּנְאֵי הוּי דְבְרִינֵי
 – היה במכירה זו תנאי שהתנה המוכר, שאם לא יתקיים התנאי
 תבטל המכירה, ואִין אנו יודעים אם התקיים התנאי, והמוכר
 טוען שלא התקיים התנאי והמכר בטל, מַהוּ, האם העדים נאמנים.
 מבאר רבא את צדדי הספק: הרי מוֹדְעָא וְאֻמְנָה, הִינּוּ טַעְמָא
 שאינם נאמנים, משום דְּפָקְרֵי עֵקְרֵי לִיחָ לְשִׁמְרָא – שבדבריהם הם
 עוקרים ומבטלים את הכתוב בשטר, וְהָאֵי נָמִי – וגם התנאי שהם
 מעידים עליו קָא עֵקְרֵי לְשִׁמְרָא – עוקר הוא את הכתוב בשטר
 ומבטל את המקח, כל זמן שלא יוכיח הלוקח שהתקיים התנאי. או
 דְּלָמָא, שדוקא באמנה ומודעא אינם נאמנים, כיון שבדבריהם
 עתה הם עוקרים את גוף השטר, שאומרים שההלואה או המכירה
 לא חלו מעולם, נגד משמעות הכתוב בשטר, אבל תַּנְאֵי זה שהם
 מעידים עליו, מִלְתָּא אַחֲרֵיתֵי הוּא – עדות חדשה ונוספת היא,
 שאינה מבטלת את עיקר הדברים הכתובים בשטר, אלא מוסיפים
 להעיד שהמכירה הכתובה בשטר תחול רק אם יתקיים התנאי,
 ואמנם אם יעבור הזמן הראוי לקיום התנאי, ולא יקיימו הלוקח,
 יתברר שלא חלה המכירה, אך אין כאן עקירה של גוף השטר,
 ונאמנים.

אָמַר לִיהוּ רב נחמן, כִּי אֲתוּ לְקַנְּן לְדִינָא – כשבאים לפנינו לקוחות
 שעדי השטר שלהם אומרים שהיה תנאי במכירה, אֲמַרְיָנָן לְהוּ, וְיָלוּ
 קְיָיְמוּ תַּנְאֵי יְכוּ וְחֻתוּ לְדִינָא – אנו אומרים להם שיקיימו תחילה את
 התנאי ואחר כך יבואו לדין, כיון שהעדים נאמנים להעיד על תנאי
 זה אף שאינו כתוב בשטר, שהוא כעדות חיצונית שאינה עוקרת
 את גוף השטר.

***

הגמרא דנה באופן שיש הכחשה בין שני עדי השטר בענין התנאי:
 שנים החתומים על שטר מכר, עָד אחד מהם אָמַר, תַּנְאֵי הוּי
 במכירה זו, וְעָד אחד מהם אָמַר, אִינּוּ תַּנְאֵי – לא היה כל תנאי
 במכירה זו, ויש לדון האם המקח קיים אף כשלא הוכח שהתקיים
 התנאי, או לא. אָמַר רב פפא, תְּרִוּוּהוּ בְּשִׁמְרָא מַעֲלִיא קָא מְסַהֲרֵי
 – הרי שני העדים מעידים שהשטר עצמו כשר הוא, וחתמו עליו
 כמות שהוא, ללא תנאי, וְהָאֵי – ואותו עד דְּקָאָמַר שֶׁתַּנְאֵי הוּי בו,
 הִנּוּ לִיהוּ חָד – הרי הוא יחיד בדבר, וְאִין דְּבְרִינֵי שָׁל עַד אָחַד
 מתקבלים בְּמָקוֹם שְׁנַיִם – נגד שנים, שסתימת חתימותיהם שבשטר
 מעידות שלא היה תנאי במקח.

מקשה הגמרא על דברי רב פפא: מַתְקִיף לָהּ רַב הוּנָא בְּרִית דְּרַב
 יְהוֹשֻׁעַ, אֵי הָבֵי – אם אתה מחשיב את עדות האומר שהיה תנאי
 במקח כאילו היא סותרת את פשוטו הכתוב בשטר, אם כן אֲפִילוּ
 תְּרִוּוּהוּ נָמִי – אף אם שני העדים מעידים שהיה תנאי במקח אין
 להאמינם, שהרי בתחילה העידו שהשטר אמיתי, ופשוטו הכתוב
 בשטר הוא שהיה מקח ללא תנאי, ועדותם שבעל פה סותרת את
 הכתוב בשטר, והרי זה כאילו הם חוזרים בהם מעדותם, ועד
 המעיד אינו נאמן לחזור בו מעדותו. אָלָא ודאי טעם נאמנותם הוא
 משום דְּאֲמַרְיָנָן, הִנּוּ לְמִיעֵקְרֵי פְּהִירִיתִיחוּ קָאָתוּ – עדים אלו
 המקיימים את השטר ואומרים מיד שהיה בו תנאי, באו לעקור

וְאָמַר רב שֵׁשֶׁת בְּרִית דְּרַב אֵידי, שְׁמַע מִינֵהּ – יש ללמוד מדבריו דְּרַב
 כְּהֵנָּה, שְׁעָדִים שְׁאֲמְרוּ אֻמְנָה הוּי דְבְרִינֵי – חתימותינו שבשטר זה
 היו על שטר אמנה, אִין נְאֻמְנִי. מַאי טַעְמָא, בֵּינָן דַּאֲמַר רב כהנא
 דְּעוּלָה הוּא, אַעוּלָה לֹא חֲתַמְנָא – אסור לעדים לחתום על דבר עוול,
 וכשהם אומרים שנהגו כן הרי הם משימים עצמם רשעים, ואינם
 נאמנים. והוּוּ שאמר רב יהודה בשם רב, שאִין העדים נאמנים
 לומר שזהו שטר אמנה, ואפילו במקום שיש להם 'פה שאסר'.

***

הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין שטרות ודברים אחרים שיש
 בהם משום עוולה: אָמַר רבי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לוי, אֲסוּר לִי לְאָדָם שִׁישְׁתָּהּ
 שְׁמֵר פְּרוּעַ בְּתוֹף בֵּיתָהּ, אלא יקרע המלוה את השטר מיד לאחר
 שנפרע, מְשוּם שְׁנַאָמַר (איוב יא יד) 'אֵל תִּשְׁבֶּן בְּאֶהְלִיךְ עוּלָה, ושטר
 פרוע יכול לגרום לעוולה, שהרי המלוה יכול לחזור ולגבות בו,
 ולא יהא הלוה נאמן לומר שפרעו.

הגמרא מביאה דרשה נוספת בפסוק זה: בְּמַעֲרַבָא מִשְׁמִיחָ דְּרַב אָמַרֵי
 – בארץ ישראל פירשו בשם רב את הפסוק כדלהלן, נאמר בפסוק
 (שם) 'אִם אָנוּ בִּדְרֵךְ תְּרַחֲקִיחוּ, וְאָנוּךְ הוּא לִשׁוֹן שִׁקְרָה, וְהָ רִמּוּ לְשִׁמְרָה
 אֻמְנָה, וְכֵן לְשִׁמְרָה פְּסִים – שטר פסויס, שמפייס את חבירו שהוא
 אהבו ומאמינו שיכתוב לו שטר שהוא חייב לו, כדי שיראה עשיר
 בעיני הבריות, ששטרות אלו נעשו מתחילתן בשקר, שנכתבו על
 הלואה שלא היתה, ואסור להשהותם כדי שלא יבואו לגבות בהן
 שלא כדין. וסוּיִם הפסוק, 'וְאֵל תִּשְׁבֶּן בְּאֶהְלִיךְ עוּלָה, זה מלמד על
 שְׁמֵר פְּרוּעַ, שאמנם אין תחילת עשייתו בשקר, אך עתה יש
 בהחזקתו משום עוולה, שיכול המלוה לגבות בו שוב שלא כדין,
 ואף אותו אסור להשהות.

נמצא שיש שלש דעות איזה שטר אסור להשהות, א. רב כהנא
 אסור רק שטר אמנה. ב. רבי יהושע בן לוי אסור רק שטר פרוע. ג.
 בני ארץ ישראל אוסרים את שניהם. שטר פרוע ושטר אמנה.
 מבררת הגמרא במה נחלקו רב כהנא ורבי יהושע בן לוי. אומרת
 הגמרא: מַאן דְּאָמַר שאסור להשהות שְׁמֵר פְּרוּעַ, וזה רבי יהושע בן
 לוי, כֵּל שְׁבִין שִׁיבּוּר שאסור להשהות שְׁמֵר אֻמְנָה, ולהלן יבואר
 מדוע השהיית שטר אמנה חמורה יותר. וְמַאן דְּאָמַר שאסור
 להשהות שְׁמֵר אֻמְנָה, שזהו רב כהנא, סובר שרק בהשהיית שטר
 אמנה יש איסור, אֲבָל שְׁמֵר פְּרוּעַ, לא – אין בו איסור, דְּוָמְנִי דְּמִשְׁתֵּי
 לִיהוּ אֲפִשְׁטֵי דְּפִרְעָא – כיון שלפעמים משהה המלוה את השטר
 בידו לאחר הפרעון כדי שישלם לו הלוה את אותם פרוטות
 ששילם המלוה לסופר שכתב את השטר בעת ההלואה, שתשלום
 זה מוטל על הלוה, ולפעמים אין לו מעות בעת ההלואה ומשלם
 המלוה, ואף אחר שנפרע עיקר החוב משהה המלוה את השטר
 בידו עד שישלם לו הלוה פרוטות אלו.

הגמרא מביאה דבר נוסף שאסור להשהותו מחשש תקלה: אֲתַמַּר,
 סָפֵר שְׂאִינוּ מוּנָה – אינו בודק מטעויות, אָמַר רבי אָמִי, עַד שְׁלֹשִׁים
 יוֹם מוֹמֵן קִנְיִינוּ מוֹתֵר לְשְׁהוּתוֹ בְּבֵיתוֹ, מְכָאן וְאֵילֵךְ אָסוּר לְשְׁהוּתוֹ,
 מְשוּם שְׁנַאָמַר 'אֵל תִּשְׁבֶּן בְּאֶהְלִיךְ עוּלָה, ויש עוול בהחזקת ספר
 שאינו מוגה, ולשון 'השכנדה' האמורה בפסוק היא שלשים יום,
 אלא אם יתקן אותו, או יגזנו.

***

הגמרא ממשיכה לדון בעדים האומרים שהשטר שחתמו עליו
 פסול: אָמַר רב נְחָמִי, עָדִים שְׁאֲמְרוּ אנו חתמנו על שטר חוב זה, אבל
 אֻמְנָה הוּי דְבְרִינֵי, ולא היתה הלואה באמת, אִין נְאֻמְנִי, ואפילו אם
 יש להם 'פה שאסר', שאִין השטר מתקיים אלא על פיהם. וכן אם
 אמרו העדים על שטר מכירה, חתמנו על שטר זה, אך מוֹדְעָא הוּי
 דְבְרִינֵי – אמר לנו המוכר קודם המכירה שאינו רוצה למכור את
 השדה, אלא שהלוקח אנסו למוכרה לו ולכן הוא כותב שטר זה,
 אִין נְאֻמְנִי, לפי שאין דברי העדים שבעל פה יכולים לגרע את כח
 השטר.

30 היינו יודעים שהוא פטור, שהרי רובם גויים, והולכים אחר הרוב,
 31 והרי זה כמי שנתכוין להרוג את הגוי והרג יהודי, שפטור לדברי
 32 הכל, אי נמי - ואף אם מדובר שיש שם פלגא ופלגא - מחצה
 33 ישראלים ומחצה גויים, גם כן היינו יודעים שפטור, שהרי ספק
 34 נפשות להקל, ויש לנו לומר שכוונתו היתה להרוג את הגוי.
 35 אלא לא צריכא - לא הוצרך הפסוק למעט אלא אופן דאיכא -
 36 שיש תשעה ישראלים ויגעני אהד ביניהם, ובלא הפסוק היינו
 37 אומרים שיש לילך אחר הרוב, והרי זה כנתכוין להרוג יהודי אחד
 38 והרג יהודי אחר, שחייב לדעת חכמים, וחיידה התורה שבאופן
 39 זה אין הולכים אחר הרוב משום דהנה ליה כגעני קבוע - אותו
 40 מיעוט כגעני הרי הוא קבוע במקומו ולא פירש מהרוב, וכל קבוע
 41 כמחצה על מחצה דמי, ואין זה כמתכוין להרוג את הישראל, ולכן
 42 פטור הרוצח, ומכאן המקור מן התורה שכל קבוע כמחצה על
 43 מחצה.

***

44 הגמרא מבררת את ההלכה בנידון של משנתנו (ד): לגבי תינוקת
 45 שנאנסה, שרבי יוסי אמר שאם רוב העיר כשרים, כשירה לכהונה;
 46 איתמר, רב חייא בר אשי אמר בשם רב, הלכה פריי יוסי שאם רוב
 47 העיר כשרים, התינוקת כשירה לכהונה והבינה עתה הגמרא
 48 שזוהו אפילו ברוב אחד, ואין צריך 'שני רוב'. ורב פון רבא אמר
 49 בשם רב, מה שהתיר רבי יוסי ברוב אחד, הוראת שעת היתה - היה
 50 זה פסק מיוחד לאותו מעשה, לפי שהיה זה צורך השעה או שראו
 51 שם צדדי היתר אחרים, ולכן התירו על פי רוב אחד, אבל לדורות
 52 אין להכשיר אלא על ידי 'שני רוב'.
 53 מקשה הגמרא על דעת רב חייא בר אשי בשם רב: מתיב רבי
 54 ורמיה, וכי ליוחסין לא פגינן תרי רובי - וכי ניתן לומר שהלכה
 55 כרבי יוסי שדי ברוב אחד להתיר לכהונה, והתנן במשנה (מכשירין
 56 פ"ב מ"ז) לגבי עיר שדרים בה גויים ויהודים,

1 דוחה הגמרא: הָתָם נָמִי לְחֻמְרָא - אף מבריייתא זו מוכח רק
 2 שלענין חומרא אין הולכים אחר הרוב בקבוע, אך מנין שאף
 3 לקולא אין הולכים אחר הרוב.
 4 מבאר הגמרא: אלא, מבריייתא זו, תשעה שרצים מתים המטמאים
 5 במיתתם, וצפדיע אהד שאינו מטמא במותו מונח ביניהם, ונגע
 6 באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע, ברשות היחיד ספיקו טמא,
 7 שכל ספק טומאה ברשות היחיד טמא, וכיון שקבוע הוא וכמחצה
 8 על מחצה אין הולכים אחר הרוב אלא ספק הוא וטמא. אבל
 9 ברשות הרבים ספיקו פהו, שכל ספק טומאה ברשות הרבים
 10 טהור. הרי שאף לקולא אין הולכים אחר רוב השרצים המטמאים,
 11 אלא כמחצה על מחצה הוא ומחמת כן ברשות הרבים טהור.
 12 אחר שנתברר שדברי רבי זירא מפורשים בבריייתא, מבררת
 13 הגמרא מהו המקור לדין זה מהתורה. שואלת הגמרא: ומדאורייתא
 14 מנא לן שכל קבוע כמחצה על מחצה. מבאר הגמרא: יש ללמוד
 15 זאת ממה ששינו בבריייתא לגבי רוצח נפש, שהתכוין להרוג איש
 16 זה והרג איש אחר, שרבי שמעון פוטרו ממיתה וחכמים מחייבים,
 17 וטעמו של רבי שמעון, דאמר קרא (דברים ט"א) 'וכי יהיה איש שנא
 18 לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת, ולכאורה קשה, מדוע
 19 נכתב בתורה 'וארב לו', והרי די בכך שנכתב 'וקם עליו', ומניבות
 20 'וארב לו' דורש רבי שמעון שאינו חייב עד שיתקבץ לו - לאותו
 21 אדם שנהרג, אך אם נתכוין להרוג אדם מסוים והרג אדם אחר,
 22 פטור. ורבנן החולקים על רבי שמעון ומחייבים אף כשהתכוין
 23 להריגת אדם אחר, דורשים מהפסוק דרשה אחרת, אמרי דבי רבי
 24 נאי, מפסוק זה נלמד שדווקא במתכוין להרוג יהודי והרג יהודי
 25 אחר, חייב, פריש לזרק אמן לגו - לתוך חבורה של אנשים שיש
 26 בהם יהודים וגויים, והרג את היהודי, שפטור. ויש לברר, היכי דמי
 27 - באיזו חבורה מדובר, אילימא דאיכא - אם נאמר שיש שם תשעה
 28 כגענים ואהד ישראל ביניהם, אם כן מדוע צריך פסוק לפטור את
 29 זורק האבן, ותיפיק ליה דרובא כגענים ניהו - הרי גם בלא הפסוק

25 הגמרא מביאה סימן נוסף שהיו עושים בנישואי בתולה: תניא
 26 בבריייתא, רבי יהודה אומר, חבית של יין מעבירין לפניה. מפרשת
 27 הגמרא: אמר רב אדא בר אבהו, אשה הנישאת בתולה, מעבירין
 28 לפניה חבית פתוחה, כבתולה שפתחה סתום. והנישאת בעולה
 29 מעבירין לפניה חבית פתוחה, כסימן שפתחה פתוח.
 30 מקשה הגמרא: אמאי - מדוע יש צורך להעביר חבית פתוחה לפני
 31 הנישאת בעולה, די שניעבד חבית סתומה קמי - לפני בתולה, וקמי
 32 בעולה לא נייעבד כלל - ולפני הנישאת בעולה לא נעביר חבית
 33 כלל, ויהא ידוע שאם לא העבירו לפני חבית, סימן שלא היתה
 34 בתולה.

35 מתרצת הגמרא: אם היו עושים כן, היתה יכולה להיות תקלה,
 36 דוימנין - לפעמים יארע דתפסה הבעולה מאתנים לאחר
 37 שהתאלמנה או התגרשה, שלא על פי בית דין, ואם נתבענה
 38 שתחזיר מנה מחמת שלא היתה בתולה, וראיה לדבר שלא
 39 העבירו לפני חבית יין, ואמרה - אך תטען אותה אשה, אנא
 40 בתולה תואי - באמת בתולה נשאתי, והאי דלא עבדו קמאי - ומה
 41 שלא העבירו לפני חבית יין, איתנוסי הוא דאתניבו - אונס הוא
 42 שנאנסו מחמת שכרות המשתה ולא קיימו את המנהג, ואין זו
 43 ראייה שלא הייתי בתולה, לכך תיקנו שבין בבתולה ובין בבעולה
 44 יעבירו חבית לפני, לזו סתומה ולזו פתוחה, ושוב לא תוכל
 45 הבעולה לטעון כלום.

***

46 הגמרא מביאה מענייני שמחת חתן וכלה: תנו רבנן, ביצי מרקדין
 47 לפני הכלה - אלו דברי שבה אומרים בשעה שמרקדין לפני הכלה,
 48 בית שמאי אומרים,

1 מתרצת הגמרא: במקום דלא אפשר - באופן שאין עצה להינצל
 2 מרמאות ללא כתיבת שובר, כגון במקום שאין כותבין כתובה
 3 רבנשים גובות על פי עדי הינומא, ודאי פתבין שובר, ואף לדברי
 4 רב פפא, כיון שאין לאשה מה להחזיר לבעל כראיה לכך שקבלה
 5 כתובה, שהיא איין לא שטר כתובה. אבל במקום שכותבים
 6 כתובה ויכולה האשה להחזיר לבעל את שטר הכתובה כראיה
 7 לפרעון, אין כותבים שובר, אלא חייבת האשה להביא את שטר
 8 כתובתה, או עדים שנסרפה הכתובה.

***

9 שנינו בבריייתא לעיל: העבירו לפניה בוס של בשורה. מבררת
 10 הגמרא: מאי - מה היא אותה בוס של בשורה. משיבה הגמרא: אמר
 11 רב אדא בר אבהו, בוס יין של תרומה מעבירין לפניה, בלומר -
 12 והרמו באותה בוס היא לומר שראויה היתה זו לאכול בתרומה,
 13 אילו נישאת לכהן, כיון שהיא בתולה, ואינה בעולה האסורה
 14 להינשא לכהן מחמת זנות.
 15 דוחה הגמרא: מתקיף לה רב פפא, כיצד כוס זו מוכיחה שהיא
 16 בתולה, אטו - וכי אלקמה הנישאת לכהן מי לא אכלה בתרומה,
 17 ואם כן שמא נישאת כשהיא אלמנה, הראויה לאכול בתרומה,
 18 ומחמת כן העבירו לפני כוס זו.

19 מבררת הגמרא באופן אחר את הרמו שבכוס זו: אלא אמר רב
 20 פפא, כוס יין של תרומה זו, מבררת שבעילתה של אשה זו היא
 21 'אשית', פתרומה שנקראת 'אשית', ודבר זה שייך רק בבתולה,
 22 ולא באלמנה.

***

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **מ** אין צריך לקרות פְּרִשְׁת יום טוב לְעֶצְמוּ בְּעֶרְב יום טוב שְׁהָרִי כְּכָר קָרָא אוּ יִקְרָא פְּרִשָּׁה זוּ בְּשִׁבְתָּהּ¹³
 2 וּמִפְּלֵ מְקוֹם בְּעֶרְב שְׁמַחַת תּוֹרָה¹⁴ יִקְרָא פְּרִשְׁת וְזוֹת הַבְּרָכָה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגְוִים שְׁעֵכְשׁוּ הוּא
 3 זְמַנָּה לְדַמְחָז:

טימן רפה לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום סעיף ט

הלכתא רבנא

לה] בשבתה - והוא הדין לקריאות שבת חול-המועד, פרשת 'וזאת-הברכה'⁶⁵.
 לח] הוא זמנה - בדיעבד כשלא קראו הפרשה בערב שבת ראש-חודש, וד' פרשיות.
 לו] בערב שמחת תורה - היינו שמיני עצרת בחוץ-לארץ, ובארץ-ישראל הוא בהושענא-רבא⁶⁴.
 לז] הוא זמנה - היינו לכתחילה, אבל גם אם הקדים לקרוא בימים שקודם לכן - יצא ידי-חובת השלמת

ציונים והוספות

64 ודלא כפי שהבין בשו"ת קנה בושם ח"א סי' טו שגם לדעת המג"א (ואדה"ז שהביא לשון המג"א) גם בחוץ-לארץ יקראו בהושענא רבה (כדעת כמה פוסקים, ראה שו"ת ס"ק ח), ואדרבה מהא דכתב שמחת-תורה ולא שמיני-עצרת מוכח דבחו"ל יקראו בשמיני-עצרת.
 65 לעיל סעיף ה, משמע שזמן העברת הפרשה הוא מיום ראשון, ומשמע שהשלמת הפרשה צריכה להיות בשבוע הקשור עם השבת שבה קוראים הציבור פרשה זו, ואם-כן לא ניתן להעביר פרשת וזאת הברכה קודם ערב שמחת-תורה מאחר שאין שום שבת או שבוע הקשורים עם פרשת וזאת-הברכה, ועפ"י יש לפרש המלים 'שעכשיו הוא זמנה' היינו לא לפני ערב שמחת-תורה.
 אמנם בסעיף ה' משמע גם שמשעה שהציבור קראו הפרשה

במנחה - זהו זמנה של פרשה זו, ואם-כן ניתן לקרוא הפרשה גם בימים שקודם שמחת-תורה, והמילים 'שעכשיו הוא זמנה' באות לחלק משאר היו"ט של השנה בהם אין זמן להעברת הקריאה.
 66 על דרך המבואר לעיל סעיף ה להשלים הפרשה עד מנחה.
 ובהתוועדויות ה'תשמ"ז שיחת ליל שמח"ת אות כו, שגם אם בכל שבת אפשר להשלים עד יום ג', מ"מ בשמח"ת צע"ג אם אפשר להשלים עד יום ג' - משום דזהו ענין חדש לגמרי (אם כי "דחק ונכנס" מועיל תמיד).
 וראה לעיל מקצות השלחן סי' עב בדה"ש ס"ק ט שהשאר בצ"ע אם יש מקום להקל יותר בהשלמת פרשת 'וזאת-הברכה' עד יום ג' כשחל שמח"ת בשבת באה"ק.

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **יג** אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת שמא יקלקל
 2 וּנְמַצָּא מִחֻלָּל שֶׁבֶת אֲבָל אִם מִל כָּבֵר פֶּעַם אַחַת מוֹתֵר
 3 לְמוֹל בְּשִׁבְת וְאִפְּלוּ הוּא אֲבִי הַבֶּן שְׁעָלִיו מוֹטֵל לְמוֹל בְּנו
 4 וְנוֹח לוּ מֵה שִׁבְנו נִיתָקֵן בְּשִׁבְת ע"י מִילָה זוּ וְכֵן מִי שִׁמֵּל
 5 וְלֹא פָּרַע מְעוֹלָם אֲסוּר לְפָרוּע בְּשִׁבְת:
 6 **יד** אִם מִלִּין בֶּן הַמוֹמֵר אוּ מוֹמֵרְת אוּ הַקְּרָאִים בְּשִׁבְת
 7 נִתְבָּאָר בִּי"ד סי' רס"ו וְשֵׁם נִתְבָּאָר אִם מוֹתֵר שִׁיְהִי
 8 אַחַד מוֹהֵל וְאַחַד פּוֹרַע:
 חלק ב טימן שלא דיני מילה בשבת סעיפים יג"ד
 9 **א** אין מילדין את הבהמה ולא אפילו מסעדין דהיינו
 10 לאחוז בולד שלא יפול לארץ וכן שאר צרכי הולד
 11 שהתירו לטרוח בהם ביו"ט כמ"ש בס"י תקכ"ג אסור לטרוח
 12 בהם בשבת:
- 13 **ב** אין מפרכסין לבהמה גלדי מכה ולא סכין מכתה בשמן
 14 שאסור לטרוח בשביל בהמה כמה דברים אמורים בגמר
 15 מכה שאינו עושה לה אלא לתענוג בעלמא אבל כשלא
 16 נתרפאה המכה שיש לה צער ממנה מותר לטרוח בשבילה:
 17 **ג** אם אכלה כרשינין הרבה ומצטערת יכול להריצה בחצר
 18 כדי שתתיגע ותתרפה ואע"פ שזהו רפואה לה ועל כל
 19 רפואה גזרו משום שחיקת סמנים מכל מקום ברפואת בהמה
 20 לא גזרו מפני שאין אדם בהול כל כך על רפואת בהמתו
 21 שיבא לשחוק סמנים וכן אם אחזה דם יכול להעמידה במים
 22 כדי שתצטנן ואם הוא ספק שאם לא יקוּזוּ לה דם תמות
 23 מותר לומר לנכרי להקוּזוּ לה שמתוך שאדם בהול על מיתת
 24 בהמתו אם לא נתיר לו ע"י נכרי יבא להקוּזוּ בעצמו:
- חלק ב טימן שלב שלא לילד הבהמה בשבת וכו' ג' סעיפים:

8 **ב** כיצד מפני(ה) הוא אם היה האוצר גדול מפנה ממנו ה'
9 קופות שבכל קופה ג' סאין דהיינו ט"ו סאין לא היה בו
10 אלא ה' קופות מפנה ממנו ד' קופות אבל כולו לא יפנה
11 שמא יראה גומות בקרקעיתו וישוה אותן:

חלק ב סימן שלג שלא לפנות אוצר בשבת טעמים א"ב

1 **א** אוצר של תבואה או של כדי יין אע"פ שמותר להסתפק
2 ממנו ואין בו משום מוקצה אסור לפנותו לדבר הרשות
3 מפני הטורה אבל לדבר מצוה כגון להכניס שם אורחים או
4 שאר סעודת מצוה או לקבוע שם בית המדרש מותר לפנותו
5 אפילו בענין שיש בו טורח יתר כגון להגביהם ולשלשלם
6 בחלונות שבכותל או להורידם בסולמות או לטלטלם מגג
7 לגג:

לקוטי תורה

32 והתבוננותו, אלא מחמת "גילוי המלך", שבעמדו
33 לפניו מתבטל מציאותו בדרך ממילא).

34 [ואין זה סותר למה שנתבאר לעיל שכל מטרות
35 המצות היא להביא את האדם לידי "ביטול היש לאין",
36 הגם שאין זה ביטול האמיתי:]

37 אך מכל מקום הוא אתערותא דלתתא, שע"ז
38 אח"כ יהיה בחינת אין ממש.

39 ה"ביטול" שמגיעים אליו ע"י קיום המצוות (-
40 "ביטול היש", שמבטל את עצמו), אף שאינו
41 אמיתי, מכל מקום הוא "אתערותא דלתתא"
42 (התעוררות מלמטה), שעל ידה יתעורר גילוי אור
43 אלקי מלמעלה ("אתערותא דלעילא") לעתיד לבא,
44 שע"ז תתבטל באמת ישות האדם, להיות כ"בחינת
45 אין ממש".

46 [והנה מ"ש "יהי' בחינת אין ממש" אין פירושו
47 שיתבטלו במובן הפשוט, שהכל יחזור לאין ואפס כמו
48 קודם ששת ימי בראשית, אלא הפירוש הוא שהאדם
49 והעולם יהיו מיוחדים בתכלית עם הקב"ה ויתבטלו
50 אליו לגמרי, עד שיהיו ממש בבחינת "אין".

51 וזהו שהולך ומבאר:]

52 על דרך יחוד עולם האצילות באין סוף ב"ה,
53 דאיהו וגרמוהי חד, שהעשר ספירות הם
54 בבחינת ביטול אמיתי לאור אין סוף ב"ה
55 המלוכש בהם כו'.

56 ענין הביטול האמיתי ("אין ממש") הוא להיות
57 בבחינת "עולם האצילות" (שהוא העולם העליון
58 ביותר), ש"הוא אלקות ממש"; פירוש, שאין
59 בעולם ההוא שום רגש של מציאות נפרדת
60 מאלקות, כי כל עניינו הוא רק עולם שבו מתגלים
61 כוחותיו יתברך הנקראים "עשר ספירות" (חכמה

1 **תוכן הפרק:** התוכן הפנימי במאמר רז"ל "שכר
2 מצוה מצוה", ששכר המצוה היא המצוה בעצמה

3 **אמנם ביטול זה אינו אמיתי, שהרי מכל מקום
4 יש הוא אלא שמבטל את עצמו.**

5 נתבאר לעיל, שענין ה"ביטול" ע"פ משנת
6 החסידות, אינו רק בכך שהאדם מבטל כל רגש של
7 גאווה וגסות הרוח ומתנהג בענוה ושפלות, אלא
8 הכוונה שהאדם אינו מרגיש את עצמו למציאות
9 נפרדת מאלקות ומרגיש רק את יחודו ואחדותו ית'
10 - ש"ה אחד" ושבאמת אין שום מציאות בלעדו
11 ח"ו.

12 ומכל מקום, אי אפשר לו לאדם, שבעצם
13 מהותו הוא "יש" (היינו שמרגיש את עצמו
14 ל"מציאות" בפני עצמו, שזהו ה"אני" שלו), להגיע
15 בכוחות עצמו לידי ביטול אמיתי (מפני שגם
16 כוחותיו הם חלק מציאותו ומהותו וישותו), ועל
17 דרך מה שאמרו אין חבוש מתיר עצמו מבית
18 האסורים.

19 וכל שביכולתו לעשות (בכוחות עצמו) הוא -
20 להכניע את ישותו ולהחליש במדה מסוימת את
21 הרגשת עצמו, ולהרגיש יותר שמציאותו האמיתית
22 היא אלקות; אבל סוף-סוף לא נאבדה ישותו, ורק
23 שמכניע ומבטל את עצמו, וזהו הנקרא "ביטול
24 היש", לעומת הביטול האמיתי (הנקרא "ביטול
25 במציאות", או "ביטול עצמי").

26 דהנה הביטול האמיתי (שיתבטל רגש ה"אני"
27 שלו לגמרי) אפשרי רק על ידי גילוי אור אלקי
28 בנפש האדם, כי כאשר האמת האלקית (ה' אחד)
29 מאירה בנפשו, במילא מתבטלת ישותו בפני האמת
30 (ע"ד משל היראה והאימה הנופלות על אדם
31 בעמדו לפני המלך, שאין יראתו פרי יגיעת מוחו

42 והיינו על ידי אתערותא דלתתא דביטול היש
43 שנתן צדקה בידו בו'.

44 אך זה גופא, שאור אין סוף ב"ה ישכון וישרה
45 לעת"ל ביד הגשמית של האדם (שעי"ז מתבטל
46 באמת לאלקות, "בחינת אין ממש") - הוא על ידי
47 קיום מצות צדקה (בזמן הזה), ש"ביטול היש"
48 שבמעשה הצדקה, שכופה את עצמו ומכניע את
49 רגש ישותו לתת צדקה - שעי"ז נפעל ביטול וזיכוך
50 בידו הגשמית - הרי זו "אתערותא דלתתא"
51 להשראת מדת החסד של האין סוף ב"ה ("דרועא
52 ימינא") בידו הגשמית לעתיד לבא.

53 וכן הוא בכל המצוות, שהן כנגד רמ"ח אברי
54 הגוף, שעל ידי קיום המצוות בזמן הזה יהיו כל
55 רמ"ח אברי הגוף כלים להשראת אור אין סוף ב"ה
56 (בכל מצוה ומצוה מדריגה אחרת של אור אין סוף
57 ב"ה, לפי ענינה של המצוה) - עד שכל עניינם של
58 אברי הגוף לא יהי' אלא לגלות אלקות בלבד.

59 *[וכך הוא לענין לימוד התורה:]*

60 וחכמה ומוח האדם יהיה בלי לבחינת חכמה
61 עילאה ממש שאור אין סוף מלובש בה, והיינו
62 על ידי עסק התורה על דרך הנ"ל בו'.

63 על ידי עסק התורה בזמן הזה באופן של
64 "ביטול היש" (וכנ"ל בענין "בכל נפשך"), יהי'
65 מוח האדם לעת"ל כלי לחכמתו ית' (הנק' "חכמה
66 עילאה", שבה מלובש אור אין סוף ב"ה), שאז, כל
67 ענייניו של מוח האדם יהי' מה שעל ידו תתגלה
68 חכמתו יתברך ("חכמה עילאה") ממש.

69 *[אלא שלכאור' יש להקשות: כיצד אפשר שבעולם
70 הזה הגשמי (העולם התחתון ביותר) תהי' לעת"ל
71 אותה מדריגה של ביטול לאלקות כמו בעולם
72 האצילות (שהוא חד ממש עם אלקות)?]*

73 *כלומר: הן אמת שכאשר נגלה באדם הכח האלקי
74 המהווה ומקיים את העולם, הוא בא לידי ביטול גמור,
75 היינו שמרגיש שכל מציאות הנברא אינה אלא הכח
76 האלקי (מאחר שבלעדי כח זה הי' חוזר לאין ואפס
77 ממש), וכפי שנתבאר לעיל בריש הפרק - מכל מקום,
78 סוף-סוף אי אפשר לדמות ביטול זה למדריגת הביטול
79 של עולם האצילות, שכן, עולם האצילות אינו אלא
80 התפשטות של כוחות אלקיים (כנ"ל), ואין כאן שום
81 "בריאה" כלל, משא"כ עולם הזה הגשמי שהוא מציאות
82 נברא, אלא שכל קיומו וחיותו הם רק מאלקות.*

1 בינה דעת חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד
2 (מלכות), זאת אומרת: ה"חכמה" של עולם
3 האצילות היא - חכמתו של הקב"ה, החסד - מידת
4 חסדו של הקב"ה וכו'.

5 ונמצא שעולם האצילות "מיוחד" בתכלית עם
6 ה"אין סוף" ב"ה, כי אין כאן שום מציאות מלבד
7 אלקותו וכוחותיו ית', ואין כאן כלל שום מציאות
8 אחרת שתוכל להרגיש כלל כ"יש".

9 וזהו דאיתא בתיקוני זהר (אודות עשר ספירות
10 דאצילות) "איהו וחיהי חד איהו וגרמוהי חד",
11 פירוש, "איהו" הוא האין סוף ב"ה, "חיהי" הם
12 האורות של העשר ספירות, ו"גרמוהי" הם
13 ה"כלים" של העשר ספירות, ושניהם הם "חד" אתו
14 ית', שאפילו ה"כלים" דאצילות הם חד עם ה"אין
15 סוף".

16 כלומר: אע"פ שה"אין סוף" ב"ה אשר כשמו
17 כן הוא, שאין לו שום ציור והגדרה - הוא מרומם
18 ומנושא מן העשר ספירות, שהרי הן כוחות
19 מסויימים ומוגדרים (חכמה, בינה כו'), מכל מקום,
20 מאחר שגם הספירות אינן אלא כוחותיו של הקב"ה
21 (ולא מציאות נפרדת ח"ו), לכן אף הן מיוחדות עם
22 ה"אין סוף" ב"ה עצמו.

23 *וכך יהיה גילוי זה [דאצילות] חסד דרועא ימינא)*
24 *למטה בעולם העשייה ממש; [ש]יהי' הגוף*
25 *ודרועא ימינא כלי למטה ג"כ בעולם העשייה*
26 *להשראת אור אין סוף, כמו בחינת חסד דרועא*
27 *ימינא בו' [שבאצילות].*

28 על דרך הביטול האמיתי של עולם האצילות,
29 כך יהי' מצב האדם לעתיד לבא. דבזמן הזה הרי
30 הגוף הגשמי מעלים ומסתיר על אלקות ונראה
31 כדבר נפרד בפני עצמו, אבל לעתיד לבא, אע"פ
32 שיהי' לאדם גוף גשמי, לא יהי' לגוף הרגש של
33 מציאות עצמית נפרדת מאלקות, אלא כל ענייניו
34 יהי' מה שהוא כלי לאלקות, שאור אלקי מתגלה
35 על ידו.

36 לדוגמא: כשם שכל ענין ה"כלי" של מדת
37 החסד דאצילות (הנק' בזהר "חסד דרועא) זרוע
38 (ימינא" של הקב"ה) אינו אלא לבטא את גדולתו
39 של הקב"ה במידת חסדו וטובו - כך, ידו הגשמית
40 של האדם תתבטל לאלקות, וכל עניינה יהי' רק
41 לגלות את חסדו של האין סוף ב"ה.

41 ד"ביטול היש", ואילו השכר הוא, שיתגלה באדם
42 ביטול אמיתי לאלקות, שאינו תוצאה מעבודתו
43 אלא הוא ביטול הנפעל ע"י גילוי אור אין סוף
44 ב"ה.

45 ה"אין סוף" ב"ה עצמו נקרא "מקורא דכולא"
46 (מקור הכל), והאור של האין סוף ("אור אין סוף
47 ב"ה") - היינו הגילוי שלו - נקרא "אין אמיתי"
48 (מאחר שמצידו יתברך אין שום דבר באמת מלבד
49 אלקות).

50 וזהו "שכר מצוה - מצוה".

51 וביטול זה ישנו בכל א' מישראל, שהרי כל א'
52 מבטל את עצמו מעט לפי ערכו, אם ע"י
53 אתכפיא או ע"י אתהפכא, ועי"ז יהיה לו חלק
54 לעוה"ב.

55 וזהו שאמרו רז"ל כל ישראל יש להם חלק
56 לעולם הבא (שפירושו - תחיית המתים), גם מי
57 שאינו תלמיד חכם ובעל מדריגה גדולה בעבודתו
58 ית', כי כל ישראל מלאים מצוות כרמון, וכל מצוה
59 שאדם עושה יש בה איזה ענין של "ביטול"
60 והכנעה להקב"ה, ונמצא שבכל ישראל ישנו ענין
61 ה"ביטול", כל אחד לפי ערכו.

62 בכללות, ביטול הישות והגסות שבאדם
63 מתחלק לשתי מדריגות: "אתכפיא" - מלשון כפי'
64 - שהאדם מתגבר על יצרו וכופה את עצמו לקיים
65 את המצוה (או לשמור א"ע מן העבירה);
66 ו"אתהפכא" - לשון הפיכה - דזהו כאשר האדם
67 מהפך את יצרו (עכ"פ בענין זה) עד שהוא חפץ
68 באמת לקיים מצוה זו.

69 [וכפי שרואים, שיש ענינים של תורה ומצוות
70 שאין האדם צריך ללחום עם יצרו כלל לקיים
71 אותם, ויש לו חיות וחשק רב בהם (שבבענינים אלו
72 כבר "הפך" את יצרו), ויש דברים שדרושה מלחמה
73 גדולה ועצומה עם היצר להיות זהיר בהם].

74 ועל ידי "ביטול" זה (אע"פ שאינו ביטול
75 אמיתי אלא רק "ביטול היש") - יש לו "חלק"
76 בגילויים דאור אין סוף ב"ה בעולם הבא (ביטול
77 אמיתי לאלקות).

78 ולכן מאן דלא כרע במודים, שאין לו בחינת
79 הודיה וביטול כלל, אמרו רז"ל דלא יקום
80 בתחיית המתים כו':

1 ואם כן איך אפשר לומר, שהביטול לאלקות
2 בעולם הזה הגשמי יהי באותה מדריגת הביטול כפי
3 שהוא בעולם האצילות?

4 על זה ממשך:]

5 והיינו על ידי גילוי אור הסובב כל עלמין,
6 דקמיה באמת כולא כלא חשיבי, ואצילות עם
7 עשייה שוין.

8 אך הענין, דזה שבעולם העשי' תהי' אותה
9 המדריגה של ביטול כמו עולם האצילות, הוא על
10 ידי גילוי אור הסובב כל עלמין [וכמו שנתבאר
11 לעיל שזהו ענין השכר דלעתיד לבא (בתחיית
12 המתים), שאז יתגלה אור הסובב כל עלמין].

13 כי אור הסובב כל עלמין הוא למעלה לגמרי
14 מכל העולמות עד כדי כך, שכולם שווים ממש
15 לגבי', ונמצא שלגבי אור זה אין "עדיפות" לעולם
16 האצילות על עולם העשי'. כי מאחר שגם עולם
17 האצילות הוא "עולם" מוגבל ומוגדר - הרי הוא
18 רחוק מן ה"אין סוף" באותו מרחק של עולם
19 העשי', שאין עולם האצילות (למרות היותו
20 "אלקות ממש") קרוב יותר ל"אין סוף", שהוא
21 בלתי מוגבל ומוגדר, מאשר עולם העשי'.

22 ומכיון שכן, בהגלות נגלות אור הסובב כל
23 עלמין, ודאי שאפשרי הדבר, שגם בעולם העשי'
24 תהי' אותה מדריגה של ביטול כמו בעולם
25 האצילות, דכיון שהעשי' והאצילות "משותות"
26 לגבי' בפועל ממש, על כן ביכולתו של אור הסובב
27 כל עלמין להמשיך הביטול של עולם האצילות גם
28 בעולם העשי'.

29 וזהו ששכר מצוה היא המצוה בעצמה, כי עיקר
30 המצוה הוא ביטול היש לאין, וזהו עצמו הוא
31 השכר של המצוה, אלא שהשכר הוא גילוי "אין
32 אמיתי" ממקורא דכולא, ושהביטול על ידי גילוי
33 אור אין סוף ב"ה.

34 ע"פ כל הנ"ל - שקיום המצוות בזמן הזה
35 (שענינן "ביטול היש לאין") הוא הגורם לכך
36 שלעתיד לבוא יתבטלו האדם והעולם כולו
37 ב"ביטול אמיתי" להיות "בחינת אין ממש" (על ידי
38 גילוי אור הסובב) - נמצא, שהמצוה ושכר המצוה
39 חד הם (- ביטול היש לאין), אלא שקיום המצוה
40 על ידי האדם (בזמן הזה) הוא רק המדריגה

9 חכמים לרבי מאיר", דהיינו הכנעה וביטול
10 לאלקות.
11 ולכן מי שאינו כורע במודים - היינו שאין לו
12 שום ביטול לאלקות (אפילו מדריגת "הודאה") -
13 לא יקום בתחיית המתים, כי רק ע"י העבודה
14 ד"ביטול היש" זוכים להביטול ("אין") האמיתי
15 לעתיד לבא.

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק יא

1 עפ"ז מובן מאמר רו"ל מאן דלא כרע במודים
2 לא יקום בתחיית המתים, דלכאורה, מדוע מגיע
3 לאדם עונש חמור כזה רק בגלל שאינו כורע
4 במודים.
5 אך על פי פנימיות הענינים מובן היטב, כי
6 פירוש ה"הודאה" להקב"ה על פי משנת החסידות
7 אינו רק נתינת שבח והודי' אליו ית', אלא הוא גם
8 מענין ביטול דעתו לדעת אחרים (כמו "מודים

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

18 והוא מעשה המצוה בפ"מ ואח"כ השמיעה שהיא
19 בחינת האור כידוע והם הקדימו נעשה לנשמע היינו
20 שהקדימו לעשות בחינת הכלי קודם האור משום דסוף
21 מעשה עלה במחשבה תחלה (וכמ"ד ארץ קדמה
22 לשמים כמש"ל) והוא הרז שמ"ה שנק' גבורי כח עושי
23 דברו והדר לשמוע כו' ומשום דנעוץ תחלתן בסופן
24 דוקא ע"כ הוא למעלה גם מרצוא ושוב דאברהם
25 וראיה ממ"ש וארא אל אברהם כו' באל שדי ושמי
26 הוי"ה ממש לא נודעתי להם רק במ"ת לבד וד"ל
27 (ומ"ש מי גלה לבני רז זה שמ"ה כו' הלא המלאכים
28 לא יכלו לקבל התו"מ כידוע בענין תנה הודך על
29 השמים כו' וכנ"ל בבחינת רו"ש דמלאכים שהוא רק
30 בשם אלקים לבד למטה ממדרגת רו"ש דאברהם כו'
31 הענין הוא דמ"ה הללו הוא שנמשך במ"ת לעשות
32 לבניי ב' כתרים א' כנגד נעשה וא' כנגד נשמע והוא
33 כשירד ה' על הר סיני כמשי"ת בסמוך בענין כי תרכב
34 על סוסך כו' וד"ל:

שער הפורים

1 (ז) ובוזה יובן כל עיקר ענין מעלת מ"ת דאע"פ
2 שאברהם כבר קים כל התו"מ כמ"ש עקב
3 אשר שמע אברהם בקולי כו' היינו רק במה שהיתה
4 עבודתו באהבה ודבקות בבחי' רו"ש כמ"ש הלוך
5 ונסוע כו' שזהו כללות כל המצות כו' וכידוע דאהבה
6 שרש רמ"ח מ"ע ויראה שרש שס"ה ל"ת ורו"ש הן
7 אהוי"ר שכלולים זע"ז והיו לאחדים וממילא נכלל
8 באוי"ר כל מעשה המצות כנ"ל אבל מ"מ הרי נעוץ
9 תחלתן בסופן וסופן כו' דהמעשה עיקר והוא כאשר
10 בא האור בכלי דוקא שהיא למעלה מבחינת רו"ש
11 ברוחניות דמלאכים בשם אלקים כנ"ל וגם למעלה
12 מבחינת רו"ש דאברהם בשם הוי"ה כנ"ל וזה היה
13 ענין קבלת התורה כאשר אמרו בני ישראל נעשה
14 ונשמע שע"ז ארז"ל מי גלה לבני רז זה שמ"ה
15 משתמשין בו שהקדימו נעשה לנשמע כמ"ש
16 במלאכים גבורי כח עושי דברו והדר לשמוע בקול
17 דברו כו' והענין הוא דהעשי' היינו בחינת הכלי לאור

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

7 יסוד אבא לא יוכל לראות כי חו"ב הם תרדל"מ
8 וכ"ש שלא יוכל להשיג פנימי ח"ע וקשר של תפילין
9 הוא בחי' מל' דתבונה כו', ומ"ש באברהם התהלך
10 לפני אינה השגת המהות כ"א השגת המציאות אבל
11 לא הי' בבחי' ראיית המהות ממש כי ראי' גבוה
12 הרבה גם מבחי' שמיעה כמ"ש אינו דומה שמיעה

1 ועכ"ז נאמר במשה וראית את אחורי ופני לא יראו
2 ובודאי הי' למשה ג"כ זה ההילוך בפנימיות,
3 רק ראי' והילוך הם שני ענינים, כי ראי' הוא השגת
4 המהות ממש וזשארז"ל קשר של תפילין הראהו אבל
5 עצם התפילין לא יוכל להשיג וכמארז"ל מ"ט שערי
6 בינה נמסרו למשה אבל שער הנו"ן אשר בו מלוכש

10 המלך, והנה ההילוך מלמטה למעלה הוא ע"ד אליהו
11 וחנוך עלו למרום שנזדכך החומר שלהם ועלו למעלה
12 זהו עלי' ממלא בסובב, וז"ש כי עם קדוש אתה שהעם
13 שהם נפרדים בבחי' עוממות יתעלו בבחי' קדוש
14 ומובדל היינו בחי' סוכ"ע, וזהו ג"כ מ"ש עם זו יצרתי
15 לי שיתעלו לבחי' עצמות שנק' לי, וההמשכה מלמעלה
16 למטה הוא ע"ד שכ' וירד ה' על הר סיני שהעולם
17 למטה על עמדו ולא נזדכך רק שנמשך גילוי סוכ"ע
18 למטה.

ערב שבועות תרט"ז

1 לראי', ומכש"כ מבחי' התהלך שי"ל שאינה גם כמו
2 בחי' שמיעה שהוא ג"כ השגת המהות קצת רק
3 שאינו דומה לראי', אבל הילוך הוא רק השגת
4 המציאות.
5 **ולעתיד** כתיב והתהלכתי בתוכם דהיינו ב' בחי'
6 הילוך, הענין שיהי' המשכות והתגלות סובב
7 בממלא מלמעלה למטה, וגם עלי' ממלא בסובב
8 מלמטה למעלה. וההפרש ביניהם הוא עד"מ המלך
9 עומד למעלה והעם עומדים למטה או שהעם עולים אל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

25 נוגע לעצמותו כלל וכמ"ש מזה בכ"ד, והוא רק בכדי
26 שיפנה לקוראו בשמו, וגם לפי מש"נ במ"א בד"ה ביום
27 השמע"צ בענין מקדשי שמך, שע"י שזולתו קוראו
28 בשמו נפנה עצמות האדם, מ"מ הרי מה שהוא פונה
29 אינו בחי' הארת עצמותו כמ"ש לגבי עצמו, הן בענין
30 הפני' שפונה, והן במה שממלא מבוקשו אח"כ, וכידוע
31 שהשפעת המשפיע שמשפיע לזולתו אינו בערך מכמו
32 שהוא בעצמותו, ובמ"א נת' שהוא חלק עשירי, ובאמת
33 החלק עשירי הוא אינו רק חלק במספר, שהוא עשירי
34 למספר, אמנם אינו בערך שיהי' חלקי' שנשארו
35 בהמשפיע, וכערך הדבור שהוא חלק עשירי מז' מדות
36 וג' שכליים. ונמצא כי הן הקריאת שם והן מה שפונה
37 לקוראו ע"י קריאה זו אינו רק הארה מועטת, ואינו
38 דומה גם לבחי' השם כמ"ש כלול בעצמותו דלכא'ו
39 ה"ה גם כן רק חיצוניות ההארה לבד דמאי איכפת לי'
40 אם קורין אותו ראובן או שמעון, הגם כי בעצם יש
41 הפרש בין ראובן לשמעון שראובן הוא ע"ש כי ראה,
42 ושמעון ע"ש כי שמע והרי ראי' ושמיעה רחוקי' זמ"ן,
43 והם ב' פרשיות דק"ש כמ"ש בת"א בד"ה יהודא אתה,
44 ומ"מ נדמה לזולתו שאינו הפרש כלל, וגם הוא עצמו
45 אינו מרגיש כ"כ כמו ענין הרגשת המוחין שמי שיש
46 לו מוחין יותר גדולי' ה"ה מרגיש אותם בבחי' יתרון
47 על זולתו שאינו בבחי' מוחין גדולי' כאלו.

1 **והענין** יובן בהקדם מ"ש בפרד"א עד שלא נברה"ע
2 ה' הוא ושמו בלבד, שצ"ל קודם שנברא
3 העולם מי קראו בשמו, וגם שכל ענין השם הוא לזולתו
4 שיקראהו בשמו ואיך שייך זה קודם שנבה"ע, אך
5 הענין דכתי' ויקרא ה' ה' שיש שני שמות הוי', הא' ש'
6 הוי' דסדר השתלשלות והוא ש' הוי' ל' מהוה בחי' ש'
7 הוי' באצ"י, שד' אותיות ה' הם ד' פרצופי או"א וזו"נ
8 דאצ"י, וקוצו של יו"ד הוא בחי' כתר והיינו בחי' כתר
9 השייך לבחי' אצ"י לבד, ובכלל הוא בחי' כתר דחכ',
10 שבאצ"י אבא מקננא כמ"ש בת"ז, ויש ש' הוי'
11 שלמעלה מאצ"י שהוא בחי' ש' הוי' כמו שהוא כלול
12 בעצמותו כו', ופסיק טעמא בינייהו להורות על ענין
13 שמובדל בערך, כי הגם שגם ש' הוי' שבסדר
14 השתלשלות הוא ג"כ רק בדרך נברא מאיליו וממילא
15 ולא בבחי' התלבשות כח הפועל בנפעל כמו בחי' ש'
16 אלקי' דכתי' ברא אלקי', משא"כ בש' הוי' כתי' ונבראו
17 כו' כמ"ש במ"א, מ"מ מאחר שהוא מקור להוות דש'
18 הוי' הוא ל' מהוה, לכן לגבי בחי' ש' הוי' דלעילא
19 שלמעלה מסדר השתלשלות הנה יש פסיק טעמא
20 בינייהו להורות על ההבדל בין בחי' זו לבחי' זו, והגם
21 כי גם ש' הוי' דלעילא נק' ג"כ בש' הוי' א"כ הוא ג"כ
22 ל' מהוה, מ"מ מאחר שהוא כלול בעצמותו אינו שייך
23 לפרשו ל' מהוה, ונק' בחי' שמו הגדול.
24 **והנה** בכלל ענין השם הוא רק הארה בעלמא שאינו

ולקחתם אנודת אנוב

בס"ד. (חג הפסח, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

33 (דעת תחתון), ואילו מצד "מלמעלה למטה" (דעת
 34 עליון) החכמה היא היש האמיתי).
 35 ולכאורה אינו מובן כיצד ניתן לומר שהחכמה היא אין
 36 לגבי הבינה, הרי נקודת ההשכלה דחכמה בא בבחינת
 37 השגה בבינה, וכל השגת הבינה היא בנקודת ההשכלה,
 38 ואיך נקראת החכמה אין לגבי בינה בו'.
 39 – כלומר ברור שהחכמה נקראת "אין" לא בגלל שהיא
 40 דרגה נמוכה שלא נחשבת, אלא להיפך מצד רוממותה
 41 והבדלתה מהבינה, הרי הבינה קוראת לה "אין" כיון
 42 שאין משיגה את מהותה. ועל זה מקשה – הרי כל
 43 מהות הבינה היא הרחבה של נקודת החכמה ואם כן
 44 כיצד יתכן לומר שקוראת לחכמה בשם "אין" שאין
 45 משיגה אותה?
 46 ובהכרח לומר שגם נקודת ההשכלה – כלומר סוף דרגת
 47 החכמה, היא בבחינת הבדלה מהבינה ולא מתגלית בה
 48 עד שנקראת אין לגבי הבינה, והוא שבהשכלי דחכמה –
 49 סוף מדרגת החכמה, גם כן מאיר בזה בחינת העצם,
 50 ולא רק בדרגות העליונות של החכמה בבחינת הראיה.
 51 והיינו דנקודת ההשכלה דחכמה מאיר בזה דקות עצם
 52 הענין המושכל מה שאי אפשר לבא לידי השגה, וזה
 53 שבא לידי השגה הוא רק החיצוניות מזה היינו השכלי
 54 לבד לא הרגשת העצמי שבהנקודה בו'. כלומר גם
 55 בנקודה השכלית מאיר האור העצמי שבחכמה,
 56 שלמעלה מהשגה, ולכן גם נקודת ההשכלה נקראת אין
 57 לגבי הבינה, אלא שמאותה נקודת השכלה יש תוצאה
 58 חיצונית והיא הנוסחה השכלית היוצאת מהדבר – והיא
 59 יורדת ומתלבשת בבינה.
 60 והיינו, שמה שמושג בבינה הוא רק השכל שבנקודת
 61 ההשכלה (החיצונית), אבל ההנחה שבנקודת ההשכלה
 62 (הפנימיות והעצמיות שלה) הוא בחינת אין לגבי הבינה,
 63 שאינו מושג בה'.
 64 דהנה ידוע ומבואר בכמה מקומות דנקודת ההשכלה

1 אך הענין הוא דהנה ידוע שההבדל בין חכמה לבינה
 2 הוא הבדל מהותי דחכמה ובינה נקראים אין ויש',
 3 כלומר שהיחס בין החכמה לבינה הוא יחס שבאין ערוך
 4 ממש, עד שהחכמה נקראת אין והבינה נקראת יש.
 5 החכמה נקראת אין וכמו שכתוב³ והחכמה מאין תמצא,
 6 והבינה נקראת יש כמו שכתוב⁴ להנחיל אוהבי יש בו',
 7 שפסוק זה עוסק בגילוי של גן עדן, ששם מתגלית מידת
 8 האהבה ששרשה מהבינה וההשגה.
 9 ואם כן התהוות הבינה שהיא יש מהחכמה שהיא אין
 10 הוא בבחינת יש מאין, והיינו – ייחודו של הענין "יש
 11 מאין" – שהאין דחכמה הוא בבחינת העלם לגבי היש
 12 דבינה. וזהו שם "אין" על שם שאינו מושג, ואינו בגדר
 13 המציאות של דרגת הבינה.
 14 דזהו ההפרש בין אין ויש לעילה ועלול, דעילה ועלול
 15 הוא בקירוב זה לזה שהעלול משיג את עילתו ועל ידי
 16 זה הוא מתהווה מן העילה, והיינו שעל ידי ההשגה
 17 שמושיג את העילה הרי הוא נמצא במציאותו בו', וכמו
 18 לדוגמא שכל ומידות, שהתהוות המידה היא דוקא על
 19 ידי שנרגשת ההשגה השכלית שמביאה אותו
 20 להתעוררות רגשית, ויש מאין הוא אדרבה שהאין
 21 מתעלם מן היש שאינו משיג אותו ועל ידי זה הוא נמצא
 22 בבחינת מציאות יש בו', - כלומר אם ה"יש" היה משיג
 23 את ה"אין" הרי הוא לא היה "יש". ורק בגלל שהוא לא
 24 משיג את האין, הרי הוא בבחינה אחרת ממנו, בחינה
 25 של יש. ועל שם זה נקרא הדרגה העליונה אין על שם
 26 שאינו מושג בדרגה התחתונה בו'.
 27 וכמו כן הוא בבחינת חכמה ובינה שהאין דחכמה
 28 מתעלם מבחינת הבינה בו' ולא מתגלה בו, ולכן נקרא
 29 אין לגבינו.
 30 (ועיין מה שכתוב בסידור עם דא"ח דיבור המתחיל
 31 מזמור לתודה⁵ - שם מבאר שזה שחכמה ובינה נקראים
 32 אין ויש, זהו דוקא מצד המבט של "מלמטה למעלה"

2. ראה עומק הכוונה והביאור בהגדרה זו בפרק עג.

3. איוב כח, יב.

4. משלי ח, כא.

5. וזה לשונו שם: כי הנה בחי' או"א ידוע שהן חו"ב שנקראות

תרין יגיען דלא מתפרשין והחכמה נקראת אין והבינה יש והוא כמו הדעה
 שמלמטה למעלה. וזהו דוקא בקבלת השפע מחכמה לבינה, אבל מלמעלה
 למטה דהיינו באור אבא עצמו כאשר עדיין אין החכמה שופע בבינה הרי
 השפעה זו כלא וכאין חשיבא. כי מה שהחכמה נקראת כ"ח מ"ה שלמעלה
 מן ההשגה היינו בבוא האור שלה בבינה שאז לגבי ההשגה נקרא אין כלומר
 בהעלם אבל במהות החכמה עצמה הרי הוא דוקא בחי' יש האמיתי וכמו

עד"מ מוח החכמה באדם שמשכיל כל שכל שהוא בחי' עצם כח השכל כו'
 וא"כ לגבי החכמה ה"ו כמו דעה הראשונה שחכמה נקראת יש. ואמנם
 בנבדאים א"א להיות בהשגה כ"א עד"ד הדעה בבינה לפי ששופע עליהם
 האור בבבחי' יש והחכמה נקראת אין אבל עכ"פ בבחי' הודאה יכולו
 להגיע לדעה זו שהחכמה נקראת יש כו' כי לא יוכלו להשיג השגה בחכמה
 עצמה רק בבחינת הודאה בלבד מטעם הנ"ל. וזהו שרש עינין מזמור לתודה
 כי ההודאה הוא ביחוד דאו"א שדוקא.
 6. לשון המאמר דיבור המתחיל "ברוך שעשה ניסים", ש"פ
 וישב ה'תשט"ו.

1 של החכמה מאיר האור בגילוי וכשנא בהשגה בריבוי
 2 פרטים אצל הבינה מתעלם האור כו', וכמו שיפורט גם
 3 בפרק הבא,
 4 והנה הסיבה לכך מה שמאיר ריבוי אור בנקודת
 5 ההשכלה אין זה רק הריבוי דאורהשכל, דהיינו שהאור
 6 שכל הוא אותו המהות שבא בנינה, רק שבנקודת
 7 ההשכלה דחכמה הוא בריבוי וכאשר בא להשגה דבינה
 8 מתמעט כו', - הנה אין זו הסיבה היחידה - כי אם מה
 9 שלבד זאת הנה בנקודת ההשכלה מאיר העצם של
 10 השכלי מה שאי אפשר כאמת לבוא בהשגה של בינה
 11 וכאשר בא הענין לידי השגה מתעלם ואינו מאיר כלל
 12 כו'.
 13 נמצא, שבנקודת החכמה מאיר האור העצמי, והוא
 14 בכלל לא יכול להיתפס אצל הבינה. ומה שנתפס בבינה
 15 הוא רק לאחר שיש התעלמות של העצם, ונשאר

16 המסקנה השכלית, אך לא זהו פנימיות נקודת ההשכלה
 17 עצמה.
 18 ולפי זה מתורצת הקושיה דלעיל - כיצד ניתן לומר
 19 שהחכמה והבינה הם במהות אחרת, הרי סוף מדריגת
 20 החכמה שהיא "נקודת ההשכלה" היא כבר בבחינת שכל
 21 - ועל זה ביאר הרבי נ"ע, כי גם בנקודת ההשכלה מאיר
 22 עצמיות השכל, מה שמעבר להשגה, וענין זה כלל לא
 23 מתגלה בדרגת הבינה, וכפי שירחיב בפרק הבא.
 24 קיצור.
 25 ועדיין צריך להבין הלא נקודת ההשכלה היא שכלי, ואי
 26 אפשר לומר שזהו המיעוט בחכמה כשכיל הבינה והלא
 27 הוא שינוי המהות,
 28 אך הענין דחכמה היא אין, ובינה מחכמה היא יש מאין
 29 שאינו מושג, והוא מפני שגם בנקודת ההשכלה מאיר
 30 עצם השכלי שלמעלה מהשגה.

שבת פרשת דברים תער"ב

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

ספר המאמרים - ה'תרצ"ד

1 שאלה: מהו ענין ההסתכלות כלפי מעלה במלחמות עמלק. כחות פנימיים: "נשמה" במוח
 2 - התבוננות והשגה אלקית, "רוח" בלב - התעוררות לאלקות, "נפש" בכבד - סוד מרע
 3 ועשה טוב.
 4 "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וַיִּגְבֹּר יִשְׂרָאֵל". וְצָרִיף
 5 לְהַבִּין מֵהוּ עֲנִין הַהִתְגַּבְּרוּת בְּמִלְחַמַת עַמְלָק
 6 עַל יְדֵי הַרְמַת יָדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וּבַמִּשְׁנָה (ראש השנה פֶּרֶק
 7 ב' מִשְׁנָה ח) אֵימָא, "וְכִי יָדִיו שֶׁל מֹשֶׁה עוֹשׂוֹת מִלְחָמָה
 8 או שׁוֹבְרוֹת מִלְחָמָה, אֵלָא לֹאמַר לָךְ כֹּל זְמַן שֶׁהָיוּ
 9 יִשְׂרָאֵל מְסֻתְּפָלִים כִּלְפֵי מַעְלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לְבָם
 10 לְאַבְיָהֶם שְׁבִשְׁמִים הָיוּ מִתְגַּבְּרִין", דְּמַזְה מוּכָן דְּשַׁעְבוּד
 11 הַלֵּב בָּא עַל גְּדֵי הַהִסְתַּכְּלוּת, וְצָרִיף לְהַבִּין מֵהוּ עֲנִין
 12 הַהִסְתַּכְּלוּת כִּלְפֵי מַעְלָה שְׁמִיבִיאָה שַׁעְבוּד הַלֵּב לְאַבְיָנוּ
 13 שְׁבִשְׁמִים, וּבְזֶה גּוֹבְרִים עַל עַמְלָק. וְלְהַבִּין זֶה, הִנֵּה יְדוּע
 14 שֵׁישׁ חֲמֵשׁ מְדַרְגּוֹת בְּנִשְׁמָה, נֶפֶשׁ רוּחַ נִשְׁמָה חַיָּה
 15 וַיְחִידָהּ, נִשְׁמָה בְּמִחַ רוּחַ בְּלֵב וּנְפֶשׁ בְּכַבֵּד, דְּתַלְת
 16 שְׁלִיטִין אֲנוּן מִחַא לְבָא וְכַבְּדָא*, דְּגוּף הָאָדָם בְּכָלְלוּתוֹ
 17 נִחְלַק לְג' אַבְרָים כִּלְלִיִּים, רֹאשׁ גּוּף וְרַגְלֵי, וְדִגְמַתּוֹ הוּא

18 בְּהַחֲיוּת הַמְּחִיָּה אֲשֶׁר נִחְלַק לְג' מְדַרְגּוֹת נֶפֶשׁ-רוּחַ-
 19 נִשְׁמָה, נִשְׁמָה בְּמִחַ שֶׁהִיא בְּחִינַת בִּינָה, וְהוּא שֵׁישׁ כַּח
 20 מִיחַד בְּנֶפֶשׁ לְהַתְּבוּנָה וְלְהַשְׁיֵג הַשְּׂגָה אֱלֹקִית בְּהַשְׁגַת
 21 פְּרִטֵי הָעֲנִין שְׁמִשְׁיג, וְלְהַסְבִּיר לְקִרְבֵי אֶת הָעֲנִין לְעֲצָמוֹ
 22 בְּכָל מִינֵי הַסְּבִיר בְּאֶפְנִים מְאֹפְנִים שׁוֹנִים, וְכִידוּע דְּהַשְׁגָה
 23 בְּרוּרָה הִיא כַּאֲשֶׁר מִשְׁיג אֶת הַמְּשַׁכֵּל בְּכַמָּה פְּנִים, כְּמוֹ
 24 עַל דְּרָף מִשְׁל כְּשֶׁלּוֹמֵד הַסְּגִיא דִּיצִיאַת הַשְּׁבַת שְׁתִּים
 25 שֶׁהֵן אַרְבַּע כו', חֲנֵן הֵתֵם שְׁבוּעוֹת שְׁתִּים שֶׁהֵן אַרְבַּע,
 26 יְדִיעוֹת הַטְּמָאָה שְׁתִּים שֶׁהֵן אַרְבַּע, מְרֹאוֹת נְגַעִים שְׁתִּים
 27 שֶׁהֵן אַרְבַּע, דְּכָל אֶחָד מֵהָעֲנִינִים שְׁבוּעוֹת וַיְדִיעוֹת
 28 הַטְּמָאָה וּמְרֹאוֹת נְגַעִים מְגַלִּים הַכְּנָה מִיחַדָּת בְּהַסְּגִיא,
 29 וְכַאֲשֶׁר מְבִין יוֹדֵעַ פְּרִטֵי הָעֲנִינִים בְּחִדוּשׁ כֹּל עֲנִין שְׁבָא
 30 בְּדַרְךָ לְמוֹד מֵהָעֲנִינִים הַנִּל, אֲזַ הָרָאָה שְׁנַרְגֵּשׁ אֲצִלוֹ
 31 פְּנִימִיּוֹת עֲמָק שְׁכָל הַמְּשֻׁג בְּסִגְיָא דִּיצִיאוֹת הַשְּׁבַת. וְכֵן

(* נדפס בספר המאמרים - קונטרסים חלק ב עמוד רפח ואילך.

33 דפנימיות ההשגה שאינה באה בלבושי ההשגה כלל,
 34 הינו עמק המשג שהוא נקודת התמצית, מכל מקום
 35 נקראת בינה "פנים מסבירות", מפני דכללות ענין כח
 36 הבינה הוא להביא כל דבר שכל וחקמה בתפיסה
 37 ושיהיה הגלוי בכלי דקא, דחקמה נקראת "פנים
 38 מאירות", להיותה אור שלמעלה מגלוי בפלים, ועם
 39 היות שגם בכח החכמה הרי יש מדרגות שלמטה מזה,
 40 וכמו שכל הגלוי דחקמה שזהו שכל ממש, הינו שכל
 41 הנתפס, אף להיות דכללות כח החכמה הוא למעלה
 42 מפלים ועקרה הוא אור, על פן נקראת "פנים מאירות",
 43 הנה כמו כן בינה להיות דעקרה הוא בחינת תפיסה
 44 בכלים, על פן נקראת "פנים מסבירות", להסביר כל
 45 השגה אלקית, והגם שזהו למעלה משכל אנושי מכל
 46 מקום הרי זה נתפס ומשג בכל איש ישראל מצד
 47 הנשמה אלקית שהיא חלק אלקה ממעל, וכמו שכתוב
 48 "נשמת שדי תבינם" בהשגה גמורה, וזהו נשמה במח.
 49 רוח הוא בלב, והוא רוח ההתעוררות שבנשמה שהוא
 50 מהות ההתפעלות וההתעוררות שבנפש להיות
 51 בהמשכה ומרוצה לדבר מה, והיא האהבה הטבעית
 52 שבנשמה, שזהו כח מיחד בנפש באהבה והתפעלות
 53 על אלקות, וההתעוררות באה על ידי התבוננות, ובאה
 54 גם על ידי ספור שבחיו של מקום שלמעלה מהשגה,
 55 דמעצם הספור שבחיו של מקום נעשה התעוררות
 56 הנפש שמתפעל על אלקות. ונפש בכבוד, דבגוף ענין
 57 הכבוד הוא ברור הדם, שמכל זה הוא חזוק הגוף להיות
 58 כלי לחיות הנפש, וכן הוא בחיות רוחני, ד"נפש
 59 בכבוד" הוא הנוגע למעשה בפעל ממש להיות סור מרע
 60 ועשה טוב, והינו הכח פנימי שיש בכל נפש מישראל
 61 שאינו יכול להיות באפן אחר חס ושלום, כי אם להיות
 62 "סור מרע ועשה טוב", הינו לעשות כל מה שהוא
 63 רצונו יתברך, ולמנע עצמו מכל מה שהוא הפך רצונו
 64 יתברך.

1 באשר לומד הענין ד"מה גדלו מעשיך ה'" ו"מה רבו
 2 מעשיך ה'", והינו שעוסק בהשגת גדלת ה' בכריאת
 3 והתהוות העולמות, ואיך שאין ערוף הנברא לגבי
 4 הבורא, אשר מזה מוכן יחודו יתברך בעולמות, הנה
 5 יש כח מיחד בנפש אשר בו ועל ידו יוכל להשיג
 6 השגה זו בעיון גדול, בהעמקת שכלו בהסתפלות חזקה
 7 בכל סברא וסברא, ולחשב בהם שעה ארפה פעם
 8 שתים ושלש עד כמה פעמים, אשר בכל פעם שהוא
 9 חושב בהמשכל ההוא הנה לבד זה שמתברר לו הענין
 10 ומתקרב אצלו, דער משכל ווערט אים קלערער און
 11 נענטער, דהמשכיל באמת הנה כל דבר השגה
 12 מצטיירת במח שכלו בציוור מציר, הנה לבד זאת הרי
 13 מתגדל הענין אצלו ברבוי הסברים דשכלים עצמיים,
 14 הינו דכל שכל ושכל הוא עקרי ויסודי לעצמו (בדגמת
 15 הענינים הנ"ל בהסגף דשבת, שהן עצמם הן יסודיים
 16 ועקריים כל אחד מהם בענינו), אשר מכל זה הנה מוכן
 17 אצלו הענין דאחדות הבורא ברוף הוא והשגחה פרטית
 18 בהשגה גמורה בתפיסה בכלי וכלי מחו בהנחה
 19 טובה, מיט א גוטן געזונטן אפלייג, וזהו שהבינה
 20 נקראת "פנים מסבירות", הינו התגלות אור השכל
 21 שיהיה בהתגלות טובה. והגם דכל השגה הוא ברחוק
 22 מן העצם, דלבושי ההסבר מעלימים על האור של
 23 ההשכלה שהוא עצם המשכל, מכל מקום הנה להיות
 24 שעל ידי זה דקא הוא ההתגלות בכלי המח שמשגי
 25 ותופס הענין, הרי זו נקראת "פנים מסבירות". והינו,
 26 דהגם שכלח הבינה יש ענינים שלמעלה הרבה
 27 במדרגה מהסבר הענין, דההסבר הוא רק מענינים שהן
 28 חוץ לעצם השכל ההוא, ובפרט ההצעות ומשלים
 29 שאין זה גוף השכל, מה שאין פן הכח שבבינה לפרט
 30 רבוי פרטים, הרי פרטי הענינים שמפרט בההשגה
 31 היא הוא בגופו של השכל ולא כמו ההצעות ומשלים
 32 שהן מחוץ לגוף השכל, עד שיש בהשגה המדרגה

פורים בסעודה, ותוצ"ד, ריגא

ב. המושכל נהיה לו ברור יותר וקרוב יותר. ג. בהנחה טובה ובריאה (שמתקבל אצלו הענין טוב מאוד).

לקוטי דיבורים

פרק יג.

הרבי יוצא את רוסיה

1 לבסוף, הסכים דוברוניצקי לתת לרבי לצאת את
 2 רוסיה, בתנאי שמשפחת הרבי, אמו הרבנית הזקנה,
 3 אשתו הרבנית, בנותיו וכל המשפחה וכן הרהיטים
 4 וספרייתו של הרבי, ישארו ברוסיה. הם ישמשו בתור
 5 ערובה לממשלה הסובייטית.
 6 עצם מתן הרשות לרבי לצאת את רוסיה היה בו

42 הוראה כזו, ונתברר שההוראה נמסרה לאחד
 43 הפקידים הנמוכים, גוי, להעבירה ללנינגרד, אלא הוא
 44 הכניס את ההוראה למגירה לרגע קט ושכח עליה.
 45 זלקינד קיבל את ההוראה טלפונית ממוסקבה.
 46 חלקינד נתן את האישורים הדרושים ליציאתו של
 47 הרבי, של משפחתו, של ששה אנשים נוספים
 48 ממקורבי הרבי כמלווים וכן הורשה להוציא את
 49 הרהיטים ואת ספריה.
 50 אולם, החוק קובע שלפני הוצאת ספרים מרוסיה
 51 צריכים לקבל אישור מיוחד על כך מנציג "ועד
 52 הדפוס".
 53 לבדיקת הספרים נשלח יהודי בשם שטיין שהיתה
 54 לו ידיעה בטיבם וערכם של ספרים, וכשראה
 55 בספריה ספרים יקר ערך וכתבי יד עתיקים, לא רצה
 56 בשום אופן לתת את האישור להוצאתם, באמרו:
 57 - דברים יקרי ערך כאלה אסור להוציאם
 58 מהמדינה - לעולם לא אפשר דבר כזה.
 59 בקשו והתחננו בפניו, והוא באחת, לא ירשה,
 60 ומתוך רוגזה עזב את המקום.
 61 הציר דובין פנה אל "ועד הדפוס", סיפר איך קיבל
 62 את הרשיון, הזכיר את ה"חזזה" ודרש לשלוח נציג
 63 אחר לבדיקת הספרים.
 64 והפעם, נשלח נציג אחר, רוסי, שמבלי להבין
 65 בערכם של ספרי יהדות, נתן מיד את אישורו
 66 להוצאתם.
 67 הרבי נשאר ברוסיה עד אחרי סוכות.
 68 באסרו חג סוכות, תרפ"ח, יצא הרבי את רוסיה,
 69 אליו נילוו כל משפחתו, ששה חסידים ליובאוויטשים
 70 כמלווים, הריטיו וספרייתו שמילאו ארבעה קרונות.
 71 בין החפצים שהורשה להוציא, היו שלשה פודים
 72 כלי כסף יקרים.
 73 קהל רב התאסף בתחנת הרכבת להיפרד מהרבי.
 74 בכל הדרך מרוסיה עד ריגא, יצאו המוני יהודים בכל
 75 תחנה לקבל את פני הרבי ורבים הצטרפו לנסוע כמה
 76 תחנות.
 77 כשהגיע הרבי לריגא, שאלוהו להרגשתו אחרי כל
 78 מה שעבר עליו, והוא ענה:
 79 - אם מישהו יציע למכור לי במיליארד רגע אחד
 80 של יסורים בעתיד - לא אקנה, ואם מישהו ירצה
 81 לקנות ממני עבור מיליארד רגע מיסורי בעבר - לא
 82 אמכור.

1 משום נצחון גדול. ברם, הרבי החליט לא לנסוע אלא
 2 אם גם משפחתו תצטרף אליו.
 3 והיו מוכרחים להשתדל שוב. השתדלה גב'
 4 פישקובה, השתדל ד"ר אוסקר קוהן, אך ערך מיוחד
 5 ומכריע נועד להשתדלותו של הציר דובין בעזרת
 6 הקלף שהחזיק בידו - חתימת החוזה עם לטביה.
 7 דובין הפציר והתחנן במשרד החוץ ולבסוף איים:
 8 - אינכם יכולים לקוות לעזרתנו בחתימת ההסכם
 9 עם לטביה.
 10 השתדלות נמשכה מכל הצדדים ולבסוף נערכה
 11 במשרד החוץ הסובייטי, ביום השני של ראש השנה,
 12 ישיבה מיוחדת לדון בדבר מתן היתר יציאה לרבי.
 13 בישיבה זו השתתפו: צ'יצ'ירין, ליטבינוב,
 14 רוטשטיין, דוברוניצקי והציר הסובייטי בלטביה.
 15 כולם, פרט לצ'יצ'ירין, היו יהודים. דוברוניצקי
 16 והציר ללטביה - יהודים מפולין, וליטבינוב - יהודי
 17 מביאליסטוק.
 18 הישיבה בראש השנה במשרד החוץ הסובייטי
 19 החליטה להרשות לרבי לצאת את רוסיה יחד עם
 20 משפחתו.
 21 הסידורים הפורמליים היו צריכים להיעשות
 22 בלנינגרד, מכיוון שהרבי הנו תושב לנינגרד ומכהן
 23 באופן רשמי כרב העיר.
 24 סידורים אלה היו נתונים בידי מחלקת משרד
 25 החוץ של העיר לנינגרד בראשה עמד יהודי בשם
 26 זלקינג - נכדו של הרב מדווינסק הידוע בשם
 27 "הבטלן". מזכירו של זלקינד היה גם הוא יהודי בשם
 28 קרנקין.
 29 הציר דובין נסע ללנינגרד כדי לזרז את סידור
 30 העניינים הפורמליים.
 31 בהיכנסו אל זלקינד ובהביעו לפניו את משאלתו
 32 לזירוז סידור העניינים הפורמליים - ענה לו זלקינד:
 33 - מה אתם מדברים על הסידור הפורמלי ליציאת
 34 הרבי, לא קבלתי כל הוראה על כך.
 35 אחד הפקידים במקום, גם הוא יהודי, התרגז על
 36 דובין, שכן הדבר נראה כאילו רוצים להוציא דבר
 37 במרמה.
 38 אך דובין הצליח לפעול על זלקינד לטלפן למשרד
 39 החוץ במוסקבה ולשאול אם אמנם נשלחה ההוראה
 40 כזו.
 41 זלקינד טלפן ומיד נוכח לדעת שאכן ניתנה

אגרות קודש

ב"ה א' ח' טבת תרפ"ד

ראסטאו דאן

אל ידידינו אנשי שלומי מתפללי

בהכנ"ס נוסח האר"י דבראנקס ה'

עליהם יחיו ויתענגו על רוב טוב בגו"ר

1 שלום וברכה.

2 במענה על מכתבם מיום י"ג כסלו הנחתם מאת
3 ידידינו ר"פ שי ויילער בשם הממונים והגבאים יחיו נכון
4 הגיעני ומאד צדקה דרישתם לבאר להם הכל בפרטיות
5 בהנוגע אל הלומדי תורה וכן בהנוגע בהפרט, אבל מובן
6 הדבר כי כבד הדבר לעשותו לבאר כל דבר ודבר בפרטי
7 פרטיות מפני כמה טעמים. והנה אתם עמם ידידינו הכי
8 נעלה מו"ה דוד שי שיפרין אשר זה כשלושה שנים שהנני
9 בא אתו עמו בכתובים דבר דבר על אופנו, כל דבר בעתו
10 ובזמנו, מן היום הראשון אשר נפתחו מהלך הפאסט עד
11 היום הנני משתדל להודיעו מכל דבר הנוגע בבבית עין
12 יעקב למען אשר על ידו ידעו כל ידידינו אנ"ש שי
13 הנאהבים והנעימים, ובעזרת צור עולמים ידם רב להם
14 יברכם האל הטוב, לבוא בעזרת אחים כדרישת הענינים
15 אשר רבים המה.

16 כן הנה אתם עמם ידידינו הררי"ל שי כהן ר' ארשא
17 פלך מאגילילעוו, אשר קיבל מאתי ברכת הפרידה בעיר
18 מאסקוואיעם - בקיץ תרפ"ב - אשר ראה וידע בצרת נפשי
19 ר"ל בהיותי אז לדרוש בעצת הרופאים והמומחים ולמצוא
20 תרופה להמחלאת הנוראות שבהם יסרני ה', ועשיתי שם
21 כשנים עשר שבועות בצער גדול ר"ל עד אשר מצאתי
22 רופאים, ודמי רפואה והסמי מרפא עולים לסכומים
23 עצומים, ומכל אוהבינו אוהביי וריעי הרבנים
24 המפורסמים עמדו מרח[ו]ק עד אשר בחדש כסלו - תרפ"ג
25 - נוכחו לדעת כי מצב המחלה אנושה היא במאד, ויצעקו
26 הלך וצעק ויתפללו איש איש במקומו ובעדתו לעורר את
27 אנשי עדתם לקבוע זמני תפלה ותורה ברבים כי ירחם
28 הש"י ויוקל המחלה, והאל הטוב ריחם עמו וצאן מרעיתו.

29 ובאשר רבים מידידינו אנ"ש שי שואלים ודורשים
30 להודיע להם בפרטיות מחיינו הפרטי והכללי בהנוגע
31 ללומדי תורה, ואי אפשר לכפול הדברים פעמיים ושלוש,
32 עשרה ועשרים, ע"כ עשיתי כאמור ובה הנני לבקשם כי
33 יואילו נא בוא בכתובים את ידידינו מו"ה דוד שי הנ"ל

34 לקבוע מועד בזמן המוכשר לפניהם אשר יבוא אליהם
35 ויביא אתו עמו האגרות והכתובים שנכתבו בעתם ובזמנם,
36 ויקראו הכל כתוב הרבה בכתב ידי ומהם בכת"י מעתיק
37 עם חתימותי, ויותר ממה שכתוב יבינו להשכיל, דיבור
38 דיבור על תוכנו האמיתי באשר הוא, ויהי הכל ברור
39 לפניהם נצב כמו חי המחזה באשר הוא.

40 אמנם ידידינו אנ"ש שי בא מועד לחשוב מחשבות
41 בהנוגע למחיתם הרוחני, כי מי כמו[הם] יודע הכרח
42 התאגדות ידידינו אנ"ש שי והתועלת הכי נעלה שהביאה
43 בימי המר והמצוק ל"ע ול"ע אשר בהם ועל ידם נשארה
44 פליטה לשארית ישראל, אחרי המהומה הרעש הרעב הגוף
45 והדבר ר"ל, והן המה אשר מעוררים בכל דבר טוב ומועיל
46 בעזרתו ית', והקב"ה בורא רפואה קודם למכה.

47 ובאתי בכתובים עם ידידינו הר"ד שי ואתו עמו עוד
48 שנים הר"ר אלי שי והגביר מר קרעמער שי אשר יבואו
49 בכתובים עם ידידינו אנ"ש שי בכל אתר ואתר כאמור שם
50 בארוכה.

51 שילוחי תמיכה בכסף יואילו נא לשלוח לדידינו מר
52 זאלמאנאו שי כפי אשר י[נ]דעם ידידינו רד"ש שי, רק
53 יואילו נא לכתוב מפורש אל איזה דבר הוא אם פרטי או
54 ללומדי תורה או להחזקת בתי הטבילה ושאר הענינים
55 שהנני עוסק בהם בעזרתו ית'.

56 ומה מאד חפצתי לדבר בארוכה בגודל הענינים
57 המבוארים, ואשרי האיש יחזק בידי שאוכל להביאם
58 בפועל טוב לטובה ולברכה, וכבר גזרו רז"ל (גיטין ס' ב')
59 דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב. אבל מה
60 אעשה יוסי שתק תורה מה תהא עלי. ואתם ידידינו אנ"ש
61 שי הבו יד עזרתכם ברוח ובפועל להתעורר ולעורר באור
62 כי טוב ואין טוב אלא תורה תמימה, ואז בעזרתו ית' אוכל
63 לקיים פקודת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה
64 נב"מ ז"ע בדבר התורה והעבודה.

65 ובבקשה גדולה לפרסם דבריי אלה בין ידידינו אנ"ש
66 שי ואוהבי תורה ומחבבי שומרי מצוה ד' עליהם יחיו בין
67 מכיריהם ומיודעיהם וכמאמר ז"ל חברא חברא אית לי
68 ואיש את רעהו יעזרו, ומבין כולם תצא תמיכה ואורה
69 לישראל.

70 והיו ברכה ושלוש כאו"נ וידי"ע הדו"ש ומברכם.

אג"ק מוהרי"צ נרן יד

פרשת תרומה

כה « וידבר יהוה אל־משה לאמר: » דבר אל־בני ישראל ויקחו־לי תרומה מאת כל־איש אשר ידבנו לבו תקחו את־תרומתי: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת: ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים: וערת אילם מאדמים וערת תחשים ועצי שטים: (ל) שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים: ואבני־שהם ואבני מלאים לאפד ולחשן: ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל־כליו וכן תעשו: (ישראל) ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארפו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: וצפית אתו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו ועשית עליו זר זהב סביב: ויצקת לו ארבע טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתי ושתי טבעת על־צלעו האחת ושתי טבעת על־צלעו השנית: ועשית כדי עצי שטים וצפית אתם זהב: והבאת את־הבדים בטבעת על צלעת הארון לשאת את־הארון בהם: בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסרו ממנו: ונתת אל־הארון את העדת אשר אתן אליך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 909)

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

יש לשאל, למה נאמר "ויקחו לי", שהלקיחה תהיה "לשמי", ולא "ונתנו לי", שהנתינה תהיה "לשמי". אלא רמז יש כאן, שעני צריך לקבל צדקה "לשמי", לשם מלוי הפונה העליונה, שרצה הקב"ה שיהיו בעולם עשירים ועניים כדי שתהיה בו השפעת צדקה וחסד. שכן, כל דבר שיהודי עושה, בלי שום הבדל, צריך להיות חדור בקדושה, לשם ה'. ככתוב: "בכל דרכיך - דעהו".

שני ^ה ועשית כפרת זהב טהור אמתים וחצי

ארפה ואמה וחצי רחבה: ועשית שנים פרכים זהב מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת: ועשה פרום אחד מקצה מזה וכרוב־אחד מקצה מזה מן־הכפרת תעשו את־הפרכים על־שני קצותיו: והיו הפרכים פרישי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על־הכפרת ופניהם איש אל־אחיו אל־הכפרת יהיו פני הפרכים: ונתת את־הכפרת על־הארן מלמעלה ואל־הארן תתן את־העדת אשר אתן אליך: ונעדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הפרכים אשר על־ארון העדת את כל־אשר אצוה אותך אל־בני ישראל: פ ועשית שלחן עצי שטים אמתים ארפו ואמה רחבו ואמה וחצי קמתו: וצפית אתו זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב: ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זר־זהב למסגרתו סביב: ועשית לו ארבע טבעת זהב ונתת את־הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו: לעמת המסגרת תהיון הטבעת לבתים לבדים לשאת את־השלחן: ועשית את־הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב ונשאתם את־השלחן: ועשית קערתו וכפתיו וקשותיו ומנקותיו אשר יסד בהן זהב טהור תעשה אתם: ונתת על־השלחן לחם פנים לפני תמיד: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1346)

ועשו ארון (כה, י)

הארון הוא סימן לתורה, ככתוב (מ"א ה, ט) "אין בארון רק שני לוחות האבנים". והנה, בארון אין שום עבודה, כמו בשאר כלי המשכן, והוא רק כלי לגלוי מלמעלה - "ונעדתי לך שם" (פסוק כב). הרי לנו רמז, אפוא, ללמוד התורה בתכלית הבטול, "שאין הדבור בא מצד עצמו כלל, אלא נדבר בו דבר ה' . . ממילא ומאליו", בבחינת "מען לשוני אמרתך", כעונה אחר הקורא.

את־היריעת אשה אל־אחתה בקרסים והיה המשפן אחד: ועשית יריעת עזים לאהל על־המשפן עשתי־עשרה יריעת תעשה אתם: ארד | היריעה האחת שלשים באמה ולחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לעשתי עשרה יריעת: וחברת את־חמש היריעת לבד ואת־שש היריעת לבד וכפלת את־היריעה הששית אל־מול פני האהל: ועשית חמשים ללאות על שפת היריעה האחת הקיצנה בחברת וחמשים ללאות על שפת היריעה החברת השנית: ועשית קרסי נחשת חמשים והבאת את־הקרסים בלאות וחברת את־האהל והיה אחד: וסרח העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת תסרח על אחרי המשפן: והאמה מזה והאמה מזה בעדף בארד יריעת האהל יהיה סרוח על־צדי המשפן מזה ומזה לכפתו: ועשית מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה ערת תחשים מלמעלה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי שיחות א עמ' 172)

תעשה המנורה (כה, לא)

שהיה משה מתקשה בה (רש"י)

למשה היה קשה: איך אפשר לעשות מדברים גשמיים משפן ומקדש להקב"ה? והשאלה נשאלת במיוחד לגבי המנורה, שהיתה "עדות לכאי עולם שהשכינה שורה בישראל" (שבת כב, ב). אמר לו הקב"ה: דבר זה, אכן, אינו בכחו של אדם, אלא בכחו של הבורא; השלף את הפקר לאור והיא נעשית מאליה.

רביעי ^ט ועשית את־הקרשים למשפן עצי שטים עמדים: ^ט עשר אמות ארד הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד: ^י שתי ידות לקרש האחד משלבת אשה אל־אחתה בן תעשה לכל קרשי המשפן: ^{יא} ועשית את־הקרשים למשפן עשרים קרש לפאת נגבה תימנה:

שלישי ^{לא} ועשית מנרת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעה כפתריה ופרחיה ממנה יהיו: ^{לב} וששה קנים יצאים מצדיה שלשה | קני מנרה מצדה האחד ושלשה קני מנרה מצדה השני: ^{לד} שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח בן לששת הקנים היצאים מן־המנרה: ^{לה} ובמנרה ארבעה גבעים משקדים כפתריה ופרחיה: ^{לו} וכפתר תחת שני הקנים ממנה וכפתר תחת שני הקנים לששת הקנים היצאים מן־המנרה: ^{לז} כפתריהם וקנתם ממנה יהיו פלה מקשה אחת זהב טהור: ^{לח} ועשית את־נרתיה שבעה והעלה את־נרתיה והאיר על־עבר פניה: ^{לט} ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור: ^{לא} כפר זהב טהור יעשה אתה את פלה־הפלים האלה: ^{לב} וראה ועשה בתבניתם אשר־אתה מראה בהר: **ס**
כו ^א ואת־המשפן תעשה עשר יריעת שש משור ותכלת וארגמן ותלעת שני פרבים מעשה חשב תעשה אתם: ^ב ארד | היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ולחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל־היריעת: ^ג חמש היריעת תהיון חברת אשה אל־אחתה וחמש יריעת חברת אשה אל־אחתה: ^ד ועשית ללאות תכלת על שפת היריעה האחת מקצה בחברת ובן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית: ^ה חמשים ללאות תעשה ביריעה האחת וחמשים ללאות תעשה בקצה היריעה אשר במחברת השנית מקבילת הללאות אשה אל־אחתה: ^ו ועשית חמשים קרסי זהב וחברת

וְאַרְבָּעִים אֲדָנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקָּרָשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לַשְּׁתֵי
יָדָיו וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לַשְּׁתֵי
יָדָיו: 1 וּלְצֹלַע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית לַפָּאֵת צַפּוֹן
עֶשְׂרִים קָרָשׁ: 2 וְאַרְבָּעִים אֲדָנִים כֶּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקָּרָשׁ הָאֶחָד: 3 וְלִירְכַתִּי הַמִּשְׁכָּן יָמָה תַּעֲשֶׂה
שֵׁשֶׁה קָרָשִׁים: 4 וְשְׁנֵי קָרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמַקְצַעַת
הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתָיו: 5 וְיִהְיוּ תְּאֵמָם מִלְמַטֵּה וְיִחָדְדוּ
יִהְיוּ תְּמוּם עַל־רֵאשׁוֹ אֶל־הַטְּפַעַת הָאֶחָת בֵּן
יִהְיֶה לְשֵׁנֵיהֶם לְשְׁנֵי הַמַּקְצַעַת יִהְיוּ: 6 וְהָיוּ
שְׁמֹנֶה קָרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שֵׁשֶׁה עֶשְׂרִי
אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד: 7 וְעֵשִׂיתְּ בְּרִיחַם
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֹשֶׁה לְקָרְשָׁי צֹלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:
8 וְחֲמֹשֶׁה בְּרִיחַם לְקָרְשָׁי צֹלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית
יָמָה: 9 וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֵן בְּתוֹךְ הַקָּרָשִׁים מִבְּרִיחַ
מִן־הַקָּצֵה אֶל־הַקָּצֵה: 10 וְאֵת־הַקָּרָשִׁים תִּצְפֹּה
זָהָב וְאֵת־טְבַעְתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בְּתֵים
לְבְרִיחֵם וְצִפִּיתְּ אֶת־הַבְּרִיחִים זָהָב: 11 וְהַקְּמֹת
אֶת־הַמִּשְׁכָּן כַּמִּשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרָאִיתָ בְּהָר: 12

נְחֻשֶׁת: 13

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קח)

וְשִׁמַּתְּ אֶת הַשְּׁלֶחָן מַחוּץ לְפָרְכָתָהּ וְאֵת הַמְּנוּרָה נֹכַח הַשְּׁלֶחָן
(כו, לה)

וּמִזְבַּח הַזָּהָב . . . מִשׁוֹף קָמְעָא כְּלָפֵי הַמְּזֻרָח (רש"י)

והנינו, שמי שנכנס להיכל נתקל במזבח תחלה, לפני השלחן והמנורה. וגיש לבאר, דהנה מזבח רומז לתפלה, ככתוב "תכון תפילתי קטרת לפניך", שהיא התחלת עבודת היום. ורק לאחר התפלה נתן לעסק במנורה - עבודה רוחנית, למוד התורה וכדומה, או בשלחן - עבודה גשמית, כגון אכילה לשם שמנים.

ששי **כו** 11 וְעֵשִׂיתְּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֹשֶׁה
אֲמוֹת אָרְךָ וְחֲמֹשׁ אֲמוֹת רָחֵב רְבוע יִהְיֶה
הַמִּזְבֵּחַ וְשֵׁשׁ אֲמוֹת קָמְתוֹ: 12 וְעֵשִׂיתְּ קַרְנֹתָיו
עַל אַרְבַּע פְּנֵיתָיו מִמְּנוֹ תִּהְיוּ קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתְּ
אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: 13 וְעֵשִׂיתְּ סִוְרֹתָיו לְדָשָׁנוֹ וְיַעֲלוּ
וּמִזְרְקָתוֹ וּמִזְלָגָתוֹ וּמִחַתְתּוֹ לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה
נְחֹשֶׁת: 14 וְעֵשִׂיתְּ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רִשֶׁת נְחֹשֶׁת
וְעֵשִׂיתְּ עַל־הָרִשֶׁת אַרְבַּע טַבַּעַת נְחֹשֶׁת עַל
אַרְבַּע קְצוֹתָיו: 15 וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכַּב
הַמִּזְבֵּחַ מִלְמַטֵּה וְהִיתָה הָרִשֶׁת עַד חֲצִי
הַמִּזְבֵּחַ: 16 וְעֵשִׂיתְּ כַּדִּים לַמִּזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים

1 וְאַרְבָּעִים אֲדָנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה תַּחַת עֶשְׂרִים
הַקָּרָשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לַשְּׁתֵי
יָדָיו וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקָּרָשׁ הָאֶחָד לַשְּׁתֵי
יָדָיו: 2 וּלְצֹלַע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית לַפָּאֵת צַפּוֹן
עֶשְׂרִים קָרָשׁ: 3 וְאַרְבָּעִים אֲדָנִים כֶּסֶף שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקָּרָשׁ הָאֶחָד: 4 וְלִירְכַתִּי הַמִּשְׁכָּן יָמָה תַּעֲשֶׂה
שֵׁשֶׁה קָרָשִׁים: 5 וְשְׁנֵי קָרָשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמַקְצַעַת
הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתָיו: 6 וְיִהְיוּ תְּאֵמָם מִלְמַטֵּה וְיִחָדְדוּ
יִהְיוּ תְּמוּם עַל־רֵאשׁוֹ אֶל־הַטְּפַעַת הָאֶחָת בֵּן
יִהְיֶה לְשֵׁנֵיהֶם לְשְׁנֵי הַמַּקְצַעַת יִהְיוּ: 7 וְהָיוּ
שְׁמֹנֶה קָרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שֵׁשֶׁה עֶשְׂרִי
אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד וְשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרָשׁ הָאֶחָד: 8 וְעֵשִׂיתְּ בְּרִיחַם
עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֹשֶׁה לְקָרְשָׁי צֹלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד:
9 וְחֲמֹשֶׁה בְּרִיחַם לְקָרְשָׁי צֹלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית
יָמָה: 10 וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֵן בְּתוֹךְ הַקָּרָשִׁים מִבְּרִיחַ
מִן־הַקָּצֵה אֶל־הַקָּצֵה: 11 וְאֵת־הַקָּרָשִׁים תִּצְפֹּה
זָהָב וְאֵת־טְבַעְתֵיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בְּתֵים
לְבְרִיחֵם וְצִפִּיתְּ אֶת־הַבְּרִיחִים זָהָב: 12 וְהַקְּמֹת
אֶת־הַמִּשְׁכָּן כַּמִּשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרָאִיתָ בְּהָר: 13

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קח)

אֲדָנֵי כֶסֶף (כו, יט)

כל כלי המשכן היו מצפים זהב או צשוניים מזהב (מלמד הפיור ומזבח הנחשת, שהיו בחרצו), ורק האדנים היו מכסף. וגיש לבאר על פי מה שאמרנו ר"ל "לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל בית המקדש", ואלו על כסף לא נאמר כן, כי הוא שייך לעולם. מוכן, אפוא, שהאדנים, שעמדו על הקרקע וחסרו את קדשת המשכן לעולם, נעשו מכסף וזקא, לא מזהב.

חמישי 14 וְעֵשִׂיתְּ פָּרְכָת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שְׁנֵי וְשֵׁשׁ מִשׁוֹר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ פָּרְכִים: 15 וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבַּעַת עַמּוּדֵי

נחשת: ^ח אַרְךְּ הַחֹצֵר מֵאָה בָּאֵמָה וְרַחֵב |
 חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים וְקָמָה חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ
 מְשׁוֹר וְאֲדָנִיָּהם נְחֹשֶׁת: ^ט לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן
 בְּכֹל עֲבֹדָתוֹ וְכֹל־יִתְדוֹתָיו וְכֹל־יִתְדֵי הַחֹצֵר

נחשת: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קז)

שש משזור (כו, יח)

פִּשְׁתָּן נִקְרָא 'בד' משום ש'צומח בד בכד' - קנה יחידי
 מכל גרעין (ובחיים יח, ב). לכן נעשו הקלעים מפִּשְׁתָּן, שכן הם
 הבדילו בין המשפּן לעולם, והגנו על הנמצא בו מפני
 השפעת העולם; והאמונה באחדות הבורא, "ה' אֶחָד" -
 היא המבדילה בין בני ישראל לעולם והיא המגנה עליהם
 מפני השפעתו השלילית.

צ"ו פסוקים, עי"ו סימן

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֲלָמָא דִּי בְּרָא
 כְּרֻעוּתָהּ וְיִמְלִיךָ מְלַכּוּתָהּ, וְיַצְמַח פְּרוּקְנָהּ
 וְיַקְרֵב מוֹשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
 יִשְׂרָאֵל, בְּעִנְיָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׂמַח
 רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׂמַח רַבָּא מְבָרַךְ
 לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר,
 וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׂמַח
 דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
 וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרוּן בְּעֲלָמָא, וְאִמְרוּ

אָמֵן: אֲמֵן

מפטיר ^ח כָּל־עֲמוּדֵי הַחֹצֵר סָבִיב מְחַשְׁקִים כְּסָף
 וְוִיָּהֶם כְּסָף וְאֲדָנִיָּהם נְחֹשֶׁת: ^ח אַרְךְּ הַחֹצֵר
 מֵאָה בָּאֵמָה וְרַחֵב | חֲמִשִּׁים בְּחֲמִשִּׁים וְקָמָה
 חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מְשׁוֹר וְאֲדָנִיָּהם נְחֹשֶׁת: ^ט לְכֹל
 כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכֹל עֲבֹדָתוֹ וְכֹל־יִתְדוֹתָיו וְכֹל־
 יִתְדֵי הַחֹצֵר נְחֹשֶׁת: ססס

וְצִפִּית אֶתְּם נְחֹשֶׁת: וְהוּבֵא אֶת־בְּדִיו בְּמִבְעַת
 וְהָיוּ הַבְּדִים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּשֵׂאת
 אֹתוֹ: ^ח נָבוֹב לְחֵת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הָרָאָה
 אֲתָךְ בְּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל ענו' 39)

ועשית את המזבח (כו, א)

מזבח - מזיח ומזיח ומזיח ומזיח ומזיח (כתובות י, ב)

לפנינו שלש פעלות. א. המזבח משפיע מזון (מזיח). ב.
 הוא מבטל דברים שליליים (מזיח גזרות רעות ומכפר
 עוונות). ג. והוא מחבב את ישראל על אביהם שבשמים. ויש
 לומר: מזיח - שלמים. קשם שהבעלים זוכים באכילתו, כך
 בזכות הקרבנות העולם נזון. מזיח, מכפר - חטאת ואשם,
 שבאים לכפרה. מחבב - עולה, שהיא כליל לה' ולכבוד
 הקב"ה בלבד" (מדרש תדשא).

שביעי ^ט וְעִשִּׂית אֶת חֹצֵר הַמִּשְׁכָּן לַפֶּאת נֹגֵב־
 הַיְמָנָה קְלָעִים לְחֹצֵר שֵׁשׁ מְשׁוֹר מֵאָה בָּאֵמָה
 אַרְךְּ לַפֶּאת הָאֶחָת: וְעֲמֻדָיו עֲשָׂרִים וְאֲדָנִיָּהם
 עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְוִי הָעֲמֻדִים וְחֲשֻׁקֵיהֶם כְּסָף:
^י וְכֹן לַפֶּאת צִפּוֹן בְּאַרְךְּ קְלָעִים מֵאָה אַרְךְּ
 כתיב ועמדו קרי ועמודיו עשירים ואדניהם עשירים
 נחשת ווי העמודים וחשקיהם כסף: י' ורחב
 החצר לפאת'ים קלעים חמשים אמה עמדיהם
 עשרה ואדניהם עשרה: י' ורחב החצר לפאת
 קדמה מזרחה חמשים אמה: י' וחמש עשרה
 אמה קלעים לפתח עמדיהם שלשה ואדניהם
 שלשה: י' ולפתח השנית חמש עשרה קלעים
 עמדיהם שלשה ואדניהם שלשה: י' וישער
 החצר מסד | עשירים אמה תבלת וארגמן
 ותולעת שני ושש משור מעשה רקם עמדיהם
 ארבעה ואדניהם ארבעה: י' כל-עמודי החצר
 סביב מחשקים כסף וויהם כסף ואדניהם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּינָהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְאֹלָהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְדַל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוף. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כּו וַיְהִיָּה נָתַן חֲכָמָה לְשִׁלְמָה כַּאֲשֶׁר דִּבְרָלוּ וַיְהִי שְׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה כִּי מִפְּנֵי חֲכָמָה אֲהַב אוֹתוֹ חִירָם וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כּו וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסּ מִכְּלֵי־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמֶּס שֶׁנָּתַן שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ לַלֵּבַת הַלְבָנוֹן לְכֹרֶת הַעֲצִים עִם עַבְדֵי חִירָם: כז וַיִּשְׁלַחם לְבָנוֹנָה עֲשָׂרֹת אֶלְפִים בַּחֲדָשׁ בְּכָל חוֹדֶשׁ לֹא עַבְדוֹ כִּי אִם עֲשָׂרֹת אֶלְפִים חֲלִיפֹת הֵיוּ מִתְחַלְפִּים חֲדָשׁ יְהִיוּ בְּלָבָנוֹן שְׁנַיִם חֲדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדָנָיָם עַל־הַמֶּס לְהַכְרִיחַ לְכָל אִוֶּה לַלֵּבַת בַּחֲדָשׁ: כט וַיְהִי לְשִׁלְמָה שְׁבַעִים אֶלֶף נֶשֶׂא סָבָל לְהַבִּיא הָאֲבָנִים מִן הַהָר לְעִיר וְהַסָּבָלִים

שי למורא

כז) שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ, וְהֵם הָיוּ בְּעַלֵי אֲמֹנֹת לְכֹרֶת עֲצִים וְשִׁלְחָם לְבָנוֹן. כח) עֲשָׂרֹת אֶלְפִים בַּחֲדָשׁ חֲלִיפֹת, מִתּוֹךְ שְׁלֹשִׁים הָאֶלֶף הָיוּ עוֹבְדִים בְּכָל חֲדָשׁ רַק עֲשָׂרֹת אֶלְפִים, וְהָיוּ מִתְחַלְפִּים בְּיַמֵּיהֶם. עַל הַמֶּס, לְהַכְרִיחַ כָּל אִוֶּה שִׁלְדַּח בַּחֲדָשׁ שֶׁנֶּקְבַע לוֹ. כט) נֶשֶׂא סָבָל, לְשִׂאת אֶת הָאֲבָנִים מִן הַהָר לְעִיר. וְהַסָּבָלִים

הַפְטֵרָה לְפָרֶשֶׁת תְּרוּמָה לְקִרְיָאָה בְּצִיבּוּר וּלְשָׁנִים מִקְרָא וְאֶחָד תְּרוּגוֹם

במלכים א פרק ה

ה כּו וַיְהִיָּה נָתַן חֲכָמָה לְשִׁלְמָה כַּאֲשֶׁר דִּבְרָלוּ וַיְהִי שְׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם: כו וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסּ מִכְּלֵי־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמֶּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ: כז וַיִּשְׁלַחם לְבָנוֹנָה עֲשָׂרֹת אֶלְפִים בַּחֲדָשׁ חֲלִיפֹת חֲדָשׁ יְהִיוּ בְּלָבָנוֹן שְׁנַיִם חֲדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדָנָיָם עַל־הַמֶּס: כט וַיְהִי לְשִׁלְמָה שְׁבַעִים אֶלֶף

והחוצבים היו גרים, ויחבן שהיו מהגבועים. (ל) משרי הנצבים, הממנים ועומדים אצל עושי המלאכה. הרודים בעם, הנוגשים את העם עושי המלאכה. (לא) ויסעו, עקרו אותן מן החר. אבנים יקרות, אבנים כבדות (במשקלם הסגלי) וקשות. והגבילים, אנשי גבל, שהיו בקיאים לספת אבנים ולבנות. (א) בחדש זיו, בחדש אדר, שיש בו זיו לאילנות. החדש השני, כלומר, החדש זיו הוא החדש השני מניסן. למלך שלמה, זה מוסב על "בשנה הרביעית". ויבן הבית, התחיל לבנות את הבית. (ב) ששים אמה ארפו, ההיכל עם בית קדש הקדשים, ממזרח למערב. (ג) על פני היכל הבית, למזרחו של ההיכל. על פני רחב הבית, מצפון לדרום. על פני הבית, לצד מזרח לצד חוץ. (ד) שקפים אטמים, שקופים מבחוץ ואטומים מבפנים, כלומר, שבעד הפנימי של עבי הקיר היה כל חלון קצר, ומבחוץ היה הולך ומתרחב. שלא פרוץ שאר חלונות העשויות למאור. להראות שאינו צריך לאורה. פרוש אחר, אטומים במקצתה שקופה ובהירה, כמו זכוכית וכיוצא בזה. (ה) יציע סביב, מקורות הבית בלטה יציעים קטנים וזוהמראות, מסביב להיכל ולדביר שהוא קדש הקדשים. (זפ) פירוש הרמב"ם במשניות ובימשנה תורה". ויעש צלעות סביב, אותם יציעים שבלטו מהקירות היו קטנים וזוהמראות, מסביב להיכל והדביר ויעש חמש באמה רחבה, לאורך הקיר היה היציע בולט חמש אמות רחב. והתיכנה, היציע האמצעי שיש

הצב בקר החוצבים אותם בהר (ע' ר"ה ב (ב טו): ל המספר הזה היה לְבַד מוֹשְׁרֵי הַנִּצְבִּים לְשִׁלְמֹה אֲשֶׁר הָיוּ מִמִּנִּים עַל־הַמְּלָאכָה שֶׁהָיוּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרָדִים הַמוֹשְׁלִים וְנוֹגְשִׁים בְּעַם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: לֹא וַיִּצְוּ הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ זוה להסיע אבנים גדולות בכמות

נשא סבל ושמנים אלף הצב בהר:

ל לבד משרי הנצבים לשלמה אשר על-המלאכה שלשת אלפים ושלש

מאות הרדים בעם העשים במלאכה:

לא ויצו המלך ויסעו אבנים גדלות אבנים יקרות לייסד הבית אבני גזית:

לב ויפסלו בני שלמה ובני חירום והגבילים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית:

א ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני-ישראל מארץ-מצרים בשנה הרביעית בחדש

זו הוא החדש השני למלך שלמה על-ישראל ויבן הבית ליהוה:

ב והבית אשר בנה המלך שלמה ליהוה ששים-אמה ארפו ועשרים רחבו

ושלשים אמה קומתו: ג והאולם על-פני היכל הבית עשרים אמה ארפו

על-פני רחב הבית עשר באמה רחבו על-פני הבית: ד ויעש לבית חלוני שקפים אטמים:

ה ויבן על-קיר הבית יציע סביב את-קירות הבית סביב להיכל ולדביר ויעש צלעות סביב:

ו היציע התחתנה חמש באמה רחבה

וכבדות אבנים יקרות באיכות לייסד הבית אבני גזית מסורתות ביותר: לב ויפסלו בהרים בני שלמה ובני ואומני בנין של חירום והגבילים אנשי גבל, ובקיאים לספת אבנים ולבנות (יחזקאל כו ט) ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית שלא היה צורך לעשות בהם דבר רק להניחם במקומם: א ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני-ישראל מארץ-מצרים בשנה הרביעית בחדש זיו איר הוא החדש השני למנין החדשים, שנה הרביעית למלך שלמה על-ישראל (ר"ה-ב ג ב) ויבן התחיל לבנות הבית ליהוה: ב והבית ההיכל עם בית קדש הקדשים אשר בנה המלך שלמה ליהוה ששים-אמה ארפו ממזרח למערב ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו: מקום קדש הקדשי היה לפניו לפאת מערב אוכל מזה הבית עשרים אמה ושם היה ארון ברית ה' והארבעים אמה והנשארות הם מקום הקדש ושם היה השולחן והמנורה ומזבח הזהב וכוח היחס, גם כן היה דבר המשכן שעשה משה: ג והאולם כמו בית שער על-פני היכל הבית לפני ההיכל בכניסתו עשרים אמה ארפו של האולם על-פני רחב הבית לרוחב ההיכל, האולם עשר באמה רחבו על-פני הבית נמשך כלפי המזרח לצד חוץ: ד ויעש לבית חלוני שקפים רחבים מבחוץ, אטמים וצרים מבפנים, לומר שהמקדש אינו צריך לאור העולם: ה ויבן נשען על-קיר הבית סביב

מבחוץ יציע חדר צנוע - ונקרא גם תא וצלע - בעל שלש קירות והקיר הרביעי היה קיר הבית סביב את-קירות הבית שכנגד ההיכל וקדשי הקדשים סביב להיכל מצפון ומדרום ולמערב ולדביר המחיצה המפסקת בין היכל וקדשי הקדשים ויעש אליהם סמך מעשה צלעות חדרים מעין סביב ההיכל והדביר: ו היציע בסך הכל היו ל"ח תאים (מרות ד ג) ט"ו בדרום וט"ו בצפון (ג) קומתו וה' לכל קומה כי היו משולשים, תחתים ושנים (ושלשים) התחתנה

שי למורא

בַּאֲמָה רַחֲבָה, הִתְהַה בְּלִישְׁתָּהּ מִן הַקּוֹר שֵׁשׁ אַמּוֹת רַחֵב עַל פְּנֵי אֶרֶץ הַקּוֹר. וְהַשְּׁלִישִׁית, תִּצְעֵה הַעֲלִינָה. שֶׁבַע בַּאֲמָה רַחֲבָה, הִתְהַה בְּלִישְׁתָּהּ מִן הַקּוֹר שֶׁבַע אַמּוֹת רַחֵב עַל פְּנֵי אֶרֶץ הַקּוֹר. כִּי מִגְרָעוֹת נִתְּנוּ לַבַּיִת, כִּי הַצְּלָעוֹת הָיוּ מִגְרָעוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַסָּה, שֶׁהִצְעִיעַ הַתִּיכּוֹנָה

הִתְהַה מִגְרָעַת מִן הַעֲלִינָה אַמָּה אַחַת, וְכֵן הִתְחַוְּתוּהָ הִתְהַה מִגְרָעַת אַמָּה מִן הַתִּיכּוֹנָה. סָבִיב חוּצָה, סָבִיב לְקוֹרוֹת מִבַּחוּץ. לְבַלְתִּי אַחַז בְּקוֹרוֹת הַבַּיִת, כְּדִי שְׂלֹא יִפְסּוּ וְלֹא יִשְׁעֲנוּ אֲנָשִׁים בְּקוֹרוֹת הַבַּיִת וְהָיוּ מוֹעֵלִים בְּהִשְׁתַּמְשֵׁם בְּהַקְדָּשׁ שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהִצְעִיעַם הַעֲשׂוּיִים בְּאִפְסוֹ וְהָ לֹא נִתְּנוּ לְאֲנָשִׁים לְהִתְקַרֵּב לְקוֹרוֹת הַבַּיִת. (ז) אֲבָן שְׁלֹמֹה מִסָּע, כְּמוֹ שֶׁהִסְפִּיעוּ אֶת הָאֲבָנִים מִן הַקָּר עַל יְדֵי הַשְּׂמִירָה, כִּבְּה שְׂמוֹ אוֹתָן כְּחוֹמַת הַבְּנִינָה, וְלֹא סִתְּנוּ בְּכָלִי בְּרוּל בְּהַר הַבַּיִת. וּמִקְבּוֹת, מִיָּנִי פְּטוּשִׁים לְסִתּוֹת. (ח) פֶּתַח הַצְּלָע הַתִּיכּוֹנָה, פֶּתַח הָיָה בְּצַד הַבַּיִת, לְכַנְסָה אֶל הַתְּאִים שֶׁהָיוּ בֵּין הַקּוֹרוֹת. אֶל כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית, בְּצַד הַדְּרוֹמִי שֶׁל הַבַּיִת. וּבְלִוְיָם, בְּמִדְרָגוֹת לִוְיָנוֹת, וְהוּא בְּנִין עַמּוּד אֲבָנִים עֲשׂוּי מַעֲלֹת מַעֲלֹת. אֶל הַשְּׁלִשִׁים, שֶׁהִתְאָם שְׁהָיוּ בֵּין הַקּוֹרוֹת הָיוּ שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת. וְיִכְלְהוּ, הַשְּׁלֹשׁ אוֹתוֹ. (ט) וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת גָּבִים, כִּפְסָה אֶת הַבַּיִת בְּחִקְרָה חִקְרָה וּמִצְרֵת "גָּבִים" (כַּעֲשֵׂן גְּמוֹת וּבִזְרוֹת), לְנוֹי וּפְאָר. וּשְׂדֵרֵת בְּאֲרוֹיִם, מִמַּעַל לְחִקְרָה הַמִּצְרֵת עֲשֵׂה חִקְרָה מְלוּחֹת עֲצֵי אֲרוֹיִם סְדוּרִים. (י) וַיִּבְּן אֶת הַצְּלָעוֹת שֶׁעֲשֵׂה מִסָּבִיב לַבַּיִת, הָיָה גִבָּה כֹּל יָצֵעַ חֲמוֹשׁ אַמּוֹת לְמַעְלָה מִשְׁלֹפְנָיו. וַיֵּאָחֶז אֶת הַבַּיִת בְּעֲצֵי אֲרוֹיִם, לְכַסּוֹי הַגַּג הַעֲלִיּוֹן.

עטרת מרים

חֲמִשׁ בַּאֲמָה רַחֲבָה וְהַתִּיכּוֹנָה הַאֲמִצְעִית שֵׁשׁ בַּאֲמָה רַחֲבָה וְהַשְּׁלִישִׁית הַעֲלִינָה שֶׁבַע בַּאֲמָה רַחֲבָה כִּי מִגְרָעוֹת נִתְּנוּ לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה הָיָה מִגְרָע מַעֲוִי הַכּוֹחַל מוֹל כְּלוֹת גְּבוּהוֹ כֹּל שׂוֹרֵה מִשׂוֹרוֹת הִצְעִיעַם אִמָּה לְבַלְתִּי אַחַז בְּקוֹרוֹת הַבַּיִת לְכָל עֲשׂוֹת חוּרִים וְנִקְבִים בְּבִינָה, לְהַכְנִים בּוֹ קוֹרוֹת תְּקֵרַת הַתְּאִים, וְעַל

וְהַתִּיכּוֹנָה שֵׁשׁ בַּאֲמָה רַחֲבָה וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בַּאֲמָה רַחֲבָה כִּי מִגְרָעוֹת נִתְּנוּ לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבַלְתִּי אַחַז בְּקוֹרוֹת הַבַּיִת: זֹה הַבַּיִת בְּהַבְּנָתוֹ אֲבָן שְׁלֹמֹה מִסָּע גְּבוּהָ וּמִקְבּוֹת וְהַגְּרוֹן כְּלִפְלֵי בְרוּל לֹא-נִשְׁמַע בְּבַיִת בְּהַבְּנָתוֹ כִּי לֹא נַעֲשֵׂה שֵׁם דְּבַר, כִּי אִם הִנַּח לְבַדָּה: ח פֶּתַח הַצְּלָע הַתִּיכּוֹנָה הַתְּחַוְּתוּהָ (רש"י) אֶל-כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וְשֵׁם נִכְנְסוּ מִחוּץ לַפְּנִים וּבְלִוְיָם עַמּוּדִים חֲלוּשִׁים, וּבְחַלָּל מַעֲלֹת סָבִיב סָבִיב, וְהַעוּלָה בּוֹ מִקִּיפוֹ סָבִיב יַעֲלוּ עַל-הַתִּיכּוֹנָה וּמִן-הַתִּיכּוֹנָה אֶל-הַשְּׁלִשִׁים: ט וַיִּבְּן אֶת-הַבַּיִת וַיִּכְלְהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת-הַבַּיִת גָּבִים וּשְׂדֵרֵת בְּאֲרוֹיִם: י וַיִּבְּן אֶת-הַצְּלָע עַל-כָּל-הַבַּיִת חֲמִשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֵּאָחֶז אֶת-הַבַּיִת בְּעֲצֵי אֲרוֹיִם: יא וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר-אַתָּה בִּנְיָה אִם-תִּלְלֵךְ בְּחֻקְתִּי וְאֶת-מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וּשְׁמַרְתָּ אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי לִלְכַת בָּהֶם וְהִקְמַתִּי אֶת-דְּבָרִי אִתְּךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-דָּוִד אָבִיךָ: יג וְשִׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת-עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

כְּנִיסַת הָאִמָּה הָיָה, הֵיחָד קוֹרוֹת תְּקֵרַת הַתְּחַוְּתִים, שֶׁהֵם רִצְפַת הַשְּׂנִים: ז וְהַבַּיִת בְּהַבְּנָתוֹ אֲבָן שְׁלֹמֹה מִסָּע גְּבוּהָ כְּמוֹ שֶׁהִסְפִּיעוּ וְהִבִּיאִם מִהַהָר בְּשִׁלְמוֹתָהּ וּבְמִדָּה הַנְּרָצָה, לְכֵן וּמִקְבּוֹת וְהַגְּרוֹן כְּלִפְלֵי בְרוּל לֹא-נִשְׁמַע בְּבַיִת בְּהַבְּנָתוֹ כִּי לֹא נַעֲשֵׂה שֵׁם דְּבַר, כִּי אִם הִנַּח לְבַדָּה: ח פֶּתַח הַצְּלָע הַתִּיכּוֹנָה הַתְּחַוְּתוּהָ (רש"י) אֶל-כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וְשֵׁם נִכְנְסוּ מִחוּץ לַפְּנִים וּבְלִוְיָם עַמּוּדִים חֲלוּשִׁים, וּבְחַלָּל מַעֲלֹת סָבִיב סָבִיב, וְהַעוּלָה בּוֹ מִקִּיפוֹ סָבִיב יַעֲלוּ עַל-הַתִּיכּוֹנָה וּמִן-הַתִּיכּוֹנָה אֶל-הַשְּׁלִשִׁים: ט וַיִּבְּן אֶת-הַבַּיִת הַחִיצוֹנִי שֶׁהוּא הַבְּנִין שֶׁל הָאֲבָנִים וַיִּכְלְהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת-הַבַּיִת גָּבִים כִּכְהָ אֶת הַבַּיִת בְּתִקְרָה חִקְרָה וּמִצְרֵת וּנְסִירִים אֲרוֹנִים נְאִים כְּמוֹן צוּרָה, וּמִמַּעַל לָהּ עֲשֵׂה עוֹדָה וּשְׂדֵרֵת בְּאֲרוֹיִם תְּקֵרָה מְאֹרִים סְדוּרוֹת: י וַיִּבְּן אֶת-הַצְּלָע הַתְּאִים עַל-כָּל-אוֹרֵךְ הַבַּיִת נִשְׁעָן אֵלָה בְּכָל-שֵׁשׁ הַרְוֹחוֹת חֲמִשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וַיֵּאָחֶז אֶת-הַבַּיִת הִצְעִיעַם הָהֵם אַחַז עִם הַבַּיִת בְּעֲצֵי אֲרוֹיִם הֵם קוֹרוֹת הַתְּקֵרוֹת אֲשֶׁר הוֹנְחוּ עַל הַמִּגְרָעוֹת: יא כַּעַת שֶׁנִּמְרַת תְּקֵרַת הִצְעִיעַ וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר כִּי אוֹ בְּצַד א' נִגְמַר בְּנִין הַבַּיִת שֶׁהוּא הַבְּנִין הַחִיצוֹנִי שֶׁנִּבְנָה מֵאֲבָנִים וְקוֹרוֹת, וּבְצַד א' הָיָה צִרְדָּה לְהַתְחִיל הַבְּנִין הַשְּׂנִי שֶׁנִּבְנָה בְּפָנִים מַעֲצִים: יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר-אַתָּה בִּנְיָה אִינוֹ הַעֲקָר, הוּא רַק הַצִּיּוֹר אֶל שִׁתְּאֲחָדוֹ שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁכֵּם

אֶחָד לְעַבּוֹד אֶת הַמַּלְאָכִים מִקּוֹם לֹא אֲשֶׁרָה בּוֹ שְׂכִינָתִי, רַק אִם-תִּלְלֵךְ בְּחֻקְתִּי וְאֶת-מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וּשְׁמַרְתָּ אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי לִלְכַת בָּהֶם זֶה הַתְּכִלַת הַבַּיִת וְהִקְמַתִּי אֶת-דְּבָרִי אִתְּךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי שֶׁבְּחַתְחִי אֶל-דָּוִד אָבִיךָ לְהַשְׁרִית בָּהּ הַשְּׂכִינָה: יג וְשִׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת-עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמוֹת, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמִהְרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לַבְּנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׂלֵא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְפָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

[גי אדר, תשכ"א]

במענה למכתבה ממוצש"ק מברכים חודש אדר, בו שואלת ע"ד התעסקותה בעתיד הקרוב,

כיון שנמצאת בקירוב והכנה לכל משך ימי החיים, ז. א. לעשירות שנים, ורואים במוחש אשר
הוספת יום וחודש ושנה להכנה מוסיפה פי כמה וכמה בביסוס המעמד וההסתדרות בחיים בעתיד,
יש לעשות כל האפשריות שביכולתה שתמשיך לימודי בשנה הבע"ל, למען תשתלם ככל הדרוש.

ובטח, מיוסד על אהבת הורים לילדים, שהורי שיי ישבעו רצון מההחלטה האמורה, ואשר גם
עוד יעודדה ויעזורה ככל התלוי בהם, וההוספה ונח"ר שתגרום להם ע"י השלמה בהכנה - תשלם פי
כמה העזר וההשתדלות ואפילו היגיעה של הורי בהנ"ל.

מן הסתם עוסקת בהפצת תורתנו תורת חיים ומצותי עליהן נאמר וחי בהם.

בברכה לבשורות טובות.

לוח זמנים לשבוע פרשת תרומה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ו		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
18:09	17:12	17:59	17:54	17:33	17:28	10:02	10:04	9:04	9:07	8:30	8:33	6:17	6:23	באר שבע (ח)
18:07	17:02	17:57	17:52	17:33	17:28	10:02	10:04	9:04	9:07	8:29	8:32	6:18	6:24	חיפה (ח)
18:07	16:54	17:57	17:52	17:35	17:30	10:01	10:03	9:02	9:06	8:28	8:31	6:16	6:22	ירושלים (ח)
18:09	17:12	17:58	17:53	17:33	17:28	10:02	10:05	9:04	9:07	8:30	8:33	6:18	6:24	תל אביב (ח)
18:12	17:06	17:59	17:50	17:25	17:16	10:23	10:27	9:28	9:34	8:44	8:49	6:52	7:02	אוסטריה, וינה (ח)
20:52	19:56	20:41	20:49	20:13	20:20	11:21	11:19	10:12	10:09	9:33	9:29	6:55	6:49	אוסטרליה, מלבורן (ק)
18:16	17:11	18:03	17:55	17:31	17:22	10:25	10:28	9:29	9:35	8:47	8:52	6:52	7:01	אוקראינה, אודסה (ח)
17:47	16:40	17:34	17:25	17:00	16:50	9:57	10:01	9:02	9:08	8:18	8:23	6:26	6:36	אוקראינה, דונייצק (ח)
17:57	16:51	17:44	17:35	17:10	17:01	10:08	10:12	9:14	9:19	8:29	8:34	6:37	6:48	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
18:22	17:13	18:08	17:58	17:33	17:22	10:35	10:39	9:41	9:47	8:55	9:00	7:06	7:17	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
18:14	17:05	18:00	17:51	17:25	17:15	10:28	10:32	9:33	9:39	8:47	8:53	6:59	7:10	אוקראינה, קייב (ח)
18:43	17:41	18:30	18:22	18:01	17:52	10:50	10:54	9:55	10:00	9:13	9:18	7:16	7:26	איטליה, מילאנו (ח)
19:02	18:13	18:54	18:54	18:31	18:32	10:26	10:27	9:24	9:24	8:55	8:55	6:24	6:25	אקוואדור, קיטו (ח)
20:19	19:25	20:08	20:15	19:42	19:48	10:56	10:54	9:48	9:46	9:11	9:08	6:34	6:28	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:23	20:24	21:11	21:20	20:40	20:49	11:45	11:42	10:36	10:32	9:54	9:49	7:17	7:09	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:30	17:31	18:19	18:12	17:50	17:43	10:30	10:33	9:34	9:38	8:56	9:00	6:51	6:59	ארה"ב, בולטימור (ח)
18:19	17:18	18:07	18:00	17:38	17:30	10:20	10:23	9:24	9:28	8:45	8:49	6:42	6:50	ארה"ב, ברוקלין (ח)
18:19	17:19	18:08	18:01	17:38	17:31	10:21	10:24	9:24	9:29	8:46	8:50	6:42	6:50	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:54	17:53	18:42	18:35	18:12	18:04	10:57	11:01	10:01	10:06	9:22	9:26	7:20	7:29	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:51	17:57	18:41	18:36	18:16	18:11	10:42	10:44	9:43	9:46	9:10	9:13	6:56	7:01	ארה"ב, האוסטון (ח)
18:19	17:23	18:08	18:03	17:41	17:36	10:14	10:16	9:16	9:19	8:41	8:44	6:30	6:37	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:52	17:59	18:43	18:39	18:18	18:14	10:40	10:42	9:41	9:44	9:09	9:11	6:51	6:56	ארה"ב, מיאמי (ח)
18:14	17:13	18:03	17:56	17:33	17:25	10:17	10:20	9:20	9:24	8:41	8:45	6:39	6:47	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:13	17:12	18:01	17:54	17:31	17:23	10:16	10:19	9:19	9:24	8:40	8:44	6:38	6:47	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:35	18:45	19:26	19:29	19:02	19:05	10:41	10:40	9:36	9:35	9:05	9:04	6:30	6:28	בוליביה, לה-פס (ח)
18:58	17:48	18:44	18:34	18:08	17:57	11:12	11:17	10:18	10:25	9:31	9:37	7:45	7:56	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:59	17:49	18:45	18:35	18:09	17:58	11:12	11:17	10:18	10:24	9:32	9:37	7:44	7:56	בלגיה, בריסל (ח)
19:17	18:30	19:07	19:12	18:47	18:51	10:13	10:12	9:07	9:05	8:35	8:33	5:58	5:54	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:04	18:13	18:54	18:59	18:30	18:34	10:01	10:00	8:55	8:54	8:23	8:21	5:47	5:43	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
18:16	17:11	18:02	17:52	17:27	17:16	10:31	10:35	9:37	9:43	8:49	8:55	7:03	7:15	בריטניה, לונדון (ח)
18:23	17:13	18:08	17:57	17:30	17:19	10:40	10:45	9:47	9:54	8:57	9:04	7:16	7:28	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
18:21	17:11	18:07	17:56	17:31	17:20	10:37	10:42	9:44	9:50	8:55	9:01	7:11	7:24	גרמניה, ברלין (ח)
18:42	17:33	18:28	18:19	17:53	17:43	10:55	10:59	10:01	10:06	9:15	9:20	7:26	7:37	גרמניה, פרינקפורט (ח)
19:21	18:35	19:11	19:16	18:52	18:57	10:12	10:11	9:06	9:04	8:33	8:31	5:56	5:52	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:14	18:23	19:05	19:02	18:41	18:38	10:56	10:58	9:56	9:58	9:25	9:27	7:04	7:07	הודו, מומבאי (ח)
19:10	18:19	19:01	18:59	18:37	18:35	10:52	10:53	9:52	9:54	9:21	9:23	6:59	7:03	הודו, פונה (ח)
18:02	16:56	17:49	17:40	17:16	17:06	10:12	10:15	9:17	9:22	8:33	8:38	6:40	6:50	הונגריה, בודפשט (ח)
18:23	17:22	18:11	18:04	17:41	17:34	10:25	10:28	9:29	9:33	8:50	8:54	6:47	6:55	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:49	17:51	18:38	18:32	18:10	18:03	10:49	10:52	9:52	9:56	9:15	9:18	7:08	7:16	יוון, אתונה (ח)
18:23	17:18	18:10	18:02	17:37	17:28	10:32	10:36	9:37	9:43	8:54	8:59	7:00	7:10	מלדובה, קישינב (ח)

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	מג"א		אדמוה"ז		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:11	18:20	19:02	18:59	18:38	18:36	10:53	10:55	9:53	9:55	9:23	9:24	7:01	7:05	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
20:19	19:16	20:05	20:16	19:32	19:42	10:26	10:24	9:16	9:12	8:30	8:24	5:53	5:44	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
18:34	17:40	18:24	18:20	17:59	17:55	10:24	10:26	9:25	9:28	8:52	8:55	6:36	6:41	נפאל, קטמנדו (ח)
19:52	19:03	19:43	19:44	19:21	19:21	11:17	11:18	10:15	10:16	9:46	9:46	7:16	7:16	סינגפור, סינגפור (ח)
17:51	16:40	17:37	17:26	17:00	16:49	10:07	10:11	9:13	9:19	8:25	8:31	6:40	6:52	פולין, ורשא (ח)
19:06	18:17	18:57	19:00	18:34	18:37	10:18	10:17	9:14	9:13	8:44	8:43	6:09	6:08	פרו, לימה (ח)
19:00	17:56	18:48	18:39	18:15	18:07	11:08	11:11	10:12	10:17	9:30	9:35	7:34	7:44	צרפת, ליאון (ח)
19:08	18:02	18:55	18:45	18:22	18:12	11:19	11:23	10:25	10:30	9:40	9:45	7:49	8:00	צרפת, פריז (ח)
18:41	17:52	18:32	18:32	18:10	18:10	10:10	10:11	9:08	9:09	8:39	8:40	6:10	6:11	קולומביה, בוגוטה (ח)
18:39	17:39	18:27	18:19	17:58	17:50	10:43	10:47	9:47	9:52	9:07	9:11	7:07	7:16	קנדה, טורונטו (ח)
18:14	17:11	18:02	17:53	17:31	17:22	10:21	10:25	9:25	9:31	8:44	8:48	6:47	6:56	קנדה, מונטריאול (ח)
18:11	17:15	18:01	17:55	17:33	17:28	10:08	10:11	9:10	9:14	8:35	8:38	6:25	6:32	קפריסין, לרנקה (ח)
19:09	17:55	18:54	18:42	18:15	18:02	11:29	11:34	10:36	10:43	9:45	9:51	8:06	8:19	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
18:42	17:29	18:26	18:14	17:49	17:36	11:03	11:08	10:10	10:18	9:18	9:24	7:41	7:55	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:40	17:34	18:27	18:18	17:53	17:44	10:49	10:53	9:54	9:59	9:11	9:16	7:17	7:27	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
18:44	17:43	18:31	18:22	18:02	17:53	10:54	10:57	9:59	10:04	9:15	9:20	7:22	7:32	שווייץ, ציריך (ח)
18:57	18:07	18:48	18:46	18:25	18:23	10:34	10:35	9:33	9:35	9:04	9:05	6:39	6:42	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"ט סכ"ח - התועודיות תשמ"ט ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבהלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויהתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פל-אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול התפלתנו כי אתה שומע תפלת פל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00465
15/02/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2 3 0 4 3 3 7 7